

CATEGORITZACIÓ SEMÀNTICA DE LES PARTS DEL COS EN CATALÀ I EN AMAZIC: UN ESTUDI COMPARATIU

Carla Ferrerós Pagès

Per citar o enllaçar aquest document:

Para citar o enlazar este documento:

Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/384713>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

Universitat de Girona

Tesi doctoral per optar al títol de doctor per la Universitat de Girona

Categorització semàntica de les parts del cos en català i en amazic: un estudi comparatiu

Tesi doctoral presentada dins del programa de doctorat
Ciències humanes, del Patrimoni i de la Cultura

Universitat de Girona

Carla Ferrerós Pagès

Dirigida per Lluïsa Gràcia i Solé (Universitat de Girona)

Girona, 2015

El secret de la recerca és que no es troba.
Tot és sempre diferent i sempre, davant
d'homes i de déus, va la llum incerta
de la suprema veritat.

(Faust, Pessoa)

LLISTA DE PUBLICACIONS DERIVADES DE LA TESI

FERRERÓS, C. (pendent de publicació): “Variació intralingüística en la categorització i l’etiquetatge de les parts del cos en català: una reflexió metodològica”. *Estudis Romànics*. [acceptat: 2013]

FERRERÓS, C. (pendent de publicació): “Sustantivos que designan partes del cuerpo en rifeño: una reflexión sobre la ordenación léxica en los diccionarios bereberes”. *Revista de Lexicografía*. [acceptat: 2014]

GRÀCIA, L.; FERRERÓS, C.; BALTASAR, A. (pendent de publicació): “El cuerpo y la palabra: diferencias interlingüísticas y sus consecuencias en el ámbito de la salud”. *Formación Médica Continuada*. [acceptat: 2015]

CERTIFICAT DE DIRECCIÓ DE LA TESI

La Dra. Lluïsa Gràcia Solé, de la Universitat de Girona,

DECLARO:

Que el treball titulat *Categorització semàntica de les parts del cos en català i amazic: un estudi comparatiu* per a l'obtenció del títol de doctor ha estat realitzat sota la meva direcció i que compleix els requisits per poder optar a Menció Internacional.

I, perquè així consti i tingui els efectes oportuns, signo aquest document.

RESUM

La tesi *Categorització semàntica de les parts del cos en català i amazic: un estudi comparatiu*, que té com a marc teòric la semàntica cognitiva, es basa en l'observació que les llengües mostren maneres diferents d'interpretar i classificar les entitats i esdeveniments del món en categories. A més, donen valors diferents, literals o metafòrics, a cada un dels termes que designen aquestes categories. Aquesta tesi se centra en l'estudi de la categorització i etiquetatge de les parts del cos en català i en amazic (rifeny). Mitjançant la descripció de les semblances i diferències de categorització de les parts externes i internes del tronc i del cap en totes dues llengües, s'analitza des d'un punt del punt de vista de la tipologia lèxica l'assignació de valors literals i metafòrics o metonímics a les paraules que designen parts del cos. L'objectiu d'aquesta tesi és comprendre els processos cognitius que regeixen la categorització i establir una sèrie de generalitzacions aplicables a diversos camps semàntics. D'altra banda, com que analitza el rifeny parlat a Catalunya, també s'ha tingut en compte de quina manera les L2 poden influir en la categorització de la L1 en funció del temps de residència al país d'acollida.

RESUMEN

La tesis *Categorització semàntica de les parts del cos en català i amazic: un estudi comparatiu*, que tiene como marco teórico la semántica cognitiva, se basa en la observación que las lenguas muestran maneras diferentes de interpretar y clasificar las entidades y acontecimientos del mundo en categorías. Además, dan valores distintos, literales o metafóricos, a cada uno de los términos que designan estas categorías. Esta tesis se centra en el estudio de la categorización y etiquetaje de las partes del cuerpo en catalán y bereber (rifeño). Mediante la descripción de las similitudes y diferencias de categorización de las partes externas e internas del tronco y de la cabeza en las dos lenguas, se analiza desde el punto de vista de la tipología léxica la asignación de valores literales y metafóricos o metonímicos a las palabras que designan partes del cuerpo. El objetivo de esta tesis es comprender los procesos cognitivos que rigen la

categorización y establecer una serie de generalizaciones aplicables a distintos campos semánticos. Por otro lado, al analizar el rifeño hablado en Cataluña, también se ha tenido en cuenta de qué manera las L2 pueden influir en la categorización de la L1 en función del tiempo de residencia al país de acogida.

ABSTRACT

The thesis *Categorització semàntica de les parts del cos en català i amazic: un estudi comparatiu*, which has as its theoretical framework the cognitive semantics, is based on the observation that languages show different ways to interpret and classify entities and world events into categories. Moreover, they give different values, literal or metaphorical, to each one of the words that label these categories. This thesis focuses on the categorization and labeling study of body parts in Catalan and Berber (Riffian). By describing the categorization's similarities and differences of the internal and external body parts in both languages, we analyze the literal and metaphorical or metonymic value assigned to words labeling parts of the body from a lexical typology point of view. The objective of this thesis is to understand the cognitive processes that govern the categorization, and to set a series of generalizations applicable to different semantic fields. Besides, in analyzing the Riffian spoken in Catalonia, it has also been taken into account how the L2 can influence the L1 categorization, depending on the time of residence in the host country.

AGRAÏMENTS

Vull dedicar aquest apartat a tots aquells de qui he rebut ajuda per realitzar aquest treball. En primer lloc, destaco la col·laboració dels informants que, amb paciència, han deixat que els entrevistés: CLP, VAF, XEB, ANA, NAC, JOF, JOS, HEC, FIP, FRC, CAC, MAJ, ANS i JOV per al català, i DOE, IME, HAE, LOK, ALB, SAA, MOL, YUE, RAC, NOB, KHE, FAL, AHA i FAF per a l'amazic. També vull donar les gràcies a Enriqueta Calvet pels dibuixos dels aparells d'òrgans interns que he fet servir per a les entrevistes, i a l'Oficina Lexicogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans per la llista de termes que m'han facilitat.

Aquest treball s'ha beneficiat d'un ajut del Ministerio de Ciencia e Innovación (FI2009-07635), d'un altre del Ministerio de Economía y Competitividad (FFI2012-31415), d'una beca de formació de professorat universitari (FPU) del Ministerio de Economía y Competitividad (AP2010-5031), i de la col·laboració del Gabinet d'Assessorament Lingüístic per a la Immigració de la Universitat de Girona.

Vull donar les gràcies a l'Àlicia Baltasar que, des de la seva experiència en l'àmbit de la salut, m'ajudés en alguns casos a completar i en d'altres a limitar la llista de paraules per a parts del cos en català. Gràcies també al Grup de Lòxic i Gramàtica de la Universitat de Girona per haver-me facilitat els vocabularis i guies de conversa mèdica realitzats l'any 2003. Agraïxo també a tots els companys del GALI (Javi, Elisa, Joana i Mònica) i als membres del Grup l'amable disponibilitat que m'han mostrat en tot moment des que vaig començar a ser-hi. Moltes gràcies Àlicia, Francesc i Bea. Vull agrair a en Xavier Lamuela, sobretot, no només l'ajuda (que ha estat moltíssima!), sinó també el record de les llargues converses i les bones estones passades al GALI.

M'agradaria agrair especialment l'ajut i la bona acollida del doctor S. Chaker a Ais de Provença i la companyia (tant personal com acadèmica) de tots els companys de la MMSH (IREMAM) que van ser-hi els últims mesos de 2013. També vull donar les gràcies a en Carles Múrcia, la Berta Crous, en Rachid Aghmiri, la Iman Yassin, la Nacira Abrous, en Khalid Bouyaala, l'Ana Landgrave, l'Anna Stern, la Carme Junyent, l'Aurèlie Guerrero, la Carolina Canihuante, la Mònica Barrieras i la Mercedes Perales per l'ajuda, presencial i a distància.

Dedico un paràgraf d'aquest apartat als amics i familiars. La llista és llarga (us anireu trobant als exemples!): Vero, Jordi, Mireia, Ainhoa, Marta, Natàlia, Joana, Lluís, Laia, Txell, Clara, Guillem i família Molina. I sobretot dono les gràcies als meus pares i a en Robert, per fer-m'ho tot tan fàcil, per estimar-me tant i per animar-me sempre a fer el que desitjo fer. I a la tia i l'once, la Marta i la Marina, i als avis que hi són i els que ja no hi són.

No acabaria mai de donar les gràcies a la meva directora. Sense ella sí que no hauria estat possible. Moltes gràcies per la generositat, les ganes, la paciència, els ànims, el guiatge, l'ajuda i l'amistat. Em sento molt afortunada d'haver compartit aquest viatge amb tu. Moltíssimes gràcies per tot, Lluïsa!

LLISTA D'ABREVIATURES

Abreviatures usades a les glosses

1S	1a singular (pronoms i verbs)
1P	1a plural (pronoms i verbs)
2S	2a singular (verbs) / 2a singular masculí (pronoms)
2SF	2a singular femení (pronoms)
2PM	2a plural masculí (pronoms i verbs)
2PF	2a plural femení (pronoms i verbs)
3S	3a singular (pronoms) / 3a singular masculí (verbs)
3SF	3a singular femení (pronoms i verbs)
3PM	3a plural masculí (pronoms i verbs)
3PF	3a plural femení (pronoms i verbs)
ACP	acomplert
ANN	estat d'annexió
DEM	demonstratiu (adjectiu o pronom)
DUR	habitual-duratiu
F	femení
IMP	imperatiu
INAC	inacomplert
M	masculí
PL	plural
POSS	pronom amb valor possessiu
PRED	partícula predicativa
PRN	pronom
SG	singular

Altres abreviatures

IDESCAT	Institut d'Estadística de Catalunya
MPI	Max Plank Institute
NSM	Natural Semantic Metalanguage
TPC	Termes per a parts del cos

ÍNDIX DE TAULES I FIGURES

Índex de taules

Taula 1: informants amb el català com a L1	115
Taula 2: informants amb l'amazic com a L1	116
Taula 3: llista de TPC catalans	131
Taula 4: classificació dels TPC segons el registre	155
Taula 5: sistema consonàntic del rifeny	216
Taula 6: sistema vocàlic del rifeny	217
Taula 7: ortografies utilitzades pels autors dels diccionaris	221
Taula 8: llista dels TPC amazics	222

Índex de figures

Figura 1: un exemple de taxonomia	24
Figura 2: xarxa radial parcial de mà	42
Figura 3: estructura jeràrquica partonòmica del quítxua	49
Figura 4: estructura jeràrquica partonòmica orientativa del català	165
Figura 5: classificació genealògica de les varietats amazigues	209
Figura 6: estructura jeràrquica partonòmica orientativa de l'amazic	264
Figura 7: xarxa radial de cap	332
Figura 8: xarxa radial de azllif	336
Figura 9: xarxa radial de ulls	342
Figura 10: xarxa radial de tidtawin	346
Figura 11: xarxa radial de ventre	349
Figura 12: xarxa radial de aëddis	351
Figura 13: xarxa radial de cor	356
Figura 14: xarxa radial de ul	361
Figura 15: xarxa radial de fetge	368
Figura 16: xarxa radial de tasa	367

ÍNDIX

1. PRESENTACIÓ	1
1.1. HIPÒTESI I OBJECTIUS	5
1.2. ORGANITZACIÓ DE LA TESI	7
2. MARC TEÒRIC I ESTAT DE LA QÜESTIÓ	9
2.1. MARC TEÒRIC: LA SEMÀNTICA COGNITIVA	16
2.1.1. ALGUNS PRINCIPIS EPISTEMOLÒGICS DE LA LINGÜÍSTICA COGNITIVA.....	17
2.1.1.1. El significat és l'essència del llenguatge. Dominis conceptuals i mecanismes d'estructuració conceptual.....	17
2.1.1.2. Corporització. Els esquemes d'imatge.....	18
2.1.2. ALGUNES TEORIES COGNITIVISTES.....	20
2.1.2.1. Teoria de la categorització.....	20
2.1.2.1.1. La dimensió vertical de la categorització: teoria del nivell bàsic	22
2.1.2.1.2. La dimensió horitzontal de la categorització: teoria dels prototipus	24
2.1.2.1.3. Un altre cas de categorització: la polisèmia	29
2.1.2.1.3.1. Polisèmia, monosèmia, vaguetat, ambigüitat i homonímia: qüestions de terminologia	30
2.1.2.1.3.2. Polisèmia, monosèmia, vaguetat, ambigüitat i homonímia: alguns exemples	32
2.1.2.2. Teoria de la metàfora i la metonímica conceptuals.....	35
2.1.2.2.1. La metàfora.....	36
2.1.2.2.2. La metonímia.....	38
2.1.2.2.3. Altres expressions no literals: les expressions idiomàtiques	39
2.1.2.2.4. Metodologia per a l'estudi dels significats motivats per relacions metafòriques i metonímiques.....	40

2.1.3. SÍNTESI.....	43
2.2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	44
2.2.1. AUTORS UNIVERSALISTES.....	46
2.2.1.1. Els primers estudis sobre categorització semàntica de parts del cos.....	46
2.2.1.1.1. Factors de categorització.....	47
2.2.1.1.2. El domini de les parts del cos com a estructura.....	48
2.2.1.1.3. Els universals lèxics.....	54
2.2.1.1.4. Síntesi.....	63
2.2.1.2. La categorització de les parts del cos des del punt de vista del Natural Semantic Metalanguage.....	64
2.2.1.2.1. El NSM i els primitius semàntics.....	65
2.2.1.2.2. L'establiment de set universals semàntics.....	69
2.2.1.2.3. Algunes qüestions metodològiques.....	83
2.2.1.2.4. Síntesi.....	84
2.2.2. HIPÒTESIS DESCRIPTIVISTES.....	85
2.2.2.1 Factors de categorització.....	87
2.2.2.2. El lèxic de les parts del cos com a estructura.....	90
2.2.2.3. Matisos a les hipòtesis universalistes.....	93
2.2.2.4. Testos metodològics del MPI.....	97
2.2.2.5. Síntesi.....	104
2.3. RECAPITULACIÓ.....	105
3. METODOLOGIA.....	111
3.1. MOSTRA.....	113
3.2. PROCEDIMENT.....	117

3.2.1. PROCEDIMENTS METODOLÒGICS PER ELICITAR ELS TERMES I SIGNIFICATS DE PARTS DEL COS	118
3.2.2. PROCEDIMENTS METODOLÒGICS PER ANALITZAR CASOS DE POLISÈMIA	125
4. ELS MOTS PER A PARTS DEL COS EN CATALÀ.....	129
4.1. CARACTERÍSTIQUES MORFOLÒGIQUES	139
4.1.1. MOTS SIMPLES.....	139
4.1.2. MOTS COMPLEXOS.....	145
4.1.2.1. Composició	145
4.1.2.2. Derivació.....	146
4.1.2.3. Locucions nominals	150
4.1.3. SÍNTESI	153
4.2. ELS SIGNIFICATS DELS TPC.....	154
4.2.1. VARIACIÓ EN L'ÚS DELS TPC EN CATALÀ, I EN L'ASSIGNACIÓ DE SIGNIFICATS	155
4.2.1.1. Mots especialitzats i mots populars o col·loquials.....	155
4.2.1.2. Variació en el lèxic i la categorització en funció de factors extralingüístics	161
4.2.2. CATEGORITZACIÓ DE LES PARTS DEL COS INTEGRADES EN UN SISTEMA PARTONÒMIC	163
4.2.2.1. El cos.....	167
4.2.2.2. El cap	171
4.2.2.2.1. Cap.....	173
4.2.2.2.1.1. Cabells.....	175
4.2.2.2.1.2. Pell del cap	175
4.2.2.2.2. Cara.....	176
4.2.2.2.2.1. Ulls	177
4.2.2.2.2.2. Nas.....	178

4.2.2.2.3. Boca.....	179
4.2.2.2.4. Orelles.....	181
4.2.2.2.5. Front, galtes, barbeta	182
4.2.2.2.6. Celles, bigoti, barba.....	182
4.2.2.3. Parts internes del cap	184
4.2.2.3. El cos.....	186
4.2.2.3.1. El coll.....	188
4.2.2.3.2. El pit.....	189
4.2.2.3.3. La panxa.....	190
4.2.2.3.4. L'esquena.....	192
4.2.2.3.6. Els costats	193
4.2.2.3.7. Els baixos.....	194
4.2.2.3.8. El cul.....	195
4.2.2.3.9. Les parts internes del cos.....	195
4.2.3. SÍNTESI.....	203
5. ELS MOTS PER A PARTS DEL COS EN AMAZIC	205
5.1. QÜESTIONS PRELIMINARS	207
5.2. MORFOLOGIA DELS SUBSTANTIUS	222
5.2.1. LA FLEXIÓ DELS SUBSTANTIUS	231
5.2.2. L'EXPRESSIVITAT.....	237
5.2.2.1. Mots analitzables.....	239
5.2.2.2. Mots analitzables fent comparació dialectal o diacrònica.....	240
5.2.2.3. Mots no analitzables.....	240
5.2.3. COMPOSICIO.....	243

5.2.4. MANLLEUS.....	246
5.2.5. SÍNTESI	249
5.3. ELS SIGNIFICATS DELS TPC.....	250
5.3.1. VARIACIÓ EN L'ÚS I EN L'ASSIGNACIÓ DE SIGNIFICATS DELS TPC EN AMAZIC	250
5.3.1.1. El significat de les paraules segons la procedència geogràfica del parlant.....	251
5.3.1.2. Variació en el lèxic i en la categorització en funció de factors extralingüístics	254
5.3.1.2.1. Variació relacionada amb l'edat i el sexe	254
5.3.1.2.1. Variació relacionada amb el temps d'estada a Catalunya.....	256
5.3.1.2.1.1. Categorització de les parts del cos	257
5.3.1.2.1.2. Coneixement i ús dels mots.....	259
5.3.2. CATEGORITZACIÓ SEMÀNTICA DE LES PARTS DEL COS INTEGRADES EN UN SISTEMÀ PARTÒMIC	262
5.3.2.1. <i>Arrimt</i> 'cos'.....	265
5.3.2.2. <i>Azllif</i> 'cap'	268
5.3.2.1.1. <i>Azllif</i> 'cap'.....	270
5.3.2.1.1. <i>Aynbub</i> 'cara'	274
5.3.2.1.1.1. <i>Aynar</i> 'front'	277
5.3.2.1.1.2. <i>Tiqtawin</i> 'ulls'.....	278
5.3.2.1.1.3. <i>Imzzuyn</i> 'orelles'.....	281
5.3.2.1.1.4. <i>Anzarn</i> 'nas'	281
5.3.2.1.1.4. <i>Aqmmum</i> 'boca'	282
5.3.2.1.1.5. <i>Timmiwin</i> 'celles', <i>aclaym</i> 'bigoti', <i>tamart</i> 'barba'	287
5.3.2.1.1.6. <i>Imggizn</i> 'galtes'	287
5.3.2.1.2. Parts internes del cap	288
5.3.2.3. <i>Ayardud</i> 'tronc'.....	289

5.3.2.3.1. Iri ‘coll’	291
5.3.2.3.2. Idmarn ‘pit’	293
5.3.2.3.3. Aëddis ‘panxa’	295
5.3.2.3.5. Aërrur ‘esquena’	296
5.3.2.3.6. Taddayin ‘espatlles’, ‘aixelles’	296
5.3.2.3.7. Iyzdisn ‘costats’	298
5.3.2.3.8. Swadday ‘baixos’	298
5.3.2.3.9. Taxna ‘cul’	299
5.3.2.3.10. Izutṭan ‘pèls’	300
5.3.2.3.11. Parts internes del tronc	300
5.3.2.4. Síntesi	311

6. TORNANT A LA POLISÈMIA: COMPARACIÓ D’ALGUNS TPC POLISÈMICS EN CATALÀ I EN AMAZIC 313

6.1. USOS PROPERS A L’ANATOMIA HUMANA	318
6.1.1. RELACIÓ METONÍMICA	319
6.1.2. RELACIÓ METAFÒRICA	323
6.2. RELACIÓ DE TOTS ELS USOS DE CINQ TPC	327
6.2.1. RELACIÓ DE SIGNIFICATS DE CINQ TPC	329
6.2.1.1. ‘Cap’: <i>cap</i> i <i>azllif</i>	329
6.2.1.2. ‘Ulls’: <i>ulls</i> i <i>tiḏtawin</i>	339
6.2.1.3. ‘Ventre’: <i>ventre</i> i <i>aëddis</i>	348
6.2.1.4. ‘Cor’: <i>cor</i> i <i>ul</i>	353
6.2.1.5. ‘Fetge’: <i>fetge</i> i <i>tasa</i>	365
6.2.2. ANÀLISI DELS SIGNIFICATS DELS CINQ TPC	370
6.2.2.1. Les metàfores	373

6.2.2.2. Les metonímies	377
6.3. SÍNTESI.....	382
7. CONCLUSIONS	385
7.1. COMPARAISON DES DONNÉES DU CATALAN ET DU BERBÈRE.....	389
7.2. QUELQUES QUESTIONS THÉORIQUES	407
7.2.1. LES UNIVERSAUX.....	407
7.2.2. LES STRUCTURES PARTONOMIQUES	417
7.3. MOTS DE PLUS D’UN SEUL USAGE	429
7.4. SYNTHÈSE	431
8. BIBLIOGRAFIA.....	439
APÈNDIX 1.....	461
APÈNDIX 2.....	535
APÈNDIX 3.....	647
APÈNDIX 4.....	651
APÈNDIX 5.....	661
APÈNDIX 6.....	677

1.PRESENTACIÓ

1.1.HIPÒTESI I OBJECTIUS

1.2.ORGANITZACIÓ DE LA TESI

La realitat acostuma a ser molt complexa per assumir-la immediatament, de tal manera que, per entendre-la i interpretar-la, cal reduir-la agrupant i ordenant en categories les diferents entitats que la formen. Així, la categorització s'identifica amb aquest procés que consisteix a diferenciar i agrupar aquestes entitats de la realitat. Cada comunitat té una manera diferent d'interpretar i categoritzar el món, i són les diverses llengües les que evidencien aquesta diversitat. Malgrat aquesta diversitat aparent, però, aquest treball parteix de la idea que se'n poden extreure tot un seguit de generalitzacions. La tesi que presentem és un estudi comparatiu sobre la semàntica i el lèxic dels mots per a parts del cos en català i en amazic, tant pel que fa específicament als significats relacionats amb les parts del cos humà com pel que fa als diversos significats vehiculats per un mateix mot polisèmic, relacionats amb altres entitats i esdeveniments de la realitat.

Com hem avançat, cada llengua reflecteix una manera diferent d'agrupar els esdeveniments i les entitats i de crear una etiqueta per a cada categoria. Una peça lèxica que etiqueta una part del cos determinada en una llengua, pot etiquetar un referent semblant però amb una extensió referencial diferent en una altra llengua: per exemple, en català el mot *pèl* etiqueta tots els “filaments de matèria còrnia” (DIEC2) que recobreixen el cos dels mamífers (excepte els ‘cabells’ en el cas dels humans). En amazic, en canvi, el que es consideraria el mot equivalent *izuṭṭn* etiqueta un referent semblant però amb una extensió diferent, ja que exclou els pèls axilars i púbics, etiquetats amb un altre substantiu. Les diferències interlingüístiques, però, no s'aturen aquí. En aquesta tesi també aprofundirem en l'estudi dels diversos significats d'alguns mots per a parts del cos, i veurem que si bé en totes dues llengües es donen casos de polisèmia, els significats associats a

un mot poden no ser els mateixos. Així doncs, les diferències interlingüístiques també poden donar-se entre el conjunt de significats d'un mot determinat.

L'estudi del camp semàntic de les parts del cos és interessant perquè permet fer comparació interlingüística, ja que el referent és sempre el mateix, deixant de banda les diferències sexuals, i, per tant, és possible estudiar la manera com els humans experimenten el cos humà com a part integrant de nosaltres mateixos i com això influeix en la nostra cognició, a més dels efectes que poden tenir alguns factors culturals a l'hora de segmentar i etiquetar el cos humà.

Analitzarem aspectes semàntics relacionats amb les parts del tronc i del cap, externes i internes, i deixarem de banda les extremitats. La tria d'aquestes parts del cos respon a dues raons. En primer lloc, els treballs sobre categorització semàntica de les parts del cos se centren en l'estudi de les extremitats. Però sobretot considerem que és important l'estudi d'aquestes parts del cos ja que són les que tenen més interès a l'hora de realitzar una possible transferència dels resultats obtinguts en la tesi a l'àmbit de la salut, ja que el tronc i el cap contenen la majoria de sistemes d'òrgans del cos humà.

En aquesta tesi ens centrarem a estudiar la categorització de les parts del cos que mostren el català i l'amazic parlat a Catalunya. La tria de les llengües de comparació també respon a motius específics. El català i l'amazic són llengües tipològicament i genèticament allunyades. Encara que formen part de l'àmbit mediterrani, els trets culturals que caracteritzen les dues comunitats de parlants també són diferents, i la cultura és un fenomen que, com veurem, té força pes en la categorització semàntica d'àmbits com el de les parts del cos. L'amazic, a més, actualment és la llengua materna d'una bona part dels habitants de Catalunya. Segons l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT, consultat el març de 2015), més de 33.000 persones declaren que la tenen com a llengua familiar, i això representa un 0,53% de la població. Això fa que, tal com ja hem assenyalat, la comparació amb el català també sigui interessant per la possible transferència dels resultats que obtinguem a l'àmbit de la salut. De fet, l'amazic que analitzem

en aquesta tesi és el de parlants de la varietat rifenya residents a Catalunya. Hem d'afegir que el fet d'estudiar aspectes d'una llengua parlada en un territori d'on no és pròpia ens permetrà analitzar si el temps d'estada en contacte amb una llengua i amb una cultura que no és la pròpia pot tenir influències en la categorització que es fa en la primera llengua i en la L2. Els resultats de l'estudi d'aquesta possible influència pot ser transferit, doncs, no només a l'àmbit de la sanitat sinó també al de l'ensenyament. Pel que fa a aquest últim, un estudi d'aquest tipus pot tenir repercussions en l'ensenyament de segones llengües, així com en la formació de mestres i professors de tots els nivells d'assignatures com les ciències naturals.

1.1. HIPÒTESI I OBJECTIUS

En aquest treball ens centrarem en l'estudi de la semàntica lèxica i compararem el lèxic de dues llengües. La categorització de la realitat s'evidencia de maneres diferents a través de les paraules, de fenòmens gramaticals, morfològics o sintàctics. Malgrat aquesta diversitat, partim de la hipòtesi que és possible trobar generalitzacions aplicables a llengües diferents i a diversos camps semàntics.

En aquesta tesi ens proposem assolir els objectius següents:

- Detectar i analitzar les tendències de categorització de les parts del cos internes i externes del tronc i del cap comparant el català i l'amazic, llengües força allunyades tipològicament l'una de l'altra, i de cultures molt diferents, i analitzar els valors semàntics literals de les categories relacionades amb les parts del cos humà en català i en amazic.
- Detectar i analitzar les diferències entre els diversos significats metafòrics i metonímics de cinc mots per a parts del cos en català i en amazic. Això ho durem a terme mitjançant l'anàlisi de les relacions que s'estableixen entre aquestes extensions semàntiques. És a dir, analitzarem tots els

significats de mots polisèmics el significat central dels quals es refereix a una part del cos. Per exemple, el mot *cor* en català té com a significat central el que es refereix a un òrgan intern del cos humà i com a significats associats ‘seu dels sentiments’ i ‘part interior i central’.

- Comparar les dades obtingudes a partir de l’anàlisi d’aquestes dues llengües amb les teories universalistes i no universalistes presentades per alguns autors que han estudiat aspectes semàntics relacionats amb les parts del cos (Andersen, Brown, McClure, Witkowsky, Enfield, Majid, Wierzbicka, etc.), per trobar generalitzacions malgrat la diversitat aparent.

Els dos primers objectius que hem enumerat es relacionen amb dues de les teories més importants de la semàntica cognitiva i que desenvoluparem al següent capítol. El primer s’associa a la teoria de la categorització tant pel que fa als significats individuals com pel que fa als diversos significats associats a un mateix mot polisèmic. El segon es relaciona amb la teoria de la metàfora i la metonímia, estretament relacionada amb la qüestió de la multiplicitat de significats d’un mot. El primer és el que motiva gran part del treball, mentre que la qüestió de la polisèmia es desenvolupa al capítol 6, un cop s’han analitzat els significats individuals.

Per assolir aquests objectius generals estudiarem en primer lloc cada llengua per separat per poder fer una anàlisi contrastiva entre les dues llengües, el català i l’amazic, i per trobar les semblances i les divergències que presenten en el lèxic i la categorització semàntica de les parts del cos i contrastar els resultats amb les teories proposades pels autors cognitivistes i els treballs d’investigadors que versen sobre la semàntica de les parts del cos, especialment pel que fa a les qüestions més discutides, com ara la de la polisèmia.

Com ja hem avançat, per a l’anàlisi i comparació de les dades tindrem en compte sobretot els resultats obtinguts a partir d’entrevistes realitzades als parlants. D’aquests parlants també n’analitzarem el discurs tenint en compte les variables

de la mostra: edat, sexe, nivell d'estudis i, en cas dels parlants amazics, dedicarem una atenció especial a analitzar si el temps d'estada a Catalunya influeix en la categorització i l'etiquetatge que mostra la seva llengua materna. L'anàlisi de fonts lexicogràfiques només servirà per completar la informació obtinguda a través dels informants.

1.2. ORGANITZACIÓ DE LA TESI

Aquesta tesi consta de set capítols. En el primer capítol presentem el treball, la hipòtesi i els objectius, i l'organització de la tesi. En el segon capítol explicarem el marc teòric i farem un estat de la qüestió d'alguns treballs que s'han centrat a estudiar la categorització semàntica de les parts del cos en diverses llengües.

En el tercer exposarem la metodologia utilitzada tenint en compte els mètodes usats per altres investigadors en els treballs que haurem analitzat a l'estat de la qüestió. El quart i el cinquè capítols contindran la descripció de les dades del català i de l'amazic respectivament pel que fa a la categorització semàntica del domini de les parts del cos internes i externes del tronc i del cap. Partirem dels mots obtinguts per a parts del cos per descriure quines porcions de la realitat etiqueten.

En el sisè capítol analitzarem aquelles paraules que poden referir-se a més d'una part del cos (com per exemple *cap* i *azllif*, que es refereixen a 'cap' i a 'cervell'). El fet que un mateix mot tingui més d'un ús serà desenvolupat en un altre apartat del mateix capítol, en què es farà una relació de tots els significats de cinc TPC en cada llengua i s'analitzaran les extensions semàntiques motivades per operacions metafòriques i metonímiques.

El setè capítol estarà dedicat a les conclusions de la tesi. Compararem els aspectes fonamentals relacionats amb la categorització que mostren el català i l'amazic, i

contrastarem les tesis vehiculades pels treballs analitzats amb l'estat de la qüestió amb les dades obtingudes a partir de la descripció de les dues llengües, i n'extraurem un seguit de consideracions de tipus teòric i descriptiu.

2. MARC TEÒRIC I ESTAT DE LA QÜESTIÓ

2.1. MARC TEÒRIC: LA SEMÀNTICA COGNITIVA

2.1.1. Alguns principis epistemològics de la lingüística cognitiva

2.1.2. Algunes teories cognitivistes

2.1.2.1. Teoria de la categorització

2.1.2.2. Teoria de la metàfora i la metonímia conceptuals

2.1.3. Síntesi

2.2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

2.2.1. Autors universalistes

2.2.1.1. Els primers estudis sobre categorització semàntica de les parts del cos

2.2.1.2. La categorització semàntica de les parts del cos des del punt de vista del Natural Semantic Metalanguage

2.2.2. Hipòtesis descriptivistes

2.3. RECAPITUACIÓ

L'estudi que presentem tractarà aspectes de la relació que hi ha entre la realitat i la llengua, centrant-nos en l'estudi de la semàntica i dels termes per a parts del cos (TPC). La llengua, que és el codi a partir del qual es realitza la capacitat del llenguatge, reflecteix una determinada organització dels elements de la realitat, sigui a través de la gramàtica, sigui a partir del lèxic.

La relació entre la realitat i la llengua es fonamenta en dos processos relacionats: la conceptualització i la categorització. La conceptualització és un procés mental de representació de determinades entitats del món real, i cada una d'aquestes representacions, com el nom mateix indica, és un concepte. Cada concepte, segons Tuson (2000: *s.v. concepte*), s'associa "a una paraula, o a un morfema constitutiu d'una paraula": una peça lèxica o un fenomen gramatical determinat impliquen una idea o un significat (construïts a partir d'una selecció de trets), és a dir, impliquen un concepte. La conceptualització és, doncs, un procés psíquic dut a terme per part dels parlants que consisteix en la representació mental d'una determinada situació o entitat, i aquesta representació mental és el concepte a què s'associa una classe categorial.¹ Una classe categorial, o categoria, com veurem de seguida, és un conjunt d'entitats reals que comparteixen certs trets que permeten d'agrupar-les.

Malgrat que alguns components de la gramàtica com ara la sintaxi o la morfologia també mostren processos de categorització, pels objectius d'aquest treball, aquí tindrem en compte el lèxic. La categorització és un procés que consisteix a

¹ En aquest treball, escriurem en cursiva les etiquetes que les llengües donen a cada categoria, i entre cometes (‘’) els conceptes a què remet cada categoria. Així, el concepte ‘taula’ en català s’ha etiquetat com a *taula* i en castellà com a *mesa*.

identificar els trets comuns entre un conjunt d'entitats reals que permet d'agrupar-les sota una mateixa etiqueta. La realitat, com ja hem avançat, és multiforme, i el fet d'agrupar entitats de la realitat permet representar aquestes entitats concretes dins d'una classe de què són membres. Tuson (2000: *s.v. categorització*) afirma que “la categorització no ens priva del reconeixement dels éssers singulars (reconeixem *aquesta* cadira, *aquesta* persona); però ens els presenta com a membres d'una classe (*x* és un membre de la categoria *cadira*; *y* és un membre de la categoria *persona*), cosa que simplifica extraordinàriament el nostre contacte amb el món”. Així doncs, la capacitat de categoritzar no només ens permet de crear categories sinó també d'identificar els membres singulars d'aquestes categories. La categorització és un procés universal, però és a través dels mots i de determinats processos morfològics i sintàctics que cada llengua mostra la manera com una determinada comunitat lingüística ha categoritzat les entitats reals. És a dir, malgrat que la categorització és un fenomen universal, cada llengua mostra una segmentació diferent de la realitat circumdant.²

A continuació enumerarem alguns aspectes importants de la història de la lingüística antropològica que versen sobre la relació que hi ha entre el llenguatge i la cultura. Si tenim en compte que cada llengua representa una determinada categorització de la realitat, això pot dur-nos a considerar intuïtivament que cada comunitat lingüística es diferenciarà a l'hora de representar aquesta realitat mitjançant la llengua i, doncs, d'entendre-la i interpretar-la. Si a més tenim en compte que la llengua és un element relacionat amb la cultura de cada comunitat, podem afirmar almenys d'entrada que cada una d'aquestes comunitats es representarà la realitat d'una determinada manera, i aquesta representació dependrà en gran mesura de la llengua que li és pròpia.

D'aquesta relació entre llengua i cultura se n'ha parlat en nombrosos estudis, d'entre els quals destaquem els de Whorf. A mitjan segle XX, Benjamin Lee

² En aquesta tesi assumim que l'existència d'una etiqueta implica l'existència d'una categoria, però, en canvi, el fet que hi hagi una categoria no vol dir necessàriament que aquesta categoria hagi d'estar etiquetada. Per exemple, encara que en català no hi hagi una paraula per designar 'objecte que escriu', és a dir, que no hi hagi un mot hiperònim de paraules com *llapis*, *retulador*, *bolígraf*, *ploma*, etc., no vol dir que no l'hàgim conceptualitzat i categoritzat.

Whorf (1897-1941), deixeble d'Edward Sapir per qui declara que s'ha vist influenciat, va forjar el que s'ha anomenat la hipòtesi de la relativitat lingüística (anomenada "Hipòtesi de Sapir i Worf"). La hipòtesi de Whorf conclou que no només la realitat té incidència en la llengua, sinó que la mateixa llengua influeix en el pensament dels parlants i en la concepció que tenen de la realitat. Aquesta idea ve de més lluny, i els precedents que solen mencionar-se són Humboldt (1767 -1835), Boas (1858-1942) o Sapir (1894-1939). És Whorf, però, qui en formula una teoria que ha transcendit. La hipòtesi de la relativitat lingüística es fonamenta en les següents afirmacions: perquè la realitat pugui ser compresa és necessari que les entitats que la formen s'agrupin en categories, i que cada categoria s'assigni a un determinat concepte. Aquesta organització dels elements de la realitat que, com acabem de mencionar, es basa en la conceptualització i la categorització, es du a terme mitjançant la llengua, i el fet que cada sistema lingüístic categoritzi d'una manera diferent porta l'autor a afirmar que el pensament dels individus es veurà influït per la llengua que parlen, per la manera com la llengua de la seva comunitat representa la realitat circumdant:

We dissect nature along lines laid down by our native language. The categories and types that we isolate from the world of phenomena we do not find there because they stare every observer in the face; on the contrary, the world is presented in a kaleidoscope flux of impressions which has to be organized by our minds—and this means largely by the linguistic systems of our minds. We cut nature up, organize it into concepts, and ascribe significances as we do, largely because we are parties to an agreement to organize it in this way—an agreement that holds throughout our speech community and is codified in the patterns of our language. (Whorf, 1956: 212)

Veiem que Whorf deixa entendre que cada comunitat lingüística organitza les entitats de la realitat i les lliga a conceptes d'una manera diferent, però afegeix que aquesta organització es fa mitjançant un acord implícit i obligatori codificat en la llengua. La influència que la llengua exerceix en el pensament dels individus ve donada pels processos de conceptualització i categorització: si la llengua reflecteix una determinada organització de les entitats que formen la realitat,

aprendre una llengua vol dir integrar també tot un sistema de representació del món. Tot i que s'ha criticat el determinisme lingüístic que deriva de la versió anomenada “forta” de la hipòtesi de Sapir i Whorf (per la qual el pensament dels humans estaria organitzat en funció de la llengua que els individus parléssim), tampoc ens decantarem pel punt de vista contrari segons el qual la llengua que parlem no té cap influència en el pensament humà.³ Ens inclinarem, doncs, pel que s'ha anomenat versió “feble” de la hipòtesi de Sapir i Whorf: les llengües tenen una certa influència en l'estructura del pensament dels individus, en la manera com els parlants conceptualitzem la realitat.

Aquest capítol estarà dividit en els dos grans apartats que enumerem a continuació. Per facilitar les referències que fem als autors els estudis dels quals hem analitzat a cada apartat, els hem donat un nom. La classificació que fem d'aquests estudis i dels seus autors és la següent:

- Marc teòric (§ 2.1): repàs de la semàntica cognitiva en general. Explicarem breument algunes teories cognitivistes relacionades amb la categorització. Als investigadors inclosos en aquest apartat els anomenarem “autors cognitivistes”.⁴
- Estat de la qüestió (§ 2.2): repàs dels estudis que han tractat la qüestió de la categorització semàntica de les parts del cos, tant de llengües concretes com des de punts de vista més o menys universalistes. Els treballs que comentarem són publicats entre els anys 70 del segle XX i l'actualitat.
 - 2.2.1: autors universalistes
 - 2.2.1.1: els primers universalistes
 - 2.2.1.2: Natural Semantic Metalanguage (NSM)
 - 2.2.2.: autors descriptivistes del Max Plank Institute for Psycholinguistics (MPI)

³ Sobre aquesta qüestió, veure, per exemple, Lucy (1997).

⁴ Tot i que hem de tenir en compte que tots els estudis analitzats en aquesta tesi s'inclouen dins del corrent de la semàntica cognitiva, els que hem classificat a 2.1., a diferència dels altres, els hem anomenat “autors cognitivistes” per facilitar les referències que en farem al llarg de la tesi.

Així doncs, hem de tenir en compte que, encara que siguin etiquetes simplificadores, per facilitar la lectura parlarem sempre d'autors cognitivistes (§ 2.1), d'autors universalistes (§ 2.2.1) i d'autors descriptivistes o del MPI (§ 2.2.2). Dels autors universalistes en distingirem dos grups: els primers autors universalistes (§ 2.2.1.1)⁵ i els autors del NSM (§ 2.2.1.2).

Tal com ja hem avançat més amunt, a continuació explicarem, a grans trets, alguns dels estudis més rellevants de la semàntica cognitiva fets a partir dels anys 80 del segle XX. Analitzarem, en primer lloc, els principis epistemològics més rellevants d'aquest model, i ens centrarem a explicar aspectes relacionats amb la semàntica cognitiva que desenvoluparem al llarg de tot el treball. En concret, ens centrarem en els processos de categorització relacionats amb la teoria de prototipus (Rosch, 1973, 1975 i 1978), l'estructuració del significat mitjançant les xarxes lèxiques o radials (Lakoff, 1987) i el funcionament de mecanismes cognitius com la metàfora o la metonímia, fenòmens conceptuals que originen les extensions de significat que es concreten en el que coneixem com a polisèmia.

En el segon apartat d'aquest capítol ens centrarem a analitzar els treballs d'autors que han estudiat el camp de les parts del cos tant des del punt de vista lèxic com semàntic. Analitzarem, d'una banda, estudis d'autors universalistes, i de l'altra, treballs d'autors que defensen que no hi ha universals lingüístics que regeixin la categorització semàntica de les parts del cos. Els estudis d'autors universalistes els dividirem en dos apartats. En primer lloc parlarem dels treballs apareguts abans de 1990, és a dir, dels primers estudis sobre la categorització semàntica de les parts del cos (Andersen, Brown, McClure i Witkowski). L'aparició d'aquests treballs és més o menys coetània als inicis del cognitivisme descrit a l'apartat anterior. A continuació, i dins també de l'apartat dedicat als estudis universalistes, explicarem la teoria semàntica del *Natural Semantic Metalanguage* de Wierzbicka, i analitzarem alguns dels treballs que aquesta autora ha dedicat a l'estudi de la semàntica de les parts del cos. Finalment, pel que fa als autors no universalistes, analitzarem alguns dels treballs d'autors vinculats al Max Plank Institute for

⁵ Els anomenem "primers autors universalistes", encara que aquesta etiqueta no vol dir que siguin els primers: són els primers dels que tenim en compte en aquesta tesi.

Psycholinguistics de Nijmegen (MPI), en especial, els d'Enfield, Majid i van Staden.⁶

2.1. MARC TEÒRIC: LA SEMÀNTICA COGNITIVA

La semàntica cognitiva s'inclou en el model lingüístic anomenat lingüística cognitiva, que apareix a començaments dels anys 80. Aquest model rebutja les hipòtesis basades en la filosofia platònic-aristotèlica pel que fa a la relació entre el món, els mots i els conceptes, i que consideren que la capacitat del llenguatge és una capacitat innata que se situa en un mòdul separat del cervell independent de les capacitats cognitives no lingüístiques. La lingüística cognitiva s'allunya d'aquest modularisme i concep el llenguatge com un fenomen integrat en les capacitats cognitives humanes.

La lingüística cognitiva no és una teoria unificada, sinó que és un model que inclou tota una sèrie de teories que comparteixen uns principis de base. Només ens centrarem en aquells aspectes de la semàntica cognitiva que seran rellevants en aquest treball. Tot i que els exemples que proposen els autors i que recollim a 2.1 no estan relacionats amb el camp semàntic de les parts del cos, ens ha semblat interessant mantenir-los, i, al llarg de la tesi, els aplicarem al domini del cos humà. Abans de centrar-nos en les qüestions de categorització, però, que són les bàsiques per al nostre estudi, farem una breu descripció dels aspectes fonamentals de la lingüística cognitiva que comparteixen totes les teories, per poder situar aquells en què aprofundirem.

⁶ Els autors del MPI no són els únics descriptivistes, però ens centrarem bàsicament en els seus treballs.

2.1.1. ALGUNS PRINCIPIS EPISTEMOLÒGICS DE LA LINGÜÍSTICA COGNITIVA

2.1.1.1. EL SIGNIFICAT ÉS L'ESSÈNCIA DEL LLENGUATGE. DOMINIS CONCEPTUALS I MECANISMES D'ESTRUCTURACIÓ CONCEPTUAL

En primer lloc, un dels postulats més importants és el que té a veure amb el fet que el significat sigui considerat una part essencial, bàsica i central del llenguatge, que motiva tots els mecanismes lingüístics i conceptuals. En lingüística cognitiva, a més, no només es té en compte el significat lingüístic (és a dir, aquell que es considera, tradicionalment, en els diccionaris, per exemple) sinó que també es té en compte el que s'anomena significat enciclopèdic, que es basa en el coneixement del món que tenen els parlants. Tant el significat lingüístic com el significat enciclopèdic són originats, respectivament, pel coneixement lingüístic i el coneixement enciclopèdic. El segon, que és el que reivindiquen els teòrics cognitivistes, és el que recull tota la informació que un parlant pot tenir relacionada amb un determinat concepte i que és potencialment útil per a la seva caracterització en l'ús que en fa el mateix parlant tant en la producció lingüística com en la comprensió. En lingüística cognitiva es considera que els coneixements que tenen els parlants de la llengua deriven de l'ús que en fan com a individus i com a comunitat.

Hem dit que el significat sorgeix del nostre coneixement del món. Aquest coneixement del món, segons Fillmore (1985: 223-230) està estructurat en marcs. La semàntica de marcs, tal com afirma Petruck (1996: 1), “emphasizes the continuities between language and experience (...). A FRAME is any system of concepts related in such a way that to understand any one concept it is necessary to understand the entire system”. Un exemple de marc seria el concepte de *mà*, que actuaria de domini d'altres conceptes com ara *dits*: sense el marc *mà*, *dits* és incompreensible (hi aprofundirem més endavant). La informació continguda pels marcs és manipulada pels parlants mitjançant el que s'anomenen *operacions d'estructuració conceptual*, que són la concreció lingüística de l'organització que

els parlants fan de les representacions conceptuals contingudes en cada domini (Croft i Cruse, 2004: 40-69). Aquests autors consideren que algunes expressions, per exemple, poden ser equivalents des d'un punt de vista funcional però que en canvi conceptualitzen l'experiència de maneres diferents. Per exemple, un mecanisme d'estructuració conceptual seria el que s'anomena "segregació de la informació entre figura i fons": els parlants centrem l'atenció en només una part determinada del domini, que és la que fem destacar respecte de la resta. Fillmore (1985) afirma, per exemple, que *hipotenusa* només s'entén dins del marc de *triangle rectangle* (si no, la reconeixeríem com una simple línia recta), i resulta del fet de centrar l'atenció només en un dels costats d'aquest triangle, deixant la resta de la figura geomètrica al fons.

2.1.1.2. CORPORITZACIÓ. ELS ESQUEMES D'IMATGE

Una altra de les bases epistemològiques del cognitivisme és l'anomenada *corporització*, (*embodiment*, en anglès). La corporització fa èmfasi en la importància que té el paper del cos humà amb relació a les capacitats cognitives, en aquest cas la del llenguatge: les llengües no reflecteixen objectes o esdeveniments presents en un món objectiu, sinó que depenen dels parlants observadors i experimentadors d'aquest món. És a dir, les llengües reflecteixen estructures conceptuals creades en les ments dels parlants i que es basen en la seva experiència comuna del món i en la cultura dels subjectes experimentadors. Els humans avaluem les entitats i els esdeveniments del món en funció de la posició, els moviments, etc., del nostre cos (Rosch, 1976: 393). Fins i tot es considera que el llenguatge abstracte està corporitzat: Lakoff (1987: 406-408) afirma, per exemple, que els conceptes que es refereixen a algunes emocions, com és el cas de *anger* 'enfadament', estan corporitzats. És a dir que, quan estan enfadats, els humans senten a través del seu cos una experiència diferent de les que se senten quan es tenen altres emocions i aquesta experiència corporal influeix en la categorització d'aquesta emoció. Així doncs, aquests tipus d'experiències corporals que resulten de la interacció amb el món són les que fan que estructurarem el món a través de les llengües d'una manera determinada: el que reflecteix el

llenguatge és una experiència corporitzada (utilitzant termes cognitivistes) més que no pas un món real existent i organitzat independentment dels humans.

Johnson (1987: 13) proposa, com a base de la cognició, l'existència d'unes estructures corporitzades anomenades *esquema d'imatge*. Un esquema d'imatge és una estructura corporitzada que s'abstreu de les interaccions recurrents entre els parlants i l'entorn i que, per tant, està molt lligada al món físic. Per exemple, com a subjectes experimentadors, tots els parlants hem derivat una estructura comuna dels desplaçaments en l'espai, dels objectes o de nosaltres mateixos, en què és recurrent un esquema abstracte format per un punt d'origen, una trajectòria i un punt de destí. Aquesta estructura aïllada permet reconèixer i identificar determinats esdeveniments que la comparteixen. Aquests esquemes són els que s'utilitzen per estendre el lligam entre el món físic i el llenguatge abstracte que, d'entrada, no té una base experiencial física. Per exemple, una expressió metafòrica com “*arribar a una conclusió*” es basa en l'esquema d'imatge que acabem de descriure (Valenzuela *et al*, 2011: 47). Aquest pas del concret a l'abstracte també és descrit per Maalej i Yu (2011), que fan èmfasi en el cos humà com a entitat concreta que permet la creació de derivacions metafòriques:

Human meaning and understanding are in part metaphorical mappings from the concrete to the abstract. It also follows that our body, with its experiences and functions, is a potentially universal source domain for metaphorical mappings onto more abstract domains. This is because humans, despite their radical or ethnic peculiarities, have the same basic body structure, and all share some common bodily experiences and functions, which fundamentally define them as human beings (Maalej i Yu, 2011: 6).

El fet que tots els humans es relacionin amb el món a través del cos fa que es vinculi el concepte d'universalisme amb el de corporització, però s'ha de tenir en compte que el filtre de la cultura restringeix aquesta universalitat. Els parlants que no comparteixen la mateixa cultura pensen i interpreten la seva experiència corporal de maneres diferents: “*embodied experience is itself culturally constituted*”, assenyalen Maalej i Yu (2011: 5). Aquest filtre cultural, lligat al de

la corporització, és molt present en la categorització de les parts del cos humà: el fet que el cos sigui el mateix per a tothom i que sigui experimentat més o menys de la mateixa manera hauria de generar les mateixes categories reflectides de la mateixa manera en les diverses llengües. En canvi, en part per la influència de la cultura dels subjectes experimentadors, les categoritzacions a vegades divergeixen entre comunitats.

2.1.2. ALGUNES TEORIES COGNITIVISTES

Un cop exposats alguns dels supòsits de base de la lingüística cognitiva, passarem a descriure més profundament algunes de les teories cognitivistes que tenen a veure amb el que es tractarà en aquest treball. En primer lloc (§ 2.1.2.1) presentarem la teoria de prototipus o de la categorització i a continuació ens centrarem en la teoria de la metàfora i la metonímia conceptual (§ 2.1.2.2)

2.1.2.1. TEORIA DE LA CATEGORITZACIÓ

Una de les teories emmarcades en la semàntica cognitiva sobre els significats lingüístics és la de la categorització, coneguda també com a *teoria dels prototipus*, elaborada els anys 70 per la psicòloga E. Rosch. Lakoff (1987) va remarcar la importància d'aquesta teoria dins del marc de la lingüística cognitiva, ja que, segons el que afirma aquest autor, l'estudi de la categorització a nivell global és imprescindible per conèixer el funcionament de la categorització lingüística.

Cuenca i Hilferty (1999: 62) sintetitzen la visió tradicional de la categorització i la contraposen a les propostes emmarcades en la semàntica cognitiva: tradicionalment, afirmen, les categories eren considerades com a grups d'entitats o esdeveniments reals ben definits, caracteritzats per una sèrie de propietats necessàries i suficients. Es considerava, a més, que els membres de cada categoria tenien un estatus igual o semblant dins de cada grup categorial. En semàntica cognitiva, en canvi, es considera que les categories existents no estan limitades

per fronteres precises i que no poden ser definides segons unes condicions necessàries i suficients. Segons el cognitivisme, les categories s'han de definir a partir de feixos de trets i de relacions de semblança, perquè els membres categorials no són tots iguals: tal com assenyala Rosch (1978), n'hi ha de més representatius que d'altres.

La teoria de la categorització en semàntica cognitiva parteix sobretot de treballs realitzats en l'àmbit de l'antropologia i de la psicologia (Berlin i Kay, 1969; Rosch, 1978; Rosch *et al.*, 1976), en concret en experiments sobre els colors: Berlin i Kay (1969) posen a prova la hipòtesi de la relativitat lingüística que hem descrit breument al primer capítol, i arriben a la conclusió que la categorització dels colors no és arbitrària ni està determinada pels mots que es refereixen a cada tonalitat en una llengua concreta, sinó que es basa en colors focals que el nostre sistema neurològic reconeix independentment de la llengua. Si que és cert, no obstant, que les fronteres entre un color i un altre poden variar entre persones, i es poden fixar de maneres diferents segons les llengües.

L'ordenació categorial de la realitat es fa discernint entre els objectes observant-ne les semblances i les diferències, de manera que es pot utilitzar la informació coneguda sobre les característiques d'un dels membres de la categoria per reconèixer els altres membres de la mateixa categoria. Segons Rosch i el seu equip (1976, 1978) hi ha dos principis que expliquen el funcionament de les diferents dimensions de la categorització humana (Rosch, 1978):

- El principi de l'estructura del món percebut: els humans centrem l'atenció en característiques que concorren en el món que ens envolta per estructurar-lo. La categorització de la realitat no és arbitrària, sinó que es fa tenint en compte l'estructura del món.
- El principi d'economia cognitiva: els parlants procurem obtenir la major quantitat d'informació possible de l'entorn amb el mínim esforç. És a dir,

tendim a agrupar en categories aquells elements que s'assemblen, en lloc d'ordenar-los separatament.

Aquests dos principis es relacionen amb la dimensió vertical de la categorització (§ 2.1.2.1.1) i amb la dimensió horitzontal de la categorització (§ 2.1.2.1.2).

2.1.2.1.1. LA DIMENSIÓ VERTICAL DE LA CATEGORITZACIÓ: TEORIA DEL NIVELL BÀSIC

L'anomenada dimensió vertical de la categorització es relaciona amb el grau d'especificitat amb què s'organitzen els membres que formen part d'una categoria.⁷ En aquest tipus de jerarquies, el grau d'especificitat va creixent a mesura que una taxonomia es va fent més profunda, de manera que es creen relacions d'hiponímia entre les categories relacionades (cada element queda inclòs dins del que el precedeix, si és que no es tracta del nivell superordinat més alt). Es pot exemplificar la qüestió de les taxonomies amb les relacions que s'estableixen entre les següents categories (de la més específica, a la més general): gat siamès – gat – felí – mamífer – vertebrat – animal – ésser viu. Cada nivell està compost per una o més categories que s'inclouen en les categories situades un nivell per sobre. El nivell superior és, doncs, una categoria composta per totes les categories que se situen en els nivells inferiors.

Com podem veure a partir de l'exemple anterior, no tots els nivells taxonòmics són igual d'importants per a la cognició humana. Rosch *et al.* (1976) proposen l'existència de tres nivells de categorització. El que els humans considerem més rellevant és el que s'anomena *nivell bàsic* (en el cas de l'exemple anterior, 'gat'), i és el més eficient i important cognitivament: amb un esforç cognitiu mínim s'obté una quantitat d'informació més elevada, ja que es memoritzen més atributs en aquest nivell categorial. Els membres del nivell bàsic són els que perceptivament s'identifiquen més ràpidament, perquè s'associen a una imatge mental simple: un

⁷ La dimensió vertical de la categorització té a veure amb les relacions taxonòmiques. Pocs TPC es relacionen taxonòmicament: en el següent apartat, dedicat als treballs dels autors sobre categorització semàntica de les parts del cos, veurem les diferències entre les estructures taxonòmiques i les partonòmiques.

membre de la categoria ‘gat’ s’identifica més ràpidament que un membre de la categoria ‘animal’ (massa genèric) o un membre de la categoria ‘gat siamès’ (massa específic). Lingüísticament, aquest nivell sol ser etiquetat amb substantius simples que són adquirits abans pels nens i que són anomenats més freqüentment pels adults (Rosch *et al.* 1976: 422 i Rosch, 1978: 10). Per sobre del nivell bàsic hi ha el nivell superordinat (‘animal’) que inclou membres massa diferents per facilitar la caracterització dels seus atributs. Per sota, en canvi, hi ha el nivell subordinat (‘gat siamès’), més específic i que, com que ofereix més atributs, el processament cognitiu que en fan els humans sol ser més costós. A més, els membres d’una categoria d’aquest nivell subordinat comparteixen moltes característiques amb els membres d’altres categories subordinades (un gat siamès comparteix moltes característiques amb un membre de la categoria ‘gat tonquinès’).

A l’esquema que presentem a continuació (Figura 1), podem observar-hi un exemple d’una jerarquia taxonòmica. Al nivell superordinat hi ha la categoria ‘moble’, que inclou totes les categories dels nivells que hi ha per sota. Els integrants de la categoria ‘moble’ comparteixen pocs atributs entre si. Per exemple, dos membres de ‘moble’ com ara ‘cadira’ i ‘taula’, que formen part del nivell bàsic, no tenen gaires característiques coincidents. Aquestes diferències permeten establir fronteres entre categories que presentin característiques comunes. Les categories que se subordinen a una mateixa categoria tenen atributs molt semblants entre si, com veiem que passa amb les categories ‘cadira de cuina’ i ‘cadira de menjador’, que a vegades no són fàcils de distingir:

Nivell superordinat

[els membres integrants de les categories superordinades, com ‘moble’, comparteixen pocs atributs]

Nivell bàsic

[els talls entre les categories de nivells bàsics s’adiuen amb discontinuïtats presents en el món]

Nivell subordinat

[els membres de les categories situades a nivells subordinats comparteixen molts atributs entre si]

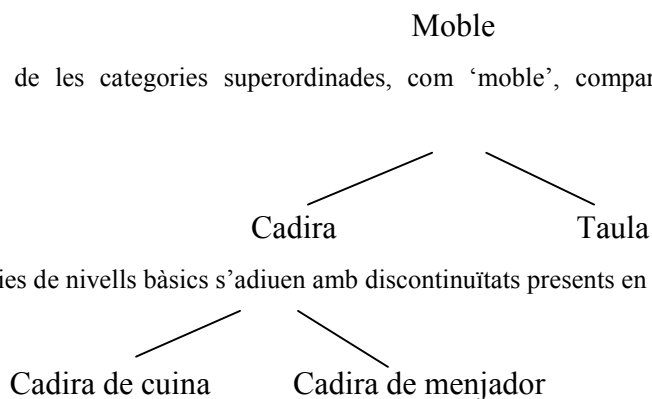

Figura 1: un exemple de taxonomia

2.1.2.1.2. LA DIMENSIÓ HORITZONTAL DE LA CATEGORITZACIÓ: LA TEORIA DELS PROTOTIPUS

La dimensió horitzontal de la categorització té a veure amb la distribució d’objectes i esdeveniments del món en categories, segons les característiques que presentin aquests objectes i esdeveniments. No tots els membres pertanyents a una mateixa categoria tenen les mateixes característiques. És per aquest motiu que podem considerar que hi ha “bons exemples” i “mals exemples” de membres pertanyents a una categoria: hi ha membres més representatius d’una categoria determinada, i membres que ho són menys segons les característiques que presentin: les categories es basen en prototipus. Segons Rosch (1978), un prototipus és l’element d’una categoria que comparteix més característiques amb els altres membres de la mateixa categoria, i per aquest motiu, doncs, és el més representatiu. Els altres membres de la categoria, en canvi, s’organitzen al llarg de l’anomenada escala de prototipicitat: no tots els elements comparteixen amb el prototipus les mateixes característiques. Com més característiques comparteixi un membre de la categoria amb el prototipus, més central serà, és a dir, més proper al prototipus quedarà en l’escala de prototipicitat. En canvi si no en comparteix cap o en comparteix poques i les poques que hi comparteix són aquelles que no es

consideren com a principals per a la caracterització d'un objecte pertanyent a una categoria determinada, més marginal serà la situació que tindrà en l'escala de prototipicitat; serà un dels anomenats *membres perifèrics*. Per exemple, un pingüí és un membre molt perifèric de la categoria 'ocell', mentre que un pitroig seria més central i proper al prototipus (Rosch, 1978: 14-15; Lakoff, 1987: 44-45)

Les categories són, doncs, conjunts d'entitats difuses, i no pas conjunts de membres clarament delimitats i separats d'altres categories. Sovint no hi ha fronteres clares entre categoria i categoria: només hi ha membres més prototípics i membres marginals, i els membres marginals poden compartir característiques amb elements pertanyents a dues categories diferents, ja que el pas d'una categoria a una altra sol ser gradual. Per exemple, el dofí és un mamífer, però el seu hàbitat natural és l'aquàtic, com el dels peixos, que són membres d'una altra categoria. Així doncs, el dofí té característiques pròpies de dues categories diferents.

La definició de prototipus tal com l'hem explicada, però, no és suficient per ser aplicada a totes les categories que existeixen. A l'hora d'entendre del tot la dimensió horitzontal de la categorització s'han de tenir en compte els dos conceptes següents: els *efectes prototípics* i la *semblança de família*.

Efectes prototípics: els models cognitius idealitzats

No sempre un sol objecte o esdeveniment existent en el món real pot ser considerat el prototipus d'una categoria determinada. Per exemple, si es té en compte la categoria 'eina', considerariem que, per exemple, tant el 'martell' com la 'serra' podrien ser-ne membres prototípics. És per això que s'ha creat el concepte d'*efectes de prototipicitat*: per a cada categoria, els humans construïm una imatge mental que compleix totes les característiques pròpies de la categoria, i que es pot correspondre de manera més o menys exacta amb un o més dels seus membres. Quan parlem de prototipus, doncs, es concreta una abstracció que té en compte el grau de prototipicitat. En aquest cas, tant el martell com la serra serien concrecions d'una mateixa imatge mental construïda a partir de les característiques que se suposa que ha de tenir una eina. Els prototipus d'aquesta categoria, doncs, se situarien en una posició molt central a l'escala de prototipicitat. El prototipus és el producte existent en la realitat d'un model idealitzat (el que Lakoff (1987) anomena *models cognitius idealitzats*, i que descriurem tot seguit).

Abans de descriure els models cognitius idealitzats, però, fem èmfasi un altre cop en el que s'anomenen *marcs* (Fillmore, 1985), que, com ja hem explicat més amunt, són unes estructures de coneixement que s'activen en el moment del processament del significat d'un enunciat per part dels humans. Els dominis cognitius són representacions mentals de com s'organitza el món i contenen una gran quantitat d'informació. Per exemple, un mot com *dilluns* té com a concepte subjacent *setmana*, és a dir, s'integra dins d'un domini cognitiu que permet obtenir informació com ara que *dilluns* es refereix a un període de temps determinat i que és considerat, en la nostra cultura, el primer de set períodes de temps idèntics que conformen el que s'anomena *setmana*. Juntament amb *setmana*, en el moment de processar *dilluns*, s'activen altres conceptes com ara *dimarts*, *dimecres*, etc. (Fillmore, 1985: 223-226). De la mateixa manera, no podem entendre la paraula *dit* sense les idees subjacents de *mà* i de *cos*.

La informació relacionada amb un marc, és a dir, amb una estructura de coneixement determinada, però, no és infinita, sinó que es restringeix i s'estructura en el que Lakoff (1987: 68-76) anomena *models cognitius idealitzats*, que hem mencionat dos paràgrafs més amunt. Aquestes categories es corresponen a teories simplificades sobre l'estructura del món tal i com la coneixen els parlants, i que sovint contenen coneixement cultural. Per exemple, tal com assenyala Lakoff (1987: 69), el model que tenim de la setmana és idealitzat, ja que no existeixen grups de set dies en la realitat. Un altre exemple proposat per Lakoff és el que reprèn, altre cop, de Fillmore (1982) i que fa referència al terme *bachelor* 'solter', que és definit a través d'un model cognitiu idealitzat determinat, lligat a una societat composta per matrimonis monògams, i amb una edat per a casar-se més o menys determinada. Tal com assenyala Fillmore, explica Lakoff, els homes que fa anys que estan en parella sense casar-se no es poden considerar *bachelor*, com tampoc no s'hi pot considerar el que era Papa llavors, Joan Pau II, malgrat ser home i no estar casat.

Els models cognitius idealitzats poden ser simples o complexos. Aquests últims, Lakoff (1987) els anomena *models de grup*. En els models de grup hi convergeixen diversos models cognitius idealitzats simples (els anomenats *submodels*) i, junts, contribueixen a crear el concepte prototípic, que seria el que compliria les característiques pròpies de cada un dels submodels. Prenem, per explicar-ho, un altre exemple de Lakoff (1987: 74-76), el de *mother* 'mare':

Mother is a concept that is based on a complex model in which a number of individual cognitive models combine, forming a cluster model. The models in the cluster are:

- The birth model: the person who gives birth is the *mother*. (...)
- The genetic model: the female who contributes the genetic material is the *mother*.
- The nurturance model: the female adult who nurtures and raises a child is the *mother* of that child.

- The marital model: the wife of the father is the *mother*.
- The genealogical model: the closest female ancestor is the *mother*.

(Lakoff, 1987: 74)

Segons Lakoff (1987: 76), la combinació de tots els submodels donaria com a resultat el prototipus de la categoria *mare*, és a dir, la convergència de tots els submodels seria una font d'efectes prototípics. Podríem anomenar *mare* algú que no complís tots els submodels, però no seria un membre tan central de la categoria. Cal tenir en compte que segons l'època i la cultura es dóna més importància a un dels submodels (si consultem un diccionari, per exemple, apareixeran primer en les definicions alguns dels submodels mencionats, els que es consideren més importants). Per exemple, en el nostre context actual donaríem més importància al *nurturance model* de manera que podríem considerar 'mare' la persona que només complís aquesta característica. També anomenaríem *mare* la que complís el primer, el *birth model*, però especificaríem que no és la persona que ha criat el nen. En canvi, difícilment etiquetaríem com a *mare*, sense especificar res més, una donant d'òvuls, és a dir, la del submodel genètic.

La semblança de família

El concepte de *semblança de família*, tal com assenyala Rosch (1978: 11), es basa en Wittgenstein (1953). Aquest concepte vehicula la idea que tots els membres d'una categoria, malgrat que es relacionen els uns amb els altres, no necessàriament comparteixen totes les característiques o trets distintius d'aquesta categoria: les categories no són absolutes, sinó que són més aviat difuses. No tots els membres d'una categoria estan relacionats directament amb el membre central. Un membre A, per exemple, pot compartir característiques amb un membre B que al seu torn comparteix unes altres característiques amb el membre prototípic, de manera que el membre A i el prototipus, tot i formar part d'una mateixa categoria, no comparteixen cap característica. La coincidència entre propietats típiques d'una categoria entre els membres, tot i que se sol donar, no és necessària. Reprenem l'exemple dels ocells de Rosch (1978: 15) i Lakoff (1987: 44-45): el pitroig seria un exemple prototípic d'ocell. Les característiques que fan que aquest

animal es pugui considerar un prototipus de la seva família serien, sobretot, el fet de tenir ales i plomes i poder volar. En relació amb això, s'ordenarien en l'escala de prototipicitat, de més a menys prototípics, els estornells, els coloms, les gallines, els estrussos i els pingüins. Aquests dos últims, tot i ser ocells, serien els membres més perifèrics de la seva categoria que no compleixen amb el prototipus, per exemple, la característica de poder volar.

Un cop descrites les dues dimensions de la categorització (vertical i horitzontal), hem de tenir en compte el paper que té el coneixement enciclopèdic en la categorització: l'element que es considera nivell bàsic en la dimensió vertical i el que funciona com a prototipus en la dimensió horitzontal poden variar segons els parlants i les situacions. Per exemple, si es parla de gossos, un veterinari considerarà nivell bàsic el que és subordinat per a la resta de parlants, és a dir, 'fox terrier' més que no pas 'gos'. Pel que fa a la dimensió horitzontal, el prototipus d'ocell variarà segons si es contextualitza dins del grup dels animals de companyia (del qual el prototipus seria un canari o un periquito), mentre que si es parla de la fauna autòctona del Pirineu pensariem, més aviat, en una àguila o en un falcó. Per això, com hem apuntat més amunt, s'ha de tenir en compte la diferència entre el coneixement lingüístic i el coneixement enciclopèdic, que donen lloc, en lingüística, al significat lingüístic i al significat enciclopèdic. El significat lingüístic és denotatiu, mentre que el significat enciclopèdic constitueix el coneixement del món que tenim els parlants i és adquirit a través de l'experiència vital. Els parlants que comparteixen un coneixement del món semblant, solen categoritzar els elements d'una manera similar.

2.1.2.1.3. UN ALTRE CAS DE CATEGORITZACIÓ: LA POLISÈMIA

Els efectes de prototipicitat que hem descrit al subapartat anterior, que expliquen per què alguns elements es reconeixen més ràpidament com a membres centrals o perifèrics de les categories, no es donen només en els significats individuals, com hem vist més amunt amb el cas de *mother*. Aquests efectes també es relacionen amb els diversos significats expressats per un mot determinat. És a dir, entre els

diversos significats que pot tenir un mot determinat, sempre n'hi haurà un que es considerarà més central, més prototípic.

En aquest subapartat analitzarem les relacions que hi ha entre els mots i els diversos significats que poden tenir. En primer lloc definirem els termes *polisèmia*, *monosèmia*, *vaguetat*, *ambigüitat* i *homonímia*, que es refereixen als mots en relació amb els seus significats, i a continuació posarem exemples de cada cas per diferenciar-los.

2.1.2.1.3.1. POLISÈMIA, MONOSÈMIA, VAGUETAT, AMBIGÜITAT I HOMONÍMIA: QÜESTIONS DE TERMINOLOGIA

Tot i que alguns autors utilitzen les dues etiqüetes, en aquest treball no tindrem en compte la distinció entre la polisèmia i l'ambigüitat. Parlarem d'aquests conceptes atribuint-los les següents definicions:

Per a polisèmia tindrem en compte la definició que en fa Ibarretxe-Antuñano (1999), seguint els postulats dels autors cognitivistes:

A word is understood as polysemous if all its multiple meanings are systematically related. The relation between the different polysemous senses of a word is not whimsical and random, but motivated. The motivation finds its grounds in our understanding and bodily experience of the world in which we live. (Ibarretxe-Antuñano, 1999: 179)

Segons aquesta definició i el que proposen els autors cognitivistes, un mot polisèmic és aquell que té més d'un significat si aquests significats estan relacionats entre si: la qüestió essencial de la polisèmia, segons aquests autors, és que hi ha d'haver una motivació que causi les extensions semàntiques, i aquesta motivació està relacionada, com veurem més endavant, amb l'experiència que els humans tenim del món; és a dir, està relacionada amb el concepte de corporització que hem mencionat.

La monosèmia, en canvi, és el fenomen pel qual un mot té un sol significat. Un mot monosèmic pot ser vague quan el seu únic significat pot referir-se de manera general a una entitat o un esdeveniment que en una altra llengua poden ser categoritzats com un conjunt d'entitats o un conjunt d'esdeveniments i, per tant, en aquesta altra llengua, el mot que s'hi referiria seria considerat polisèmic.

A aquestes distincions encara cal afegir-hi la noció d'homonímia, sovint contraposada també a la polisèmia. En l'homonímia, dos o més significats s'associen a una forma lingüística com en la polisèmia, però, en el cas de l'homonímia, aquests significats no estan relacionats: la coincidència de forma del mot és una casualitat diacrònica. Tal com afirmen Croft i Cruse (2004), la distinció entre homonímia i polisèmia pot ser analitzada des d'un punt de vista diacrònic o des d'un punt de vista sincrònic. La distinció més habitual és diacrònica: els mots homonímics eren mots diferents en origen, i l'evolució diacrònica ha fet que acabessin coincidint en la forma, mentre que els diferents significats dels mots polisèmics es connecten per processos d'extensió semàntica com ara la metàfora i la metonímia. La distinció sincrònica, en canvi, segons Croft i Cruse és més aviat una qüestió de grau: en els diversos significats d'un mot polisèmic hi ha la percepció que existeix un lligam semàntic entre les diverses interpretacions de la paraula, i en els mots homonímics no hi ha aquesta percepció. La distinció sincrònica, però, no permet establir fronteres entre tots dos fenòmens de manera clara.

S'ha de tenir en compte que, a causa de la poca nitidesa de les fronteres entre els mots polisèmics i homonímics, alguns investigadors prioritzen l'homonímia per sobre de la polisèmia, i d'altres, en canvi, ho fan a la inversa. Tal com explica Taylor (2003 [1989]), en un extrem hi ha autors com Lyons (1977: 552), que maximitzen l'homonímia a expenses de la polisèmia, i a l'altre, els lingüistes cognitivistes, que proposen el cas contrari tenint en compte la teoria de la semblança de família de Wittgenstein (§ 2.1.2.1.2). Aquesta teoria explica que qualsevol nus en la cadena de significats pot ser una font d'extensions semàntiques mitjançant processos com la metàfora o la metonímia. Els altres

autors a què ens referim en aquest treball se situen en punts intermedis entre aquests dos extrems.

Aquestes distincions, com veurem al llarg del treball, constitueixen un dels aspectes més importants i controvertits que tracten els treballs dels autors que analitzarem als apartats 2.2.1 i 2.2.2 d'aquest capítol: una qüestió clau en la investigació sobre semàntica és la que està relacionada amb la distinció entre el que els autors anomenen mots semànticament generals o vagues (mots monosèmics), i mots ambigus o polisèmics. Tot i que els mots vagues els classifiquem com a mots monosèmics, sovint la frontera entre vaguetat i polisèmia no és clara pel fet que en una llengua determinada de manera general designen una entitat o un esdeveniment que en una altra llengua pot ser considerat més d'una entitat o més d'un esdeveniment.

2.1.2.1.3.2. POLISÈMIA, MONOSÈMIA, VAGUETAT, AMBIGÜITAT I HOMONÍMIA: ALGUNS EXEMPLES

Vaguetat vs. polisèmia

Koptjevskaja-Tamm (2008) i Koptjevskaja-Tamm *et al.* (2007) assenyalen la problemàtica relacionada amb aquestes dues nocions mitjançant un exemple: el verb rus *plyt'*/*plavat*, que designa tot moviment a la superfície de l'aigua, és a dir, tot el que en anglès és designat amb *float* 'flotar', *swim* 'nedar' i *sail* 'navegar':

First, *semantic generality*: it could very well happen that *plyt'* is semantically general and does not distinguish among “float”, “swim” and “sail” at all. In that case we could say that Russian does not lexicalize the differences among “float”, “swim” and “sail” in having just one and the same word (or one word couple) covering all the three meanings.

The second possibility, *polysemy*, would mean that *plyt'* does in fact distinguish at least among the three different meanings (...). In that case we could still say that each of these meanings is lexicalized in Russian – however, not as the meaning of its “own” particular lexeme, but rather as

the meaning of a particular *lexical unit*. A lexical unit is, in turn, defined as the pairing of a single specifiable meaning/sense with a lexical form (Cruse, 1986: 77-78), so that a polysemous word is a lexeme consisting of several lexical units. (Koptjevskaja-Tamm, 2008: 8-9)

Així doncs, tal com explica Koptjevskaya-Tamm, el verb rus *plyt'* designa un conjunt d'esdeveniments que en anglès són referits per tres mots diferents (*float, swim, sail*) i pot ser considerat vague, és a dir, monosèmic, amb un sol significat que es refereix de manera general a un grup d'esdeveniments relacionats amb l'aquamació que són referits, en canvi, per més d'un significat en anglès. D'altra banda, podríem considerar que el verb rus és polisèmic si es considera que cada un d'aquests esdeveniments és referit per tres significats diferents de la mateixa paraula, *plyt'*.

Un altre exemple relacionat amb la distinció entre la vaguetat i la polisèmia és el següent: En català, el mot *soroll* designa un conjunt d'esdeveniments que en yidín estan codificats per un seguit de mots, tal com recull Dixon (1980). A continuació en recollim només uns quants:

(1)	<i>gugu</i>	'soroll'
	<i>dalmba</i>	'soroll quan es talla alguna cosa'
	<i>maral</i>	'soroll dels aplaudiments'
	<i>yuyurungul</i>	'soroll de la serp quan s'arrossega per l'herba'
	<i>ganga</i>	'soroll que fa una persona quan s'acosta'

El mot català seria vague: inclouria les nocions expressades en yidín de manera general, però no seria un mot polisèmic perquè el substantiu *soroll* no és la lexicalització de cada significat expressat pels noms en yidín.

Un altre exemple relacionat amb la distinció entre polisèmia i vaguetat és el que recull Taylor (2003 [1989]: 103). Segons aquest autor, un mot vague seria aquell que es podria referir a més d'un element d'una mateixa categoria, però en aquells

casos en què els diferents referents estarien relacionats amb un sol significat. En aquest cas, l'autor proposa l'exemple de *bird* 'ocell' (monosèmic i vague), contraposat al de *school* 'escola' / 'grup d'animals aquàtics' (polisèmic i, per tant, ambigu):

The word *bird* can refer to many different kinds of creature –robins, penguins, ostriches, and so on. These different kinds of creature are members of the category in virtue of similarity to a single prototype representation. We would not, in this case, want to say that *bird* has more than one meaning. Compare *bird* and *school*. We can use the word *school* to refer to the place where children are educated, to the administrative division of a university (as in *School of Medicine*), to an intellectual trend (*school of thought*), or even to a group of whales. In this case, we would want to recognize a number of distinct, though related, meanings of the word. (Taylor: 2003 [1989]: 103)

Koptjevskaja-Tamm (2008: 9) afirma que hi ha autors que, en alguns casos poc clars, prioritzen l'establiment de la polisèmia i d'altres, en canvi, que es posicionen a favor de la vaguetat. Aquesta autora encara afegeix una tercera possibilitat al fet de considerar un mot vague o polisèmic: alguns investigadors es mantenen "agnòstics", és a dir, consideren que en casos com el del verb rus *plyt*, en què és difícil determinar si un mot és vague o polisèmic, no és prioritari decantar-se per una de les dues opcions, sinó que el que és important és que en rus, per exemple, hi ha un sol lexema que es correspon als tres diferents que hi ha en anglès. En aquest treball, tenint en compte les nostres dades i d'acord amb el que proposa el nostre marc teòric parlarem gairebé sempre de polisèmia, tot i que en casos problemàtics com els que descriu Koptjevskaja-Tamm, també considerarem que a vegades no ens hem de decantar necessàriament per una de les dues opcions ja que sovint les fronteres entre fenòmens no són clares, com afirmen gairebé tots els autors cognitivistes.

Homonímia vs. polisèmia

Tal com hem dit, la diferència entre polisèmia i homonímia es troba en el fet que en un mot polisèmic els significats estan relacionats i, en canvi, els dels mots homonímics no. Per exemple, els significats de *nas* ‘part del cos’ i ‘capacitat olfactiva’ estan clarament relacionats. En aquest cas, doncs, parlariem de polisèmia. En canvi, els significats de *banc* ‘dipòsit de diners’ i ‘seient allargat’ no es perceben com a relacionats sincrònicament, i per tant representarien un cas d’homonímia. Les fronteres entre tots dos fenòmens no són nítides, ja que canvien diacrònicament: el que antigament podien ser elements més o menys propers dins d’una mateixa categoria (és a dir, eren diferents significats d’un mot polisèmic), poden haver esdevingut, com en el cas de *banc*, dues categories independents i no relacionables conceptualment.

2.1.2.2. TEORIA DE LA METÀFORA I LA METONÍMIA CONCEPTUALS

Una teoria molt relacionada amb la multiplicitat de significats que hem vist a l’apartat anterior (§ 2.1.2.1) és la teoria de la metàfora i la metonímia conceptuals, que va ser desenvolupada per Lakoff i Johnson (1980, 1990). Aquesta teoria se centra en l’estudi de les expressions no literals del llenguatge, és a dir, en l’estudi dels significats no centrals o no prototípics dels mots:

- (2) a. No puc *pair* el que em va dir, *dóna*’m una mica més de temps.
Ja hem arribat al *cap* del carrer i no veig casa seva.
- b. L’Alèxia tradueix *Pessoa* del portuguès.
He vist poques *cares* noves per aquí, aquest any.

A (2a) hem recollit tres exemples de metàfores: en la primera s’expressa la idea d’entendre uns arguments o idees mitjançant un mot propi de l’àmbit alimentari, *digerir* (ALIMENTS SÓN IDEES), i el verb *donar* s’utilitza en aquest sentit perquè el ‘temps’ s’assimila amb una entitat física que pot canviar de mans, com ara els diners (DINERS SÓN TEMPS). A la segona oració es fa servir un mot que designa

una part del cos, *cap*, per designar una noció relacionada amb la situació en l'espai, en aquest cas, l'extrem (CAP ÉS EXTREM). A (2b) hi ha dos exemples de metonímia: en primer lloc es fa servir un nom propi d'autor, *Pessoa*, per referir-se a la seva obra (PRODUCTOR PER PRODUCCIÓ). A la segona oració, en canvi, s'utilitza la paraula *cares* per designar 'persones' (PART PEL TOT).⁸

2.1.2.2.1. LA METÀFORA

La metàfora és un procés cognitiu que posa en relació dos dominis diferents i és un mecanisme que permet explicar conceptes complexos partint de conceptes bàsics i coneguts. La metàfora conceptual es concreta en la llengua en les expressions metafòriques, en què es pren vocabulari d'un domini, l'anomenat domini origen, i el significat s'ha de buscar en un altre domini diferent, l'anomenat domini meta. Les metàfores conceptuais són, doncs, esquemes abstractes que serveixen per agrupar expressions metafòriques, que són casos individuals de metàfores conceptuais. A continuació reproduïm un exemple de Lakoff i Johnson (1986 [1980]: 40) en què es posa en relació el domini origen 'guerra' amb el domini destí 'discussió'. Algunes expressions metafòriques de la metàfora conceptual UNA DISCUSSIÓ ÉS UNA GUERRA són les següents (Lakoff i Johnson, 1986 [1980]: 40):

- (3) *Va atacar tots els punts febles* del meu argument.
Vaig destruir el seu argument.
No *l'he vençut* mai en una discussió.
No hi estàs d'acord? Vinga, *dispara!*
Si fas servir aquesta *estratègia*, *t'aniquilarà*.

⁸ Tal com hem vist a partir de dos dels exemples de (2), és molt freqüent la creació d'expressions metafòriques i metonímiques amb TPC (ho reprendrem i desenvoluparem al capítol 6). A Maalej i Yu (2011), es parteix de la hipòtesi de la corporització i s'hi estudien diverses expressions metafòriques i metonímiques en diferents llengües en què apareixen, per exemple, els mots per a 'cara', 'cap', 'ull' o 'boca', per designar nocions com 'persona', amb *mian* 'cara', del xinès (Yu, 2011), 'líder', amb *kopf* 'cap', de l'alemany (Siahaan, P, 2011), 'respecte, consideració' amb *εayn*, 'ull', en àrab tunisià (Maalej, 2011), o 'facultat de parlar', amb *mund* 'boca', del danès (Kjær Nissen, 2011).

Podem distingir entre dos tipus de metàfores conceptuals: aquelles en què es posen en relació dos dominis complexos i estructurats (com la que hem vist a partir de les expressions recollides a (3)) i aquelles en què s'utilitza un domini físic experiencial per estructurar dominis més abstractes i subjectius. Aquestes últimes s'anomenen metàfores orientacionals. Per exemple, el domini AMUNT es relaciona amb la FELICITAT, mentre que AVALL estructura TRISTESA (Lakoff i Johnson, 1986 [1980]: 50-51):

- (4) Des que sap que la Laia vindrà a veure'ns, *salta* de content.
Si li dius a en Jordi que ha corregit molt bé el text, li *pujarà* la moral.
Ha *caigut* en una *depressió*.

Alguns conceptes que tindrem en compte en aquest treball relacionats amb la metàfora són els que descriurem a continuació (els recuperarem al capítol 6). En primer lloc, tindrem en compte l'anomenat *mapping* conceptual, que és el patró de correspondències conceptuals entre els elements del domini font i els elements del domini meta, és a dir, aquells elements del domini font que es projecten en el domini meta. S'ha de tenir en compte que aquests patrons de correspondències són limitats pel que Kövecses (2002) anomena focus de significat. El focus de significat és l'aspecte més rellevant del significat del domini font de la metàfora, que és el que es projecta al domini meta. Segons els autors cognitivistes, un concepte clau per entendre per què els patrons de correspondències són restringits és el d'imatge esquemàtica. Una imatge esquemàtica és un tipus d'imatge conceptual, una estructura recurrent que constitueix un patró que s'estableix des del domini font, més experiencial, al domini meta, més abstracte. Lakoff (1987) declara que aquests patrons són corporitzats, molt relacionats amb l'experiència. Afirmar que aquestes estructures són preconceptuals i es fonamenten en moviments que fem els humans i que són recurrents en l'espai o en la manera de manipular els objectes i la percepció que en tenim.

Hi ha diversos tipus de patrons de correlacions. Si reprenem la classificació de les metàfores que hem fet més amunt, hem vist que es pot distingir entre metàfores

d'imatge i metàfores conceptuals. Aquest últim grup a la vegada pot dividir-se en dos grups més: metàfores complexes (una discussió és una guerra) i metàfores orientacionals (avall és tristesa). Hi ha dos tipus de patrons segons si les metàfores són complexes o orientacionals: els patrons de correlacions complexos i els patrons de correlacions simples respectivament (Grady, 2010). Els patrons simples es corresponen a les metàfores que hem anomenat orientacionals i impliquen conceptes fonamentals i correlacions experiencials entre domini font i domini meta. És a dir, en aquests patrons el domini font és perceptible a través dels sentits i aquesta característica és la que serveix per descriure el domini meta: en la metàfora AVALL ÉS TRISTESA el concepte 'avall' es correlaciona amb un concepte no perceptible a través dels sentits, 'tristesa', per fer-lo comprensible. Grady (2010: 204) afirma que les metàfores primàries segurament són presents en totes les llengües independentment de la zona, la cultura o el període històric que s'hi associa.

Les metàfores primàries poden constituir-se com a base de les metàfores complexes, i per aquest motiu alguns patrons apareixen en llengües no relacionades genèticament, culturalment o geogràficament. En aquest cas, per exemple, el fet que el cor sigui un òrgan situat en una posició central generaria una metàfora primària (*cor és centre*), que esdevindria base d'una metàfora complexa com *cor de la discussió*. Tot i així, Grady (2010) també afirma que els factors culturals influeixen en la creació de determinats patrons de correlacions, i que per aquest motiu hi pot haver diferències entre metàfores complexes en diferents llengües.

2.1.2.2.2. LA METONÍMIA

La metonímia és un tipus de referència indirecta amb què al·ludim a una entitat implícita a través d'una altra d'explícita. Com la metàfora, és un procés conceptual que es concreta en expressions lingüístiques. En aquest cas, però, no es relacionen dos dominis conceptuals diferents, sinó que dins d'un sol domini es pren un punt de referència per designar el que en gramàtica cognitiva es diu *zona*

activa (Langacker, 1987). Per exemple, en l'oració següent, la zona activa seria la persona física, i *boca* un punt de referència:

(5) La Verònica dorm de *bocaterrosa*.

Tal com assenyala Barcelona (2000: 14-15), la característica més important de la metonímia és que estan institucionalitzades socialment i, per tant, responen a un patró general. Aquest patró general es refereix a relacions del tipus TOT PER LA PART (6a), PART PEL TOT (6b) PRODUCTE PER PROCÉS (6c), CONTINENT PER CONTINGUT (6d), etc.:

- (6) a. A *Amèrica* hi ha un índex d'obesitat molt elevat
Amèrica per EEUU
- b. Els nens són *mà* d'obra barata a Bangladesh
mà per individu
- c. He avançat en la *tesi*
tesi per elaboració
- d. En Víctor fuma *pipa*
pipa per tabac de pipa

2.1.2.2.3. ALTRES EXPRESSIONS NO LITERALS: LES EXPRESSIONS IDIOMÀTIQUES

Les expressions idiomàtiques es defineixen, habitualment, com grups de paraules fixades amb un significat global arbitrari respecte als mots que constitueixen l'expressió. En semàntica cognitiva, però, s'ha demostrat que mitjançant els conceptes de metàfora i de metonímia, sumats al coneixement enciclopèdic dels parlants, aquestes expressions són més composicionals que no sembla (Cuenca i Hilferthy, 1999: 116; Kövecses, 2002):

- (7) La Mireia *ha fet els ulls grossos* davant de les trapelleries d'en Guillem.
L'Ainhoa m'ha dit que faci un pastís *amb cara i ulls* per al sopar d'avui.

En la primera expressió de (7), *fer els ulls grossos*, la part del cos *ulls* designa en realitat la vista per metonímia, que a la vegada seria el domini meta d'una metàfora de tipus la VISTA ÉS ATENCIÓ. Al mateix temps, potser podríem considerar que ha entrat en funcionament un procés metafòric pel qual els ulls es considerarien un recipient o un forat massa gros, de manera que “les trapelleries d'en Guillem” hi han passat per ull.

La segona expressió idiomàtica, *fer (alguna cosa) amb cara i ulls*, també es basa en una metonímia: aquestes dues parts del cos són de les més rellevants que tenim els éssers humans i, per metonímia, passarien a designar l'aspecte d'una persona (el bon aspecte). Per metàfora, l'objecte de l'oració (el pastís, en aquest cas) s'equipararia a una persona. Un pastís amb cara i ulls seria, doncs, un pastís amb un aspecte bo i, per extensió, ben fet.

2.1.2.2.4. METODOLOGIA PER A L'ESTUDI DELS SIGNIFICATS MOTIVATS PER RELACIONS METAFÒRIQUES I METONÍMIQUES

Hem vist al començament d'aquest apartat 2.1 que la semàntica cognitiva s'inicia a partir d'estudis relacionats amb la psicologia (Rosch *et al.*, 1976, i Rosch, 1978). Els autors cognitivistes insisteixen en l'estreta relació entre llengua i pensament, ja que consideren la llengua com una capacitat cognitiva més. Lakoff (1987) proposa una eina metodològica per a l'estudi dels significats: les *xarxes radials* de què hem parlat a l'apartat anterior, que es refereixen a l'organització dels significats a partir d'un membre central.

Els efectes de prototipicitat (és a dir, que un element es reconegui més ràpidament o no com a membre central d'una categoria) no es donen només en els significats individuals, com hem vist amb el cas de *mother* proposat per Lakoff (§ 2.1.2.1.2), sinó que també es relacionen amb el conjunt de significats expressats per un mot

determinat. Aquest conjunt de significats els podríem organitzar en una xarxa radial. Cada un dels significats que faria de nòdul a la xarxa, a la vegada, seria una categoria afectada pels efectes de prototipicitat entre els significats individuals. Agafem el mot *mà* per exemplificar el que acabem d'explicar:

- Significat individual: si prenem el membre de la categoria 'mà' més prototípic, podem pensar en una mà humana de mida normal, amb cinc dits amb totes les ungles i amb una pell normal (sense berrugues, ni pigues ni ferides). Seria el membre més prototípic de la categoria 'mà'. Altres membres de la mateixa categoria però menys prototípics, per ordre, podrien ser una mà de nadó, o una mà a què li falta un dit, seguida potser per una mà d'algun material com la porcellana, com ara la mà d'una nina, seguida encara d'un penjoll en forma de mà de Fàtima, etc.
- Conjunt de significats expressats pel mateix mot: l'element central seria el significat individual de *mà*, que acabem de descriure, que és el significat més prototípic de la categoria radial.⁹ Els altres significats serien menys centrals o prototípics, motivats per processos metafòrics o metonímics, com ara 'posseïdor', 'capacitat d'obrar', etc., com podem veure a continuació:

⁹ Com que només es tracta d'un exemple no hi posem tots els significats del mot *mà*.

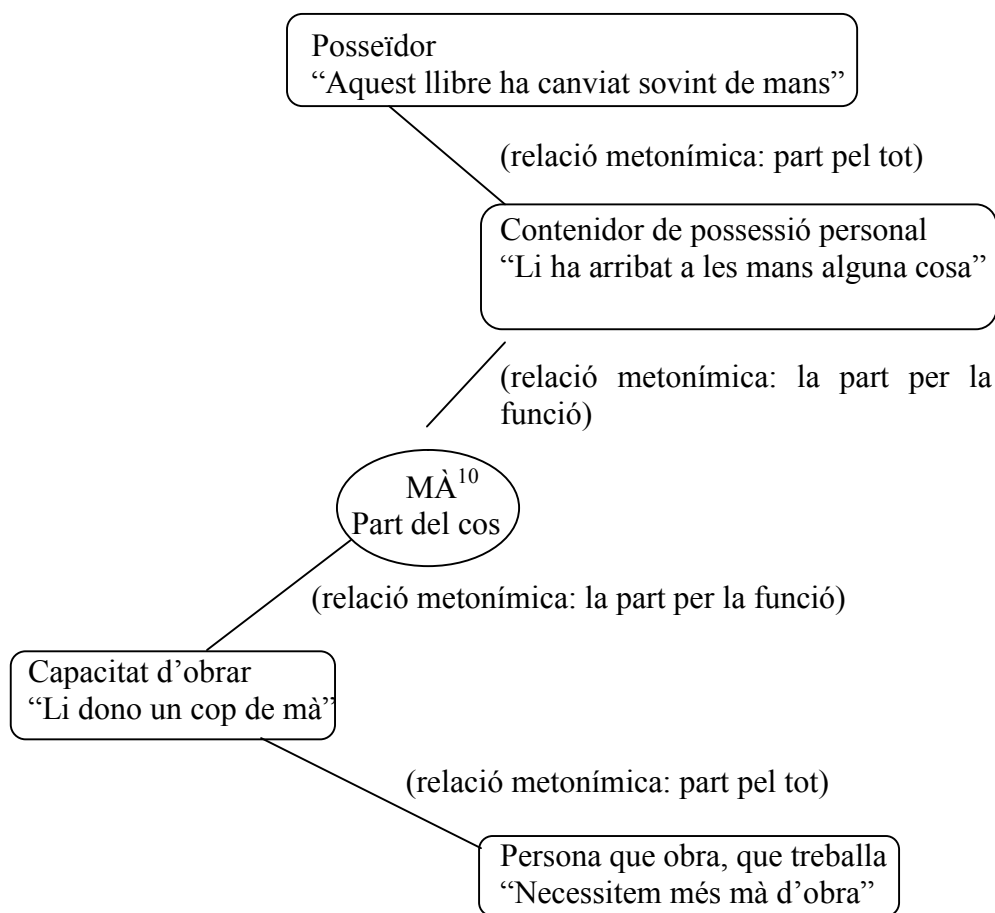

Figura 2: xarxa radial parcial de *mà*

Com veiem a la figura anterior, el membre central d'una xarxa radial és, doncs, el significat més representatiu del conjunt de significats d'un mot determinat (en aquest cas 'part del cos'). Aquest membre és l'eix de què surten els altres membres de la categoria polisèmica. Tal com veiem a la figura 2, la relació que hi ha entre l'element central de la categoria i els altres membres no necessàriament ha de ser directa. Per exemple, en la xarxa radial de *mà*, el significat 'persona que obra' no es relaciona directament amb 'part del cos', sinó amb un altre nòdul de la xarxa: 'capacitat d'obrar'. Aquestes xarxes permeten mostrar les relacions entre significats polisèmics i permeten descobrir que no hi ha sinonímia absoluta: dos mots tradicionalment tractats com a sinònims no compartiran la mateixa xarxa

¹⁰ Dins d'aquest membre central (que correspon a un significat individual) s'hi inclouen tots els membres de més a menys prototípics que hem descrit al paràgraf anterior).

radial perquè les relacions entre els diversos significats que s'hi associïn no seran les mateixes.

Les xarxes radials no reflecteixen un tall objectiu de la realitat, és a dir, il·lustren un tipus de categoria que no existeix objectivament i que pot ser específica per a cada cultura, però són útils per mostrar la construcció mental que els parlants tenen d'aquestes categories.

2.1.3. SÍNTESI

En aquest apartat (2.1) hem recollit alguns aspectes de la semàntica cognitiva que considerem més importants per a la nostra tesi i que reprendrem al capítol 6. Ja hem explicat que la semàntica cognitiva no és una teoria unificada, sinó que la formen un conjunt de teories que comparteixen uns principis de base: en aquesta tesi tindrem en compte, en primer lloc, que el significat és l'essència del llenguatge i que, no només s'han de tenir en compte els significats lingüístics, sinó també els enciclopèdics, derivats del coneixement del món que tenen els parlants i que s'organitzen en els anomenats dominis conceptuals. Un altre dels punts bàsics de la semàntica cognitiva és la noció de corporització per la qual el llenguatge no reflecteix fets i objectes presents en el món, sinó que reflecteix estructures conceptuals construïdes a través de l'experiència i d'una determinada visió cultural.

Les dues teories emmarcades en la semàntica cognitiva que són més importants per a aquest treball són la teoria de la categorització i la de la metàfora i la metonímia. Segons la teoria de la categorització o teoria dels prototipus, la categorització és el resultat d'agrupar els elements del món segons les semblances i diferències que presenten entre si. Les categories, però, no són elements amb fronteres definides ni tots els membres de cada categoria són igual de centrals. Segons les característiques que comparteixin, n'hi ha que són més propers al prototipus que d'altres. La noció de prototipicitat, a més, es pot aplicar tant als

significats individuals (com hem vist en el cas de *mother*) com als significats diferents d'un mot determinat; això ocorre en els casos de polisèmia, en què un dels significats serà més prototípic que els altres, i serà a partir d'aquest que es derivaran els altres significats. Segons la teoria de la metonímia i la metàfora, les expressions metonímiques i metafòriques del llenguatge quotidià són generades per metàfores i metonímies conceptuals, l'estudi de les quals és molt útil per a la descodificació d'expressions idiomàtiques i per a l'anàlisi de significats polisèmics.

2.2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

En aquest apartat ens centrarem a fer l'anàlisi d'alguns treballs de diferents autors que tracten exclusivament la categorització semàntica i l'etiquetatge de les parts del cos. Tot i que els dividim entre autors universalistes i autors no universalistes, veurem que aquestes etiquetes són simplificadores en tots dos casos. Tots els treballs que analitzem fan èmfasi en el fet que hi ha diferències en la categorització que mostren les diferents llengües per a les parts del cos, en part a causa de la influència que la cultura té a l'hora de categoritzar i denominar els objectes de la realitat. No obstant això, els primers busquen i destaquen certes constants interlingüístiques, sobretot l'existència conceptes (o elements etiquetats, depenent dels autors) universals. Els que hem classificat com a autors no universalistes, en canvi, treballen més en la descripció de les diferents llengües però no analitzen ni fan èmfasi en les coincidències, tot i que admeten la possibilitat que hi hagi determinades parts del cos humà categoritzades i etiquetades en totes les llengües.

En els subapartats que segueixen veurem que les aproximacions que aquests autors fan al camp de la semàntica i del lèxic del cos humà coincideixen en alguns aspectes amb el que postulen els autors emmarcats en la semàntica cognitiva que hem descrit més amunt. La categorització, tal com hem dit, és un procés cognitiu

que determina les agrupacions dels objectes presents a la realitat sota peces lèxiques. Els treballs dels autors que analitzem se centren sobretot en això. Tot i així, cal tenir en compte que el primer grup de treballs que descriurem (§ 2.2.1.1) són anteriors o contemporanis a la publicació de les primeres obres cognitivistes. En l'apartat 2.2.1.2 hi analitzem alguns treballs d'Anna Wierzbicka sobre la categorització i denominació de les parts del cos. Aquesta autora proposa una teoria cognitiva nova que es basa en la recerca de conceptes universals que permetin la comparació interlingüística precisa i no etnocèntrica. Finalment, a l'apartat 2.2.2 hi incloem els treballs d'autors que anomenem no universalistes: els investigadors del Max Plank Institute of Psycholinguistics s'han dedicat a l'estudi de la relació entre llengua, pensament i cultura a través dels TPC en diverses llengües.

2.2.1. AUTORS UNIVERSALISTES

2.2.1.1. ELS PRIMERS ESTUDIS SOBRE CATEGORITZACIÓ SEMÀNTICA DE LES PARTS DEL COS

A partir de mitjan de la dècada dels 70, alguns lingüistes van començar a estudiar sistemàticament el camp de la tipologia lèxica i semàntica. Alguns dels articles que analitzarem en aquest apartat són treballs d'autors com Andersen, Brown, McClure, Witkowski i Cuturi, i tots són publicats entre 1975 i 1981. Aquests treballs apareixen, sembla, a causa del buit que hi havia en l'estudi de la semàntica: “modern linguistics has devoted relatively little attention to lexical semantics in general and even less to universals of lexical fields” (Andersen, 1978: 337). Tal com es desprèn d'aquesta citació d'Andersen, els autors que hem anomenat s'engloben dins d'un corrent universalista pel que fa la categorització lexicosemàntica. Andersen també afirma que “this neglect is due in part to the structuralist belief that meaning can not be studied as objectively or as rigorously as syntax and phonology, and in part to what was seen as the arbitrary ‘semantic mapping’ displayed by languages”, i reconeix alguns antecedents pel que fa al domini semàntic, com ara alguns treballs (sempre només sobre una o dues llengües) de Friedrich (1971) o Lehrer (1969).

Alguns dels camps sobre els quals van treballar aquests lingüistes, pel que fa a la categorització semàntica, són els relatius als termes de parentiu, als termes referents a la cuina, al regne animal, a les plantes, als colors i a les relacions espacials, així com el que aquí ens ocupa, el de les parts (externes) del cos humà. Dels resultats dels estudis que hem analitzat es dedueix que els autors consideren que hi ha un conjunt de regularitats que regeixen la categorització semàntica de les parts del cos presents en totes les llengües. Per això, i com desenvoluparem més endavant, en els dominis lèxics que aquests autors estudien i dins dels quals inclouen el de l'anatomia humana, sostenen que hi ha uns universals lèxics que deriven de la facultat humana de percebre algunes característiques bàsiques en l'entorn, com per exemple la forma o l'orientació espacial (Andersen, 1978: 338).

2.2.1.1.1. FACTORS DE CATEGORITZACIÓ

Andersen (1978: 345) remarca que la percepció visual té un paper molt important en la formació de categories, i aquest fet es dona en molts camps semàntics. Aquesta percepció visual, comuna per a tothom, és la que influeix en la formació de categories semàntiques en les llengües:

Recent studies of the semantics of various lexical fields suggest that, contrary to the warnings of earlier scholars, one may be able to 'talk profitably' about semantic structure as the imposition of form upon an underlying (perceptual, physical, or conceptual) substance common to all languages. Though there are always differences from language to language that reflect accident properties of thought and culture, there are a number of organizing principles that appear to derive from human cognitive-perceptual capacities. (Andersen, 1978: 345)

Més endavant ja veurem els universals proposats per autors com Andersen. Aquí, però, introduïrem els que tenen a veure amb la percepció de l'entorn, un dels factors clau a l'hora de categoritzar semànticament les parts del cos i d'assignar etiquetes lèxiques a cada part. Andersen (1978: 145) explica que hi ha propietats perceptibles visualment que determinen la categorització i l'organització jeràrquica dels termes d'alguns camps semàntics (entre els quals compta el de l'anatomia humana). Remarca, per exemple, que en la determinació de la categorització l'extensió (llargada, alçada, amplada, grandària) sempre és una característica rellevant, positiva i no marcada en relació amb la manca d'extensió. A més, explica que algunes dimensions naturals són més rellevants perceptivament que no pas unes altres, com per exemple l'orientació vertical, que és una característica que destaca més que no pas l'horitzontal. Aquestes dimensions presenten també direccions naturals com ara 'cap amunt' o 'cap endavant' que són conceptualment no marcades en relació amb les direccions oposades. Afegim, finalment, que les propietats perceptibles visualment, sobretot les de forma, són les que tenen un paper més important a l'hora de determinar i

formar categories. Pel que fa a la forma, Andersen destaca la rodonesa i la forma allargada com a característiques rellevants a l'hora de classificar els objectes.

Com veurem més endavant, al llarg del seu treball Andersen (1978) relaciona aquests universals perceptius que proposa amb els universals de categorització així com amb l'adquisició del lèxic anatòmic per part dels infants. En el paràgraf que ara reproduïm escriu sobre el paper que juga l'orientació espacial en l'adquisició de la llengua, però també dóna arguments semblants lligats a la forma de les parts del cos (la rodonesa dels ulls, per exemple):

The parallel patterns of acquisition reflect the upper-body/lower-body and front/back relationships (...). Hand, for instance, usually comes in before foot (occasionally at the same time), arm before leg, and knee (+front) before elbow (-front). (Andersen, 1978: 360)

2.2.1.1.2. EL DOMINI DE LES PARTS DEL COS COM A ESTRUCTURA

Un altre dels universals lèxics proposats per Andersen (1978: 345), a més dels que ja hem comentat i que tenen a veure amb la percepció, és el que explica que les categories s'organitzin en jerarquies habitualment de cinc nivells, i que aquestes estructures organitzatives presentin tres característiques. En primer lloc, cada categoria sempre pertany a una categoria superordinada que queda un nivell per sobre. A més, totes les (sub)categories de qualsevol nivell són mútuament exclusives, és a dir, una (sub)categoria pertany a una categoria superordinada però no a dues o més a la vegada. Finalment, afegeix que els termes bàsics solen trobar-se a un nivell mitjà en aquesta jerarquia (normalment en el tercer nivell). Andersen defineix els termes bàsics de la següent manera: “they are commonly known; they are morphologically simple; they are not restricted in application, and their domain of reference is not included in that of any other term” (Andersen, 1978: 339). Reproduïm un exemple d'estructura jeràrquica de categories referents a parts del cos (aquí, del quítxua), que Andersen (1978: 349) adapta de Stark (1969):

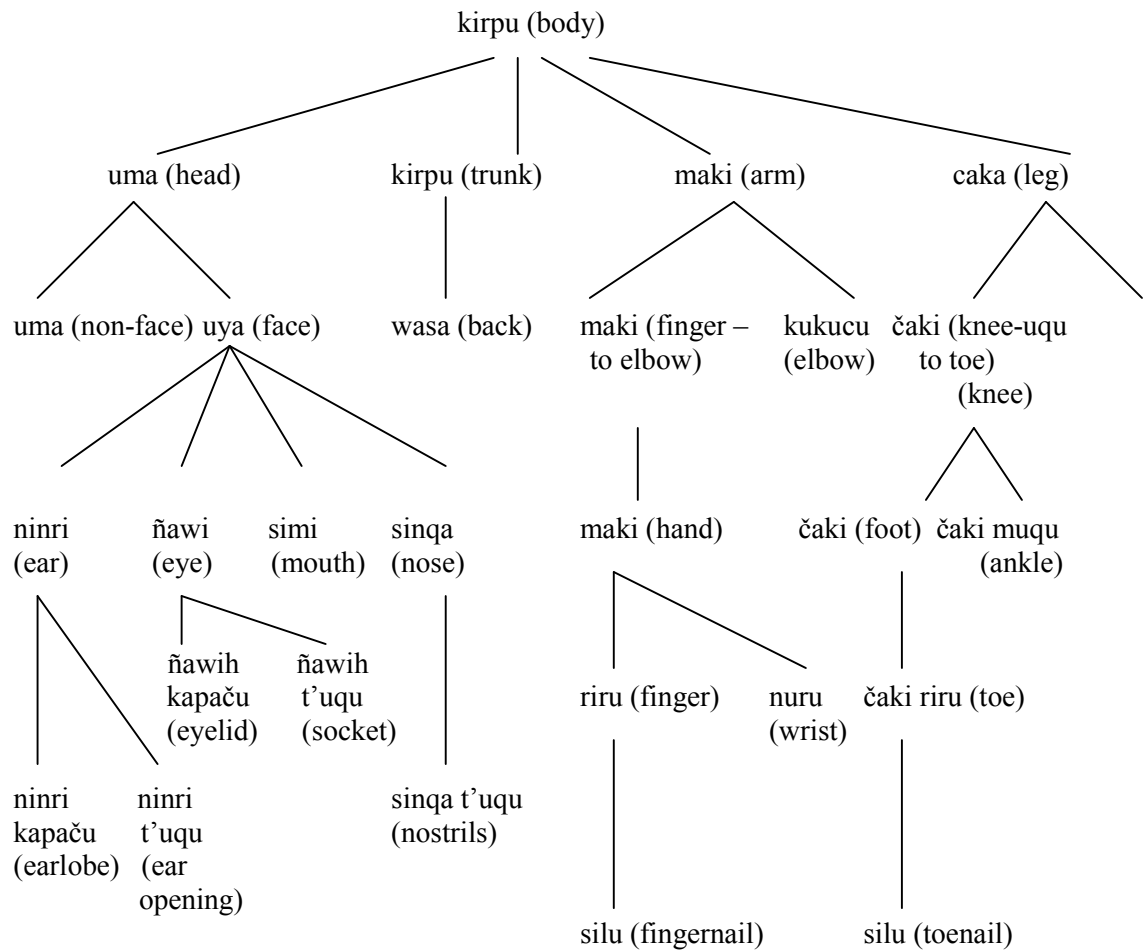

Figura 3: estructura jeràrquica partonòmica del quítxua

Els autors que ara analitzem coincideixen en el fet que l'estructura que formen els TPC en les diferents llengües, com la que ara hem vist, està subjecta a un seguit de principis generals, el primer dels quals és el que anomenen principi de profunditat, *depth principle*. Aquest primer principi de l'estructura organitzativa diu que les jerarquies mai no excedeixen de sis nivells i rarament passen de cinc, en el cinquè nivell no hi ha més de dues categories ('finger' o 'finger' i 'toe') que dominin les categories del sisè nivell, com hem vist a l'exemple.

Dels investigadors que ens ocupen, McClure (1975) és qui més aprofundeix en la distinció entre partonomia i taxonomia i en les relacions que s'estableixen en aquest tipus d'estructures. L'autora afirma, com ja hem vist, que en el camp

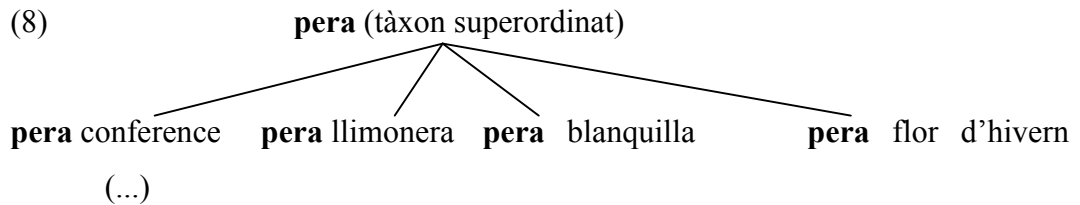
semàntic de l'anatomia humana trobem més aviat relacions partonòmiques que no pas taxonòmiques, i afegeix que aquesta distinció entre els tipus de relacions estructurals són universals i presenten propietats formals diferents (McClure, 1975: 78). De manera general, però, definiríem la taxonomia com la classificació jeràrquica d'un domini lèxic motivada per relacions d'hiponímia, és a dir, per relacions establertes entre lexemes més específics o subordinats i de més generals o superordinats (Lyons, 1977: 295–301, 291), i cada una de les subdivisions de la classificació taxonòmica s'anomena tàxon. La partonomia també és una classificació jeràrquica d'un determinat domini lèxic, però, en aquest cas, aquesta classificació es basa en relacions de *part-tot* (Lyons, 1977, 311). Cada una de les subdivisions d'aquest tipus de classificació s'anomena pàrton. Segons McClure (1975: 84), però, una de les diferències formals més clares entre aquests dos tipus de classificacions és que, mentre que en taxonomia les relacions que s'estableixen entre taxa són transitives, en partonomia no. Així, en taxonomia podem dir que si un gat és un tipus de felí i un felí és un tipus de mamífer, un gat és un tipus de mamífer, però en canvi, en partonomia “fingernails are parts of fingers, fingers are parts of hands, hands are parts of arms (...) but not fingernails are parts of arms” (McClure, 1975: 79).

A vegades, segons McClure (1975: 84), el fet que no hi hagi transitivitat en partonomia es pot explicar pel fenomen de la polisèmia. Per exemple, un cas diferent del que acabem de mencionar (el de *fingernails*), seria el següent: “teeth are part of mouths, mouths are parts of face, but teeth are not parts of faces”. Aparentment, observem el mateix que hem comentat al paràgraf anterior: l'absència de transitivitat en categories d'estructures partonòmiques. En aquest cas, però, la falta de transitivitat s'explica per raons diferents, pel fet que la paraula *mouth* és polisèmica, d'una banda es refereix a la cavitat oral, i de l'altra als llavis (les dents formarien part de la cavitat oral, però són els llavis, els que formen part de la cara).

Pel que fa al tipus de components lèxics del domini del cos humà, seguint Berlin *et al.* (1973) Brown (1976) distingeix entre lexemes primaris i lexemes

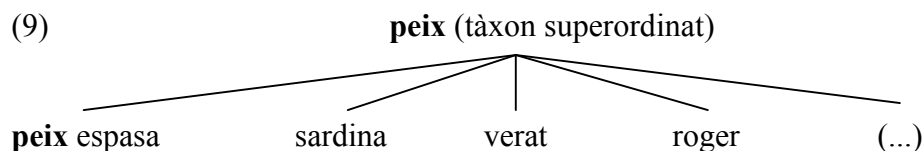
secundaris. Brown assenyala que Berlin *et al.* descriuen estructures taxonòmiques però que ell utilitzarà en part la seva terminologia per a les estructures partonòmiques.

Berlin *et al.* (1973) afirmen que els dos primers nivells de les jerarquies taxonòmiques estan etiquetats per lexemes primaris i, en canvi, els lexemes secundaris apareixen als nivells restants. En taxonomia s'anomenen lexemes secundaris les etiquetes polilexèmiques que estan compostes per un lexema i un altre constituent que es refereix a un terme superordinat de la taxonomia (per exemple, en català, *pera llimonera* és un lexema secundari, ja que el constituent *pera* es refereix al terme superordinat; la 'pera llimonera' és un tipus de 'pera', que es troba un nivell per sobre en la jerarquia). Així, una expressió que etiqueta un tàxon d'aquesta manera és un lexema secundari sempre i quan siguin etiquetats d'aquesta manera, és a dir, amb un dels constituents que es refereixi al tàxon superordinat, tots els altres taxa del mateix conjunt; en aquest cas, tots els taxa del conjunt de 'pera llimonera' han de contenir *pera* en la seva etiqueta:

En partonomia Brown defineix els lexemes secundaris com a expressions constituïdes per un lexema i un altre constituent que es refereix també a un pàrton que el posseeix immediatament, però en canvi, no és necessari (i habitualment no és així) que tots els altres parts del mateix conjunt estiguin formats per un constituent que es refereixi al pàrton superordinat. Per exemple, un tàxon superordinat *ull* no inclou, en un subconjunt, etiquetes que es constitueixin totes a partir d'*ull*; malgrat tenir *nineta de l'ull* no tenim, per exemple, expressions com *iris de l'ull* o *pestanya de l'ull* (que és el que passa en taxonomia, com hem vist amb l'exemple de *pera*), sinó que tenim *iris* i *pestanya*: les etiquetes del conjunt, doncs, no inclouen totes el constituent *ull*.

Hem explicat fins aquí què són per a Berlin *et al.* i Brown els lexemes secundaris en taxonomia i en partonomia. Brown introdueix una altra distinció, aquest cop referent només als lexemes primaris, que també prové de Berlin *et al.* (1973). Afirmar que n'hi ha de tres tipus: lexemes primaris productius i improductius, i lexemes primaris no analitzables. Els lexemes primaris productius són polilexèmics i tenen constituents que marquen categories superordinades al referent que etiqueten. Una expressió d'aquest tipus només pot ser un lexema primari productiu si almenys un tàxon del conjunt de què forma part no està etiquetat amb un constituent que es refereix al pàrton superordinat. És a dir, seria un lexema primari productiu un cas semblant al de *pera llimonera* que hem vist més amunt, amb la diferència que els tàxons del mateix conjunt no podrien contenir tots el mot *pera*. En taxonomia, un exemple seria el cas de *peix espasa* del conjunt subordinat al tàxon *peix*. El tàxon *peix espasa* té com a constituent el mot *peix*, que es refereix al tàxon superordinat, però no tots els altres taxa del subconjunt tenen *peix* com a constituent de la seva etiqueta. Així doncs, *peix espasa* seria un lexema primari productiu:

Com es pot veure a partir de l'exemple, el cas que acabem de comentar és equivalent al que hem explicat més amunt en parlar de partonomia, el cas d'*ull*. Veiem doncs que en el domini de les parts del cos els lexemes productius primaris són com els lexemes secundaris, ja que les etiquetes per parta del mateix conjunt superordinat partonòmic gairebé mai no tenen expressions constituents que es refereixin al pàrton superordinat pel qual són posseïdes, com ja hem avançat amb l'exemple de *nineta de l'ull*, equivalent al de *peix espasa*. Així, en el domini anatòmic, l'ús de l'expressió 'lexema secundari' impedeix l'ús de 'lexema primari productiu', perquè són equivalents.

Els lexemes primaris improductius també són polilexèmics, i habitualment els trobem en les estructures amb relacions tant partonòmiques com taxonòmiques. En aquest cas, cap constituent no es refereix a cap categoria superordinada. Brown posa com a exemple de lexema primari improductiu la forma huasteca *pulek te' ehattalab*, 'medul·la espinal', que podríem traduir literalment per l'expressió 'el gran arbre de la vida'. En català, un tipus de lexema primari improductiu seria el cas de *dit petit*, que és una etiqueta polilexèmica que forma part d'un conjunt *mà*, tenint en compte que cap dels constituents de l'etiqueta *dit petit* es refereix al terme *mà*. Pel que fa als lexemes primaris no analitzables, Berlin *et al.* (1973) els descriuen com a etiquetes monolexèmiques que trobem tant en taxonomia com en partonomia. En són exemples els mots catalans *gat*, *ginesta* i *pi*, i *orella*, *genoll* i *taló*.

Brown (1976: 403) reprèn la qüestió dels lexemes secundaris (n'hem vist un exemple a (8), referent a *pera llimonera*) i considera que aquests lexemes, tant si etiqueten taxa com parta, estan formats per un nucli i una addenda. L'autor defineix el nucli com un lexema constituït per una etiqueta taxonòmica o partonòmica que a la vegada etiqueta un tàxon o pàrton superordinat. L'addenda, en canvi, és un element que modifica el nucli de l'expressió: en taxonomia, l'addenda *llimonera* de l'expressió *pera llimonera* especifica el tipus de 'pera'. És a dir, en taxonomia, l'addenda sempre es refereix la relació de 'tipus de' i en canvi en partonomia expressa la relació de 'part de'. Per a Brown un lexema secundari habitualment pot etiquetar un tàxon i un pàrton a la vegada. Un exemple seria l'etiqueta *ungla del polze* en què es defineix un tàxon que és el tipus d'ungla, i un pàrton que és la part del polze. Si es considera un tàxon, *ungla* seria el nucli i *polze* l'addenda, però si es considera un pàrton, *polze* seria el nucli de l'etiqueta i *ungla* l'addenda. Brown acaba afegint que les expressions polilexèmiques que en partonomia són lexemes secundaris poden no ser lexemes secundaris o lexemes primaris productius en taxonomia. En l'exemple d'*avantbraç* no s'expressa cap relació taxonòmica. En taxonomia, doncs, *avantbraç* seria un lexema primari improductiu, encara que en partonomia fos un lexema primari productiu (o lexema secundari ja que, com hem dit, en partonomia són equivalents).

2.2.1.1.3. ELS UNIVERSALS LÈXICS

Com hem vist al llarg dels apartats 2.2.1.1.1 i 2.2.1.1.2, Andersen (1978: 345) proposa alguns principis universals aplicables a tots els camps semàntics que tornem a recollir, ara en forma de tres enunciats:

- Les categories naturals s'organitzen en jerarquies habitualment de cinc nivells, i aquestes estructures organitzatives presenten les següents característiques:
 - a. Totes les (sub)categories de qualsevol nivell són mútuament exclusives.
 - b. Cada categoria sempre pertany a una categoria superordinada un nivell per sobre.
 - c. Els termes bàsics solen trobar-se a un nivell mitjà, "genèric", tal com l'anomena Andersen (usualment el nivell 3).
- Hi ha propietats perceptibles visualment que determinen la categorització i l'organització jeràrquica dels termes d'un cert camp semàntic:
 - d. L'extensió és sempre una característica positiva i no marcada en relació amb la manca d'extensió.
 - e. Algunes dimensions naturals són més rellevants perceptivament que unes altres, com per exemple l'orientació vertical, més que no pas l'horitzontal. Aquestes dimensions presenten direccions naturals com ara "cap amunt" i "cap endavant", conceptualment no marcades (en relació amb les direccions oposades).
- Les propietats perceptibles visualment, sobretot les de forma, són les que tenen un paper més important a l'hora de determinar i formar categories. Pel que fa a la forma, la rodonesa i la llargada són característiques rellevants a l'hora de classificar els objectes.

Aquests tres punts que hem exposat basant-nos en Andersen (1978: 345), i que recullen aspectes que hem vist fins ara, es poden aplicar a diversos camps semàntics, però l'autora en destaca el de les parts del cos humà, ja que, afegeix, l'aparença humana sempre és estructuralment la mateixa, independentment de les qüestions culturals que poden incidir en les llengües.

Ara ja pel que fa exclusivament al domini de l'anatomia humana, Brown (1976) i Andersen (1978) proposen tot un seguit d'universals que s'hi refereixen. Malgrat que hi pot haver alguna divergència (que ja assenyalarem), tots dos autors coincideixen gairebé plenament en la proposta d'universals. Així, els universals de categorització per al domini de les parts del cos humà proposats per aquests autors, després d'haver-ne fet una síntesi, són els següents:

- 1- Principi de profunditat: regeix l'estructura organitzativa del domini anatómic humà, que hem vist que no presenta mai més de sis nivells, i rarament excedeix de cinc (Andersen i Brown).

Organitzem els universals a partir d'aquí tenint en compte els nivells de què parla aquest principi número 1:

NIVELL 0

- 2- El TOT ('body') està etiquetat en totes les partonomies (Andersen i Brown).

NIVELL 1: 'head', 'trunk', 'arm' (i 'hand'), 'leg' (i 'foot')

- 3- Totes les llengües tenen un terme per a 'head', 'trunk', 'arm' (i 'hand'), 'leg' (i 'foot'), immediatament posseïts per 'body' (Andersen), i aquest primer nivell sempre està etiquetat amb lexemes primaris (Brown).

- 4- Un terme per a ‘leg’ (i ‘foot’) implica un terme diferent per a ‘arm’ (i ‘hand’). Moltes llengües tenen etiquetes diferents per a ‘leg’ (i ‘foot’) i ‘arm’ (i ‘hand’), algunes per a ‘arm’ (i ‘hand’) tot sol, però cap només per a ‘leg’ (i ‘foot’) (Andersen i Brown).
- 5- ‘Foot’, igual que ‘hand’ (en el cas que s’etiquetin), està etiquetat per un lexema primari no analitzable, però si aquest lexema és el mateix que s’utilitza per designar ‘leg’, el ‘foot’ pot posseir una altra etiqueta que és un lexema secundari (Brown). ‘Foot’ i ‘hand’ mai no comparteixen etiqueta (Andersen).

ALTRES NIVELLS: ‘eye’, ‘nose’, ‘mouth’ / ‘finger’, ‘toe’ / ‘fingernail’, ‘toenail’

- 6- Totes les llengües etiqueten ‘eye’, ‘nose’ i ‘mouth’ (Andersen)
- 7- ‘Finger’ i ‘toe’ s’etiqueten sempre (Andersen i Brown) seguint un d’aquests quatre patrons:
 - A. Estan etiquetats per lexemes primaris no analitzables si ‘hand’ i ‘foot’ estan etiquetats per lexemes monosèmics diferents dels que s’utilitzen per designar ‘arm’ (i ‘hand’) i ‘leg’ (i ‘foot’); o ‘forearm’ (i ‘hand’) i ‘lower leg’(i ‘foot’) (Brown). Termes individuals per a ‘toe’ impliquen termes individuals per a ‘finger’ (Andersen).
‘Finger’ i ‘toe’ estan etiquetats pel mateix lexema primari (Brown).
 - B. ‘Finger’ i ‘toe’ estan etiquetats per dos lexemes secundaris que comparteixen la mateixa addenda partonòmica (Brown).
 - C. Una de les dues parts, ‘finger’ o ‘toe’, està etiquetada per un lexema primari no analitzable, i l’altra per un lexema secundari. El lexema primari serveix d’addenda partonòmica al lexema secundari (Brown).

- 8-** Totes les llengües anomenen ‘(finger)nail i (toe)nail’ (Andersen i Brown), i se segueixen dos patrons (Brown):
- A.** Tots dos estan etiquetats pel mateix lexema primari no analitzable.
 - B.** Tots dos estan etiquetats per dos lexemes secundaris que comparteixen una mateixa addenda partonòmica.
- 9-** Si ‘finger’ i ‘fingernail’ o ‘toe’ i ‘toenail’ estan etiquetats per lexemes secundaris, comparteixen el nucli partonòmic, que a la vegada s'utilitza com a lexema primari que anomena un parçon superordinat immediat o no immediat (Brown).
- 10-** Si ‘finger’ està etiquetat per un lexema primari, ‘fingernail’ i ‘toenail’ s'etiqueten mitjançant lexemes primaris, excepte quan ‘toe’ és designat per un lexema primari diferent del que s'utilitza per anomenar ‘finger’. En aquest cas, ‘fingernail’ i ‘toenail’ no estan necessàriament etiquetats per lexemes secundaris (Brown).

Brown i Witkowski (1981) observen algunes tendències que s'extreuen a partir de l'estudi de 118 llengües distants entre si tant tipològicament com geogràficament, i que podrien complementar els universals que hem reproduït. Aquestes tendències tenen a veure amb termes figurats per a parts del cos, i, segons els autors, “these tendencies relate to underlying marking principles, intralanguage lexical constraints, physical world/perceptual givens, and language context and use considerations.” (Brown i Witkowski, 1981: 596). Els autors, doncs, estudien expressions metafòriques que expressen parts del cos i que apareixen regularment en diverses llengües, i pretenen explicar per què certes parts del cos com les que veurem que estudien solen ser etiquetades amb expressions figurades i en canvi unes altres no, i per què s'utilitzen regularment termes amb una semàntica determinada per designar certes parts del cos. A continuació reproduïm les consideracions que Brown i Witkowski fan sobre les parts anatòmiques estudiades i les seves denominacions metafòriques:

- Expressions figurades per a ‘pupil of the eye’

La part del cos que en català s’etiqueta amb l’expressió ‘nineta dels ulls’ o ‘pupil·la’ s’expressa en moltes llengües (un 36,2% de les que estudien Brown i Witkowski (1981: 600)) fent referència, igual que passa en català, a una persona petita o a un objecte de forma humana, sovint també petit: el cas de ‘nineta’ és evident; ‘pupil·la’ ve d’una forma llatina i s’ha conservat en català com a terme tècnic, i tant en llatí com en català vol dir ‘alumne’. En la llista de llengües que els autors reproduïen, doncs, trobem termes que fan referència a ‘nina’, ‘persona’, ‘nen petit’ o ‘fill’. A vegades, però, la mida del referent de l’expressió no és rellevant, en els casos en què s’utilitzen mots com ‘persona’ o ‘home’ per designar aquesta part del cos. A més, també trobem casos en què l’expressió fa referència a un personatge espiritual: ‘àngel’, ‘petit fantasma’ o ‘sant’. Tagliavini (1949) explica aquesta metàfora fent notar que els humans reflectits als ulls de qui tenen al davant es fan petits com un nen o qualsevol ésser petit de forma humana.

La segona expressió més utilitzada després de la que hem vist per referir-se a la nineta dels ulls és la que fa referència a grans o llavors, ja que perceptivament, tenint en compte la mida i la forma, són prou semblants. Algunes altres llengües, a més, fan servir expressions que es refereixen a minerals, estrelles o espelmes, segurament per la semblança de color o de brillantor.

- Expressions figurades per a ‘fingers’ i ‘toes’

En un 35,6% de les llengües estudiades per Brown i Witkowski (1981: 601) s’utilitzen termes referents a persones (habitualment termes de parentiu) per designar tant els dits de la mà com els dits del peu. Així, el dit gros se sol assimilar a un membre gran de la família, i els altres solen anomenar-se amb termes que es refereixen als parents més joves, sovint la descendència del membre de més edat a què hem fet referència. Els autors assenyalen que hi ha relacions semàntiques entre dits i parents: tots estan agrupats, en les mans i els peus o en la família. A més, el fet que alguns dels membres de la família siguin diferents pel

que fa a l'estatus de la resta (per exemple, els pares en relació amb els fills), es pot associar amb la diferència que presenta el dit gros respecte dels altres dits.¹¹

Els autors han observat altres metàfores, però molt menys importants en nombre: algunes llengües utilitzen altres parts del cos per anomenar algun dels dits, per exemple 'cap'. També s'ha trobat una expressió equivalent a 'fulla de la mà' per designar els dits de la mà en dues llengües.

- Expressions figurades per a 'muscle' o parts del cos musculars

Les parts estudiades aquí, expliquen Brown i Witkowski (1981: 601), són els músculs de les cuixes, els bíceps i els panxells de les cames, que moltes llengües (un 19,5% de les que analitzen els autors) solen relacionar amb criatures petites de diversos tipus. D'aquests éssers, els que apareixen amb més freqüència en les expressions que analitzem són els ratolins i les rates, seguits d'altres mamífers petits. El català *múscul*, per exemple, ve de la forma llatina *musculus*, que significa 'rata petita', 'ratolí'. També trobem expressions que contenen noms referents a gripaus i sargantanes. Els autors observen a partir de les dades que els animals implicats en aquestes expressions són petits, i salten o corren, característica relacionable amb els moviments musculars.

¹¹ En català, un joc infantil assimila els dits de la mà a membres de parentiu, començant pel dit gros: «Aquest és el pare, aquesta és la mare, aquest fa les sopes, aquest se les menja totes i aquest fa "piu, piu, piu, que no puc pujar al niu!"».

- Expressions figurades per a ‘testicle’

La primera expressió en nombre que Brown i Witkowski (1981: 602) han trobat analitzant les dades és la que utilitza el mot ‘ou’ per referir-se als testicles (en un 25,6% de les llengües estudiades). La segona etiqueta més freqüent fa referència a ‘pedra’ o a ‘còdol’ (en un 8,6%). Les relacions perceptives són evidents, tant pel que fa a la forma com a la mida. Hem vist, però, que és molt més freqüent l’ús de la paraula *ou* que no pas *còdol* (tres vegades més, segons els autors). Brown i Witkowski ho relacionen amb el fet que els ous, igual que els testicles, s’associen amb la fertilitat biològica.

Veurem al llarg del treball que la polisèmia és un dels factors que més controvèrsia genera en l’estudi de la categorització semàntica de les parts del cos: veurem que els autors vinculats al Max Planck Institute consideren que la polisèmia és un fenomen poques vegades present en la categorització de les parts del cos humà. En canvi, els lingüistes dels corrents universalistes sí que tenen en compte la polisèmia a l’hora d’explicar determinats fenòmens relacionats amb la categorització semàntica de l’anatomia humana.

A continuació veurem què entenen per polisèmia els autors que ens ocupen i que en parlen. Per a Andersen (1978: 353-357) la polisèmia és el fenomen que es dona quan un terme bàsic que etiqueta una determinada part del cos origina un terme derivat que es refereix a altres parts del cos: el terme bàsic acabaria presentant dos significats diferents, el del mot d’origen i el del derivat. Aquestes relacions tenen com a base semblances estructurals (és a dir, propietats comunes de forma entre les dues parts del cos) o contigüïtat espacial (parts anatòmiques adjacents). En català, per exemple, el terme bàsic *dit* (referit a ‘dit de la mà’) serviria de base per al terme derivat *dit del peu*, i el mot *dit*, doncs, presentaria polisèmia. Pel que fa a les relacions basades en la contigüïtat espacial, cal destacar els exemples recurrents de ‘arm’/’hand’ i ‘leg’/’foot’. En aquest cas i a diferència del que veurem quan analitzem els corrents no universalistes parlariem de polisèmia: en aquelles llengües en què trobem un sol mot per designar ‘arm’ i ‘hand’, aquest

terme seria polisèmic amb dos significats, un per a 'arm' i l'altre per a 'hand'. Andersen també destaca que alguns termes derivats fan palesa lingüísticament la contigüïtat espacial: el mot txec *zápěstí* 'canell' el glossariem com a 'darrere del puny'. Andersen també afirma que els termes que esdevenen el significat primari de la polisèmia o que esdevenen font per als termes derivats són universalment categoritzats i han de presentar característiques perceptives rellevants per la forma, com ara la rodonesa i la llargada, per dimensions i direccions, per exemple la verticalitat, "cap amunt" o per la situació, per exemple, les etiquetes de les parts superiors del cos poden servir per anomenar també parts inferiors.

Cuturi (1981) precisa la hipòtesi d'Andersen segons la qual l'ús d'un terme bàsic (universalment categoritzat perquè té unes propietats perceptives rellevants, per semblances estructurals o contigüïtat espacial) origina un terme derivat:

Il dire che l'importanza percettiva della forma e delle dimensioni spaziali è alla base di relazioni lessicali come polisemia, metafore, termini derivati (Andersen, 1978: 24) può apparire scontato e non completo, ma soprattutto limitare concettualmente il significato di queste relazioni lessicali. Prima ancora di rilevare i rapporti tra la cosa percepita e gli elementi secondo i quali è stata classificata in una data maniera, è indispensabile rintracciare il senso astratto ed unitario del fatto osservato in relazione all'universo che lo circonda, indagare intorno alle idee che in esso sono espresse, alla sua trasformazione in fatto ordinato. (Cuturi, 1981, 29)

Una associació de semblança, afirma Cuturi, per si sola no genera els termes derivats de què parla Andersen. Andersen explica la polisèmia com una associació de forma o d'extensió espacial entre dues parts del cos: una passaria a originar un terme derivat per a una altra part o, afegeix Cuturi, fins i tot, per a un element extern al cos humà. Però segons aquest autor es tracta més aviat de la "transformazione dell'oggetto empiricamente considerato in modello conoscitivo; l'unità di una parte (...) si cristallizza e viene proiettata astrattamente come metafora per definire e specificare parti corporee diverse". La metàfora, per a

Cuturi, és doncs el resultat d'un procés cognitiu que es considera el principal mecanisme d'economia lingüística i que és fruit d'una operació mental.

Witkowski i Brown (1985) també tracten extensament el tema de les relacions de polisèmia:

Typically this [polisemy] involves expanding a word for one referent to another when both referents bear a common "meaning relation" to one another (c. § Casagrande and Hale 1967; Lyons 1963, 1977). For example, hand is related to arm, and foot to leg, through physical connection or spatial contiguity. These limb parts are also components of the upper and lower limb respectively. In addition to these meaning relations, others such as class inclusion and likeness/resemblance often mediate polysemy development. (Witkowski i Brown, 1985: 197)

Development of polysemy typically involves extending a term for a high salience referent to one of low salience. (Witkowski i Brown, 1985: 197)

Com es veu a partir de la cita, per a aquests autors un mot polisèmic seria una paraula amb doble significat, i la relació seria originada, igual com vèiem en Andersen (1978), per l'extensió de significat d'un referent amb unes característiques perceptives rellevants cap a un altre referent amb trets menys sobresortints. També McClure (1975) parla de polisèmia. L'autora d'aquest estudi explica que "within hierarchically structured domains it is a fairly common occurrence to find categories having different levels but which are labeled by the same term" (McClure, 1975: 81), és a dir, els mots polisèmics serien definits com aquells que designarien d'una banda un referent que es trobaria en un nivell alt de la jerarquia i de l'altra un referent situat en un nivell inferior. McClure explica aquestes relacions com la conseqüència de l'ús d'un terme amb dos significats, l'origen del qual és el significat del referent que té uns trets perceptivament rellevants i que es relaciona amb un referent que pertany a un nivell inferior en aquesta estructura.

2.2.1.1.4. SÍNTESI

En aquest apartat hem analitzat alguns estudis sobre la categorització semàntica de les parts del cos que van publicar-se entre els anys 70 i 80 del segle XX. Tots els autors de què hem parlat (Andersen, Brown, McClure, Witkowski) són universalistes. Hem vist en primer lloc que afirmen que hi ha universals lingüístics que regeixen la categorització semàntica de les parts del cos, els universals perceptius: hi ha una sèrie de propietats perceptives que determinen sempre la categorització, i que estan relacionades amb l'extensió, l'orientació i la forma dels referents.

També parlen d'universals en descriure els tipus de mots que formen qualsevol camp semàntic i l'estructura que formen les paraules, és a dir, les relacions que estableixen aquests mots entre si. Així doncs, hem vist que afirmen que els mots de qualsevol camp semàntic s'estructuren en jerarquies d'entre cinc i sis nivells. En el camp de les parts del cos les relacions que s'estableixen entre paraules són majoritàriament partonòmiques. Una propietat de les relacions partonòmiques és la manca de transitivitat que, d'altra banda, i com ja hem vist, s'explica en alguns casos a partir del fenomen de la polisèmia.

Centrant-se en el camp semàntic de les parts del cos humà, els autors proposen una sèrie d'universals lingüístics sobre l'etiquetatge. D'una banda, declaren que en totes les llengües s'etiqueta 'body' (aquest principi es relaciona amb el *depth principle*, que explica l'estructura jeràrquica de què ja hem parlat: 'body' és el nivell 0 de l'estructura). A més a més, afirmen que els termes que designen 'head', 'trunk', 'arm' (i 'hand'), 'leg' (i 'foot'), 'eyes', 'nose', 'mouth', 'finger', 'toe' i 'nail' són universalment etiquetats (en alguns casos, com ja hem vist, amb algunes restriccions o seguint uns patrons determinats).

2.2.1.2. LA CATEGORITZACIÓ DE LES PARTS DEL COS DES DEL PUNT DE VISTA DEL NATURAL SEMANTIC METALANGUAGE

Dins dels corrents universalistes, i pel que fa al domini lèxic de les parts del cos, destaquen les hipòtesis proposades per Wierzbicka, basades en el *Natural Semantic Metalanguage* (NSM), un model desenvolupat per aquesta mateixa autora que pretén permetre la comparació precisa i no etnocèntrica dels significats a través de les llengües. Com anirem veient al llarg de l'anàlisi que fem d'alguns dels seus treballs científics, aquesta autora ha enllaçat diverses disciplines com l'antropologia, la psicologia, les ciències cognitives i la filosofia, amb la lingüística.

La teoria del NSM ideada per Wierzbicka es basa en la concepció que els significats poden glossar-se amb paràfrasis irreductibles que anomena "explicacions" (*explanations*) utilitzant els anomenats primitius semàntics, una llista tancada de conceptes que l'autora defensa que són indefinibles, innats i, per tant, universals.

La voluntat de l'autora és que l'anàlisi semàntica es dugui a terme mitjançant el llenguatge quotidià, deixant de banda termes tècnics o formals. El significat d'un concepte, doncs, s'ha d'explicar amb una paràfrasi que contingui conceptes semànticament més simples que el concepte original. El fet que els significats s'expliquin mitjançant paràfrasis comporta que, a més del conjunt d'expressions que etiqueten aquests conceptes universals (els primitius semàntics), s'ha de comptar amb unes estructures sintàctiques que permetin combinar-los. Wierzbicka parteix de la premissa que totes les llengües tenen paraules, morfemes lligats o el que ella anomena "phrasemes" (estructures sintagmàtiques lexicalitzades) que etiqueten els primitius semàntics, i un conjunt de propietats combinatòries, és a dir, un conjunt d'estructures sintàctiques que permeten lligar-los.

2.2.1.2.1. EL NSM I ELS PRIMITIUS SEMÀNTICS

Com acabem d'avançar, el NSM és un model lingüístic que permet estudiar el significat dels termes de qualsevol camp semàntic de qualsevol llengua. L'objectiu principal d'aquest model és descriure el significat, tenint en compte que “semantics is a search for understanding, and to understand anything we must reduce the unknown to the known, the obscure to clear, the abstruse to the self-explanatory” (Wierzbicka, 1996: 11).

Wierzbicka (1996: 9, 10) afirma que no totes les paraules són susceptibles de ser definides, ja que s'ha de tenir en compte que els elements amb què es defineix un concepte han de ser semànticament més simples que el mot definit. Segons l'autora, els elements utilitzats per a fer definicions de significats han de ser elements indefinibles. Per això Wierzbicka ha dedicat gran part del seu treball a la recerca de conceptes indefinibles que totes les llengües poden anomenar, partint de l'assumpció que són proveïts per la genètica i, per tant, iguals independentment del grup cultural o lingüístic a què es pertanyi: segons l'autora totes les llengües tindrien paraules, morfemes lligats o estructures sintagmàtiques lexicalitzades que representarien aquests conceptes, que evitarien les definicions circulars¹² i serien els fonaments sobre els quals se sostindria la complexitat dels sistemes semàntics de les llengües.¹³ L'autora llista i classifica aquests conceptes innats i indefinibles de la següent manera:¹⁴

¹² L'autora diu que qualsevol definició és potencialment circular: “*to demand* is defined as ‘to request firmly’, and *to request* as ‘to demand gently’” (Wierzbicka, 1996: 11).

¹³ L'autora anomena la complexitat formal d'una llengua “absolute order of understanding”, i ho exemplifica de la següent manera: “one cannot understand the concepts of ‘promise’ or ‘denounce’ without first understanding the concept of ‘say’, for ‘promise’ and ‘denounce’ are built upon ‘say’” (Wierzbicka, 1996: 10).

¹⁴ No tots els conceptes universals formen part de la llista de primitius semàntics. Els primitius semàntics són conceptes indefinibles, i en canvi hi ha conceptes com ara ‘hands’ que, malgrat ser universals, es poden descompondre, com veurem, en elements irreductibles com ara ‘two’ ‘parts’ o ‘body’.

Substantives	I, YOU, SOMEONE/PERSON, SOMETHING/THING, PEOPLE, BODY
Relational substantives	KIND, PART
Determiners	THIS, THE SAME, OTHER / ELSE
Quantifiers	ONE, TWO, MUCH / MANY, SOME, ALL
Evaluators	GOOD, BAD
Descriptors	BIG, SMALL
Mental predicates	THINK, KNOW, WANT, FEEL, SEE, HEAR
Speech	SAY, WORDS, TRUE
Actions, events, movement, contact	DO, HAPPEN, MOVE, TOUCH
Location, existence, possession, specification	BE (SOMEWHERE), THERE IS / EXIST, HAVE, BE
Life and death	LIVE, DIE
Time	WHEN/TIME, NOW, BEFORE, AFTER, A LONG TIME, A SHORT TIME, FOR SOME TIME, MOMENT
Space	WHERE / PLACE, HERE, ABOVE, BELOW, FAR, NEAR, SIDE, INSIDE
Logical concepts	NOT, MAYBE, CAN, BECAUSE, IF
Augmentor, intensifier	VERY, MORE
Similarity	LIKE

Notes

- Primes exist as meanings of lexical units (not at the level of lexemes).
- Exponents of primes may be words, bound morphemes, or phrasemes.
- They can be formally complex
- They can have different morphosyntactic properties, including word-class, in different languages.
- They can have combinatorial variants (allolexes).
- Each prime has well-specified syntactic (combinatorial) properties.

(Wierzbicka, 2007: 19)

El significat no només es descriu a partir d'aquests conceptes, sinó de determinades estructures sintàctiques a través de les quals es relacionen els primitius, i aquestes estructures són equivalents en totes les llengües. Wierzbicka ho exemplifica de la següent manera: la versió russa de l'anglès *I want to do this* seria *ja xoču èto sdela't*, de manera que *ja* equival a *I*, *xoču* a *want*, i *èto sdela't a to do this* (Wierzbicka, 1996: 20).¹⁵ Goddard (1998: 132) diu que la sintaxi dels primitius “is quite rich and ‘language like’ (...)”, és a dir, que, al contrari d'altres

¹⁵ La sintaxi utilitzada en les “explicacions” no és diferent de la sintaxi utilitzada pels parlants de les llengües naturals. Allò que la caracteritza, però, és la simplicitat. El fet que les estructures d'aquest tipus siguin projeccions sintàctiques dels primitius semàntics fa que les traduccions a altres llengües siguin equivalents encara que, per exemple, es passi d'una llengua SVO a una llengua SOV. L'únic que és imprescindible és que cada component de l'oració pugui ser representat en una oració equivalent en qualsevol llengua, encara que l'ordre dels constituents sigui diferent, o bé que els primitius que la formen en una llengua siguin representats per paraules i en l'altra per morfemes.

sistemes formals d'anàlisi semàntica com per exemple l'anàlisi de trets, la sintaxi utilitzada per explicar els significats a partir del NSM s'assembla a la sintaxi utilitzada en la llengua quotidiana. Altra vegada, doncs, aquesta teoria semàntica, també a través de la sintaxi, tendeix a anar de la complexitat a la simplicitat en la descripció dels significats.

L'autora defensa la universalitat dels primitius afirmant que si els fonaments semàntics de les llengües (és a dir, els primitius semàntics) fossin en cada cas diferents en lloc de compartits, cada grup cultural tindria un sistema conceptual diferent de què no podria escapar de cap manera, i, en canvi, la comunicació intercultural, malgrat que és difícil, indica el contrari (Wierzbicka, 1996: 14, 15). Wierzbicka, doncs, presenta una teoria universalista, encara que té en compte les especificitats culturals de cada grup lingüístic: "While the theory presented in this book is radically universalist, two provisos must be entered: first, that I fully accept the Humboldtian view that despite the presence of universals, on the whole the semantic systems embodied in different languages are unique and culture-specific; and second, that the presence of "embodied" (that is, lexicalized) universals does not mean perfect equivalence in language use" (Wierzbicka, 1996: 15).

Wierzbicka assenyala (2007: 20) que no n'hi ha prou amb els primitius semàntics per descriure tots els significats. Proposa, doncs, l'ús del que ella anomena "molècules semàntiques", etiquetes que servirien per construir en estadis l'estructura semàntica dels conceptes complexos. Un exemple de molècula semàntica que veurem més endavant és el cas de 'hands': 'hands' no forma part de la llista de primitius però el seu significat es pot resoldre només a partir de primitius semàntics. Així doncs, un cop resolt el significat del concepte 'hands' a partir de primitius semàntics ja es podria utilitzar com a molècula semàntica per descriure els significats de conceptes com, per exemple, *finger*, *slap* o *round*. Les molècules semàntiques apareixen en les paràfrasis explicatives d'aquests conceptes més complexos semànticament, les "explicacions" que hem mencionat

una mica més amunt, marcades, en el seu article de 2007 i també en aquest treball, amb la nota [M].

Les “explicacions” són un sistema de representació de significats mitjançant paràfrasis irreductibles que han de complir tres condicions (Wierzbicka, 2007: 20): han d’estar formades només amb els conceptes proposats com a innats i universals del NSM, han de ser coherents i han de tenir un sentit complet per si mateixes. A continuació oferim alguns exemples d’“explicacions”. La primera defineix el concepte *sun*, la segona, el concepte *cloud*. Totes dues utilitzen la molècula semàntica *sky*, l’“explicació” de la qual afegim a sota (Wierzbicka, 1996: 220):

- (4) *sun*
something
people can often see this something in the sky[M]¹⁶
when this something is in the sky people can see other things because of this
when this something is in the sky people often feel something because of this
- cloud*
something
people can often see many things of this kind in the sky[M]
sometimes people cannot see the sun[M] because of these things
these things can move
- sky*
something very big
people can see it

¹⁶ Wierzbicka el 1996 (que és l’any de publicació del llibre que hem citat) no utilitzava la marca [M] per assenyalar les molècules semàntiques. Aquí les hi hem afegit.

people can think like this about this something
it is a place
it is above all other places
it is far from people

Les “explicacions”, afegeix Goddard (1998: 132), han de ser clares, explícites i traduïbles, però és possible que també presentin vaguetat i elements subjectius: en un exemple que Goddard extreu de Wierzbicka (1990) llegim una avaluació social en l’“explicació” del mot *lie*:

- (5) X *lied* to Y =
X said something to person Y
X knew it was not true
X said it because X wanted Y to think it was true
people think it is bad if someone does this
(Goddard, 1998: 132)

2.2.1.2.2. L’ESTABLIMENT DE SET UNIVERSALS SEMÀNTICS

Un dels dominis lèxics que estudia Wierzbicka és el que aquí ens ocupa, el de les parts del cos, i hi dedica un article publicat el 2007 arran de l’aparició l’any anterior del número especial publicat per diversos autors del MPI, i que analitzarem en l’apartat 2.2. L’objectiu principal d’aquest treball de Wierzbicka és, mitjançant el NSM, proposar alguns principis universals de conceptualització del cos i de les seves parts.

Wierzbicka, en el començament d’aquest article, rebutja moltes de les hipòtesis plantejades per Enfield *et al.* el 2006, i que veurem més endavant, a l’apartat 2.2.2. De fet, ella mateixa especifica que pretén reobrir un debat basat en diferents visions pel que fa a l’estudi semàntic del camp de les parts del cos (Wierzbicka, 2007: 15). Així, com veurem més endavant, mentre que Enfield *et al.* (2006, Abstract) sostenen que el cos humà és un focus ideal per a la tipologia semàntica

perquè és un universal físic, ella afirma que és un focus ideal per a la tipologia semàntica perquè és un universal conceptual més que no pas físic: “What does it mean that the body is a “physical universal”? Earth, water and air are also “physical universals” (they are everywhere where there are people), but they are not an ideal focus for semantic typology” (Wierzbicka, 2007: 15). Tampoc no creu, a diferència del que diuen Enfield *et al.* (2006, Abstract), que sigui gaire important que totes les llengües tinguin termes per referir-se a les parts del cos, sinó el fet que tothom pensa en el cos humà en termes de parts independentment del grup lingüístic i cultural a què pertanyin. També dubta de la hipòtesi dels investigadors del MPI que rebutja la universalitat dels termes ‘body’, ‘head’, ‘hands’, ‘eyes’, ‘mouth’ i ‘part’:

While the Special Issue [referint-se als treballs d’Enfield i el seu grup publicats l’any anterior] indeed provides a great deal of interesting new data, it offers no firm broader conclusions, beyond that speculative “may be” (...). Speech communities without a concept of ‘body’? Without a concept of ‘hands’? Without a concept of ‘head’? Everything is possible, but such claims, which risk exoticising many human groups far away from Europe and other centres of Western culture, should not be made lightly. (Wierzbicka, 2007: 16)

Així, l’autora declara que s’han de tenir en compte factors com la polisèmia, de què ja hem parlat més amunt, a l’hora de fer tipologia semàntica: el fet que una llengua utilitzi el mateix mot per referir-se a ‘arms’ i a ‘hands’, no vol pas dir que aquesta llengua no tingui un terme per referir-se a ‘hands’ i molt menys que no tingui el concepte ‘hands’; en aquest cas, la paraula estudiada presentaria polisèmia.

La polisèmia, un dels conceptes que genera més controvèrsia entre els investigadors de la semàntica i del lèxic, és definida per Wierzbicka com el fet que un mateix mot pugui tenir dos o més significats diferents en una llengua. La mateixa autora ja adverteix que, malgrat que la polisèmia apareix freqüentment en l’estudi semàntic de qualsevol llengua, no s’ha de determinar amb lleugeresa. Wierzbicka fa referència a dues qüestions problemàtiques que s’hi relacionen. En

primer lloc, es pot donar el cas que un mot com ara l'anglès *to want*, que apareix a la llista de primitius semàntics, presenti polisèmia, i que un dels dos significats, en aquest exemple, el segon, no quedi inclòs en aquesta llista (Wierzbicka, 1996: 25):

- (A) I want you to do something
- (B) This house wants painting

Una altra qüestió que l'autora té en compte és la possibilitat que dos dels significats proposats com a primitius semàntics comparteixin la mateixa peça lèxica; per exemple, en yankunytjatjara (una llengua australiana), els conceptes THINK i HEAR estan representats pel mateix verb, *kulini* (Wierzbicka, 1996: 26). El que pot demostrar l'existència de dos conceptes representats per un mateix terme és el fet que el significat de la paraula polisèmica estigui determinat per la frase en què apareix (6a), per les propietats gramaticals del mot (6b) o pels marcs sintàctics a què s'associa (6c). Wierzbicka proposa el següent exemple, amb els significats del mot polisèmic francès *fille* 'girl', 'daughter' (Wierzbicka, 1996: 185):

- (10) a. le garçon et la fille 'the boy and the girl'
('*the boy and the daughter')
le fils et la fille 'the son and the daughter'
('*the son and the girl')
- b. fillette 'little girl'
'*little daughter'
- c. la fille de Marie 'Mary's daughter'
'*Mary's girl'
c'est une fille 'it's a girl'
'*it's a daughter'

Un altre dels mètodes ideats per Wierzbicka per determinar l'existència de polisèmia és el que ella anomena "experimentum crucis", un experiment que, afirma, permet descartar polisèmies infundades. Aquest experiment consisteix a

intentar donar una “explicació” unitària a tots els referents d’un mot determinat. Si és possible donar aquesta “explicació” única, sempre mitjançant el NSM, això significa que el mot en qüestió no presenta polisèmia (Wierzbicka, 2007: 30). Explicarem el funcionament d’aquest experiment una mica més endavant, quan parlem de la universalitat del concepte ‘hands’.

Mitjançant l’anàlisi amb el NSM, Wierzbicka (2007) proposa tot un seguit d’universals que hem organitzat en punts a continuació. D’una banda, fa una llista de conceptes universals tot matisant les hipòtesis universalistes d’alguns estudiosos com Brown, Andersen, etc. analitzades en l’apartat 2.1.1.2. De l’altra, veurem que parla també d’un altre tipus de principis: el principi universal de dualitat, el de configuracions topogràfiques, el de lògica interna, el d’organització per àrees i el que fa referència al cos humà com a punt de referència en l’espai.

- La universalitat del concepte ‘body’ (primitiu semàntic)

Wierzbicka (2007: 21), citant Goddard (2001), afirma que a l’hora d’establir un universal d’aquest tipus es té en compte el significat, el concepte lexicalitzat, més que no pas la nomenclatura a què els estudiosos anteriors han donat tanta importància. El que és rellevant és l’existència universal del concepte i no el fet que hi hagi una etiqueta lèxica única per a aquest concepte. Així, mentre que Enfield *et al.* (2006), com veurem més detalladament a l’apartat 2.2.2.3, rebutgen la universalitat d’aquest concepte argumentant que en algunes llengües “the unique beginner” de les jerarquies partonòmiques del cos i de les seves parts és una paraula equivalent, per exemple, a ‘person’ en lloc de ‘body’, Wierzbicka (2007: 22), seguint Goddard, afirma que el concepte és universal malgrat que la peça lèxica que el representa pugui presentar polisèmia (amb ‘trunk’, ‘person’ o ‘skin’, per exemple).

Wierzbicka (2007: 21, 22) afirma també que altres estudiosos com Evans i Wilkins (2001) i Wilkins (1996) han argumentat que aquest terme és diacrònicament inestable, i l’autora remarca la irrellevància d’aquesta

argumentació seguint altra vegada les afirmacions de Goddard (2001). Aquest autor explica que no és important que hi hagi hagut possibles canvis semàntics o que s'hagin pres préstecs d'altres llengües per referir-se a primitius semàntics, ja que és molt possible que aquests préstecs hagin substituït paraules indígenes que ja s'hi referien, potser per desambiguar un terme que era polisèmic (Wierzbicka, 2007: 23). El que s'ha de tenir en compte, segons l'autora, és que el concepte és universal, independentment de la peça lèxica que l'hagi representat:

Until such day, however, we can safely assume that regardless of what their native language happens to be, people everywhere in the world think of people as having a 'body', and also, that they think of, for example, a person's head as a part of this person's body (Wierzbicka, 2007: 24).

L'autora ofereix arguments que sostenen aquesta afirmació que hem reproduït. El fet que 'body' estigui universalment conceptualitzat ho demostra que, per exemple, una oració com ara 'the body of a man is not like the body of a woman' es pot expressar també en tiriyo, una llengua que segons un altre autor, Meira (2006), no té una paraula per a 'body' o bé que la paraula que fan servir "seems to be a case of semantic generality", segons paraules de Meira que Wierzbicka (2007: 24) reproduueix. Segons l'autora, totes les llengües estudiades fins ara tenen paraula per a 'body', sigui polisèmica o no, encara que "it is of course theoretically possible that one day a language will be found without a word for 'body'" (Wierzbicka, 2007:24).

- La universalitat del concepte ‘part’ (primitiu semàntic)

El concepte ‘part’, com a primitiu semàntic, malgrat que des dels inicis del plantejament del NSM ha estat hipotèticament un primitiu, sempre ha generat controvèrsia. Tal com explica Wierzbicka (1996: 60, 142-143), en moltes llengües ‘part’ pot al·ludir a un referent una mica diferent del del mot anglès, i en algunes llengües fins i tot sembla que no hi ha cap paraula per a ‘part’. L’autora observa que, en primer lloc, no queden inclosos en el concepte proposat com a primitiu tots els usos que té el mot *part* en anglès, i d’altra banda, que les llengües que sembla que no tinguin una paraula que correspongui a *part* de l’anglès tenen mecanismes per expressar el mateix significat; per exemple, segons Goddard (2002), el concepte ‘part’ es relaciona amb algunes llengües amb ‘something’, ‘thing’ o ‘what’, i apareix en una construcció gramatical associat amb la possessió: “it is as if instead of saying, for example, ‘the nose is a part of the face’ one says ‘the nose is a thing of the face’.” (Goddard, 2002).

- La universalitat del concepte ‘hands’ (molècula semàntica)

Segons el NSM, ‘body’ és un concepte universal que forma part de la llista de primitius semàntics proposada per Wierzbicka; en canvi ‘hands’ també és un concepte universal però no forma part d’aquesta llista, ja que es pot descompondre en conceptes més simples com ara ‘two’, ‘parts’, i ‘body’. L’“explicació” de la paraula *hands*, seguint el NSM, començaria amb “two parts of the body”: s’utilitza el concepte ‘two’ en l’“explicació”, de manera que el concepte ‘hand’ es derivaria del concepte ‘hands’, igual que algunes altres parts del cos simètriques i aparellades com ara ‘eyes’, ‘ears’ i ‘legs’ (Wierzbicka, 2007: 27).

Wierzbicka referma la hipòtesi de la universalitat de ‘hands’ afirmant que molts conceptes s’expliquen a partir d’aquest, com ara els representats per noms com *fingers*, *gloves* i *handle*, verbs com *slap*, *stroke* i *tear*, activitats que impliquen un instrument com *cut* i *chop*, adjectius de propietats físiques com *hard*, *soft* i *sharp*, adjectius de forma com *long*, *round* i *flat*, etc. (Wierzbicka, 2007: 28). Aquest

concepte és semànticament força simple, ja que, com veiem a (11), és l'única part del cos explicable directament mitjançant primitius semàntics sense fer referència a altres parts del cos i es converteix, doncs, en molècula semàntica quan es necessita per explicar altres conceptes. A diferència de 'hands', parts com 'arms', 'legs', o 'head' requereixen, en les seves "explicacions", referències a la forma (que, com veiem a la citació que reproduïm a continuació, s'explica a partir del concepte 'hands'), i 'eyes', 'ears', 'nose' i 'mouth' s'expliquen tenint en compte el concepte 'head': no se'n pot descriure el significat només a partir de primitius. El fet que els conceptes referents a la forma i a propietats físiques derivin directament de 'hands' és un argument, per Wierzbicka (2007: 33, 34), a favor de la universalitat d'aquest concepte. A més, afegeix que per explicar certes parts del cos l'ús de la forma és imprescindible: hi ha moltes parts del cos que es conceptualitzen segons la forma, encara que l'autora assenyala que els conceptes de forma no són universals i que poden diferir lleugerament d'una llengua a l'altra, és a dir, poden no ser totalment equivalents:

(...) what applies to 'shape', applies also to specific shape concepts such as 'long', 'round' and 'flat': they include references to touching things on all sides with one's hands. This means, however, that we could not explicate the concept of 'hands' via a concept of a 'two long parts of the body on two sides of the body' ('arms'), without a vicious circle. (Wierzbicka, 2007: 33)

D'aquesta citació es dedueix que el concepte 'hands' no pot estar mediatitzat de cap manera pel concepte 'arms', sinó tot el contrari. El fet que l'ús de termes referents a la forma requereixi abans haver explicat el concepte 'hands' fa que 'hands' esdevingui imprescindible per explicar el significat de moltes altres parts del cos, entre les quals trobem 'arms' perquè, segons Wierzbicka, el definiríem com una part del cos llarga.

A continuació reproduïm l'"explicació" que Wierzbicka (2007: 28) proposa, partint del NSM, per al concepte 'hands':

(11) *hands*

two parts of someone's body

they are on two sides of the body

these two parts of someone's body can move as this someone wants

these two parts of someone's body have many parts

if this someone wants it, all the parts on one side of one of these two parts can touch all the parts on one side of the other at the same time

because people's bodies have these two parts, people can do many things with many things as they want

because people's bodies have these two parts, people can touch many things as they want

Segons l'“explicació” que ofereix l'autora, “hands” no seria una part del braç (ni la definiríem com a part situada al final del braç, com diu que és Enfield (2006b: 198)), sinó que seria conceptualitzada com a “two parts of the body”, és a dir, per descriure'n el significat utilitzaríem el concepte ‘body’, per la importància que Wierzbicka diu que tenen en la cognició humana: “hands” no està mediatitzat, doncs, pel concepte ‘arm’.

Wierzbicka torna a assenyalar que el fet que no hi hagi una etiqueta separada per al concepte ‘hands’ (en moltes llengües hi ha un sol mot que es refereix a tota l'extremitat superior) no vol dir que en determinades llengües no hi hagi una paraula que serveixi per referir-se exclusivament a ‘hands’, sinó que el mot que designa a la vegada l'extremitat superior i les mans presenta polisèmia. El fet que no s'ha de proposar l'existència de polisèmia innecessàriament, ha fet que Wierzbicka i Goddard, ideïn el que anomenen “experimentum crucis”, un experiment que, afirmen, permet descartar polisèmies infundades. Aquest experiment es basa a provar d'oferir una única “explicació” per a tots els referents d'una paraula mitjançant el NSM. Si això és possible, el mot analitzat no presenta polisèmia. L'exemple que fa servir l'autora remet al concepte ‘hands’, i utilitza paraules del polonès (2007: 30, 31). En polonès trobem una aparent analogia entre les paraules que es refereixen a l'extremitat superior i a l'extremitat inferior: en tots dos casos s'utilitza una sola paraula (*ręce* i *nogi* respectivament, i en plural).

L'autora assenyala que *nogi* s'utilitza tant per designar 'legs' com per designar 'feet', i *ręce* per designar 'arms' i 'hands'. Amb l'experiment, l'autora vol determinar l'existència o no de polisèmia en aquests dos casos. Així, comença proposant una "explicació" unitària per a *nogi* que serveixi per explicar a la vegada el significat del que en anglès anomenem *feet* i *legs*:

- (12) *nogi*
two parts of someone's body
they are bellow all the other parts of the body
they are long [*podłużne* [M]]
these two parts of someone's body can move as this someone wants
because people's bodies have these two parts, people can move in many places as they want
the bottom [M] parts of these two parts of the body are flat [M]
when people are moving somewhere for some time as people move somewhere when they are moving because they want to be somewhere else when these bottom [M] parts of these two parts of the body touch the ground [M]

Veiem, doncs, en primer lloc, que el referent del mot *nogi* és més extens que el de l'anglès *legs* (inclouria també, com ja hem dit, el concepte 'feet'); en anglès, l'"explicació" per a *legs* arribaria fins a la cinquena línia de l'"explicació" de *nogi*. A més, l'experiment ha demostrat que la paraula polonesa *nogi* no presenta polisèmia, ja que és possible donar una "explicació" unitària a tot el seu rang d'ús, és a dir, una "explicació" unitària que engloba el conjunt que en anglès es designa amb els mots *legs* i *feet*.

Encara que superficialment *nogi* presenti una situació anàloga amb *ręce*, aquesta analogia és falsa: en polonès, si un es vol referir només a 'feet', pot fer servir la paraula *stopy* (encara que sigui un mot que no es fa servir mai en el llenguatge quotidià), en canvi no hi ha cap més paraula que *ręce* per referir-se a 'hands'. A més, no es pot crear cap circumloqui simple per identificar les mans d'una persona: Wierzbicka (2007: 31) assenyala que l'equivalent polonès de "the flat bottom parts of the arms" o "the flat end parts of the arms" sonaria tan ridícula en

polonès com en anglès. Finalment, i a diferència del que acabem de veure per a *nogi*, no seria possible donar una “explicació” unitària per als usos de *ręce* que equivalen a ‘arms’ i ‘hands’. Així doncs, la paraula *ręce* presentaria, en polonès, polisèmia (amb un significat per a ‘arms’ i l’altre per a ‘hands’).

A l’apartat 2.2.2.3 veurem que Enfield *et al.* (2006: 141) argumenten que no hi ha polisèmia en els mots que cobreixen tant ‘hands’ com ‘arms’ mitjançant l’afirmació que *leg*, que en anglès es refereix tant a ‘whole leg’ com a ‘lower leg’, no presenta polisèmia. Wierzbicka hi està d’acord, des del moment en què *leg* en anglès, diu, seria un equivalent a *nogi* en polonès: una sola “explicació” serviria per explicar tota la gamma d’usos de la paraula. Això no passa, però, en els casos que fan referència a l’extremitat superior, que, com ja hem explicat, presenten polisèmia. Tots aquests arguments serveixen a l’autora per dir que ‘hands’ és un concepte universal.

- La universalitat del concepte ‘head’

Wierzbicka (2007: 51, 52), igual que Brown (1976) i Andersen (1978) que parlen de la universalitat de ‘head’, afirma que aquest concepte és lexicalitzat per totes les llengües (amb o sense associació al component THINK). Conceptes com ‘eyes’, ‘ears’, ‘mouth’ i ‘nose’ s’expliquen a partir del concepte ‘head’, i l’autora afegeix que si hi hagués llengües que no etiquetessin ‘head’, tampoc no tindrien conceptes equivalents als que acabem d’anomenar. Burenhult (2006) ofereix un argument per dir que no totes les llengües tenen un equivalent a l’anglès *head*, argument que Wierzbicka reproduïx: en jahai el mot *kuy* es refereix a la part del cap coberta per cabells. Wierzbicka, en canvi, afirma que ‘head’, universalment etiquetat, s’explica de la següent manera: “one part of the body / it is above all the other parts of the body / it is round” (Wierzbicka, 2007: 39), i que és absurd defensar que una llengua que no etiqueta ‘head’ tal com ella l’explica, tingui un concepte que es pugui definir com a “head minus face” o “head minus the parts on one side of the head” (Wierzbicka, 2007: 52).

- eyes-* two parts of someone's body
they are on one side of the head[M]
- ears-* two parts of someone's body
they are on two sides of the head[M]
- legs-* two parts of someone's body
they are below all the other parts of the body

L'autora, doncs, exposa un principi segons el qual alguns conceptes referents a parts del cos s'expliquen per la situació que ocupen en el sistema partonòmic,¹⁸ encara que aquestes partonomies, diu Wierzbicka, són menys profundes que els sistemes jeràrquics proposats per Brown (1976) i Andersen (1978).

Andersen i Brown afirmen, a partir de les estructures partonòmiques que proposen, que moltes parts del cos es conceptualitzen com a "parts de parts del cos" i, per tant, l'estructura es fa cada cop més profunda. Wierzbicka assenyala que, si bé aquest tipus de conceptualització es pot donar (per exemple, 'thigh' es conceptualitza com a 'one part of the leg', i no com a 'one part of the body'), no és tan freqüent com afirmen Andersen i Brown. A diferència del que exposen aquests dos autors, Wierzbicka explica 'feet' com a 'parts of the body', i no com a 'parts of the legs' (aquesta segona opció hauria d'allargar-se, després, definint 'legs' com a 'parts of the body', fent cada vegada més profund l'arbre partonòmic).

Wierzbicka afirma que només són possibles tres nivells en les jerarquies d'aquest tipus, dos menys, doncs, dels que proposaven Andersen i Brown. Aquests tres nivells podrien estar representats per l'exemple de 'thigh' que hem reproduït més amunt, o bé pel de 'cheeks', que són parts de la cara, (i 'face' és part de 'head', i

¹⁸ Pot semblar a partir de les "explicacions" de Wierzbicka reproduïdes a (13) que els conceptes definits s'expliquen a partir de la seva situació física en el cos humà, més que no pas a partir de la situació que ocupen en l'estructura partonòmica. Però segons el que deixen entendre els autors que en parlen és que les estructures partonòmiques són una representació mental compartida pels individus d'una comunitat lingüística sobre les relacions jeràrquiques que estableixen les parts del cos "físiques" entre si. Així doncs, parlen d'estructures partonòmiques i no de situacions físiques en el cos humà perquè aquí pren importància la concepció que es té sobre la pertinença d'una part del cos a una altra part, encara que això acaba remetent també a la realitat física.

‘head’, part de ‘body’). Tot i així, aquest grau de profunditat és estrany, assenyala Wierzbicka, almenys en anglès.

- Principi de lògica interna

Wierzbicka (2007: 55) afirma que algunes parts del cos prenen sentit tenint en compte el lligam que s’estableix entre els seus trets perceptius i els funcionals. És a dir, en definir ‘legs’ o ‘feet’ es tenen en compte la forma i la posició, però també la funció: caminar. Proposa com a exemples també les funcions de menjar i parlar de ‘mouth’.

- Principi d’organització per àrees

En contraposició a les parts que acabem de mencionar, que s’expliquen segons la seva funció, algunes parts com ara ‘forehead’, ‘cheeks’, ‘chin’, ‘chest’, ‘belly’, ‘back’ i ‘backside’ no s’associen a cap funció; aquestes parts són precisament les que es conceptualitzen com a àrees. En aquest cas, el que ha atret prou l’atenció com perquè siguin conceptualitzades és precisament la seva condició d’àrea, i això ha estat tan rellevant com la forma o la funció per a altres parts. Afegeix l’exemple de casos com la zona compresa entre l’aixella i el maluc, que en algunes llengües no s’etiqueta: en molts casos aquesta àrea no ha estat prou rellevant, a diferència de parts etiquetades per mots com ‘chest’, ‘belly’ o ‘back’ molt sovint conceptualitzades per ser zones grans en una de les bandes del cos. La conceptualització del cos en dues parts, davant i darrere, du Wierzbicka a proposar l’universal que explicarem a continuació.

- El cos com a marc de referència en l’espai

En comentar aquest últim universal que proposa, Wierzbicka (2007: 56) explica que els conceptes ‘front’ i ‘back’ són importants a l’hora de definir alguns altres conceptes, com les parts del cos ‘chest’, ‘belly’, ‘back’ i ‘backside’. En les “explicacions” dels conceptes que acabem d’esmentar ha utilitzat el de ‘face’ com

a punt de referència per distingir la part de davant del cos i la part de darrere. De totes maneres, però, afegim que el concepte ‘face’ no és universal (tampoc no ho és, doncs, ‘back’). L’autora assenyala que és el concepte ‘eyes’ el que es converteix en punt de referència per determinar l’eix davant/darrere del cos:

The choice of ‘eyes’ rather than ‘mouth’ or ‘nose’ as a likely reference point for the ‘front/back’ axis of the body is not arbitrary: it is the *viewpoint* which matters (...). A ‘viewpoint’ is inherent in the concept ‘in front of’ (...). A ‘viewpoint’ is also inherent in the conceptualization of the human body which divides the bulk of the body into four areas (roughly, chest, belly, back, and backside), all of them defined with reference to either the face or the eyes. Clearly, the ‘front’ side of the body is privileged in such a system. A ‘viewpoint’ is also inherent in the meaning of words designating basic human activities such as, for example, ‘walk’ and ‘run’: one can *walk backwards* but one cannot **walk forwards*, because the notion of ‘front’ is inherent in the concept of ‘walking’ itself (Wierzbicka, 2007: 57).

Establint el cos humà com a punt de referència per a l’orientació en l’espai, fins ara hem parlat de l’orientació horitzontal (‘front’ / ‘back’). De totes maneres Wierzbicka afegim dues orientacions més, basant-se en el filòsof Kant, que el 1768 ja parlava del cos humà com a punt de referència situat en la intersecció de tres eixos: un d’horitzontal (‘front’/‘back’), un altre de perpendicular a aquest primer (‘right’/‘left’) i un darrer de vertical (‘above’/‘below’). Wierzbicka (2007: 57, 58) relaciona aquesta idea de Kant amb alguns universals que ha proposat al llarg de l’article de 2007, com per exemple que ‘head’ és “ABOVE” totes les altres parts i ‘legs’ “BELOW”, que ‘arms’ i ‘hands’ són “ON TWO SIDES OF the body”, que ‘back’ i ‘backside’ són “on the BACK side of the body”, etc. El fet que el marc espacial que utilitzem els humans per orientar-nos el construïm a partir del nostre cos s’explica, segons Wierzbicka (2007: 59), perquè l’orientació depèn de la vista i del tacte (és a dir, dels ulls i de les mans, que formen part del cos humà): “the body is (...) a shared human yard-stick for interpreting the world” (Wierzbicka, 2007: 59).

2.2.1.2.3. ALGUNES QÜESTIONS METODOLÒGIQUES

Per descriure una llengua gairebé sempre és necessari l'ús d'una altra llengua compartida per l'investigador i els lectors dels seus treballs. S'ha de tenir en compte, però, que en molts casos no hi ha coincidència de referents entre un mot i la seva traducció. Wierzbicka fa servir l'anglès per descriure significats d'altres llengües. Abans, però, expressa la necessitat d'estudiar l'anglès de la mateixa manera. L'estudi d'aquesta llengua, en el seu cas, fa que l'anglès “deixi de ser” anglès i passi a ser metallengua, és a dir, una eina de descripció. A partir de llavors, l'investigador i els seus lectors, en llegir l'anàlisi anglesa del significat d'un mot d'una altra llengua, no han de pensar en els referents de les mateixes paraules angleses, sinó que han de tenir en compte que la llengua de descripció no és una llengua, sinó una metallengua, i, així, allunyar-se tant com sigui possible d'una concepció etnocèntrica de la semàntica dels mots.

Brown (1976), explica Wierzbicka (2007: 36, 27), utilitza mots anglesos entre barres inclinades per explicar el significat de paraules d'altres llengües: per explicar el mot huasteca *akau*, Brown utilitza “/lower leg and foot”. Enfield (2006b), en canvi, fa servir la forma “lower leg/foot”. Wierzbicka defensa l'ús del NSM raonant-ho de la següent manera: el mot huasteca *akau* (i això es pot extrapolar a casos semblants) té un significat unitari; no se l'ha de descriure, doncs, mitjançant dos significats expressables només en anglès. L'ús del NSM permet descriure significats al marge de l'anglocentrisme, és a dir, al marge del sistema d'etiquetatge del mateix anglès: les “explicacions” tant es poden donar en anglès com en la llengua descrita, ja que aquestes “explicacions”, constituïdes exclusivament amb el NSM, són traduïbles sense (o amb una mínima) pèrdua o addició de significat.

En cas que s'utilitzin els primitius semàntics anglesos per descriure una determinada llengua¹⁹ és necessari, segons l'autora, estudiar abans l'expressió del

¹⁹ Parlem de l'anglès perquè és la llengua de descripció que utilitza Wierzbicka, però es pot aplicar a qualsevol altra llengua que es faci servir per estudiar la categorització de les parts del cos.

sistema anatòmic en la llengua d'estudi, és a dir, l'anglès. Així, Wierzbicka (2007: 37-43) dedica tot un apartat a analitzar el lèxic anglès referent a les parts del cos, i l'extensió del referent que representa cada etiqueta. Només així, afirma l'autora, podrà convertir-se en metallengua per descriure i fer comparacions entre etnoanatomies.

2.2.1.2.4. SÍNTESI

En aquest apartat 2.2.1.2 hem exposat les qüestions bàsiques de la teoria semàntica del NSM proposada per Wierzbicka, que argumenta que tots els significats es poden explicar a través d'estructures sintàctiques amb conceptes semànticament més simples que els de l'element definit, i que anomena primitius i molècules semàntiques. Wierzbicka defensa la importància d'establir una metodologia semàntica precisa que permeti la descripció del significat d'una manera no etnocèntrica i no circular. De les qüestions metodològiques destaca sobretot la de la polisèmia: afirma que en una llengua pot haver-hi mots que es refereixen a dos conceptes diferents, és a dir, mots polisèmics, però afegeix que la polisèmia s'ha d'establir després de verificar la seva existència a partir de testos lingüístics com l'"experimentum crucis". Una altra qüestió metodològica que destaquem és la de la importància d'estudiar la llengua utilitzada per fer descripció semàntica (Wierzbicka l'anomena metallengua), en el seu cas l'anglès.

A partir de l'anàlisi de les parts del cos en diferents llengües mitjançant el NSM, Wierzbicka proposa un seguit d'universals conceptuals: 'body', 'part', 'hands' i 'head' són conceptes universals. A més a més, hem vist que també parla dels principis universals de dualitat (hi ha parts del cos que s'expliquen com a "two parts of the body"), de configuracions topogràfiques (parts del cos que s'expliquen segons la seva localització), de lògica interna (parts que s'expliquen segons les seves propietats perceptives i funcionals) i d'organització per àrees (parts que es conceptualitzen com a àrees i no segons les propietats perceptives o funcionals). Finalment, hem vist com Wierzbicka proposa que el cos humà és un

universal conceptual que serveix de punt de referència espacial; és l'element a partir del qual els éssers humans ens orientem en l'espai.

2.2.2. HIPÒTESIS DESCRIPTIVISTES

En aquest apartat exposarem les tesis que es desprenen d'alguns treballs realitzats per lingüistes vinculats al Language and Cognition Department del Max Planck Institute for Psycholinguistics de Nijmegen (MPI), que se centren en l'estudi de la relació que hi ha entre cognició, llengua i cultura. Farem referència, concretament, als treballs d'Enfield (2006), Majid (2006 i 2010) i van Staden (2006), els de 2006 apareguts tots, juntament amb articles d'alguns altres autors vinculats al grup, en un número especial publicat a *Language Sciences*, 28. A diferència de molts dels lingüistes que s'han dedicat a l'estudi de la semàntica de les parts del cos, aquest grup limita i matisa les hipòtesis expressades pels que defensen que hi ha universals que regeixen aquesta categorització.

Els lingüistes que hem mencionat prenen com a idea de partida que el cos és un objecte únic en l'experiència humana que difereix de tots els altres objectes, ja que és un universal físic a què tenim doble accés. D'una banda, segons Enfield, Majid i van Staden (Enfield *et al.*, 2006: 137), pot ser percebut per la via visual o tàctil com qualsevol altre objecte; de l'altra, també se'l percep a través del còrtex²⁰ (és a dir, del mateix sistema neuronal) i d'inputs somestèsics (és a dir, d'inputs que es reben a través de receptors situats a la pell, als músculs i a les articulacions). Així doncs, el cos seria un universal físic percebut per tothom des del moment en què és tant part de nosaltres mateixos com part integrant del nostre entorn (hem vist a l'apartat anterior com Wierzbicka matisava aquesta afirmació). Majid (2010: 58) argumenta a més, referint-se a Caramazza i Shelton (1998), que és possible que a causa de l'evolució de l'espècie el conjunt de les parts del cos

²⁰ El còrtex cerebral és, segons el *Diccionari Enciclopèdic de Medicina* (DEM) (<http://www.medic.cat/>), l'estructura externa del cervell «en què es localitzen diverses àrees especialitzades com ara la zona motora (centres motors), l'àrea psicomotora, les localitzacions sensibles, les localitzacions sensorials, els centres del llenguatge i els centres del sistema nerviós vegetatiu».

formin un mòdul especialitzat neuronalment i funcionalment. Per aquests motius, doncs, totes les llengües tenen termes per referir-se a les parts del cos. Els objectius dels investigadors del MPI són, d'una banda, descriure la conceptualització de les parts del cos a través de les llengües, i de l'altra observar les restriccions, semblances i diferències que presenten els sistemes lingüístics entre si.

Les hipòtesis presentades per Enfield *et al.* (2006) restringeixen l'universalisme defensat pels autors que hem vist en els apartats anteriors: els investigadors del MPI afirmen que, tot i que hi ha universals lingüístics que regeixen la categorització semàntica del cos humà, aquesta categorització està subjecta sobretot a principis específics de cada llengua. Hi ha distincions presents en totes les llengües com per exemple les que es fan tenint en compte les fronteres marcades per les articulacions de l'espatlla o del genoll. Aquestes fronteres són determinants a l'hora d'assignar peces lèxiques a les parts circumdants, però també cal tenir en compte que les llengües mostren diferències relacionades amb l'extensió del referent de molts de termes que etiqueten parts de l'anatomia humana. Les llengües, doncs, mostren una variació considerable pel que fa a la categorització de les parts del cos (Majid, 2010: 59), encara que és cert que aquesta variació queda restringida per, com dèiem, discontinuïtats perceptives presentades pel cos humà.

A continuació exposarem en apartats els punts més rellevants dels estudis dels autors del MPI. En primer lloc parlarem de quins factors, segons aquests investigadors, són decisius a l'hora de categoritzar i etiquetar la realitat del cos humà en les diferents llengües. També exposarem les consideracions que fan aquests autors sobre els aspectes formals dels TPC i les relacions semàntiques que aquests mots estableixen entre si. A continuació analitzarem els arguments que els autors del MPI donen en contra dels universals lingüístics relacionats amb la categorització de les parts del cos proposats per autors com els que hem vist a 2.2.1. Per tancar l'apartat farem referència a algunes qüestions metodològiques pròpies d'aquest grup, en especial a les proves que utilitzen per obtenir llistats de

termes de parlants no especialitzats (ni pel que fa a la lingüística ni en l'àmbit de la salut) i de l'extensió del referent d'aquests mots en les llengües dels parlants.

2.2.2.1 FACTORS DE CATEGORITZACIÓ

Pel que fa a la categorització semàntica de les parts del cos, els autors prenen en consideració diversos factors que sembla que han estat rellevants a l'hora de segmentar i etiquetar la realitat anatòmica. Així, analitzen com l'experiència perceptiva, en especial la percepció visual i les propietats funcionals de les parts del cos, ha pogut influir en la categorització semàntica de l'anatomia humana. El primer element que hem anomenat, el de l'experiència perceptiva, ja havia estat analitzat per Brown (1976) i Andersen (1978) que, com hem comentat, afirmen com la nomenclatura del domini de les parts del cos deriva de la capacitat perceptiva humana de reconèixer certs atributs com ara la forma, la mida o l'orientació en l'espai. Enfield *et al.* (2006) sostenen que d'aquí es deriva una assumpció implícita per la qual, com que l'aparell perceptiu és igual en tots els humans, cada cultura hauria d'haver categoritzat aproximadament de la mateixa manera les parts del cos humà però, com veurem en els paràgrafs que segueixen, sembla que això no és així.

La categorització de les parts del cos humà comença, doncs, amb la percepció visual. Majid (2010: 59) argumenta que la segmentació o categorització de les parts del cos és la conseqüència d'un procés visual que comença amb una imatge que té un "conjunt de valors d'intensitat", i que després d'un procés que s'explica per estadis, en resulta un model tridimensional amb una estructura jeràrquica:

The model for the human body consists of a number of generalized cylinders or cones. At the highest level of granularity the whole body can be represented as a single cylinder. At the next level the head, trunk, arms, and legs would each be represented by a separate cylinder. Then the arms and legs would further be subdivided into smaller cylinders, corresponding to upper-arm, lower-arm, upper-leg, and lower-leg, etc. (Majid, 2010: 59)

Ja hem dit que la percepció visual és, segons aquests autors, la propietat perceptiva més rellevant en la categorització. Enfield *et al.* (2006: 141) afirmen que, per exemple, en panjabi i en la llengua de signes americana es distingeix el peu i la cama explicitant la discontinuïtat evident tant del maluc com del turmell. S'ha de tenir en compte, però, que si bé és cert que hi ha parts del cos ben delimitades perceptivament (com per exemple una ungla), també n'hi ha que estan menys delimitades (com ara la galta), o bé poden ser invisibles (en seria un exemple la melsa) o inaccessibles de qualsevol manera (com l'òrgan anomenat en panjabi *kəDDi*, sense entitat física, considerat responsable de les malalties en general). Els autors, doncs, assenyalen la importància de la percepció visual en el procés de categorització, però afegixen que, relacionat amb la doble via perceptiva que hem dit que presentava el cos humà com a part de l'entorn o com a part d'un mateix, hi ha altres tipus de percepció que determinen la segmentació de les parts del cos, com ara la percepció cortical o propiocepció. Per explicar aquest tipus de percepció, Enfield *et al.* (2006: 141) proposen l'exemple dels dits de la mà que, mentre que visualment són molt més petits que els braços, es representen en una àrea molt més gran en el còrtex somatosensorial primari. Així, el còrtex també proporciona bases per a la segmentació de les parts del cos.

Hem comentat més amunt que, a més de la percepció, les propietats funcionals de les diverses parts del cos també esdevenen factors importants per a la segmentació. Remetent-se a Wierzbicka (1996), Enfield *et al.* (2006: 142) afirmen que, malgrat que la facultat de sentir-hi no és perceptible visualment, el concepte de 'sentir', 'oir', és indispensable per definir el concepte d'orella, i seria tan important com el fet que les fronteres que limiten aquesta part del cos són precises, i la forma i la localització visualment perceptibles. Així, segons aquests autors, tant l'aparença com la funció són factors indispensables a tenir en compte a l'hora d'analitzar la categorització semàntica de les parts del cos en les diferents llengües. S'ha de tenir present, però, que els òrgans interns no es perceben mai visualment, si no és a partir d'il·lustracions o bé per l'observació dels òrgans anàlegs dels animals. És per això que, a més de no percebre visualment aquests

òrgans, i per tant desconèixer-ne més o menys la forma i les fronteres, habitualment no se sap on estan situats de forma precisa, i fins i tot es desconeix quants n'hi ha. Enfield *et al.* (2006: 142) declaren que qualsevol TPC ha de denotar la imatge percebuda d'aquesta part del cos però també un contingut descriptiu.

A la percepció visual i cortical com a factors influents en la categorització, Majid (2010: 60) hi afegix que la percepció tàctil i motora genera diferents representacions categorials del cos humà: si dos estímuls tàctils s'apliquen a una mateixa part del cos, aquests estímuls es perceben com si estiguessin més junts que no pas si aquests estímuls s'apliquen, separats per la mateixa distància, a dues parts diferents (per exemple, un en una mà, l'altre en un braç). En canvi, si es mou la mà, la frontera entre braç i mà queda atenuada i la distància que es percep sembla més curta que en una posició estàtica.

Malgrat que, segons els investigadors del MPI, les dades desmenteixen l'existència d'alguns universals proposats per altres autors que ja hem analitzat en els apartats anteriors, Majid (2010: 66) defensa que les discontinuïtats percebudes visualment sí que delimiten l'extensió del referent d'un determinat terme en totes les llengües, encara que aquesta extensió pugui ser variable: citant van Staden (2006), Majid comenta que en tidore el mot *yohu* es refereix a la cama i al peu, però la seva extensió engloba només tres quartes parts de la cuixa. Per això, malgrat les fronteres naturals que es perceben a partir de l'observació, hi ha altres trets perceptius que determinen la categorització. En aquest cas, la frontera de *yohu* està fixada pel tabú que representa el començament de l'àrea genital. Això demostra que factors socials o morals també determinen la categorització semàntica de les parts del cos. Majid (2010: 69) insisteix encara en aquest aspecte: a banda de les característiques perceptibles, hi ha altres factors que influeixen a l'hora de determinar la importància de les discontinuïtats entre parts del cos, com ara les convencions de la comunitat lingüística corresponent: “members of each language community must learn a system that in part is grounded in perception and in part is a function of local interpretation” (Majid, 2010: 69).

2.2.2.2. EL LÈXIC DE LES PARTS DEL COS COM A ESTRUCTURA

Com la majoria de lingüistes que treballen en qüestions relacionades amb la categorització semàntica de les parts del cos, Enfield *et al.* (2006) també dediquen un espai a analitzar el tipus de termes referents a l'anatomia humana i les relacions que s'estableixen entre aquestes paraules per comprovar si formen un sistema organitzat i estructurat. Els estudis d'aquests autors no se centren en tipus d'expressions descriptives com ara *area between the nose and lip*, sinó en aquelles que, malgrat que també puguin ser descriptives (com *underarm*) formen part del lèxic dels parlants de la llengua analitzada, és a dir, aquelles paraules que designen el que ells anomenen una categoria.

Pel que fa a l'estructura dels mots que etiqueten parts del cos, els autors del MPI distingeixen entre mots simples o monomorfèmics i complexos o polimorfèmics, per exemple, *hand* seria un mot simple i *finger nail* seria un mot complex (Enfield, 2006a: 149, 151). També assenyalen que els termes simples no són mai préstecs i que formen part del lèxic comú dels parlants, és a dir, que no són mai paraules tècniques (Enfield *et al.*, 2006: 140).

Seguint Lyons (1977), Wierzbicka (1985) i Cruse (1986), Enfield *et al.* (2006: 143) afirmen que la majoria d'estudis anteriors dedicats a la categorització semàntica de les parts del cos organitzen l'inventari de termes de certs àmbits lèxics en sistemes estructurats en què les paraules estableixen relacions semàntiques que donen lloc a la transitivitat (si X és (un tipus d')Y, i Y és (un tipus de) Z, llavors X és (un tipus de) Z) (Enfield *et al.*, 2006: 143). La transitivitat, tal com veiem per la fórmula que acabem de reproduir, és una de les propietats principals que presenten les relacions taxonòmiques. Tot i això, i malgrat que les relacions taxonòmiques s'han tingut molt en compte en la majoria d'estudis de semàntica, argumenten que les propietats que presenta l'anàlisi estructural de la semàntica taxonòmica no es poden transferir directament al lèxic referent a les parts del cos, que estableix una estructura de relacions

partonòmiques. Enfield *et al.* (2006: 143), basant-se en McClure (1975), afirmen que la transitivitat, propietat de la taxonomia, no es pot aplicar en la partonomia anatòmica. McClure (1975) i Wierzbicka (1985), com hem vist a l'apartat 2.2.1, atribueixen en alguns casos la manca de transitivitat a la polisèmia que poden presentar els mots que estableixen relacions partonòmiques,²¹ i Enfield *et al.* afirmen que “it is not clear what relations pertain among sets of terms whose common feature is that they are all part of the same larger whole entity” (Enfield, 2006a: 143).

Ja hem avançat que molts autors que s'han dedicat a estudiar l'àmbit lèxic de les parts del cos consideren que els termes que hi fan referència formen un sistema estructurat en diversos nivells tenint en compte les relacions semàntiques que s'estableixen entre els mots. Pel que fa a aquesta estructura, l'interès d'Enfield *et al.* (2006: 143, 144) recau bàsicament en dos nivells relacionals. El primer es refereix a la relació entre 'body' i tot el que en sigui considerat part, siguin parts pròpiament dites o productes corporals com ara orina, mocs o saliva i altres elements que s'hi relacionen com ara cicatrius, arrugues o pigues. Al contrari que molts altres lingüistes, Enfield *et al.* (2006) argumenten que no sempre el mot superordinat a totes les parts és l'equivalent a l'anglès *body*, i rebutgen la universalitat d'aquest terme:

Many have claimed that all languages have a term meaning 'body' (Brown, 1976; Andersen, 1978; Wierzbicka, 1996; Goddard, 2001), but this is not uncontroversial. Evans and Wilkins (2001) and Wilkins (1996), for example, state that terms denoting the body are diachronically unstable, and that these terms are often polysemous, being used to refer to skin, trunk, and person, as well as to body. Wilkins (1996) argues that a term for person or human being is a better superordinate term or unique beginner, as it does appear to be universally

²¹ Hem vist a l'apartat 2.2.1.1 que McClure (1975) explica, i Wierzbicka (2007) hi està d'acord, que la paraula *mouth* presentaria polisèmia: un dels significats es referiria a la cavitat oral, i l'altre a la part externa, als llavis. Per aquest motiu, continua McClure, no trobem transitivitat en l'oració següent: “teeth are part of mouths [= cavitat], mouths [= llavis] are parts of face”. Per això “teeth are not parts of faces”.

named and is less likely to be polysemous.²² Contributors to this special issue have established the appropriate unique beginner for their languages based on internal linguistic evidence. So, while Lao, Punjabi and Yéli Dyne have ‘body’ as a unique beginner, Kuuk Thaayorre, Lavukaleve, Tidore and Savosavo have ‘person’. (Enfield *et al.*, 2006: 143)

Del segon nivell relacional a què fèiem referència, a Enfield *et al.* (2006) els interessa la relació entre elements de l’inventari de TPC. Al contrari del que sostenen Brown (1976) i Andersen (1978), argumenten que les parts del cos no es troben en una relació partonòmica jeràrquica. Així, mentre que Brown defensa que un parçon és una part posseïda per una determinada entitat i estableix una equivalència entre ‘part’ i ‘posseïció’ (per exemple, diu que *forearm* és un parçon posseït per l’entitat *arm*), Enfield *et al.* (2006) assenyalen que no sempre allò que una entitat posseeix forma part d’aquesta entitat. Diuen, per exemple, que “*my older brother is mine (i.e. possessed by me), but neither is part of me*” (Enfield *et al.*, 2006: 144). De la mateixa manera rebutgen l’altra relació que proposa Brown (1976), la de connexió (si X es connecta a Y, és necessàriament part d’Y): Enfield *et al.* (2006) proposen l’exemple de la televisió que, malgrat que està connectada a la paret, no en forma part. Com es deriva del que hem dit fins ara, el grup d’Enfield, observant les dades que els ofereixen les diverses llengües que estudien fa evidents les dificultats que comporta establir una estructura partonòmica formal de diversos nivells pel que fa al lèxic referent a les parts del cos, i descarten moltes de les teories proposades que tenen a veure amb la concepció d’una estructura organitzada i jeràrquica dels termes anatòmics.

²² Ja hem vist a l’apartat 2.1.2.3 que Wierzbicka comentava precisament les mateixes afirmacions d’Evans i Wilkins que mencionen Enfield *et al.* (2006: 143).

2.2.2.3. MATISOS A LES HIPÒTESIS UNIVERSALISTES

Ja hem explicat que molts treballs que tenen com a objecte d'estudi la categorització semàntica de les parts del cos humà assumeixen que hi ha una sèrie d'universals que regeixen aquesta categorització. El grup del MPI, en canvi, rebutja en part aquesta hipòtesi, tal com explicarem a continuació. Majid (2010) recull alguns contraarguments als universals que hem comentat en analitzar els treballs d'altres investigadors. L'autora, doncs, esmenta els universals més rellevants que autors anteriors com Andersen i Brown havien proposat i els analitza partint dels resultats d'estudis sobre categorització semàntica de parts del cos de diverses llengües.

Majid (2010: 60-62) recull en el seu article que Andersen (1978) i Brown (1976) proposen que totes les llengües tenen una etiqueta per a 'body', 'head', 'trunk', 'arm', 'leg', 'upper-arm', 'lower-arm', 'upper-leg', 'lower-leg', 'hand' i 'foot'. L'autora sosté que cal comprovar si aquests termes són realment universals. Per fer-ho es basa en l'observació de les dades que ofereixen diverses llengües. Un dels aspectes que fa que Majid discrepi d'aquesta proposta d'universals d'Andersen i de Brown és el fenomen de la polisèmia. Sovint, establir que una paraula presenta polisèmia pot afavorir que es concebi el concepte designat per aquesta paraula com a universal i, per tant, universalment etiquetat.

Alguns autors, com ara Wierzbicka, afirmen que alguns TPC són polisèmics, i ho relacionen amb l'universalisme en aquells casos en què un concepte que consideren universal etiqueta, a la vegada, una altra realitat. Els investigadors del MPI desestimen molts casos de polisèmia proposats per altres autors de què ja hem parlat com per exemple Wierzbicka, segons la qual un terme que designi a la vegada 'braç' i 'mà' té dos significats diferents, un per a 'braç' i l'altre per a 'mà'. Enfield *et al.* (2006: 141) afirmen que s'ha d'evitar sempre que sigui possible d'analitzar certs mots com a polisèmics. És per això que el grup del MPI, mitjançant testos lingüístics com els que veurem a l'apartat 2.2.2.4 demostra la

inexistència de polisèmia en alguns casos com ara el que hem mencionat, i introdueix la distinció entre termes vagues i termes ambigus.²³

Many body part terms may be used to refer to more than one body part. Of these, some are vague (i.e., semantically general), while others are ambiguous (i.e., have two different meanings). There are two kinds of ambiguity. A word is ambiguous by *metonymy* if two meanings of the word are related by (spatial or temporal) *juxtaposition*, for example if a word referred in one sense to ‘lower back’ and in another sense to ‘upper back’. A word is ambiguous by *synecdoche* if two meanings of the word are related by (spatial or temporal) *inclusion*, for example if a word referred in one sense to ‘lower back’ and in another sense to ‘back’ (i.e., ‘whole back’, including lower back). (Enfield, 2006a: 155)

A continuació, tenint en compte aquestes consideracions sobre la polisèmia, reproduïrem en forma d’enunciats, de la mateixa manera que ho fa Majid (2010), les hipòtesis universalistes més rellevants seguides de les contraargumentacions que presenta.

- Totes les llengües tenen una etiqueta per a ‘body’

Segons Majid (2010: 62-64), no totes les llengües tenen un terme per a ‘body’ com a categoria superordinada a les estructures lèxiques que ja hem esmentat. Algunes llengües utilitzen un terme que no es refereix únicament a l’aparença física, sinó que engloba el que Majid anomena la dimensió social de la persona (per exemple el *tidore*). Hem vist que Wierzbicka o Goddard expliquen aquests casos a partir del fenomen de la polisèmia: si una paraula pot tenir dos significats diferents segons la construcció sintàctica en què apareix, aquesta peça lèxica tindrà dues entrades en el lexicó. Majid ho contraargumenta dient que, més que no pas entrades separades, la interpretació del mot en qüestió es fa simultàniament al moment de recepció del discurs i, per tant, no hi ha polisèmia.

²³ Enfield utilitza *ambigu*, mentre que Majid i van Staden (2006), així com els investigadors que ja hem vist als altres apartats, fan servir el mot *polisèmic* per referir-se al mateix.

Un altre argument en contra de la universalitat de ‘body’ és que, segons Majid, algunes llengües utilitzen préstecs per referir-s’hi, de manera que en la llengua en qüestió no hi hauria un terme per a aquest concepte. També rebutja una hipòtesi de Goddard (2001: 15) segons la qual ‘body’ és universal i que els casos en què s’utilitza un préstec per expressar aquest concepte s’expliquen per la substitució d’una paraula indígena que ja s’hi referia. Majid, que afirma que perquè hi hagi un préstec en una llengua abans hi ha d’haver hagut un buit lèxic, i, segons aquesta autora, aquest buit lèxic demostraria l’existència de llengües que no etiqueten el concepte ‘body’:

The crux of Wierzbicka and Goddard’s objections to abandoning Proposal 1 [“all languages will label the ‘body’”] is that within NSM no distinction is drawn between semantic and conceptual representations. The BODY is viewed as a conceptual universal and to deny that a language has a word meaning ‘body’ is to deny that the language community has the concept BODY. But this conclusion follows only if we conflate linguistic meaning with nonlinguistic representations; we can deny that there is a specific word with the semantics ‘body’ without denying that a person could entertain that concept. Speakers of languages such as Tidore, Tiriyó, and Kuuk Thaayorre do not have words for the body, but that does not entail that they do not have the concept BODY. (Majid, 2010: 64)

- Totes les llengües etiqueten parts “bàsiques” com ‘head’, ‘trunk’, ‘arm’ i ‘leg’

Després de ‘body’, el següent nivell en la jerarquia perceptiva proposada per Majid (2010), que hem presentat més amunt, estaria format pels mots referents a les parts que ara hem anomenat. Segons les hipòtesis universalistes, diu Majid, hi hauria d’haver en totes les llengües paraules que servissin per anomenar aquestes parts, però observant les dades l’autora conclou que no és així: el jahai no té cap terme per a ‘head’, algunes altres llengües tenen una mateixa paraula per a ‘trunk’ i per a ‘body’, com ara el yéî dnye. Els termes ‘leg’ i ‘arm’ presenten una gran variació a través de les llengües (algunes llengües separen les extremitats en parts, d’altres no). Així, l’autora conclou que no totes les llengües tenen “etiquetes

bàsiques”, com ella les anomena, de totes aquestes parts, i, a més, els referents poden ser diferents d’una llengua a l’altra (Majid, 2010: 65), és a dir, les fronteres que limiten la realitat a què es refereix la paraula poden presentar variacions.

- Les parts ‘upper-arm’, ‘lower-arm’, ‘hand’, ‘upper-leg’, ‘lower-leg’ i ‘foot’ s’anomenen en totes les llengües

Les llengües sovint es comporten de maneres diferents a l’hora de categoritzar i d’etiquetar els diversos components de les extremitats. Majid (2010: 65) assenyala que, mentre que en jahai hi ha termes diferents per a totes les parts que ara comentem, en hopi, per exemple, hi ha termes per a ‘upper-leg’, ‘lower-leg’ i ‘foot’, però en canvi l’extremitat superior l’engloba tota un sol terme. L’autora para especial atenció en ‘hand’ i ‘foot’, ja que presenten més discontinuïtat visualment perceptible i tenen una funció molt precisa: mentre que dos terços de les llengües del món, diu, tenen dues etiquetes diferents per anomenar els conceptes ‘hand’ i ‘arm’, el terç restant no fa la distinció (és a dir, engloba o bé ‘arm’ i ‘hand’ o bé ‘lower-arm’ i ‘hand’). Majid rebutja els arguments de Wierzbicka segons els quals aquestes etiquetes presentarien polisèmia²⁴ dient que en termes de motricitat la mà i el braç esdevenen una sola entitat coordinada a l’hora de realitzar una determinada acció com per exemple la bufetada esmentada per Wierzbicka (*slap*, a l’apartat 2.2.1.2.2), i que, per tant, és l’entitat ‘braç+mà’ la que explica conceptes com ‘bufetada’, ‘guant’ o ‘dit’.

²⁴ Wierzbicka afirma que el concepte ‘hand’ és universal, ja ho hem vist, perquè es requereix per explicar molts altres conceptes com per exemple ‘bufetada’, ‘dit’ o ‘guant’, i per tant totes les llengües han de tenir una etiqueta que es refereixi només a ‘hand’.

2.2.2.4. TESTOS METODOLÒGICS DEL MPI

A continuació descriurem alguns mètodes de recollida de dades que han fet servir els autors del MPI per fer els estudis que hem explicat a l'apartat 2.2.2: van Staden i Majid (2006) proposen la tasca de coloració i Enfield (2006a) ofereix una guia d'elicitació de TPC. Tots dos estan destinats a la recollida d'informació pel que fa a la semàntica de les parts del cos.

La tasca de coloració té com a objectiu conèixer l'extensió que pren en el cos humà un terme determinat que es refereix a una de les seves parts, per investigar com el segmenten les diverses llengües. Per arribar a aquest objectiu, les autores proposen oferir a un informant, parlant de la llengua estudiada, el dibuix d'un cos humà i demanar-li de pintar la part del cos corresponent a un terme determinat en la seva llengua. Les mateixes autores expliquen que s'ha de tenir en compte que les respostes d'un sol informant poden no ser generalitzables a tota la comunitat lingüística i que la definició de l'extensió d'un terme determinat pot variar si, posem per cas, se li demana que pinti primer el peu i tot seguit la cama (aquí, per exemple, si ha determinat que la frontera del peu és en el turmell, pot ser reticent a pintar altra vegada el turmell si de seguida se li demana que pinti la cama). Per això es recomana que l'ordre dels termes sigui sempre aleatori. És important que a l'hora de fer realitzar aquesta tasca es tinguin en compte els mots que la llengua estudiada té per a les diverses parts que es volen estudiar, i si els termes que s'hi refereixen són polisèmics o vagues.

Majid i van Staden recomanen que aquesta tasca es presenti a un mínim de vuit informants. A cada un d'ells se li han d'oferir entre trenta i quaranta dibuixos idèntics d'una figura humana andrògina i les instruccions en la llengua materna de l'informant (vg. apèndix 1 i 2). Cada part del cos que es vulgui estudiar estarà escrita al marge dret superior de cada full, que contindrà també el dibuix de la figura humana andrògina (si el nivell de lectura de l'informant és baix, l'investigador li llegirà la paraula en veu alta). Si una part del cos té un membre dret i un membre esquerre, se separaran en dues làmines amb una fletxa que

indicarà la dreta o l'esquerra. Cada terme ha d'aparèixer dues vegades, per provar la fiabilitat del parlant. Les làmines que continguin les parts del cos dretes i les parts del cos esquerres es col·locaran en piles separades, i la meitat dels parlants en pintarà primer unes i després les altres, i l'altra meitat a la inversa. Cada parlant té les làmines seguint un ordre diferent i aleatori. Es reservarà una darrera pàgina per escriure-hi observacions sobre l'informant (edat, sexe i coneixement d'altres llengües). La tasca l'hauran de realitzar amb un bolígraf de color, no gaire gruixut. Van Staden i Majid afegeixen, al final de l'article en què expliquen com realitzar la tasca de coloració, les instruccions que s'han d'oferir als informants en la seva llengua materna:

Instructions for consultants

In this booklet you will find pictures of a body. On each page the same picture will appear. It is your task to colour in the body part that is named.

If the body part term can refer to two body parts which are the same (e.g. one on the left and one on the right), then only colour in one of them. For example, on the page it may say *ear*. There are two ears in the picture, but we only want you to colour in one of them. Colour in the one indicated by the arrow.

Please, start with the first page. Once you have finished colouring the first body part, turn to the next page and colour in the next body part, and so on. Please do not look through the booklet. Only turn to the next page when you have completed the picture you are on. Do not turn back to see what you have coloured in before. Take the pictures one by one. Please, colour in ALL of the body part, clearly indicating the boundaries, and only JUST the body part named on the page.

If you have any questions, please ask the experimenter now.

La guia d'elicitació de parts del cos proposada per Enfield (2006a) està elaborada amb l'objectiu que el lingüista investigador provi l'existència dels universals proposats per Andersen (1978). Amb aquest objectiu, l'investigador ha de crear un inventari de termes el més ampli possible en la llengua que estudia. Cal tenir en compte, d'una banda, que és possible que una part del cos pugui estar etiquetada amb diversos termes (per exemple segons el registre), i de l'altra la distinció entre

termes simples o monomorfèmics i termes complexos o polimorfèmics, ja que el fet que un mot sigui polimorfèmic pot ser motivat per la semàntica (Enfield posa com a exemples d'això *kneecap*, *fingernail* i *index finger*).

Una de les qüestions importants a què fan referència els lingüistes que treballen en la semàntica de les parts del cos és la de l'extensió que pren un terme determinat, en aquells casos en què el cos no marca fronteres perceptives precises. És per això que, igual que en la tasca de coloració, en la guia d'elicitació de parts del cos Enfield proposa d'oferir als informants sis dibuixos de cossos de dones i homes (una vista frontal i una vista posterior per a l'home i la dona, i una vista frontal també de tots dos amb els genitals tapats, si és cas que l'informant se sent ofès per la nuesa). A continuació, l'autor de l'article suggereix que el parlant nadiu dibuixi les fronteres d'una determinada part del cos, o bé que dibuixi, per exemple, un mosquit en aquelles parts que l'investigador li indicaria. L'elicitació dels TPC pot complementar-se amb explicacions dels parlants (per exemple si consideren una determinada porció del cos humà una àrea o una part), amb explicacions sobre la funció que realitza una determinada part (per exemple, "el genoll serveix per doblegar la cama") i sobre col·locacions que inclouen TPC (Enfield posa com a exemple que, en lao, el mot *paak5* 'boca' difereix de l'anglès *mouth* 'boca' en expressions com 'cracked mouth' per referir-se al que en anglès es diria *cracked/split/chapped lips*).

La distinció entre mots vagues i mots ambigus es pot establir mitjançant els testos proposats per Enfield (2006a) a la guia d'elicitació de TPC. Per provar l'ambigüitat d'un terme, l'autor proposa un test d'afirmació-negació, en el qual el fet de poder afirmar i negar una mateixa paraula en un mateix context mostra que aquest mot té dos significats diferents. Enfield posa com a exemple l'oració anglesa *?I broke my nail, not my nail* (referint-se a l'ungla del dit de la mà i la del dit del peu). El fet que aquesta oració no sigui bona significa que el mot *nail* no presenta ambigüitat i que per tant és un terme vague. Si un *nail* es referís a 'ungla' i l'altre a 'clau de fuster', l'oració seria bona i per tant el mot presentaria ambigüitat (polisèmia).

Ja hem avançat que Enfield no comparteix l'opinió segons la qual un terme que englobi els referents 'braç' i 'mà' presenta polisèmia (o, segons la seva terminologia, que sigui un mot ambigu). L'autor proposa un altre test per provar l'ambigüitat de mots com els de l'exemple de 'braç' i 'mà'. Aquest test consisteix en la descripció d'un escenari fúnebre amb una mà tallada i un braç (sense mà) també tallat, col·locats a sobre d'una taula. Si es pot dir l'oració *He vist dos X a la taula*, on X seria l'equivalent al mot que es refereix tant a 'mà' com a 'braç', un X per a *mà*, i l'altre per a *braç*, significa que el terme en qüestió és més aviat vague que ambigu. Continuant amb l'exemple anterior, la bona formació de l'oració *I saw two nails on the table* demostra que el mot *nail* és vague quan ens referim a l'ungla del dit de la mà en contraposició amb l'ungla del dit del peu. En canvi, aquest test sí que mostra ambigüitat en el mot *nail* si considerem que una *nail* es refereix a 'ungla' i l'altra a 'clau de fuster'. Si són aquests els referents del mot *nail* a l'oració *I saw two nails on the table*, aquesta oració estaria mal formada.

Així doncs, podríem resumir aquests dos tests de la següent manera:

Primer tenim en compte quins són els referents de les paraules *nail* de l'anglès:

*nail*₁ 'ungla del dit de la mà'

*nail*₂ 'ungla del dit del peu'

*nail*₃ 'clau de fuster'

A continuació transcrivim les oracions que Enfield ha anat proposant a l'explicació i indiquem si són bones o no i, per tant, si els considera mots vagues o ambigus (polisèmics):

(14)

- 1a.** *I broke my nail₁, not my nail₂, **2a.** I saw two nails_(1 i 2) on the table
1b. I broke my nail_{1 o 2}, not my nail₃ **2b.** *I saw two nails_(1 o 2 i 3) on the table

Per tant:

Si 1a no és bona i 2a sí, *nail* (referint-se a 1 i 2) és un mot vague.

Si 1b és bona i 2b no, *nail* (referint-se d'una banda a 1 o 2 i de l'altra a 3) és un mot polisèmic.²⁵

Pel que fa a les relacions partonòmiques de què ja hem parlat, Enfield proposa un test per comprovar com les diverses parts de l'anatomia es relacionen amb termes que es refereixen al cos, a la persona, o amb altres parts del cos. Ja hem vist que el grup del MPI argumenta, a partir de les dades recollides de diferents llengües, que algunes llengües no tenen una paraula que tradueixi directament els mots *cos* o *part*. Enfield declara que l'investigador ha de tenir en compte que algunes llengües, en expressar les relacions partonòmiques, no faran servir construccions com les de l'anglès (15a), sinó que tindran expressions equivalents a les reproduïdes a (15b) (Enfield, 2006a: 156):

- (15) a The arm is part of the body.
 The hand is part of the arm.
 An arm must have a hand.
 The arm and other are parts of the body.
- b. The arm is a thing of the person.
 The arm's hand exists.
 To the leg there is a foot.

²⁵ Tot i que la diferència entre homonímia i polisèmia no és gaire clara, considerem que *nail*₃ respecte a *nail*_{1 i 2}, en l'estadi actual de la llengua i des del punt de vista de la traducció catalana, 2 sembla un cas d'homonímia més que de polisèmia.

The nose is on the face.

The neck is between the head and the torso.

The wrist joins the hand to the arm

L'estudi de les expressions de les llengües que relacionen les parts del cos entre si és essencial per justificar l'establiment de les estructures partonòmiques de diversos nivells que proposen Brown (1976) i Andersen (1978). L'investigador, doncs, ha de poder enumerar les expressions de la llengua que estudia per explicar el tipus de relacions que s'estableixen entre els TPC, com ara la relació part-tot, locació de part X respecte a (part) Y, possessió de part X per (part) Y o connexió entre parts, per observar si es pot establir una possible estructura jeràrquica per al domini de les parts del cos.

En aquests textos, Enfield (2006a: 156) ha parlat de l'obtenció d'informació semàntica de TPC, però aquests mots pertanyen a un inventari creat a partir de diccionaris. Al final del seu article, però, dedica un petit espai a la recollida de mots pròpiament dita. En primer lloc, i remetent a Schaefer (1985), exposa que s'haurien de tenir en compte els verbs que fan referència al vestir, és a dir, paraules equivalents a les angleses *wearing* i *clothing*, així com les coses que poden ser "vestides", ja que, afirma l'autor, revelen les parts del cos que són cobertes per roba i, així doncs, les parts que s'han conceptualitzat. Enfield ofereix un exemple d'això: en japonès, caldria tenir en compte els mots *kiru* 'posar-se alguna cosa que habitualment es col·loca a la part alta del cos', *kaburu* 'posar-se alguna cosa al cap' i *kahku* 'posar-se alguna cosa als peus o a la part baixa de les cames'.

Finalment, Enfield (2006a: 157) assenyala que també cal tenir en compte els TPC en una posició determinada, per exemple *fist* 'puny' o *lap* 'falda'; els mots per a emissions corporals (*tears* 'llàgrimes', *earwax* 'cera', *milk* 'llet', *semen* 'semen', *blood* 'sang'...); les parts del cos dels animals, ja que l'investigador ha de comprovar quines parts del cos humà són utilitzades per referir-se als animals (també per als òrgans interns); i les mesures basades en parts del cos (*foot* 'peu', *handspan* 'pam'...).

A continuació recollirem algunes crítiques que fa Wierzbicka a la metodologia utilitzada per aquests autors i que acabem de descriure. En primer lloc, explicita algunes consideracions sobre la guia d'elicitació de TPC i la tasca de coloració. De la primera, l'autora diu que no es donen instruccions metodològiques precises; encara que es mencionen les qüestions d'ambigüitat i vaguetat i que es recomanen proves, Wierzbicka assenyala que la guia metodològica és mínima:

The contributors to the Special Issue have no semantic methodology which would allow them to make this critical analytic distinction, and as a result they exoticise languages where terms for, for example, 'body' or 'hands' are truly polysemous. (Wierzbicka, 2007: 16)

Segons Wierzbicka, que creu que la polisèmia és un dels factors més importants que s'han de tenir en compte a l'hora d'estudiar el domini lèxic de les parts del cos, la metodologia proposada pels investigadors del MPI no és prou bona per determinar l'existència de polisèmia en determinades paraules (hem vist el test d'ambigüitat proposat per Enfield). Per exemple, en parlar del significat dels mots referents a parts de l'extremitat superior en polonès (*ręce* i *ramiona*), que, malgrat tenir significats semblants, presenten matisos semàntics diferents, Wierzbicka assenyala:

I will only note that sorting out the meanings of words like *ręce* and *ramiona*, which are very familiar to native speakers and are normally taken by them for granted, is not an easy thing to do for consultants who are not well-trained semanticists, and that even for linguists this may be a demanding and difficult task. To expect that the patterns of polysemy in this area can be easily revealed by some simple "colouring task" administered to untrained native speakers is decidedly unrealistic. (Wierzbicka, 2007: 36)

L'autora exemplifica amb aquests dos mots la importància de la metodologia a l'hora d'estudiar el lèxic i la semàntica d'una llengua: en un llenguatge quotidià *ramiona* vol dir alguna cosa semblant a l'anglès *shoulders*, però en un registre

més elevat el significat d'aquesta paraula s'aproxima, igual que *ręce*, a l'anglès *arms*, però, i ara a diferència de *ręce*, amb un matís semàntic que queda focalitzat a la part de dalt de l'extremitat superior. Aquest exemple de complexitat semàntica, doncs, mostra a l'investigador que l'estudi d'aquesta disciplina requereix una metodologia i un marc teòric ben elaborats.

Segons Wierzbicka (2007: 17), Enfield *et al.* (2006) parteixen d'un buit teòric i d'una manca de metodologia que permeti distingir la polisèmia genuïna de l'espúria, i proposa, com ja hem avançat, el sistema del NSM com a base metodològica per estudiar aquest domini lèxic i fer comparacions interlingüístiques:

It is important not to invent polysemies unnecessarily, but it is also important not to invent fundamental conceptual differences between human groups unnecessarily. Systematic semantic analysis in the NSM framework allows us to reconcile these two desiderata and leads to the conclusion that while many concepts are language and culture-specific, the concept of 'body' is universal (...). We share more than "the physical universal" of the body: we also share some fundamentally human ways of thinking. It is important to find out just what our shared conceptual currency is. (Wierzbicka, 2007: 18)

2.2.2.5. SÍNTESI

Hem vist com els investigadors del MPI afirmen que el cos és un universal físic que és percebut per tothom ja que és part integrant de la realitat circumdant i també constitueix els mateixos individus. Declaren, també, que, tot i que hi ha una sèrie d'universals perceptius que regeixen la categorització semàntica de les parts del cos humà, aquesta categorització se sotmet a principis específics de cada llengua. El que du els autors a fer aquesta afirmació és que, segons l'observació i l'anàlisi de dades de diverses llengües, hi ha una variació considerable pel que fa a la categorització.

Hi ha diversos factors que influeixen en la manera com les comunitats lingüístiques categoritzen les parts del cos. L'experiència perceptiva i les propietats funcionals del cos humà hi tenen un paper molt important. Però el que provoca les variacions en la creació de categories entre llengua i llengua són els factors socials, culturals o morals. Aquest grup d'investigadors rebutja, partint de l'anàlisi del lèxic i la semàntica de les parts del cos en diverses llengües, els universals proposats pels autors que hem anomenat universalistes (que totes les llengües tenen etiquetes per als conceptes 'body', 'head', 'trunk', 'arm', 'leg', 'upper-arm', 'lower-arm', 'hand', 'upper-leg', 'lower-leg' i 'foot').

Pel que fa a les propietats formals dels TPC, els autors distingeixen, d'una banda, entre mots simples (monomorfèmics) i mots complexos (polimorfèmics), per relacionar la morfologia amb les hipòtesis de Brown (1976) i Andersen (1978), que hem vist a l'apartat 2.2.1.1 que expliquen que com més bàsica és la categoria cognitiva, menys complex morfològicament serà el terme que s'hi refereix. També estudien les relacions que s'estableixen entre les paraules que formen el camp semàntic i rebutgen l'estructura jeràrquica de cinc o sis nivells proposada per autors anteriors com Andersen i Brown. Els investigadors del MPI distingeixen només dos nivells: l'etiquetat per *body* o una paraula equivalent si no etiqueten 'body' (en algunes llengües, 'trunk', 'person', etc.) i tot el que en forma part.

2.3. RECAPITULACIÓ

En aquest subapartat compararem les teories i plantejaments que exposen els autors estudiats fins ara. Ens centrarem sobretot en els recollits sota l'apartat 2.2., és a dir, en aquells treballs dedicats només a la categorització de les parts del cos. En algunes qüestions, però, afegirem aspectes descrits pels autors cognitivistes de l'apartat 2.1. dedicats a l'estudi de la categorització i dels significats de les paraules de manera general, però que són aplicables també a l'estudi dels TPC.

Pel que fa exclusivament als treballs sobre la categorització de les parts del cos, un dels punts més rellevants del que hem explicat fins ara és la qüestió dels universals. Hem vist que, a diferència de tots els altres autors comentats, el grup d'investigadors del MPI expliciten un cert distanciament de l'universalisme. Sí que tenen en compte que hi ha una sèrie d'universals que regeixen la categorització semàntica del cos humà, sobretot per les propietats perceptives més rellevants que presenta l'anatomia humana i les seves parts, per exemple, fronteres precises entre una part i una altra. Però el que fa que es posicionin en certa manera en contra de l'universalisme proposat per altres autors és que, sent sempre igual el cos humà, la categorització que es fa de les seves parts presenta diferències d'una comunitat lingüística a una altra. És per això que els factors socials, culturals i morals, afirmen aquests autors, tenen un paper molt important en la categorització de les parts del cos.

Els estudis publicats entre els anys 70 i 80 que hem analitzat a l'apartat 2.2.1.1 sí que parlen clarament d'universals. És important remarcar que aquests treballs, quan llisten els universals, parlen sempre d'etiquetes: hem vist, per exemple, que diuen que 'body' és etiquetat en totes les llengües. En canvi, els estudis de Wierzbicka parlen sempre d'universals conceptuals: per exemple, l'autora diu que 'body' és un concepte universal. No obstant això, del que diu Wierzbicka es dedueix que el fet que el concepte 'body' sigui universal implica que sigui sempre etiquetat, encara que sigui amb un mot polisèmic.

Wierzbicka representaria el cas contrari als autors del MPI: malgrat que reconeix l'existència d'especificitats de cada comunitat lingüística, sosté que a l'hora de categoritzar les parts del cos hi ha una sèrie d'universals conceptuals, és a dir, de conceptes innats i pràcticament equivalents independentment de la llengua o de la cultura de què formin part, i afegeix que sempre hi ha algun matis semàntic que divergeix d'una llengua a una altra. Enfield *et al.* contradiuen aquesta tesi de Wierzbicka a partir de l'observació de les dades de diverses llengües estudiades i afirmen que hi ha llengües que, per exemple, no tenen una paraula per anomenar

‘body’ (universal conceptual, llistat com a primitiu semàntic per a Wierzbicka). L’autora els replica: encara que una llengua pugui tenir una paraula que significa a la vegada ‘body’ i ‘trunk’, per exemple, no vol dir que no tinguin el concepte ‘body’: la paraula seria, en aquest cas, polisèmica.

Tal com hem anat assenyalant, la polisèmia, és a dir, el fet que un mot tingui dos o més significats, és un dels fenòmens més discutits en semàntica cognitiva. La polisèmia és presentada per tots aquests autors com una qüestió problemàtica, pel poc acord que hi ha en el fet d’acceptar-la o no en alguns casos. En canvi, els autors que no treballen expressament sobre la categorització de les parts del cos, sinó en semàntica cognitiva en general, descriuen la polisèmia com un fenomen que és més la norma que l’excepció, per la qual un mot determinat pot tenir diversos significats relacionats conceptualment, motivats per metàfores o metonímies conceptuais. Wierzbicka també afirma que la polisèmia sol ser norma, i en canvi els autors del MPI són més reticents a l’hora d’establir-la.

Tant els treballs publicats entre els anys 70 i 80 que hem analitzat com els de Wierzbicka i els dels autors que tenen com a marc teòric la semàntica cognitiva, consideren que la polisèmia és un fenomen important i molt present en les llengües. Wierzbicka parteix, a l’hora d’analitzar una paraula com a polisèmica, d’una banda, del fet que hi ha una sèrie de primitius semàntics universals i, de l’altra, d’experiments metodològics que demostren la polisèmia en alguns mots. Els primitius semàntics s’etiqueten en totes les llengües. Quan els autors del MPI afirmen que una llengua no té cap paraula per a ‘body’ i que utilitza, per etiquetar el primer nivell de l’estructura partonòmica, el mot que designa ‘trunk’ o ‘person’, Wierzbicka declara que, en tractar-se d’un primitiu semàntic universalment conceptualitzat, ‘body’ ha de ser etiquetat. En aquest cas, doncs, Wierzbicka analitzaria aquest mot com a polisèmic, d’una banda significaria ‘trunk’, per exemple i, de l’altra, ‘body’. Altrament, per establir polisèmies, Wierzbicka utilitza alguns procediments metodològics: observa si la mateixa paraula es pot associar a diferents marcs sintàctics o bé pot presentar diferents propietats gramaticals (si és així, vol dir que el mot presenta polisèmia), i a més, utilitza

l'“experimentum crucis” que hem explicat més amunt. També Enfield proposa un test per determinar la vaguetat o l'ambigüitat (és a dir, la polisèmia) en determinats mots: el veurem a l'apartat (3.2.2) dedicat a la metodologia que utilitzarem per a l'elaboració d'aquest treball i al capítol 6, quan analitzem alguns TPC del català i de l'amazic susceptibles de ser polisèmics.

Els autors cognitivistes (§ 2.1) contraposen el concepte de polisèmia a d'altres conceptes com els següents:

- monosèmia: es refereix als mots que només tenen un significat. Segons els autors cognitivistes, aquest fenomen és molt menys freqüent que el de la polisèmia.
- homonímia: fenomen pel qual dos mots diferents coincideixen formalment per qüestions de diacronia, però els seus significats no estan relacionats.
- vaguetat i ambigüitat: es refereixen a la pluralitat de significats, com la polisèmia, però de maneres diferents. Segons Deane (1988: 327), aquests tres fenòmens són graduals: la vaguetat es refereix a la identitat semàntica entre significats i l'ambigüitat a l'absoluta distinció semàntica. La polisèmia, en canvi, quedaria en algun punt entre aquests dos extrems. Les fronteres entre aquests conceptes no són clares i alguns exemples de mots podrien ser assignats a dues d'aquestes categories.

La metodologia utilitzada per cada grup també és diferent. Pel que fa a la metodologia per a l'estudi de la categorització de les parts del cos, els investigadors del MPI proposen tot un seguit de testos d'una banda per determinar l'extensió dels referents de les parts del cos humà, i de l'altra, per determinar si els mots que s'hi refereixen poden ser vagues o ambigus. Wierzbicka és crítica amb la metodologia proposada per Enfield, Majid i Van Staden, perquè la considera poc precisa i perquè parteix d'un buit teòric. Ella planteja la teoria del NSM com un model metodològic que permet la comparació interlingüística de significats des d'una perspectiva al més allunyada possible de l'etnocentrisme, mitjançant una metodologia molt precisa, i tenint en compte tota una sèrie de qüestions

metodològiques com ara la determinació de polisèmia en certs mots, el tipus d'oracions utilitzats en les "explicacions", les traduccions d'una llengua a l'altra sense pèrdua ni addició de significat, o l'estudi de la metallengua utilitzada per fer descripció semàntica d'altres llengües. Cap dels procediments metodològics proposats té com a objectiu recollir TPC: sembla que tots són aplicats un cop aquestes parts del cos ja s'han recollit i es vol conèixer, per exemple, l'extensió del referent (Majid, van Staden i Enfield) o bé es vol fer comparació interlingüística (en el cas de Wierzbicka). En canvi, en aquest treball sí que exposarem quins procediments metodològics hem utilitzat per recollir els TPC.

Hem vist que els investigadors del MPI proposen testos que s'han de passar a diversos informants que tinguin com a L1 la llengua de la qual estudien la semàntica i el lèxic de les parts del cos. En canvi, Wierzbicka no treballa amb informants, sinó que, com hem vist, proposa una guia metodològica per a l'investigador, que ha de conèixer molt bé la llengua que estudia per resoldre els significats dels termes estudiats a partir del NSM (un parlant sense formació lingüística no pot fer-ho, i un investigador que no conegui bé la llengua tampoc perquè pot ignorar certs matisos de significat).

Wierzbicka és crítica amb els testos proposats per Enfield, Majid i van Staden. És cert que les proves que proposa Enfield a la guia d'elicitació de TPC no són gaire clares, tal com expressa l'autora. Wierzbicka, malgrat que esmenta la tasca de coloració, no en fa una crítica tan explícita. A diferència dels investigadors del MPI, sí que esmenta la necessitat d'analitzar primer de tot la llengua que es farà servir per a la descripció de significats d'altres llengües.

Finalment, cal assenyalar que cap dels dos grups no proposa testos metodològics per trobar paraules a partir dels informants de la llengua estudiada, sinó que analitzen el significat i la referència de les que ja tenen (sigui a partir del buidatge de diccionaris com expliquen Enfield, Majid i van Staden, sigui a partir de les paraules que, com a coneixedors de la llengua que s'estudia, ja saben, tal com fa Wierzbicka). L'estudi i anàlisi dels significats és també l'element clau que

destaquem de l'apartat 2.1., dedicat a autors cognitivistes. Les projeccions de significats mitjançant xarxes radials són elements útils per a l'anàlisi dels significats (especialment per als significats no literals dels TPC, en aquest cas, i per al fenomen de la polisèmia), però no són tingudes en compte per cap dels autors de l'apartat 2.2, els treballs dels quals hem analitzat en aquest capítol.

Al capítol següent, i tenint en compte el que hem explicat en aquest apartat, establim una metodologia per al nostre treball. Analitzarem els mètodes utilitzats pels autors que hem tractat aquí i mirarem quins farem servir per recollir informació sobre els TPC en català i en amazic. No obstant això, cal tenir en compte que ni els investigadors del MPI ni Wierzbicka proposen cap metodologia per estudiar les parts del cos internes, que, en canvi, sí que seran tractades en el nostre treball.

En el capítol 2 hem recollit aspectes relacionats amb la semàntica cognitiva en general (2.1) i amb la semàntica de les parts del cos en particular (2.2) des d'un punt de vista universalista (2.2.1) i descriptivista (2.2.2). Tot i que aquests treballs estan tots relacionats estretament amb la categorització semàntica, hem vist al llarg del capítol que exposen teories molt diverses, que fins ara ens hem limitat a descriure.

Al llarg dels capítols 4 i 5, dedicats a la descripció de les dades del català i de l'amazic, i sobretot als capítols 6 i 7, dedicats respectivament a l'anàlisi dels mots polisèmics i a la comparació d'aquestes dues llengües, reprendrem les qüestions tractades en aquest capítol, que contrastarem amb les dades que haguem obtingut del català i de l'amazic.

3. METODOLOGIA

3.1. MOSTRA

3.2. PROCEDIMENT

3.2.1. Procediments metodològics per elicitar els termes i significats de parts del cos

3.3.2. Procediments metodològics per a analitzar casos de polisèmia

3.1. MOSTRA

Dividim la mostra utilitzada per a aquest estudi en dos grups: el que té el català com a L1 i el que té l'amazic com a L1. A l'hora de decidir quines variables tindriem en compte a la mostra, vam planificar que, per a cada llengua, s'entrevistarien catorze informants distribuïts en tres o quatre parlants per a cada franja d'edat (20-35, 36-50, 51-65, més de 65). A més, cada franja d'edat havia d'estar formada per homes i dones amb nivells d'estudis diferents (alguns amb estudis superiors als primaris i d'altres no). Això ha estat possible en el cas dels parlants catalans. En canvi, segurament per qüestions socials, no hem pogut mantenir aquesta distribució amb els amazics perquè, per exemple, és molt difícil trobar amazics de més de 60 anys que resideixin a Catalunya. De totes maneres, hem procurat respectar tant com fos possible la planificació que havíem fet.

Tenim en compte les variants d'edat, sexe i nivell d'estudis per diverses raons: els coneixements lèxics dels parlants divergeixen sovint segons l'edat i el nivell d'estudis: d'aquestes variants en pot dependre l'ús de mots apresos a través de l'ensenyament, que es recorden més o menys segons l'edat dels informants i segons el tipus d'estudis que ha cursat. A la vegada, l'ús d'uns mots o d'uns altres depèn sovint de l'edat; el canvi generacional pot ser un factor condicionant en aquest sentit. La variant de sexe la tenim en compte ja que anatòmicament els homes i les dones són diferents i, per tant, una part d'allò que ens podran explicar sobre el cos humà també divergirà d'un sexe a l'altre. Cal tenir present que la

igualtat o diferència de sexe entre informant i entrevistador també pot influir en les proves.

En el cas dels informants amazics hem tingut en compte una altra variable, el temps d'estada a Catalunya, ja que, com veurem, és un altre factor de variació en el coneixement i ús dels mots per a parts del cos. Dedicarem un apartat del treball, doncs, a veure si el fet d'estar en contacte amb una altra llengua limita en alguns casos el gruix de lèxic conegut i utilitzat, i de quina manera poden influir aquestes segones llengua i cultura a l'hora de dividir el cos humà i d'assignar etiquetes a cada porció del referent.

En aquest treball mantenim l'anonimat dels informants; és per això que a la primera columna de les llistes que presentem a continuació, on hi ha escrit *nom* hi posem només les dues primeres lletres del nom i la primera del cognom; per exemple, Carla Ferrerós tindria el codi CAF. Les inicials A.E. i S.E. es corresponen a “amb estudis” i “sense estudis” (tenint en compte que amb *estudis* ens referim a l'ensenyament superior al primari).

Taula 1: informants amb el català com a L1 (tots els informants són de les comarques de Girona)²⁶

Nom	Edat	Sexe	Nivell d'estudis	Comarca
CLP	25	Dona	A.E.	Alt Empordà
VAF	27	Dona	S.E.	Alt Empordà
XEB	34	Home	A.E.	Gironès
ANA	34	Home	S.E.	La Selva
NAC	43	Dona	A.E.	Baix Empordà
JOF	36	Home	A.E.	Pla de l'Estany
JOS	49	Home	S.E.	Alt Empordà
HEC	60	Dona	A.E.	Alt Empordà
FIP	59	Dona	S.E.	Pla de l'Estany
FRC	58	Home	A.E.	Alt Empordà
CAC	59	Home	S.E.	Alt Empordà
MAJ	83	Dona	A.E.	Gironès
ANS	84	Dona	S.E.	Alt Empordà
JOV	67	Home	A.E.	La Garrotxa

²⁶ Les entrevistes als parlants catalans van ser realitzades entre el novembre de 2011 i el gener de 2012.

Taula 2: informants amb l'amazic com a L1²⁷

Nom	Edat	Sexe	Nivell d'estudis	Procedència	Residència actual	Temps ²⁸
DOE	19	dona	Universitaris	Nador	Vic (1995)	-M/+C
HAE	35	home	Universitaris	Nador	Berga (1981)	-M/+C
MOL	14	home	Secundaris	Bougafir	Salt (1998)	-M/+C
IME	17	dona	Secundaris	Nador	Girona (1995)	-M/+C
YUE	20	home	Secundaris	Bougafir	Salt (2005)	+M/-C
LOK	24	home	Secundaris	Ras el-Ma	Calonge (2011)	+M/-C
ALB	39	home	Sense estudis	Nador	Girona (2006)	+M/-C
SAA	39	home	Sense estudis	Tazayin	Girona (1990)	=M/C
RAC	43	dona	Sense estudis	Nador	Figueres (1987)	=M/C
NOB	40	home	Secundaris	Nador	Platja d'Aro (1996)	=M/C
KHE	48	home	Universitaris	Lħusima	Salt (2002)	+M/-C
FAL	46	dona	Sense estudis	Imzzuyn	La Bisbal (2005)	+M/-C
AHA	44	home	Sense estudis	Nador	Blanes (2010)	+M/-C
FAF	57	dona	Sense estudis	Nador	Vic (2003)	+M/-C

²⁷ Les entrevistes a parlants amazics van ser realitzades entre el gener i l'agost de 2013.

²⁸ A l'última columna agrupem els informants en tres grups: els que han passat menys anys al Marroc que a Catalunya (-M/+C), que veiem que tots tenen menys de 40 anys; els que han passat més o menys la mateixa quantitat d'anys al Marroc que a Catalunya (=M/C), i els que han viscut més anys al Marroc que a Catalunya (+M/-C).

3.2. PROCEDIMENT

Com hem dit al final del capítol 2, per a l'anàlisi que farem del lèxic i la semàntica de les parts del cos en català i en amazic tindrem en compte tots els autors que hem vist fins ara. L'anàlisi de les dades s'exposarà en dos capítols: en el primer s'hi analitzaran els TPC en català (capítol 4) i en el segon els TPC en amazic (capítol 5). Partirem dels referents del cos humà per recollir totes les peces lèxiques que els etiqueten en les dues llengües. Així doncs, en els capítols 4 i 5, ens centrarem en dues qüestions:

- (1) Elicitar els termes i significats de parts del cos: Ibarretxe-Antuñano (2010: 203) afirma que en la majoria de paraules per a parts del cos el significat central o prototípic és l'accepció que es refereix a la part del cos en qüestió, tot i que ja veurem que en alguns casos no és així.

- (2) Analitzar casos de polisèmia: els diferents significats de cinc TPC que no es refereixen exclusivament a les parts del cos. Els mots estudiats seran *cap*, *ulls*, *ventre*, *cor* i *fetge*, i els equivalents amazics *azllif*, *tidtawin*, *aeddis*, *ul* i *tasa*. L'estudi d'aquests significats es durà a terme mitjançant projeccions de xarxes radials (§ 2.1.2.2.4.) dels cinc mots en les dues llengües per veure les relacions que s'estableixen entre els significats més o menys centrals.

L'anàlisi de (1) i de (2) estarà organitzada de maneres diferents al llarg de la tesi: l'estudi dels significats de (1) ocuparà gran part dels capítols 4 i 5, dedicats a l'anàlisi de les dades del català i de l'amazic. El capítol 6, estarà dedicat a l'estudi més aprofundit dels significats de (2). Finalment, el capítol 7 estarà dedicat a la comparació de les dades del català i de l'amazic analitzades als capítols precedents.

3.2.1. PROCEDIMENTS METODOLÒGICS PER ELICITAR ELS TERMES I SIGNIFICATS DE PARTS DEL COS

Malgrat les crítiques que tots els autors es fan els uns als altres creiem que els models d'anàlisi que proposen no són del tot incompatibles. Deixant de banda l'existència o no d'universals (al cap i a la fi, els autors que hem anomenat, per simplificar, "no universalistes", n'admeten l'existència, encara que expressen algunes reserves), els mètodes d'anàlisi tenen objectius diferents però no excloents. Els estudis d'Andersen i Brown versen sobre les tendències d'etiquetatge de les parts del cos en totes les llengües, mentre que Enfield, Majid i van Staden estudien diverses llengües separadament i sense fer comparació interlingüística: enumeren el lèxic trobat i analitzen el seu referent. Wierzbicka, en canvi, no parla d'etiquetatge, sinó de conceptes compartits per tots els parlants d'una comunitat lingüística partint d'un inventari reduït de mots la semàntica dels quals analitza de la manera menys etnocèntrica possible.

En aquest estudi, seguint la idea de Wierzbicka, començarem analitzant el lèxic de les parts del cos en català central, que serà posteriorment la llengua de descripció de l'amazic. Hem de tenir en compte que Wierzbicka analitza un inventari reduït de mots: només recull els que etiqueten el que ella explica que són conceptes universals i alguns altres que, tot i que no designen un concepte universal, són fàcilment explicables a través dels primitius semàntics. En el nostre treball, en canvi, recollim tots els mots que hem trobat per a totes les parts del cap i del tronc i, per tant, ens és impossible fer una anàlisi igual que la que proposa Wierzbicka. En tot cas, d'aquesta autora en prendrem la indicació d'estudiar primer la llengua de descripció i, en segon lloc, tindrem present la idea del no-etnocentrisme a l'hora de descriure les etiquetes per a parts del cos en amazic i els seus referents. De totes maneres, i sempre procurant no exoticitzar l'amazic, com que la llengua compartida entre el redactor i els lectors del treball és, com a mínim i per força, el català, en alguns casos serà inevitable, i fins i tot

útil, explicar la categorització de les parts del cos en amazic basant-nos en la manera catalana d'entendre el cos humà.

Per a totes dues llengües partirem d'un inventari de mots, igual que fan els autors del MPI. Analitzarem el lèxic, i mirarem si els resultats que extraïem d'aquesta anàlisi s'adiuen amb les tendències d'etiquetatge proposades per Andersen i Brown. En segon lloc n'estudiarem els referents anatòmics, és a dir, ens centrarem en la categorització semàntica de les parts del cos, seguint algunes de les propostes dels autors del MPI a què afegirem algunes propostes pròpies. Com ja hem esmentat, cal afegir que cap dels autors no proposa testos metodològics per a l'estudi dels òrgans interns (Andersen, Brown i Wierzbicka ni tan sols en parlen). És per aquest motiu que proposarem un mètode d'estudi de la semàntica d'aquests mots, que afegirem als procediments utilitzats per a l'estudi de les parts externes.

L'anàlisi de les dades del català parteix d'un inventari de mots que hem triat a partir d'uns diccionaris i guies de conversa mèdica realitzats pel Grup de Lèxic i Gramàtica de la Universitat de Girona l'any 2003 en què, a més de lingüistes, van participar professionals de l'àmbit de la salut. També hem tingut en compte una llista que ens ha proporcionat l'oficina lexicogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans,²⁹ i hem comptat amb l'assessorament d'un professional de l'àmbit de la salut, amb l'ajuda del qual hem acotat la llista que formava aquests vocabularis i guies de conversa. A més, hem tingut en compte la informació que oferien els diccionaris que mencionarem al paràgraf següent. La llista de paraules de l'amazic que serveix de punt de partida per estudiar la categorització semàntica i l'etiquetatge en aquesta llengua, en canvi, l'hem elaborada exclusivament a partir del buidatge dels diccionaris que referenciem després del següent paràgraf.

La tria dels mots en totes dues llengües respon a un seguit de criteris que ara exposarem. En primer lloc, hem seleccionat aquells que fan referència a parts

²⁹ Aquesta llista consta d'aquells mots del DIEC2 que, en la seva versió electrònica, estan marcats amb l'etiqueta [MD] (medicina i farmàcia).

internes i externes del tronc i del cap, deixant de banda totes les que designen parts de les extremitats, ja que les extremitats han estat exhaustivament estudiades per molts investigadors, a diferència de les parts del cap i del tronc externes i, sobretot, internes. Tampoc no analitzarem els mots per a ossos, venes, artèries, nervis, tendons, secrecions (com ara mocs, saliva, llet, semen, etc.) i altres elements com ara pigues, berrugues, arrugues, tumors, hèrnies, etc. Un altre criteri important que ens ha guiat en la tria ha estat el de tenir en compte sobretot aquells mots que puguin ser coneguts per la majoria de parlants, independentment del seu nivell cultural, de l'edat, del sexe o de la professió. En alguns casos ha estat difícil d'establir la frontera entre les paraules especialitzades i les d'ús habitual: hem recollit mots coneguts per gairebé tots els parlants, però veurem que hi ha força variació en l'ús que en fan. Per exemple, un substantiu català com *intestins*, sinònim especialitzat de *budells*, serà més utilitzat per parlants més joves, i en canvi els informants de més edat no el tindran en el seu repertori lèxic habitual. Els diccionaris buidats en totes dues llengües són els següents:

Per al català:

- *Diccionari Català, Valencià i Balear* (DCVB)
- *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2)

En alguns casos, ja ho indicarem, també hem fet servir:

- *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* (DECLC)
- *Diccionari enciclopèdic de medicina* (DEM)

Per a l'amazic rifyeny:

- *Dictionnaire tarifit-français* (Serhoual, 2002)
- *Diccionario español-rifeño-español* (Sarrionandia i Ibáñez Robledo, 1944 i 1949)

En alguns casos, ja ho indicarem, també hem fet servir diccionaris d'altres varietats:

- *Dictionnaire des racines berbères* (2002, 3 vol., fins a la lletra <g>, que ofereix formes pròpies de tots els dialectes)
- *Dictionnaire français-berbère, dialecte des Beni Snous* (Destaign, 1914) (varietat zenata)
- *Dictionnaire tamazight-français (parlers du Maroc Central)* (Taïfi, 1991)
- *Dictionnaire Kabyle-Français (parler des At-Mangellat)* (Dallet, 1982)
- *Dictionnaire touareg-français: dialecte de l'Ahaggar*, 4 volums (Foucauld, 1951-1022)
- *Diccionari amazic - català / català - amazic. Msmun awal tamaziyt - takatalant / takatalant – tamaziyt* (Múrcia, en curs d'elaboració).

Les llistes elaborades a partir del buidatge de diccionaris s'han restringit o ampliat en alguns casos segons el que els informants han explicat a les entrevistes. En amazic, sobretot, les diferències entre la llista de partida feta amb la informació extreta de diccionaris i la versió final, elaborada un cop s'han fet les entrevistes, són més nombroses que en les llistes catalanes equivalents. Com que de l'amazic no en tenim una bona competència lingüística, no coneixem de primera mà l'ús de cada paraula i la llista elaborada d'entrada no ha deixat de banda cap de les formes obtingudes a partir de les fonts lexicogràfiques. Aquesta llista, doncs, ha estat molt més modificada (sobretot restringida) que no pas la del català un cop fetes les entrevistes als parlants. Les llistes inicials són les que hem reproduït als apèndixs 3 i 4. Les que apareixen a l'encapçalament dels capítols 4 i 5, en canvi, són una versió ampliada en alguns casos o restringida en d'altres segons els termes que han aparegut o no en les entrevistes realitzades als informants.

D'aquestes paraules n'estudiarem la morfologia i el significat que es refereix a l'anatomia humana, que sol coincidir amb el significat central de cada mot. La morfologia i la semàntica, però, no les estudiarem de manera independent: els referents a què al·ludeixen els mots, com hem vist que explicava Andersen (1978), poden condicionar la morfologia (per exemple, els termes més rellevants perceptivament solen estar etiquetats, segons l'autora, per substantius simples).

A més, completarem l'apartat d'anàlisi morfològica amb els resultats d'un procediment metodològic que consistirà a fer que els informants que tinguin les llengües estudiades com a L1 realitzin un test que consisteix a escriure en un paper o a dir oralment si no saben escriure en la seva llengua, durant cinc minuts, totes les parts del cos que puguin, per veure si segueixen un ordre que tingui a veure amb aquestes tendències proposades per Andersen. Si és així, el primer que escriuran o diran seran els termes morfològicament simples i situats a la part superior i davantera del cos.

Les sessions amb els informants consisteixen en proves i en una entrevista. La primera prova és la que hem explicat en el paràgraf anterior. A continuació, per conèixer l'extensió d'alguns mots el referent dels quals no té unes fronteres precises, els informants realitzaran la tasca de coloració per a les parts externes. La tercera prova, encarada a l'estudi de les parts internes, per al qual ja hem dit que cap autor ha proposat cap test metodològic, es basa en un suport visual: partint d'il·lustracions de l'aparell digestiu, respiratori, urinari i reproductor (tant masculí com femení),³⁰ els parlants assenyalaran els òrgans que coneixen. Si sembla que en coneixen més dels que assenyalen (a vegades se sap el nom d'un òrgan perquè realitza una funció rellevant, però no se sap on està situat), els ajudarem amb preguntes: per exemple, fent-los referència a l'aparell a què pertanyen o a la zona del cos on està situat, o explicitant-los la funció. D'aquesta manera, en poden acabar esmentant algun encara que no el sàpiguen situar. Si no és així, els en direm el nom, per veure si en coneixen la funció o algun altre detall o si, per contra, no n'han sentit a parlar.

A mesura que cada informant parlarà de cada part del cos, tal com indica Enfield (2006a), procurarem que digui quines són les paraules més utilitzades per ell per designar determinades parts, és a dir, si a més dels mots que formen part de la

³⁰ Totes les parts internes de l'inventari de mots que hem elaborat pertanyen a aquests sistemes excepte *cor*, *melsa* i *cervell*. Com que són tres òrgans que formen part de tres aparells diferents, hem cregut que no valia la pena incloure una il·lustració de cada un. Tot i així, perquè els informants ens en parlin, els preguntarem quin òrgan fa la funció X, o està situat al lloc X o, en el cas de *melsa*, que no fa una funció que, creiem, pugui ser fàcilment identificable pels parlants, els en direm el nom perquè ens expliquin amb què relacionen aquesta part.

l·lista elaborada a partir del buidatge dels diccionaris utilitza sinònims i, si és el cas, en quins contextos usa els uns o els altres. A més, li preguntarem pel significat que atribueix a les parts del cos de l'inventari que hem fet, o bé si en coneix d'altres que nosaltres no hem inclòs a la l·lista (vg. apèndixs 3 i 4).

Tal com es dedueix del que hem explicat en el paràgraf anterior, doncs, a més de fer servir algunes proves proposades per altres autors (com ara la tasca de coloració), o d'altres que hem creat amb un suport visual (per exemple els dibuixos dels aparells d'òrgans interns), procurarem tant com sigui possible establir una conversa amb els informants perquè surtin espontàniament les parts del cos i les funcions que realitzen. En una entrevista d'entre una hora i mitja i dues hores, mitjançant els textos que hem comentat o les preguntes, els parlants fan una reflexió metalingüística i, a vegades, les respostes que donen no s'adiuen amb l'ús dels termes que fan habitualment. Mitjançant la conversa, doncs, constatarem les possibles contradiccions entre els resultats obtinguts a partir de la reflexió metalingüística i l'ús més conversacional.

Insistim en un fet relacionat amb els procediments metodològics que ja hem anat apuntant més amunt: les dades del català i de l'amazic s'han obtingut de manera diferent, especialment pel que fa a l'entrevista semiestructurada. D'una banda, com a parlants de català, en aquesta llengua ja tenim força coneixement dels usos dels mots i de l'abast referencial que designen, i en canvi en amazic no. Per aquest motiu, en les cinc primeres entrevistes a parlants amazics (DOE, LOK, KHE, FAF i MOH³¹) l'objectiu ha estat obtenir més informació sobre les etiquetes que no pas sobre categorització semàntica. És a dir, només a partir del buidatge de fonts lexicogràfiques hem obtingut molts mots sense indicacions d'ús o de variacions de significat, com podem veure a partir de l'exemple de la següent entrada de diccionari:³²

NŠ: *anšuš* (*wa-*), ms., pl. *anšušen*, dim. *tanšušt*, *tinšišin*, pl. *tanšušin*, *tayenšišt*, pl. *tiyenšišin*, tm. tz. zn. bq.; tm. tz. *ayenšiš*, pl. *iyenšišen*; bt.

³¹ De diferents edats, nivell d'estudis, sexe i procedència, tal com es pot veure a la taula 2.

³² Només hi ha indicacions dialectals (ho indiquen les abreviacions tm. tz. zn. bq., etc.).

anšuš pl. *inššišen*; W. bq. Am. *agenšiš*, pl, *igenšišen*, *igenšaš*, dim. *tagenšiššt*, pl. *tigenšišin*. || Lèvre; lèvre inférieure, bq. § *ašendur*. *ayenfif*, *antur*, *ḏḏnafar*.

(Serhoual, 2002: s.v. NŠ)

Vista la quantitat de mots que Serhoual proposa per a ‘llavis’, a les primeres entrevistes l’objectiu és reduir la llista inicial, saber quines són les paraules que els parlants coneixen i fan servir i quines no. Reproduïm, a continuació, un fragment d’una d’aquestes primeres entrevistes:

- (16) CAF: llavors, pels llavis, jo tinc *ancuc*, *incic*, *ayncic*... tinc moltes paraules.
KHE: *ancuc*...
CAF: la més normal, la que es fa servir normalment, és... *ancuc*?
KHE: eh... *ancuc*... El que sabem és *ancuc*, sí. Però nosaltres diem *ignicn*.
CAF: això qui?
KHE: els llavis, *ignicn*. En plural. *Agncic*, *ijj* [un]. Els de Nador en canvi diuen *ancuc*.
CAF: i *antur*? Et sona? Es fa servir?
KHE: no... Jo no la conec.
CAF: *acndur*?
KHE: no.
CAF: llavors... per dir el de sota i el de sobre? El llavi de baix, el llavi de dalt... S’anomenen de maneres diferents, en amazic?
KHE: *n daraε*, *adday*. *Agncic n daraε* i *agncic n adday*.
CAF: molt bé. *Agncic n daraε* el de sobre, *agncic n adday* el de sota.
KHE: sí.
CAF: *anfufn*?
KHE: també vol dir llavis, però és pejoratiu.
CAF: però es fa servir.
KHE: sí. *A bu anfufn-a*. Sí.
CAF: i *ḏḏnafar*?
KHE: *ḏḏnafar*... són més grossos. *A bu ḏḏnafar-a*... però és pejoratiu, per fer broma, per riure d’algú... Sí.

Un cop feta la tria dels mots, segons els que s’utilitzen i els que no, l’objectiu de les següents entrevistes realitzades a parlants amazics serà obtenir més informació sobre la categorització semàntica designada per les etiquetes recollides a partir del buidatge de diccionaris i de les cinc primeres entrevistes:

- (17) CAF: Pèl és *caer*, m'has dit, no?
 FAL : sí.
 CAF : Però tinc altres paraules. Per exemple.. *izagg^wn*?
 FAL: bueno, això és d'aquí, és diferent, aquest.
 CAF: com?
 FAL: és el pèl que surt d'aquí [s'assenyala les aixelles], i el que surt d'aquí [s'assenyala el pubis]
 CAF: ah, vale, vale!
 FAL: això és diferent de... dels pèls de...
 CAF : no pots dir *izagg^wn* del braç.
 FAL: no, no! Això, si li dius a una persona... “ui, què diu, ara!” [...] Això és *caer*.
 CAF : i *izuṭṭn* ?
 FAL : bueno, de tot, vol dir. Si és un. Un *zuṭṭu* de... *acuwwaf* [cabells], un *zuṭṭu* de... d'aquí, o un *zuṭṭu*... és un. [...] O si no és també... ah, no, això és *abr* [pestanya]. Un. Però això són... *izuṭṭn*. *Izuṭṭn acuwwaf*, el que me cau dels cabells. “Ai, moltes *izuṭṭn*”, per exemple.
 CAF: vale.
 FAL: però és un.

3.2.2. PROCEDIMENTS METODOLÒGICS PER ANALITZAR CASOS DE POLISÈMIA

Tal com hem vist que expliquen els autors que treballen en semàntica cognitiva, el fet que un mot tingui més d'un significat és més aviat la norma que l'excepció en totes les llengües, ja que el coneixement enciclopèdic dels parlants se suma al seu coneixement lingüístic, de manera que s'associen molts més significats als mots, a banda del seu significat central. Dedicarem una part d'aquest treball a l'estudi d'aquests significats, que es farà amb només cinc paraules de cada llengua, per la impossibilitat d'analitzar tots els significats de tots els mots, tant en català com en amazic, inclosos en el treball.

La tria d'aquests mots segueix diversos criteris. En primer lloc, analitzarem quins són els que apareixen sempre a la prova del llistat que hauran passat els parlants, ja que considerem que són les parts del cos que es veuen com a més representatives del domini semàntic del cos humà. Per complementar això, a través d'altres fonts mirarem de determinar quins apareixen més freqüentment en expressions idiomàtiques, ja que aquest tipus d'expressions són el producte de

l'aplicació de metàfores i metonímies conceptuals, que relacionen els significats d'un mot entre si, i a més solen trobar-se recollides en diversos treballs lingüístics (en amazic, El Adak, 2006; en català, DCVB). També tindrem en compte la distribució d'aquestes parts en el cos humà (cap-tronc / intern-extern), de manera que seleccionarem paraules que tinguin com a significat central una part representativa de cada gran secció del cos humà, externa i interna. A partir de la llista d'expressions idiomàtiques i de la informació que ens en donen els diccionaris que ja hem mencionat al subapartat anterior, hem establert quins són els significats que s'associen a cada paraula per a cada llengua (al capítol 4 en català, i al capítol 5 en amazic), i els organitzarem en xarxes radials (Lakoff, 1987) segons les relacions metonímiques o metafòriques que es poden haver donat entre els diferents significats al capítol 6, per comparar els diferents significats que s'associen als mots en cada llengua. Les projeccions esquemàtiques de les xarxes radials seran útils, a més, per fer la comparació entre els significats dels mateixos mots en les diferents llengües, i ens permetran veure que, segurament, els significats associats a un mot suposadament equivalent no són mai els mateixos.

La llista de mots resultat de l'anàlisi de les fonts i de les entrevistes als parlants és la següent:

(18)	1.	Azllif	Cap
	2.	Tiɖtawin	Ulls
	3.	Aæddis	Ventre
	4.	Ul	Cor
	5.	Tasa	Fetge

L'estudi de significats que farem d'aquests cinc mots parteix de les següents fonts: Serhoual (2002) i El Adak (2006) per a l'amazic, i DIEC2 i DCVB per al català, a més d'una enquesta realitzada per parlants de cada llengua.³³ Pel que fa als diccionaris, tindrem en compte que segons Ibarretxe-Antuñano (1997 : 197),

³³ A l'apèndix 1 i 2 hi ha un exemple d'enquesta realitzada per un parlant de català i un d'amazic.

la linealitat en l'ordenació de significats “oculta la naturaleza multidimensional de la estructura semántica de una entrada”. És per això que, partint del model cognitivista, aquesta autora proposa que per analitzar els significats cal organitzar-los en “diferents niveles semánticos unidos por medio de mecanismos cognitivos como la metáfora o la metonimia, y basados en la selección de propiedades conceptuales provenientes del concepto central”. Així doncs, partirem dels significats vehiculats per les fonts lexicogràfiques, però en els capítols 5 i 6 els classificarem segons els mecanismes conceptuals que motiven les extensions semàntiques. Partirem, doncs, del significat més prototípic de cada paraula, per crear una xarxa radial per a cada mot polisèmic que il·lustri les relacions entre els significats. En aquests cinc casos, el significat central o prototípic és el que es relaciona amb la part del cos física, per exemple, del mot català *ventre*, el significat central és el que es relaciona amb l'extensió de la banda frontal del cos humà que s'estén des de les últimes costelles fins al pubis.

4. ELS MOTS PER A PARTS DEL COS EN CATALÀ

4.1. CARACTERÍSTIQUES MORFOLÒGIQUES

4.2. ELS SIGNIFICATS DELS TPC

4.2.1. Variació en l'ús dels TPC en català, i en l'assignació de significats

4.2.1.1. Mots especialitzats i mots populars o col·loquials

4.2.1.2. Variació en el lèxic i la categorització en funció de factors extralingüístics

4.2.2. Categorització semàntica de les parts del cos integrades en un sistema partonòmic

4.2.2.2. El cap

4.2.2.3. El cos

4.2.3. Síntesi

En aquest capítol analitzarem un seguit de paraules del català que es refereixen a parts del cos tenint en compte les seves característiques morfològiques i semàntiques. A continuació presentem una relació dels mots estudiats, partint de la llista inicial reproduïda a l'apèndix 3 i feta a partir dels criteris exposats a l'apartat 3.1., modificada segons el que els parlants han dit a les entrevistes.

A la taula següent, doncs, hi reproduïm la llista de mots a la primera columna i, al costat, a la segona columna, el concepte que etiqueten. Aquest concepte, a la segona columna, està representat per la paraula o l'expressió nominal que els parlants consideren més habitual i menys marcada semànticament (§ 2.2.1.2). Pel que fa als mots de la primera columna, sempre que una part del cos estigui etiquetada per més d'una paraula, la d'ús més freqüent i menys marcada semànticament és la que encapçala la llista i la que, per tant, regeix l'ordre alfabètic de la taula.

Taula 3: llista de TPC catalans

CAP: PARTS EXTERNES	
aletes del nas ³⁴	'aletes del nas'
barba ₁ (pèl)	'barba'
barbeta mentó barba	'barbeta'
bigoti (pèl)	'bigoti'
bigoti (zona) sobrellavi	'bigoti'
boca	'boca'
cabells melena grenyes	'cabells'

³⁴ Escrivim sempre en plural les parts del cos que són dobles (com 'ulls') o que n'hi ha més d'una (com 'cabells').

campaneta úvula	‘campaneta’
cap clepsa closca crisma	‘cap’
cara fatxa ganya	‘cara’
úvula campaneta	‘campaneta’
celles (pèl)	‘celles’
celles (zona)	‘celles’
dents ³⁵	‘dents’
dents de llet	‘dents de llet’
entrecella	‘entrecella’
forats del nas narius	‘forats del nas’
fosses nasals	‘fosses nasals’
front	‘front’
galtes	‘galtes’
genives	‘genives’
iris	‘iris’
llavis morros	‘llavis’
llengua	‘llengua’
lòbuls de les orelles	‘lòbuls de les orelles’
nas nàpia	‘nas’

³⁵ Hem classificat les parts “internes” de la boca i del nas com a parts externes perquè són accessibles per a la vista i el tacte.

ninetes dels ulls pupil·les	‘ninetes dels ulls’
orelles	‘orelles’
paladar	‘paladar’
papada sotabarba	‘papada’
parpelles	‘parpelles’
pell del cap cuir cabellut	‘pell del cap’
pestanyes	‘pestanyes’
polsos temples	‘polsos’
pòmuls	‘pòmuls’
queixals molars	‘queixals’
ullals	‘ullals’
ulls	‘ulls’

CAP: PARTS INTERNES	
cervell cap barretina barret terrat calastró clepsa	‘cervell’
timpans campanetes	‘timpans’

TRONC: PARTS EXTERNES	
aixelles sotabraços	‘aixelles’
arèoles mamàries ³⁶	‘arèoles mamàries’
baixos genitals entrecuix	‘baixos’
baix ventre sotaventre	‘baix ventre’
cervicals ³⁷	‘cervicals’
cintura	‘cintura’
clatell nuca bescoll	‘clatell’
clítoris	‘clítoris’
coll	‘coll’
cos ³⁸	‘cos’
cos tronc	‘cos’
costats ³⁹ malucs <i>caderes</i> anques	‘costats’

³⁶ Tots els parlants que l’han mencionat (només tres), n’han dit [əwre'olə].

³⁷ El mot *cervicals*, igual que *lumbar* i *dorsals*, es refereix sovint a diferents grups de vèrtebres. En aquest treball, però, no analitzem mots referits a ossos i per aquest motiu els classifiquem com a mots que etiqueten parts externes, a zones de l’esquena

³⁸ Afegim el substantiu *cos* a la llista de parts del cos encara que pròpiament no ho és, ja que constitueixen el *tot* que, de fet, engloba cap, tronc i extremitats. Remarquem també que *cos* i *tronc* es poden trobar en certs casos com a sinònims, com veurem a l’apartat de categorització.

³⁹ Tot i que l’hem posat com a sinònima de *malucs* l’extensió del referent de *costats* és més gran: inclou els laterals del tronc.

cul darrere paner pompis	‘cul’
dorsal	‘dorsal’
engonals <i>ingles</i>	‘engonals’
espatlles muscles <i>hombros</i>	‘espatlles’
espinada ⁴⁰	‘espinada’
esquena	‘esquena’
forat del cul anus	‘forat del cul’
galtes del cul natges anques	‘galtes del cul’
llavis de la vulva	‘llavis de la vulva’
melic llombrígol ⁴¹	‘melic’
mugrons	‘mugrons’
nou del coll	‘nou del coll’
panxa ventre abdomen	‘panxa’
pèls	‘pèls’
penis pixa titola	‘penis’

⁴⁰*Espinada* es refereix correntment a la columna vertebral. En aquest treball, però, no hem recollit els ossos. És per aquest motiu que tenim només en compte el seu significat secundari referit a una part externa)

⁴¹ Tots els parlants que fan servir aquest mot en diuen [χum'br̩iɣu].

tita carall piu cuca <i>polla</i>	
pit tòrax	‘pit’
pits mames mamelles tetes metes peres pitram mamellam pitrrera	‘pits’
prepuci capulla ⁴²	‘prepuci’
reguera regatera	‘reguera’
ronyonada lloms lumbar ronyons	‘ronyonada’
vulva cony figa xona	‘vulva’

⁴² Els parlants etiqueten aquesta part en castellà (però amb reducció vocàlica): *capullo*.

TRONC: PARTS INTERNES	
apèndix ⁴³	‘apèndix’
bronquis	‘bronquis’
budells (gros, prim, culà o darrer) intestins	‘budells’
bufeta de l’orina vesícula urinària	‘bufeta de l’orina’
bufeta de la fel ⁴⁴ (de la bilis) vesícula biliar	‘bufeta de la bilis’
coll faringe gola gorja gargamella	‘coll’
cor	‘cor’
cordes vocals	‘cordes vocals’
diafragma	‘diafragma’
entranyes vísceres	‘entranyes’
esòfag	‘esòfag’
estómac	‘estómac’
fetge	‘fetge’
gland fava	‘gland’
laringe	‘laringe’
matriu úter	‘matriu’
melsa	‘melsa’

⁴³ Els parlants de més edat en diuen [ə'pendis] o ['pendis].

⁴⁴ Tot i que el mot *fel* és masculí, tots els parlants que l’anomenen flexionen l’article que l’acompanya en femení.

ovaris	‘ovaris’
pàncrees	‘pàncrees’
panxa ventre buc tripa	‘panxa’
pit tòrax	‘pit’
pleura	‘pleura’
pròstata	‘pròstata’
pulmons	‘pulmons’
ronyons ronyonada (interna)	‘ronyons’
testicles collons pebrots ous ⁴⁵	‘testicles’
tràquea	‘tràquea’
trompes de fal·lopi	‘trompes de fal·lopi’
urèters	‘urèters’
uretra	‘uretra’
vagina	‘vagina’

En aquest capítol analitzarem, com hem dit, totes aquestes paraules des d’un punt de vista morfològic a l’apartat 4.1, i posteriorment, a l’apartat 4.2, n’analitzarem el significat que correspon al referent anatòmic i que sol ser el significat central o prototípic. En primer lloc, les classificarem en mots simples i mots complexos (és a dir, formades per mecanismes de composició o derivació). Analitzarem quines tendències d’etiquetatge i categorització reflecteixen, i

⁴⁵ Encara que, tal com assenyalarem als apartats corresponents, aquests mots habitualment s’interpreten com a externs, de moment els classifiquem com a interns

compararem els resultats amb les tesis exposades pels autors estudiats al capítol 2.

4.1. CARACTERÍSTIQUES MORFOLÒGIQUES

En aquest apartat analitzarem des del punt de vista de la morfologia els substantius que componen les llistes de la taula 3. L'objectiu d'aquesta anàlisi morfològica és poder comparar els resultats que n'obtinguem amb les tendències i els universals d'etiquetatge proposats per Andersen (1978), Brown (1976) i Brown i Witkowski (1981). En aquests treballs que acabem de citar s'hi estudia el lèxic estàndard de l'anglès, i és per aquest motiu que, encara que puntualment parlarem també de mots utilitzats en certs contextos d'ús (més tècnics o més col·loquials), en fer l'anàlisi morfològica ens centrarem en els substantius menys marcats estilísticament.

4.1.1 MOTS SIMPLES

A continuació ens ocuparem dels TPC que no són fruit de processos de derivació ni de composició. Estudiarem, doncs, els mots simples, i mirarem de determinar si, segons el referent que designen, els resultats que observem s'adiuen amb les propostes d'Andersen (1978) que hem mencionat més amunt (§ 2.2.1.1.1) i hi ha parts del cos que presenten unes propietats perceptives rellevants; són determinants per a la categorització les propietats perceptives relacionades amb l'extensió, la forma arrodonada o llarga i la posició elevada i frontal en el cos humà. Si considerem que s'etiqueten amb mots simples les parts del cos considerades com a més rellevants, seran designades amb mots simples totes aquelles parts que presentin unes característiques com les que menciona Andersen.

A la llista de TPC en català, trobem mots simples que es refereixen tant a parts del cap com a parts del tronc (internes i externes en tots dos casos). Pel que fa a les parts externes del cap, els substantius simples es refereixen sobretot a les parts més rellevants tenint en compte la percepció visual que en tenim, o bé la funció que realitzen aquestes parts:

(18) boca, cap, cara, llavis, nas, orelles, ulls

Aquestes parts apareixen gairebé sistemàticament a la prova en què els parlants, durant cinc minuts, han d'escriure totes les parts del cos que puguin. De les parts que hem reproduït a (18), les més visibles i, per tant, rellevants, segurament són *boca* i *ull*. Aquest argument el reforça el fet que algunes llengües anomenen cara utilitzant un compost amb aquests dos mots; en mandinga, per exemple, el substantiu per etiquetar la cara és el compost *ñaa+daa* ull+boca (Crous, 2009: 208). Algunes parts tant de la boca com de l'ull que són d'ús freqüent s'anomenen també amb substantius simples:

(19) a. parpelles⁴⁶, pestanyes
b. dents, genives, llengua, queixals

Les àrees que es categoritzen del cap, sense fronteres precises, també són etiquetades per substantius simples:

(20) celles, front, galtes, barba o mentó, bigoti, pòmuls, temples o polsos

Analitzem *celles*, *barba* i *bigoti* com a àrees en només una de les seves acepcions, la que es refereix a la zona i no al pèl. De fet, tant *celles* com *barba* presenten al diccionari totes dues acepcions. En canvi, no és el cas de *bigoti*, que en els diccionaris es defineix només com a pèl que creix a sobre del llavi superior, i en cap cas fa referència a la zona compresa entre el llavi superior i el

⁴⁶ Algunes paraules com *parpelles*, o com *pòmuls* i *testicles* que veurem més endavant, no eren mots simples en origen (aquests dos exemples són l'evolució de diminutius llatins). En català, però, ja no les podem considerar derivades.

nas. Nosaltres l'hem afegit aquí, però, perquè alguns informants entrevistats categoritzen i etiqueten així aquesta zona. El cas de *temples* (o *polsos*) també és una àrea del cap sense fronteres precises, però amb menys extensió. És rellevant per la funció que realitza, ja que és on es percep el batec arterial.

Finalment, hi ha un altre grup de parts externes del cap que s'etiqueten amb mots simples, que són aquelles formades per pèl. Fixem-nos que, com ja havíem avançat, tres dels quatre substantius recollits coincideixen amb els de (20):

(21) cabells, barba, bigoti, celles

Hem recollit només dues parts internes del cap, i totes dues estan etiquetades per mots simples:

(22) cervell, timpans

Pel que fa a les parts externes del tronc, tornem a trobar, com en el cas del cap, que la majoria de mots recollits són simples: les parts més rellevants perceptivament, siguin àrees de gran extensió, parts que fan d'unió entre unes altres dues o parts del cos sobresortints. Tot i així, la funció que realitzen algunes parts també pot determinar-ne la categorització. Els genitals masculins i femenins es troben a la part de baix del tronc i, per tant, segons Andersen, se n'haurien d'haver categoritzat menys parts que a una zona localitzada a la part de dalt. En canvi, malgrat ser una zona petita del cos humà, se'n categoritzen força parts. La majoria d'òrgans situats a la zona púbica són perceptivament rellevants, i, a més, la funció que realitzen és determinant. La suma de tots aquests factors pot influir en el fet que s'etiquetin amb mots simples. També *anus* seria un exemple de part situada a una zona baixa i posterior però categoritzada per la rellevància funcional:

(23) clítoris, vulva, testicles, penis, prepuci, anus

Pel que fa a aquest últim mot, cal remarcar que es tracta d'un substantiu d'ús formal, ja que habitualment els parlants l'anomenen *forat del cul*. Tal com veurem més endavant, les parts més rellevants no només s'etiqueten amb mots simples, sinó que també s'etiqueten amb compostos sintagmàtics. En canvi, els mots derivats i compostos designen parts d'ús menys freqüent.

Com veurem a l'apartat dedicat a la categorització, malgrat que hi hagi tants noms que es refereixin a les parts dels genitals, els parlants no utilitzen mai o gairebé mai els substantius recollits a (23), que són tots cultismes i semicultismes del llatí. Per designar aquestes parts tots els parlants fan servir sinònims col·loquials. El fet que, tradicionalment, s'hagin creat sinònims expressius o eufemístics sembla indicar que són parts mencionades freqüentment i que per tant són especialment rellevants per als parlants, i això reforça la idea que hagin estat etiquetades amb substantius simples.

Com dèiem, el tronc del cos humà es divideix en grans zones que s'etiqueten amb substantius simples. D'acord amb un dels universals proposats per Andersen, és sobretot la part de davant (24a) la que queda més dividida, i les divisions són anomenades per aquests tipus de mots. Els exemples de (24b) es refereixen a les parts categoritzades de la part posterior del tronc:

- (24) a. pit, tòrax o bust; panxa o ventre; abdomen
b. esquena, cul

També són rellevants els punts d'unió entre el tronc i la resta de parts, sigui el cap o les extremitats. Totes aquestes parts són etiquetades, doncs, per substantius simples:

- (25) coll, clatell, aixelles, espatlles, engonals

En les juntures entre tronc i cap i entre tronc i braços, hem trobat dos mots: un que es refereix a la part inferior de la juntura i un a la part superior (en el cas de

la juntura amb els braços serien *espatlles* i *aixelles*), o bé un que es refereix a la part anterior i un altre a la posterior (en el cas de la unió amb el cap serien *coll*⁴⁷ i *clatell*). La unió amb les extremitats inferiors, en canvi, està etiquetada amb un sol mot. El fet que siguin les dues junctures de la part de dalt del tronc (la que fa de frontera amb el cap i la que fa de frontera amb els braços) les que s'etiqueten amb dos substantius, un per a cada banda, també es pot relacionar amb l'universal d'Andersen segons el qual la part superior del cos és perceptivament més rellevant que la part inferior.

Si imaginem el cos com un conjunt esquemàtic de figures geomètriques amb volum, i el tronc n'és un cilindre, les parts que en sobresurten o bé que, com en el cas de *melic* i *llobrígol*, estan ben delimitades per fronteres precises, també s'etiqueten amb mots simples perquè presenten uns trets que tenen una prominència perceptiva especial. Tots aquests substantius excepte un etiqueten parts de la banda anterior (26a) o posterior (26b) del tronc, i només un fa referència al costat del tronc (26c):

- (26) a. pit, mugrons, melic o llobrígol, penis, testicles
b. cul, natges
c. malucs o costats

Pel que fa a les parts internes del tronc, gairebé tots els termes de la llista són simples. A diferència del que hem vist fins ara (excepte a (23)), hi són presents força cultismes i mots d'introducció tardana a la llengua. Tots són creacions fetes a partir del grec o del llatí, i tots són substantius que diacrònicament considerem simples:

- (27) apèndix, bronquis, diafragma, esòfag, gland, laringe, faringe, úter, pàncrees, pleura, pròstata, tràquea, urèters, uretra

⁴⁷ *Coll* no només es refereix a la part de davant, sinó també a tot el cilindre, que inclou el clatell (a més de designar també la part interna).

Encara que els substantius de (27) siguin mots cultes, els hem afegit a la llista perquè són coneguts per molts de parlants de català, sobretot pels dos grups d'informants més joves. L'etimologia sol fer referència a la forma, la posició, la funció o la constitució de l'òrgan que designen, és a dir, mitjançant el nom es dona rellevància als factors de categorització de cada part. A (28) n'oferim alguns exemples (DECLC):

(28) *apèndix*, del ll. *appendics*, -*icis*, derivat de *appendēre* 'penjar'.

diafragma, del ll. tardà *diaphragma*, i aquest del gr. *διαφραγμα* 'separació, barrera', derivat de *διαφραγγω* 'separar' i aquest de *φραγγω*, 'embussar, obstruir'.

esòfag, del gr. *οισοφάγος* id., compost de *οισω* 'portar' i *φαγέω* 'menjar'.

pàncrees, del gr. *πάγκρεας* id., pròpiament 'tot (πᾶν) carn (κρέας)'.

pleura, del gr. *πλευρά* 'costella', 'costat del cos'.

pròstata, del gr. *προιστάναι* 'estar a davant'.

tràquea, abreujament del gr. *τραχεια αρτηρία*, 'conducció aspre, rude, ronc'.

Els altres substantius simples que fan referència a parts internes del cos humà són mots utilitzats més habitualment i presents des d'antic a l'idioma. A diferència dels mots de (27), no tots es refereixen només a òrgans. Alguns etiqueten cavitats del cos, i aquests mateixos mots també designen la part externa d'aquesta cavitat, com hem vist a (24):

(29) coll, panxa, pit, tòrax

Finalment, la resta de substantius simples que hem llistat referents a parts internes del cos humà, designen òrgans amb una funció rellevant i coneguda (digerir, respirar), o bé òrgans que també tenen els animals, i que tradicionalment es mengen, per exemple les *entranyes* o *vísceres* (i tres informants dels de més edat esmenten també la *freixura*, encara que és una denominació només aplicable als animals), que remetent al col·lectiu d'òrgans comestibles de l'interior del tronc; el nom mateix d'aquest últim, segons Coromines (DECLC), ve del llatí *frixūra* 'fregit, freginat':

- (30) budells, bufeta, cor, gola, gorja, fetge, entranyes o vísceres, matriu o úter, melsa, ovaris, pulmons, ronyons, vagina, pleura

4.1.2. MOTS COMPLEXOS

Hem vist a l'apartat 4.1.1 que la majoria de mots que hem llistat a la taula 3 són substantius simples. Tot i així, una minoria de paraules són complexes: són fruit d'un procés de derivació o de composició.

4.1.2.1. COMPOSICIÓ

Els mots compostos són aquells que estan formats per més d'un radical, encara que semànticament etiquetin una sola categoria, aquí, una única part del cos. A la taula 3 hem trobat pocs exemples de composició: *entrecella*, *entreuix*, *sotabraços*, *sotabarba*, *baix ventre* i *sotaventre*. La diferència entre prefixació i composició no és clara, i ha estat molt discutida. Aquí, assumim la classificació que se'n fa a la *Gramàtica del Català Contemporani* (Gràcia, 2002: 783), i considerem compostos els següents substantius:

- (31) entrecella, entreuix, sotabraç, sotabarba, baix ventre o sotaventre

Morfològicament, els noms *entreuix* i *entrecella* són diferents dels altres quatre substantius. Serien casos de compost exocèntric, ja que cap dels seus dos formants n'és el nucli: no pot ser-ho *cella* ni *cuixa*,⁴⁸ ja que és una part que remet a una realitat externa a 'cella', ni tampoc no pot ser-ho *entre*, perquè, si no, el compost resultant seria, com *entre*, una preposició.

Els casos de *sotabraços*, *sotabarba*, *baix ventre* i *sotaventre* són diferents dels que acabem d'explicar. Hem afirmat que els mots compostos, encara que estiguin formats per més d'un radical, remetent a una sola categoria. Prenguem com a exemple el cas de *sotaventre*: pot ser interpretat com a 'part de sota del ventre' i en forma part ('el sota del ventre'), o bé com a 'part a sota del ventre' i no en forma part ('a sota del ventre'). En el primer cas, si interpretem que la part designada amb el nom *sotaventre* és una part inclosa al 'ventre', el nucli del compost seria la preposició substantivada *sota*. En el segon cas, en canvi, si s'entén que *sotaventre* és una part que no queda inclosa al 'ventre', tornariem a tenir un cas de mot compost exocèntric. Els parlants entrevistats, malgrat que la majoria diuen que no fan servir aquest tipus de compost, estan tots d'acord (excepte un) a afirmar que un mot com *sotaventre* es refereix a una part del *ventre*, és a dir, que en forma part. Així doncs, tenint en compte el que expliquen els informants, el nucli del compost seria *sota*.

4.1.2.2. DERIVACIÓ

Tal com assenyala Cabré (2002: 733), en les llengües romàniques la derivació és un procés morfològic molt més productiu que la composició. La derivació consisteix en l'addició d'un afix a un radical. En català, aquest afix serà o bé un prefix o bé un sufix.

⁴⁸ El component *cuix* d'*entreuix* ve de *cuixa* (DECLC).

L'únic mot prefixat que apareix a la taula 3 és el substantiu *bescoll*.⁴⁹ Tal com hem comentat a l'apartat que dediquem a la composició per a mots com els de (31), aquesta paraula estaria formada per un prefix que coincidiria amb una preposició, en aquest cas procedent del llatí.⁵⁰ A la *Gramàtica del català contemporani* no es considera composició (a diferència d'*entrecella*) perquè el formant *bes-* és àton, i així ho classifiquem també en aquest treball. Com hem observat a l'apartat anterior, el primer formant del substantiu especificaria la localització: *bescoll* designaria 'la part de darrere del coll', 'clatell'. Curiosament, el mateix mot es fa servir per referir-se a la part, aquest cop anterior, del coll d'alguns animals com ara els bous (DCVB, *s.v.* *bescoll*). Per tant, és possible que el mot complex, tal com declara Andersen, serveixi per designar aquelles parts menys rellevants. En el cas dels humans, la part menys sortint perceptivament és el clatell. En el cas dels animals, en canvi, la part menys vistent és la de davant del coll.

La resta de mots de la taula 3 que són fruit d'un procés de derivació són formes sufixades. Algunes són adjectius creats a partir de la base d'un substantiu, però que actualment poden funcionar com un substantiu. És a dir, la base d'aquests mots derivats és un substantiu i amb un procés de sufixació han originat adjectius, i així estan marcats al diccionari, però els parlants els utilitzen com a substantius. Alguns dels mots resultants, com *cervicals*, *ullal* o *molar* ja no es perceben com a paraules derivades, sinó com a substantius simples: els parlants ja no tenen consciència que *ullal* i *molar* (33) deriven respectivament d'*ull* i *mola* i, en el cas de *cervicals*, perquè el mot d'origen, *cèrvix*, amb prou feines és utilitzat en la llengua habitual. Tot i així, alguns parlants per a qui *cervicals* etiqueta les vèrtebres i no una zona de l'esquena, perceben aquest nom com un adjectiu.

(32) *cèrvix* zona cervical *cervicals*

⁴⁹ No hem recollit mots afectius com ara *panxolina* o *peuets*, tot i que hi farem una breu referència a 7.1.

⁵⁰ "Del llatí *pōst cōllum*, 'darrera el coll', amb el primer element modificat per influència dels mots començats amb el prefix *bīs-* (*bescoll*), i per contaminació de *batre* (*batcoll*) i de *be-* (*becoll*)" (DCVB, *s.v.* *bescoll*).

	llom	zona lumbar	lumbars
	dors	zona dorsal	dorsals
(33)	mola	dent molar	molar
	ull	dent ullal	ullal
	ca	dent canina	canina

Els exemples de (32) constitueixen una llista de derivats formats a partir d'una base culta. La forma *lumbar* n'és il·lustradora, ja que s'ha originat a partir de *lumbāre*, la forma llatina, i no de *llom*. Però mentre que a (32) tenim mots derivats que designen la mateixa part del cos a què es refereixen els substantius de base, a (33) les paraules a partir de les quals s'han format els derivats tenen una relació semàntica diferent amb aquests últims: *molar* es relaciona semànticament amb *mola* per la funció d'aquesta part del cos, la de “moldre” el menjar. *Ullal*, en canvi, ve de l'expressió *dent ullal*, per la posició de la dent a sota dels ulls (DECLC) i *canina* deriva de *dent canina*, per la rellevància que tenen aquest tipus de dents punxegudes en els gossos.

Mentre que els mots de (32) i (33) són adjectius utilitzats gairebé sempre com a substantius, els altres tres grups de paraules derivades de la llista que falta comentar són totes tres substantius, que deriven, a la vegada, també de substantius:

(34)	espina	espinada
	ronyons	ronyonada
	pap	papada
	barba	barbeta
	pit	pitram, pitrera
	mamella	mamellam

(35)	nas	nàpia ⁵¹
------	-----	---------------------

⁵¹ *Nàpia* l'hem recollit aquí, encara que és un exemple de derivació irregular, expressiva.

	mama	mamella
(36)	rega	reguera, regatera
	pala	paladar
	campana	campaneta

A (34) trobem tres mots que han patit un procés de sufixació: són substantius que es refereixen a la zona que ocupen les parts del cos designades pel nom de base. Així, l'*espinada* és la zona, interna o externa, que ocupa l'espina dorsal, la *ronyonada* és la franja, també externa o interna, on estan situats els ronyons, i la *papada* és la carn que ocupa la zona del pap⁵² o bé l'estómac, segons els diccionaris consultats. La *barbeta* designa la zona on als homes els creix la barba, i *pitram*, *pitrrera* i *mamellam* etiqueten el conjunt dels dos pits o mamelles de les dones. Les parelles de mots de (35) designen, en cada cas, el mateix segment referencial, però amb una diferència de registre i, en el cas de *nàpia*, de mida del referent. El cas de (36) és diferent: els noms que serveixen de base per als substantius derivats s'hi relacionen semànticament per la forma: la part del cos designada per *reguera* o *regatera*, que és la franja estreta que queda entre els dos pits de la dona, o bé entre les dues natges, s'assembla, per la forma, amb una rega, un solc (DECLC). El mot *paladar* etiqueta un segment referencial que té una forma semblant a la d'una pala, i *campaneta* es refereix a una part del cos amb unes característiques semblants a les d'una campana (per forma i perquè penja).

⁵² Zona compresa entre la cara i el coll, poc utilitzada per referir-se a una part de l'anatomia humana, excepte en expressions com ara "buidar el pap".

4.1.2.3. LOCUCIONS NOMINALS

Segons Lorente (2002: 869), les anomenades estructures sintagmàtiques nominals, que són les que estudiarem aquí, han patit en català un procés de màxima lexicalització: “a diferència dels sintagmes lliures del discurs, les locucions nominals són paraules (...). Generades inicialment en la sintaxi, formen part del lèxic de la llengua, gràcies a la fixació en l’ús i la referencialitat”.

Aquest tipus d’expressions nominals s’han format a partir de recursos sintàctics i semàntics: tenen l’origen en sintagmes amb un nucli nominal. Alguns d’aquests sintagmes lexicalitzats poden seguir els següents esquemes sintàctics:

(37) [Nom [preposició [sintagma nominal]]]

aletes del nas

bufeta de l’orina

bufeta de la fel

comissures dels llavis

dents de llet

forats del nas

lòbuls de les orelles

queixals del seny

llavis de la vulva

moll de l’os

nou del coll

trompes de Fal·lopi

galtes del cul

(38) [Nom [sintagma adjectival⁵³]]

arèoles mamàries

cordes vocals

cordó umbilical

cuir cabellut

espina dorsal

fosses nasals

medul·la espinal

vesícula biliar

Observant els exemples de (37) i (38) veiem que moltes d'aquestes expressions tenen com a nucli un substantiu que, tot sol, té un significat central que es refereix a elements que no són parts del cos però que es relacionen amb la part del cos que l'expressió designa per semblances de forma, per un procés de metàfora (els recuperarem a 6.1):

(39) aletes del nas

arèoles mamàries

cordes vocals

cordó umbilical

cuir cabellut

espina dorsal

forats del nas

fosses nasals

lòbuls de les orelles

nou del coll

trompes de Fal·lopi

⁵³ Tots són adjectius relacionals amb arrel nominal (un terme per a la part del cos). Per exemple, l'adjectiu *nasal* és equivalent al sintagma preposicional *del nas*.

Els altres exemples, en canvi, sí que tenen com a nucli un nom que designa una part del cos, però el segon component de l'expressió (sigui l'adjectiu, sigui el sintagma preposicional introduït per *de*), n'especifica el significat:

- (40) bufeta de l'orina
bufeta de la fel (o de la bilis)
comissures dels llavis
dents de llet
queixals del seny
medul·la espinal
vesícula biliar

- (41) llavis de la vulva
galtes del cul

En tots aquests casos, el nucli del compost sintagmàtic pot referir-se a més d'una part del cos. Per exemple, i ho tornarem a veure més endavant, la paraula *llavis*, referida a la part que limita l'obertura de la boca, serveix per etiquetar la part carnosa que limita l'obertura de la vagina. El mot simple *llavis* designa la part més visible, que seguint els resultats de l'article d'Andersen (1978), se situa a la part alta i davantera del cos. L'expressió nominal *llavis de la vulva*, de (41), en canvi, etiqueta una part menys rellevant perceptivament. Trobem el mateix fenomen amb *galtes* i *galtes del cul*.

Els casos de (40) són diferents. El complement del nucli de l'expressió n'especifica el significat; el nucli pot aparèixer sol (*bufeta*, *comissures*, *dents*, *queixals*, *medul·la*, *vesícula*) i el seu significat central és més general. En dir *llavis* sempre ens referim a la part de la cara que limita la boca.⁵⁴ Però en dir *bufeta* no necessàriament ens hem de referir a una bufeta específica del cos: o bé entenem quina és pel context, o bé hem d'especificar-ho mitjançant el complement del nucli de l'expressió sintagmàtica. De fet, la primera accepció

⁵⁴ Excepte si pel context no cal especificar que es parla dels 'llavis de la vulva', per exemple al ginecòleg.

que apareix al DIEC2 de *llavi* és la següent: “Part carnosa mòbil que limita l’obertura de la boca per sobre o per sota.” En canvi, les primeres accepcions dels nuclis de les expressions de (40) remetent sempre al sentit general, i en les accepcions que segueixen la primera especifiquen quins tipus de bufetes, medul·les, etc. hi ha al cos humà o dels animals.

4.1.3. SÍNTESI

A l’apartat 4.1. hem fet una anàlisi del lèxic de les parts del cos en català des del punt de vista de la morfologia. Els hem dividit en mots simples i mots complexos, i aquests últims en paraules compostes, derivades i en locucions nominals. Hem vist que la majoria de paraules són simples, i, pel que fa a les complexes, la derivació hi és més present que la composició, i encara hem trobat més locucions nominals que paraules compostes i derivades.

Hem vist que les parts més rellevants pel que fa a la forma, la localització en el cos humà i la funció (això últim sobretot per als òrgans interns) estan etiquetades per mots simples, d’acord amb les propostes d’Andersen (1978): les situades a la part de dalt i de davant del cos, les parts sobresortints pel que fa a la forma, les àrees de més gran extensió i les que fan una funció específica i coneguda són percebudes com a més rellevants. Són, a més, les que els informants entrevistats escriuen primer a la prova del llistat, habitualment seguint aquest ordre (de dalt a baix, i de davant a darrere); en podem veure un exemple a l’apèndix 1.

Pel que fa a les paraules complexes, els compostos que hem trobat presenten un primer constituent que es refereix a la localització de la part designada pel segon constituent, com per exemple *sotabarba*. Quant als casos de derivació (gairebé totes les que hem comentat són paraules sufixades), alguns mots fan referència a la zona (com *espinada*, en què el sufix es refereix a la zona on està situat el referent de l’arrel del nom), d’altres a la forma (com ara *reguera*) i un últim grup el constitueixen substantius que en origen eren adjectius, i gairebé tots són mots

especialitzats (com *cervicals*). Les locucions nominals constitueixen un grup que hem classificat també com a mots complexos, i són estructures sintagmàtiques nominals que segueixen l'estructura de nom + sintagma preposicional (per exemple *forats del nas*), o nom + sintagma adjectival (com ara *espina dorsal*). A la vegada, hem pogut classificar aquestes estructures sintagmàtiques segons si el nucli es refereix a un element que no és una part del cos però que s'hi relaciona per la forma (per exemple *aletes del nas*), o bé segons si el nucli fa referència a una part del cos i el segon component de l'expressió n'especifica el significat (com ara *queixals del seny*).

4.2. ELS SIGNIFICATS DELS TPC

Si fins ara hem estudiat el tipus d'etiquetes lèxiques que en català designen les parts del cos, en aquest apartat analitzarem els aspectes semàntics relacionats amb aquestes etiquetes: analitzarem les categories que formen el cos humà i les etiquetes que les designen. Els referents anatòmics gairebé sempre són el significat central dels mots que els anomenen. És a dir, en aquest apartat descriurem com els parlants de català categoritzen el cos humà, com distingeixen les entitats que formen el sistema anatòmic i com les agrupen sota determinades peces lèxiques, que són les que formen la llista de la taula 3. Així doncs, mirarem de descriure la relació que hi ha entre la realitat física, el cos humà, i les paraules de les llistes que acabem de mencionar: tot el que hi queda entremig són els processos de categorització i denominació introduïts al capítol 2.

En primer lloc, en un subapartat que serveix d'enllaç entre 4.1 i 4.2, farem algunes remarques sobre l'ús dels mots: sovint una mateixa part del cos pot designar-se amb més d'una paraula i a vegades és el context extralingüístic el que determina l'ús de cada sinònim. Així doncs, com fèiem a 4.1, continuarem analitzant aspectes lèxics però relacionats a la vegada amb la semàntica i amb l'ús (ens fem nostre el postulat cognitivista pel qual no hi ha una frontera clara

entre semàntica i pragmàtica). A continuació, veurem com els parlants entrevistats pensen en el cos humà com un sistema partonòmic jerarquitzat i quins mots que componen aquesta estructura fan servir. A partir d'aquí organitzarem l'anàlisi semàntica de les paraules que componen el sistema partonòmic a partir de la mateixa partonomia que haurem exposat a l'apartat 4.2.2.

4.2.1. VARIACIÓ EN L'ÚS DELS TPC EN CATALÀ, I EN L'ASSIGNACIÓ DE SIGNIFICATS

4.2.1.1. MOTS ESPECIALITZATS I MOTS POPULARS O COL·LOQUIALS

A continuació recollim tots aquells mots que presenten algun sinònim que apareix segons el context extralingüístic. Tal com assenyalen els autors cognitivistes els treballs dels quals hem analitzat a l'apartat 2.1, el coneixement enciclopèdic dels parlants no només és important pel que fa al coneixement del significat dels mots, sinó per l'ús que fan d'unes paraules o unes altres segons el context extralingüístic. En aquest apartat classificarem en columnes aquells grups de dues o més paraules que designen el mateix referent: al costat de paraules no marcades estilísticament, hi afegim sinònims especialitzats o bé d'ús popular o col·loquial.

Taula 4

Mot no marcat estilísticament	Mot formal	Molt col·loquial
cap		clepsa crisma closca
cara		fatxa ganya

bigoti	sobrellavi	
pell del cap	cuir cabellut	
forats del nas	narius	
llavis		morros
nas		nàpia
nineta	pupil·les	
queixals	molars	
campaneta	úvula	
temples polsos		
cervell cap		barretina / barret terrat calastró
ventre panxa	abdomen	
aixelles sotabraç		
forat del cul	anus	
cul		darrere paner pompis
natges anques		galtes del cul
	penis	pixa titola tita carall piu cuca
entrecoix baixos	genitals	

pits	mames	mamelles tetes metes pitram mamellam pitrrera
pit	tòrax ₁ bust	
	prepuci	capulla
	vulva	cony figa xona
budells (gros, prim, culà o darrer)	intestins	
bufeta de l'orina	vesícula urinària	
bufeta de la fel (de la bilis)	vesícula biliar	
coll gola	faringe	gorja gargamella
matriu	úter	
	gland	fava
panxa ventre		buc / tripa
pit	tòrax	
	testicles	collons pebrots ous

Sovint, com dèiem, algunes parts del cos poden ser designades amb més d'una paraula, i el que motiva l'ús d'una o altra moltes vegades és el context extralingüístic. Tot i que els grups de mots que hem classificat a la taula 4 designen la mateixa porció del cos humà, no les podem considerar sinònimes; el

context en què apareix la locució és el que determina l'ús d'unes paraules o d'unes altres, segons el registre. A les oracions de (42) veiem que no són intercanviables:⁵⁵

- (42) a. Segui aquí, senyor Joan, li passaré aquest tub pel *nas*.
*Segui aquí, senyor Joan, li passaré aquest tub per la *nàpia*.
- b. N'estic fins als *collons/ous/pebrots*, de sentir-te!
*N'estic fins als *testicles*, de sentir-te!

Hem vist que, segons les teories emmarcades en el cognitivisme, les fronteres entre el que tradicionalment s'han considerat elements diferenciats són difuses (per exemple, entre diacronia i sincronia, entre semàntica i pragmàtica, entre grups categorials, etc.). En alguns casos, veiem que tampoc entre registres hi ha límits clars: hem classificat com a mots col·loquials paraules com *gorja*, *galtes del cul* o *darrere*, que potser podrien ser considerats mots no marcats estilísticament.

Com podem veure a la taula 4, gairebé tots els sinònims col·loquials designen parts externes, i en un alt percentatge serveixen per a referir-se a les parts de genitals masculins i femenins o a aquelles parts que tradicionalment s'ha considerat que anomenar-les és una obscenitat o que és poc pudorós: *cul*, *gland*, *himen*, *penis*, *prepuci*, *testicle* i *vulva*. Totes aquestes nocions se situen en una part petita del cos humà, i en canvi hi ha un gran nombre de mots populars per designar-les. Sovint no hi ha una paraula no marcada per referir-s'hi, o bé la paraula que s'utilitza habitualment sol ser la pròpia d'un registre formal. Hem classificat *penis*, *vulva*, *testicles* i *vagina* com a mots formals, però no són paraules conegudes per tots els parlants (en tot cas, i com a exemple, molts dels informants assignen el significats dels mots *vulva* i *vagina* només al mot *vulva* o al mot *vagina*). Gairebé totes les parts externes que per forma o funció es

⁵⁵ No són intercanviables, sobretot, les paraules col·loquials amb les altres, ni en un sentit ni en un altre, tal com veiem a (42a,b). En canvi, les que hem considerat especialitzades podrien arribar a ser intercanviables en gairebé tots els contextos amb les que hem considerat no marcats. Probablement, l'accés que tenim actualment a la cultura i a la sanitat ho han afavorit.

consideren rellevants tenen un mot no marcat per referir-s'hi. En canvi, els genitals masculins i femenins que s'haurien de trobar en aquest cas, segurament per motius històrics i culturals, si no és en un context que requereixi un registre especialitzat, per etiquetar-los s'han fet servir mots tradicionals (excepte els casos de *clitoris* o *vagina*). Alguns fenòmens extralingüístics, doncs, no han motivat l'ús de paraules no marcades estilísticament per a aquests referents.

Moltes de les parts del cos designades per un mot popular a més del mot estàndard corresponent són parts perceptivament rellevants o anomenades sovint, com podem veure, per exemple, amb els mots per a 'cap', 'nou del coll', 'panxa' o 'coll'. És remarcable que mots col·loquials com *closca* o *ous* tinguin com a significat central objectes aliens a l'anatomia humana. És a dir, el significat referent a la part del cos és un significat perifèric, originat per un mecanisme de metàfora: cap-closca, testicles-ous, etc. El referent anatòmic de mots com els que acabem de veure es relaciona amb el significat central dels mots per una metàfora basada en la forma: per exemple, el referent anatòmic d'*ous*, 'testicles', es relaciona amb el significat central *ous* per propietats perceptives com la forma arrodonida. No només és la semblança de forma, però, el que motiva l'ús d'unes paraules o altres com a sinònims populars de mots menys marcats estilísticament. També fenòmens com ara la situació en el cos humà de certes parts (cul-darrere, malucs-costats) o la funció que fan (penis-pixa) són qüestions que hi influeixen.

Assenyalem encara en aquest apartat, a mig camí entre l'anàlisi lèxica i la semàntica, que algunes de les parts que hem inclòs a la taula 3 són anomenades amb el mot equivalent en castellà:

(43)	engonals	ingles	[i'ɪŋgles]
	espatlles	hombros	[o'mbrus]
	malucs	caderes	[kə'derəs]
	prepuci	capullo(col.)	[ka'puɫu]

La raó d'aquestes interferències podria ser que, com que el castellà és la llengua dominant, esdevé la d'origen dels manlleus en cas de necessitat terminològica, perquè en català i en castellà en alguns casos es fa una categorització diferent: en català, la zona que és designada pel mot tècnic *maluc*, s'anomena popularment o bé (*os del*) *costat*, o bé *cuixa*, o bé *cul*⁵⁶ (no és estrany sentir la frase “tinc molt de cul” mentre el locutor s'assenyala els malucs). Però quan es fa una reflexió metalingüística sobre el lèxic per a parts del cos, es limita l'extensió del referent de *cul* al conjunt format per les dues natges, i per tant la zona del maluc queda sense anomenar, ja que molta gent no coneix la paraula *maluc*, i en tot cas ningú la fa servir de manera habitual. És llavors quan es pren el mot del castellà, molt més freqüent en aquesta llengua que no pas maluc en català. El cas d'*engonals* – *ingles* seria semblant al que acabem d'exposar, però, en canvi, el cas d'*espatlles* – *hombros* no, ja que *espatlles* és d'ús habitual però alguns parlants afirmen que etiqueta un referent una mica diferent que *hombros*, situat a la part posterior i superior de l'esquena. Possiblement per a aquests parlants, la paraula *hombros* omple un buit lèxic.

L'última parella de mots, *prepuci* – *capullo*, seria diferent. Que els parlants hagin dit *capullo* en lloc de *prepuci* respon, d'una banda, al fet que *prepuci*, que és un mot tècnic. Però de fet aquesta zona és poc anomenada, tant en català com en castellà. La necessitat d'una paraula quan es fa una reflexió metalingüística, com ha passat en el transcurs de les entrevistes, ha motivat l'aparició de *capullo*, l'equivalent castellà i més conegut pel fet que no és un mot tècnic. Tot i així, segurament no és tan utilitzat ni conegut com *cadera* o *ingle*, si no és en derivats com *descapullar*: en aquest cas, el derivat es fa servir més que no pas el substantiu d'origen, tant en català com en castellà.⁵⁷

⁵⁶ Hem observat que alguns parlants localitzen el referent de *maluc* o *cadera* a la zona de l'os sobresortint de la pelvis, i d'altres, en canvi, el relacionen amb la unió de les cuixes amb el cul, habitualment sobresortint, sobretot en dones. Reprendrem aquesta qüestió més endavant.

⁵⁷ Un altre cas d'ús de castellà en terminologia científica, que no hem recollit als exemples però que ens sembla interessant d'apuntar aquí, és el fet de flexionar en masculí els tipus de dents:

(44)	les incisives (les dents incisives)	els incisius (els dents incisius)
------	--	--------------------------------------

4.2.1.2. VARIACIÓ EN EL LÈXIC I LA CATEGORITZACIÓ EN FUNCIÓ DE FACTORS EXTRALINGÜÍSTICS

L'edat, el nivell d'estudis i el sexe dels informants (és a dir, les variables que hem tingut en compte a l'hora de formar la mostra) són factors importants que influeixen en la categorització i l'etiquetatge de les parts del cos. Això és degut, segurament, al fet que el coneixement del món que tenen els parlants i que contribueix a l'assignació de significat als mots, és comú a determinats grups de parlants. Continuant amb el que exposàvem a l'apartat anterior, algunes paraules que alguns col·lectius (sobretot per motius d'edat) podrien considerar tècniques, són d'ús quotidià per a persones més joves, per a qui han estat habituals des de l'ensenyament primari, com seria el cas d'*intestins*: els quatre informants més joves, i les dues dones amb estudis dels dos grups d'edat següents fan servir el mot *intestins* a les entrevistes, i en canvi la resta d'informants utilitzen *budells*. Passa el mateix amb altres paraules que no apareixen a la taula 4 perquè no les aparellem amb cap sinònim, però que sí que hem recollit a la taula 3 com a mots especialitzats, com ara *timpany*, *diafragma*, *engonals*, *dorsal*, *lumbar*... Sovint, aquests mots tècnics que cada cop més s'usen habitualment, són coneguts, no només a través de l'ensenyament obligatori sinó per problemes i malalties que es relacionen amb la part que designen. En serien exemples la *melsa*, que gairebé ningú sap què és ni quina funció fa, però que alguns informants saben que no és un òrgan imprescindible perquè coneixen algú a qui li han extirpat i no s'ha mort; la *pròstata*, que tots els informants coneixen perquè la relacionen amb els problemes que genera als homes a partir de certa edat; o la *pleura*, mot que fins i tot arriba a substituir *pleuritis*, que designa la patologia que s'hi associa. Molts parlants també han coincidit en el fet que habitualment categoritzen l'esquena com un tot, però d'uns anys ençà usen els termes especialitats *cervicals*, *dorsals* o *lumbar*s que coneixen per les sessions de gimnàs o les visites a fisioterapeutes.

Aquestes diferències entre col·lectius d'edat fan pensar que el coneixement enciclopèdic de què parlàvem a 2.1.1.1 actualment i, pel que fa al cos humà, sol ser la suma de nocions científiques corrents i nocions tradicionals no científiques. Aquesta suma (45c) de coneixement científic (45b) i tradicional

(45a) pot ser comuna a tots els parlants, o bé comuna només als parlants d'una mateixa generació:

- (45) a. S'ha ennuegat perquè el menjar se li ha entravessat / s'ha escanyussat: coneixement tradicional.
- b. S'ha ennuegat perquè el menjar li ha anat per la tràquea: coneixement científic.
- c. S'ha ennuegat perquè el menjar li ha anat per l'altre costat / a l'altre canyó / a l'altre tub / al tub de respirar: coneixement comú.

El fet que a la zona interior del coll hi hagi una bifurcació de dos tubs (el de respirar i el del menjar) és un coneixement segurament comú per a tots els parlants. Hem avançat, però, que aquest tipus de coneixements poden variar segons els grups d'edat. La majoria de parlants més joves, per exemple, sobretot si són dones, coneixen la distinció entre 'vulva' i 'vagina': per a ells forma part del coneixement comú. En canvi, com més grans i menys estudis tenen els parlants, menys fan aquesta distinció i ho anomenen tot amb un sol mot (habitualment, si no fan servir cap paraula col·loquial, *vulva*). Aquí, la variable del sexe també hi ha tingut influència.

Les diferents característiques de la mostra no només influeixen en el tipus de coneixements que tenen els parlants de l'etiquetatge de les parts del cos. El tipus de discurs que presenta cada col·lectiu també és diferent. En aquest cas, la diferència de sexe no hi tindria tant de pes i ni tan sols a l'hora d'explicar aspectes relacionats amb els genitals no hi ha diferències: tant els homes com les dones més grans són reticents a parlar-ne. Al llarg de les entrevistes es detecta que els parlants més joves, si no és en conversa espontània, tendeixen a sistematitzar els coneixements: mentre que els informants més grans solen fer un discurs molt espontani (encara que, com JOV, tinguin estudis superiors), els més joves, en fer reflexió metalingüística, miren tant com poden d'assignar cada etiqueta a una sola categoria (en canvi, no procuren que cada categoria correspongui a una sola etiqueta). Així, afirmen, no anomenen amb el mot *cos* el

‘tronc’ i els costa admetre que *cap* es refereixi tant a ‘cap’ com a ‘cap sense cara’. En canvi, com veurem, en la conversa espontània, contradiuen totes aquestes informacions. Sembla, doncs, que les diferències entre els discursos dels parlants estarien relacionades amb l’edat i, en alguns casos, amb el tipus d’estudis o de professió, com per exemple passa amb MAV, que era mestra i que, per tant, havia hagut de transmetre aquests coneixements als seus estudiants.

4.2.2. CATEGORITZACIÓ DE LES PARTS DEL COS INTEGRADES EN UN SISTEMA PARTONÒMIC

En aquest apartat crearem una estructura partonòmica a partir de la concepció que els parlants entrevistats tenen del cos humà i de les relacions que s’estableixen entre les parts que el formen. Les partonomies que proposem aquí deriven només de la intuïció dels parlants entrevistats a l’hora d’associar unes parts del cos amb unes altres, i de decidir de què forma part cada fragment de cos humà categoritzat i etiquetat.⁵⁸ Tal com ja hem anat assenyalant, no prendrem en consideració les extremitats. No hi afegim tampoc totes les paraules recollides a la taula 3, només aquelles que designen parts més rellevants, les d’ús més habitual i les primeres que han anomenat els informants. Com que l’arbre que construïm ens servirà de base per a la divisió d’aquest apartat, ja anirem afegint els mots que deixem de banda en comentar per separat cada gran branca.

L’arbre que presentem és la representació gràfica d’una estructura partonòmica constituïda només per algunes parts externes del cos humà. No hi afegim les parts internes, ni tampoc no creem per separat un arbre per a aquestes parts perquè els parlants no en tenen un coneixement equivalent al que tenen de les parts externes: mentre que les parts externes són percebudes per tothom, les internes es coneixen o bé a través de l’observació de les equivalents en animals o bé a través de l’estudi, sovint a partir de representacions gràfiques que agrupen

⁵⁸ Al capítol 7 aprofundirem en la qüestió de l’estructuració partonòmica, comparant les dades que analitzem aquí amb les teories presentades pels treballs dels autors analitzats al capítol 2.

els òrgans en sistemes o aparells que constituïrien les categories superordinades de què formaria part cada òrgan. Així, afirmariem que el cor seria una part de l'aparell cardiovascular, però, fent una equivalència amb les parts externes, també podríem considerar que forma part del pit o tòrax. Deixem de banda de moment, doncs, la proposta d'una estructura partonòmica per als òrgans interns i ens centrem, seguint els autors estudiats a l'estat de la qüestió, en les parts externes a l'hora d'establir una partonomia de diversos nivells.

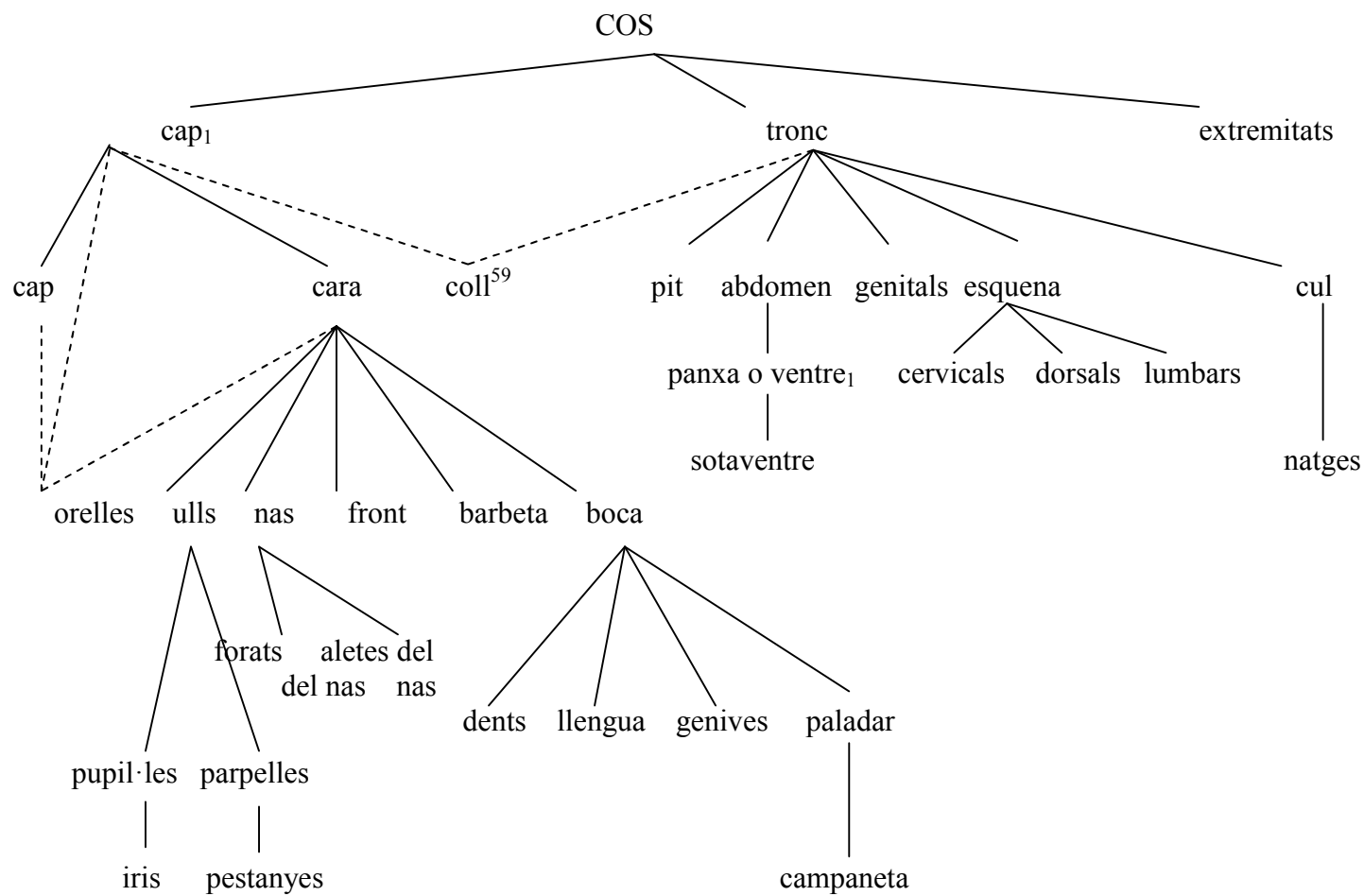

Figura 4: estructura jeràrquica partonòmica del català

⁵⁹ Les línies discontinües serveixen per indicar que els parlants no coincideixen a assignar un nivell superordinat per a aquest segment del cos humà.

A continuació comentarem per separat cada gran branca d'aquest arbre. Veurem com els parlants categoritzen el cos humà, és a dir, com segmenten la realitat, creen categories i les etiqueten. Com a integrants d'una mateixa comunitat lingüística, i, a més, d'un territori prou reduït d'aquesta comunitat (comarques de Girona), les categories assenyalades per cada un d'ells coincideixen gairebé sempre. A continuació analitzarem els processos de categorització de les parts del cos organitzant-les en els següents apartats:

1. Cos (§ 4.2.2.1)

2. Cap (§ 4.2.2.2)

2a. parts externes

2b. parts internes

3. Cos⁶⁰ (§ 4.2.2.3)

3a. parts externes

3b. parts internes

Organitzarem els apartats que segueixen a través d'una partonomia estructurada a partir de la informació que els parlants entrevistats han donat. Hem de tenir en compte, però, que es tracta d'una partonomia orientativa que no se cenyeix a cap de les teories proposades pels treballs dels autors analitzats al capítol 2, que només serveix aquí per comentar ordenadament els mots i les categories que representen. Més endavant (al capítol 7) reprendrem i analitzarem més extensament la qüestió de les partonomies. Cada subapartat estarà encapçalat per la designació més coneguda i utilitzada pels parlants entrevistats d'una part del cos determinada, tot i que dins dels subapartats farem referència a les altres designacions possibles de cada part.

⁶⁰ Encara que sovint, en el cos d'aquest treball, fem servir el mot *tronc*, utilitzarem la paraula *cos* per encapçalar l'apartat corresponent, perquè, com veurem, tot i que els parlants en fer reflexió metalingüística ho neguen, és més utilitzat el mot *cos* que *tronc* per etiquetar el segment de cos humà que queda quan s'han eliminat el cap i les extremitats.

4.2.2.1. EL COS

Cada parlant concep el ‘cos’, entès aquí com la totalitat física de les persones, de manera diferent, i aquestes diferències poden tenir a veure amb factors com l’edat o el nivell d’estudis de cada parlant. Per a tots els informants el cos amb les grans parts que el formen és vist com una estructura molecular, que tindria el tronc com a àtom principal: cap dels informants consultats afirma que el ‘tronc’ “està enganxat” al ‘cap’ o a les ‘comes’, sinó que es diu que són les ‘comes’, els ‘braços’ o el ‘cap’ els que estan enganxats al ‘tronc’. Alguns informants afirmen que les grans parts que formen el cos humà són el ‘cap’, el ‘tronc’ (que, sovint, anomenen *cos*) i les ‘comes’ i els ‘braços’. En aquest cas, doncs, la categorització de les grans parts del cos es fa en funció de trets com ara la forma (el cap és rodó, les extremitats són llargues) o la funció (el ‘tronc’ és la zona d’unió d’aquestes altres parts, però a la vegada és vist pels parlants com la gran caixa que conté la majoria dels òrgans interns del cos humà).

Alguns dels parlants entrevistats, sobretot els més grans, no esmenten aquesta composició tripartida que explicàvem, sinó que indiquen que el cos s’estructura a partir d’una columna que el sosté, que coincideix amb la columna vertebral i que vindria a ser un eix vertical que fa la funció de pilar que ho aguanta tot. El cap formaria part d’aquest eix, i la resta vindrien a ser, o bé ramificacions incloses dintre del mateix tronc, que de fet serien les costelles que resguardarien els òrgans interns, o bé ramificacions externes que constituïrien les extremitats. Aquests parlants expliquen totes les altres parts del tronc, internes i externes, respecte a aquesta estructura òssia: “l’espina és la biga que aguanta el cos, i té ramificacions per encabir els òrgans”, diu, JOV, un dels parlants més grans. Un altre, ANS, també del grup de més edat, fa referència a una idea semblant:

(46) CAF: O sigui, l’esquena, sense...

ANS: L’esquena, l’esquena.

CAF: ... sense trossos. L’esquena no té trossos.

ANS: No, no, va per tot una peça, fa com l'espina, que és la cosa més important del cos, i les costelles van enganxades a la, a l'espina, que fan la corba, llavors en aquí, que s'enganxen aquí davant en us os, un os que es pot trencar sense..., que no és gaire fort.

Aquesta conceptualització del cos humà, doncs, s'hauria fet tenint en compte trets com ara l'orientació vertical de l'eix principal del cos i la funció de pilar d'aquest eix.

Mentre que la primera segmentació del cos humà que hem presentat depèn directament de les fronteres perceptibles visualment de les parts esmentades (els mateixos parlants indiquen que el 'cap' i les 'cames' i els 'braços' podrien separar-se del 'tronc', "tallar-se"), la segona manera de conceptualitzar el cos humà no hi té tant a veure. És important remarcar que tres dels parlants més grans assenyalen que la part més important del cos és la columna, i que totes les altres parts es veuen com a ramificacions d'aquesta. En aquest cas, doncs, les fronteres perceptibles visualment només es tenen en compte a l'hora de categoritzar 'cames' i 'braços'. A més, aquesta manera de conceptualitzar el cos, si bé d'una banda confirma la hipòtesi d'Andersen (1978) que l'orientació vertical és un dels trets que influeix en la categorització de les seves parts, en contradiu una altra, proposada per la mateixa autora, segons la qual les parts de davant del cos humà són més rellevants que les posteriors: la columna, l'element principal del cos humà segons aquests parlants, està a la part de darrere del cos, i a més és una estructura òssia interna que, per tant, no es veu, tot i que es pot percebre pel sentit del tacte a través de la pell. És interessant destacar que els parlants més joves divideixin el cos en 'cap', 'tronc' i 'extremitats', fent ús de tecnicismes (com *tronc* i *extremitats*) segurament pels coneixements adquirits a l'escola, estructurats en forma d'esquemes, i que els més grans vegin l'estructura òssia, la columna vertebral, com a primordial i la resta com a elements

secundaris que en depenen.⁶¹ És a dir, tots els parlants, com dèiem més amunt, coincideixen en el fet de considerar el tronc com a eix del cos on s'ajunten cames i braços (i cap, segons alguns parlants), però és remarcable que tres dels informants més grans (ANS, JOV, FIP) subratllin que la columna és l'element principal del cos, i que no parlin en cap cas de *tronc*.

En català, com ja hem vist, l'anomenat nivell 0 de la partonomia, és a dir, el TOT, està etiquetat per la paraula *cos*, que, segons els informants entrevistats, serviria també per designar el tronc, és a dir, la part que queda un cop eliminats el cap i les extremitats. Com hem vist a l'estat de la qüestió, el fet que una mateixa paraula designi a la vegada el TOT i una part genera controvèrsia entre Wierzbicka i els investigadors del MPI: la primera parla de polisèmia, és a dir, el mot *cos* tindria dos significats: 'cos' i 'tronc'. Els segons, en canvi, sostenen que en aquelles llengües en què es designa el concepte 'cos' amb la paraula que es refereix a 'tronc', el mot en qüestió no és polisèmic, sinó que la interpretació que se'n fa és simultània al moment de recepció del discurs. Els investigadors del MPI, a més, sostenen que les llengües que no tenen una paraula específica per a 'body', tampoc no conceptualitzen 'body'.

La majoria dels informants admeten amb moltes reserves que *cos* també podria servir per referir-se a 'tronc' (i dues persones entrevistades no consideren que *cos* pugui ser sinònim de *tronc* en cap cas). Hem pogut observar, però, que en el transcurs de les entrevistes els informants contradieien ells mateixos aquesta afirmació: en preguntar-los directament si fan servir *cos* per a 'tronc', molts responien que mai, o gairebé mai utilitzarien aquest mot amb aquest significat (47a). Però, minuts més tard, en establir una conversa espontània sobre les parts del cos i les relacions que estableixen entre elles, sense pensar-hi sí que feien servir *cos* amb el significat de 'tronc' (47b):

⁶¹ Aquesta afirmació és vàlida per a tots els del grup de més edat excepte per a MAV, que havia estat mestra: potser també es refereix a 'cap', 'tronc' i 'extremitats', perquè és així com el cos humà s'explica als llibres escolars.

- (47) a. CAF: Podries considerar *tronc* i *cos* com a sinònims (...) ?
 CLP: *Tronc* i *cos*? No... no.
 CAF: No podries dir, per exemple, “*cos*, *cap* i *extremitats*”?
 CLP: Hi ha gent que sí. Sí. Si m’ho diuen ho entenc, que quan diuen *cos* estan dient la part del mig. Però per mi no. *Tronc*.
- b. CAF: I la “*cadera*” la col·locaries a davant o a darrere?
 CLP: La “*cadera*” a davant. A veure, està als costats, en realitat, però jo la veig aquesta zona d’encaix, on encaixen les cames amb el cos.
 CAF: Ho veus? Has dit *cos*.
 CLP: Ai, sí...

Tal com ja hem apuntat més amunt, i com anirem veient al llarg del treball, la reflexió metalingüística per part dels parlants els du a fer afirmacions que no es corresponen a l’ús habitual que fan de les paraules estudiades.

En tot cas, prenem ara en consideració el que declaren en relació amb aquest aspecte: ells mateixos afirmen que el primer significat que els ve al cap en sentir el mot *cos* és el de ‘cos’, el de tota l’aparença física de la persona, és a dir, el que constituïria el TOT, el nivell 0 a la partonòmia. D’entrada sembla, doncs, que el català no seria una d’aquestes llengües que Enfield i Majid afirmen que no etiquetarien ‘body’: encara que *cos* pot referir-se a ‘tronc’, el primer significat que se li atribueix és el de ‘body’.

Els diccionaris consultats, el DIEC2 i el DCVB, afegixen les accepcions per a *cos* ‘cos sense cap i extremitats’ (48a), ‘cos sense cap’ (48b) i ‘part del cos entre les costelles i el baix ventre, zona de la cintura’⁶² (48c):

- (48) a. Per guanyar aquest joc, has de tocar els contrincants al cos, i no pas als braços ni a les cames.

⁶² La cotilla, que serveix per estrènyer-se l’abdomen, també es diu *cosset*.

- Els soldats duen el cos protegit per armilles antibales.
- b. El gos del policia va trobar el cap del cadàver sota uns arbustos, a uns quatre metres d'on havien descobert el cos.
 - c. Aquesta ballarina té el cos tan prim que sembla una vespa.

Alguns dels parlants entrevistats reconeixen oracions semblants a les de (48) com a bones, però, com ja hem avançat, la majoria d'ells, sobretot els més joves, afirmen d'entrada que el mot *cos* es refereix a la totalitat de totes les parts que conformen l'organisme humà. Ja hem explicat, però, que l'ús espontani que en fan és diferent i utilitzen el mot que designa el TOT per referir-se a 'tronc'.

4.2.2.2. EL CAP

A continuació analitzarem quins mots es refereixen a les parts del cap del cos humà, i els referents que etiqueten. Estructurarem aquest apartat seguint aquesta partonomia que, repetim, només és orientativa (cada línia és encapçalada per la paraula que els informants pensen que és la d'ús més corrent):

1. Cap / closca / clepsa / crisma 'cap'
 2. Cap 'cap'
 3. Cabells / cabellera / grenyes 'cabells'
 3. Pell del cap / cuir cabellut 'pell del cap'
 2. Cara / fatxa / ganya 'cara'
 3. Front 'front'
 3. Celles 'celles'
 3. Entrecella 'entrecella'
 3. Ulls 'ulls'
 4. Ninetes dels ulls / pupil·les 'ninetes'
 4. Pestanyes 'pestanyes'
 4. Parpelles 'parpelles'
 3. Orelles 'orelles'
 4. Lòbuls de les orelles 'lòbuls de les orelles'

- 3. Nas / nàpia ‘nas’
 - 4. Aletes del nas ‘aletes del nas’
 - 4. Forats del nas / narius ‘forats del nas’
 - 4. Fosses nasals ‘fosses nasals’
- 3. Bigoti / sobrellavi ‘bigoti’
 - 4. Bigoti / mostatxo ‘bigoti’
- 3. Boca ‘boca’
 - 4. Llengua ‘llengua’
 - 4. Llavis / morros ‘llavis’
 - 4. Paladar ‘paladar’
 - 5. Campaneta / úvula ‘campaneta’
 - 4. Genives ‘genives’
 - 4. Dents ‘dents’ / dents de llet ‘dents de llet’ / ullals ‘ullals’ / queixals / molars ‘queixals’
 - 5. Queixals del seny ‘queixals del seny’
- 3. Galtes ‘galtes’
 - 4. Pòmuls ‘pòmuls’
- 3. Barba / barbeta / mentó ‘barbeta’
 - 4. Barba ‘barba’

Les parts del cap que els informants consideren que són més rellevants són les que en aquesta paronímia se situen al tercer nivell: són les que apareixen primer a la prova del llistat (excepte, potser, les que es consideren àrees o pèls com ‘front’, ‘galtes’, ‘celles’ ‘bigoti’ o ‘barbeta’). És a dir, d’acord amb les hipòtesis d’Andersen, els parlants entrevistats consideren més rellevants les parts que presenten fronteres perceptives evidents (com per exemple ‘ulls’), que són sobresortints (‘nas’) o que tenen una funció concreta i considerada important (‘boca’, ‘orelles’).

A continuació analitzarem separatament algunes de les paraules que hem recollit, fent èmfasi en els contextos d’ús, al segment referencial que etiqueten i a

aspectes semàntics que s'hi relacionen. Totes aquelles paraules que designen un segment referencial més o menys semblant les recollim en el mateix subapartat (per exemple, *cara*, *fatxa* i *ganya*).

4.2.2.2.1. CAP

D'acord amb els universals proposats per Andersen, Brown i Wierzbicka, encara que segons Enfield i Majid això no sigui indicador que totes les llengües funcionin igual, el català té una etiqueta bàsica per a 'cap': *cap*. Com es dedueix de les paraules que formen l'arbre partonòmic de la figura 4,⁶³ aquest mot, segons tots els parlants entrevistats, etiquetaria dos conceptes: l'esfera sencera de la part superior del cos i l'esfera sense la part de la cara, igual que hem vist que passa amb el mot *cos*, per a 'cos' i per a 'tronc'.

Als informants els costa d'etiquetar aquesta segona categoria integrant del 'cap' a les entrevistes. Tot i així, sembla que no hi ha dubte que la categoria hi és, ja que els parlants s'hi refereixen a l'hora d'explicar la composició del 'cap': «la 'cara' i el... i 'el que no és cara' formen el 'cap'», diuen. Espontàniament, però, el mot que s'utilitza habitualment per referir-s'hi és, altra vegada, *cap*. Vegem els exemples de (49): a (49a), *cap* es refereix a tota l'esfera. Els de (49b) es refereixen a la part de l'esfera que no és cara:

- (49) a. A Maria Antonieta li van tallar el cap davant de molts parisencs.
b. M'he de rentar el cap, el duc molt brut.
Els polls són uns insectes que viuen al cap de les persones.

Tenint en compte la informació que en donen els informants, sembla que és una part que es categoritza per descart: és la part del 'cap' que no és 'cara'. Però també són trets fonamentals per a la categorització d'aquesta part del cos el fet

⁶³ *Cap*, per les raons que donem, surt repetit a l'arbre. Podríem considerar *cos* un cas semblant, i també hauria de sortir dues vegades (com a 'cos' i com a 'tronc'). No l'hem posat com a sinònim de 'tronc', però, perquè els parlants no ho veuen un cas tan clar com el de *cap*.

que es diferenciï de la resta pels cabells i que, a més, es categoritzi com un contenidor d'un òrgan important.⁶⁴

El mot *cap*, però, no només serveix per referir-se a la part superior del cos, amb o sense cara, sinó que també designa per metonímia (§ 6.2.1.1), en certs contextos, la persona en la seva totalitat (com a suma de l'entitat física, el cos, i els aspectes que conformen la seva personalitat) o la vida mateixa de la persona, com es veu a partir d'oracions com les següents:⁶⁵

(50) Hi ha prou cafè per a tots si oferim només una tassa per cap
No parará fins a descobrir la veritat: l'hi va el cap

Dels sinònims de *cap* presentats a la taula 4, el significat de *closca* seria el que s'aproximaria més al concepte 'esfera superior del cos sense cara', però s'utilitzaria en un registre col·loquial. Els altres sinònims recollits per a 'cap', *clepsa* i *crisma*, no són gens utilitzats pels parlants entrevistats (excepte en l'expressió *trencar-se la crisma*)⁶⁶ i, per tant no n'han precisat el significat en aquest sentit. *Clepsa*, encara menys utilitzat que *crisma*, segons els informants, es refereix d'una banda a la part superior del 'cap' (semblaria, doncs, que es referiria a una altra categoria a què cap parlant ha fet referència) i, de l'altra, com veurem més endavant, al component cognitiu associat a *cap* (en expressions com "ser molt dur de *clepsa*") i que, per tant, en una de les seves accepcions es referiria a la part interna.

⁶⁴ Ja veurem que el 'cervell' s'anomena també cap: "té molt de cap per a les matemàtiques", "quin cap que tinc: he tornat a perdre aquells documents!".

⁶⁵ Dedicarem el capítol 6 a analitzar els significats no centrals dels mots per a parts del cos motivats per mecanismes de metonímia i de metàfora. Tot i així, tant al capítol 4, dedicat a l'anàlisi de les dades del català, com al capítol 5, dedicat a l'anàlisi de les dades de l'amazic, esmentarem aquells significats que han estat mencionats per més de la meitat dels parlants entrevistats. Així doncs, cal tenir en compte que en aquests dos capítols (4 i 5) no hi ha una voluntat de reproduir de manera exhaustiva tots els significats d'aquests mots, sinó només els que els parlants consideren més rellevants. Reservem l'anàlisi dels diferents significats d'alguns mots per al capítol 6.

⁶⁶ És l'única expressió que els parlants han reconegut, tot i que al diccionari (DIEC2) apareix només com a sinònim de *seny*, *enteniment*, i, per tant, si no haguéssim tingut en compte l'opinió dels parlants, l'hauríem d'haver classificat només com a part interna.

4.2.2.2.1.1. CABELLS

El mot habitual per designar ‘cabells’ en català és *cabells*. De totes maneres, hi ha altres mots per etiquetar aquesta part del cos. D’una banda, el mot singular *cabellera* es refereix a la totalitat dels cabells del cap, especialment si són llargs. De l’altra, el mot *grenyes*, despectiu, designa el conjunt dels cabells quan estan embolicats, mal pentinats o que tapen la cara o els ulls.

4.2.2.2.1.2. PELL DEL CAP

La manera habitual de designar la superfície de la zona on creixen els cabells és *pell del cap*: els parlants consideren l’expressió *cuir cabellut* d’ús tècnic o especialitzat. De fet, el primer constituent del compost, *pell*, pot designar la superfície de qualsevol part del cos humà si s’especifica de quina part del cos es tracta amb un sintagma preposicional de tipus de + sintagma nominal: “pell del braç”, “pell de la panxa”, etc. Tot i així, sembla que els parlants consideren que el cas de *pell del cap* és diferent dels que acabem de mencionar, ja que etiqueta una part categoritzada i, en canvi, una expressió com *pell de la panxa* no etiqueta una part del cos categoritzada independentment. En algunes oracions, com la reproduïda més amunt, a (51), podríem considerar *pell del cap* com a sinònim de *cap* quan *cap* es refereix a la part del cap que no és cara:

(51) Els polls són uns insectes que viuen al cap de les persones.

Tot i això, sembla que es considera que *pell del cap* o *cuir cabellut* etiqueta una part més externa que no pas *cap*, encara que l’extensió “horitzontal” dels referents coincideix i, per tant, siguin intercanviables en alguns casos com el de (51).

4.2.2.2.2. CARA

La manera habitual per designar, en català, el segment referencial que va aproximadament des del front fins a la barbeta és *cara*. Els informants entrevistats, però, vacil·len a l'hora d'establir-ne els límits: quatre parlants consideren que les orelles no en formen part (fins i tot n'hi ha dos que situen *orelles* al mateix nivell que *cap* i *cara* a l'arbre partonòmic) i per a dos parlants el front també queda fora de la zona designada amb la paraula *cara*. La papada també genera dubtes: la majoria de parlants entrevistats afirmen que forma part del coll, encara que dubten de si forma part de la cara. Depenent d'on es col·loquen les orelles i el front en la partonomia, l'extensió de 'cara' canviarà segons els parlants que s'hi refereixin i per això és difícil de determinar l'abast del referent. La majoria d'informants han assenyalat que la 'cara' és la zona frontal del cap sense cabells; aquests parlants, doncs, en demanar-los on inclourien les 'orelles' i el 'front', afirmen que a la 'cara'. El tret fonamental per a la categorització de la cara hauria estat la posició frontal, però també n'és una diferència que presenta amb la resta del cap pel que fa al fet de tenir cabells o no tenir-ne. A aquesta manera de categoritzar, però, pot sumar-s'hi la que fan els altres parlants que assenyalen que el que és rellevant de la cara és que contingui els 'ulls', el 'nas' i la 'boca', que són les parts de la cara que consideren més importants, ja que són els òrgans dels sentits. Aquests informants no coincideixen a l'hora d'incloure-hi o no les 'orelles', tot i que també sigui l'òrgan d'un sentit, i alguns fins i tot deixen de banda part de les 'galtes' i la 'barbeta' i limiten l'extensió del referent de 'cara' a un oval que va des de les celles fins sota els llavis i que és ample com els extrems externs dels ulls. Com comentarem més endavant, la funció expressiva també és assenyalada com a fonamental per alguns informants, sobretot perquè inclouen un òrgan com la 'llengua' com a part externa integrant de la cara.

Dos dels mots recollits per a 'cara' són valoratius: *fatxa* i *ganya* fan referència a aquesta part del cos quan se'n vol subratllar l'aspecte, especialment quan no és bo:

(52) Quina mala fatxa que fa!⁶⁷

Té molt mala ganya...

De totes maneres, aquestes dues paraules no són del tot sinònimes: el mot *ganya* se sol utilitzar quan l'aspecte és degut a una expressió facial.

4.2.2.2.1. ULLS

Una de les parts considerades fonamentals de la cara, pel fet que és molt visible i que realitza una funció molt clara, són els òrgans de la visió, etiquetats amb el mot *ulls*. Aquesta paraula, però, no només designa la part del cos, sinó que també fa referència al sentit de la vista, tal com desenvoluparem al capítol 6:

(53) Clavar els ulls en algú o alguna cosa

Fer un cop d'ull

Els parlants entrevistats no coincideixen a limitar el referent del mot *ull*. Per a alguns, designa la part visible del globus ocular, però la majoria hi inclouen també les 'parpelles'. El mot *parpelles* designa la pell de l'ull que cobreix i descobreix el globus ocular. No obstant això, els parlants no diuen mai una oració del tipus "obrir les parpelles", sinó "obrir els ulls". És més freqüent utilitzar aquesta paraula en oracions com "cloure les parpelles" o "abaixar les parpelles" (a algú, si ha mort, o un mateix si, per exemple, té vergonya).

Els pèls que neixen a la vora de les parpelles s'anomenen *pestanyes*, que és un mot d'ús freqüent entre els parlants entrevistats. Els informants, a més, consideren les 'pestanyes' com a parts integrants de les 'parpelles'.

De les parts constituents de l'ull, i ara sense dubtes per part dels informants, la més vistosa és l'iris, la part pigmentada. De totes maneres, no és habitual pels

⁶⁷ També pot referir-se a l'aparença sencera, no només a la cara.

parlants d'anomenar-la. Quan es vol descriure el color que presenta els parlants fan servir el mot *ull*: “té els ulls verds (o blaus, o negres)”. En canvi, és més habitual designar la part fosca central de l'iris amb els mots *pupil·les* i, sobretot, *ninetes* (encara que segons alguns informants aquest mot també pot designar correntment el conjunt de l'iris i la pupil·la).

4.2.2.2.2. NAS

Una altra de les parts més rellevants de la cara, segons els informants entrevistats, pel fet de ser molt visible i realitzar una funció relacionada amb un dels cinc sentits, és el ‘nas’. Com en el cas dels ulls, el mot per a la part del cos també designa el sentit que s’hi relaciona:

(54) Sents l’olor des d’aquí? Quin nas més fi....

Aquesta part del cos també pot ser designada amb un terme valoratiu, *nàpia*. El significat de *nàpia*, però, és lleugerament diferent del de *nas*: malgrat que designen la mateixa part del cos, el mot *nàpia* té connotacions negatives, serveix per referir-se a un nas gros.

Pel que fa a les parts que constitueixen el nas, ens centrem sobretot en les dues obertures inferiors, designades per les expressions *forats del nas*, *fosses nasals* o *narius*, i en els laterals anomenats amb l’expressió nominal *aletes del nas*. La majoria de parlants entrevistats no distingeixen les categories ‘fosses nasals’ i ‘narius’. Els tres mots o expressions nominals que recollim, *fosses nasals*, *forats del nas* i *narius*, segons els informants, es refereixen a la mateixa cosa (a les dues obertures del nas). En canvi, segons els diccionaris consultats, *fosses nasals* es referiria a una part interna, a les dues cavitats situades entre el crani i la cavitat bucal, i els altres dos mots designarien l’obertura externa del nas, i serien sinònimes (una que es fa servir poc, *narius*, i l’altra d’ús quotidià, *forats del nas*).

Alguns diccionaris, com per exemple el DIEC, no recull l'expressió nominal *altes del nas*. Segons el DCVB i alguns parlants designa les dues bandes laterals carneses del nas. Tornarem a parlar d'aquesta expressió més endavant, en analitzar aquelles designacions motivades pels trets perceptius que presenten algunes parts del cos.

4.2.2.2.3. BOCA

Juntament amb els ulls i amb el nas, la boca és una de les parts de la cara considerades fonamentals per forma, posició i funció. El mot que la designa, *boca*, també és utilitzat en expressions que al·ludeixen a les funcions que s'atribueix a aquesta part:

- (55) No se't pot explicar res, ets un bocamoll.
Per ser comercial has de tenir una boca de mel.

Malgrat els exemples de (55), no només la boca es relaciona amb la facultat de la parla: la llengua, tot i que queda a dins de la cavitat i, per tant, és menys rellevant perceptivament, pren importància pel fet que se la relaciona amb la capacitat de parlar més que no pas la boca (de fet, el que parlem són *llengües*):

- (56) M'he hagut de mossegar la llengua per no espatllar la sorpresa.
Que maleducat, quina llengua més llarga que té!
No calles, eh? Sembla que hagi menjat llengua!

A més de la llengua, altres parts integrants de la boca són les peces dentals implantades a les genives, que poden rebre noms diferents segons la seva posició, forma i funció, però totes aquests peces, en general, poden anomenar-se *dents* (tal com mostren les designacions *dents molars* 'queixals', *dents canines* 'ullals' o *dents de llet*, que inclou també els ullals i els queixals de llet).

Tot i així, habitualment no s'etiqueten amb el mot *dents* algunes de les peces que tenen una forma o una funció més remarcable, si no és que es parla de totes les parts de la dentadura en general: les paraules *ullals* o (*dents*) *canines* designen les quatre dents que fan punxa. Les peces més posteriors, que es fan servir per mastegar, s'anomenen habitualment *queixals* o (*dents*) *molars*. D'aquestes, les últimes, que, si surten, ho fan en edat adulta, s'etiqueten amb l'expressió *queixals del seny*. Més endavant tornarem a reprendre algunes d'aquestes designacions.

La part més exterior i visible de la boca, 'llavis', és etiquetada amb dos mots: el més habitual és *llavis*, i l'altre, *morros*, seria una designació valorativa negativa. Segons el DCVB, la paraula *morros* es fa servir especialment quan els llavis prenen una posició que indica irritació, de tal manera que la mateixa expressió "fer morros" o "estar de morros" és equivalent a "estar enfadat".

La relació entre les parts internes de la boca i el conjunt que forma la cara és vista de manera semblant per tots els informants. Tots estan d'acord que la boca forma part de la cara, i també tots afirmen que les dents, la llengua, les genives, etc. formen part de la boca. Tres dels informants diuen que la llengua i les dents podrien considerar-se, per tant, part de la cara, ja que consideren que tot allò que és visible, i les dents i la llengua ho són, forma part de la cara; un dels informants, FIP, assenyala la importància de la llengua en algunes expressions facials: "la llengua i les dents, quan es veuen, són part de la cara. Si fas un llengot, per exemple, direm que la llengua forma part de la cara perquè és una expressió en què la llengua és molt important". Tot i així, tots els altres informants pensen que ni les dents, ni la llengua, ni les genives, ni el paladar, ni l'úvula formen part de la cara. Aquesta afirmació ens du a reflexionar sobre la proposta de McClure (§ 2.2.1.1) sobre la polisèmia del mot *mouth* 'boca'. Segons McClure (1975), en les relacions partonòmiques no s'estableixen relacions de transitivitat. Tornem a reproduir l'exemple que proposa: "teeth are part of mouths, mouths are parts of face, but teeth are not parts of faces". McClure afirma que l'absència de transitivitat en casos com aquest, ja ho hem comentat, s'explica pel fet que *mouth* és una paraula polisèmica: d'una banda es

refereix a la cavitat interna, de què *dents*, *genives*, *llengua*, etc., formarien part i, de l'altra, els parlants la fan servir per referir-se només a la part externa, visible ('llavis'):

(57) CLP: si em diguessin que dibuixés una boca en una cara dibuixaria uns llavis perquè és la part que visualitzes, i en canvi la part interna, encara que saps que existeix, no la veus pas. Quan parles de la boca descrivint una cara no penses mai en dents o en llengua, sinó només en la part de fora.

L'afirmació de CLP, feta a partir de la intuïció de parlant, estaria d'acord amb la proposta de polisèmia de McClure. No obstant això, acceptant-ne o no l'existència en aquest cas, la polisèmia no és el que permet explicar la manca de transitivitat. McClure mateixa afirma que les relacions partonòmiques no són mai transitives, amb o sense presència de mots polisèmics. Un exemple d'això és el que expliquem a continuació: els parlants coincideixen a dir que les galtes formen part de la cara, i que la cara forma part del cap. Però una frase com "les galtes formen part del cap" seria tan bona o tan dolenta com "les dents formen part de la cara". En aquest cas no podem parlar de polisèmia del mot *cara* de cap manera, i tot i així no hi ha transitivitat. La raó de la manca de transitivitat és el fet que s'estableixin relacions partonòmiques i no taxonòmiques. No sembla que sigui la polisèmia el que ho explica. Desenvoluparem aquesta qüestió a l'apartat 7.2.2 del capítol 7, dedicat a les estructures partonòmiques.

4.2.2.2.4. ORELLES

Tal com havíem explicat en analitzar el significat dels mots *ulls*, *boca* i *nas*, l'orelles també és una part rellevant per la seva funció i per la seva forma sobresortint. De fet, un dels vuit parlants que consideren que les orelles formen part de la cara, estableix aquesta partonomia perquè explica que la cara és la zona on podem trobar quatre dels cinc sentits; els altres, en canvi, afirmen que les orelles són part de la cara perquè formen part de la zona sense cabells. Com

les parts mencionades al paràgraf anterior, *orelles* pot ser presa també per designar la facultat de sentir-hi, d'oïr:

- (58) Jo no l'he sentit, el timbre. Tens una orella molt fina.
L'avi és molt dur d'orella.

4.2.2.2.2.5. FRONT, GALTES, BARBETA

Fins aquí hem parlat de la categorització de parts del cos que són rellevants perquè són sobresortints o perquè tenen una funció específica. La seva condició d'àrea també fa que hi hagi certes parts que s'han categoritzat i etiquetat, sobretot si l'àrea és grossa. Així, el *front*, les *galtes* o la *barbeta*, que com a parts externes no tenen ni una forma ni una funció definides, són mots bàsics que alguns dels informants han fet sortir a la prova del llistat i que, per tant, consideren rellevants.

4.2.2.2.2.6. CELLES, BIGOTI, BARBA

A continuació recollim alguns mots i els distribuïm en dues columnes: els de la primera etiqueten una de les àrees de la cara, i els de la segona el pèl que hi creix:

(59)	barba	barba
	bigoti	bigoti
	celles	celles

Els mots de (59) sembla que poden presentar polisèmia, encara que no tots els parlants estan d'acord a establir si aquest fenomen es dona a tots o a només un o dos dels mots que formen aquest grup. El DIEC2 i el DCVB inclouen, com a definicions de *barba*, tant el conjunt de pèls que neixen al maxil·lar inferior, com la zona on neixen aquests pèls, és a dir, la *barbeta* o el *mentó*. El primer

diccionari dels dos que hem esmentat defineix *cella* de la mateixa manera: una accepció per al pèl, una altra per a la zona on creix aquest pèl. Cap dels dos diccionaris, en canvi, defineix bigoti així: només tenen en compte el pèl que neix entre el llavi i el nas, però no la regió (recullen, en canvi, l'etiqueta *sobrellavi*).

Els informants entrevistats només coincideixen en part amb la informació que faciliten els diccionaris. Vuit parlants (sense coincidència d'edat, sexe ni nivell d'estudis) consideren que *barba* es refereix tant al pèl com a la zona. Només sis afirmen que *bigoti* pot tenir també aquests dos significats. D'aquests sis, cinc i un altre dels entrevistats expliquen el mateix de *celles*. Els que diuen que *bigoti* i *celles* es refereixen al pèl i a la zona, no coincideixen necessàriament amb els que afirmen el mateix de *barba*:

(60) CAF: Si jo dic *barba*, què vol dir barba, què és la *barba*? (...)

ANS: És pèl, la barba, sí és, és pèl, que ve així.

CAF: Però també vol dir la zona aquesta, no?

ANS: La barba, sí. (...)

CAF: I el bigoti, el bigoti és pèl o és la zona, o és totes dues coses? Tu tens bigoti?

ANS: Sí, però no és veu. Però als homes els hi creix, el pèl. No sé què fa.

CAF: Però, el bigoti només vol dir el pèl? O també això?

ANS: Sí, això també és bigoti. (...)

CAF: I a les celles, si no hi hagués pèl, també serien celles?

ANS: Home, no sé, potser no, no serien celles llavors seria el front.

CAC: La barba, com a, com a... Per a mi la barba és això. La barba és, la barba... Això, és la barbeta, la barbeta. La barba, la barba pròpiament dit... Diu aquest senyor porta barba, vol dir que té pèl a la cara, o no s'ha afaitat. (...) Hi ha gent que porten barba, gent que porten bigoti i hi ha gent que no porten ni barba ni bigoti. Però, que en podrien portar. Vull dir, per a mi, forma part del pèl. (...)

CAF: I les celles?

CAC: Les celles, realment, com que és una cosa que no podem escollir, perquè la tenim, forma part del front normalment.

CAF: És el pèl o les...?

CAC: No, no, les celles és això d'aquí. I si no portessis pèl continuarien sent les celles, perquè és una part molt concreta.

Els dos fragments que hem transcrit serveixen per il·lustrar la poca coincidència dels parlants entre ells i amb els diccionaris pel que fa als significats de *barba*, *bigoti* i *celles*, i és per aquest motiu que en aquest treball hem tingut en compte les dues accepcions per a cada mot. Tot i així, pel fet que en principi tothom té pèl a les celles i no a la barba i al bigoti, la denominació de celles per a la zona no és tan habitual.

Un dels mots recollits en aquest apartat, *barba*, pot referir-se, per metonímia i com havíem vist amb *cap*, a l'individu, relacionat sempre amb la noció de “repartir” o “distribuir”:

(61) Només hi ha dues peces per barba.

De la mateixa manera, aquesta part del cos (segurament en l'accepció de “pèls” i no de “zona”) es relaciona estretament amb els homes vells pel fet que solien dur-ne, i, per això, designa els actors especialitzats en papers d'ancians (DIEC2).

4.2.2.2.3. PARTS INTERNES DEL CAP

Fins aquí hem ens hem ocupat d'aspectes relacionats amb la categorització semàntica de les parts externes del cap. A la taula 3 hem recollit els mots que reproduïm a continuació:

- (62) cervell
cap
barretina / barret
terrat
clepsa

El cervell és l'òrgan intern del cap més rellevant, tant pel que fa a l'espai que ocupa, com pel que fa a la seva funció. De fet, científicament s'entén per *cervell* una part de l'encèfal, que està compost pel cervell, el cerebel, la protuberància i el bulb raquidi (DEM, s.v. *encèfal*). Popularment, però, el mot *cervell* engloba tota la massa encefàlica continguda pel crani, i així és com ho entenem aquí.

Com ja hem vist a l'apartat en què parlàvem de la morfologia dels TPC, les paraules simples solen designar parts rellevants perceptivament o per la funció que realitzen (també ho hem vist en parlar dels ulls, el nas, la boca, la llengua, etc.). *Cap* seria un exemple d'aquest tipus: en ser una part més o menys esfèrica situada a la part de dalt del cos, resulta significativa. A més, però, es vincula a unes funcions importants i concretes, ja que a més de ser la seu de quatre dels cinc receptors d'estímuls sensorials (oïda, vista, olfacte i gust)⁶⁸, es relaciona amb el pensament, la imaginació, l'intel·lecte, etc., perquè l'òrgan intern principal del cap és el cervell. El mateix passa amb el front. Així doncs, 'front', 'cap', 'cervell' i 'pensament' o 'enteniment' són conceptes molt relacionats en certs contextos. Ho mostren expressions com aquestes:

- (63) No tenir ni un dit de front.
Tenir molt de cap.
Ser un cap verd.

⁶⁸ Un dels informants, CAC, fa referència a una dita popular que es diu als nens quan se'ls renya per fer-los por: "què t'estimes més, set forats al cap o un eixam d'abelles al cul?". Els nens no hi cauen, que els set forats ja els tenim, un per a cada un dels quatre sentits que hem esmentat: els de les orelles, els dels ulls, els del nas i el de la boca.

Ser un cap sense cervell.

Ser un cervell moll.

Tenir molt de cervell.

Els altres dos mots que hem recollit i classificat com a populars o col·loquials, que es poden referir al cervell són *terrat* i *barretina/barret*. De fet, són dues paraules que d'entrada es refereixen a realitats alienes a l'anatomia humana, però totes dues tenen en comú, igualment el referent de *terrat* com a part d'un edifici i el de *barretina* com a peça de vestir, que se situen a la part superior de l'edifici o de la persona que vesteix la peça. Per aquest motiu, doncs, per la localització, es relacionen amb cap, sempre en un sentit despectiu:

(64) Fa tot el que li passa per la barretina sense tenir en compte ningú més.

En Pol no està bé del terrat: a l'edat que té vol aprendre a fer d'acròbata.

4.2.2.3. EL COS

Com en l'apartat anterior, a continuació agruparem i organitzarem els mots en una partonomia orientativa i després analitzarem els mots i els seus referents.

1. Cos / tronc 'cos'

2. Coll 'coll'

3. Clatell / nuca / bescoll 'clatell'

3. Nou del coll 'nou del coll'

2. Pit / tòrax / bust 'pit'

3. Pits / mames / mamelles / tetes / metes / peres // pitram / mamellam / pitrera 'pits'

3. Reguera / regatera 'reguera'

4. Mugrons 'mugrons'

4. Arèoles mamàries 'arèoles mamàries'

2. Panxa / ventre / abdomen 'panxa'

3. Baix ventre / sotaventre 'baix ventre'

- 3. Llombrígol / melic ‘melic’
- 3. Cintura
- 2. Esquena
 - 3. Espatlles / muscles ‘espatlles’
 - 3. Espinada ‘espinada’
 - 3. Dorsals ‘dorsals’
 - 3. Lumbar / lloms / ronyonada ‘lloms’
 - 3. Cervicals ‘cervicals’
- 2. Aixelles / sotabraç ‘aixelles’
- 2. Costat / maluc ‘costat’
- 2. Genitals / baixos / entrecuix
 - 3. Vulva / cony / figa / xona ‘vulva’
 - 4. Clítoris ‘clítoris’
 - 4. Llavis de la vulva
 - 3. Penis / pixa / titola / tita / carall / piu / cuca ‘penis’
 - 4. Prepuci / capulla ‘prepuci’
 - 3. Testicles / ous / pebrots / collons ‘testicles’⁶⁹
- 2. Cul / darrere / paner / pompis ‘cul’
 - 3. Galtes del cul / natges / anques ‘galtes del cul’
 - 3. Anus / forat del cul ‘forat del cul’
 - 3. Reguera / regatera ‘reguera’
- 2. Pèls ‘pèls’

Al contrari del que havíem vist que passava amb les parts del cap, les categories considerades més rellevants al tronc són les que hem situat al segon nivell, especialment les que es consideren grans àrees com ‘pit’, ‘panxa’ o ‘esquena’. Els informants entrevistats, en parlar de les parts que constitueixen el tronc de l’ésser humà, fan gairebé tots una divisió d’entrada: separen, en parlar-ne, les parts que estan situades a la part davantera i les de la part posterior. D’acord amb

⁶⁹ Tal com ja hem assenyalat, tot i que en aquest treball els hem considerat parts internes, i, per tant, comentarem els mots per al referent de *testicles* a l’apartat corresponent, l’afegim aquí perquè els parlants sovint classifiquen aquesta part del cos com a externa.

els universals proposats per Andersen, la majoria de parts categoritzades i etiquetades pertanyen a la part de davant del tronc.

Si observem la distribució de les categories en la totalitat del tronc, veurem que no hi ha uniformitat espacial. Per exemple, un gran percentatge de paraules recollides etiqueten parts situades al pit i a la zona dels genitals, és a dir, situades en una extensió del tronc relativament petita, enfront de les poques parts etiquetades a la zona de l'abdomen i de l'esquena, molt més grans. Cal afegir, a més, que, d'aquestes dues últimes àrees, a l'abdomen s'anomenen més parts que no pas a l'esquena. Podem relacionar aquesta distribució categorial amb algunes de les conclusions que han presentat autors a què ens hem referit al capítol 2: el fet que s'anomenin tantes parts d'una àrea tant petita com és la zona dels genitals pot venir donat, d'una banda, per la manca d'uniformitat estructural des del punt de vista perceptiu (hi ha parts sortints pel que fa a la forma) i de l'altra per la funció específica de cada una d'aquestes parts anomenades. Al contrari: la zona de l'abdomen i la de l'esquena no presenten fronteres perceptives, ja que són àrees llises, sense parts que sobresurtin ni quedin delimitades; potser només la cintura seria un punt de discontinuïtat, i encara molt poc marcat des del punt de vista de la percepció, sobretot en els homes. El fet que de l'abdomen se n'especifiquin més parts que de l'esquena també pot explicar-se a partir dels universals d'Andersen, com ja hem dit: el 'davant' i el 'sobre' són conceptualment més rellevants que el 'darrere' i el 'sota'. El fet que la part del pubis presenti tantes categories etiquetades sembla que podria contradir aquesta hipòtesi. No obstant això, la forma i la funció, admeten tots els autors, són dues característiques molt rellevants i decisives en la categorització de les parts del cos, més, segurament, que no pas el fet que hi hagi localitzacions més o menys marcades.

4.2.2.3.1. EL COLL

El mot *coll* es refereix al cilindre que uneix el cap amb el tronc. Els parlants no coincideixen a afirmar si forma part de l'un o de l'altre, el veuen, més aviat, com

una zona d'unió. Aquesta paraula, com *cap*, també es refereix, per metonímia, a l'individu o més aviat a la vida humana (en sentit literal o metafòric) en l'expressió “jugar-s'hi el coll”:

(65) Ha de fer bé aquesta feina: s'hi juga el coll.

Per extensió, pot designar tota la zona propera al cilindre (incloent-hi les espatlles i part de l'esquena i, fins i tot, el tòrax) en oracions com aquestes:

(66) Si sempre dus el teu fill a coll no aprendrà mai a caminar.

Els parlants entrevistats reconeixen com a parts del coll els referents, d'una banda, dels mots *clatell*, *nuca* o *bescoll* i, de l'altra, de *nou del coll*. Les tres primeres paraules mencionades es refereixen a la part posterior del coll dels humans, inclosa, de fet, en el cilindre també designat per *coll*. L'expressió nominal *nou del coll* fa referència a la protuberància que forma la laringe a la part anterior del coll, sobretot dels homes.

4.2.2.3.2. EL PIT

La manera habitual per als parlants d'anomenar la part frontal i superior del tronc és *pit*. El mot *tòrax* és un tecnicisme que no tots els parlants coneixen: com veurem, alguns deixen el referent d'aquest mot sense pintar a la tasca de coloració. Tot i així, aquells que reconeixen la paraula, la solen relacionar amb els referents de *pit* o *bust*. Tots els parlants entrevistats pinten el referent de la paraula *pit* a la zona de les dues mames (tot i que quatre informants sense coincidència d'edat i sexe, JOS, HEC, FIP i ANS, en pinten només una, és a dir, interpreten *pit* no com a sinònim de *tòrax*, sinó com a sinònim de *mama*). Pel que fa a *tòrax*, en canvi, hi ha divergències: la part pintada sol ser de més extensió que no pas la de *pit*, encara que tres informants, VAF, JOF i JOS, situen el tòrax en una zona petita entre els dos pits. *Bust* és una de les paraules que a la prova de

coloració ha estat deixada sense pintar més sovint: quatre informants l'han deixada en blanc (ANA, JOS, ANS i JOV, dos per a les dues primeres franges d'edat, i dos per a l'últim grup). La majoria han pintat la zona del pit, però alguns han relacionat el bust humà (definit als diccionaris consultats com la part superior del tronc) amb el bust escultòric: han pintat el conjunt que formen les espatlles i el cap (CLP, JOF, FRC i JOV, de franges d'edat diferents però tots ells amb estudis superiors relacionats amb les Humanitats).

Segons els informants, els òrgans que contenen les glàndules mamàries, formen part de la zona del pit o del tòrax. El mot *pits* és l'estàndard per anomenar-los, tot i que, si és el més freqüent, ho és al costat de mots col·loquials com *mamelles* o *tetes*. *Metes* i *peres*, en canvi, surten menys a les entrevistes fetes als parlants (tornarem a fer referència a aquestes designacions més endavant). El mot *mames*, al contrari dels que hem vist fins aquí, els parlants el consideren tècnic, tot i que d'ús més freqüent que altres tecnicismes que hem recollit en català com *tòrax* o *abdomen*.

Els mots *pitram*, *mamellam* i *pitrrera* són derivats d'alguns dels que hem agrupat al paràgraf immediatament anterior: *pitram* i *pitrrera* de *pit*, i *mamellam* de *mamella* (i aquest darrer, de *mama*). El sufix, a més de donar-los un valor semàntic valoratiu, fa que el mot es refereixi no només a un pit, sinó al conjunt de tots dos.

4.2.2.3.3. LA PANXA

Els diccionaris consultats estableixen que *panxa* i *ventre* són sinònims, i que són la cavitat que conté els òrgans de l'aparell digestiu. *Abdomen*, en canvi, és definit com aquella part del cos que va del tòrax a la pelvis. D'aquestes definicions se'n dedueix que *panxa* i *ventre* poden designar a la vegada parts internes i externes, però en canvi la definició d'*abdomen* no precisa res en aquest sentit. Tots tres mots, però, sembla que, almenys des del punt de vista extern, ocupen la mateixa extensió referencial. Ja hem dit que els parlants, a l'hora de pintar el referent

d'*abdomen*, pinten una zona coincident amb la panxa. Tot i així, a l'entrevista tots admeten que no estan segurs de si és una zona interna o externa, ni de si designa el mateix que *panxa* i *ventre*, excepte un sol informant, XEB, que les considera totes tres sinònimes: “*panxa* i *ventre* són el mateix. I *abdomen* jo considero també que és la mateixa cosa, encara que potser els músculs abdominals arribin un xic més avall. No és una paraula que jo faria servir, la gent diu “em fa mal la panxa” o “em fa mal el ventre”, no diuen “em fa mal l'abdomen”. Tot i així, em penso que també pot designar tant una part interna com externa, ja que és una cavitat. Si mires les notícies, poden dir que una persona ha rebut una pallissa a l'abdomen i que ha tingut lesions internes”.

La majoria dels informants, solen relacionar la paraula *abdomen* amb la panxa, pinten la mateixa zona. Tot i això, dos informants, JOS i CAC, en pintar *abdomen* pinten una zona inferior a la de *panxa*, dos més, FIP i JOV, pinten una zona superior (per sota del pit), i uns altres dos, HEC i ANS ho deixen sense pintar.

Pel que fa als mots *panxa* i *ventre*, vuit parlants afirmen que són sinònims, i que tots dos es refereixen tant a la part externa com a la interna de la mateixa zona. Tot i així, és interessant de destacar que tres parlants coincideixen a veure *panxa* com a més extern que no pas *ventre*. Malgrat que tots tres admeten que les dues paraules es poden referir tant a la part interna com a la part externa, és més difícil sentir dir “ensenya'm el ventre” que no pas “ensenya'm la panxa”, expliquen CLP, FRC i CAC. Aquestes dues paraules tampoc són intercanviables en oracions com “anar de ventre”, “tenir el ventre pla”, “fer panxa” o en mots compostos o derivats com *panxacontent* o *desventrellat*, *baix ventre* o *sotaventre* (aquests dos últims, segons els informants, designen un referent del cos humà que forma part, segons expliquen molts d'ells, del mateix ventre o panxa).

Alguns altres mots que hem recollit a la llista de la taula 3 i que designen referents que els informants consideren que formen part de la panxa són *cintura*,

llombrígol i *melic*. Els dos últims els parlants afirmen que són sinònims, i que s'usa un mot o un altre segons la zona de procedència del parlant.

4.2.2.3.4. L'ESQUENA

Gairebé tots els parlants entrevistats, espontàniament, no fan gaires divisions de l'esquena: la categoritzen, d'entrada, com un tot de què no es fan parts. En preguntar-los pels referents de mots com *lumbar*, *cervical* o *dorsal*, o bé dubten a l'hora de situar-los i expliquen que són etiquetes que no utilitzen, o bé admeten que les fan servir apreses del gimnàs o del metge. Només els quatre informants més joves esmenten aquestes paraules sense haver-los-en fet referència abans.

Pel que fa a la tasca de coloració, tots els informants coincideixen a pintar el referent de *cervical* a la part superior de l'esquena (XEB, FIP i CAC les situen al coll, i tots els altres just per sota del coll). Els referents de *dorsal* i *lumbar*, en canvi, es localitzen en llocs diferents depenent de la persona entrevistada: un informant, JOS, situa a la part baixa de l'esquena tant les dorsals com les lumbar, i dos, HEC i ANS, les deixen sense pintar. La majoria de parlants pinten una franja ampla de l'esquena com a referent d'aquests mots, però CLP i MAJ dibuixen una franja molt estreta que coincideix amb la columna vertebral, és a dir, relacionen aquests mots amb les vèrtebres. Aquestes divergències, doncs, no responen ni a qüestions relacionades amb el nivell d'estudis ni amb l'edat: l'únic que s'hi podria relacionar és que la persona que ha deixat de pintar les dorsals i les lumbar és ANS, l'informant més gran i sense estudis.

Tots els parlants, malgrat categoritzar l'esquena com un tot, fan algunes divisions que etiqueten amb noms que consideren d'ús més habitual que els tres tecnicismes que hem esmentat en el paràgraf anterior: tots expliciten el mot *espatlles*, i alguns diuen que el referent que etiqueta forma part de l'esquena. Els més grans categoritzen separadament també la zona dels ronyons i de la columna vertebral, que etiqueten amb els mots *ronyonada* o *lloms* en el primer cas, i

espinada en el segon. És interessant d'assenyalar, com ja hem mencionat anteriorment, que hi ha parlants que consideren que l'*espinada* és la part més important del tronc.

4.2.2.3.6. ELS COSTATS

Segons els diccionaris, la paraula *maluc* es refereix d'una banda als ossos sortints superiors de la pelvis i, de l'altra, com el mot *costat*, a la franja que ocupa l'extensió lateral del cos que va de la cintura al començament de la cuixa. Pocs dels parlants entrevistats que coneixen el nom *maluc* no han fet referència a la primera accepció i molts han coincidit a indicar que aquest mot es refereix a la part lateral de la cuixa, a l'alçada de la part baixa del cul, sobretot en cossos femenins. Cap parlant, però, anomena habitualment aquesta part amb aquesta paraula, sinó que fan servir el nom castellà *cadera*, i només els més joves saben que *maluc* és la paraula catalana que designa aquesta part del cos. Al llarg de les entrevistes, a més, es detecta que els parlants més grans no es refereixen a aquesta part ni amb el mot català, *maluc*, ni amb el castellanisme *cadera*. Molts pocs ho anomenen *anques*. Sembla que popularment, en català, la zona que és designada pel mot tècnic *maluc* pot ser anomenada o bé *cuixa* o bé *cul*. És habitual sentir que alguns parlants, sobretot dones, diguin que tenen molt de cul assenyalant-se els malucs, o bé que tenen les cuixes grosses. En aquests casos, la zona lateral que queda entre la cintura i el començament de la cuixa quedaria sense etiquetar,⁷⁰ en canvi, aquesta secció queda inclosa en el mot *maluc* o *costat* segons els diccionaris, però no segons els parlants. Tot i que, com hem dit, popularment no s'utilitza *maluc* sinó *cul* o *cuixa*, quan es fa una reflexió metalingüística sobre el lèxic per a parts del cos es limita l'extensió del referent de *cul* al conjunt format per les dues natges, i per tant la zona del 'maluc' queda

⁷⁰ El fet que les fronteres no siguin clares i que hi hagi variació entre els parlants pot fer que una zona que en alguns casos s'inclou en una categoria en d'altres en quedi fora i que, per tant, no s'anomeni. Això no vol dir que no es categoritzi, i fins i tot a vegades pot acabar sent anomenada per alguns parlants si en tenen necessitat. Aquest és el cas de la zona lateral entre la cintura i el començament de la cuixa que, popularment i entre els joves, pot arribar a ser anomenada *flotador*, per metàfora, si és que sobresurt per excés de greix per sobre dels pantalons o de la faldilla.

sense etiquetar. El fet d'haver limitat l'extensió del referent de 'cul' i de 'cuixa' deixa sense etiqueta una zona que, quan es continua amb la reflexió metalingüística, com passa en les entrevistes fetes per a aquest estudi, es veu que cal etiquetar. És llavors que es pren el mot del castellà, "*cadera*", d'ús molt més habitual en aquesta llengua que no pas *maluc* en català. Això porta a considerar també que l'extensió de 'cul' no és clara: malgrat que sembla una categoria amb fronteres perceptibles evidents limitades per les dues galtes, que són parts sobresortints, analitzant el discurs espontani potser té un referent més extens que no pas el que els informants assenyalen d'entrada quan se'ls fa fer reflexió metalingüística.

4.2.2.3.7. ELS BAIXOS

Encara que els hàgim classificat junts, els tres mots recollits per designar l'àrea on se situen els òrgans reproductors (*genitals*, *baixos* i *entreuix*) no són del tot sinònims: la paraula *genitals*, de fet, no designa ben bé la zona sinó els òrgans en si, i en canvi *baixos* i *entreuix* són maneres més o menys populars per designar l'àrea on se situen aquests òrgans. Només els parlants de més edat fan servir *baixos* per evitar anomenar, per pudor, parts considerades vergonyants com *penis* o *vulva*. Els parlants més joves, en canvi, fan servir les etiquetes dels genitals, de manera que no necessiten un mot com *baixos* per evitar de dir certes paraules.

De tots els mots recollits per a 'penis' només un el podríem arribar a considerar no marcat estilísticament, tot i que més aviat, a la pràctica, forma part d'un registre més especialitzat: *penis* (que s'ensenya a l'escola, es fa servir amb el metge, etc.). Els parlants, o bé eviten d'anomenar-lo fent servir *aquí* i un gest, o una de les designacions ja comentades (*baixos* o *entreuix*) o bé utilitzen mots col·loquials per referir-s'hi. Aquestes designacions són motivades o bé per la funció (com *pixa*) o bé per la forma (com *piu*, *cuca* o *tita*). *Titola*, en canvi, sembla una creació expressiva.

Com en el cas de 'penis', el mot *vulva* és poc utilitzat habitualment tot i que és el menys marcat semànticament. Els altres tres mots recollits són considerats

vulgars. Un, a més, *figa*, designa un objecte que no té res a veure amb les parts del cos: una fruita que pot tenir certa semblança amb els òrgans reproductors femenins.

Les altres parts del cos designades amb mots que hem recollit a la taula 3 i que els parlants consideren parts dels genitals masculins i femenins, són anomenades poc sovint: *clítoris*, *llavis de la vulva*, *prepuci* i *capulla*. És per aquest motiu que són etiquetades amb mots tècnics.

4.2.2.3.8. EL CUL

El mot més habitual per referir-se a ‘cul’ és, segons els parlants, *cul* (encara que alguns dels més grans hi afegixen *darrere*, una paraula que, com veurem a 6.1.1, té com a significat central una locació i no una part del cos, encara que la designa per metonímia. Són menys utilitzades, en canvi, les paraules *paner* o *pompis*. Aquesta última, sobretot, s'utilitza quan es parla amb nens petits.

Segons els informants entrevistats, altres parts que integren el cul són les anomenades amb les següents paraules o expressions lexicalitzades: *galtes del cul*, *natges* i *anques*, que es refereixen a les dues parts carneses i simètriques que formen el cul; *anus* i *forat del cul*, i *reguera* o *regatera* que, com en el cas dels pits de les dones, es refereix al plec que queda entre dues parts carneses, en aquest cas les natges.

4.2.2.3.9. LES PARTS INTERNES DEL COS

Alguns dels mots recollits que fan referència a parts del tronc els comentem aquí perquè les parts que designen són vistes pels parlants com a internes i externes a la vegada. D'una banda, són percebudes per la via visual i tàctil. De l'altra, formen cavitats que contenen òrgans (67a), o bé prenen el nom d'una part interna situada a la mateixa zona (67b):

- (67) a. coll
 panxa, ventre
 pit, tòrax
- b. espinada
 ronyonada

Els exemples recollits a (67a) es refereixen tant a parts internes com a parts externes. Ho mostren oracions com aquestes:

- (68) a. Té una taca de naixement al coll de color vermellós.
 Li surt la panxa per sota la samarreta.
 Sempre et cremes el pit, quan vas a la platja!
 S’ha donat un cop a l’espinada i li ha sortit un blau.
 Amb aquests pantalons tan baixos, ensenyes tota la ronyonada.
- b. Estàs ben refredada: tens el coll irritat.
 Del sopar d’ahir, li fa mal la panxa.
 Té mocs al pit.
 Ves amb compte i baixa d’aquí: et trencaràs l’espinada.⁷¹
 Em fa mal la ronyonada de treballar.

Tots els parlants coincideixen a afirmar que les parts de (68) poden ser tant internes com externes. És interessant destacar que els parlants, per classificar com a internes o externes aquestes parts fan servir dos criteris: d’una banda, tot el que es pot ensenyar o dibuixar és considerat extern. De l’altra, el dolor serveix de base per categoritzar certes parts (les de (68)) com a internes. De totes maneres, un parlant, NAC, es fa la pregunta següent en un moment de l’entrevista: “tot el que fa mal és intern? Perquè, si fos així, totes les parts podrien ser considerades internes, i considerariem externa només la pell: bé que podem dir que ens fa mal l’esquena que, d’entrada, la classifiquem com una part externa!”.

⁷¹ El mot *espinada* com a part interna no l’hem recollit a la llista de la taula 3 perquè es refereix a la columna vertebral, i ja hem dit que deixem fora de l’anàlisi ossos i nervis.

Dels exemples de (68) en comentarem un específicament, pel fet que la part a què es refereix pot patir un procés de recategorització. Hem vist que el mot *coll* pot referir-se a la vegada a la part externa i a la part interna ja que, tradicionalment, *gola*, que es referiria exclusivament a la part interna, no es fa servir a la zona estudiada. Una ambigüitat generada per una oració com “em fa mal el coll” (interpretable com al fet de tenir un dolor extern o intern), pot resoldre’s amb “tinc mal de gola” (dolor intern) o “tinc mal al coll” (dolor extern). Aquesta recategorització pot venir donada d’una banda per l’ambigüitat de les dues primeres frases reproduïdes, i per l’altra per la categorització que en fa el castellà o per l’exploració de la varietat dialectal del català.

A diferència del que hem fet en analitzar les parts externes del tronc i del cap, aquest subapartat estarà estructurat de manera diferent: d’entrada no classificarem les parts internes seguint una partonomia orientativa, ja que els parlants no hi pensen en funció d’una estructura jeràrquica. Com hem explicat més amunt, un òrgan pot formar tant del seu aparell com d’una cavitat (per exemple, *cor* pot formar part de l’aparell cardiovascular, o bé del pit). A més, les etiquetes que incloem com a parts externes tenen referents desiguals: d’una banda parlarem de zones o cavitats, com ara ‘panxa’ o ‘pit’, de l’altra, ens referirem a òrgans com ‘pulmons’ o ‘bufeta’. Una altra diferència d’aquest apartat respecte dels apartats anteriors és que no comentarem les etiquetes i els significats separatament, ja que hi ha confusió entre els parlants a l’hora de delimitar o de reconèixer els referents de les paraules. En farem, doncs, una anàlisi més general tenint en compte aspectes com els factors de categorització de les parts internes, el coneixement que en tenen els parlants o la funció i localització de cada part, entre altres coses.

A continuació reproduïm la llista de parts internes del tronc que hem tingut en compte i que analitzarem a continuació:

(69) apèndix
bronquis
budells (gros, prim, culà o darrer) / intestins / tripes
bufeta de l'orina / vesícula urinària
bufeta de la fel (de la bilis) / vesícula biliar
cor
cordes vocals
diafragma
estómac
esòfag
coll / gola / faringe / laringe / gorja / gargamella
fetge
entranyes / vísceres
gland / fava
himen / fil / filet / virgo / tel
matriu / úter
melsa
ovaris
pàncrees
panxa / ventre / buc
pit / tòrax
pleura
pròstata
pulmons
ronyons
ronyonada
testicles / collons / pebrots / ous⁷²
tràquea

⁷² Malgrat ser classificats aquí, ja hem assenyalat que els parlants tenen una percepció d'aquestes parts com si fossin externes.

trompes de Fal·lopi
urèters
uretra
vagina

El primer que destaquem en parlar de les característiques semàntiques d'aquestes parts és que, en no ser visibles, no les podem relacionar amb els universals de percepció proposats per Andersen, com hem anat fent amb les parts externes. Tampoc els altres autors que hem vist al capítol 2 tracten sobre els òrgans interns. Només Enfield *et al.* (2006) fan una referència a les parts “invisibles” de l'anatomia humana, en el moment d'assenyalar que, malgrat que les propietats perceptibles són importants, també hi ha altres factors que s'han de tenir en compte a l'hora d'estudiar la categorització de les parts del cos, un dels més importants dels quals seria la funció. En el cas de les parts internes del cos humà, doncs, la funció que realitzen els òrgans és determinant a l'hora de ser categoritzats. Malgrat la seva qualitat d'invisibles, dels òrgans interns se'n té un coneixement explícit, sigui a través de l'estudi més sistemàtic de l'anatomia humana que no sigui la simple observació de l'entorn, sigui a través de la visió i manipulació dels òrgans anàlegs dels animals. Així doncs, i pel fet que aquestes parts presenten unes fronteres absolutament delimitades (a diferència de les galtes, per exemple, els òrgans interns es poden extreure sencers dels cossos oberts), les seves propietats formals també són importants a l'hora de categoritzar-les.

Un exemple d'això últim que hem explicat és el cas de *melsa*. Aquesta paraula designa un òrgan que cap dels informants entrevistats sap per a què serveix. Fins i tot el DEM, malgrat que n'explica algunes funcions, admet el poc coneixement que se'n té. En canvi, a diferència del que expliciten les etiquetes incloses a la versió electrònica del DIEC2, sembla que és un mot d'ús comú: tots els parlants entrevistats la coneixen, està documentada a la llengua des de Lull, i fins i tot forma part del refranyer popular (“El que és bo per al fetge, és dolent per a la melsa”). Com és, doncs, que malgrat ser una part interna i, per tant, invisible,

que no realitza una funció coneguda, el mot que la designa és conegut per tots els informants entrevistats? És possible que se'n conegui el nom, però s'ignori la categoria que etiqueta? Potser sí, pel fet que la melsa d'alguns animals és comestible, o perquè tradicionalment s'ha pogut assignar a un cert estat d'ànim (a València, segons el DCVB, "flema, calma, lentitud per a obrar", *s. § melsa*). Tres dels informants, a més, han assenyalat que no la saben situar, ni saben per a què serveix ni quina forma té, però sí que saben que no és un òrgan imprescindible, ja que a algun conegut seu que ha tingut un accident la hi han tret i no s'ha mort. Un altre dels informants l'associa amb el flat, el dolor al costat del ventre on, precisament, hi ha la melsa però amb la qual no té res a veure, ja que en realitat aquest dolor és provocat per l'acumulació de gasos del tub digestiu.

Després de les entrevistes amb els informants podem determinar que, de la llista que hem presentat, hi ha un conjunt d'òrgans conegut per tothom, tant pel que fa al nom, com per la situació aproximada i per, més o menys, la funció que realitzen:

- (70) a. budells
cor
estómac
fetge
pulmons
- b. apèndix
bufeta de l'orina
ronyons
pròstata
- c. testicles
vagina

Els òrgans recollits a (70a) són percebuts com a essencials (al costat del cervell, situat al cap) per a l'ésser humà. Són, doncs, òrgans vitals, amb una funció molt

clara i important. Pel que fa als exemples de (70b), els parlants assenyalen que els coneixen per alguna afecció que hi hagi pogut patir algun conegut. Podríem afegir aquí *pleura* que, encara que no tothom sap de què es tracta, qui sí que la coneix sap que existeix per la malaltia anomenada *pleuritis*. Els casos de (70c) són parts importants dels sistemes reproductors masculí i femení, i com a tals també són designats, situats, i se'n saben les funcions. D'aquests darrers cal destacar, però, que hi ha una confusió entre part externa i interna: gairebé tots els parlants, sense distinció de sexe, afirmen que els testicles són una part externa, quan són pròpiament interns, ja que estan recoberts per l'escrot. Tot i així, són identificables per la vista, ja que el terme plural designa el conjunt visible amb l'escrot, com mostra una expressió com “se li veuen els testicles”. Alguns altres informants, no tants (i en aquest cas sobretot els homes i les dones més grans), confonen *vagina* amb *vulva* i la relacionen també amb la part externa del cos.

Tots els mots recollits a la taula 3 que designen les parts internes més conegudes i mencionades pels parlants, es refereixen a òrgans. A l'apartat anterior ja havíem recollit també paraules utilitzades freqüentment que etiqueten parts internes i externes a la vegada com *ventre* o *pit* que, quan anomenen una part interna són considerades cavitats. Així doncs, sembla que els mots per a parts internes es refereixen o bé a òrgans, o bé a les cavitats on se situen aquests òrgans. Hi ha, però, dos mots que anomenen un altre tipus de categoria: *entranyes* i *vísceres*. Aquestes dues paraules més o menys sinònimes etiqueten el conjunt d'òrgans situats a la zona de l'abdomen. A més, però, *entranyes* també pot designar el si matern, en expressions del tipus “el fill de les seves entranyes”.

Tal com anem veient, el que és general en aquest apartat és el desconeixement que els parlants tenen de la situació i la funció de la majoria d'òrgans interns, malgrat que en saben els noms. Uns altres elements molt confosos pels parlants a més dels que ja hem anat mencionant són els següents:

- (71) faringe
laringe
esòfag
tràquea

Les raons d'aquesta confusió són evidents. A banda de la gairebé homofonia que presenten *faringe* i *laringe*, els referents de tots quatre substantius són tubs situats en una mateixa àrea. Tots estan o bé vinculats a la respiració o bé a la digestió i malgrat que els informants això ho saben, cap d'ells no és capaç de distingir-los tots quatre correctament.

Ja hem avançat que les malalties que hagin pogut tenir els informants o gent que els és propera és un dels factors que influeixen en el coneixement que alguns parlants poden tenir de les parts internes del cos humà:

- (72) CAC: Però, la melsa, la melsa... I mira que l'altre dia vaig demanar perquè servia la melsa... Sí que ho sé, perquè a un meu amic li han extirpat la melsa, li han tret la melsa. I em va dir que servia per protegir del greix... Alguna cosa del greix, té a veure amb la melsa. Li han extirpat tota la melsa. (...) No sabem per què serveix.

També hem mencionat més amunt la comestibilitat d'òrgans interns dels animals com a factor de coneixement dels anàlegs en humans. Un dels informants, ANS, a l'entrevista que li hem fet pràcticament no diu res de les parts externes, però en canvi parla llargament dels òrgans interns:

- (73) ANS: "Jo sé què hi ha a dintre del cos pels porcs, que el metge em va dir que són ben iguals que les persones Hi ha els budells, que n'hi ha de gruixuts i de prims n'hi ha de gruixuts i de prims. Els prims van enganxats a un tel, i si els vols fer servir els has de desenganxar. I també hi ha la culana que no té sécs, és recta. Tot junt forma les tripes, que serveixen per fer botifarres si els treus el tel. Aquest tel és gruixut com un

dit i hi ha gent que el cou en un perol i s'ho menja, o hi ha gent que ho emplena i serveix per fer una botifarra de sang grossa. A dintre també tenim els pulmons i un tub que hi arriba que és fet tot d'anelles, i és bo per rosegat. Quan érem joves en dèiem la *frixia*,⁷³ que és la perdiu de xai. Ara d'això ningú en vol, la carnissera em diu que ho guarda pels gossos”.

Per tancar aquest apartat dedicat als òrgans interns del tronc del cos humà, remarcuem el fet que moltes de les parts recollides aquí són conegudes pels parlants bàsicament a través de l'estudi. De la llista que hem reproduït a (69), en aquest apartat hem parlat d'uns pocs òrgans. Els altres, la majoria de parlants o bé no els coneixien, o bé reconeixien el nom d'haver-lo sentit o haver-lo après en algun moment de la seva trajectòria escolar, però no forma part del seu lèxic habitual, malgrat el que nosaltres havíem suposat en incloure'ls a la taula 3. En aquest apartat, en parlar de categorització, ens hem centrat en aquells òrgans coneguts pels parlants sigui per la funció aproximada que realitzen, la situació en el cos humà o la relació que presenten amb altres elements coneguts per ells, com per exemple els animals, si hi han estat en contacte a pagès o a la carnisseria, o per les vinculacions amb emocions, sentiments o trets de caràcter. Ens hem dedicat, doncs, als referents d'aquelles etiquetes que formen part del vocabulari actiu dels parlants entrevistats.

4.2.3. SÍNTESE

En aquest apartat hem vist diverses qüestions relacionades amb la semàntica dels TPC en català recollits a la taula 3. En primer lloc, però, els hem tingut en compte com a conjunt, i, segons la informació que ens han ofert els parlants entrevistats, els hem classificat jeràrquicament en una estructura partonòmica, que ha acabat assemblant-se a les proposades per Andersen (1978): té sis nivells, en lloc de dos o tres com proposen Wierzbicka (2007) o Enfield *et al.* (2006). Com hem dit, però, és una qüestió que estudiarem detingudament més endavant.

⁷³ *Freixura*, Empordà (DCVB, s.v. *frixia*).

A continuació ens hem ocupat de les parts del cos internes i externes. Primer hem tingut en compte el mot *cos*, que es refereix al conjunt de totes les parts, i que hem vist que pot referir-se també a ‘tronc’. A continuació hem analitzat les parts situades al cap i després les situades al tronc. Pel que fa a les parts externes del cos humà, tal com assenyalen molts dels autors citats al capítol 3, hem observat que la categorització de les parts del cos depèn molt de les característiques que presenten, sobretot pel que fa a la funció, l’extensió o la forma. Fins i tot, sovint, moltes parts del cos són designades amb paraules que es refereixen a elements de la realitat que són aliens a l’anatomia humana, i que s’hi relacionen per qüestions de forma o de situació (*campaneta*, *tronc*, *costat* o *figa* en serien exemples). També hem pogut relacionar alguns TPC del català amb qüestions plantejades pels treballs dels autors analitzats al capítol 2, una de les quals, molt debatuda, és la de la polisèmia en el cas de *boca* (referit a la part interna o externa), o en casos com el de *llavis* i *llavis de la vulva*. Recuperarem la qüestió de la polisèmia al capítol 6.

Pel que fa a les parts internes del cos humà, molt poc estudiades pels autors que s’han dedicat a la semàntica de les parts del cos que hem vist al capítol 3, hem observat diferències en el coneixement o les designacions utilitzades pels parlants segons, sobretot, l’edat que tenen (un exemple clar és el cas de la parella *intestins-budells*, o bé la freqüència d’ús de mots més especialitzats com *dorsals* o *cervicals*, molt baixa en els parlants de l’últim grup d’edat). Hem vist, també, que els òrgans més coneguts són aquells que realitzen una funció essencial per a l’ésser humà (com ara el cor, els pulmons, els ronyons, l’estómac o el fetge), aquells en què moltes persones solen tenir problemes mèdics (com per exemple la pròstata o la pleura), i els que són comestibles en els animals (com ara les entranyes o els ronyons); aquest últim cas sobretot és conegut pels parlants de més edat.

5. ELS MOTS PER A PARTS DEL COS EN AMAZIC

5.1. QÜESTIONS PRELIMINARS

5.2. MORFOLOGIA DELS SUBSTANTIUS

5.3. ELS SIGNIFICATS DELS TPC

5.3.1. Variació en l'ús i en l'assignació dels significats dels TPC en Amazic

5.3.1.1. El significat de les paraules segons la procedència geogràfica del parlant

5.3.1.2. Variació en el lèxic i en la categorització en funció de factors extralingüístics

5.3.2. Categorització semàntica de les parts del cos integrades en un sistema partonòmic

5.3.2.1. Arrimt 'cos'

5.3.2.2. Azllif 'cap'

5.3.2.3. Ayardud 'tronc'

5.3.2.4. Síntesi

5.1. QÜESTIONS PRELIMINARS

L'amazic és una llengua afroasiàtica i, segons Lamuela (2002: 2) al Marroc la parlen uns 12 milions de persones (aproximadament el 40% de la població). Les variants lingüístiques que es reparteixen en aquest territori són el tarifit o rifeny al nord-est, el beràber o tamazight al centre-est i el taixelhit al sud-oest. A més, cal tenir en compte que a Algèria aquesta llengua té uns 7 milions de parlants (al voltant del 25% de la població). Les variants algerianes són el cabilenc o taqbaylit al nord-est, el taixawit o xauï al sud, i el tamzabit o mozabita al Mzab, al centre-nord. Hi ha illes de parlants d'amazic també a Tunísia, Líbia i Egipte. D'aquest últim país destaca l'oasi de Siwa, habitat per 25 mil persones, majoritàriament berberòfones. També són un grup important de parlants els tuaregs (que parlen tamahaq i tamaixeq), a l'àrea d'Algèria, Líbia, Nigèria, Burkina Faso, Níger i Mali. En aquests dos últims països l'amazic es reconeix com una de les llengües nacionals.

La llengua amaziga⁷⁴ està formada per un conjunt de dialectes força diferents els uns dels altres. Aquestes varietats geogràfiques de l'amazic són de difícil

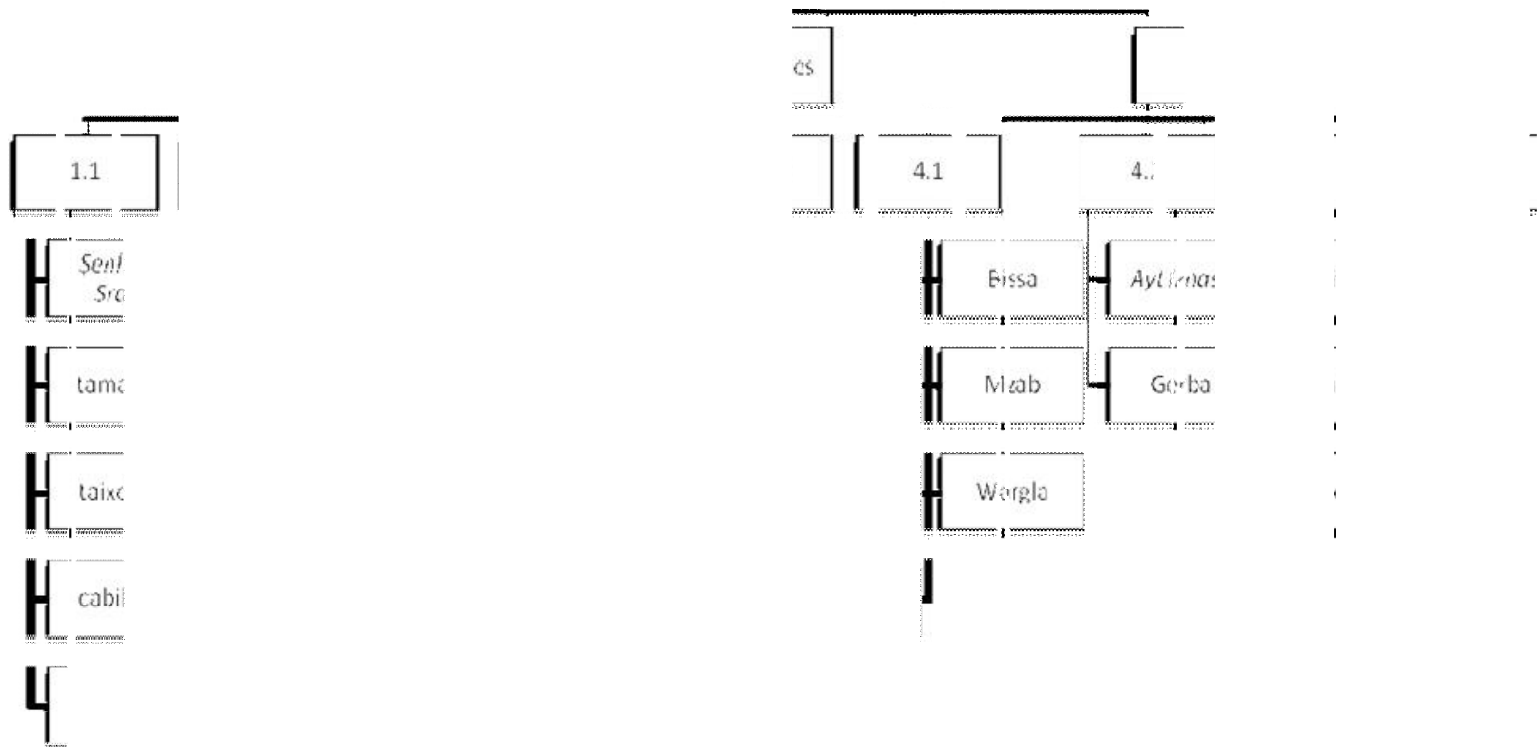
⁷⁴ Tot i que és una qüestió que ha generat discussió entre els amazigòlegs, parlarem de llengua amaziga i no de llengües amazigues, d'acord amb Chaker (1995: 2294):

En définitive, aucun argument décisif pour rompre avec la vision classique unitaire de la langue berbère ne s'impose, ni du point de vue de la sociolinguistique, ni à celui de la linguistique. Mieux vaut donc rester fidèle à la tradition berbérissante et continuer à parler de la "langue berbère", et de ses "dialectes" et de ses "parlers".

classificació a causa de la gran quantitat d'isoglosses que separen trets de tots tipus (fonològics, lèxics, morfològics i sintàctics), que s'encavallen les unes amb les altres, formant un entramat complex de variants dialectals. Segons Boumalk (2002: 153), el lèxic, camp d'estudi d'aquest treball, és un dels components de la llengua més exposats a la variació.

Molts autors, a l'hora de proposar classificacions dels dialectes amazics, no només tenen en compte criteris purament lingüístics sinó també socials: la mobilitat de la societat tribal (Múrcia, 2011: 908), la consciència de pertànyer a un col·lectiu i les qüestions geopolítiques relacionades amb els territoris on hi ha zones amazigòfones (Chaker, 1995b) són elements que influeixen en l'existència de diverses varietats geogràfiques. Aquí, i sense entrar-hi més en detall, seguirem la proposta de classificació genealògica, feta des d'un punt de vista diacrònic, de Naït-Zerrad (2004), que està basada en criteris lingüístics i, per a la classificació, té en compte vuit trets morfològics, fonològics i lèxics:

Figura 5: classificació genealògica de les varietats amazigues ⁷⁵

⁷⁵ Aquest esquema va ser elaborat per Naït-Zerrad (2004), però com que aquest autor escriu els noms a la manera francesa, l'hem extret de l'adaptació que en fa Múrcia (2011: 911), ja que escriu els noms en amazic o en català si existeixen.

El rifeny o tarifit, dialecte inclòs dins del bloc anomenat zenata (que es correspon al número 4 de la figura anterior) és una varietat que es caracteritza per les nombroses innovacions en fonologia i morfologia. Al Marroc és la varietat zenata més important. A Algèria, totes les variants d'amazic que s'hi parlen són zenates excepte el cabilenc, i també es parlen varietats zenates en la majoria d'oasis del nord de Sàhara, Ifiguig, Gurara, Mzab i Wargla, (Kossmann, en curs d'elaboració). Segons Múrcia (2011: 872), el rifeny també es pot dividir en quatre blocs dialectals:⁷⁶ el rifeny occidental (parlat pels Ibqqayn i els Ayt Uryayl), el rifeny central (parlat pels Iqləayn, els Ayt Seid, els Tmsman i els Ayt Tuzin), el rifeny meridional (parlat pels Igznnayn i els Ayt Buyahı) i el rifeny oriental (parlat pels Ikbdann i els Ayt Iznasn).

Tot i la diversitat dialectal que presenta la llengua amaziga, actualment està en procés d'estandardització. Malgrat que el 2011 se li va otorgar l'estatut de llengua oficial al Marroc, les circumstàncies polítiques i socials del país fan difícil la normalització de l'amazic a tots els àmbits (educació, mitjans de comunicació i administració).⁷⁷ Fa menys d'una dècada que s'ensenya de manera més o menys regular en algunes escoles (només en zones berberòfones, tot i que oficialment l'amazic es considera llengua de tots els ciutadans marroquins), que té una mica de presència a algunes universitats o que ha entrat als mitjans de comunicació. L'oficialització de l'amazic té els orígens a l'any 1980 a la Cabília, amb la presa de consciència identitària per part de la població amazigòfona que va protagonitzar la primavera amaziga algeriana. Al Marroc, però, la iniciativa de promoció de la llengua l'ha pres l'estat (Chaker, 2013a): l'any 2001 es va crear l'Institut Royal de la Culture Amazighe (IRCAM), amb seu a Rabat. Pocs anys més tard, el 2003, el neo-tifinag⁷⁸ va ser declarat alfabet oficial de l'amazic al Marroc, i el 2008 va aparèixer la gramàtica normativa de la llengua (Boukhris *et al.*, 2008), que té com a objectiu estandarditzar les tres grans varietats

⁷⁶ Indiquem entre parèntesis les tribus més nombroses que segons Múrcia (2011) parlen les diferents varietats.

⁷⁷ Per a una anàlisi aprofundida sobre l'oficialització de l'amazic al Marroc i a Algèria, i les implicacions polítiques i socials que comporta, vg. Chaker (2013).

⁷⁸ Alfabet utilitzat per escriure l'amazic, d'origen incert, amb poc ús per a la comunicació diària però amb un alt valor simbòlic identitària.

dialectals amazigues del Marroc (tamaziyt, taixelhit i rifeny), amb un model que aquests autors anomenen “composicional plural”, és a dir, que vol englobar els tres grans dialectes marroquins. Les regles ortogràfiques establertes per l’IRCAM també pretenen encabir les diferents varietats amazigues encara que hagin patit evolucions fonètiques diferents i, per aquest motiu, els mateixos autors expliquen que són de base fonològica (i no fonètica o etimològica).⁷⁹ El procés d’estandardització de la llengua s’està duent a terme actualment; a més de les propostes de l’IRCAM, altres autors proposen solucions d’estandardització de la grafia i la gramàtica de l’amazic. Hi ha obert un debat, doncs, i encara no en coneixem resultats: malgrat que l’IRCAM proposi una codificació gràfica i gramatical, aquesta codificació encara no ha tingut una implantació social que faci pensar que serà definitiva.

Al contrari del que s’afirma des de l’IRCAM, no només sembla que no hi ha un sistema fonològic comú a tots els dialectes amazics, sinó que dins de cada gran àrea dialectal sembla que hi ha més d’un sistema. Prenem, per exemple, un tret propi de diverses varietats del Rif, que molts autors (Kossmann, 2000; Boukhris *et al.*, 2008) presenten com una característica fonètica: la realització d’un suposat fonema /l/ en [r]. No sembla que aquesta realització [r] sigui fruit d’una regla fonològica predictable que es dona en contextos determinats, sinó que és més aviat fruit d’un estadi diacrònic diferent: el que en altres dialectes és /l/, en molts parlars rifenys ha evolucionat a /r/ i, per tant, hi ha un sol fonema /r/. D’altra banda, no trobem aquest fenomen en tots els parlars rifenys: en algunes zones s’ha mantingut la /l/ etimològica (i, per tant, hi ha dos fonemes, /r/ i /l/). En tot cas, en aquest treball, sempre que trobem casos d’aquest tipus, la grafia reflectirà el fonema etimològic, en aquest cas, la /r/ que ve etimològicament de /l/ es transcriurà <l> (tenint en compte, a més, que en certs parlars rifenys es manté el so [l]). El sistema de transcripció gràfica es farà en alfabet llatí.

⁷⁹ La tasca que l’IRCAM es proposa dur a terme sembla inassolible: d’entrada, i ja només pel que fa a la fonologia, cada gran dialecte amazic té un sistema fonològic propi i, per tant, si és així, és impossible trobar un sistema de codificació gràfica de base fonològica comú per a tots els dialectes. A banda de les diferències dialectals, les solucions adoptades a vegades no s’adiuen amb aquest criteri (escriuen, per exemple, *tittawin* (amb assimilació per l’ensordiment de la [d] i per emfasització de la [t]), com a plural de *tidt*, en lloc de *tidtawin*).

A continuació farem un repàs del sistema fonològic del rifeny i justificarem el sistema gràfic que hem adoptat. Reproduïrem a tall d'exemple alguns mots extrets de diccionaris que reflecteixen, mitjançant l'escriptura, les particularitats fonètiques o fonològiques del rifeny en comparació amb les altres varietats d'amazic, i hi escriurem al costat la mateixa paraula amb el nostre sistema de transcripció. Indicarem, a més, com realitzen fonèticament els parlants entrevistats cada so que exposem. L'objectiu del fet de repassar alguns aspectes relacionats amb la fonètica i la fonologia és principalment el de justificar els criteris de transcripció adoptats en aquest treball. Per aquest motiu, a partir d'aquí ja no hi farem més referència, ja que l'objectiu d'aquest treball no és la descripció de la fonètica i la fonologia des d'un punt de vista dialectològic.

Ja hem esmentat més amunt que les varietats zenates són les que han patit una major erosió fonètica. Descriuim molt succintament algunes característiques relacionades amb la fonètica i la fonologia per, a continuació, fer referència al sistema gràfic que adoptarem en aquest treball.

- El sistema vocàlic:
 - o A més de les tres vocals amazigues corresponents als fonemes /a, i, u/, que poden ser faringalitzades segons el context. D'altra banda, en rifeny /r/ etimològica a final de síl·laba vocalitza i, si segueix la vocal [a] es produeix un fenomen que alguns lingüistes anomenen allargament compensatori:⁸⁰

(74) idmarn⁸¹ 'pit, tòrax' /iðmarn/, [idmān]⁸²

⁸⁰ Aquesta /r/ pot reaparèixer en cas d'afixació o abans d'un altre mot que comenci per vocal.

⁸¹ En aquests exemples, el mot de l'esquerra representa la grafia que adoptem en aquest treball.

⁸² No marquem l'accent per les dificultats que comporta (Vycichl i Chaker, 1984).

En tots aquests casos, escriurem <a>, <i> i <u>. No marcarem l'emfasització de la vocal, i reproduïrem la <r> de final de síl·laba.

- En alguns casos, la vocal de la síl·laba inicial (vocal d'estat, § 5.1.) d'alguns mots singulars es perd:

(75)	aḍar	'peu'	[ḍā]
	afus	'mà'	[fus]
	tasa	'fetge'	[θsa]

En aquest treball escriurem els mots afectats amb la vocal d'estat.

- El sistema consonàntic:

- Tal com ja hem avançat, la /l/ etimològica ha esdevingut /r/ en alguns parlars rifenys:

(76)	aclaɣm	'bigoti'	[aʃraɾm]
	ul	'cor'	[ur]

En aquest treball hem conservat la grafia etimològica <l>.

- La consonant tensa /ll/ canvia a l'africada [dʒ] en algunes varietats rifenyes:

(77)	azllif	'cap'	[azədʒif]
	alli	'cervell'	[adʒi]

En aquest treball reproduïm aquests mots amb la grafia <ll>.

- El grup consonàntic /lt/ esdevé [tʃ] en algunes varietats del rifeny:

(78) ultma ‘germana’ [utʃma]

En aquest treball reproduïm aquests mots amb la grafia <lt>.

- Es donen fenòmens d’espírantització (acompanyats per canvis de punt d’articulació) a causa de l’afebliment de la tensió articulatòria d’un element consonàntic. Per exemple, /k/ esdevé [k̟]⁸³ o [jk̟], que passa, en un estadi posterior, a [ʃ], [jʃ] o [j].⁸⁴

(79) aksum n tiymas ‘geniva’ [ajsum]

En tots aquests casos escriurem aquests mots amb la grafia <k>.

- En alguns casos /t/ es realitza [θ]:

(80) timmi ‘cella’ [θimmi]

Mantindrem la grafia <t> en aquests casos.

Hem de tenir en compte, com ja hem avançat, que els fenòmens que hem descrit no es donen de manera uniforme en tot el territori de parla rifenya.⁸⁵ Per exemple, a la zona central i occidental, hi ha hagut la mutació de /l/ en /r/, però no passa així al Rif oriental, en què la /l/ etimològica es manté. Posem com a exemple la pronúncia dels parlants entrevistats:

⁸³ Les grafies que alguns autors escriuen amb _ , es pronuncien com un so fricatiu.

⁸⁴ Cal tenir en compte, però que a vegades la pronunciació oclusiva es manté, per exemple en el cas de les dentals si van precedides de les consonants nasals ([n] o [m] o de [l], o en el de les velars, si van precedides de [n].

⁸⁵ Per a una descripció detallada de les diferències fonètiques, fonològiques i morfològiques del rifeny, vg. Lafkioui (2007).

- (81) LOK (oriental) [ul]
RAC (central) [ur]
KHE (occidental) [ur]

Fenòmens com el de l'espírantització es poden presentar segons la varietat dialectal en un dels estadis descrits més amunt:

- (82) LOK (oriental) [alli]
KHE (occidental) [adʒi]
RAC (central) [adʒi]

En els quadres següents reproduïm els sons del rífeny, encara que com hem dit hi pugui haver alguna variació interdialectal, amb les corresponents grafies que hem adoptat en aquest treball:

Taula 5: Sistema consonàntic del rifeny

Mode d'articulació		Punt d'articulació		Labials		Dentals		Alveolar		Palatals		Velars		Labio-velars		Uvulars		Faringals		Laringal		
		Sordes	Sonores																			
Oclusives	No faringalitzades	Sordes			t	t							k ^w	k ^w	q	q						
		Sonores	b	b ⁸⁶	d	d							ʁ	ʁ								
	Faringalitzades	Sordes			t ^ʁ	t̥																
		Sonores			d ^ʁ	d̥																
Fricatives	No faringalitzades	Sordes	f	f	θ	t	s	s	ʃ	c							x	x	ħ	ħ		
		Sonores					z	z	ʒ	j							ɣ	ɣ	ʕ	ʕ	h	h
	Faringalitzades	Sordes					s ^ʁ	ʂ														
		Sonores					z ^ʁ	ʐ														
Nasals			m	m	n	n																
Vibrants i lateral	No faringalitzades			r	r/l ⁸⁷	l ⁸⁸	l															
	Faringalitzades			r ^ʁ	r̥ ⁸⁹																	
Semiconsonants			w	w					j	y												

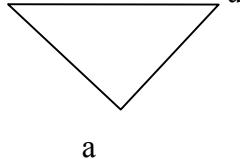
⁸⁶ El símbol de l'esquerra és la transcripció AFI del fonema. El de la dreta, en les cel·les ombrejades de gris, la grafia que el representa.

⁸⁷ /r/ serà representada per dues grafies: <r> per la /r/ etimològica, i <l> quan, etimològicament la /r/ d'algunes varietats de tarifit ve etimològicament de /l/, ja que en algunes varietats es conserva la /l/ etimològica.

⁸⁸ Només apareix en aquelles varietats de tarifit on no hi ha hagut el pas diacrònic de /l/ a /r/. Així doncs, la grafia <l> d'aquesta casella és la mateixa que la grafia <l> de la casella de les vibrants no emfàtiques.

⁸⁹ Galand (1988), afirma que “les oppositions ž-ẓ̌, r-ṛ et l-ḷ ont un rendement faible ou nul. On doit pourtant admettre ẓ̌, ṛ et ḷ au nombre des phonèmes, car la pharyngalisation ne se laisse pas prévoir dans tous les cas”. Aquí hi incloem /r̥/, ja que la trobem per exemple a *tarutin* ‘pulmons’, on es veu clarament que no és una emfasització per context, i escrivim <r̥> en aquests casos.

Taula 6: sistema vocàlic de l'amazic

	Punt	Anterior	Posterior
Mode			
Tancat		i	u
Obert			

Un cop exposades les particularitats fonètiques i fonològiques de la variant rifenya més rellevants i que es fan visibles en els sistemes de transcripció dels diccionaris, i el sistema gràfic que adoptarem en aquest treball, exemplifiquem la nostra opció ortogràfica però ara a partir de dos mots trobats als diccionaris consultats per a aquest treball: *ils* ‘llengua’ i *tiḍt* ‘ull’.⁹⁰ A continuació copiem les entrades dels diccionaris consultats corresponents a aquests dos mots. De les entrades, ens interessen, aquí, els mots marcats en negreta:

Serhoual (2002). *Dictionnaire tarifit-français* (diccionari descriptiu de la varietat rifenya)

ires (yi-) ~ *pl. irawsen*; *gz. W. bq. bt., ils*, *pl. ilsawn*; *bt. pl. irsan*.

L'autor recull tant la forma amb <r> (que és la consonant radical⁹¹ que apareix com a entrada al diccionari) com la forma amb <l>, i especifica a quines zones s'utilitza l'una o l'altra. Les abreviatures *gz. W. bq. i bt.* es refereixen a les zones geogràfiques on es diu el mot.

⁹⁰ Els diccionaris de rifeny utilitzats són els següents: Serhoual (2002) i Sarrionandia i Ibáñez (1944, 1949). També hem fet servir el diccionari d'arrels de Naït-Zerrad (1997, 1999, 2002). Els tres que hem esmentat i el de Destaign (2007 [1914]) són els que han estat buidats sistemàticament. En alguns casos, hem completat informació d'alguns mots o significats amb diccionaris d'altres varietats: Múrcia (en curs d'elaboració), que inclou els tres grans dialectes del Marroc; Taïfi (1991), del tamaziyt; Dallet (1982), del cabilenc; Faucault (1951-1952) i Cortade (1967), del tuareg i Destaign (2007 [1941]), dels Ayt Snus (aquesta darrera varietat, molt propera al rifeny).

⁹¹ Tal com explicarem més endavant, alguns d'aquests diccionaris organitzen els mots per arrels consonàntiques.

tīt ~ *pl.* **tītṭawin**, aṭṭawen, tz. tm. qr. gz. W. zn. bq. tf.; A. Ahm. *allen*; sj. *iwajen, iwayen*.

L'autor reproduceix gràficament la fricativització de la primera consonant del mot i l'assimilació de /d/ i /t/.

Destaign (2007 [1914]). *Dictionnaire français-berbère. Dialecte des Beni-Snous* (diccionari descriptiu, de la varietat dels Ayt Snus)

iles ~ *pl.* **īlsān** (niḵ) (et) **īlsāu**ĕn. – (B. Izn.), **īlēs** (ji), *pl.* **ilsauen** (etc.)

L'autor recull la forma amb <l>, tal com es pronuncia en la varietat lingüística descrita al diccionari.

θēt (ann. **tēt**), ~ *pl.* **θītṭawin**.

L'autor reproduceix gràficament la primera consonant fricativa i l'assimilació consonàntica.

Sarrionandia i Ibáñez. *Diccionarios Español-Rifeño* (2007 [1944]), *Rifeño-Español* (2007 [1949]) (diccionari descriptiu de la varietat rifenya)

iṛes ~ *pl.* **iṛesawen**

Es recull la forma amb <r> amb un diacrític que recorda la procedència de /l/.

ziṭ ~ *pl.* **ziṭṭawin**

Al diccionari es reproduceixen gràficament la fricativització de la primera consonant mitjançant la grafia espanyola <z>, i l'assimilació dels fonemes /d/ i /t/.

Naït-Zerrad (1997, 1999, 2002). *Dictionnaire des racines berbères* (3.vol., fins a la lletra <g>) (diccionari descriptiu de la totalitat de les varietats de l'amazic)

Rifeny: **tīṭ** ~ *pl.* **tīṭṭawin**. Dins l'entrada de l'arrel Ḍ (encara que la majoria de formes que recull són en ṭ):

VN?: miyyḍ “jeter le mauvais oeil”.

ZEN: tuḍ, tuḍāin

“plusieurs composés ou dérivés semblent être formés sur ce nom; v. *BLD*, *CD*, *LD* *ild*, *illed*, *ilid*, *tiliṭṭ*... “orgelet”, *MD* ET *BL* 30, *BLW* 7, *L*, *WL* (...)

El diccionari no arriba a la *l* de *ils*, ‘llengua’.

Múrcia (en curs d'elaboració). *Diccionari amazic-català / català-amazic*. ⵍⵍⵎⵎ ⵏ ⵍⵍⵎⵎ ⵏ ⵍⵍⵎⵎ ⵏ ⵍⵍⵎⵎ / ⵍⵍⵎⵎ ⵏ ⵍⵍⵎⵎ ⵏ ⵍⵍⵎⵎ ⵏ ⵍⵍⵎⵎ. msmun awal tamaziyt-takatalant / takatalant-tamaziyt (diccionari estandarditzant, seguint les normes de l'IRCAM)

ⵍⵍⵎⵎ (ⵍⵍⵎⵎ) ~ *pl.* ⵍⵍⵎⵎⵍⵍ / ⵍⵍⵎⵎⵍⵍ / ⵍⵍⵎⵎⵍ

L'autor només recull la forma amb <|>.

ⵍⵍⵎⵎ (ⵍⵍ) ~ *pl.* tx-tm-cb ⵍⵍⵎⵎ (ⵍⵍⵎⵎ) / rif-xa-mzb-wrg-gur ⵍⵍⵎⵎⵍⵍⵎⵎⵍⵍ

L'autor recull la forma no assimilada per al singular, però en canvi reproduceix gràficament l'assimilació a la forma plural. Les abreviatures *rif-xa-mzb-wrg-gur* es refereixen a les zones geogràfiques on es diu el mot.

Translitaració en alfabet llatí:

ils (yi-) ~ *pl.* **ilsawn** / **alsiwn** / **ilsan**

tīṭ (ti-) ~ *pl.* tx-tm-cb alln (wa-) / rif-xa-mzb-wrg-gur **tīṭṭawin**

Taïfi (1991). *Dictionnaire tamazight-français (parlers du Maroc central)*
(diccionari descriptiu, de la varietat tamaziyt)

Dins de l'entrada corresponent a l'arrel t: **titt** < **tiqt**. **Tittawin** (rare) =
oeil.

Dins de l'entrada corresponent a l'arrel d: **titt** < **tiqt**. **Tittawin**, AŠ.
Emploi rare de cette forme dans les autres parlers. V. allen, ·l·

L'autor del diccionari recull la forma amb assimilació al costat de la
forma sense assimilació, de la qual prové, segons el signe > que utilitza.

ils (yi). **alsiwn** = langue. langage. pointe.

Al diccionari s'hi recull la forma amb <l> (la pronunciació [l] és la pròpia
del tamaziyt).

Dallet (1982). *Dictionnaire kabyle-français (parler des At Mangellat, Algerie)*
(diccionari descriptiu, de la varietat cabilenca)

Iles (yi); îles **ilsawen** (yi) / **ilsan** (yi) || Langue

Es recull la forma <l>, que reproduceix la pronúncia cabilenca

Tit (ti); pl. allen, §sous l (...) tit; fém. au sg. et au pl. || Œil

L'autor recull la forma assimilada de /dt/ = <t>

Foucauld (1951-1952). *Dictionnaire touareg-français (dialecte de l'Ahaggar)*
(diccionari descriptiu, de la varietat tuareg)

Dins de l'entrada corresponent a l'arrel t: **titt**. **Tittaoûn**, **tittaoûn** | Œil,
source.

L'autor del diccionari recull la forma amb assimilació.

El diccionari no recull *ils* 'llengua'.

Resumim al quadre següent les grafies amb què els autors que acabem de mencionar reproduïxen els mots *ils* i *tiḏt*. A l'última columna reproduïm la manera com l'escriurem nosaltres al treball. Pel que fa a aquests mots (*tiḏt* / *tiḏtawin* i *ils* / *ilsawn*), per exemple, en la nostra opció ortogràfica no tenim en compte:

- Els trets propis del rífeny ([θ] < /t/) i (/r/ < /l/)
- L'emfasització per context, per exemple en les consonants de *tiḏt* que no són la *ḏ* (per exemple l'emfasització del so interdental θ del mot *tiḏt* en el diccionari de Destaign)
- Les assimilacions ([tt̪] < /ḏt/, fonètic)

No escrivim la ə / e, excepte en casos de successió de consonants iguals (tətt̪)

Taula 7: resum de les ortografies utilitzades pels autors dels diccionaris: ⁹²

	ULL	LLENGUA
Serhoual	tiṭ, tiṭṭawin	ires, irawsen
Sarrionandia i Ibáñez	ziṭ, ziṭṭawin	iṛes, iṛesawen
Naït-Zerrad	tiṭ, tiṭṭawin (dins √D)	--
Múrcia	†ξE†, †ξEEoLξI	ξHΘ, ξHΘoLI
Taïfi	tiṭṭ < tiḏṭ tiṭṭawin (dins √D)	ils, alsawn
Dallet	tiṭ, allen	iles, ilsawen
Foucauld	tiṭ, tiṭṭaouïn	--
La nostra opció	tiḏt, tiḏtawin	ils, ilsawn

⁹² A l'apèndix 5 hi ha la taula sencera, amb tots els mots buidats de diccionaris i inclosos al treball

5.2. MORFOLOGIA DELS SUBSTANTIUS

Tindrem en compte, primer de tot, les característiques morfològiques dels TPC (a mesura que les analitzem, explicarem alguns aspectes de la morfologia dels substantius amazics). Tot seguit, analitzarem la categorització de les parts del cos que mostren les etiquetes estudiades.

Tot seguit reproduïm la llista dels TPC estudiats, amb el concepte que representen entre cometes simples en català al costat. La llista de mots amazics és el resultat del buidatge dels diccionaris que hem esmentat en l'apartat anterior, ampliada o reduïda en alguns casos, segons les informacions que els parlants n'han donat a les entrevistes (a l'apèndix 4 recollim la primera llista de mots, la que correspon només al buidatge de diccionaris).

Per expressar en català el concepte a què es refereixen els mots rifenys, fem servir les paraules que hem vist en el capítol anterior que són més freqüents i conegudes per més parlants de català. Són les que utilitzarem a partir d'ara, si no és que vulguem remarcar algun tret semàntic especial. Només en alguns casos en què la part del cos designada no és etiquetada en català, la paraula que expressi el concepte serà una traducció literal (com en el cas de 'clot del clatell', per exemple).

Taula 8: llista de TPC amazics

AZLLIF: PARTS EXTERNES	
abliwn ⁹³	'pestanyes'
aclaym ⁹⁴	'bigoti'

⁹³ Tal com fèiem en català, escrivim en plural els termes per a aquelles parts del cos de les quals n'hi ha més d'una al cos humà (excepte *anzar* 'nariu': aquest mot, en singular es refereix a 'nariu' i en plural a 'nas' en algunes varietats rifenyes).

⁹⁴ Sempre que hi hagi més d'un mot a cada cel·la, el primer, del qual depèn l'ordre alfabètic de la taula, és el que els parlants de la nostra mostra consideren menys marcat semànticament i més utilitzat i conegut. Cada grup de mots que comparteixen cel·la, els parlants consideren que designen aproximadament el mateix segment referencial, encara que, com ja veurem, mai no són del tot sinònims.

cnabar	
aksum n tiymas	‘geniva’
anyar tanyart aynar tawrna tawnza	‘front’
anzar tinzar buxxis n wanzar ahawacm nuqqib wanzarn	‘nariu’
anzarn tinzar	‘nas’
aqmmum imi ajqmim	‘boca’
arbut n tiymas	‘dent’ (que creix a prop d’una altra)
azllif iyf aghguh aqiyyue	‘cap’
aynbub agnbur aqnfuh axnfar aqnsur axnzur axncuc aznfir aqsmud ssift	‘cara’

udm akammar	
aerur uqmmum any ally	‘paladar’
icuwwafn acaer icaewawn icnyufn izybibn sswarf icbcubn	‘cabells’
igmmizn imgizn iglluzn	‘galtes’
igncien incucn infufn	‘llavis’
ils	‘llengua’
immmutn n tiḏtawin	‘ninetes dels ulls’
imzzuyn	‘orelles’
taglult lḥlq	‘campaneta’
tamart taqtmirt aysmar	‘barbeta’
tamart amar aecimir	‘barba’
tarbibt n umzzuy	‘lòbul de l’orella’
tiḏtawin tiquqqecin	‘ulls’

timmiwin	‘celles’
tisira tiymas n uyuz	‘queixals’
tiymas	‘dents’
tiymas n laeql	‘queixals del seny’
tiymas n uydi	‘dents ullals’
tiymas n uyi	‘dents de llet’
tiymas wudm	‘dents incisives’

AZLLIF: PARTS INTERNES	
alli azllif amlyiy laeql lmuxx	‘cervell’

AȲARDUD:⁹⁵ PARTS EXTERNES	
ablul azrbuj aqtut azlul	‘penis’
abyas tabyast santura	‘cintura’
addiy n tddaxt	‘forat de l’espalla’
afflia ahcun abcun	‘vulva’
arrimt	‘cos’

⁹⁵ Aquesta paraula no es fa servir, però, com explicarem, apareix als diccionaris. La fem servir només per encapçalar la llista de mots del tronç.

ddat ljsdt	
aæddis	‘panxa’
aerur	‘esquena’
ibbicn	‘pits, mames’
idmarn admr ddmar	‘pit, tòrax’
iffan	‘mugrons’
ijiman tamgraḏt	‘clatell’ ‘cervicals’
imgizn n txna ijebubn	‘natges’
incicn n ahcun	‘llavis de la vulva’
iri amgraḏ	‘coll’
izagg ^w n	‘pèls axilars i púbics’
izutṭan anzḏ taeiyyact acaer	‘pèls’
iḃiln	‘espatlles’ ‘braços’
iḃzdisn iḃjbujn	‘costats’
nnsḥ	‘llom’, ‘ronyonada’
nuqqib n txna tiḏt n txna	‘anus’
swadday	‘baixos’
taddayin	‘aixelles’ ‘espatlles’
tagarjunt	‘nou del coll’
taḥbut ijiman	‘clot del clatell’
taxna	‘cul’

axna nubbiq qunniq timzfdft	
taeddist tamzziant	‘baix ventre’
timqt aëbbud taëbbudt	‘melic’

AḠARDUD: PARTS INTERNES	
adan amqgran bururu	‘budell gros’
adan amzzian	‘budell prim’
adanen	‘budells’
aëddis	‘panxa’
idmarn admr	‘pit’
imnyarn timllalin idḥdaḥn iqllawn	‘testicles’
inarfq	‘melsa’ ‘pàncrees’
iḗi	‘bufeta de la bilis’
iḡbujn	‘costats’ ‘costellam’
mrurat	‘ovaris’
pankrias	‘pàncrees’
pindisi	‘apèndix’
stumagu akbbus takriçt	‘estómac’

takricit tacwit	‘entranyes’
tamzzuyin lḥlq	‘amígdales’
taramant	‘interior de l’estómac’
taṛutin tuṛawin	‘pulmons’
tasa tacwit	‘fetge’
taɛddist tamzziant lwalda	‘matriu’
tgẓlin	‘ronyons’
tmijja tagarjunt iri	‘gola’ ‘tub que passa per la gola’
ul	‘cor’

Com en totes les llengües afroasiàtiques, les arrels dels mots amazics són consonàntiques, i les vocals realitzen una funció morfològica. Les formes dels mots flexionades (i, en menor mesura, derivades) són fruit de processos d’afixació d’altres elements vocàlics i consonàntics, però també de la modificació de l’organització vocàlica en les paraules i de la qualitat de les consonants de l’arrel (Lamuella, 2002: 19). Per exemple, a partir de l’arrel monoconsonàntica \sqrt{d} , es formem mots com els següents:

- (83) *ṭiṭ* ‘ull’, sg.⁹⁶ Serhoual, 2002: s.v. *ṭ*
ameṭṭa ‘llàgrima’, sg.

⁹⁶ Mantenim la grafia de les fonts lexicogràfiques en tots els exemples que no són nostres. Per aquest motiu, la \sqrt{d} de l’arrel no apareix en aquests mots, ja que l’autor reproduïx gràficament l’assimilació de \sqrt{d} i *t*.

En el primer mot de (83) s'afegeixen a l'arrel, a més de la vocal *i*, l'afix de femení *t...t*. En el segon, en canvi, a banda de les vocals *a*, s'hi afegeix el prefix *m*.

En les llengües afroasiàtiques trobem habitualment arrels triconsonàntiques (encara que també n'hi hagi de biconsonàntiques o de més llargues, sobretot en préstecs). En amazic, en canvi, hi ha moltes arrels monoconsonàntiques o biconsonàntiques, i és per aquest motiu que hi ha una gran quantitat d'arrels homòfones. A més, en amazic, per qüestions diacròniques no és fàcil establir quines són les arrels dels mots: en diversos estadis de la llengua han tingut lloc fenòmens que en dificulten la detecció: se n'han perdut consonants; alguns mots de la família que ajudarien a identificar-la s'han perdut en alguns dialectes; la morfologia derivacional no sembla tal si s'analitza la llengua només des d'un punt de vista sincrònic, fet que genera que el que en origen podien ser afixos ara es tracti com a part de l'arrel per desconeixement; etc.

Chaker (2013b) fa una anàlisi de la morfologia del cabilenc, i obté aquests resultats:

- Un 35% del lèxic és analitzable morfològicament:

(84) *isurya* 'ha encès' (tr.) Serhoual, 2002, *s.v. ry*
de *iarya* 'està encès' (rif.)
la *s-* és el prefix de factitiu.

- Un altre 35% només ho és si es fa comparació dialectal (85) o diacrònica (86):

(85) *isagni* 'agulla' (cab.) – arrel SGN? Chaker, 2013b
Arrel GN (Marroc central) = *cosir*
la *s-* és el prefix per al nom d'instrument

(86) tamt̥tu(y)t ‘dona’

Chaker, 2013b

Per a aquest mot, s’han proposat les següents arrels possibles:

MD, de què ve ‘melic’

D, de què ve ‘plorar’, + *m*, prefix de nom d’agent: ‘la que plora’

Chaker fa la hipòtesi que pot venir d’una arrel MDY (la *d* tensa > *t̥*). L’estructura C̄VC és la pròpia del participi passat. En l’estadi actual de la llengua, la *y* de l’arrel hauria caigut. L’arrel MDY vol dir ‘ser madur, consumible’. El fet, doncs, que aquest mot presenti connotacions sexuals, podria explicar per què en molts dialectes ‘dona’ s’anomena *tamgradt*, que vol dir ‘vella’ en origen (o en altres dialectes).

- Un 30% són formes aïllades, inanalitzables, tot i que en alguns casos, si es fa molta reconstrucció, es podria arribar a trobar una forma d’origen que hauria estat productiva. Moltes formen part del lèxic comú, i són arrels monoconsonàntiques o biconsonàntiques. Aquestes arrels poden presentar molta homofonia com veiem a continuació, amb l’exemple de l’arrel *fs*:

(87) fus ‘mà’

Serhoual, 2002, *s.v. fs*

ifis ‘hiena’

tifest ‘escòries de ferro’

fsed ‘prostituir, ser adúlter’

lfusi ‘fossat’

fsu ‘desfer, estirar la llana’

fses ‘ser lleuger’

afsas ‘branca petita, estella’

afes ‘enfosquir’

A partir d'aquests exemples veiem que l'ordenació per arrels dels mots en amazic no és fàcil, perquè costa establir quines són aquestes arrels. Vegem alguns exemples problemàtics extrets dels diccionaris consultats que ordenen els mots per arrels:

(88)	a. Serhoual	agenšiš, igenšišen	√gnš, √nš
	b. Serhoual	aɣembub, iɣembab	√ɣmb
	Taïfi	aɣenbub, iɣenbubn	√ɣnb

A (88a) veiem com un mateix autor, Serhoual (2002), recull el mot *agenšiš*, en plural *igenšišen*, sota dues entrades diferents, les arrels √gnš, √nš. A (88b), en canvi, reproduïm un mot que dos autors, Serhoual (2002) i Taïfi (1991), recullen sota la mateixa arrel, però escrita amb grafies diferents en cada cas: Serhoual reproduceix gràficament l'assimilació consonàntica de /m/ i /b/ amb les grafies <mb>, Taïfi, en canvi, manté l'escriptura <nb>.

En aquest apartat descriurem els trets bàsics del funcionament de la morfologia dels noms (flexió i derivació), centrant-nos especialment en aquelles qüestions que hem trobat en els TPC llistats a la taula 8.

5.2.1. LA FLEXIÓ DELS SUBSTANTIUS

En amazic, els noms es flexionen en gènere, nombre i estat, és a dir, poden ser masculins o femenins, singulars o plurals, i poden estar en estat lliure o estat d'annexió segons la funció i el lloc que ocupen dins d'una oració. Explicarem molt breument aquests processos de flexió, amb l'únic objectiu d'assenyalar quins són els morfemes de gènere, nombre i estat dels noms que estudiem en aquest treball i d'explicar alguns fenòmens semàntics que s'hi relacionen.

Pel que fa al gènere, els substantius de l'amazic poden ser masculins o femenins:

(89)	aëddis	‘panxa’	masculí
	imi	‘boca’	masculí
	ul	‘cor’	masculí
	taddayt	‘aixella’	femení
	tiḏt	‘ull’	femení
	timmi	‘cella’	femení

El morfema de femení és un morfema discontinu *t...(t)*. Segons alguns autors (Boukhris *et al.*, 2008; Lamuela, 2002, etc.) el morfema de masculí és la vocal inicial dels noms (*a*, *i* i *u*, tal com veiem als exemples de (89)). Seguint Chaker (1995c) nosaltres considerem que la primera vocal dels substantius indica estat lliure o d'annexió:⁹⁷

(90)	aḡnbub	‘cara’ EL	uḡnbub	‘cara’ ANN
	taddayt	‘aixella’ EL	tddaxt	‘aixella’ ANN

Els substantius estan en estat d'annexió quan fan la funció de subjecte postposat al verb o després de gairebé totes les preposicions. En la resta de casos, estan en estat lliure:⁹⁸

(91)	a.	Icca	aqnenni
		menjar.3SM.ACP	conill.EL
		‘Ha menjat conill’	

⁹⁷ Com hem avançat a (5.1.), en tarifit alguns substantius no duen prefix d'estat quan estan en estat lliure, com ara *fus* ‘mà’ (*afus* en altres varietats) o *tmart* ‘barba’ (*tamart* en altres varietats).

⁹⁸ Per aprofundir en aquestes qüestions sintàctiques relacionades amb el prefix d'estat, vg. Mettouchi i Frajsyngier (2013). Per aprofundir en la polèmica relacionada amb l'origen del prefix, vg. Prasse (2002).

- b. Icca **uqnenni**
 menjar.3SM.ACP conill.ANN
 ‘El conill ha menjat’

Pel que fa al nombre, en amazic els mots poden estar en singular o en plural:

- (92) acuwwaf ‘cabell’ SG. **icuwwafn** ‘cabells’ PL.
 agmmiz ‘galta’ SG. **igmmizn** ‘galtes’ PL.
 tiḍt ‘ull’ SG. **tiḍtawin** ‘ulls’ PL.

Tal com podem veure a partir dels exemples de (92), el procediment regular de formació de plural consisteix a canviar la primera vocal del mot singular (habitualment, *a*) en *i*, i a afegir el sufix *-n* en els mots masculins, o *-in* en els femenins. A més, en alguns casos, el radical s’allarga amb *-aw-*, *-iw-*, *-w-*. A vegades, però, la formació del plural no segueix aquest procediment regular: en alguns casos el plural es forma a partir d’un canvi de les vocals de l’interior del mot (*adrar* ‘muntanya’ – *idurar* ‘muntanyes’), o combinant tots dos processos: (*afus* ‘mà’ – *ifassn* ‘mans’).

Aquests processos de flexió no sempre serveixen només per marcar el gènere o el nombre. A vegades també canvien la semàntica del mot. A banda dels casos en què mots referents a éssers sexuats poden flexionar-se en masculí i en femení segons el sexe del referent (*afunas*, *tafunast* ‘bou’, ‘vaca’), en amazic, si es forma un femení a partir d’un nom masculí (93a), o un masculí a partir d’un nom femení (93b), el gènere té un valor semàntic de diminutiu en el primer cas,⁹⁹ i d’augmentatiu en el segon:¹⁰⁰

- (93) a. iyf ‘cap’ tiyft ‘caparró’
 b. tamart ‘barba’ amar ‘barba espessa’

⁹⁹ A part del canvi de gènere, també hi ha processos derivacionals de formació de diminutiu, tot i que són menys freqüents (vg. Vycichl, 1961).

¹⁰⁰ També pot tenir-lo de pejoratiu, especialment quan el referent és un ésser sexual: *tadgalt* ‘vídua’ > *adgal* ‘dona de mala reputació’ (Boukhris *et al.* 2008).

En alguns casos, el canvi de gènere pot motivar altres diferències semàntiques, a banda del que acabem d'explicar:¹⁰¹

(94)	aæddis	‘panxa’	taæddis t	‘sotaventre’, ‘úter’
	amgraḍ	‘coll’	tamgraḍt	‘clatell’

Com hem vist que passava amb el gènere, en alguns casos (molt menys nombrosos que els que es donen en amb la flexió de gènere), un canvi de nombre també pot comportar significats diferents:

(95)	ijm	‘coll’	ijiman	‘clatell’, ‘cervicals’
------	-----	--------	--------	------------------------

Els parlants entrevistats reconeixen alguns d'aquests exemples que hem reproduït com a formes flexionades d'un mot masculí o femení. En els TPC n'hi ha relativament pocs exemples i, per tant, les afirmacions que fem a continuació no es poden generalitzar:

- Formes que els parlants analitzen i reconeixen: tots els parlants reconeixen els mots diminutius com a formes flexionades en femení a partir d'un mot masculí (per exemple, en parlar d'un mot com *tiyft* ‘caparró’, mencionaran que és la forma diminutiva de *iyf* ‘cap’, i explicaran que es refereixen al mateix segment referencial: l'esfera superior del cos humà).

Quan el canvi de masculí a femení no marca només diminutiu, també reconeixen que és una forma flexionada d'un masculí primigeni, i en explicar-ho ho tradueixen literalment, però de seguida afegixen que el mot designa un segment referencial diferent que el mot masculí, és a dir, que la flexió de gènere, en aquest cas, genera un mot que designa una categoria diferent que el mot en masculí: *taæddist* “és com si diguessis

¹⁰¹ Fora del domini de les parts del cos, la flexió en femení de mots masculins pot vehicular més nocions semàntiques que aquí no tenim en compte (vg. Boukhris *et al.* 2008).

panxeta, panxa petita, però vol dir la part de baix de la panxa o allà on hi ha el nen”, expliquen.

- Formes que els parlants reconeixen però no analitzen morfològicament: l'exemple que tenim de canvi semàntic a partir de la flexió de plural (*ijm* – *ijiman*), per als parlants són formes que etiqueten dues categories diferents ('coll' i 'clatell'), però no detecten que una és una forma flexionada a partir de l'altra (*ijiman* és el plural de *ijm*).
- Formes que els parlants ni reconeixen ni poden analitzar morfològicament: en alguns casos els parlants entrevistats no reconeixen una de les paraules que formen parelles flexionades, ni en poden preveure el significat, al contrari del que teníem previst: els rifenys utilitzen normalment el mot *tamart* 'barba'. En mencionar-los la paraula *amar* 'barbassa', que no coneixen ni fan servir, sembla que n'haurien de predir el significat (sempre, quan una paraula femenina es flexiona en masculí, es forma un augmentatiu). Però els informants de la nostra mostra no la reconeixen, ni la relacionen amb *tamart*.

A partir de la llista de la taula 8 també veiem, d'una banda, que algunes de les paraules elicitades són mots flexionats en gènere (en aquests casos, el canvi de flexió provoca un canvi semàntic com amb les paraules que hem vist a (93)). De l'altra, a (96), trobem mots que poden estar flexionats indistintament en femení i en masculí sense canvi de significat. Molts ja han anat sortint en comentar les parts del cos per separat, però els recollim junts aquí:

(96)	abyas	'cintura'	tabyast	'cintura'
	aebbud	'melic'	taebbudt	'melic'
	axna	'cul'	taxna	'cul'

Fins aquí hem analitzat la flexió dels substantius, i ens hem centrat sobretot en l'anàlisi de noms simples. En amazic, els processos de derivació i composició

són poc freqüents i productius. Molts autors (Chaker 1995a, Naït-Zerrad, 2002) estan d'acord a afirmar que en amazic la derivació és un procés de formació de mots més habitual que no pas la composició. Tot i així, afirmen que parlar de derivació en sincronia no és fàcil; a vegades, per trobar les arrels dels mots s'ha de fer una anàlisi diacrònica de la paraula:

En réalité, cette présentation “dérivationnelle” du lexique berbère est nettement de nature diachronique. Dans la langue actuelle, le réseau des relations entre racine et dérivés est profondément perturbé par d'innombrables accidents: évolution sémantique de la racine et/ou du dérivé, évolution phonétique de la racine et/ou du dérivé, disparition de la racine/isolement du dérivé, emprunts aux langues étrangères... Tous ces phénomènes tendent, depuis longtemps, à briser l'unité des familles de mots en berbère et à obscurcir le lien entre racine et dérivé. (Chaker, 1995a)

No podem considerar, tal com expressa Andersen (1978), que els mots simples en amazic designin categories considerades bàsiques i més rellevants, sigui per les propietats perceptives que presenten o per la funció que realitzen. Per exemple, la zona lumbar o 'ronyonada' és designada per la paraula simple *nns*. De totes maneres, sí que veurem que els complexos (les formes derivades o compostes), solen referir-se a parts o bé menys rellevants, o bé que es refereixen a una part del cos molt visible i per tant rellevant (designada per algun altre mot simple), però amb una càrrega semàntica suplementària.

En tot cas, pel que fa ara a la derivació, és remarcable que força paraules de les que hem recollit per a parts del tronc sembla que comparteixin arrel i, a més, que tinguin relació semàntica: *amgraḍ* 'coll' i *tamgraḍt* 'clatell' ja hem vist que són formes flexionades del mateix mot. Sembla que el mot per a 'espatlla', *tagruḍt*, hi manté una relació de tipus lèxic i, potser, semàntic: en la imatge frontal de la tasca de coloració els parlants pinten un segment relativament petit corresponent a 'espatlles', però en la imatge posterior del cos, alguns pinten tota la part superior de l'esquena que és, en part, coincident amb la nuca. En els diccionaris consultats, *amgraḍt* i *tamgraḍt* són ordenats sota l'arrel $\sqrt{grḍ}$ (Taïfi, Dallet).

Tagruḍt és recollit per Taïfi (1991) també sota l'entrada \sqrt{grd} , encara que ell mateix la torna a posar, com Dallet i Serhoual, a \sqrt{yrd} . Possiblement aquests mots també tenen relació amb *ayardud* 'tronc', que Serhoual col·loca sota l'arrel \sqrt{yrd} . Els altres diccionaris no la recullen, i els parlants no la coneixen. Possiblement és un neologisme creat a partir de l'arrel dels altres mots que hem mencionat; és a dir, és possible que el mot que Serhoual recull per designar 'tronc' derivi d'uns altres que etiqueten un segment referencial que inclou la totalitat de la part superior del tronc.

5.2.2. L'EXPRESSIVITAT

Chaker (1995a) distingeix entre dos tipus de derivació: la derivació gramatical i la derivació de manera, utilitzant la terminologia de Cohen (1968). La derivació gramatical és la que fa referència, segons Chaker, als procediments regulars de formació de mots, que es caracteritzen per la regularitat i la productivitat (per exemple, en la formació dels noms deverbals, de verbs factitius, recíprocs, reflexius, passius, etc.). La derivació de manera o expressiva, en canvi, es referiria a un procés morfològic que tindria com a resultat la creació de mots afectius, pejoratius, diminutius, augmentatius, onomatopeics, etc., i sembla que és freqüent en el lèxic per a parts del cos (Naït-Zerrad, 2002: 350).

Segons Naït-Zerrad (2002: 350), la derivació expressiva consisteix a inserir o canviar alguns fonemes o grups de fonemes a l'arrel de la paraula (Naït-Zerrad, 2002: 349) per donar-li un valor semàntic diferent (repetitiu, augmentatiu, diminutiu, pejoratiu, milloratiu, etc). Chaker (1997a) afirma que hi ha diversos processos morfològics relacionats amb l'expressivitat: l'allargament d'una consonant radical serveix per donar al mot un valor semàntic de repetició o pluralitat, o per remarcar la durada (en els casos de les formes verbals); la repetició d'una consonant radical, habitualment la del mig però a vegades també la consonant final, amb inserció d'una vocal de separació, és un procés que atorga al mot un sentit d'intensitat o d'excés (la repetició pot ser completa en el

cas dels verbs, per marcar la imperfecció o la segmentació d'un procés). Encara que tots els processos mencionats els trobem en els TPC, el més freqüent és el que té a veure amb la inserció al començament, al final o al mig dels mots de fonemes velars, uvulars, faringals, laringals i labials. Normalment, les formes resultants serveixen per obtenir vocabulari expressiu lligat al llenguatge tradicionalment femení i relacionat amb la intimitat familiar. Per exemple, les formes *aqsmud*, *aqdmur*, *aqnsur* i *aqnfuh* ('cara'), presentarien, seguint els arguments de Chaker, inserció de *q*-. El mateix autor (Chaker, 1973: 92) afirma que el fonema /ʃ/ serveix per donar a la paraula un valor de diminutiu, i que en canvi els fonemes amb un punt d'articulació més posterior, com /q/, /χ/ o /ɣ/, afegeixen una connotació negativa al mot. De totes maneres, l'anàlisi semàntica d'aquests afixos no és fàcil:

Sur le plan sémantique, l'analyse du contenu de ces divers morphèmes dérivationnels n'est pas très aisée. Le faible nombre d'exemples attestés pour la plupart des dérivationes et, surtout, l'absence de la base de dérivation dans la majorité des cas, ne facilitent pas les travail d'analyse sémantique. (Chaker, 1973: 92)

Alguns autors, a diferència de Chaker (1997a), afirmen que en aquests casos no es pot parlar de derivació: Galand (1988: 239), per exemple, declara que no hi ha una repartició regular de les paraules en famílies ben constituïdes, ja que les evolucions fonètiques i morfològiques han reduït el sistema d'esquemes. Semblaria, per les paraules de Galand (1988), que en el que s'anomena derivació de manera o expressiva no hi hauria una relació regular entre la base i els afixos.

Deixant de banda la qüestió de si aquests fonemes inserits són afixos o no ho són (és a dir, de si es tracta realment de derivació, tal com l'entendem habitualment), reproduïm, a continuació, alguns exemples del tarífit classificats segons si són analitzables o no (seguint la classificació dels verbs en cabilenc de Chaker, 2013b).

5.2.2.1. MOTS ANALITZABLES

Als exemples següents veiem un conjunt de mots que han patit un procés morfològic de creació d'un mot valoratiu a partir d'un mot amb un significat proper que existeix, en rify, sense el procés morfològic en qüestió. En alguns casos, com els dos primers de l'exemple (97), l'expressivitat afegida en el significat d'un mot pot desaparèixer amb el temps:¹⁰²

(97)	tamart 'barba'	akammar	'baix de la cara'	arrel: MR
	tamart 'barba'	aqmmum	'barba' (pèl)	arrel: MR
	imgizn 'galtes'	igmmizn	'galtes grosses'	arrel: MGZ
	imi 'boca'	aecimir	'boca'* ¹⁰³	arrel: M
	imi 'boca'	ajqmim	'bocassa'	arrel: M

En els exemples de (97) hi hem recollit mots que sembla que continguin prefixos ([k, ε, c, g, q, j]) combinats amb altres elements. Aquests prefixos, però, no sempre són els mateixos, ni són productius, ni tenen un significat predictable.

Aquests mots recollits a (97) són analitzables per a un lingüista, però no per als parlants. De fet, alguns que fan servir el mot *imgizn* per a 'galtes', no coneixen la paraula *igmmizn*, ni la reconeixen quan se'ls esmenta. És a dir, si ells coneixen *imgizn* i en l'entrevista se'ls menciona la paraula *igmmizn*, cap no la relaciona amb *imgizn* 'galtes', sinó que declaren que no la coneixen.

¹⁰² El mot *akammar* no té un significat expressiu, ja que només canvia el significat respecte a *amar* o *tamart*, però el so inserit pertany a la sèrie de sons proposats per Chaker que trobem habitualment en aquest tipus de mots. Passa el mateix amb *aecimir*. Els altres tres sí que tenen sentit expressiu, encara que per a alguns parlants (els de rify central) *aqmmum* ha perdut el matis valoratiu i ha substituït el mot d'origen, *imi*.

¹⁰³ A vegades, aquests matisos semàntics canvien segons la varietat dialectal; els sons inserits no coincideixen mai entre dialectes, però dins d'un mateix dialecte com el tarifit hi pot haver variació en l'assignació de significat, encara que el so coincideixi. En alguns casos el que és pejoratiu en un dialecte no està marcat semànticament en un altre: *aynbub* és despectiu a Lhusima, però és la manera normal de designar 'cara' a Nador. Només indiquem el significat expressiu si coincideix en totes les varietats rifyes presents a la mostra. Si només ho és per a alguns parlants, escriurem el significat no marcat expressivament amb un asterisc al costat.

5.2.2.2. MOTS ANALITZABLES FENT COMPARACIÓ DIALECTAL O DIACRÒNICA

A continuació reproduïrem tres exemples de mots que en rífeny haurien estat expressius en origen, ja que tenen inserit el so propi d'aquest tipus de paraules, i presenten tensió consonàntica. En altres àrees dialectals es consideren mots pejoratius, ja que conserven la forma sense derivar, però els parlants de tarifit no les reconeixen com a tals, sinó que expliquen que són les formes menys marcades semànticament per designar les parts del cos a què es refereixen:

(98)	aæddis	tadist (cab.)	‘panxa’	arrel: DS
	aæbbuḍ	tabuḍt (cab.)	‘melic’	arrel: BD
	aærir	aruri (tuareg)	‘esquena’	arrel: R ¹⁰⁴

Evidentment, els parlants no les reconeixen com a paraules derivades, perquè no coneixen els mots d'origen, vius en altres dialectes com el cabilenc o el tuareg.

5.2.2.3. MOTS NO ANALITZABLES

Els mots de (99) els agrupem com a mots expressius perquè contenen els sons característics d'aquest tipus de paraules a l'inici, o bé presenten reduplicació o tensió d'algunes de les consonants de l'arrel. Com veiem a partir de la traducció, alguns tenen un valor semàntic expressiu a tota l'àrea rífenya, i d'altres, els que són marcats amb un asterisc, en alguns indrets han perdut l'expressivitat. S'ha de tenir en compte que, encara que n'hi ha uns quants que comparteixen el mateix significat, això no vol dir que cada parlant rífeny els conegui tots: per als rífenys centrals, per exemple, *icuwwafn* és la forma normal d'etiquetar ‘cabells’ i *icnyufn* és pejoratiu, i per als parlants de Lḥusima és al revés. També pot ser que uns utilitzin *aqsmud* ‘cara’ (pejoratiu), però no coneguin *aqnsur*, que significa el mateix però per als parlants d'una altra varietat que no coneixen *aqsmud*, etc.:

¹⁰⁴ En aquest cas, l'arrel no és RR perquè una arrel no pot contenir dues consonants iguals (Múrcia, 2010)

(99)	icuwwafn	‘cabells’*	aynbub	‘cara’*
	acɛwaw	‘cabells’*	taɛiyyact	‘pèls’
	icnyufn	‘cabells’*	bururu	‘budell gros’*
	acɛwaw	‘cabells’*	azlul	‘penis’
	icbcubn	‘cabells’*	ablul	‘penis’
	aqnsur	‘cara’*	ancic	‘llavis’*
	aqnful	‘cara’*	incucn	‘llavis’*
	agnbur	‘cara’*	igncicn	‘llavis’*
	axncuc	‘cara’*	azbbub	‘natges’
	axnful	‘cara’*	tiquqqucin	‘ullets’
	axnzur	‘cara’*	ijɛbubn	‘natges’
	aqsmud	‘cara’*	ayardud	‘tronc’ ¹⁰⁵
			iqllawn	‘testicles’

Els mots de (99) presenten el mateix aspecte que els mots analitzables que hem reproduït més amunt, però en canvi no els trobem sense els processos morfològics que suposadament hi operen i els parlants no els reconeixen com a derivats: per a ells són mots simples.

Tot i que semblen inanalitzables, alguns d’aquests mots són força semblants i això fa pensar que poden derivar d’una forma comuna:

(100)	aqnsur	‘cara’*
	aqnful	‘cara’*
	axnful	‘cara’*

¹⁰⁵ El fonema /ɛ/ d’aquest mot no és expressiu. La paraula *ayardud*, com veurem, ha patit un procés semblant al de la composició.

axnzur	‘cara’*
agnbur	‘cara’*
aɣnbub	‘cara’*

Possiblement, els noms de (100) vénen d’una arrel comuna: si se n’elimina la primera consonant (sempre un so posterior, tal com ja hem assenyalat que passa amb els mots expressius), seguiria sempre una consonant *n*, i en molts casos, la darrera consonant (d’una possible arrel trilítera) seria *r*. Chaker (c.p.) considera que vindrien totes d’una arrel comuna *NFR, de l’àrab (§ 5.2.4).

Segons Ameur (2011: 571), el camp semàntic de les parts del cos és, per excel·lència, el camp de l’expressivitat:

- (101) NOB: es para hacer broma. Cuando insultas una persona, ya sabes como se insulta. Pero a los niños, a un sobrino, una madre o una abuela a su nieta... “*bu aqnfuh-a*” [tu, el de la carota!], “*bu quqqucin-a*” [tu, el dels ulls!]... entonces esto no son insultos, entiendo yo.

De totes maneres, afegeix Ameur, termes que havien estat expressius en algun estadi diacrònic de la llengua poden no ser-ho en sincronia, i això explicaria que parlants d’alguna varietat no utilitzin alguns mots de les llistes anteriors amb un valor expressiu:

- (102) RAC: yo, a mi tamaziɣt, que soy yo, que soy de Nador, yo tengo esto como insulto: *aqnfuh*. Pero hay personas que son otra parte de tamaziɣt y dicen *taqnfuht*.
CAF: de normal.
RAC: de normal.

Segons Galand (1969: 12), “dès qu’un terme expressif chasse un autre mot, son expressivité commence à s’émousser, ce qui tend à provoquer un perpétuel

rajeunissement du vocabulaire; mais les rythmes et les moyens de ce rajeunissement varient d'une région à l'autre, accentuant la diversité dialectale.”

5.2.3. COMPOSICIÓ

A la llista de mots de (103) només hem trobat dos exemples de composició, és a dir, de mots formats per més d'un radical que semànticament es refereixen a un sol concepte:

(103)	<i>iyzdisn</i>	‘costats’ ¹⁰⁶	<i>iyzs</i> ‘os’ + <i>dis</i> ‘costat’
	<i>aysmar / taqsmirt</i>	‘barba’	<i>iyz</i> ‘os’ + <i>amar</i> ‘barba’

Alguns autors coincideixen a afirmar que les formes més freqüents de composició en amazic són del tipus *w* + nom (‘fill de N’), *bu* + nom (‘el de N’), etc. (Galand, 1988: 239). En el domini de les parts del cos, aquesta última hi és molt present, especialment quan es vol destacar negativament una part del cos d’algú. Com veiem a (104a), molts informants mencionen espontàniament expressions d’aquest tipus, sovint amb un nom despectiu dels que hem recollit a l’apartat de l’expressivitat. També poden construir-se, però, amb substantius que d’entrada no són pejoratius i que ho esdevenen en formar part d’un compost del tipus *bu-N-a*, com veiem a (104b):

(104)	a.	<i>bu</i>	<i>unfufn-a!</i>
		<i>el.de</i>	<i>llavi(despectiu).PL.ANN-DEM</i>
			‘[tu,] el dels llavis [grossos, lletjos]!’
	b.	<i>bu</i>	<i>uzllif-a</i>
		<i>el.de</i>	<i>cap.ANN-DEM</i>
			‘[tu,] el del cap!’

¹⁰⁶ La paraula *iyjbujn* ‘costellam, costat’ derivaria probablement del compost *iyzdisn*, amb inserció de fonemes propis de l’expressivitat (Chaker, c.p.)

Són molt freqüents, d'altra banda, els compostos sintagmàtics per a designar parts del cos. En primer lloc, molts són formats per noms amb un sintagma preposicional:

(105) [Nom [preposició [sintagma nominal]]]

a.	aksum n carn de carn de les dents	tiymas dent.ANN.PL		‘genives’
	tiymas dent.PL dents de llet	n de	uyi llet.ANN	‘dents de llet’
	tiymas dent.PL dents de gos	n de	uydi gos.ANN	‘ullals’
	tiymas dent.PL dents de la cara	n de	wudm cara.ANN	‘incisives’
b.	aerur esquena esquena de la boca	n de	uqmmum boca.ANN	‘paladar’
	imgizn galta.PL galtes del cul	n de	txna cul.F.ANN	‘natges’
	tiqt ull.F ull del cul	n de	txna cul.F.ANN	‘anus’

A (105a), el primer mot del sintagma designa la part del cos que de fet és etiquetada per tot el compost sintagmàtic, però el sintagma preposicional en

delimita el significat: els mots *aksum* ‘carn’ o *tiymas* ‘dent’ serveixen per referir-se a qualsevol dent o a qualsevol porció de carn del cos, i el sintagma preposicional que els acompanya especifica el referent.

En els exemples de (105b), el nucli es refereix habitualment, i tot sol, a una part del cos més rellevant i situada normalment en una part més alta i davantera del cos (Andersen, 1978). Per exemple, a *aerur uqmmum* el mot *aerur* serveix per denominar ‘esquena’ i en canvi, l’expressió nominal *aerur uqmmum* serveix per designar una part menys rellevant perceptivament, el ‘paladar’.

Els exemples de (106), a diferència dels de (105), tenen com a nucli del sintagma un element que no és una part del cos, sinó un substantiu que habitualment es refereix a entitats que presenten alguna semblança amb la part del cos designada amb el compost sintagmàtic. El sintagma preposicional que acompanya el nucli delimita el segment referencial on està situada aquesta part que es vol etiquetar amb l’expressió nominal.

(106)	addiy n forat de forat de l’espatlla	tddaxt espatlla.ANN	‘clot de l’espatlla’
	taḥbuṭ n clot de clot del clatell	ijiman clatell.PL.ANN	‘clot del clatell’
	buxxis n forat de forat del nas	wanzar nas.ANN	‘nariu’
	nuqqib forat forat del nas	wanzarn nas.PL.ANN	‘nariu’
	nuqqib n forat de forat del cul	txna cul.ANN	‘anus’

arbut	n	tiymas	‘dent que creix a prop d’una altra’
càrrega de		dent.PL.ANN	
càrrega de la dent			

mummu	n	tiḍt	‘nineta de l’ull’
fantasma	de	ull.F.ANN	
fantasma de l’ull			

D’altra banda, també hem trobat un altre tipus d’expressions nominals, aquest cop formada per un sintagma nominal compost per un nom i un adjectiu:

- (107) [Nom + adjectiu]
taeddist tamzziant	lit. ‘panxeta petita’	‘baix ventre’	‘matriu’
adan amqgran	lit. ‘budell gros’	‘budell gros’	
adan amzzian	lit. ‘budell petit’	‘budell prim’	

5.2.4. MANLLEUS

Tot i que Chaker (1984: 226) explica que “les termes désignant les différentes parties du corps et les diverses espèces d’animaux et d’arbres sont très généralement restés berbères”, alguns mots que recollim a la llista de la taula 8 són manlleus. Al llarg del temps, per qüestions històriques i geogràfiques, l’amazic ha tingut contacte amb altres llengües com ara el púnic, el llatí, l’àrab i, més recentment, llengües romàniques com el francès i, en el cas del rifeny, l’espanyol. En aquestes situacions de contacte lingüístic l’amazic ha rebut una forta influència lèxica d’aquestes altres llengües (Chaker, 1984: 216; Taïfi, 1997: 61). La majoria dels manlleus lèxics de l’amazic vénen de l’àrab, encara que alguns dels més recents provenen de llengües romàniques i també tenen una presència important (Kossmann, 2013). Segons Taïfi (1997: 66), generalment els manlleus de l’àrab s’han adaptat a la fonètica i a la morfologia de la llengua amaziga. Algunes paraules, no obstant, mantenen el so [l-] o [r-] inicial, corresponent a l’article definit de l’àrab. De totes maneres, continua explicant

aquest autor, com que l'amazic i l'àrab són llengües afroasiàtiques totes dues i, per tant, amb característiques estructurals comunes, els manlleus de l'àrab s'integren fàcilment al sistema morfològic amazic (flexiu i derivatiu). Agrupem alguns manlleus de la llista de (108) segons si estan integrats a la flexió amaziga (108a), o segons si mantenen les característiques morfològiques de la llengua d'origen (108b) (Kossmann, 2009):

(108)

a.	acaer 'cabells'	شعر	ʃʃr	vocal d'estat (àr. cl. i marr. 'cabells, pèls')
	azbbub 'penis'	زب	zb	vocal d'estat (àr. cl. i marr. 'penis')
	takriect 'entranyes'	كرش	krʃ	vocal d'estat i morfema femení (àr. cl. i mar. 'estómac')
	aznfir 'cara'	زنفير	znfr	vocal d'estat (àr. marr. 'musell')
b.	ljsdt 'cos'	جسد	jsd	àrab marroquí i clàssic
	lhq 'coll'	حُق	hqq	àrab marroquí i clàssic
	lmuxx 'cervell'	مخ	mx	àrab marroquí i clàssic
	lmaedda 'estómac'	معدة	m'da	àrab marroquí i clàssic
	stumagu 'estómac'	estómago		espanyol
	pindisi 'apèndix'	apèndice/appendice		espanyol o francès
	pankrias 'pàncrees'	páncreas/pancréas		espanyol o francès
	santurat ¹⁰⁷	cintura /ceinture		esp. o fr. + plural (àr. fem.)

Kossmann (2009) recull altres manlleus que tenen com a procedència l'àrab marroquí però que no hem pogut trobar a diccionaris àrabs. Alguns estan integrats a la morfologia amaziga, com *azllif* i *aynzur*, i en canvi d'altres

¹⁰⁷ L'àrab agafa *santurat* d'una llengua romànica.

mantenen característiques morfològiques de l'àrab, com l'article o el plural femení en –at: *lnhud* 'pits', *mrurat* 'ovarís', *lwalda* 'matriu' o *ddat* 'cos'

Tal com veiem a partir d'aquests exemples de TPC, la situació sociolingüística de les zones de parla amaziga ha propiciat una sèrie de fenòmens (Kossmann, 2013: 88-94): d'una banda que s'agafin mots d'altres llengües per designar noves realitats (ciència, administració, política, etc.), i de l'altra, que també se'n substitueixen de lèxic bàsic:

Mais le fait capital est l'emprunt massif de termes arabes par tous les parlars de l'Afrique du nord quels qu'ils soient, et point seulement pour des notions nouvelles comme les notions religieuses de l'Islam, mais dans tous les ordres d'idées, supplantant constamment des termes berbères qui çà et là tombent aussi en désuétude ou se spécialisent dans l'expression d'une nuance déterminée (Basset, 1953: 43).

Pel que fa a la primera idea expressada per Basset (que els manlleus designen nocions noves, però també realitats quotidianes), en el domini de les parts del cos es donen tots dos casos. D'una banda, mots com *pindisi* 'apèndix', o *mrurat* 'ovarís' designen segments de la realitat a què habitualment els parlants no es refereixen (podríem considerar-los mots tècnics ja en les seves llengües d'origen) i, per tant, no és que designin nocions noves, sinó que designen elements que, tot i que existien, no s'havien anomenat fins fa poc temps. De l'altra, paraules com *ddat* 'cos', *lwalda* 'matriu' o *santura* 'cintura' designen referents que ja són anomenats per mots amazics patrimonials (*arrimt*, *taeddist tamzziant* i *tabyast* respectivament).

En referència a la segona idea del paràgraf de Basset (que els termes substituïts pels manlleus o bé cauen en desús, o bé s'especialitzen en nocions semàntiques determinades), també n'hem trobat algun exemple en la llista de la taula 8: es podria pensar que el mot *pankryas* 'pàncrees' designa un segment del cos humà que sembla que, tradicionalment, s'ha anomenat amb el mot *inarfd* 'melsa', 'pàncrees'. Per als parlants que utilitzen el manlleu *pankryas*, el mot *inarfd*

designa només ‘melsa’. Passa el mateix amb els termes per a ‘cervell’: el mot patrimonial *alli* es refereix, segons alguns parlants, a l’òrgan físic, mentre que els arabismes *lmuxx* o *laεql* fan referència, a més, a les funcions cognitives, a l’intel·lecte.

5.2.5. SÍNTESI

En aquest apartat hem analitzat els TPC des d’un punt de vista morfològic, i l’hem dividit en els següents subapartats: flexió, derivació, composició i préstecs. Hem vist que la derivació i la composició són procediments morfològics poc freqüents en amazic (excepte, potser, en el cas dels compostos sintagmàtics), i que, pel que fa als préstecs, un bon percentatge de les paraules recollides són mots de procedència àrab (la majoria) o de llengües romàniques.

També hem vist, d’acord amb els universals d’Andersen, que les parts del cos designades amb paraules derivades o compostes són sobretot parts poc rellevants o que tenen una càrrega semàntica suplementària en el cas dels mots derivats expressius. Tot i així, al contrari del que afirma l’autora mencionada, els mots simples no etiqueten només categories perceptivament rellevants: n’hi ha algunes que es refereixen a parts del cos que no presenten aquestes característiques, com ara *nnş* ‘ronyonada’, o *any* ‘paladar’ (cf. *aεrur aqmmum* ‘esquena de la boca’, ‘paladar’).

Hem pogut observar que el sistema d’arrels amazic no funciona de la mateixa manera que en altres llengües de la mateixa família lingüística: molts mots són inanalitzables, i d’altres ho són si no es fa comparació dialectal o diacrònica. És per això que és difícil determinar les relacions morfològiques que mantenen els mots entre si i detectar possibles mots derivats (els afixos tampoc no són recurrents ni productius com ho són en altres llengües). La presència de moltes arrels monoconsonàntiques o biconsonàntiques fa que hi hagi molta homofonia, i

que sovint es facin relacions errònies entre mots que, aparentment, comparteixen radical.

5.3. ELS SIGNIFICATS DELS TPC

A l'apartat anterior hem estudiat la forma dels substantius que es refereixen a les parts del tronc i del cap, internes i externes, de l'amazic. A continuació analitzarem, en aquest apartat, els aspectes semàntics relacionats amb aquestes etiquetes. En primer lloc, descriurem com categoritzen el cos humà els parlants d'amazic entrevistats, com distingeixen les entitats que formen el sistema anatòmic i com les agrupen en les peces lèxiques que trobem a la llista de la taula 8. Així doncs, analitzarem la relació que hi ha entre la realitat física del cos humà i els mots que s'hi refereixen, és a dir, descriurem els processos de conceptualització i de categorització semàntica del cos humà i de les seves parts.

Dividirem aquest apartat en els subapartats següents: en primer lloc (§ 5.3.1), parlarem del context d'ús de les paraules estudiades (hem trobat molts mots sinònims i preveiem que el context extralingüístic determinarà l'ús d'unes paraules o d'unes altres). A continuació (§ 5.3.2), descriurem de quina manera els parlants conceben el cos humà com un sistema partonòmic jerarquitzat i quins mots componen el sistema partonòmic que fan servir. Finalment, farem una anàlisi semàntica de les paraules per a parts externes i internes del tronc i del cap en amazic.

5.3.1. VARIACIÓ EN L'ÚS I EN L'ASSIGNACIÓ DE SIGNIFICATS DELS TPC EN AMAZIC

L'ús de determinades peces lèxiques depèn de la varietat lingüística del parlant i, sovint, de factors extralingüístics com ara el sexe dels informants, l'edat i el nivell d'estudis, i el context de producció del discurs.

5.3.1.1. EL SIGNIFICAT DE LES PARAULES SEGONS LA PROCEDÈNCIA GEOGRÀFICA DEL PARLANT

Tot i haver-nos centrat a analitzar el lèxic i la categorització semàntica de la varietat d'amazic parlada al Rif, hem detectat força variació entre els parlants en funció de la zona de què provenen (a l'apartat 5.1 ja hem explicat breument la divisió dialectal del tarifit, i al capítol 3 ja hem mencionat la procedència dels informants). Així, de les quatre varietats rifenyas (oriental, central, occidental i meridional), els parlants que formen la mostra vénen de poblacions incloses dins de la zona oriental, central i occidental (la majoria de la zona central).

Les diferències relacionades amb el lèxic i la categorització, d'una banda tenen a veure amb l'ús o no d'un determinat mot, i, de l'altra, amb els significats diferents d'una mateixa paraula que pot ser utilitzada en tots tres dialectes. Així, a (109) veiem com per designar un mateix segment referencial els parlants utilitzen o coneixen una paraula o una altra segons la seva procedència geogràfica:¹⁰⁸

(109)	tarbibt	'lòbul de l'orella'	Occidental
	Els informants no l'anomenen		Central i oriental
	takmmart	'part de baix de la cara'	Occidental
	Els informants no l'anomenen		Central i Oriental
	tawrna	'front'	Occidental
	tanyart	'front'	Central i oriental
	tacwit	'fetge'	Occidental
	tasa	'fetge'	Central i oriental

¹⁰⁸ La mostra d'informants utilitzada en aquest treball no és gaire extensa i, per tant, no és representativa: això no ens permet fer afirmacions categòriques pel que fa a la variació intradialectal (que, a més, no és l'objectiu d'aquesta tesi).

icaewawn	‘cabells’	Oriental
icuwwafn	‘cabells’	Central i occidental

La varietat lingüística, però, no només determina l’ús d’unes paraules o d’unes altres per designar un segment de la realitat. En alguns casos també hem observat diferències pel que fa al significat: diferents parlants utilitzen un mateix mot però amb significats lleugerament diferents segons la procedència geogràfica:

(110)	icbcubn	Oriental	‘cabells esperrucats’
		Central	‘cabells’
		Occidental	‘cabells’
	infufn	Oriental	‘llavis’ (poc utilitzat)
		Central	‘llavis’
		Occidental	‘llavis’, pejoratiu, despectiu
	aqiyyue	Oriental	‘cap’
		Central	‘cap’, pejoratiu, despectiu
		Occidental	‘cap’
	aynbub	Oriental	‘cara’
		Central	‘cara’
		Occidental	‘cara’, pejoratiu, despectiu
	axnzur	Oriental	‘cara’
		Central	‘cara’
		Occidental	‘cara mal feta’

A banda de la diferent assignació de significats a les paraules segons la procedència geogràfica de cada parlant, sovint es prioritza l’ús d’una etiqueta o d’una altra en funció de la varietat del parlant. És interessant observar quins són els mots coneguts per tots els parlants, i que no pateixen gens de variació

dialectal ni pel que fa a la forma ni pel que fa al significat (més enllà de la variació fonètica, que aquí no tenim en compte): ¹⁰⁹

(111)	tiḡtawin	‘ulls’
	tammiwin	‘celles’
	tinzar / anzarn	‘nas’
	incucn	‘llavis’
	ils	‘llengua’
	tiγmas	‘dents’
	tamart	‘barba’
	idmarn	‘pit’
	iff	‘mugró’
	aɛddis	‘panxa’
	aɛrur	‘esquena’
	axna	‘cul’
	iyiln	‘espatlles’ ‘braços’
	adanen	‘budells’
	izi	‘bufeta de la bilis’
	ul	‘cor’
	tasa	‘fetge’
	inarfɔ	‘melsa’
	taɾutin	‘pulmons’

La no variació dialectal pel que fa a algunes paraules coincideix amb els TPC que els parlants anomenen primer a la prova del llistat i que són al tercer i quart nivell de les partonomies (tenint en compte les partonomies del tipus que proposa Andersen i que hem descrit al capítol 2). Sembla, doncs, que això podria

¹⁰⁹ Aquí tenim en compte també altres dialectes (cabilenc, tuareg i tamaziyt), prenent com a criteri l’aparició a tots els diccionaris consultats, també els que no són diccionaris de rifeny. Només reproduïm, però, les paraules que són d’ús habitual per als parlants de tarifit (és a dir, no recollim, per exemple, *udm*, panamaziga, que tot i que la coneixen amb el significat de ‘cara’, els parlants de rifeny no la fan servir gairebé mai).

estar relacionat amb el fet que es tracti de mots referents a categories considerades bàsiques del cos humà.

5.3.1.2. VARIACIÓ EN EL LÈXIC I EN LA CATEGORITZACIÓ EN FUNCIÓ DE FACTORS EXTRALINGÜÍSTICS

5.3.1.2.1. VARIACIÓ RELACIONADA AMB L'EDAT I EL SEXE

Tal com hem vist a l'apartat 4.2.1 en parlar de la variació en català, en amazic trobem casos semblants. El sexe dels informants (i de l'entrevistador), l'edat i el nivell d'estudis són factors importants de variació. Pel que fa a l'edat, i a diferència del que passava en català (§ 4.2.1.2), el discurs espontani no és tan diferent entre grans i joves. Havíem vist que els joves catalans tendien a sistematitzar el coneixement, a fer reflexió metalingüística i a respondre breument les preguntes, a diferència dels més grans, que prescindien més de les preguntes de l'entrevistador, no esquematitzaven els coneixements i feien discursos més llargs i lligats. En el cas dels amazics, tots, excepte DOE, IME, YUE o HAE, que han crescut a Catalunya, tenen una manera d'expressar-se semblant a com ho fan els dos últims grups d'edat de la mostra catalana, encara que sí que hem detectat algunes diferències en el coneixement o no d'algunes paraules. Per exemple, tant FAF com KHE, més grans, expliquen que *ssarf* ('cabells' segons FAF i 'cabells trenats' segons KHE) és un mot en desús que els joves ja no fan servir (i, efectivament, cap dels altres informants més joves coneix la paraula).

Un altre dels factors que fa variar el discurs dels informants, relacionat amb el lèxic i amb la categorització de les parts del cos, en comparació amb els parlants catalans, és la diferència de sexe entre entrevistat i entrevistador, sobretot a l'hora d'elicitar mots dels genitals masculins i femenins. Quan l'entrevistat ha estat un home i l'entrevistador, com ha estat sempre el cas, una dona, en alguns casos ha resultat difícil obtenir informació sobre l'ús dels mots i la categorització

dels segments referencials mencionats, tret de casos com LOK, HAE o KHE, que han manifestat explícitament l'estranyesa de parlar d'aspectes relacionats amb el sexe amb una dona però que entenen l'objectiu científic de la conversa:

(112) LOK: “esta palabra puedes decirla al médico [*timzftzft* ‘darrere’], pero las otras [*ajebub, dabub, qunniḍ* ‘anus’, ‘cul’] muy fuerte, son palabras muy mal. Con amigos, con mujeres, con familia, no puedes decirlas, no hay respeto, no hay nada

Tal com es desprèn d'aquest últim fragment reproduït, a diferència dels informants catalans, les dones tenen una actitud molt més relaxada que les dones catalanes a l'hora de mencionar les parts dels genitals masculins i femenins, sempre que es trobin només entre dones:¹¹⁰ “hombres musulmán, si tu preguntas, no te responderán. Solo mujeres, y las mujeres sí te dicen esto. Pero tu cuentas un hombre y le dices ‘qué aquí?’ y uy, mucha vergüenza”, explica una dona, FAF, que dóna com a motiu d'aquestes diferències la religió.

La noció d'eufemisme es relaciona amb aquesta qüestió. Chaker explica:

L'euphémisme est particulièrement bien représenté en berbère au niveau lexical. Société traditionnelle où le contrôle de l'individu et de ses pulsions par le groupe est particulièrement fort, l'euphémisme lexical est omniprésent en berbère ; il abouti même parfois au véritable tabou linguistique. En situation publique ou formelle, en présence de femmes, de personnes plus âgées, d'aînés, la nomination d'un certain nombre de réalités est soumise à des contraintes très strictes. Tout ce qui relève (ou simplement peut évoquer) la sexualité et la reproduction, les fonctions corporelles, la mort, le sort (mauvais), certains animaux (de mauvaise augure)... s'il ne peut être évité, doit être dénommé de manière indirecte. (Chaker, 1997b)

¹¹⁰ Tot i que homes i dones amazics fan servir aquests mots de maneres diferents segons el context extralingüístic, el coneixement que en tenen no necessàriament ha de ser diferent: l'entrevista a AHA posa de manifest que, tot i que ell diu no conèixer mots per a 'penis' o 'vulva', al llarg de l'entrevista acaba mencionant els mateixos que una de les dones entrevistades.

Galand afegeix que el que ell anomena “prohibicions de vocabulari”, que és el que fa que apareguin eufemismes, són una font de renovació lèxica:

Il est bien connu que les interdictions de vocabulaire contribuent à renouveler le lexique. Le terme “interdictions” doit être compris au sens le plus large: on évite certains mots par crainte de leur pouvoir magique, mais aussi par respect pour l’interlocuteur, ou par décence, par peur du ridicule, etc. (Galand, 1969: 10)

Pel que fa al registre, així com en català havíem recollit a la taula 4 tots els mots que presentaven sinònims que apareixen segons el context extralingüístic (mots especialitats, populars o col·loquials), en amazic és més difícil detectar diferències d’aquest tipus. Els informants no fan servir mots especialitats, i si en fan servir, aquests termes especialitzats són sempre àrabs (tal com hem vist a l’apartat 5.1.4.). En alguns casos els mateixos informants no saben com es diu una part del cos, especialment interna, en amazic. La raó de l’ús de mots d’altres llengües per etiquetar parts poc perceptibles visualment, com ara alguns òrgans interns (els que no es mengen quan pertanyen a animals), respon al fet que l’amazic hagi estat fins ara una llengua utilitzada pràcticament només en un àmbit familiar i pròpia de zones rurals. En canvi, i de la mateixa manera que passa en català, els informants amazics sí que admeten fer servir mots que pertanyen a un registre familiar, col·loquial i fins i tot vulgar. Habitualment no es parla de qüestions relacionades amb el sexe, i per tant, els genitals no s’anomenen. No hi ha mots que es puguin considerar estàndars per anomenar aquestes realitats. Si en parlen, doncs, fan servir mots considerats col·loquials o eufemismes.

5.3.1.2.1. VARIACIÓ RELACIONADA AMB EL TEMPS D’ESTADA A CATALUNYA

La variació que es relaciona amb el temps que fa que els parlants viuen a Catalunya sembla que es relaciona amb una possible influència que pot tenir la segona llengua i la segona cultura, el català en la primera llengua (encara que hem de tenir en compte que gairebé tots els parlants entrevistats també coneixen

l'àrab marroquí i el francès). En primer lloc exposarem qüestions relacionades amb la categorització semàntica de les parts del cos, i tot seguit analitzarem breument aquelles qüestions que tenen a veure amb l'ús i coneixement dels mots en amazic.

5.3.1.2.1.1. CATEGORITZACIÓ DE LES PARTS DEL COS

Pel que fa a la categorització de les parts externes observem diferències que tenen a veure amb el temps de contacte amb la L2 (català). Es donen dos tipus de situacions:

- a) Casos en què el català etiqueta més categories que l'amazic d'una part del cos determinada:

En aquests casos, els informants amazics escolaritzats a Catalunya tendeixen a categoritzar i a etiquetar les parts del cos de la mateixa manera que es fa en català. Així, per exemple, si en català hi ha dues paraules per designar 'braç' i 'mà', *braç* i *mà*, en amazic és habitual designar la totalitat de l'extremitat superior amb *afus*, i aquest mot també serveix per referir-se a la mà tota sola (el referent del mot *ayil*, en canvi, molt menys utilitzat, és l'extremitat superior sense la 'mà'). En fer reflexió metalingüística, els parlants del primer grup, tot i que en alguns casos en preguntar-los com anomenen 'braç' esmenten la paraula *afus*, de seguida es corregeixen i expliquen que no, que 'braç' s'anomena *ayil* i 'mà', *afus*. Els parlants dels altres dos grups, en canvi, en general només esmenten el mot *afus*.¹¹¹

- b) Casos en què l'amazic etiqueta més categories que el català d'una part del cos determinada:

Un exemple de cas invers a l'anterior és el següent: *icuwwafn* etiqueta 'cabell', *izuṭṭn* 'pèls', *izagg^wn* 'pèl púbic i axil·lar' i *izybibn* 'cabell' (comptable). En

¹¹¹ Aquests mots etiqueten parts de les extremitats, que no hem tingut en compte en aquest treball. Han sortit a les entrevistes perquè alguns informants utilitzen el mot *ayil* per a 'espatlla'.

català, en canvi, només hi ha les categories ‘cabell’ i ‘pèl’, que s’anomenen amb els mots *cabell* i *pèl*. En aquests casos, alguns dels parlants amazics que van arribar a Catalunya més joves etiqueten les mateixes categories que en català però fent servir els mots més usuals en rifyeny: *icuwwafn* per a ‘cabell’ i *izuttn* per a ‘pèls’. En canvi, no categoritzen ni etiqueten la resta de categories esmentades (si l’entrevistadora les acaba mencionant, alguns les recorden i reconeixen, però d’altres no).

De totes dues situacions, en la nostra mostra és molt més freqüent el primer cas que el segon: de fet, només una informant, del primer grup, IME, que viu a Catalunya des de molt petita, desconeix gairebé tots els mots que etiqueten categories que en català no hi són, potser perquè utilitza menys que els altres l’amazic i per tant no en té una bona competència.

Les diferències observades en la categorització de les parts internes són diferents de les corresponents a les parts externes: en aquestes últimes, les diferències estaven relacionades sobretot amb l’extensió i la segmentació de referents units sense discontinuïtats evidents (com hem vist en el cas de ‘braç’ i de ‘mà’). En canvi, en el cas de les parts internes, com que són entitats discretes i amb fronteres precises, la variació no es relaciona amb l’extensió dels referents, que és sempre molt clara, sinó amb els factors de categorització, és a dir, amb tots aquells coneixements que en tenen els parlants i que fan que les entitats de la realitat siguin categoritzades, com per exemple la forma, la funció, etc. Tots els parlants amazics, independentment de l’edat, esmenten gairebé sempre com a factors de categorització dels òrgans interns aspectes relacionats amb la vida rural, com ara si són comestibles o no quan pertanyen a animals. Això segurament és conseqüència del fet que l’amazic és una llengua que fins fa ben poc tenia poca presència en espais públics i institucionals, i que per tant quedava relegada en un àmbit familiar, sobretot en zones rurals.

Aquests factors de categorització explicitats pels parlants amazics són els mateixos que esmenten els parlants més grans de 65 anys catalans. Tot i que tots

els informants amazics enumeren aquests factors de categorització, els que són a Catalunya des de més joves tenen tendència a fer-ho menys, i en canvi esmenten més coneixements adquirits a l'escola. És remarcable la diferència entre els parlants més joves escolaritzats a Catalunya i els també joves però escolaritzats al Marroc: LOK, per exemple, que és un jove educat al Marroc, tot i que té estudis secundaris científics, fa molta més referència a aspectes de la vida rural que no pas els amazics escolaritzats a Catalunya, tot i que els coneixements científics que en tenen segurament són els mateixos.

5.3.1.2.1.2. CONEIXEMENT I ÚS DELS MOTS

El segon punt que recollim aquí té a veure amb l'ús i el coneixement dels mots. Els parlants amazics escolaritzats a Catalunya fan servir només paraules de vocabulari bàsic, encara que alguns reconeixen paraules que no pertanyen al lèxic bàsic quan els són mencionades:

(113) CAF: per 'front'?

HAE: digue-me-la, sisplau...

CAF: *tawnza*?

HAE: no la conec.

CAF: *aynar*?

HAE: no.

CAF: *tanyart*?

HAE: *tanyart, tanyart!*

Així, per exemple, la majoria dels parlants del primer grup escolaritzats a Catalunya coneixen i fan servir mots que etiqueten parts que es consideren bàsiques, com ara *tiḏtawin* 'ulls', *aqmmum* 'boca', *azllif* 'cap', *aynbub* 'cara' *aēddis* 'panxa', *aerur* 'esquena', *ul* 'cor' o *tasa* 'fetge'¹¹², però en canvi no reconeixen ni sinònims d'ús menys habitual d'aquests mots que hem esmentat

¹¹² Per als joves amazics, 'fetge' sembla que és una part més bàsica que per als catalans, potser perquè és seu de sentiments com l'amor maternofilial.

(*ajqmmim* ‘boca’ o ‘bocassa’, *aqqiyue* ‘cap gros’, *udm* ‘cara’ o *iyf* ‘cap’), ni paraules que es refereixen a parts del cos considerades menys rellevants (*tahbuṭ n ijiman* ‘clot del clatell’, *nns* ‘ronyonada’, *inarfḍ* ‘melsa’, etc.). I, en cas que les reconeguim, no les utilitzen.

Aquest últim punt, més que amb la categorització, està relacionat amb la competència lingüística que els parlants tenen de l’amazic. És a dir, segurament aquí no hi trobem qüestions d’influència d’una L2 en la categorització en la L1, sinó que el fet d’utilitzar l’amazic des de ben joves en un àmbit molt reduït i amb relativament pocs interlocutors, fa que els parlants que la tenen com a llengua materna no en tinguin una competència semblant a la que tenen els parlants que han passat més anys al país d’origen:

(114) CAF: conoces *udm*?

NOB: *udm*... estas palabras, el problema es que las escuchamos de pequeños, no? Lo que nos decían nuestros padres... Entonces, cuando ya pasan al colegio, con el árabe y tal, entonces ya no hablas... Vas creciendo y te estás olvidando de las palabras verdaderas. Entonces coges y “agafas” lo necesario: *anzarn* (‘nas’), *tiḍtawin* (‘ulls’), *aqmmum* (‘boca’), *aynbub* (‘cara’), *icuwwafn* (‘cabell’). Entonces (...) cada cosa, cada punto del cuerpo tiene su nombre y entonces ya vas perdiendo estas cosas.

CAF: vale. Dirías, pues, que estas palabras como *udm*, *iyf*... son más... las utilizan la gente mayor?

NOB: sí, se van perdiendo. Sí, la gente mayor las tienen más en cuenta, estas palabras. Por esto vamos... la problema es que no estamos ahí siempre. Si estás ahí siempre ya vas escuchando: “ah, sí, mira, esto se llama...” y vas recuperando. Mientras que estás siempre fuera y tal y cual (...) se va reduciendo.

Pel que fa, doncs, a la variació relacionada amb el temps d’estada dels amazics a Catalunya, en primer lloc hem vist que una segona llengua i una segona cultura

poden tenir influències en la categorització semàntica que fan els parlants en la seva llengua materna, especialment en aquells casos en què la L2 mostra més categories d'un segment determinat del cos humà que la L1. Però hem de fer algunes remarques en aquest sentit: d'una banda, en els casos en què el català etiqueta més categories, probablement podríem analitzar també qüestions com ara el suposat prestigi que els parlants d'amazic atribueixen a la llengua d'acollida: si una llengua considerada més prestigiosa té més categories, molts parlants la consideraran millor, més precisa. De l'altra, pel que fa a aquells casos en què l'amazic etiqueta més categories, possiblement els informants més joves, en utilitzar la llengua materna en molts pocs àmbits, desconeixen els mots que etiqueten categories que en català no existeixen per manca de competència en la pròpia llengua (només coneixen els mots considerats bàsics).

Quant a les parts internes del cos humà hem observat que en alguns casos els factors de categorització poden variar d'una comunitat lingüística a una altra. Mentre que al capítol 5 havíem vist que la variable de l'edat tenia influència en la manera de categoritzar els òrgans interns per part de parlants catalans, en el cas dels amazics residents a Catalunya no és una qüestió d'edat, sinó de temps que fa que són fora del Marroc: aquells parlants amazics joves que són a Catalunya des de ben petits categoritzen les parts internes de la mateixa manera que els parlants catalans joves. En canvi, els parlants amazics joves que han estat escolaritzats al Marroc categoritzen els òrgans interns d'una manera semblant a com ho fan els parlants catalans de més edat, fent referència a aspectes de la vida rural. En aquest cas, hauríem de tenir en compte també quin paper hi tenen factors extralingüístics com ara l'estatus que té la llengua en el país d'origen i la societat que la parla, eminentment rural.

Finalment, sembla que el coneixement (o desconeixement) dels mots per part de parlants que han estat escolaritzats a Catalunya, més que no pas una influència d'una segona llengua i una segona cultura, pot venir del fet que no tinguin una competència lingüística en la seva llengua materna equivalent a la que en tenen els parlants que han viscut més anys al Marroc.

Podem concloure que, tot i que en alguns casos la categorització que mostra una segona llengua pot tenir influències en la categorització que mostra la L1 (hem vist els casos de *afus* ‘mà, braç’ i de ‘pèl’ i ‘cabell’, en què possiblement aquesta influència hi és), hem de tenir en compte algunes altres qüestions que ja hem anat esmentant: la consideració que els parlants tenen d’una llengua i d’una altra, la manca de competència en la pròpia llengua, l’estatus que cada llengua té al territori on és pròpia, etc. A més, també hauríem de tenir en compte una altra qüestió que ja hem desenvolupat més amunt (§ cap. 4): el fet que en les entrevistes s’eliciten unes dades que són fruit d’una reflexió metalingüística pot generar uns resultats que en alguns casos poden no coincidir amb l’ús real que fan dels mots i el significat que els atribueixen.

En resum, tot i que totes les qüestions exposades aquí deriven del contacte amb una altra llengua, només les diferències esmentades en el primer punt (relacionades amb la categorització semàntica de les parts del cos) tenen a veure amb la influència de la L2 en la L1. Les altres diferències són més aviat conseqüències indirectes del fet de viure lluny d’on la llengua materna dels parlants és la pròpia.

5.3.2. CATEGORITZACIÓ SEMÀNTICA DE LES PARTS DEL COS INTEGRADES EN UN SISTEMA PARTONÒMIC

Les estructures partonòmiques reflecteixen l’organització del coneixement dels parlants, són esquemes útils per explicar com els parlants veuen el cos i com relacionen els mots i les categories entre si. Així doncs, reproduïrem en forma d’arbre les relacions partonòmiques del cos humà i de les seves parts (excepte les extremitats), de manera orientativa.¹¹³ No hi reproduïm totes les parts del cos elicitades, sinó només les més rellevants, les primeres que han mencionat els

¹¹³ A l’apartat 6.2.2. aprofundirem en aquesta qüestió, comparant les dades que presentem aquí amb les hipòtesis dels treballs dels autors analitzats al capítol 2.

informants: aquest arbre servirà de base per a la divisió d'aquest apartat. A l'arbre no hi inclourem les parts internes, perquè, com també hem assenyalat a l'apartat 4.2.2, els parlants no en tenen un coneixement equivalent al que tenen per a les parts externes i no els organitzen a partir de partonomies.

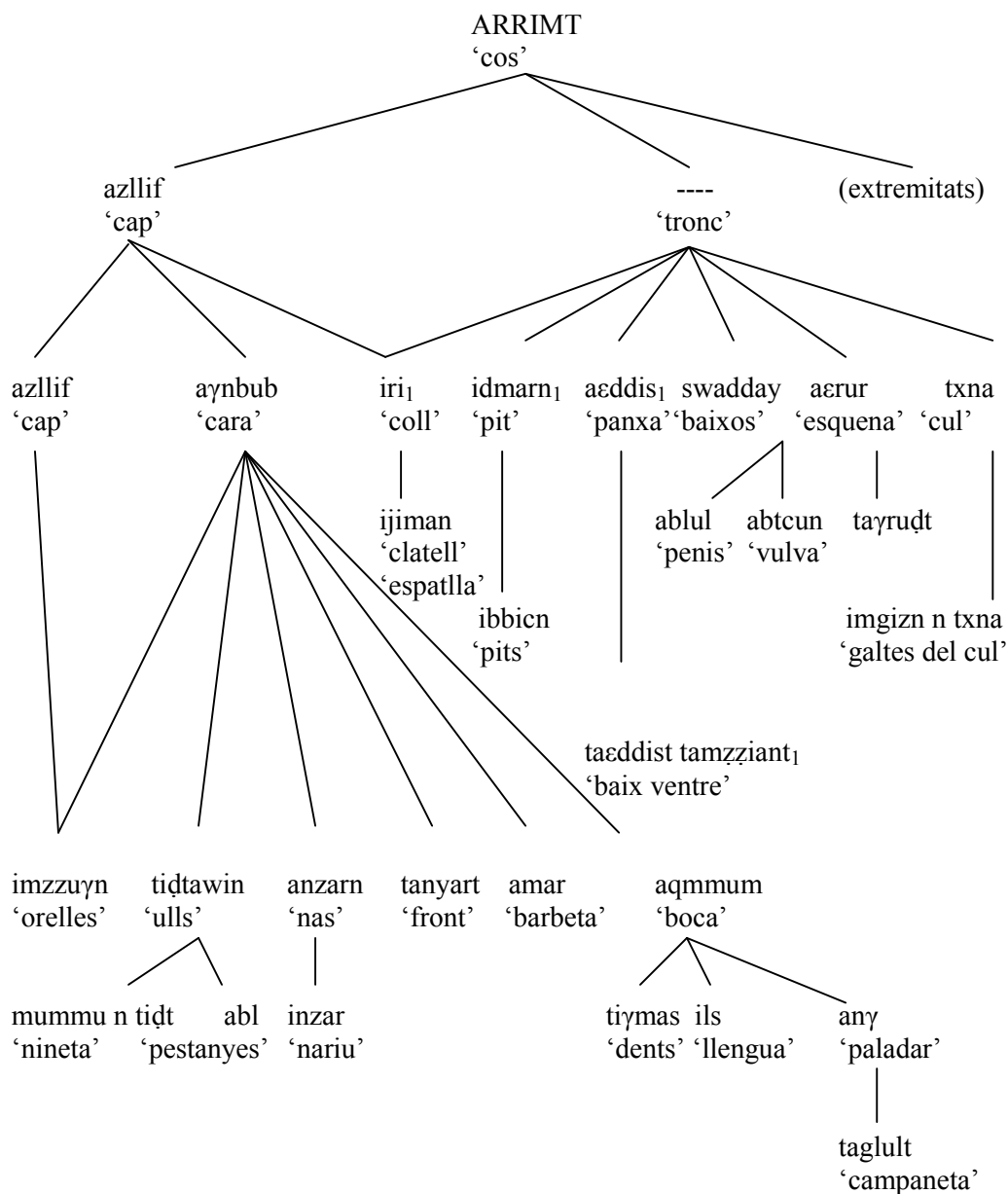

Figura 6: estructura jeràrquica partonòmica orientativa de l'amazic

A continuació ens ocuparem per separat de cada gran branca d'aquest arbre, estudiarem com ho fan els parlants per categoritzar el cos humà i quines etiquetes utilitzen per denominar els segments de realitat que formen el cos humà. Tot i que la mostra està composta per parlants d'una mateixa varietat lingüística, el tarífic, sovint hi ha diferències en la categorització d'algunes parts del cos i en l'ús d'etiquetes utilitzades segons la zona de què provenen. Ho indicarem sempre que trobem divergències d'aquest tipus. A continuació, analitzarem els processos de categorització i d'etiquetatge de les parts del cos organitzant-les en els apartats següents:

1. *arrimt* 'cos' (§ 5.3.2.1)
2. *azllif* 'cap' (§ 5.3.2.2.)
 - 2a. parts externes
 - 2b. parts internes
3. *ayardud* 'tronc' (§ 5.3.2.3.)
 - 3a. parts externes
 - 3b. parts internes

5.3.2.1. ARRIMT 'COS'

A diferència del que passava en català, al llarg de les entrevistes fetes a parlants amazics hem observat que és difícil que defineixin el cos en termes de parts, o bé que el segmentin en grans divisions (com feien els parlants catalans en dividir-lo, per exemple, en 'tronc', 'cap' i 'extremitats'). Sembla, doncs, que la qüestió de la creació de partonomies i l'explicitació de les relacions entre els diferents nivells d'aquestes jerarquies està lligada a una manera particular d'interpretar el món que no és igual per a tothom (ja ho havíem observat, en part, amb els parlants catalans més grans). Tot i que segons alguns autors el concepte 'part' és universal (Wierzbicka, 2007), ha estat difícil trobar informació relacionada amb aquestes qüestions en amazic. Hi aprofundirem al capítol 7.

En amazic, el nivell 0 de la partonomia s'etiqueta generalment amb la paraula *arrimt* 'cos'. Segons alguns dels parlants entrevistats, la paraula *arrimt* serviria també per designar 'pell' (la pell de tot el cos humà, i mai només una porció de pell)¹¹⁴: “*arrimt* és com la pell, si dius... “m’ha picat una medussa a l’*arrimt*”. Bueno, és més de part de la pell”, explica YUE que, en canvi, fa servir el préstec de l'àramb *ljst* per a 'cos'. A través del següent fragment d'entrevista, però, veiem que una entrevistada que segurament utilitza *arrimt* per a 'pell' i per a 'cos', fa un canvi en l'assignació de significat al mot: espontàniament diu que tant pot referir-se a 'cos' com a 'pell'; de seguida, però, es corregeix i dóna una etiqueta diferent a cada categoria:

(115) FAF: *arrimt*, cuerpo, todo. O piel.

FILLA: *arrimt* és la pell, mama! (...)

FAF: piel *qqarn-as tirmct* [es diu *tirmct*]. Mira, Sunia, *arrimt* cuerpo.

El fet que una mateixa paraula designi a la vegada el nivell 0 i una part d'aquest nivell 0 és una qüestió controvertida entre els investigadors que han estudiat l'etiquetatge i la categorització semàntica de les parts del cos (§ 2.2). Tot i que ja ho hem discutit al capítol 2, reprenem el que en diuen els autors que analitzen la categorització semàntica de les parts del cos en diverses llengües. D'una banda, ja hem vist que en aquests casos Wierzbicka parla de polisèmia. L'autora afirma que, quan una mateixa paraula designa a la vegada el nivell 0 de la partonomia i un altre segment situat a un nivell per sota en la jerarquia partonòmica, aquesta paraula presenta polisèmia. Així doncs, si apliquem els seus arguments a l'amazic, el mot *arrimt* seria un mot polisèmic que designaria d'una banda 'cos', i de l'altra 'pell'. Per a aquesta autora, 'cos' és un concepte universal i, com a tal totes les llengües del món tenen una paraula per referir-s'hi, encara que aquesta paraula pugui designar també algun altre element de la realitat, com en aquest cas. D'altra banda, segons els investigadors del MPI (§ 2.2.2) no totes les llengües tenen una etiqueta per referir-se a 'cos' com a categoria superordinada de les partonomies, o bé, en alguns casos, s'utilitza una etiqueta que també

¹¹⁴ De fet, tota la pell del cos, designada per *arrimt*, és la part externa i visible del cos humà, però l'abast semàntic dels dos mots no seria el mateix.

Abans de començar a parlar de la categorització i l'etiquetatge de les parts del cap i del tronc en amazic, cal tenir en compte que, a diferència del que havíem vist pel català, no té gaire sentit parlar de mots simples i complexos per relacionar les etiquetes amb les hipòtesis d'Andersen (1978), que afirma que les parts més rellevants i visibles són etiquetades amb mots simples. En amazic, i ja ho anirem indicant, trobarem casos com ara el de la inserció de sons consonàntics o de reduplicació de l'arrel o d'algunes consonants de l'arrel (com a mecanismes expressius), o casos de compostos sintagmàtics que, aquests sí, solen designar parts menys rellevants perceptivament o situades a la part baixa o posterior del cos. En tot cas, no hi farem tanta incidència com en l'apartat del català.

5.3.2.2. AZLLIF 'CAP'

En aquest apartat analitzarem els mots seguint l'ordre de la partonomia elaborada a partir de la informació que ens han donat els informants, i que reproduïm a continuació (la numeració correspon al nivell partonòmic):¹¹⁶

1. Azllif / iyf / aghguh / aqiyyue 'cap'¹¹⁷

2. Azllif 'cap'

3. Icuwwafn / acaer / icaewawn / icnyufn / sswarf / icbcubn
'cabells'

2. Aynbub / ssift / agnbur / aqnfuh / aqnsur / aqsmud / axncuc / axnful /
axnzur / udm 'cara'

3. Anyar / tanyart / aynar / tawrna / tawnza 'front'

3. Timmiwin 'celles' (pèl)

3. Tidtawin / tiquqqucin 'ulls'

¹¹⁶ Com ja hem dit al capítol 4 en parlar del català, aquestes partonomies són orientatives, no pretenen cenyir-se a cap de les teories presentades pels autors dels treballs dels quals hem analitzat al capítol 2. De fet, per exemple, 'barba' (pèl) difícilment pot formar part de 'barba' (zona): sovint ocupa una extensió referencial més gran. L'objectiu d'aquest esquema és només agrupar els mots per poder-los comentar de manera ordenada. Hi aprofundirem al capítol 7.

¹¹⁷ Com al capítol 4, en fer l'anàlisi dels mots catalans, el concepte entre cometes simples és representat per la paraula catalana que els informants catalans havien considerat més freqüent i menys marcada semànticament.

- 4. Abliwn ‘pestanyes’
- 4. Mummu n tiqt ‘nineta’
- 3. Imzzuyn ‘orelles’
 - 4. Tarbibt n umzzuy ‘lòbul de l’orella’
- 3. Anzarn / tinzar ‘nas’
 - 4. Tinzar / anzar / nuqqib wanzar / buxxis n wanzar / ahawacm ‘nariu’
- 3. Aclaym / cnabar ‘bigoti’ (pèl)
- 3. Aqmmum / imi / ajqmim ‘boca’
 - 4. Igncicn / incucn / infufn ‘llavis’
 - 4. Ils ‘llengua’
 - 4. Aæur uqmmum / ally / any ‘paladar’
 - 5. Taglult / lhq ‘campaneta’
 - 4. Aksum n tiymas ‘genives’
 - 4. Tiymas ‘dents’ / tiymas wudm ‘dents incisives’ / tiymas n uydì ‘ullals’ / tisira ‘queixals’ / tiymas n uyi ‘dents de llet’ / arbub n tiymas ‘dent que creix massa a prop d’una altra’
- 3. Igmizn / imgizn / iglluzn ‘galtes’
- 3. Tamart / aysmar / taqsmirt ‘barba’ (zona)
 - 4. Tamart / amar / æcimir ‘barba’ (pèl)

Per als parlants, les parts considerades més rellevants d’aquesta partonomia són les que ocupen el tercer nivell (potser són menys rellevants aquelles que designen pèls, com *timmiwin* ‘celles’ o *aclaym* ‘bigoti’, que hem col·locat al mateix nivell). De les del tercer nivell, a més, són considerades més rellevants aquelles parts categoritzades i etiquetades perquè són sobresortints o tenen fronteres precises i, per tant, perquè són perceptivament més rellevants, o perquè realitzen una funció específica. Per exemple, *anzarn* ‘nas’ presenta unes fronteres molt precises amb els elements del seu entorn, *aqmmum* ‘boca’ serveix per menjar i per parlar, i *tiqtawin* ‘ulls’, per veure-hi. En canvi, les altres parts situades al tercer nivell, que no són tant rellevants, etiqueten referents

categoritzats perquè són grans àrees, són uniformes i no presenten una discontinuïtat amb els elements del seu entorn, per exemple *tanyart* ‘front’ o *tamart* ‘barbeta’.

A continuació, com que molts segments referencials del cap són anomenats en amazic per moltes peces lèxiques, ens ocuparem per separat d’aquestes paraules i farem referència al context d’ús de cada mot. L’ordre que seguirem es correspondrà al de la partonomia que acabem de reproduir, i cada subapartat estarà encapçalat pel mot que els parlants consideren d’ús més habitual i menys marcat semànticament.

5.3.2.1.1. AZLLIF ‘CAP’

En rifeny la paraula més habitual per designar ‘cap’ és el mot *azllif*. Aquest mot serveix per referir-se a tota l’esfera que comprèn la cara i la zona on creixen els cabells. Alguns informants, com ara FAL, però, especifiquen que es refereix a la part del cap que no és cara, és a dir, a la part del cap on creixen els cabells:

(117) FAL: això d’aquí, fins aquí, seria *azllif*, però d’aquí, fins aquí, és cara.

Azllif és el lloc que hi ha de la *icuwwafn* ‘cabell’. Que hi ha cabells, no?

CAF: però *azllif* podria ser tot sencer, no? Tot el cap.

FAL: bueno...

CAF: no, seria més aquesta part [assenyala la part amb cabells].

FAL: sí.

Tot i així, cap altre informant ha fet una afirmació semblant a la de FAL. Convé recordar aquí l’afirmació de Wierzbicka (2007), segons la qual, si ‘cap’ és un concepte universal, no pot ser que una part com la que esmenta FAL estigui etiquetada però que no ho estigui l’esfera sencera, perceptivament molt més rellevant.

Sembla que la paraula *azllif* en origen té un sentit pejoratiu encara que actualment sigui un mot sense connotacions expressives, el més habitual per designar ‘cap’. Laoust (1920) explica:

C’est, en effet, à l’aide des sobriquets et d’expressions péjoratives ou métaphoriques, que le Berbère désigne le plus communément la « tête » à l’instar des Français qui, dans la langue populaire, emploient des termes comme « marmite, boule, caisson, melon, etc. » plus concrets et plus expressifs que le mot classique. Citons : (...) *azellif*, A. Warain, B. Iznacen, B. Snous, et *azeddjif* et *azeddjif*, Rif ; le mot s’applique plus particulièrement à la « tête du mouton ou du bœuf ». (Laoust, 1920 : 109)

La paraula *azllif*, a part de designar l’esfera superior del cos humà, etiqueta per metonímia l’individu:

(118) Ibeṭṭa ħ izeḡifen Serhoual: 2002, s.v. zḡf
repartir.3SM.INAC sobre cap.PL
‘Reparteix per cap, per individu’

Altres mots que etiqueten un segment referencial semblant, encara que amb matisos semàntics diferents, són *aghguħ* (a Lħusima) i *aqiyyuε* (a Nador). Tal com hem vist a l’apartat 5.2.2, en què parlàvem de l’anomenada derivació expressiva, les paraules amazigues que tenen un matis semàntic valoratiu han patit diversos processos, com veiem a partir d’aquests dos mots. El més habitual és el de la inserció de fonemes consonàntics velars o uvulars, com el fonema /q/ a *aqiyyuε*. La reduplicació de les consonants de l’arrel, però, també és un procés habitual amb el mateix objectiu semàntic, com veiem que passa a *aghguħ* (d’arrel *gh*).

Ja hem dit que el que en una varietat lingüística pot tenir un valor semàntic determinat (pejoratiu, milloratiu, despectiu, etc.) pot ser no marcat en una altra zona del territori. Així, per exemple, el mot *aqiyyuε*, que té un valor despectiu a Nador, no és marcat per referir-se a ‘cap’ a Lħusima, segons assenyala KHE,

encara que no es fa servir gaire sovint. En canvi, passa a la inversa amb *aghguh*: a Lħusima té un valor pejoratiu, però en canvi és una paraula no marcada per a FAF, de Nador (FAF és, de fet, l'únic informant que coneix aquest mot a més de KHE).

El mot *iyf*, tot i que és estrany en tarifit, sembla que és l'habitual per designar 'cap' en molts altres dialectes amazics. Aquí el tenim en compte perquè, amb un significat lleugerament diferent, també és conegut per alguns parlants de rifeny: l'utilitzen per referir-se a un extrem d'un objecte. LOK, per exemple, que assegura que no coneix *iyf* quan se li pregunta si fa servir aquest mot per designar 'cap', l'anomena espontàniament per anomenar 'punta de la llengua', *iyf n ils* (ja hem vist les diferències que es produeixen en el discurs quan és fruit d'una reflexió metalingüística o de tipus més conversacional). Dels informants que formen la mostra d'aquest treball, només KHE fa servir *iyf* per designar un segment de la realitat proper a 'cap'. Sembla que, per a ell, pot designar la part de davant de l'esfera que forma el 'cap', és a dir, una regió coincident amb la 'cara', tot i que admet que per a ell no és exactament tampoc un sinònim de *akammar*, mot que utilitza per referir-se a 'cara'. Tot i que per als parlants que formen la mostra d'aquest treball *iyf* no és la paraula usual per a designar 'cap', Basset (1929: 17) afirma que aquesta paraula panamaziga és coneguda i utilitzada per referir-s'hi per alguns parlants rifenys (però la referència és de 1929 i el mot pot haver-se perdut). Basset assenyala també la relació d'aquesta paraula amb la preposició *yf* 'sobre', encara que, reconeix que "les conditions de ce rapport ne sont pas encore claires" (Basset, 1929: 17). Serhoual (2002: s.v. *ĥ*) fa una afirmació semblant: "*ĥ-*, *ĥaf*, *ĥef*, *ĥf*, prép. d'origine nominale (v. *iĥf*) qui s'est grammaticalisée."

El mot *iyf*, a més, pot ser utilitzat com a pronom: ¹¹⁸

(119) Yeffar	iĥf-nnes	Serhoual: 2002, <i>s.v.</i> ĥf
amagar.3SM.AC	cap-POSS.3SM	
‘S’ha amagat’		

Tot seguit reproduïm totes aquelles paraules que fan referència a les parts externes del cap, per centrar-nos a continuació en aspectes relacionats amb la categorització semàntica i l’etiquetatge d’aquestes parts. Un gran nombre de paraules recollides a la taula 8, que designen parts subordinades a ‘cap’, serveixen per etiquetar ‘cara’, excepte els que etiqueten ‘cabells’. Ja hem avançat a l’apartat de morfologia que, com que la derivació és molt poc productiva en amazic, es fan servir altres processos per marcar expressivitat (morfològics o lèxics).

Pel que fa a ‘cabells’, segons els informants que parlen rifeny central, el mot habitual per etiquetar aquest concepte és *icuwwafn*. En canvi, aquesta paraula no és utilitzada per LOK (rifeny oriental), i per a KHE (rifeny occidental) designa ‘cabells llargs, ‘cabellera’: “es fa servir per a una dona, o un home si té els cabells llargs perquè no ha anat al barber”, explica KHE. La paraula habitual per referir-se als cabells en rifeny oriental és, segons LOK, *icaewawn*, connotada negativament segons els parlants de les altres zones. La paraula *acaer*, coneguda per tots els parlants entrevistats, també serveix per designar ‘cabells’, encara que algun parlant assenyala que es refereix només a ‘cabells curts’, d’home. Aquest mot és un arabisme amb un ús molt estès entre els amazigòfons entrevistats. De fet, tal com afirma Basset (1929: 48), *acaer* es refereix “au port masculin de la chevelure, courte. Inversement, tous les termes qui paraissent s’appliquer, uniquement ou non, à la chevelure féminine, longue, semblent bien berbères”.

¹¹⁸ En amazic parlem de la gramaticalització del mot *iyf*, i en canvi en català no hem parlat de la preposició *cap*: en català aquesta preposició es relaciona amb la noció d’orientació, mentre que en amazic, el pronom ve d’‘individu’, una noció més propera al significat central del mot *iyf*, que hem cregut oportú de recollir aquí.

Basset, doncs, com el parlant de Lh̄usima, KHE, afirma que *icuwwafn*, el mot amazic per a ‘cabells’, es pot referir únicament als cabells llargs, de dona.

Tal com hem comentat a l’apartat 5.2.2, alguns mots de l’amazic que presenten una gran quantitat de sinònims, com és aquest cas, i que es relacionen amb el fenomen de l’expressivitat, presenten, després de la vocal d’estat, un so que, segons Chaker (1973) dóna al mot un valor de diminutiu. En el cas de les etiquetes per a ‘cabells’ veiem que aquest so és [ʃ]: *icuwwafn* i *icaɛwawn* ja els hem vist (també hem vist que a les zones on s’utilitzen habitualment no tenen cap valor semàntic expressiu). En canvi, *icnkukn*, *icbcubn* i *icnyufn* es referirien, tots tres, a ‘cabells esperrucats’, segons els parlants que els utilitzen.

El mot *izybibn* també és d’ús habitual per a tots els parlants entrevistats, excepte per a IME i FAL, que no el coneixen. Aquesta paraula es refereix als cabells com a unitats comptables. Gairebé tots els informants fan comentaris com els que reproduïm de NOB:

(120) NOB: ah, *izybibn* son... pelitos. Pelitos

CAF: de...

NOB: mira, por ejemplo, este de aquí es un *izybibn*. [assenyala un cabell a sobre la taula]. Aquí otro *izybibn*. Uno, dos... no todos.

CAF: vale, cuando los puedes contar.

NOB: sí, eso.

5.3.2.1.1. AYNBUB ‘CARA’

Per a la majoria de parlants el mot normal per referir-se a ‘cara’ és *aynbub*, excepte per a KHE, el parlant de Lh̄usima, que el considera despectiu; per a ell, el mot habitual per referir-se a cara és *akammar*. En tot cas, els parlants entrevistats que utilitzen normalment *aynbub* assenyalen que aquesta paraula es refereix al segment físic del cos humà comprès entre l’arrel dels cabells i la

barbeta, que, com en català, pot incloure o no les orelles. Hi ha variació entre els parlants en aquest punt de la jerarquia partonòmica. El mot *ssift*, conegut també per la majoria d'informants, serveix per designar 'cara' però en un altre sentit: sembla que es referiria més aviat a l'expressió de la cara, a l'aspecte que pot presentar la cara d'una persona en un moment determinat. NOB, explicant el significat de *ssift*, diu: "lo que es la cara, por ejemplo, ahora estoy feliz aquí charlando contigo y... un momento me asusto, no? Entonces el susto ese me cambia la cabeza (...) es un susto y nos cambiamos de imagen, nos cambiamos del aspecto."

Molts dels mots recollits que es refereixen a 'cara' contenen, després del prefix d'estat, els sons que hem assenyalat a l'apartat 5.2.2 que es relacionen amb el fenomen de l'expressivitat quan ocupen aquesta posició inicial: [q] (*aqnfuh*, *aqnsur*, *aqsmud*), [x] (*axnfur*, *axncuc*, *axnzur*), etc.¹¹⁹ Cal afegir, però, que no tots els parlants fan servir totes les paraules recollides a la taula 8 per etiquetar 'cara' (per exemple, FAF coneix *axnfur* però no la utilitza, i en canvi KHE la fa servir en un sentit despectiu). YUE, com la majoria dels altres parlants, també fa referència a la càrrega semàntica valorativa de *axnfur*: "és com *aynbub*. Bueno, aquesta ve més amb insults, o algo així. Quan vols riure't d'algú, dius *bu uxnzur-a!* [tu, el de la carota!]"

El mot *udm*, a diferència dels que hem vist fins aquí, no inclou cap so dels que hem relacionat amb l'expressivitat. De fet, alguns dels informants que la coneixen la descriuen com una paraula connotada positivament, fins i tot vinculada a aspectes sagrats. HAE explica: "*X wudm sidi arbbi*, la cara de Dios... la meva mare, a casa, quan la fa servir té un significat sagrat. Pensa que jo no en tinc coneixement, tinc l'experiència oral, i no es fa servir ni despectivament ni per definir una persona, sinó un profeta o una persona rellevant de la religió. A vegades t'ho juren en nom de... *x wudm sidi arbbi*".

¹¹⁹ Aquests mots sembla que vénen d'una arrel àrab XNFR. Si és així, el so consonàntic inicial no hauria estat expressiu en un inici, però el fet que hi hagi una variació relacionada amb aquest so, que coincideix amb els sons típics de l'expressivitat, i segons les afirmacions que fan els parlants relacionades amb l'expressivitat, sembla que sincrònicament se li dóna valor expressiu.

Sembla que *udm* és la paraula habitual que s'utilitza en les altres varietats d'amazic per designar 'cara'. Molts parlants de tarifit la coneixen, però li assignen significats que, si bé estan relacionats amb la cara, mai no coincideixen: per a DOE o ALB serveix per designar la cara d'un objecte,¹²⁰ per a KHE sembla que seria un sinònim del català *aspecte* (com *ssift*), FAF la fa servir, ella sí, com a sinònim de *aynbub*. ALB i SAA, a més, afegeixen que la paraula *udm* s'usa en contextos semblants a quan en català es diu l'expressió "donar la cara per algú". En ser la part considerada més rellevant de la persona, pren aquest significat, per metonímia. Ho recull Serhoual (2002: s.v. *dm*), i també ho expliquen alguns informants:

(121) CAF: Vale, y *udm*?

ALB: Sí, por ejemplo... si estás trabajando en un lugar y yo necesito un documento y te pido ayuda. Pero tú como estás de amiga mía, tu dar la cara. (...)

CAF: ¿Es como cara, como *aynbub*, pero con usos diferentes?

ALB: Sí, dar la cara para mí, para sacarme. Dar tu cara, dar tu *udm*. (...) "¿Si puedes por favor amiga prestarme tu cara para que me sacas...?" Dar tu cara para mí. *Udm*.

El mot *akammar*, relacionat amb *tamart* i *amar* 'barbeta' per l'arrel és utilitzat per dos dels parlants entrevistats en sentits diferents. Hem vist que KHE fa servir *akammar* com a mot habitual per referir-se a 'cara'. FAL utilitza aquesta paraula, en canvi, per referir-se a una part inclosa a 'cara': la part de baix de la cara (i segurament per això l'arrel és la mateixa que per als mots que designen 'barbeta'). Assenyala que el mot *akammar* s'utilitza, com *ssift*, per referir-se a l'aspecte que presenta aquesta part de la cara quan es fa una expressió facial determinada:

¹²⁰ Com hem vist que passava amb *iyf*, el que sembla habitual per a designar una part del cos en els dialectes zenagues, serveix per designar en rifeny, per metàfora, l'equivalent als objectes ('extrem', 'superfície').

- (122) FAL: *Takmmart* és un part aixís com... sense això, no? [s'assenyala la part de la cara que comprèn el nas i els ulls]
 CAF: tot això de les galtes i la barbeta.
 FAL: sí. Com per exemple ell, que ha fet mala cara, doncs... (...)
 CAF: per tu, doncs, *takmmart* seria com si diguéssim... la part de baix de la cara, tota la zona del voltant de la boca.
 FAL: sí. No és pas la cara, tota (...). No és un nom de la cara, nosaltres diem *aynbub* (...). Però *takmmart* vol dir que és (...) per exemple, ai, que no, que no li va agradar que vinguéssiu, va fer una mala *takmmart*.

L'arrel d'*akmmar*, com ja hem explicat, és $\sqrt{\text{mr}}$, *amar*, 'barba, mentó'.¹²¹ El so [k] el podríem posar al costat dels que ja hem mencionat en relació amb l'expressivitat. *Amar* és un mot que designa 'mentó', és a dir, la part més baixa de la cara i, per tant, sembla que té sentit que es relacioni amb el mot *akmmar* 'part de baix de la cara (per sota del nas)'. Encara pel que fa al mot *akmmart*, tot i que l'hem classificat sota el subapartat de *aynbub* 'cara', etiqueta un segment referencial amb una extensió diferent. Es tracta, doncs, d'una categoria diferent de la que etiqueta *aynbub*.

5.3.2.1.1.1. AYNAR 'FRONT'

Els mots que designen 'front', segons els parlants entrevistats són *tawrna*, *tawnza*, *tanyart* (o *anyar*) i *aynar*. El més utilitzat sembla que és *tanyart* (i *anyar*), i en canvi pocs informants coneixen les paraules *tawrna* i *tawnza*: KHE, de Lhusima, les coneix i les fa servir, i en canvi FAL, d'un poble proper a la ciutat de Lhusima, les coneix, però indica que pertanyen a una altra varietat dialectal (vg. Lafkioui, 2007).

¹²¹ Encara que tots els informants reconeixen el mot *akammar*, com a sinònim de 'cara' o de 'part baixa de la cara', només un, KHE, coneix la paraula *amar*.

Basset (1929) suggereix que aquests quatre mots (*tanyart*, *aynar*, *tawnza* i *tawrna*) vénen d'arrels relacionades:

Anyir est obscur, en raison, entre autres: 1° de l'instabilité dans l'ordre des trois sons n y r (...) 2° de l'instabilité de la sonante qui est généralement y mais parfois aussi w: w r n; 3° de l'existence de formes nettement bilitères à radicales n r. (Basset, 1929: 19)

Aquest autor, a més, afirma que la paraula *tawnza*, que en un origen servia per a designar el front, a finals del primer terç del s. XX etiquetava una franja de cabells frontal en el pentinat de les nenes petites. Segons els informants de la nostra mostra, actualment tampoc s'utilitza en aquest sentit: l'únic parlant que coneix i fa servir aquest mot, KHE, l'utilitza per a designar el 'front'.

5.3.2.1.1.2. TIḐTAWIN 'ULLS'

La paraula més habitual per referir-se a ulls és *tiḏtawin*, i és coneguda per tots els parlants entrevistats. *Tiḏtawin* és la forma plural rifenya del mot singular *tiḏt*, mentre que en altres dialectes, el plural, que és *alln*, es forma a partir d'una altra arrel (*l*).

El mot *tiḏt* pot designar, per metonímia, l'iris ocular quan, per exemple, es descriu el color d'uns ulls:

- (123) tiḏtawin n tibaršanin Serhoual, 2002: s.v. *t*
 ull.F.PL de negre.F.PL
 'ulls negres'

També pot referir-se a la capacitat de la vista:

- (124) Tiṭṭawin-nnes neqsent Serhoual, 2002: s.v. ṭ
 ull.F.PL-POSS.3S disminuir.3PF.AC
 ‘Els seus ulls han disminuït (la vista se li ha afeblit)’

La categoria ‘ulls’ també es pot etiquetar amb el mot *tiquqqucin*, propi del llenguatge infantil. Com hem avançat a l’apartat 5.2, afegir un fonema com ara /q/ dóna al mot un sentit expressiu. En aquest cas, però, aquest fonema no s’afegeix a un mot d’arrel *d*, que és l’arrel del mot no valoratiu *tiḏt*, sinó que tota l’arrel sembla una formació expressiva:

- (125) NOB: cuando son ojos pequeños de una persona, o también cuando nosotros de pequeño... “ay, *quqquct!*”. No decían directamente lo que es el ojo, no? *Tiḏtawin* no, *quqquct*, *quqquct*... cosas... lo dicen para aprender.

CAF: para los niños.

NOB: para los niños. Pero significa... *tiquqqucin* más pequeño. Ojos más pequeño.

Pel que fa a les pestanyes, tots els parlants entrevistats (excepte IME), coneixen i fan servir la paraula *abliwn* (plural de *abl*) per referir-s’hi. Alguns l’anomenen espontàniament en preguntar si ‘parpella’ s’etiqueta, però després especifiquen que no es refereix a la pell que cobreix l’ull, sinó als pèls. Les pestanyes, de fet, són la part més visible, més rellevant de la parpella, i és la part que s’etiqueta en amazic.

L’expressió nominal *mummu n tiḏt* és la manera habitual de designar ‘nineta de l’ull’. Tots els parlants la coneixen i especifiquen que es refereix a la part negra situada al centre del globus ocular. Per metonímia, igual que hem vist que passava amb *tiḏtawin*, *mummu n tiḏt* pot designar ‘iris’: “diem *mummu d abarcan* [la pupil·la és negra], que és negre. *Mummu* que és de... *aziza*

[verd/blau], que és verd. Si no, blau, que és... bueno, no. Només *aziza*, amb blau no ho diem”,¹²² explica FAL.

Una qüestió interessant relacionada *mummu n tiḏt* és el fet que *mummu* designa un personatge imaginari que els adults invoquen per fer creure, o per fer por, als més petits (com l’home del sac català). El *mummu* seria per a alguns un fantasma, per a d’altres una bruixa (§ 6.1.2).

(126) RAC: Dices ahí... “*mummu!*”. Por ejemplo, digo a mi nieta, digo “ven aquí, ven aquí que hay *mummu*”. Y *mummu* qué quiere decir? No es *mummu* porque es persona. Si dices que es *mummu* porque no lo conoce, y le asustas. Pero... parecido al *mummu* de los ojos, pero no es de los ojos.

CAF: vale. Y es...?

RAC: es de... asustar el bebé. Por ejemplo, mi nieta que estaba allí quedándose al margen de la tele y digo “mira, ahora viene el *mummu*”, pero el *mummu*... es... (...) imaginario. Una fantasma. Para asustar.

Com havíem vist a l’apartat 2.2.1.1.3 en moltes llengües ‘nineta’ s’etiqueta amb un mot que fa referència a una persona petita o a un objecte de forma humana relacionat amb un personatge espiritual, tal com passa en amazic, en què s’etiqueta aquesta part del cos amb una paraula que designa, a la vegada, un ésser semblant a un fantasma.

La relació entre les parts dels ulls i els ulls és vista de manera semblant per tots els informants: els parlants afirmen que *mummu n tiḏt* i *abliwn* formen part de *tiḏtawin*, i que *tiḏtawin* formen part de *aḡnbub* ‘cara’, però que *mummu n tiḏt* i *abliwn* no formen part de *aḡnbub*: com veurem amb *aqmmum* ‘boca’, trobem un cas de relacions partonòmiques sense transitivitat.

¹²² En amazic, el mot bàsic *aziza* designa el que en català anomenem amb *blau* i *verd*. La parlant, en traduir de l’amazic al català i del català a l’amazic, vol trobar en la seva llengua dues paraules (una per anomenar el blau, i l’altra per anomenar el verd).

5.3.2.1.1.3. IMZZUYN ‘ORELLES’

Els informants entrevistats designen ‘orelles’ amb els mots plurals *imzzuyn* o *imjjan* (d’aquestes dues, la que més utilitzen els informants entrevistats és la segona, ja que és la variant del rifeny central). Totes dues formes són evolucions fonètiques diferents d’una mateixa forma (Lafkioui, 2007: mapa 67). La majoria de parlants no reconeixen la forma que no utilitzen, o bé li assignen un significat diferent:

(127) CAF: i les orelles?

FAF: *imjjan*.

CAF: i *imzzuyn*?

FAF: és un.

CAF: *imzzuyn* és un, i *imjjan*...

FAF: thnayn [dos, àrab].

Pel que fa a l’expressió nominal *tarbibt n umzzuy*, que designa ‘lòbul de l’orella’, els informants entrevistats o bé no la coneixen, o bé no la fan servir gairebé mai, excepte KHE. Ell mateix indica que el mot *tarbibt* vol dir, tot sol, ‘fillastra’, ‘filla d’un primer matrimoni’. Trobem la mateixa informació als diccionaris consultats. Tot i la coincidència de forma, però, no podem afirmar que es tracti d’un cas de metàfora o polisèmia. Probablement són dues paraules homòfones, amb arrels biconsonàntiques \sqrt{rb} també homòfones. Alguns diccionaris consultats col·loquen les dues paraules en entrades diferents encara que l’arrel sigui la mateixa (Dallet, 1982: s.v. *rb*), i d’altres les situen a la mateixa entrada (Taïfi, 1991: s.v. *rb*). Alguns no recullen una de les dues formes: Serhoual (2002), per exemple, només recull la forma que es refereix a ‘fillastra’.

5.3.2.1.1.4. ANZARN ‘NAS’

Els dos mots que s’utilitzen per designar ‘nas’, *tinzar* i *anzarn*, són dues paraules flexionades en plural, amb dos tipus de plural diferents: el primer, *tinzar*, ha patit

una formació de plural intern, i el segon, en canvi, és una forma de plural regular. Les formes singulars d'aquestes dues paraules es refereixen, segons els diccionaris consultats, a 'nariu'. De totes maneres, si bé els parlants entrevistats fan servir les formes plurals per designar 'nas' (*anzarn* a Nador), i *tinzar* als altres llocs de procedència dels informants), pocs utilitzen els equivalents singulars per referir-se a 'nariu': HAE l'anomena *tinzar*, i KHE *anzar*, encara que aquest últim afirma que fa servir, com a forma plural, *tinzar*. Els altres parlants designen amb expressions nominals com *buxxis n wanzar* 'forat del nas' o *nuqqib wanzarn* 'forat del nas' els narius.

5.3.2.1.1.4. AQMMUM 'BOCA'

Independentment de la zona de provinença, tots els parlants rifenys entrevistats anomenen 'boca' amb el mot *aqmmum*. Lafkioui (2007: mapa 297) mostra que només en una regió molt petita, a la zona més occidental de parla rifenya, es fa servir habitualment *imi*. Tal com expliquen alguns autors (Basset, 1929: 34, i Galand, 1969: 12) *aqmmum* seria en origen un mot expressiu pejoratiu derivat de *imi*, desconegut pels parlants de tarifit entrevistats, però molt habitual en les altres varietats amazigues, amb la inserció del fonema expressiu /q/. Per als parlants rifenys, però, *aqmmum* no és pejoratiu.

A diferència de les paraules per a 'boca' mencionades fins ara, *ajqmmim* sí que seria un mot molt despectiu, segons els informants entrevistats. Sempre s'utilitza en contextos relacionats amb la parla, en un sentit negatiu. És a dir, se sol fer servir, no tant per descriure negativament algú que té la boca grossa, sinó algú que parla massa o bé que diu coses desagradables o fora de lloc. D'una manera semblant com veurem que passa amb *ils* 'llengua', la part del cos designada es relaciona estretament amb una de les funcions que habitualment realitza:

(128) CAF: i *ajqmmim*?

KHE: és pejoratiu, sí.

CAF: l'utilitzes?

KHE: sí... és més per... “calla't, a bu *ujqmmim-a*”, sí.

Aquest mot valoratiu sembla que hauria patit un procés semblant als altres mots expressius: sobre la base de *aqmmum* (derivat en un inici expressiu de *imi*), s'hauria creat *ajqmmim*, amb la inserció del fonema /ʒ/.

Pel que fa a les parts del cos que els informants consideren que formen part de la boca, la paraula més freqüent per designar ‘llavis’ en rifeny central, i sense càrrega semàntica expressiva, és *igncicn* o *incicn* excepte per a LOK, parlant de rifeny oriental, que utilitza habitualment *incucn* (Lafkioui, 2007: mapa 302). Altres mots per designar aquesta part del cos, com *infufn* o *inturn* sembla que estan en desús o que són pròpies d'altres varietats del rifeny, ja que, encara que alguns informants els coneguin, no els fan servir gairebé mai. Només KHE, parlant de rifeny occidental, afirma que sí que fa servir *infufn* en un sentit pejoratiu.

La paraula *ignfifn*, per a la majoria de parlants entrevistats, significa ‘llavis’, en canvi per a d'altres, com FAF, es refereix a ‘nas’. El diccionari de Serhoual (2002, s.v. *gnf*) la tradueix al francès com a *gueule*, *hure*, *museau*, és a dir, ‘morro d'animal’. Serhoual, a la mateixa entrada, explica que pot referir-se també a ‘llavis’ en un sentit pejoratiu, encara que els parlants entrevistats per a aquest treball no la consideren una paraula despectiva. Possiblement, pel seu sentit relacionat amb els animals, hi ha divergències entre els parlants en l'assignació dels significats: el morro de les bèsties inclouria l'equivalent humà tant dels llavis com del nas, i potser per això per a alguns parlants designa ‘llavis’ i per a d'altres, ‘nas’. En tot cas, tal com assenyala Basset (1929: 38), s'ha de tenir en compte que la majoria de mots que hem recollit per a llavis tenen l'aspecte de ser derivats expressius, tal com hem vist a 5.2.2. Això comporta que,

d'una banda, hi hagi moltes variants formals (que sembla que derivin totes d'una arrel comuna \sqrt{nf} o \sqrt{nz} , §5.1.), algunes de les quals no recollim en aquest treball perquè són desconegudes per a tots els parlants entrevistats: *infufn*, *anfur*, *axnfuf*, *axnfur*, *axnfuc*, *acnfur*, etc. D'altra banda, hem de tenir en compte que la càrrega semàntica valorativa o d'associació amb altres realitats com la dels animals (o, fins i tot, la vacil·lació en assignar els mots a la cara o al nas dels humans en algunes varietats d'amazic) pot variar entre els parlants i les varietats dialectals.

Pel que fa a les parts internes de la boca, en tarifit hi ha una paraula per referir-se a 'llengua': *ils*. Tal com indica Serhoual (2002: s.v. *rs*), a banda de designar l'òrgan, la paraula *ils* etiqueta conceptes com 'llengua', 'dialecte', etc. Com hem vist que passava amb *tiḏtawin* 'ulls', *ils* pot referir-se també a la capacitat humana relacionada amb aquest òrgan. En aquest cas, la parla:

- (129) a. Ires-nnes d azirar Serhoual, 2002: s.v. *rs*
 llengua-POSS3S PRED llarg
 'La seva llengua és llarga, parla massa'
- b. FAL: (...) Si no, diuen també que és... "és que xerra molt perquè la llengua que no té ossos".
 CAF: No té..? Ossos?
 FAL: sí, perquè "irs ur d iḡswissn". Que és sense ossos, no? (...) i de seguida, si no saps controlar-ho, doncs que no té ossos perquè és molt fàcil per xerrar.

El mot habitual per designar 'geniva' és el compost sintagmàtic *aksum n tiymas*, que literalment vol dir "carn de les dents". *Tiymas* és la paraula utilitzada per referir-se a 'dents'. Aquesta paraula és coneguda i utilitzada per tots els parlants entrevistats. L'expressió *tiymas n uydi* designa 'ullals', literalment significa "dents de gos". Pocs parlants la fan servir, només LOK i FAF. FAL, en canvi, diu que la coneix però que no la fa servir. El segon element de l'expressió

nominal es relaciona amb el gos per la rellevància d'aquest tipus de dent, l'ullal, en aquest animal: els gossos es caracteritzen per tenir uns ullals més grossos i afilats que els nostres. La forma punxeguda de la mateixa dent en els humans es relaciona, doncs, amb els ullals dels gossos.

La paraula *tisira* (en singular *tasirt*) es refereix a 'queixals'. A més, però, està relacionada amb el camp semàntic de 'moldre': *tasirt* també pot designar 'molí de braços' o 'premsa d'olives' (Serhoual, 2002: s.v. *sr*). Així doncs, aquesta part del cos és designada per la relació que té un dels seus factors de categorització (la funció) amb altres elements de la realitat: tant els queixals com els molins serveixen per moldre.

El compost sintagmàtic *tiymas n uyi* designa 'dents de llet', és a dir, les dents dels nens petits que cauen quan tenen sis o set anys. La designació d'aquesta categoria es relaciona, com en català, amb el fet que quan aquestes dents creixen, els infants encara són lactants.

'Queixals del seny' és anomenat amb l'expressió nominal *tiymas n laeql*, literalment, "dents de la raó, la intel·ligència", com en català. El segon element d'aquest compost, un préstec de l'àrab, es refereix a algunes capacitats cognitives del cervell. Com en el cas anterior (*tiymas n uyi*), això té a veure amb el moment d'aparició d'aquest tipus de dents: els queixals del seny surten quan s'és adult, és a dir, quan les capacitats a què *laeql* es refereix s'han desenvolupat.

L'última expressió que es refereix a algun tipus de peça dental designa aquelles dents que creixen massa a prop d'una altra, i que causen molèsties. El primer component del compost, *arbub*, podria relacionar-se amb el verb *arbu* 'portar una càrrega' i el mot *tarbubt* 'farcell' (Serhoual, 2002: s.v. *rb*). Si el substantiu *arbub* i el verb *arbu* estan relacionats, l'expressió *arbub n tiymas* designaria amb una metàfora el fet que a una dent sana li creixi massa a prop una altra peça que li suposa una càrrega, que és com un farcell. De totes maneres, els parlants

entrevistats que coneixen i fan servir aquesta expressió (RAC, NOB, FAF i HAE) no han fet aquesta associació.

La manera habitual de designar ‘campaneta’ segons la majoria de parlants entrevistats és *lhlq*, un préstec de l’àrab. En canvi, pocs parlants coneixen el mot amazic *taglult*, que ve de √gl ‘penjar’. *Taglult*, doncs, significa literalment ‘la que penja’ i el seu nom fa referència a la categorització per la forma i la localització. Comentarem més àmpliament a l’apartat de parts internes del tronc el mot *lhlq* i aspectes semàntics que s’hi relacionen.

La relació partonòmica entre les parts de la boca i la cara és vista de manera semblant pels informants. Tots afirmen que *tiymas* ‘dents’, *aksum n tiymas* ‘geniva’, *lhlq* o *taglult* ‘campaneta’, *ils* ‘llengua’ i *ally, any* o *aerur uqmmum* ‘paladar’, mantenen una relació partonòmica amb *aqmmum* o *imi*, és a dir, que formen part de la boca. A la vegada tots els parlants expliquen que *aqmmum* ‘boca’ forma part d’*aynbub* ‘cara’. Pocs parlants esmenten espontàniament els mots per a ‘llavis’ en parlar de les parts de la boca. Tot i així, quan se’ls pregunta directament, diuen que en formen part i que en són la part visible, però per als informants és més rellevant la boca que no pas els llavis, i les paraules per a llavis rarament apareixen a la prova de llistat. Relacionat amb això, els informants deixen entendre que aquestes relacions partonòmiques entre les parts de la boca, la boca i la cara no són transitives: cap dels informants afirma que *ils* ‘llengua’, per exemple, formi part de *aynbub* ‘cara’. Malgrat aquesta manca de transitivitat, i tot i que els parlants assenyalin que elements com les ‘dents’ no formin part de la ‘cara’, en amazic hi ha l’expressió nominal per a ‘incisives’ *tiymas wudm* que podríem traduir literalment per ‘dents de la cara’. Tal com afirmava un informant català (§ 4.2.2), hi ha parlants que consideren que tot allò que és visible, o que pot ser important en expressions facials com els somriures o les dents incisives, per exemple, pot ser considerat part de la ‘cara’.

5.3.2.1.1.5. TIMMIWIN ‘CELLES’, ACLAYM ‘BIGOTI’, TAMART ‘BARBA’

Les tres primeres paraules recollides, *aɣsmar*, *taqsmirt* i *tamart*₁, designen ‘barba (zona)’. Aquest últim mot, *tamart*, pot referir-se tant a la zona del mentó com al pèl que hi creix. El pèl, a més, pot ser designat amb el mot *amar* i amb el mot *aecimir*. Aquest últim conté el fonema típic de les paraules expressives /ʕ/, encara que cap dels informants entrevistats hagi indicat que aquesta paraula tingui una càrrega semàntica valorativa. *Amar* és el mot masculí de la forma originàriament femenina *tamart*, i designaria una barba llarga i espessa. A diferència del que passa amb ‘barba’, els mots per a ‘bigoti’, *cnabar* i *aclaym*, i per a ‘celles’, *timmiwin*, només es refereixen als pèls: la zona no és anomenada.

La paraula *tamart*, com *azllif*, també pot etiquetar per metonímia l’individu, tal com mostra aquest proverbi recollit per Serhoual (2002):

- (130) $\text{\textcircled{E}}$ mmars tamart wa tsewweq i tamart Serhoual, s.v. *mr*
mai barba.F no comprar.3FS.AC a barba.F
‘Mai una barba no ha comprat per a una barba (mai un home no ha comprat per un altre home).’

5.3.2.1.1.6. IMGGIZN ‘GALTES’

Trobem força etiquetes per a ‘galtes’, i segurament això respon a aspectes relacionats amb el fenomen de l’expressivitat: *imgizn*, *igmmizn* i *iglluzn* (possibles resultats diferents a partir de la mateixa arrel). Per als parlants de Nador és habitual la paraula *imgizn* i *iglluzn* per designar aquesta part del cos. En canvi, la forma amb la consonant radical *m* tensa, *igmmizn*, malgrat la coincidència de consonants radicals amb l’habitual *imgizn*, per a tots els parlants té un sentit despectiu i etiqueta ‘galtes grosses’.

5.3.2.1.2. PARTS INTERNES DEL CAP

Només hem recollit les següents etiquetes per a parts internes del cap, i totes es refereixen a ‘cervell’:

- (131) azllif
 lmuxx
 laeql
 amlyiy
 alli

El primer dels mots de (131) és, de fet, l’etiqueta per a ‘cap’: la mateixa paraula serveix per referir-se a l’esfera superior del cos humà i, per metonímia, al cervell (òrgan físic o capacitats cognitives):

- (132) Iteqs-ayi wzeğif Serhoual, 2002: s.v. *zğf*
 fer.mal.3SM.AC-PR.1S cap.ANN
 ‘Em fa mal el cap (tinc mal de cap).’

De les altres paraules de (131), *alli* i *amlyiy* es refereixen a l’òrgan físic del cervell. De totes dues, la més freqüent és *alli*, coneguda per tots els parlants entrevistats excepte IMA. *Amlyiy*, en canvi, no sembla un mot tant freqüent (és conegut per YUE, FAF i ALB).

Els altres dos mots recollits, *laeql* i *lmuxx*, són préstecs de l’àrab. Segons els parlants entrevistats, *laeql* es referiria més al cervell com a òrgan físic encara que també podria referir-se a les capacitats cognitives, mentre que *lmuxx* designaria sobretot les capacitats del cervell. Serhoual (2002), encara que també destaca, a l’entrada MĤ, les capacitats cognitives atribuïdes a *lmuxx*: “esprit, raison”, a l’entrada EQR recull significats com ‘record’, ‘memòria’, ‘intel·ligència’, ‘seny’ i ‘raó’, però no ‘cervell’ com a òrgan físic:

- (133) Itet-as rmuĥĥ uzeġif Serhoual, s.v. *mĥ*
 menjar.3SM.ACP.-PRN.3S cervell cap.ANN
 ‘Li ha menjat el cervell (l’ha seduït, l’ha manipulat).’
- S reġer; si læaqel, si læqal Serhoual, s.v. *εqr*
 Amb cervell; amb cervell; amb cervell
 ‘A poc a poc (lentament, assenyadament).’

Les afirmacions dels informants contradiuen parcialment, doncs, la informació recollida per Serhoual (2002) així com la informació extreta de diccionaris d’àrab (Moscoso, 2005: s.v. *cerebro, inteligencia*; Reig, 1999: s.v. *منخ*): el significat de la paraula àrab de la qual prové *laeql* és ‘intel·ligència, raó’; en canvi, el mot de què ve *lmuxx* significa ‘cervell’, si bé també pot referir-se a les capacitats cognitives. A més, com hem vist més amunt, en el compost sintagmàtic *tisira n laeql* ‘queixal del seny’, el component *laeql* es refereix, forçosament, a les capacitats cognitives dels individus.

5.3.2.3. AYARDUD ‘TRONC’

Com en l’apartat anterior, en primer lloc, agrupem i organitzem els mots en una partonomia que és orientativa i està d’acord amb la manera que tenen els parlants entrevistats de relacionar les parts del cos. A diferència del que passava amb les parts del cap, les parts del tronc més rellevants són les que ocupen el segon nivell:

1. Ayardud ‘tronc’
 2. Iri / amgrađ ‘coll’
 3. Ijiman, tamgrađt ‘clatell’
 3. Taĥbut n ijiman ‘forat del clatell’
 3. Tagarjunt ‘nou del coll’

- 2. Idmarn / admr / ddmarr ‘pit’
 - 3. ibbicn ‘pits’
 - 4. iff ‘mugró’
- 2. Aæddis ‘panxa’
 - 3. Taæddist tamzziant ‘baix ventre’
 - 3. Taæbbudt / æbbud / timḡt ‘melic’
 - 3. Abyas / tabyast / santura ‘cintura’
- 2. Aærur ‘esquena’
 - 3. Nnṣ ‘llom’, ‘ronyonada’
- 2. Taddayin / iyiln ‘espatlles’
 - 3. Addiy n tddaxt
- 2. Taddayin ‘aixelles’
- 2. Iyzdisn / iyjbujn ‘costats’
- 2. Swadday ‘baixos’
 - 3. Ablul / azrbuj / aqtut / azlul ‘penis’
 - 3. Afflia / ahcun / abcun ‘vulva’
- 2. Taxna / axna / nubbiḡ / qunniḡ / timzfzdfḡ ‘cul’
 - 3. Imgizn n txna / ijēbubn / infufn ‘galtes del cul’
 - 3. Nuqqib n txna / tiḡt n txna ‘anus’
- 2. Izaggwn / izuṡṡan / anzḡ / taēiyyact / acaær ‘pèls’

El primer que destaquem d’aquest apartat és que, en amazic, el mot *ayardud* ‘tronc’ (Serhoual, 2002: s.v. *γrd*), que es refereix a la part del cos sense el cap i les extremitats, no és conegut per cap dels parlants entrevistats.¹²³ Tot i així, que els parlants no tinguin una etiqueta per a anomenar-lo, no vol dir que no categoritzin la part del cos que queda sense el cap i les extremitats.

Hem vist a l’apartat anterior, en parlar de les parts del cap, que un dels factors de categorització més importants és la forma i les fronteres perceptibles visualment. El fet que una part del cos tingui condició d’àrea també fa que sigui categoritzada, però aquest factor és menys important en el cas de les parts del

¹²³ És possible que comparteixi arrel amb $\sqrt{\gamma rd}$ *tayruḡt* ‘espatlla, omòplat’, tot i que les fonts no són clares.

cap: les parts considerades més rellevants eren les que són categoritzades pels primers factors esmentats. El cas del tronc, en canvi, funciona a la inversa: les parts més rellevants, les que són anomenades primer pels informants, són les que compleixen la condició de grans àrees (*idmarn* ‘pit’, *aeddis* ‘panxa’ i *aerur* ‘esquena’, sobretot). Tot i així, la forma, la funció i la situació continuen sent factors de categorització importants. És per això que, del tronc, se’n categoritzen més parts a la banda davantera que a la posterior, especialment si realitzen una funció molt determinada i si tenen una forma sobresortint i amb fronteres precises (*aebbud* ‘melic’, *ablul* ‘penis’, *abcun* ‘vulva’, etc.). A més, no hi ha uniformitat espacial pel que fa a la situació d’aquestes parts del tronc categoritzades per la forma definida o sobresortint o per la funció: es designen moltes parts de segments del cos humà relativament petits com és el pubis, i menys d’una àrea molt més gran com ara la panxa i l’esquena. A diferència del que es fa amb la part davantera, dels laterals i la part del darrere del tronc se’n categoritzen i se n’etiqueten poques parts. Veiem, doncs, que la categorització de les parts del cos que mostra l’amazic s’adiu amb els universals d’Andersen (1978): es categoritzen més parts de la banda anterior del cos humà que no pas de la posterior o lateral, ja que el ‘davant’ i el ‘sobre’ són conceptualment més rellevants que no pas el ‘darrere’ i el ‘sota’.

5.3.2.3.1. IRI ‘COLL’

La forma habitual de designar ‘coll’ per als parlants entrevistats és *iri*. És un mot conegut i utilitzat per a tots ells, i es refereix, com veurem, tant a la part externa del coll com a la part interna. Aquest mot, a més, pot designar la vida humana:

- (134) Ad yħrez řebbi tamyerṭ¹²⁴-ik Dallet, s.v. grḍ
 PART. protegir.3SM.INAC. déu coll-PRN.2S
 ‘Que Déu et protegeixi el coll (que Déu et protegeixi).’

¹²⁴ Aquest exemple és tret d’un diccionari cabilenc, que tradueix la forma femenina com a ‘coll’ i la masculina com a ‘clatell’.

Amgraḍt també és un mot que designa ‘coll’. Tot i que molts parlants no utilitzen aquest mot, sembla que més aviat es refereix al coll dels animals, encara que algun cop també s'utilitza per etiquetar el coll humà. Tant *iri* com *amgraḍt* designen la totalitat del cilindre, amb i sense clatell. Podria semblar un cas semblant al d'*azllif* ‘cap’: aquest mot designa tota l'esfera superior del cos humà i també la part del cap que no és cara. *Iri* també pot referir-se a tot el cilindre que forma el ‘coll’ o bé a la part que en queda quan se li resta el clatell.

La paraula habitual utilitzada pels parlants entrevistats per designar ‘clatell’ és el mot plural *ijiman*. De fet, segons el que els informants han pintat a la tasca de coloració, l'extensió del referent d'*ijiman* es correspondria amb dues franges situades als laterals del clatell. Així doncs, encara que hàgim agrupat aquest mot sota el concepte ‘clatell’, correspondria més amb ‘cervicals’ (no en un sentit tècnic del terme, és a dir ‘vèrtebres cervicals’, sinó en un sentit popular: quan un es refereix a les ‘cervicals’, sovint pensa en els dos laterals del clatell). L'altre mot que es refereix a ‘clatell’ és *tamgraḍt* (la forma femenina de *amgraḍ* ‘coll’), desconeguda per a la majoria de parlants entrevistats.

El compost sintagmàtic *taḥbut n ijiman*, que literalment vol dir “clot del clatell”, es refereix a la depressió que queda just al centre de la nuca, per sota de l'arrel dels cabells. Tot i que s'anomena *taḥbut n ijiman*, com que *ijiman* es refereix a les dues franges laterals del clatell, el clot designat quedaria entre un *ijm* i l'altre *ijm*.

El mot *tagarjunt* ‘nou del coll’ és conegut per tots els parlants entrevistats, però no només es refereix a ‘nou del coll’ sinó que també es pot referir a la part interna del coll, la ‘gola’, tal com veurem a l'apartat següent.

5.3.2.3.2. IDMARN ‘PIT’

Els tres mots amazics que designen ‘pit, tòrax’, és a dir, la gran àrea superior i frontal del cos humà, comparteixen arrel: *idmarn* és la forma plural d’*admar* i *ddmar* és un mot expressiu creat a partir de la tensió de la primera consonant d’*admar*. La forma més habitual és la de plural, *idmarn*:¹²⁵ tots els parlants l’anomenen espontàniament, excepte IME (ja hem vist a l’apartat 5.3.1.2.1 que, segurament per qüestions d’edat i de temps d’estada a Catalunya, aquesta informant no coneix alguns dels mots que per als altres parlants són considerats bàsics).

El mot *ddmar*, expressiu amb tensió consonàntica, es refereix també al tòrax relacionat amb la fortalesa física, per a la majoria de parlants amb connotacions virils:

(135) CAF: després també... una persona molt valenta té *ddmar*, no?

FAL: sí (...). Per això, que li surten aquests com molt homes. Bueno, les dones també. Els que agafen pes, i tot això, i dius “ui, quin *ddmar*”, que té això sortit. (...) Com Rambo, no?

El mot *ibbicn* ‘pit’, es refereix als pits de les dones, tot i que també poden anomenar-se *idmarn*, menys connotat, que també designa ‘pit, tòrax’, com acabem de veure. *Ibbicn*, en canvi, designa únicament els pits de les dones. Com ja hem explicat més amunt, els parlants amazics no anomenen algunes parts del cos com els pits i els genitals per pudor.

Per a la majoria de parlants *iff* es refereix a ‘mugró’, encara que per a d’altres pot designar també la totalitat dels pits de les dones. Per als que fan servir *iff* per etiquetar ‘mugró’ i *ibbicn* per etiquetar ‘mames’, no sembla que siguin dues paraules iguals pel que fa a la correcció d’anomenar-les en públic: mentre que

¹²⁵ Per a alguns parlants *idmarn* es podria referir a ‘pits, mames’. Serhoual (2002: s.v. *dmr*) també fa una afirmació en aquest sentit

ibbicn és una paraula que s'ha d'evitar perquè connota sexualitat, *iff*, tot i que es refereix també a 'mugró' de les dones, es relaciona més amb l'alletament de les bèsties:

(136) LOK: *Iffan* solo la parte roja. *Timyi* es todo: la vaca tiene *timyi*.

CAF: Tiene un *timyi* y muchos *iffan*?

LOK: cuatro *iffan*.

CAF: i *ibbc*?

LOK: Como *timyi* esto. *Timyi* de animales, y esta palabra de las mujeres.

Relacionat amb els mots anteriors (*idmarn*, *ibbicn* i *iffan*), Chaker (1997b) explica:

L'importance de l'euphémisme lexical est, non seulement dans l'usage concret de la langue, mais surtout dans le renouvellement du lexique. C'est notamment par ce biais que l'on peut expliquer le remplacement partiel ou total, de certaines notions élémentaires, soit par des emprunts à l'arabe, soit par des dénominations secondaires. (...) *tidmarin* « poitrines » pour *iffan*, « les seins »... les exemples peuvent être multipliés à l'infini. C'est par ce processus d'évitement linguistique que l'on peut expliquer le remplacement de lexèmes berbères par des formes arabes pour des notions aussi fondamentales que « la mort », « le couteau »... (Chaker, 1997b: s.v. *euphémisme*)

La informació que hem obtingut per al tarifit és lleugerment diferent de la que es dona en aquest fragment, en què s'explica que *iffan* designa 'pits, mames', i que s'ha substituït per *tidmarin* 'poitrines', mentre que, segons les nostres dades, *iffn* es refereix a 'mugrons' i és *ibbicn* 'pits, mames' la paraula connotada sexualment. El resultat, però, és el mateix: segons els nostres informants, una manera més neutra o "respectuosa" d'anomenar aquesta part del cos és *idmarn* 'pit, tòrax'.

5.3.2.3.3. AĒDDIS ‘PANXA’

El mot habitual per designar ‘panxa’ és *aēddis*. Té la forma d’una paraula expressiva (amb inserció de /ʕ/ i tensió de /d/) i apareix en altres dialectes amb la forma femenina *tadist*. Tot i així, el significat d’aquest mot en rifeny no és expressiu. *Aēddis* etiqueta la porció de cos humà que va des de sota del pit fins al començament del pubis, i pot referir-se, com veurem, tant a la part externa com a la part interna.

En rifeny ‘baix ventre’ s’etiqueta amb el compost sintagmàtic *taēddist tamz̄ziant*. El primer component d’aquesta expressió és el femení d’*aēddis* ‘panxa’ i té un valor semàntic de diminutiu. Alguns parlants l’anomenen simplement *taēddist*, tot i que la forma més freqüent de designar aquesta part del cos és amb l’adjectiu *tamz̄ziant*. El significat literal del compost és, doncs, “panxeta petita”. Com veurem més endavant, aquesta expressió no només etiqueta la part externa i interna a la vegada, sinó que també designa un òrgan intern, ‘matriu’. Segurament és per això que quan s’hi refereixen, encara que sigui amb el sentit de ‘baix ventre’, els informants solen explicar que és una part del cos de la dona.

Els tres mots que designen ‘melic’ són coneguts i utilitzats per gairebé tots els parlants entrevistats, tot i que per a alguns és més freqüent l’ús de *timḍt* (com KHE o LOK, per exemple, i per a d’altres una de les dues formes *taēbbuḍt* o *aēbbuḍ* (masculina i femenina respectivament). Lafkioui (2007: mapa 315), mostra que la forma més estesa és *timḍt*, excepte a la zona de Nador, on es fa servir *taēbbuḍt*, i per això, per als nostres informants, és més freqüent aquesta segona forma. És remarcable que per a alguns parlants, la forma masculina *aēbbuḍ* es refereix a ‘panxa’, sobretot si és grossa, mentre que el femení *taēbbuḍt* continua designant ‘melic’.

5.3.2.3.5. AERUR ‘ESQUENA’

Com en el cas de ‘panxa’, etiquetat amb el mot *aeddis*, ‘esquena’ també és anomenat per un sol mot que té característiques de paraula expressiva (inserció de /ʕ/ i duplicació de la consonant de l’arrel /r/). En altres dialectes trobem la forma *aruri*. Com per a *aeddis*, el significat d’aquest mot en rifyeny no és expressiu.

La majoria dels informants, en preguntar-los si de l’esquena en podien fer parts, responen que no. De totes maneres, aquells que coneixen la paraula *nnʃ* ‘llom’ (RAC, NOB i KHE) assenyalen que es refereix a la part carnosa de baix de l’esquena, a l’alçada de les lumbar. És a dir, expliquen que designa una part compresa per l’extensió d’*aerur*, tenint en compte el referent d’*aerur* pintat a la tasca de coloració.

5.3.2.3.6. TADDAYIN ‘ESPATLLES’, ‘AIXELLES’

El mot *taddayin* (en singular, *taddayt*) designa ‘aixelles’ segons els parlants entrevistats, encara que alguns afirmen que també pot referir-se a ‘espatlles’, tal com indica Serhoual al diccionari (2002: s.v. *dy*). *Tagruḍt* és la paraula més habitual per designar ‘espatlles’: tots els nostres informants, excepte IMA, la coneixen i la fan servir. LOK anomena les ‘aixelles’ amb una expressió nominal composta a partir de *tagruḍt*: *swadday tagruḍt* (és a dir, “sota espatlla”). Serhoual (2002: s.v. *dy*) testimonia un altre compost semblant, però creat a partir de *taddayt*: *adu taddayt* (“sota espatlla”, també), per referir-se a ‘aixella’.

El mot *iyiln* (en singular *ayil/yil*), que d’entrada els informants expliquen que es refereix a ‘braç’ o a ‘avantbraç’, també pot ser utilitzat per designar ‘espatlla’. L’extremitat superior s’etiqueta habitualment amb el mot *afus*, que d’una banda

es refereix a ‘mà’ i de l’altra a tota l’extremitat superior.¹²⁶ *Ayil* (forma singular de *iyiln*), doncs, sembla que serveix per anomenar una part d’aquesta extremitat superior: habitualment l’avantbraç, però, segons alguns informants, també la part superior, coincident amb ‘espatlla’.

El fet que el mot *ayil* pugui designar ‘muntanyeta’ o ‘turó’ en geografia, fa pensar que etiqueti també una part del cos que té aproximadament la mateixa forma: l’espatlla és una part arrodonida i sobresortint, com un turó:

Le terme *ayil* (...) est particulièrement fréquent en toponymie puisqu’il signifie, dans ce contexte, “colline”, “éminence”. Associé à divers déterminants (noms propres ou qualificatifs), il est omniprésent dans la toponymie de l’Afrique du Nord : Ighil-Ali, Ighil-Imoula, Ighil-Izane... (Chaker, 2001)

En amazic es categoritza el clot que queda entre el coll i l’os de la clavícula, i s’anomena amb l’expressió nominal *addiy n tddayt*, que literalment vol dir “forat de l’espatlla”:

(137) CAF: *addiy n tddaxt*, et sona?

HAE: sí, sí. La meva mare la fa servir.

CAF: per anomenar el foradet aquest [de la clavícula]?

HAE: sí, perquè és lo poc que es veu a vegades de les dones i és molt bonic. (...) Em sona de quan les dones es perifollen [= emperifollar, cast.] i es posen guapes, s’ho diuen.

Curiosament, tot i que per la forma del compost sembli que ha de formar part de l’espatlla, i que per tant l’extensió d’‘espatlla’ ha d’arribar gairebé fins al mig del tronc, al començament de l’estèrnum, a la tasca de coloració els parlants pinten una franja més petita que no inclou el refernt de *addiy n tddayt*.

¹²⁶ La majoria d’informants, en la prova del llistat, quan esmenten *afus* expliquen que vol dir ‘braç’, i de seguida, per adaptar l’amazic a la traducció catalana, es corregeixen i diuen que de fet es refereix a ‘mà’ i que *ayil* és la forma per a ‘braç’.

5.3.2.3.7. IYZDISN ‘COSTATS’

El mot *iyzdisn* com hem vist a l'apartat (5.2.2), és un mot compost a partir de *iyz* ‘os’ i *disa* ‘costat’. Literalment, doncs, el significat d'aquesta paraula és “os del costat”. Tot i que el mot fa referència explícita a una part interna, ‘os’, *iyzdisn* es refereix als dos laterals externs del tronc humà, a l'alçada de les costelles i fins als malucs (encara que també designa, a la vegada, l'interior del mateix segment, la zona de les costelles). La paraula *iyjbujn* tindria relació amb *iyzdisa* pel que fa a la forma: sembla que és un mot expressiu creat a partir del compost que hem esmentat.

5.3.2.3.8. SWADDAY ‘BAIXOS’

Tots els informants que han accedit a parlar dels genitals han assenyalat que no és respectuós anomenar-los, i que en cas de necessitat, simplement esmenten l'eufemisme *swadday*, ‘a sota’:

(138) LOK: Cuando dices *swadday*, significa... cintura? Más abajo.

CAF: vale, es la forma educada, no?

LOK: Puedes decir “me duele *swadday*”, ya está, entiende. (...) Cuando hay mujeres, hombres también... este va bien. (...) *Swadday* es para... cintura abajo. Igual. Es palabra más respeto, no sé.

Els parlants entrevistats no ens han donat gaire informació semàntica dels mots de la taula 8 referents als genitals, que veurem a continuació. Però el fet que molts d'ells comparteixin l'esquema $vC_1C_2vC_2$, igual que molts dels mots que hem vist a (5.2.2.), i que a més la C_1 sigui en molts casos una consonant [ʃ] o [q] fa pensar que es el fenomen de l'expressivitat també hi és present.

Els mots recollits per designar ‘penis’ són tots expressius (per reduplicació o tensió d'una consonant de l'arrel, o per inserció d'un fonema després de la vocal

d'estat). Alguns informants no han volgut parlar dels genitals, d'altres han assenyalat quines paraules coneixien però no n'han donat cap altra informació. Així doncs, la informació semàntica que en tenim ve d'unes poques entrevistes. Qui més informació semàntica ha donat d'aquests mots és LOK, l'únic parlant de rifeny oriental de la nostra mostra. Hem de tenir en compte, però, que no hem pogut verificar aquesta informació amb els diccionaris:

(139)	ablul	'penis'
	aqtut	'penis petit'
	azlul	'penis' 'branca'
	azrbuj	'penis' 'arrel central d'una planta, grossa'

Per a la majoria d'informants que n'han volgut parlar, els mots més habituals per designar 'vulva' són *ahcun* i *abcun*, seguraments realitzacions diferents d'una mateixa forma. *Aflia* sembla molt menys freqüent: només FAF explica que és més habitual per a ella que no pas les altres dues paraules.

5.3.2.3.9. TAXNA 'CUL'

Els mots *axna* i *taxna* són els més freqüents per designar 'cul'. Malgrat que *axna* és masculí i *taxna* és femení, el canvi de flexió no té conseqüències en la semàntica dels mots. La majoria de parlants han mencionat aquests dos mots, però pocs han volgut parlar-ne més: de les altres paraules recollides per a 'cul', doncs, només n'han parlat HAE, LOK, FAL i FAF (dos homes i dues dones). Tots han explicat que *nubbiḍ* i *qunniḍ* no es poden fer servir habitualment perquè són massa vulgars. Segons FAL, *nubbiḍ* es referiria despectivament a un cul gros. Pel que fa a *qunniḍ*, HAE assenyala que és el cul dels animals, i en canvi FAL explica que vol dir 'anus'.

La forma més habitual per designar 'natges' és l'expressió nominal *imgizn n txna*, literalment "galtes del cul". El mot *ijaɛbubn* sembla que és més vulgar, i fins i tot pot ser despectiu (el mateix mot presenta trets típics de les paraules

valoratives, com hem vist a 5.2.2). Pel que fa a *infufn* (relacionat per l'arrel amb alguns mots per a 'llavis'), FAF assenyala que designa la part de les natges que volten l'anús.

Tot i que sembla que hi ha força mots (molts d'ells vulgars) per referir-se a 'anus', només recollim dues expressions nominals, ja que la majoria d'informants no n'ha volgut parlar, ni n'ha donat detalls. La primera expressió recollida és, literalment "forat del cul". La segona, en canvi, seria "ull del cul".

5.3.2.3.10. IZUṬṬAN 'PÈLS'

Els mots *izuṭṭan* i *anzd* i el préstec de l'àrab *acaer* es refereixen a 'pèls'. El menys freqüent, segons els parlants entrevistats, és *anzd*: la majoria utilitzen normalment *izuṭṭan* o *acaer*. D'altra banda, ja hem vist que *acaer* podia referir-se a 'cabells', especialment si són curts, tot i que NOB, per exemple, per a 'cabells' fa servir sempre *icuwwafn* i reserva *acaer* per designar els pèls del cos. La paraula *izaggⁿ* fa referència als pèls que creixen a les aixelles i al pubis, i per la seva relació amb zones considerades pudoroses, no se sol anomenar en públic.

5.3.2.3.11. PARTS INTERNES DEL TRONC

Alguns dels mots que hem recollit a la llista de la taula 8 designen parts internes i externes a la vegada. D'una banda, les percebem a través dels sentits (vista o tacte). De l'altra, són cavitats considerades internes en què són continguts els òrgans interns de què parlarem a continuació:

(140)	iri	'coll'
	admr	'pit, tòrax'
	aëddis	'panxa'
	taëddist tamzziant	'sotaventre'

No només els parlants expliciten que són parts tant internes com externes, sinó que ho mostren oracions com aquestes (Serhoual, 2002: *s.v. eds i dmr*):

- (141) Iṭṭef deg wəddis
 aguantar.3SM.DUR a panxa.ANN
 ‘S’aguanta la panxa (pel dolor).’
- Hmi tyawan tæddist, t^tira tazeġift
 quan ser.ple.3FS.ACP panxa jugar.3.FS.DUR cap
 ‘Quan el ventre és ple, el cap juga (només es pot pensar quan no
 s’està afamat).’
- Iššat deg idmarn-nnes
 fregar.3SM.DUR en pit-POSS.3S
 ‘Es frega el pit (testimonia la seva culpa).’
- Aḍmar n wayfrani ḍay-s azyar
 pit de algú dins-PRN.3S cremor
 ‘El pit de tal persona crema de febre.’

Aquest apartat, dedicat a les parts internes del tronc, estarà estructurat d’una manera diferent del que es referia a les parts externes. En primer lloc, no crearem cap paronímia orientativa: a diferència de les parts externes, els parlants no pensen en les internes com una estructura jeràrquica. D’una banda, un òrgan com ara l’estómac, podria formar part o bé de ‘panxa’ o bé de l’aparell digestiu. De la mateixa manera, els ovaris formarien part de ‘panxa’ o de l’aparell reproductor (femení). A més, incloem dins l’etiqueta de parts internes parts del cos que no podem considerar iguals: d’una banda, ens referirem a òrgans com ara ‘cor’ o ‘fetge’, i de l’altra, al que podríem anomenar “cavitats” com per exemple ‘pit, tòrax’ o ‘baix ventre’. Tampoc comentarem cada mot i el seu significat per separat, ja que hi ha molta confusió entre els parlants a l’hora d’assignar referents a les paraules. De les parts internes, doncs, en farem una anàlisi més general, tenint en compte aspectes com ara el coneixement o desconeixement per

part dels parlants de certes parts, o de les funcions que els atribueixen, la seva localització, etc., o els factors que intervenen en la categorització i l'etiquetatge d'aquestes parts, entre altres coses.

A continuació, reproduïm en un llistat les parts internes que hem tingut en compte i que analitzem aquí:

(142)	Aæddis	‘panxa’
	Adanen	‘budells’ / adan amqqrان i bururu ‘budell gros’ / adan amzzian ‘budell prim’
	Izi	‘bufeta de l’orina’
	Takriet	‘entranyes’
	Stumagu	‘estómac’
	Akbbus	
	Taramant	
	Tasa	‘fetge’
	Tacwit	
	Inarfd	‘melsa’ ‘pàncrees’
	Pankrias	‘pàncrees’
	Pindisi	‘apèndix’
	Tgzlin	‘ronyons’
	Idmarn	‘pit’
	Admar	
	Tmijja	‘coll, faringe, gola’
	Tagarjunt	
	Iri	
	Ul	‘cor’
	Tarutin	‘pulmons’
	Turawin	
	Taæddist tamzziant	‘baix ventre’
	Taæddist tamzziant	‘matriu’
	Lwalda	

Mrurat	‘ovaris’
Iyjbujn	‘costat’
Imyarn	‘testicles’
Timllalin	
Idḥdahḥn	
Iqllawn	

Ja hem comentat en alguns punts d’aquest treball que els factors de categorització de les parts internes són diferents dels de les parts externes, ja que no són visibles i, per tant, no té tant de pes l’aspecte que presenten, les fronteres, la forma, etc. a l’hora de categoritzar-los. Els òrgans interns només són accessibles a través de l’estudi sistemàtic de l’anatomia humana o bé per coneixement dels òrgans dels animals. Això ens du a fer dues consideracions prèvies a l’anàlisi de la categorització i l’etiquetatge de les parts internes del troc humà en amazic. D’una banda, l’amazic és una llengua que encara en bona part es parla en zones rurals en què el contacte amb els animals (per la ramaderia per al consum propi) segurament és habitual i, per tant són vives les designacions populars dels òrgans interns considerats més rellevants, per la funcionalitat i per la comestibilitat dels òrgans dels animals. D’altra banda, i lligat amb el que acabem de dir, la presència de l’amazic amb prou feines està consolidada a les escoles i als àmbits científics en general. Per aquest motiu, alguns dels òrgans que no es categoritzen i s’etiqueten popularment i que molts parlants no saben situar bé i dir-ne la funció, en amazic, com veurem, poden ser etiquetats amb préstecs i els parlants els confonen fàcilment.

Els òrgans interns que els parlants entrevistats coneixen més i anomenen són els representats per les etiquetes que reproduïm a continuació:

(143)	adanen	‘budells’
	tasa / tacwit ¹²⁷	‘fetge’
	ul	‘cor’

¹²⁷ L’ús de *tasa* o de *tacwit* depèn de la varietat parlada per l’informant: KHE (rifeny occidental) utilitza *tacwit* i, en canvi, els parlants d’altres zones fan servir sempre *tasa*.

turatin	‘pulmons’
stumagu	‘estómac’
tigzlin	‘ronyons’

Com que no tenim percepció directa, per via visual o tàctil, dels òrgans interns, els motius de coneixement, categorització i etiquetatge d’aquestes parts són en primer lloc la funcionalitat, la comestibilitat i el fet d’haver petit malalties (un mateix, o algú proper). Els òrgans representats per les etiquetes de (143) són òrgans que realitzen funcions molt específiques i conegudes, segurament per això són els primers que anomenen els parlants, sigui per elicitació espontània amb la prova del llistat, sigui a partir d’un suport visual o de les preguntes de l’entrevistador. Així, per exemple, expliquen que *turatin* és “donde está el oxigène para respirar” (LOK). De totes maneres, tot i que l’aspecte i la localització no són factors importants de categorització, alguns informants expliciten coneixements d’aquest tipus en descriure els òrgans interns:

- (144) CAF: ¿me has dicho que también conoces *inarfɔ*? ¿Qué es, exactamente?
 RAC: *inarfɔ* es la... me parece que... ahora no me saldrá con español. Es como el hígado. Es que está bajo del hígado, pero ahora la palabra española...
 CAF: ¿el bazo? ¿Así, como oscuro?
 RAC: es oscuro. Es como la forma del hígado, pero es pequeño que lo tenemos abajo del hígado.

La comestibilitat dels òrgans anàlegs dels animals, però, és un factor de categorització que té un paper molt rellevant en el cas dels parlants d’amazic, excepte per als que han viscut des de més joves a Catalunya, com ara DOE, IME o HAE. Un parlant explica:

- (145) KHE: “hi ha un *adan* ‘budell’, el *timdwadant* ‘budell prim’. Els *timdwadanin* són... per exemple, a la festa del xai, els intestins hi ha dones que... els intestins es barregen amb el *tasa* ‘fetge’, el *tacwit*. I hi ha

un part que no sé com es diu en català, que es menja, dels intestins.
Timdwadanin”.

Relacionat amb la comestibilitat d’alguns òrgans, destaca el cas de *takrikt*. Per a alguns parlants, si es fa referència al cos humà, aquest mot designa ‘estómac’ i, en canvi, si es parla d’animals, etiqueta el primer estómac dels rumiants:

(146) CAF: Vale, antes me has dicho el estómago...

ALB: *Takrikt*

CAF: *Takrikt*. Pero me han dicho que *takrikt* es todos los órganos juntos como... vísceras. Juntos, los órganos.

ALB: es callos. Callo, vale? Pero el estómago... nosotros no hacemos de eso. Estómago. ¿Para los salvajes utilizas también?

CAF: ¿cómo?

ALB: para los salvajes... ¿dices *estómago* también?

CAF: què vols dir... ah, ¿los animales?

ALB: los animales, sí. ¿Estómago para un perro, estómago para un humano?

CAF: sí. Pero lo que se come... a veces la gente come... *takrikt*. ¿Qué es?

ALB: callos. (...) El mejor tapa de Madrid!

Per a altres parlants, però, *takrikt*, referit a parts del cos humà (no d’animals), designa ‘entranyes’ (dels humans), i no ‘estómac’:

(147) CAF: *takrikt*?

LOK: todo.

CAF: todo: el estómago, los pulmones, los... intestions...

LOK: sí, todo, todo. Pero en el cordero, cuando dices *takrikt*, no es todo. Porque el cordero tiene... un balón, sabes? Para comer. Y se llama *takrikt*. Pero nosotros no tenemos.

CAF: vale, es para los animales.

LOK: *Takrict* nosotros cuando dices... *takrict* a la gente, todo. Todo lo que hay dentro de la barriga. Pero en animal, cuando dices *takrict*, no es todo.

El mot que designa ‘estómac’, per a aquests parlants que no l’anomenen *takrict*, és habitualment el préstec de l’espanyol *stomagu*. De totes maneres, hi ha altres paraules que fan referència a l’estómac o a parts de l’estómac, com *taramant* ‘part de dins de l’estómac’, “és la part intern de la *digilació* dels aliments” (KHE).

El fet d’haver patit malalties, o de conèixer de prop algú que les ha patit, es converteix en un factor de coneixement, categorització i etiquetatge d’òrgans interns:

(148) FAF: el *inarfd*... no sé cómo, en català o español. Mi hermana... *inarfd* chupa mucha sangre. Mi hermana ha muerto con esto. (...) Del color como el *tasa* ‘fetge’, pero diferente...

KHE també fa referència a malalties, a l’hora d’anomenar els òrgans que coneix més: “això... *qqarn-as*... *pindisi* [‘es diu apèndix’]. És francès, o català, o castellà... és llatí. No hi ha un terme especial en amazic... No recordo. Però sé que la gent diu *pindisi* quan va a l’hospital perquè fa mal i rebenta, i li vas a operat... dius *pindisi*.

LOK: *tigzal* es riñones, cuando tienes la problema, puedes cortar y trabaja otra.

Pel que fa encara a les malalties com a factor de categorització, cal destacar dos casos: en primer lloc, el de *lhq* i *taglult* ‘campaneta’.¹²⁸ Alguns informants, en parlar-ne, fan referència a l’operació que pateix aquest òrgan en molts infants.

¹²⁸ Tot i que l’hem inclòs a les parts externes (com a part de ‘boca’), reprenem aquest mot dins l’apartat de parts internes del tronc, precisament perquè un factor de categorització important en aquest cas és, com en molts altres òrgans interns, algun aspecte relacionat amb la medicina.

Probablement, doncs, per a aquests informants *lḥlq* no etiqueta ‘campaneta’ sinó ‘amígdales’, igual que *tamzzuyin*:

(149) FAL: això a vegades que també hi ha una a dintre, que a vegades fa mal o s’inflama, i tot això que és *lḥlq* (...) hi ha que... quan hi ha dibuixos, quan fa “aaah!” es dibuixa.

CAF: sí, exacte!

FAL: (...) abans nosaltres ho trèiem.

CAF: ah, es tallava.

FAL: sí, es tallava. Perquè fa mal. Als nens petits la sortia i després la... no sé, que els baixa, després fa que... com es diu, s’afogaven, si no treu. (...) Abans mira, no sé. No anaven als metges molt. Anaven amb els que curen, més que amb metges, i això es tallaven, diuen. Van amb les dones que són per això, i miren i diu “oi, això... com pot menjar? Per això no vol menjar, no té gana de menjar.” I es tallava.

Relacionat encara amb això, molts informants esmenten espontàniament el mot que designa les glàndules del coll que s’inflamen quan s’està malalt. Tot i que no l’havíem inclòs a la llista inicialment, gairebé tots els informants hi han fet referència. La paraula que designa les amígdales en amazic és, segons els parlants, *imj̣jin*, i tots els informants expliquen que aquesta paraula té relació amb *imzzuɣ̣n* ‘orelles’ (pronunciada pels rifenys *imj̣ja(r)n*) “es igual como orejas, *imj̣jin*. Porque representa la continuidad de las orejas por dentro”, explica ALB. De fet, Serhoual (2002: s.v. *mj* i *mzy*) recull, a la mateixa entrada que orelles (*imejjun* i *imzzuɣ̣en*, tal com ho escriu al diccionari) el significat ‘amígdala’. A més, sota l’arrel MJ d’*imejjun* també hi recull la forma *tmijja* ‘gola, gorja’.

Un aspecte important per comentar pel que fa referència als òrgans interns, és el desconeixement (o la confusió) que tenen els parlants d’alguns òrgans interns. Un cas representatiu és el dels tubs que passen pel coll i/o pel pit (‘faringe’, ‘laringe’, ‘esòfag’ i ‘tràquea’):

(150) <i>tmijja</i>	‘tub que passa per la gola’
<i>tagarjunt</i>	‘tub que passa per la gola’

En amazic, tant els parlants com els diccionaris assignen diversos significats a cada etiqueta. Per exemple, Serhoual (2002, s.v. *ħrq, yrjn, mēd, ħš*) atribueix a *tmijja* els significats de ‘faringe’, ‘laringe’, ‘gola’, ‘tràquea’ i ‘esòfag’. Els informants solen explicar que és el tub que passa pel coll i que serveix per respirar. Una informant, però, contradiu aquesta informació. Per la seva explicació sembla que *tmijja* es refereix a ‘esòfag’: “*tmijja* es hasta la boca del estómago”, explica RAC. Aquesta mateixa parlant, però, més endavant afirma que “cuando estás resfriado duele *tmijja*”. Aquests casos de confusió fan visible el desconeixement que, com a parlants, es té de les parts internes del cos humà: sabem que hi ha parts que realitzen determinades funcions, però sovint no les sabem situar, anomenar i distingir.

Hem vist més amunt que algunes paraules per a parts externes com ara *aēddis* ‘panxa’ o *idmarn* ‘pit’ poden referir-se a la mateixa part, sigui a l’exterior del cos humà (categoritzada com a gran àrea) o a l’interior (categoritzada com a cavitat). *Taēddist tamzziant* ‘baix ventre’ també seria un cas com el de *aēddis* ‘panxa’, però, a més, s’hi afegeix un altre significat: a banda de designar una part interna i externa a la vegada, fa referència a un òrgan intern situat en aquesta cavitat. Tot i que, com veiem, hi ha un mot amazic per designar ‘matriu’, alguns parlants també anomenen aquest òrgan amb la paraula àrab *lwalda*. RAC explica que *lwalda* és “donde hay el bebé (...) la matriz la llamamos *lwalda*”. De totes maneres, sembla que hi ha confusió en l’assignació de referents: RAC mateixa continua dient que “los ovarios *qqarn-as* [s’anomenen] *lwalda* (...) cuando duele decimos “mira, el ovario derecho”, decimos “*icc n lwalda itaqqs-n*” [em fa mal un ovari].

Un dels aspectes remarcables pel que fa a l’etiquetatge dels òrgans interns és el que representen aquestes dues paraules:

(151) takric̣t	‘entranyes’	‘estómac’
tacwit	‘entranyes’	‘fetge’

En tots dos casos (en el primer, amb l’ús d’un préstec de l’àrab integrat a la morfologia amaziga) s’anomena el conjunt d’òrgans interns situats a la zona de l’abdomen amb un mot que d’entrada designa un d’aquests òrgans (‘estómac’ en el primer cas, ‘fetge’ en el segon’). Però el cas de *takric̣t* i el de *tacwit* són, en certa manera, diferents: la manera habitual d’anomenar l’estómac per part dels parlants entrevistats és *stumagu* (un altre préstec), i *takric̣t* s’utilitza habitualment per designar ‘entranyes’. En canvi, els parlants que fan servir el mot *tacwit* (rifeny occidental), l’utilitzen habitualment per etiquetar ‘fetge’, tot i que, expliquen, també pot servir per referir-se a ‘entranyes’.

Encara que ja veurem que és diferent, un altre d’ús d’un mot per referir-se a dues parts del cos és el següent. El reproduïm a (152), tot i que ja ha anat sortint:

(152) inarfḍ	‘melsa’	‘pàncrees’
---------------	---------	------------

Només hem trobat aquesta paraula a dos diccionaris: Serhoual (2002, *s.v.* *nrf̣ḍ*) ofereix com a traducció *rate* ‘melsa’ i *pancréas* ‘pàncrees’, i Sarrionandia i Ibáñez (2007 [1949], *s.v.* *inarfeḍ*) tradueixen el mot per *bazo* ‘melsa’. Els informants, en un primer moment expliquen que és “una cosa fosca” situada en un costat de la zona abdominal. Tot i així, afegixen: “també vol dir el mateix que *pankrias*”. De tot això se’n dedueix que, com passa en català és la ‘melsa’ la que és etiquetada per un mot patrimonial, que tradicionalment ‘pàncrees’ no s’ha anomenat. En el moment en què, per qüestions de coneixement, de salut, etc., s’ha vist la necessitat d’etiquetar ‘pàncrees’, en català s’ha creat un neologisme, i en amazic s’ha estès el significat de *inarfḍ* ‘melsa’ (òrgan que tampoc saben ben bé per a què serveix) i, a més, s’ha pres un préstec segurament del francès, *pankrias* ‘pàncrees’.

que el *bururu* es refereix a una part interna que, de fet, no té entitat física. DOE també fa referència a aquest òrgan de la mateixa manera que LOK: “es fa servir, però no sé què vol dir... quan s’està molt enfadat se li diu a algú “m’estàs traient el bururu”. És una part interna, però no se sap què és”.

5.3.2.4. SÍNTESI

Hem començat aquest apartat 5.3 fent referència a les variacions en l’ús dels TPC en amazic i en l’assignació de referents a cada paraula. Hem tingut en compte les variables d’edat, sexe, nivell d’estudis i temps de contacte amb la L2. A continuació, els hem classificat jeràrquicament en una estructura partonòmica orientativa de diversos nivells (la qüestió del nombre de nivells és un aspecte que, com hem dit, tractarem més endavant).

A continuació hem analitzat el mot per a ‘cos’, *arrimt*, i hem tingut en compte els significats que se li assignen, és a dir, els possibles segments referencials a què es pot referir. Tot seguit hem analitzat les parts del cap i del tronc (primer les externes i després les internes). Hem vist que les característiques perceptives que presenten són factors fonamentals per a la categorització de les parts externes, encara que també tenen molta importància factors com ara la localització i, sobretot, la funció en el cas de les parts del cap (*tiḍtawin* ‘ulls’, *anzarn* ‘nas’, etc.) i la condició de (grans) àrees en el cas de les parts del tronc (*aēddis* ‘panxa’, *idmarn* ‘pit’, etc). També hem plantejat aspectes semàntics recollint qüestions tractades als treballs dels autors analitzats al capítol 2: les relacions partonòmiques (centrant-nos en el cas de ‘boca’, *aqmmum*) i les designacions de parts del cos per metàfora. Pel que fa a les parts internes (sobretot del tronc, ja que del cap només hem recollit les paraules per a ‘cervell’), hem observat que les etiquetes més conegudes són aquelles que designen òrgans que realitzen una funció considerada vital (*ul* ‘cor’ o *tasa* ‘fetge’), que se solen relacionar amb problemes de salut (*pindisi* ‘apèndix’ o *imjjarn* ‘amígdales’) o que són comestibles en animals (*takricit* ‘vísceres’, ‘entranyes’). També per a les parts internes, hem tingut en compte aspectes semàntics que afectaven diverses

etiquetes i categories com ara la designació per metàfora d'alguns segments referencials (*timllalin* 'testicles', lit. 'els ous' o 'els blancs').

6. Tornant a la polisèmia: comparació d'alguns TPC polisèmics en català i en amazic

6.1. USOS PROPERS A L'ANATOMIA HUMANA

6.1.1. Relació metonímica

6.1.2. Relació metafòrica

6.2. RELACIÓ DE TOTS ELS USOS DE CINQ TPC

6.2.1. Relació de significats de cinc TPC

6.2.2. Anàlisi dels significats dels cinc TPC

6.2.3.5.1. Les metàfores

6.2.5.4.2. Les metonímies

6.3. SÍNTESI

En aquest capítol recollirem aquells mots que tenen més d'un sol ús. En primer lloc, dedicarem un apartat a alguns TPC que hem analitzat als apartats precedents, i ens centrarem en els significats secundaris es relacionen amb realitats properes al domini semàntic de les parts del cos; com per exemple els mots *cap* i *azllif*, que poden designar 'cap' i 'cervell', o *barba* i *tamart*, que etiqueten 'barba' i 'persona'. Hem vist al capítol 2 que no hi ha acord entre els investigadors a l'hora d'establir si mots d'aquests tipus són polisèmics o semànticament generals. Tot seguit, a l'apartat 6.2., per descriure aquest fenomen més àmpliament, recollirem tots els significats de cinc mots per a parts del cos, fins i tot els que no tenen relació amb el domini anatòmic.

Com hem vist al capítol 2, tots els autors parlen de la polisèmia, però no hi ha un acord a l'hora d'establir si una paraula és polisèmica o no. A continuació reproduïm la definició de polisèmia que tenim en compte en aquest treball:

A word is understood as polysemous if all its multiple meanings are systematically related. The relation between the different polysemous senses of a word is not whimsical and random, but motivated. The motivation finds its grounds in our understanding and bodily experience of the world in which we live. (Ibarretxe-Antuñano, 1999: 179)

Aquesta definició no resol el problema principal i més discutit: determinar clarament quants significats té una paraula. És a dir, determinar si diferents usos d'una mateixa paraula corresponen a significats diferents (polisèmia) o a

modulacions d'un mateix significat que depenen del context (vaguetat). Molts semantistes al llarg dels anys han proposat proves per diferenciar els mots polisèmics dels mots vagues. A l'apèndix 6 hi reproduïm proves recollides per Taylor (2003 [1989]) i les proposades per Wierzbicka (2007) i per Enfield (2006a), aquestes últimes creades expressament per a l'anàlisi dels significats de mots per a parts del cos.

Aquestes proves, en molts casos, ofereixen resultats contradictoris. Tot i així, provar aquests testos ens ha servit per mostrar que les fronteres entre polisèmia i monosèmia no són precises. Entre els diferents significats d'un mateix mot no és fàcil establir fronteres, i això és una de les causes de les diferències presents en els resultats de les proves. Taylor reconeix que molts autors utilitzen exemples triats per fer funcionar les proves de distinció entre polisèmia i vaguetat, però en la majoria dels casos, com hem vist que passa amb les parts del cos (vg. apèndix 6), és difícil distingir entre els dos fenòmens. Aquest autor mateix afirma:

Even though the distinction between monosemy and polysemy is in principle clear enough, it is in many cases tantalizingly difficult to decide if two uses of a linguistic form instantiate two different senses or whether they represent two exemplars, one perhaps more central than the other, of a single sense. (Taylor, 2003: 103)

No sempre és possible, doncs, fer una distinció clara entre polisèmia i vaguetat. Com hem dit al llarg del treball, els límits entre categories no són clars i no hi ha una frontera precisa entre membres menys centrals d'una mateixa categoria i que tenen, per tant, un sol significat, i membres que pertanyen a categories diferents i per tant, amb significats diferents. Tal com afirma Koptjevskaja-Tamm (2008: 9), no considerarem prioritari en aquests casos decantar-nos per una de les dues opcions, sinó que el que considerarem important és que un mot pot tenir més d'un ús. Tot i així, sí que és possible situar els casos analitzats a diferents punts de la línia que va d'una homonímia clara a una polisèmia clara. Per exemple, alguns dels mots que analitzarem són clarament polisèmics (com el cas de

timllalin ‘testicles’, ‘ous’ en amazic, o el mateix cas en català amb el mot *ous*), mentre que els usos d’altres mots com *pit* o *idmarn*, referits a la part interna i externa, podrien ser considerats com un sol significat.

Malgrat que en alguns casos no ens decantem per distingir la polisèmia de la vaguetat a causa d’aquestes fronteres difuses, d’acord amb el nostre marc teòric, l’etiqueta que utilitzarem per anomenar aquests mots és la de *polisèmia*.¹²⁹ Hem vist a l’apartat 2.1 que els autors cognitivistes consideren que la polisèmia és un altre cas de categorització: un mot té diversos significats de la mateixa manera que una categoria conté diversos membres dins seu. Tal com explica Gries (en premsa: 2), els efectes prototípics i l’estructura categorial que hem descrit al capítol 2 es poden trobar en diferents nivells: els dels significats individuals o en el nivell d’una categoria de diferents significats interrelacionats, com passa en el cas de la polisèmia. Els investigadors cognitivistes distingeixen entre dos tipus de categories amb una estructura molt semblant: (1) les categories de significats individuals, com per exemple la categoria *mà* (part del cos), el prototipus de la qual tindria una sèrie de característiques, com el fet d’estar composta per cinc dits, de pertànyer a un cos humà viu, etc., i (2) les categories de significats relacionats, com per exemple la categoria *mà*, que inclouria com a membre la categoria individual referent a la part del cos com ja hem vist, però també altres categories referents, per exemple, a la noció de grapat, o d’ajut (a l’oració “donar un cop de mà”), i en què el prototipus seria el significat referent a la part del cos. Les de (2) serien els casos de polisèmia. La polisèmia és, doncs, una forma de categorització, per l’associació de significats d’una mateixa paraula, que no és aleatòria sinó que respon a mecanismes com ara la metàfora i metonímia.

¹²⁹ Tot i així, considerarem que en un dels casos a què farem referència en aquest capítol, els usos diferents de la mateixa paraula poden ser modulacions d’un mateix significat; és a dir, poden ser classificats dins de l’homonímia. Són els casos que acabem d’assenyalar en què un mot per a una part del cos pot referir-se a la part externa i a la interna a la vegada. És a dir, paraules, com *pit* o *idmarn* ‘pit’, que es refereixen a una part del cos externa i a la cavitat interna, seran més properes a l’homonímia, però, en canvi, el fet que un mateix mot es pugui referir a una part externa i a un òrgan o un conjunt d’òrgans interns acostarà aquests mots a la polisèmia (com *cap* ‘cap’, ‘cervell’ o *aeddis* ‘panxa’, ‘matriu’).

Segons Lewandowska-Tomaszczyk (2012: 147), l'estructura de la definició d'una paraula polisèmica s'assembla a l'estructura de la definició d'un significat senzill. Un dels significats pot tenir més pes que els altres, és a dir, pot ser considerat més "important" pels parlants, i aquest és el que es considera el significat central o base. Aquesta concepció de l'estructura dels significats d'un mot polisèmic té com a base el model radial de l'estructura conceptual que hem introduït al capítol 2 amb l'exemple de *mother* proposat per Lakoff.

Aquests significats s'estructuren en el que alguns autors anomenen *xarxes radials* seguint el model de xarxa proposat per Lakoff per a categories com la de *mother* que acabem de mencionar (§ 2.1). Aplicades als significats de mots polisèmics, les xarxes radials són projeccions estructurades de categories compostes per significats relacionats, i que mostren esquemàticament quines relacions hi ha entre els significats i de quin tipus són aquestes relacions. En aquest tipus de categories el significat més prototípic o central serà aquell a partir del qual es deriven els altres significats: és a dir, serà el nucli de la xarxa radial. Els altres, estaran motivats per extensions semàntiques amb una base metafòrica o metonímica.

Als apartats que segueixen recollirem tot un seguit d'usos de mots per a cada llengua, que considerarem, cenyint-nos també al nostre marc teòric, que constitueixen significats diferents. L'establiment de la polisèmia en aquests casos d'acord amb el marc teòric de la semàntica cognitiva ens permetrà tractar la relació que s'estableix entre els diferents significats d'una mateixa paraula i analitzar els mecanismes subjacents que hi operen, com ara els de metàfora i de metonímia.

6.1. USOS PROPERS A L'ANATOMIA HUMANA

En aquest subapartat recollirem aquells TPC amb més d'un ús relacionat amb el domini semàntic de les parts del cos. Aquest tipus de mots són els que han

generat més controvèrsia entre els autors els treballs dels quals hem analitzat al capítol 2, ja que no hi ha acord a considerar-los polisèmics o semànticament generals. Classificarem els mots en dos grups, segons el tipus d'operació conceptual que relaciona els diferents usos semàntics d'aquestes paraules.

6.1.1. RELACIÓ METONÍMICA

En primer lloc, a (154) recollim paraules que alguns autors, entre els quals destaquem Wierzbicka (2007), asseguren que són polisèmics. A la columna de l'esquerra reproduïm el mot i a la dreta els dos referents anatòmics que etiqueta:

(154)	cos	'cos'	'tronc'
	cap	'cap'	'part del cap que no és cara'
	arrimt	'cos'	'pell'
	azllif	'cap'	'part del cap que no és cara'.

Tant en català com en amazic, els mots per a 'cap' o 'cos', etc. tenen dos referents. El significat, per exemple, dels mots *cos* o *arrimt*, es refereix d'una banda a la totalitat física de l'ésser humà i, de, l'altra a una part integrant d'aquest referent ('tronc' en català, 'pell' en amazic). L'operació conceptual que actua a la base d'aquesta extensió semàntica seria, doncs, la metonímia TOT PER LA PART.

Hem vist al capítol 2 que aquests casos són els més discutits entre els investigadors que analitzen la categorització semàntica de les parts del cos. Wierzbicka (2007) parla de polisèmia en aquests casos, mentre que els investigadors vinculats al MPI no els consideren de la mateixa manera. Tal com hem vist al llarg del capítol 2, les teories de Wierzbicka relatives a la polisèmia tenen detractors: Majid, Enfield i, en general, els autors vinculats al MPI no

coincideixen en l'establiment de la polisèmia en alguns casos i ofereixen testos per provar la generalitat semàntica o vaguetat.¹³⁰

Wierzbicka afirma que conceptes com 'cos', 'cap' i 'mà' són universals, i que per tant qualsevol llengua pot referir-s'hi. Tal com ja hem explicat més amunt, en canvi, Majid afirma que Wierzbicka confon les representacions semàntiques amb les representacions conceptuals, i que el fet que una llengua no etiqueti una part del cos determinada no vol dir que els parlants no conceptualitzin aquesta part del cos. És a dir, tots els autors afirmen que, per exemple, 'cos' i 'cap' poden ser conceptualitzats, però difereixen en la qüestió de l'etiquetatge: Wierzbicka afirma que són universalment conceptualitzats i universalment etiquetats i que, per tant, si el mot que s'hi refereix també etiqueta un altre referent, aquest presenta polisèmia, mentre que els autors del MPI sostenen que no totes les llengües etiqueten aquests conceptes.

Els exemples anteriors s'assemblarien als exemples de (155) perquè els dos referents de cada parella tenen una relació d'inclusió. Tot i així, en aquest cas cap autor afirma que es refereixin a cap concepte universal:

(155)	coll	'coll'	'gola'	
	iri	'coll'	'gola'	
	panxa	'panxa' externa	'panxa' interna	
	aëddis	'panxa' externa	'panxa' interna	
	taëddist tamzziant	'baix ventre' extern	'baix ventre' intern	'matriu'
	cap	'cap' extern	'cap' intern	'cervell'
	azllif	'cap' extern	'cap' intern	'cervell'
	pit	'tòrax'	'mama'	'pit' intern
	ulls	'ulls'	'iris'	
	tiqtawin	'ulls'	'iris'	

¹³⁰ Al capítol 2 (§ 2.1.2.1.3.1) hem definit *monosèmia*, *homonímia*, *vaguetat* i *polisèmia*.

A (155) hem trobat alguns mots amb dos significats relacionats per la metonímia TOT PER LA PART. Mots com *pit*, *ulls* i *tiḏtawin* tenen dos referents situats a la part externa del cos humà, un dels quals queda inclòs en l'altre; per exemple, pel que fa al mot *pit*, 'mama' queda inclòs dins de 'tòrax'. Altres paraules de (155), en canvi, tenen dos referents, però un dels dos no està situat a la part externa del cos humà sinó a la interna. Mots com *panxa* i *aēddis* designen a la vegada una part externa i una part interna situada a la mateixa zona, és a dir, tot el que hi queda contingut. A més, però, en algun d'aquests casos el mot pot referir-se també a un òrgan determinat contingut en aquesta cavitat: l'amazic *taēddist tamzẓiant* no només pot referir-se d'una banda a la part externa i de l'altra a totes les parts internes que hi queden contingudes, sinó que també es refereix a un òrgan d'aquesta cavitat, la 'matriu'. És el mateix cas que el de *cap* i d'*azllif*, que pot referir-se a la part externa, a la cavitat i al cervell, que és l'òrgan intern que ocupa aquesta cavitat. És a dir, no només es refereix a la vegada a una part externa i a una part interna, sinó que, com a part interna, pot referir-se a tot el que hi queda contingut, o bé a un sol òrgan. Els significats d'aquests mots també estan relacionats metonímicament (CONTINENT PER CONTINGUT).

A més dels mots que acabem de veure, en amazic trobem un exemple de paraula amb dos referents relacionats, no per inclusió sinó per contigüitat:

(156) ayil 'braç' 'espatlla'

En tots els casos que hem vist fins ara, els parlants entrevistats atribueixen com a mínim dos significats diferents a cada un dels mots. Aquests mateixos parlants expliquen que aquests dos significats estan relacionats i, per tant, descartem que hi hagi homonímia en aquests casos. Pel que fa, per exemple, a paraules com *ulls* i *tiḏtawin*, hem vist que, tant en català com en amazic, els parlants utilitzen aquests mots per referir-se, d'una banda, a 'ull' (157a) i, de l'altra, a 'iris' (157b), que és la part pigmentada de l'ull:

(157) a. La Fathia té els ulls grans.

Fathia	γar-s	tiɖtawin	timqqranin-
Fathia	a-PRN.3S	ulls.F.PL.	grans.F.PL

‘La Fathia té els ulls grans.’

b. La Fathia té els ulls verds.

Fathia	γar-s	tiɖtawin	tizizawin.
Fathia	a-PRN.3S	ulls.F.PL.	blau/verd.F.PL

‘La Fathia té els ulls blaus/verds.’

En català, el mot *iris* és considerat tècnic, i ningú no el fa servir en un llenguatge quotidià (no hem trobat una paraula equivalent a *iris* en amazic) i per això s'utilitza el mot *ulls* o *tiɖtawin* per referir-se a una part d'aquest referent. Com als exemples que hem vist fins ara en aquest apartat, els dos significats de les parelles de mots de (157) estarien relacionats per una operació metonímica (TOT PER LA PART).

Al llarg d'aquest capítol també hem recollit alguns TPC amb més d'un ús, un dels quals no es relaciona amb el domini anatòmic però hi és molt proper. En recollim alguns a (158):

(158) a.

barba	‘barba’	‘persona’
tamart	‘barba’	‘persona’
cap	‘cap’	‘persona’
azllif	‘cap’	‘persona’
coll	‘coll’	‘vida’
iri	‘coll’	‘vida’

b.

ulls	‘ulls’	‘vista’
tiɖtawin	‘ulls’	‘vista’
llengua	‘llengua’	‘paraula’

ils	‘llengua’	‘paraula’
orella	‘orella’	‘oïda’

A (158) hem reproduït alguns exemples de mots en català i amazic amb un significat central referent a una part del cos determinada i un significat secundari referent a un element proper a l’anatomia humana però que també hem tingut en compte quan hem analitzat els TPC als capítols 4 i 5. Aquest significat secundari es refereix a l’èsser humà en la seva totalitat (158a) o la capacitat associada a la part del cos en qüestió (158b). El tipus de metonímia de 158a és PART PEL TOT i la de 158b ENTITAT PER FUNCIO.

Finalment recollim uns exemples de mots que es refereixen a parts del cos, però amb un significat central que es relaciona amb un element extern a l’anatomia humana:

(159)	darrere	‘cul’	‘darrere’
	costats	‘costats’	‘lateral’
	swadday	‘genitals’	‘baix’

El mot *darrere*, per exemple, té com a significat prototípic una posició, una situació, i com a significat secundari una part del cos. Aquest segon significat és el que hem analitzat fins ara en aquest treball, i està relacionat amb el primer per una operació metonímica (SITUACIÓ PER PART).

6.1.2. RELACIÓ METAFÒRICA

Els casos que recollim a continuació també són considerats polisèmics per alguns autors:

(160)	llavis	llavis de la vulva
	galtes	galtes del cul

imgizn	‘galtes’	imgizn n txna	‘galtes del cul’
tiđt	‘ull’	tiđt n txna	‘anus’ (lit. ‘ull del cul’)
iyf	‘cap’	iyf n ils	‘punta de la llengua’ (lit. ‘cap de la llengua’)

Aquests casos són exemples de compostos sintagmàtics el nucli dels quals té com a significat central un segment del cos humà que no és el mateix que el significat de tota l’expressió nominal sencera: noms com per exemple *llavis* o *imgizn* ‘galtes’ designen dues parts de la cara. Les expressions nominals *llavis de la vulva* i *imgizn n txna* ‘galtes del cul’, en canvi, etiqueten dues parts del tronc. Hem vist que Andersen (1978) considera que la polisèmia, relacionada amb els TPC, es dona quan un terme bàsic origina un terme derivat que etiqueta una part diferent. Aquest terme bàsic, explica, acaba tenint dos significats: el del mot d’origen i el de l’expressió derivada. El que origina l’extensió de significat és, diu, la semblança estructural que presenten les dues parts anomenades o bé la contigüitat espacial en el cas de parts del cos adjacents. Les dues parts del cos designades amb expressions com *llavis de la vulva* o *imgizn n txna* ‘galtes del cul’ es relacionen perceptivament amb els referents de *llavis* i *imgizn* ‘galtes’ per semblança estructural, de forma. Andersen afegeix que els referents dels termes bàsics que acaben presentant polisèmia són universalment categoritzats, ja que presenten unes característiques perceptives sobresortints (per propietats formals, o bé relacionades amb les dimensions, l’orientació o la situació). En aquest cas, tant les galtes com els llavis estan situats a la part de davant i superior del cos i, en el cas dels llavis, són perceptivament rellevants pel que fa a la forma i al color. Només amb les dades del català no podem verificar la tesi d’Andersen per la qual aquestes parts són universalment etiquetades, però sí que les seves característiques perceptives s’adiuen amb les que remarca.

Pel que fa a l’exemple de *iyf n ils*, hem de destacar una característica que el fa diferent dels altres exemples de (160): el mot *iyf* es refereia a una part del cos, com *galtes*, *imgizn*, *llavis* i *ignicn*. A diferència d’aquestes últimes, però, ha esdevingut sinònim d’extrem o punta, tant en català com en amazic, i pot aplicar-se no només a parts del cos sinó a parts d’altres entitats. Els nuclis dels altres

exemples recollits aquí, en canvi, només han generat els compostos sintagmàtics de (160), motivats per un procés de metàfora.

Finalment, analitzarem uns TPC diferents dels anteriors: en aquests casos el significat central d'aquets mots fa referència a un objecte que no té relació amb el cos humà, mentre que fins ara ens hem centrat sobretot en aquells mots o expressions lexicalitzades amb un significat prototípic que fa referència a una part de l'anatomia humana.

Com ja hem comentat al llarg del treball, la categorització depèn en gran mesura dels trets perceptius que presenten certes parts del cos. Aquests trets perceptius estan gairebé sempre relacionats amb la forma, fins al punt que, a l'hora d'etiquetar certes parts, s'han utilitzat noms que es refereixen a altres elements de la realitat però que presenten similituds d'algun tipus amb la part del cos etiquetada:

(161) a.	aletes del nas	'aletes del nas'	'ales'
	campaneta	'campaneta'	'campana'
	carbassot	'cap'	'carbassa'
	closca	'cap'	'clova'
	cuca	'penis'	'cuca' (insecte)
	fava	'gland'	'fava' (llegum)
	figa	'vulva'	'figa' (fruita)
	meló	'cap'	'meló' (fruita)
	ninetes	'ninetes dels ulls'	'nines'
	nou	'nou del coll'	'nou' (fruita)
	ous	'testicles'	'ous' (aliment)
	paner	'cul'	'cistell'
	pebrots	'testicles'	'pebrots' (hortalissa)
	peres	'pits'	'peres' (fruita)
	piu	'penis'	'peça sobresortint'
	pupil·les	'ninetes dels ulls'	'alumnes'
	tronc	'cos'	'tronc d'arbre'

	adanen	‘budells’	‘cucs’ ¹³¹
	azlul	‘penis’	‘branqueta’
	azrbuj	‘penis gros’	‘arrel grossa, la central’
	mummu	‘nineta de l’ull’	‘fantasma’
	taglult	‘campaneta’	‘la que penja’
	timllalin	‘testicles’	‘ous’
b.	espinada	(<espina)	‘espinada’
	paladar	(<pala)	‘paladar’
	regatera	(<rega)	‘reguera’
	reguera	(<rega)	‘reguera’

Els exemples de (161a,b) tenen en comú que són mots¹³² (en el cas de 161a) o derivats de mots (161b) el significat central dels quals no es refereix al cos humà o, dit d’una altra manera, el significat d’aquests mots referit al cos humà és un significat no prototípic. Per exemple, el mot *meló* té com a significat central el que es refereix a la fruita, i com a significat secundari, el cap. Aquests significats no prototípics estan motivats per processos de metàfora (161a).

Les parts del cos referides pels mots de (161) s’han etiquetat amb una paraula que fa referència a un element que no està relacionat amb el cos humà, però amb què comparteix certs trets de forma o de funció: els significats centrals de *meló*, *carbassot*, *capulla*, *peres*, *paner*, *nineta*, etc. fan referència a un element que, per forma, ha passat a designar una part del cos determinada. Aquests mots, doncs, designen una part del cos per metàfora i, a més, cal assenyalar que és freqüent que algunes d’aquestes metàfores siguin recurrents entre les llengües, tal com hem vist a (2.2.1.1.3): tant en amazic com en català s’utilitza el mot que designa

¹³¹ Cal remarcar que de tots els informants consultats només LOK utilitza el mot *adanen* per referir-se als cucs: *adan n tmurt* ‘cuc de terra’ (Serhoual, 2002: s.v. *dn*). Els altres parlants entrevistats només coneixen el referent ‘budells’ per a aquest mot.

¹³² *Aletes del nas*, *ninetes dels ulls* i *nou del coll* són els únics casos de compostos sintagmàtics de (161). En aquests casos el nucli del compost, tot sol, per designar la part del cos corresponent: *aletes*, *nineta* i *nou*, en el context adequat, poden designar respectivament les parts laterals inferiors del nas, les pupil·les i la protuberància de la part anterior del coll sense necessitar *del nas*, *dels ulls* o *del coll*. De tots tres, *ninetes* és diferent perquè és habitual que es faci servir sol, sense context particular.

‘ous’ per etiquetar ‘testicles’. El cas de ‘nineta’ també és analitzat per Brown i Witkowski (1981): tant el català com l’amazic segueixen les tendències que observen aquests autors, ja que per etiquetar aquesta part del cos en català s’utilitza el mot que es refereix a una persona petita (una nina o uns pupil·la), i en amazic el mot que es refereix a ‘papu’.

Els referents anatòmics dels mots *tronc*, *ous*, *timllalin* ‘ous’ (aquest darrer també l’hem comentat al capítol 2) es poden relacionar tant per forma com per funció amb els referents principals d’aquests dos mots. El referent central de *tronc* és vertical i funciona com a estructurador de les branques, igual que el referent anatòmic, que estructura les extremitats. El significat central i l’anatòmic d’*ous* també es poden relacionar per forma o per funció (reproductiva).

Força mots que hem recollit a (161) pertanyen a un registre popular. Cal destacar, a més, que en un percentatge alt serveixen per designar parts dels genitals masculins i femenins, que, com ja hem explicat, tradicionalment s’ha considerat que és poc decorós d’anomenar pel seu nom i, per aquest motiu, se n’ha fet servir un altre que prototípicament es refereix a una entitat semblant per forma o per funció.

6.2. RELACIÓ DE TOTS ELS USOS DE CINC TPC

Al subapartat anterior hem analitzat diversos significats propers al domini anatòmic dels TPC recollits en aquesta tesi. Hem vist que el fet que els mots puguin referir-se a més d’un referent és més habitual que no pas el contrari. Per mostrar aquest fenomen des d’una perspectiva més àmplia, hem seleccionat cinc TPC en amazic i en català dels quals analitzarem els significats incloent-hi també els que, a diferència dels de 6.1, no són tan propers a l’anatomia humana. Subratllem el fet que no analitzarem tots els significats possibles: partirem dels exemples oferts per les fonts lexicogràfiques i descriurem aquells significats que són més coneguts pels parlants entrevistats i que han considerat més rellevants.

L'objectiu d'aquest apartat és analitzar, des del punt de vista de la semàntica cognitiva, com fem servir el cos els humans per entendre el món que ens envolta, tant pel que fa a entitats concretes com a entitats abstractes o esdeveniments, i de quina manera aquestes experiències corporals influeixen la nostra cognició.

Com ja hem assenyalat, per organitzar els significats que analitzarem, partirem d'exemples oferts per les fonts lexicogràfiques. En molts casos hem hagut de crear definicions per a cada significat, ja que els exemples que apareixen als diccionaris sovint no s'adiuen amb el de l'accepció que els agrupa. Els exemples que tindrem en compte no són tots els que apareixen als diccionaris, tot i que sí que n'hi ha almenys un per a cada un dels significats que els parlants entrevistats han considerat més rellevants.¹³³ Si no indiquem el contrari, tots els exemples en català són trets del DIEC2 i i els exemples en amazic de Serhoual (2002). Només n'indicarem la procedència si, en lloc d'aquests diccionaris, els hem extret del DCVB en el cas del català, i d'El Adak (2009), Sarrionandia i Ibáñez (2007) o Taïfi (1991) en el cas de l'amazic. A continuació organitzarem els significats en xarxes radials (§ 2.1.2.2.4) per facilitar la comparació entre les dues llengües i finalment analitzarem els significats i les relacions metafòriques i metonímiques que els motiven.

¹³³ No sempre és fàcil establir el significat específic de la part del cos en les expressions fixades: una expressió com *ul-nns iεgm* 'el seu cor té un pressentiment' l'hem classificat tenint en compte que aquí *ul* 'cor' té com a significat 'seu del coneixement intuïtiu', tot i que podria ser una metonímia COR PER INDIVIDU. Això es donaria en gairebé totes les metàfores que relacionen aquest òrgan amb els sentiments i la intuïció, però precisament perquè és aquest òrgan (i no altres parts del cos que metonímicament poden referir-se a individu) que es relaciona amb els sentiments, hem mantingut aquesta classificació.

6.2.1. RELACIÓ DE SIGNIFICATS DE CINC TPC

6.2.1.1. 'CAP': *CAP I AZLLIF*

CAP

1. Significat central: 'cap', part del cos humà o animal:
 - Tenir el cap gros
 - Girar el cap endarrere
 - Treure el cap per la finestra
 - El cap fou trobat en un vall, i el cos, deu passes lluny
 - Cap pelat
 - De cap (amb el cap a davant)

2. Cabells:
 - Cap blanc
 - Cap d'escarola

3. Part interna:
 - Tenir mal de cap

4. Funcions cognitives:
 - Tenir cap
 - Anar-se'n una cosa del cap (oblidar-la)
 - Ser un cap de pardals (no tenir seny)
 - Dur una cosa de cap (tenir intenció de fer-la)
 - Passar a algú una cosa pel cap (acudir-se-li)
 - Tenir el cap com un bombo
 - (malestar a causa d'una insistència molesta)
 - Tenir el cap dur (tenir dificultats per comprendre)
 - Ser un cap verd (ser esbojarrat)

DCVB

4. Individu:

En toquen a tres trossos per cap

Cap de bestiar

Tants caps, tants barrets

6. Extrem (qualsevol):

El cap de la llengua

Els dos caps d'una corda

Anar a l'altre cap de món

De cap a cap (d'un extrem a l'altre)

Pel cap baix

Pel cap alt

7. Extrem (superior):

De cap a peus: (de dalt a baix)

Cap del fèmur

8. Líder:

Cap de taula

Cap d'estació

Cap d'estat

Cap d'estudis

Conseller en cap

Cap de província (ciutat principal)

9. Extrem temporal (principi):

Cap d'any

10. Extrem temporal (final):

Cap d'any

Cap de semana

Cap de mes

Al cap d'una estona

Al cap de vuit dies

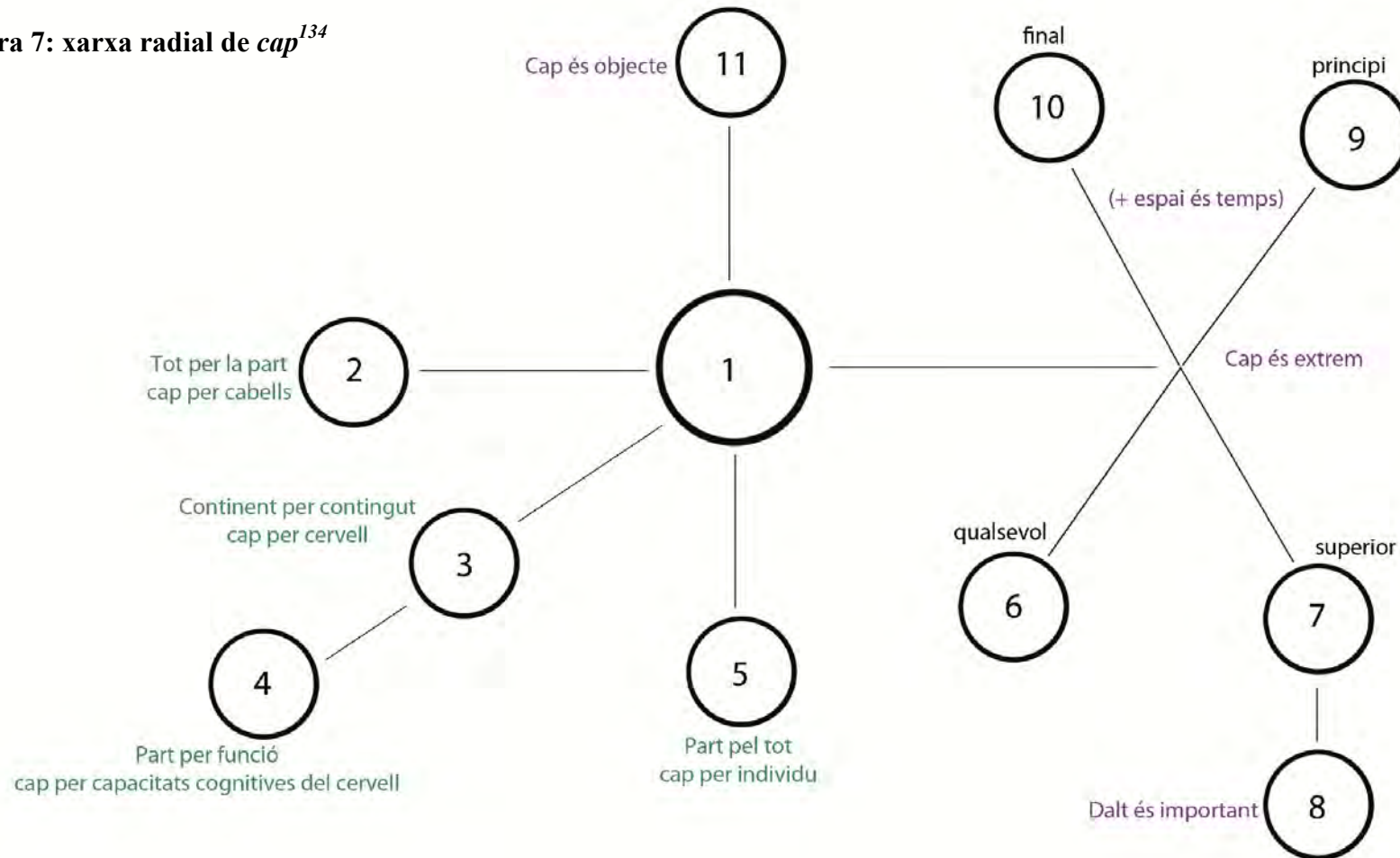
11. Objecte que s'assembla al cap per forma:

Cap de frare (eina per aixamfranar forats cilíndrics)

Cap blanc (planta)

Cap de Creus (punta de terra mar endins)

Figura 7: xarxa radial de *cap*¹³⁴

¹³⁴ En les xarxes radials cada línia representa una extensió semàntica. Aquesta extensió semàntica és la que marquen els números inclosos a cada rodona, que corresponen al número de la classificació dels significats recollits més amunt. En verd, assenyalen les operacions metonímiques, i en lila les operacions metafòriques.

γar-s azeğif ifsus
a-PRN.3S cap ser.lleuger.3SM.ACP.
‘Té el cap lleuger (ho comprèn tot bé, ho capta tot)’

γar-s azeğif
a-PRN.3S cap
‘Té cap (sap moltes coses)’

azeğif-nnes yedqer El Adak, 2006
Cap-POSS.3S ser.pesat.3SM.ACP.
‘Té el cap pesat (és poc intel·ligent)’

4. (Bona) voluntat:

ĥ wzeğif-inu
sobre cap.ANN-POSS.1SG
‘sobre el meu cap (amb molt de gust)’

5. Individu:

Ggin wzeğif γar wzllif
fer.3PM.ACP cap.ANN cap a, vers cap.ANN
‘Fan un cap contra cap (estan junts, fan un apart, una
confidència)’

6. Extrem:

Iqqim-as γar wzeğif
seure.3SM.ACP-PRN.3S cap a, vers cap.ANN
‘Està assegut al capçal del seu llit’

7. Extrem (superior):

azeğif uwudrar

cap muntanya.ANN

‘cap de la muntanya (cim de la muntanya)’

azeğif n essumæet

cap de minaret.ANN

‘cap del minaret (part de dalt del minaret)’

8. Líder:

Açellif entaddarz

Sarrionandia i Ibáñez, 2007

cap de.casa

‘cap de casa (cap de família)’

9. Part d’un objecte que s’hi assembla per forma:

tazeğift n benneeman

cap.F de rosella.ANN

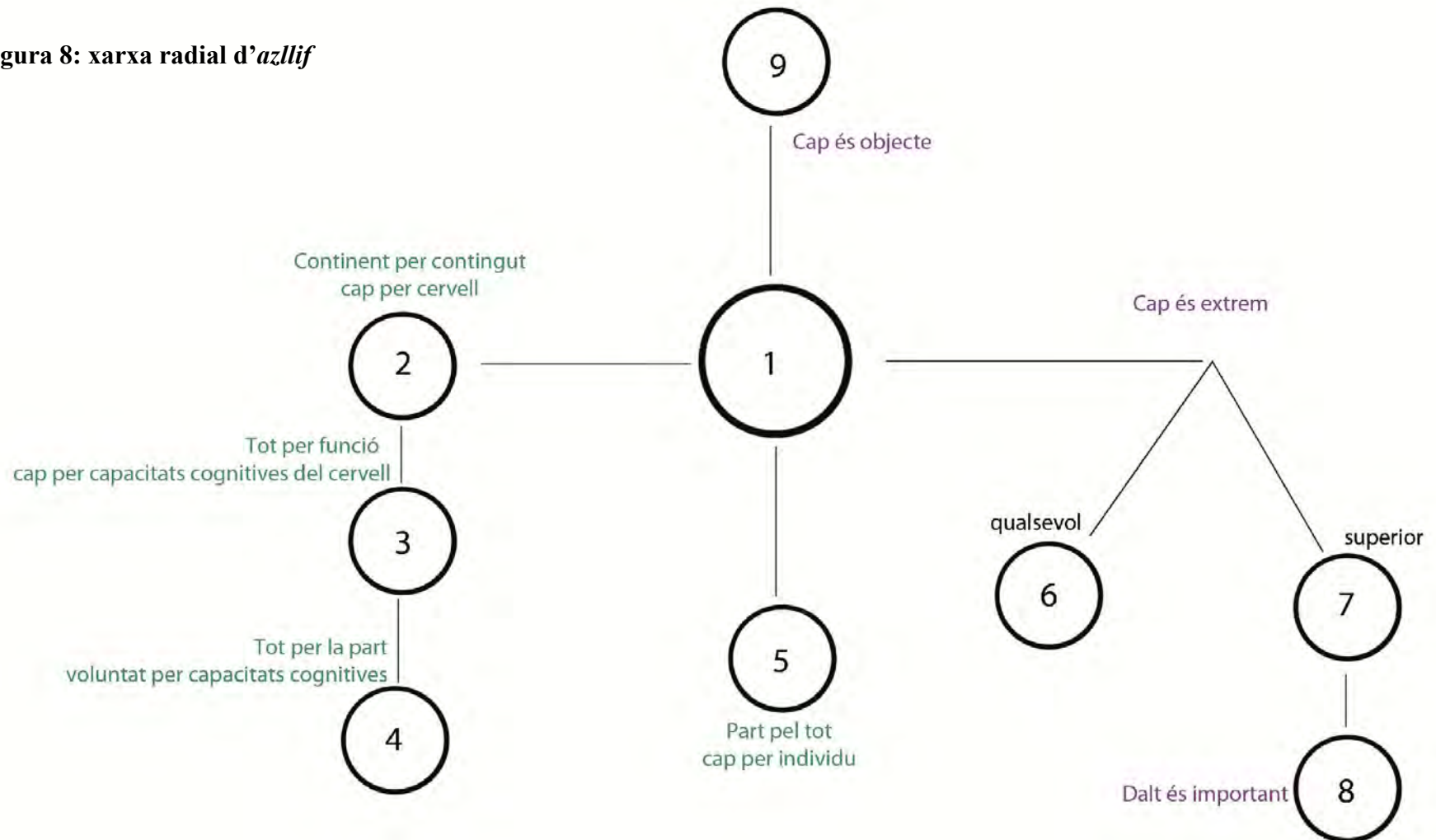
‘caparró de rosella (capoll de rosella)’

tazeğift n rhurşef

cap.F de carxofa.ANN

‘cap de carxofa’

Figura 8: xarxa radial d'azllif

COMPARACIÓ DE *CAP* I D'*AZLLIF*

El significat central de *cap* i d'*azllif* és sempre el que es refereix a la part del cos, tant de persones com d'animals, tal com afirmen els parlants entrevistats. La resta de significats tenen com a mecanisme conceptual subjacent processos de metonímia i de metàfora. A continuació recuperem les xarxes radials creades als capítols 4 i 5. La primera és la de *cap* i la segona la d'*azllif*.

En aquest cas és molt més freqüent, com podem veure a les xarxes radials que hem creat més amunt, la metonímia: en amazic, els significats de 2, 3, 4 i 5 en totes dues llengües estan motivats per processos de metonímia. Trobem casos equiparables en les dues llengües, com són les metonímies del tipus TOT PER LA PART, PART PEL TOT i TOT PER FUNCIÓ. En alguns casos, però, un dels dos components d'aquestes metonímies poden diferir, com és el cas del component PART a la metonímia TOT PER LA PART:

	Amazic	Català
TOT PER LA PART		Cap per cabells
PART PEL TOT	Cap per individu	Cap per individu
CONTINENT PER	Cap per cervell	Cap per cervell
CONTINGUT		
TOT PER FUNCIÓ	Cap per capacitats cognitives	Cap per capacitats cognitives

Pel que fa a la informació que apareix a la taula precedent, en primer lloc cal destacar que, en totes dues llengües, no totes les relacions metonímiques parteixen del significat central dels mots: el component utilitzat com a punt de referència en la metonímia TOT PER FUNCIÓ, 'cervell' en totes dues llengües, és, de fet, el component referenciat d'una altra metonímia de la qual parteix (la de CONTINENT PER CONTINGUT, que es concreta en cap per cervell tant en català com en amazic). La metonímia CAP PER CERVELL també està relacionada en la metonímia CAP PER INDIVIDU: el fet que el mot per a 'cap' sigui utilitzat per designar un individu no és una qüestió aleatòria, sinó que està relacionada amb el

fet que en el context d'ús d'una metonímia com aquesta es volen remarcar positivament les capacitats cognitives de l'individu.

Tal com hem afirmat més amunt, la metàfora és un mecanisme conceptual menys present que la metonímia en el cas que estem analitzant. En català i en amazic trobem les mateixes metàfores, encara que en alguns casos amb realitzacions lingüístiques diferents. En totes dues llengües trobem la metàfora CAP ÉS EXTREM. En aquests casos, segons afirma Ibarretxe-Antuñano (2010) parlem de polisèmia composicional. Segons aquesta autora, la polisèmia composicional és aquell tipus de polisèmia en què els elements que acompanyen el lexema en qüestió contribueixen al significat d'aquest lexema. És a dir, tant en català com en amazic, en una metàfora com CAP ÉS EXTREM, els mots *cap* i *azllif* seran interpretats com a referents a un extrem superior o en un extrem qualsevol depenent de la resta d'elements que els acompanyin en el sintagma o en l'oració. La metàfora CAP ÉS EXTREM, sumada a la metàfora ESPAI ÉS TEMPS, fa que hi hagi expressions en què el mot per a 'cap' pot referir-se a nocions temporals com ara 'principi' o 'final', com hem vist en sintagmes del tipus 'cap d'any' o 'cap de setmana'.

En totes dues llengües hem vist que el mot per a 'cap' es refereix a una persona o a un objecte a què es dóna importància (en aquest cas, la metàfora deriva de la metàfora CAP ÉS EXTREM SUPERIOR): tant en català com en amazic, doncs, el mot per a 'cap' pot referir-se al primer nivell d'una jerarquia (familiar, tant en català com en amazic, laboral, en català, etc.).

L'últim tipus de relació metafòrica que trobem en totes dues llengües és aquella en què s'associa 'cap' a un element que hi comparteix propietats principalment estructurals, és a dir, de forma, com hem pogut veure a partir dels exemples respectius en totes dues llengües. El fet que la metàfora sigui la mateixa en català i en amazic, però, no vol dir que les realitzacions lingüístiques hagin de ser les mateixes: l'amazic *tazllift n bnneman* 'cap de rosella' no té un equivalent en

català amb la mateixa flor. Tampoc trobem en amazic una traducció exacta de l'expressió catalana *cap de frare* per etiquetar el mateix referent.

6.2.1.2. 'ULLS': *ULLS I TIDTAWIN*

ULLS

1. Significat central: 'ulls'part del cos humà o animal:

Els dos ulls

L'ull dret

Obrir els ulls

Fer uns ulls com unes taronges

Ull de vidre

Veure alguna cosa a ull nu

2. Iris:

Ulls negres

Ulls blaus

Ulls clars

3. Parpella:

Li pesen els ulls

4. Zona circumdant de l'ull:

Ull de vellut

5. Vista, mirada:

Girar els ulls

Anar amb els ulls baixos

Ulls d'àguila

Posar els ulls en alguna cosa

No veure-hi de cap ull

Tenir pa a l'ull

DCVB

6. Ulleres:

Quatre ulls

M'he deixat els ulls a casa

7. Manera de comprendre el món, de veure'l:

Als ulls de (a la manera de veure-ho de)

8. Atenció, vigilància:

L'ull de l'amo

Ser tot ulls

A ulls clucs (creure-s'ho sense valorar-ne l'autenticitat)

No perdre d'ull algú

9. Aptitud per apreciar:

Ull clínic

Té mal ull pels negocis

Veure amb bons ulls algú o alguna cosa

10. Coneixement, facultat cognoscitiva:

Els ulls de l'enteniment

Obrir els ulls a algú

11. Cobdícia i/o vehicle del desig

No trure els ulls de sobre (a una persona o a un objecte)

Menjar-se amb els ulls

12. Objecte que s'hi assembla:

Ulls de la cua d'un paó

Ull de perdiu (lligat d'un teixit que fa efectes de relleu)

Ull de poll (durícia que es fa als dits dels peus)

Ull d'àngel (planta)

Ull de bou (*Chrysanthemum segetum*)

Ull de poeta (*Coreopsis tinctoria*)

Ull d'una planat (brot)

13. Forat

L'ull d'una agulla

L'ull del pany

L'ull d'un pont

Passar per ull

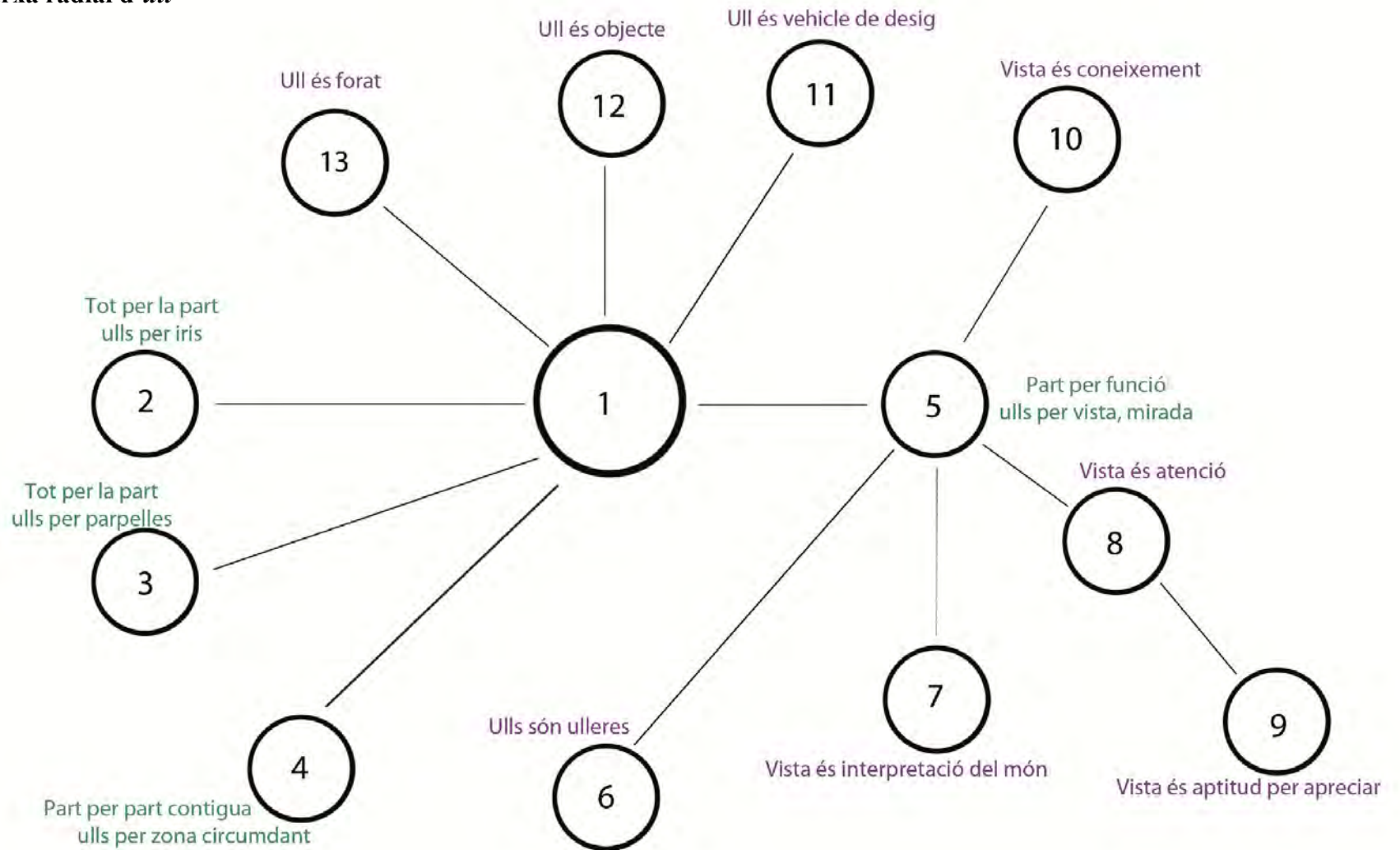
Ull d'un molí

Ull de bou

Ull del cul

Ull de l'escala

Figura 9: xarxa radial d'ull

TİDTAWIN

1. Significat central, ‘ull’ part del cos humà o animal

Tiṭ-nnes teqqen
ull-POSS.3S estar.tancat.3SF.ACP
‘Té l’ull tancat’

Itwara γar-s ij n tiṭ
veure-s’hi.3SM.DUR a-PRN.3S un de ull.ANN
‘Només s’hi veu d’un ull’

2. Iris

tiṭṭawin d tibaršanin
ull.F.PL PRED negre.F.PL
‘ulls negres’

tiṭṭawin d tiwinayin
ull.F.PL PRED marró.F.PL
‘ulls marrons’

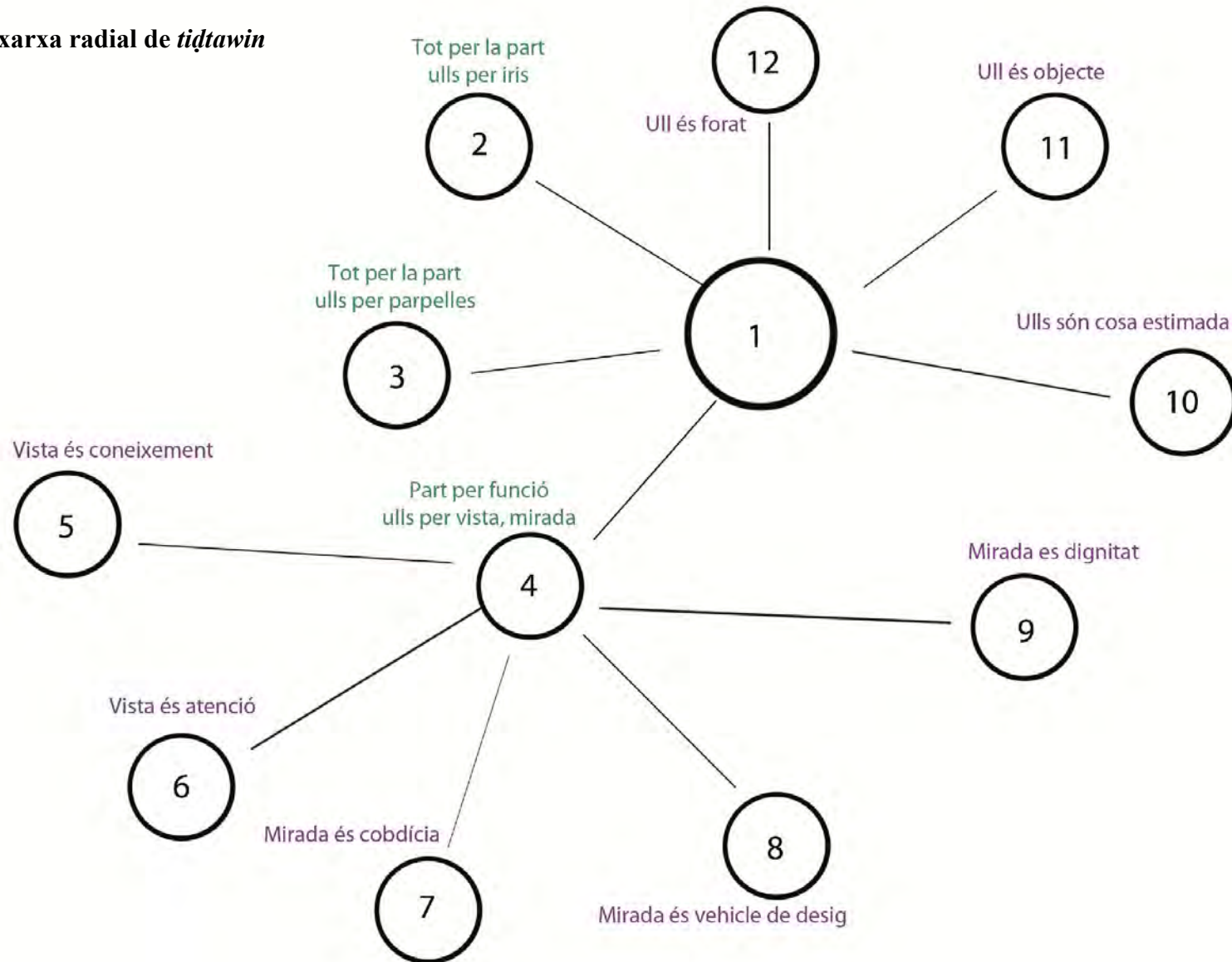
3. Parpella

Itaša s tiṭṭawin-nnes deqrent
sentir-se.3SM.DUR amb ull.F.PL-POSS.3S ser.pesat.3PF.ACP
‘Se sent amb els ulls pesats (té son)’

4. Vista, mirada:

Tiṭṭawin-nnes neqsent
ull.F.PL-POSS.3S disminuir.3PF.ACP
‘Té la vista afeblida (li ha disminuït la visió)’

Figura 10: xarxa radial de *tiḏtawin*

COMPARACIÓ D'ULLS I DE *TIDTAWIN*

Tal com hem vist que passava amb els mots per a 'cap', i d'acord amb el que han dit tots els informants enquestats, *ulls* i *tidtawin* tenen com a significat central el que fa referència a la part del cos humà o animal. D'aquest element central en parteixen nombroses extensions semàntiques motivades tant per relacions de metàfora com de metonímia. A continuació comentem les xarxes radials d'aquests dos mots.

Els significats de 2, 3 i 4 en amazic, i de 2, 3, 4 i 5 en català són fruit de processos metonímics, i 5, 6, 7, 8, 9, 10 i 11 en amazic, i 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 i 13 en català són fruit de processos de metàfora. A diferència, doncs, del que hem vist que passava amb els mots per a 'cap', en aquest cas hi ha més metàfores que metonímies. En primer lloc analitzarem les relacions metonímiques a partir de la taula següent:

	Amazic	Català
TOT PER LA PART	Ull per iris Ull per parpella	Ull per iris Ull per parpella
PART PEL TOT		Ull per zona circumdant
PART PER FUNCIO	Ull per vista / mirada	Ull per vista / mirada

A partir de la taula anterior veiem que en català i en amazic els mots per a *ull* tenen significats motivats pel mateix tipus de metonímies (TOT PER LA PART i PART PER FUNCIO), i els components d'aquestes metonímies són els mateixos en totes dues llengües: tant en amazic com en català la paraula per a 'ulls' és el punt de referència en aquests dos tipus de metonímies, i també en totes dues llengües l'element referenciat és el mateix: 'iris' i 'parpella' en el primer cas, i 'vista' en el segon. En català, però, també trobem un altre tipus de metonímia: TOT PER LA PART, que no hem trobat a les fonts lexicogràfiques de l'amazic, ni ha estat mencionada pels informants entrevistats.

Alguns dels significats d'aquests mots estan motivats per relacions de metàfores que deriven al seu torn d'alguns dels significats motivats per relacions metonímiques que acabem de veure. Tal com podem observar a partir de les xarxes radials de més amunt, en totes dues llengües, de la metonímia ULLS PER VISTA (del tipus PART PER FUNCIO) en deriven significats motivats per les següents metàfores: en totes dues llengües VISTA ÉS CONEIXEMENT, VISTA ÉS ATENCIÓ i VISTA ÉS COBDÍCIA O VEHICLE DE DESIG, i en català, VISTA ÉS INTERPRETACIÓ DEL MÓN i ULLS ÉS INSTRUMENT. Pel que fa a aquesta última, és a dir, a l'ús del mot *ulls* per designar *ulleres* hem de tenir en compte que els parlants catalans enquestats no utilitzen freqüentment aquesta expressió, tot i que poden reconèixer-la. Finalment, en català una altra metàfora deriva de VISTA ÉS ATENCIÓ: VISTA ÉS APTITUD PER APRECIAR.

Com en el cas dels significats derivats dels mots per a cap, aquí també trobem significats motivats per la metàfora ULL ÉS UN OBJECTE amb el qual comparteix propietats, sobretot de tipus formal. En totes dues llengües, a més, hi ha algunes altres expressions que podríem haver inclòs a ULL ÉS UN OBJECTE, però pel fet que són nombroses i perquè considerem que són una mica diferents de les que classifiquem a la metàfora anterior, les hem separat i classificat a ULL ÉS UN FORAT. En tots dos casos, però, la designació d'un objecte amb el nom *ull* està motivada per la relació de semblança formal que s'hi estableix.

6.2.1.3. 'VENTRE': *VENTRE I AEDDIS*

VENTRE

1. Significat central: 'ventre' part del cos externa i cavitat

Mal de ventre

Tenir el ventre buit

Ensenyar el ventre

2. Individu:

El ventre no admet raons

Treure el ventre de pena

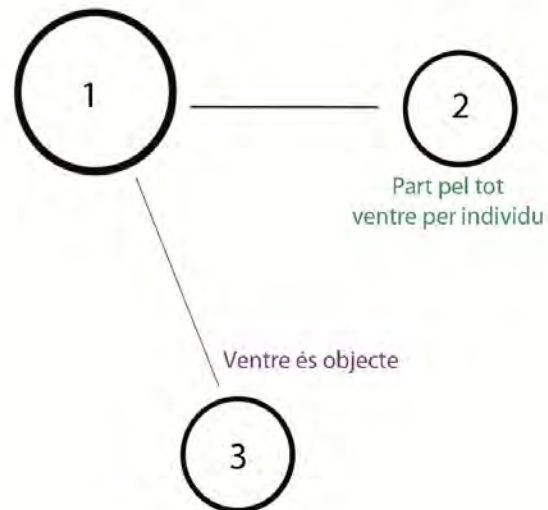
3. Per semblança :

Ventre de la cama

Ventre d'una paret (de l'arrebossat)

DCVB

Figura 11: xarxa radial de ventre

A&DDIS

1. Significat central: 'ventre' part del cos, externa i cavitat

Itet̄tef deg wedis
aguantar.3SM.DUR a panxa.ANN
'S'aguanta la panxa (pel dolor)'

aɛddis ameqqran
panxa gros
‘panxa grossa’

2. Baix ventre

Tɛaddist
panxa.F
‘panxeta (baix ventre)’

3. Matriu

Tɛaddist¹³⁵
panxa.F
‘panxeta (matriu)’

4. Persona gormanda, golaфра

Aɛddis ameqqran
panxa grossa
‘panxagros (gourmand)’

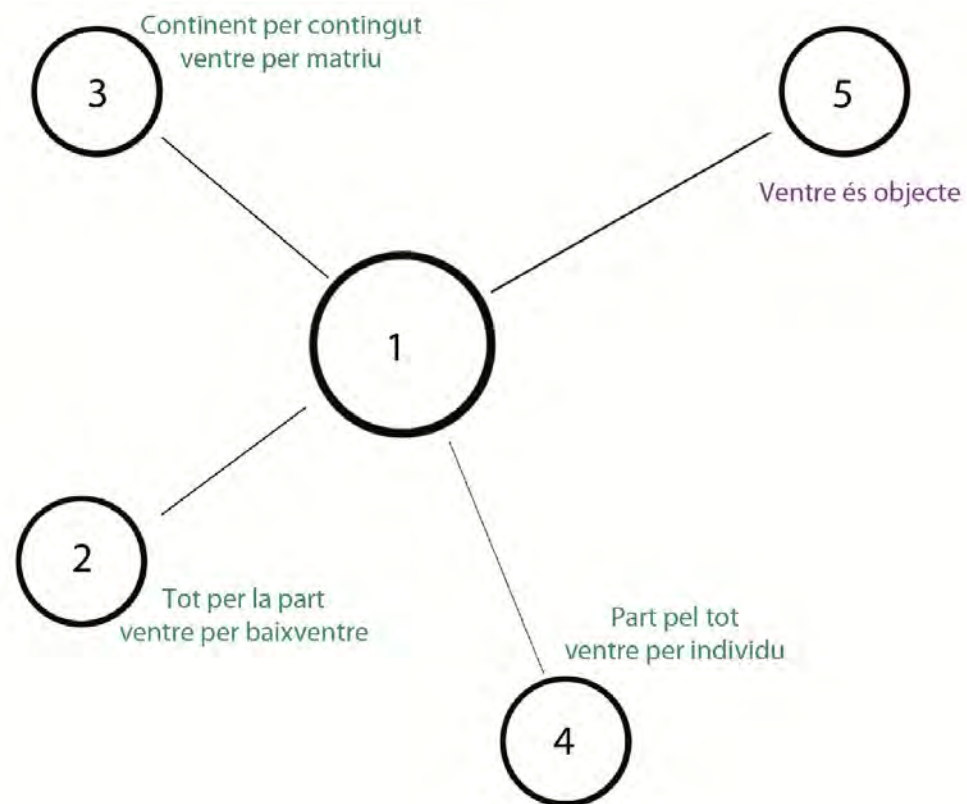
ʎar-s aɛddis n wamziw (El Adak)
a-PRN.3S panxa de ogre.ANN
‘Té un ventre d’ogre (és un golafre)’

5. Per semblança:

Aɛddis n t̪it̪
panxa de ull.F.ANN
‘panxa de l’ull (parpella)’

¹³⁵ El mot *taɛddist* està en diminutiu, però el considerem polisèmic perquè el mot *aɛddis* també pot ser diminutiu quan es refereix al seu significat central: panxa petita, o panxa de nen petit.

Figura 12: xarxa radial d'*aeddis*

COMPARACIÓ DE *VENTRE* I D'*AËDDIS*

Els mots *aëddis* i *ventre* tenen com a significat central ‘panxa’. Com hem vist que passava amb els mots per a ‘cap’ hem considerat que aquest significat central tant es relaciona amb el referent extern com amb la cavitat que conté els òrgans d’aquesta cavitat (en aquest cas, els òrgans de l’aparell digestiu): en una oració catalana com ara “tinc el ventre buit”, el mot *ventre* es refereix als òrgans de l’aparell digestiu continguts a la cavitat; “tinc una esgarrapada al ventre” es referiria ben bé a la part externa, a la pell, però “tinc el ventre pla” englobaria aquestes dues nocions, i per aquest motiu hem considerat que s’inclouen en un sol significat central. Tot i així, ja hem anat veient que les fronteres entre polisèmia i vaguetat no són clares i afirmacions com aquestes no són determinants. Com en els casos anteriors, a continuació comentem les xarxes radials.

En amazic els significats 2, 3, i 4 i en català el de 2 són motivats per processos conceptuals de metonímia. Només un significat en cada llengua està motivat per un procés de metàfora. Com hem fet pels mots analitzats als subapartats anteriors, començarem estudiant les relacions semàntiques motivades per la metonímia conceptual:

	Amazic	Català
PART PEL TOT	Ventre per individu	Ventre per individu
TOT PER LA PART	Ventre per matriu	
PART PER PART ADJACENT	Ventre per baix ventre	

Tal com passava amb els mots per a ‘cap’, que, com *aëddis* i *ventre*, un significat referit a l’individu (amb la metonímia conceptual subjacent PART PEL TOT), l’extensió semàntica no és aleatòria sinó que es fa tenint en compte trets de l’element pres com a punt de referència (‘panxa’) i característiques de l’element referit (‘persona’): la metonímia ventre per individu només es fa servir en aquells

contextos en què es parla d'una persona afamada (com en l'oració "el ventre no admet raons") o d'una persona que menja molt, golafre (com en l'exemple amazic *aɛddis amqgran* 'ventre gros'). En amazic el mot *aɛddis* també pot referir-se a una part de l'element referenciat, és a dir, aquest nom pot servir per designar només una part del referent del significat central o prototípic: 'matriu'

A més dels tres tipus de metonímies que hem vist, tant en català com en amazic una de les extensions semàntiques està motivada per un procés de metàfora que és el mateix en totes dues llengües: VENTRE ÉS OBJECTE. Els elements que s'han pres del domini font per al domini meta són, en tots dos casos, l'aparença convexa que poden tenir les panxes de les persones, és a dir, s'han tingut en compte les qüestions estructurals o de forma dels dos dominis implicats en el procés metafòric.

6.1.2.4. 'cor': *cor* i *ul*

COR

1. Significat central: part del cos:
 - Els batecs del cor
 - Palpitacions de cor
 - La sang que afluïx al cor

2. Zones circumdants:
 - El va estrènyer contra el seu cor
 - Tenir coragre

3. Valor:
 - Fer el cor fort
 - Veure's amb cor de fer una cosa

4. Sinceritat:

Sempre ha estat catòlic de cor
Sortir una cosa del cor
Anar amb el cor a la mà

5. Emocions i sentiments :

Bategar el cor a algú d'emoció
Tenir el cor trist
Tenir el cor alegre
Tenir el cor oprimit
Trencar el cor
Cor de pedra
Tenir el cor moll
Ser tot cor
Guanyar el cor d'algú
El sagrat cor de Jesús

6. Coneixement intuïtiu

Dir el cor una cosa: el cor em diu que vindran

7. Memòria

Aprendre de cor

DCVB

8. Objecte que s'hi assembla per forma

Representació convencional d'un cor
Cor de bou (mol·lusc)
Cor de Maria (planta)

9. Carta d'aquest coll

10. Objecte que s'hi assembla per situació o funció (central, essencial, interna, més amagada):

El cor de la ciutat

El cor d'una fruita

El cor d'una qüestió

El cor de l'hivern

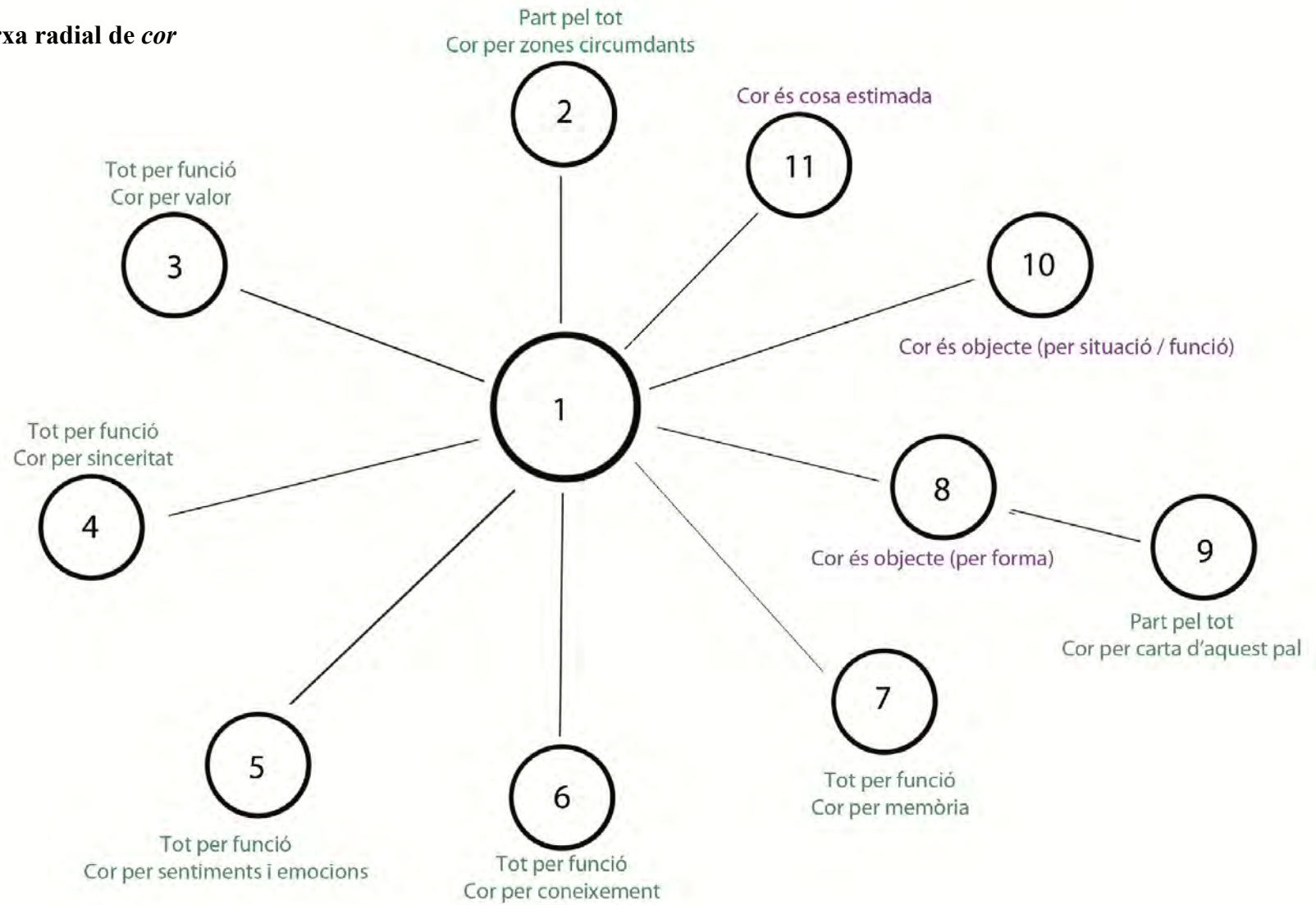
Duramen (part interior del tronc d'un arbre)

Abisme (part central d'un escut, heràldica)

11. Cosa estimada

El cor d'una mare

Figura 13: xarxa radial de cor

UL

1. Significat central: part del cos

Ur-nnes ireddu
cor-POSS.3S bategar.3SM.DUR
‘Li batega el cor.’

Ibeddas ur
aturar.3SM.ACP-PRN.3S cor.ANN
‘Se li ha aturat el cor (ha tingut una aturada cardíaca)’

2. Zones circumdants: estómac

Zzešṭ n zzitun teṭṭf ħ̣ wur
oli.F de oliva.ANN aguantar.3FS.DUR a
cor.ANN

‘L’oli d’oliva omple el cor (l’oli d’oliva omple l’estómac)’

Ur-nnes iteyriğịṭ
cor-POSS.3S tenir.nàusees.3SM.DUR
‘El seu cor té nàusees (té nàusees)’

Iteqsai uṛ inu Sarrionandia i Ibáñez
2007 fer.mal.3SM.DUR-PRN.1S cor-POSS.1S

‘Em fa mal el cor (em fa mal l’estómac)’

3. Individu:

Nniy-as deg wur-inu
dir.1S.ACP-PRN.3S a cor.ANN-POSS.1S
'Li he dit al meu cor (m'he dit a mi mateix)'

4. Entusiasme, voluntat, tenacitat, vigor:

s wur
amb cor.ANN
'amb el cor (amb entusiasme)'

Išša ul-nnes
menjar.3SM.ACP cor-POSS.3S
'S'ha menjat el cor (ha quedat sense vigor)'

Ur-nnes yemmuṭ
Cor-POSS.3S estar.mort.3SM.ACP
'Té el cor mort (és indiferent a tot)'

El Adak, 2006

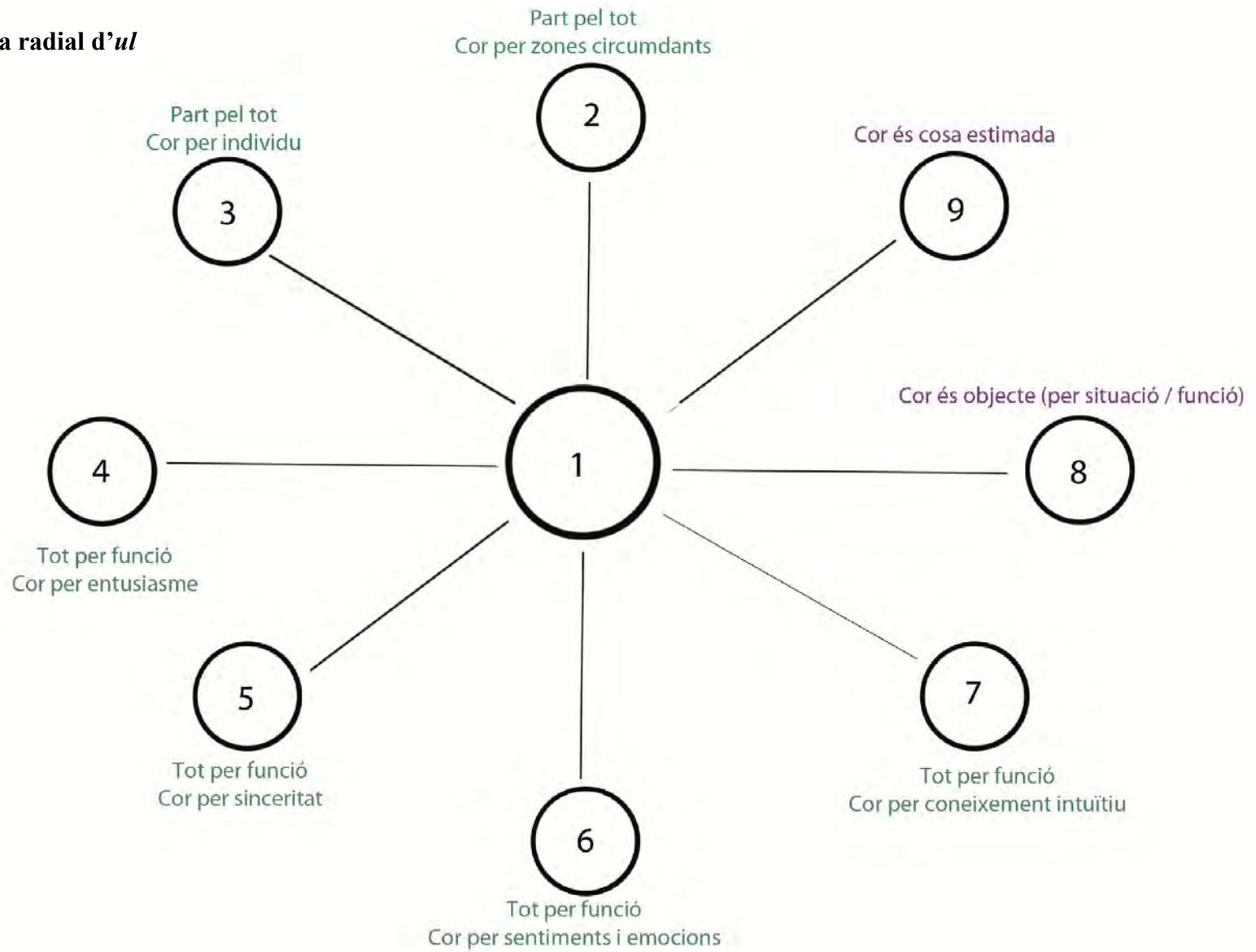
5. Sinceritat:

S wur-nnes
amb cor.ANN-POSS.3S
'amb el cor (sincerament)'

6. Emocions i sentiments:

Ur-nnes d aṣebḥan
cor-poss.3S PRED bo
'Té el cor bo (és bona persona)'

Figura 14: xarxa radial d'ul

COMPARACIÓ DE *COR* I D'*UL*

Els mots *ul* i *cor*, com en els altres casos que hem vist fins ara, són mots polisèmics que tenen com a significat central el que es refereix a l'òrgan principal de l'aparell circulatori. Aquest cas és una mica diferent dels anteriors ja que podríem considerar que, per raons històriques, el significat central dels mots per a 'cor' inclou el de 'seu de les emocions i dels sentiments', encara que en l'actualitat les emocions s'associen més al cervell que no pas el cor (a partir del s. XIX els processos cognitius comencen a associar-se més al cervell que no pas a l'ànima o al cos).¹³⁶ Ja des de Galè de Pèrgam (s.II) el cor va ser identificat com l'òrgan més important del cos, el més proper a l'ànima i el centre de la vitalitat corporal (Bound Alberti, 2010; Singer *et al.* 1962). Galè va desenvolupar la teoria dels humors d'Hipòcrates, segons la qual els desequilibris dels quatre fluids corporals (sang, bilis groga, bilis negra i flegma) creen desequilibris entre els humors humans (Jouanna, 1995; Laín, 1970). A partir d'aquesta afirmació d'Hipòcrates, Galè va assenyalar que el desequilibri de cada humor corresponia a un temperament humà (sanguini, malenconiós, colèric i flegmàtic respectivament) i, per tant, que el desequilibri humoral determinava de manera rellevant aspectes psicològics i emocionals dels individus (Gourevitch, 1995). Aquest mateix autor va afirmar que aquestes emocions es concretaven al cor. Anteriorment Aristòtil (s.IV AC) ja havia remarcat la importància del cor com a centre de vitalitat corporal, i posteriorment la tradició medieval islàmica i cristiana han continuat donant un rol central a aquest òrgan. Bound Alberti també subratlla que els clàssics llatins associaven d'una manera literal al cor aspectes relacionats amb el pensament, la memòria o la intel·ligència, a més de les emocions, fet que explica algunes de les expressions catalanes recollides en aquest apartat i que, per tant, també hem classificat com a metonímiques.¹³⁷

¹³⁶ Agraïm a Xavier Lamuela el suggeriment d'incloure a la nostra explicació algunes dades analitzades des del punt de vista històric i etnològic.

¹³⁷ En estudis posteriors seria interessant d'estudiar aquesta qüestió amb més profunditat i amb més dades històriques especialment sobre els sistemes mèdics tradicionals dels pobles nord-africans.

Si considerem, doncs, que els sentiments i les emocions en el passat s’haurien relacionat de manera literal amb el cor, les expressions recollides sota els significats de 3, 4, 5, 6 i 7 en català, i 4, 5, 6 i 7 estarien motivades per processos de metonímia. A més, inclouríem en aquest grup els significats de 2 i 9 en català, i 2 i 3 en amazic.

	Amazic	Català
PART PEL TOT	Cor per individu	
	Cor per zona circumdant	Cor per zona circumdant
TOT PER FUNCIO	Cor per emoció	Cor per emoció
	Cor per coneixement	Cor per coneixement
	Cor per memòria	Cor per entusiasme
	Cor per valor	Cor per sinceritat
	Cor per sinceritat	

La taula precedent mostra, en primer lloc, que en totes dues llengües hi ha diverses expressions lingüístiques que posen de manifest la relació metonímica que s’estableix entre el ‘cor’ i les zones circumdants: d’una banda, en català utilitzem el mot *cor* per a designar o bé l’estómac, o bé el pit, tal com veiem a partir dels exemples que hem reproduït més amunt, mentre que en amazic *ul* pot referir-se també a l’estómac.

A la taula precedent també hi hem recollit expressions metonímiques que mostren la relació entre determinades propietats emocionals i intel·lectuals amb el cor. Malgrat que es tracta de qüestions que els parlants actualment no associem a aquest òrgan, aquestes expressions metonímiques es mantenen vives en la llengua quotidiana.

Algunes d’aquestes metonímies són les mateixes en totes dues llengües: COR PER SINCERITAT, COR PER SENTIMENTS I EMOCIONS i COR PER CONEIXEMENT INTUÏTIU. D’altres, en canvi, només les hem trobat en amazic (COR PER ENTUSIASME) o en

català (COR PER VALOR, COR PER MEMÒRIA, i COR PER UNA CARTA D'AQUEST PAL, derivada de la metàfora EL COR ÉS OBJECTE que s'hi assembla per forma).

Cal assenyalar que el fet que aquests significats estiguin gairebé tots relacionats amb les emocions, els sentiments i els trets del caràcter, a més dels factors culturals que ja hem mencionat, té una base corporitzada: el cor és un dels pocs òrgans del cos humà que “notem” habitualment, perquè batega. El batec pot variar segons l'emoció que s'experimenta, i el fet de notar un canvi en aquest òrgan en el moment en què s'experimenta l'emoció pot influir en el fet que es relacioni l'òrgan amb l'emoció. De totes maneres, l'experiència corporitzada del batec és universal, però el fet que les llengües relacionin els sentiments amb aquest òrgan no (per exemple, hi ha llengües no cardiocèntriques que situen els sentiments a altres òrgans com el cervell). Així doncs, una experiència corporitzada pot influir en la creació d'expressions metafòriques, però no és un fenomen universal ja que depèn d'altres factors com per exemple el cultural.

L'experiència corporitzada del batec, situada dins de la zona del tòrax, també pot influir en el fet que el mot per a 'cor' pugui designar, a més, òrgans circumdants. Tal com ja hem explicat en analitzar altres parts del cos, la designació d'un referent amb un mot que té com a significat central un altre referent no és aleatòria: l'experiència física del batec del cor és l'element que fa que s'utilitzi el mot per a 'cor' per designar, per exemple, la zona on està situat, en lloc d'un altre òrgan que també està contingut en la mateixa cavitat però que no es considera tan rellevant.

Encara relacionat amb el 'cor', hem trobat significats motivats per relacions metafòriques en totes dues llengües. D'una banda, els de 8, 10 i 11 en català i els de 8 i 9 en amazic. D'aquests, els significats de 10 en català i 8 en amazic i el d'11 en català i 9 en amazic coincideixen en totes dues llengües: COR ÉS OBJECTE (per situació i funció) i COR ÉS COSA ESTIMADA respectivament.

6.1.2.5. 'FETGE': *FETGE I TASA*

FETGE

1. Significat central

El fetge és un òrgan del cos humà

2. Tolerància, la impassibilitat, la despreocupació

Tenir el fetge gros

Tenir un fetge de rajada

Tenir molt de fetge

DCVB

No posar-se pedres al fetge

DCVB

3. Sentiments

Tenir mals fetges (falta de compassió)

DCVB

4. Objecte que s'hi assembla:

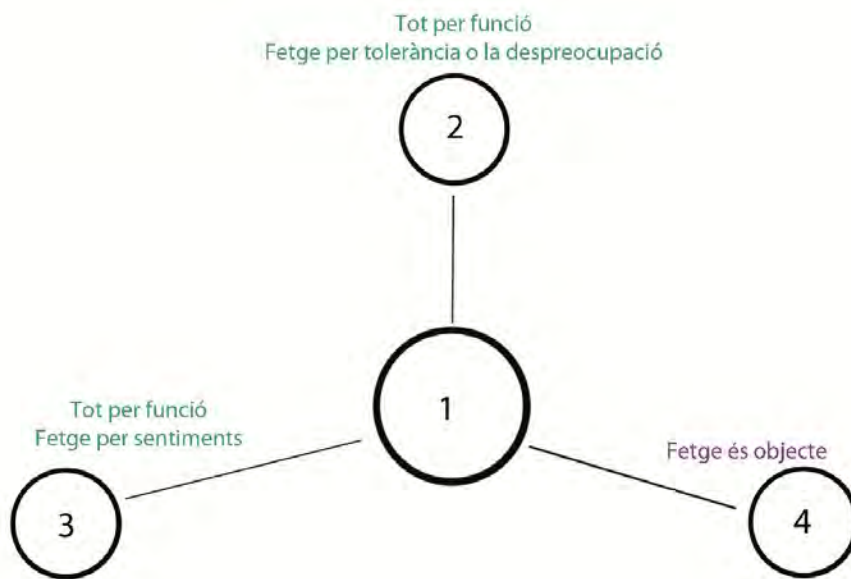
Fetge de vaca (terra argilosa, vermella o bruna, pel color)

Fetge de vaca (bolet de soca de color vermellós)

Ales de fetge (planta)

Fetge de roca (planta)

Figura 15: xarxa radial de *fetge*

TASA

1. Significat central (part del cos)

Tasa n uḥawri tsbaḥ Iman Yassin *c.p.*
fetge.F de xai.ANN ser.bo.3SF.ACP
‘El fetge de xai és bo.’

2. Entranyes

3. Seu de sentiments

γar-s ṭsa t[^] tabarršant
en-PRN.3S fetge.F.ANN PRED negre
‘Té el fetge negre (és dur, implacable, rancuniós)’

Yarebba ṭesa El Adak, 2006
aixecar.3SM.ACP fetge.F
‘Ha aixecat el fetge (estima)’

Yarebba xaf-s ṭesa El Adak, 2006
aixecar.3SM.ACP. per-3S fetge.F
‘Ha aixecat el fetge per ell/ella (l’estima)’

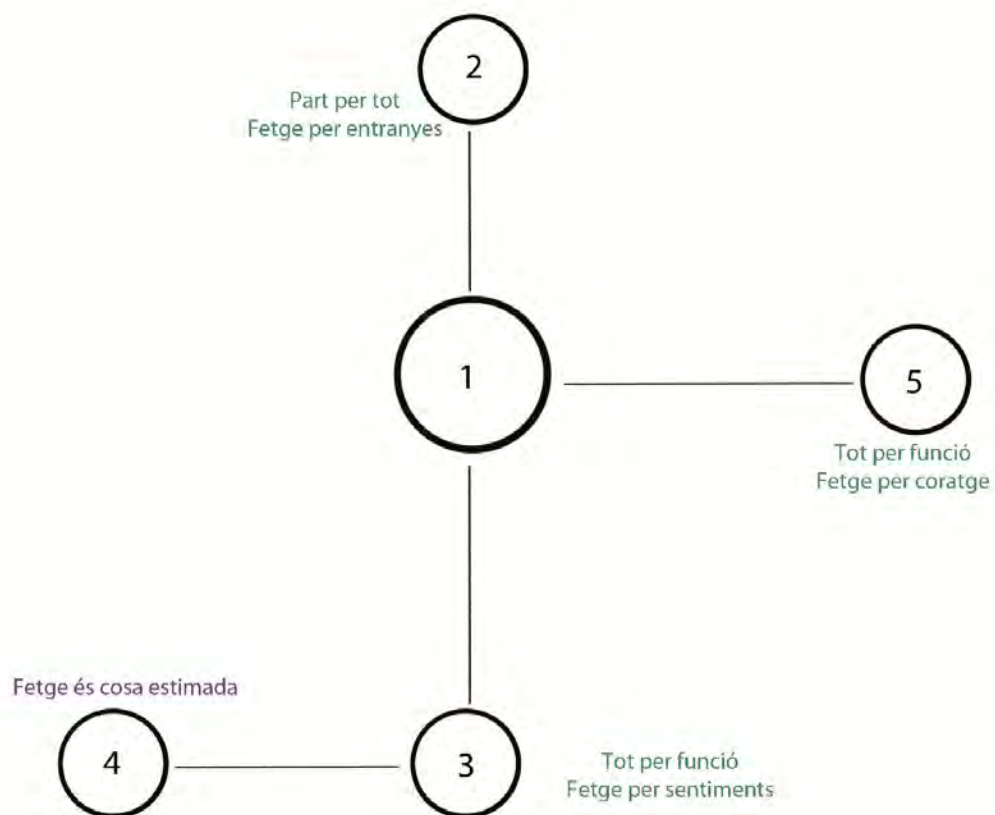
4. Cosa estimada

ṭsa-ynu
fetge.F-POSS.1S
‘fetge meu (amor meu, a un fill).’

5. Coratge

tsa n tyaziṭ
fetge.F de gallina.F.ANN
'fetge de gallina (covard)'

Figura 16: xarxa radial de *tasa*

COMPARACIÓ DE *FETGE* I DE *TASA*

De les parts del cos que hem vist fins ara, els mots per a ‘fetge’ en català i en amazic són els que tenen menys extensions semàntiques, però ens ha semblat interessant analitzar-les perquè alguns dels significats que s’hi associen estan relacionats, com els de ‘cor’, amb sentiments, emocions i trets del caràcter en totes dues llengües, tot i que les diferències interlingüístiques són remarcables. En primer lloc, però, cal assenyalar que el significat central dels mots *tasa* i *fetge* és el que es refereix a l’òrgan intern de l’aparell digestiu situat a la part superior dreta de la zona abdominal. A continuació analitzarem les extensions semàntiques motivades per processos de metonímia:

	Amazic	Català
PART PEL TOT	Fetge per entranyes	
TOT PER FUNCIÓ	Fetge per sentiments	Fetge per sentiments
	Fetge per coratge	Fetge per tolerància

En totes dues llengües hi ha expressions metonímiques que, com passava amb el cor, relacionen un òrgan intern amb sentiments i emocions. Galè de Pèrgam també atribuïa al fetge un rol fonamental dins del cos humà, relacionat amb un dels humors que determinaven el temperament dels humans. És a dir, en aquest cas, com en l’anterior, a la base d’aquesta operació metonímica hi ha la creença que una determinada disposició física pot produir determinats funcionaments emocionals. Les expressions metonímiques de totes dues llengües relacionades amb el coratge o la despreocupació també es relacionen amb aquesta qüestió, pel fet que s’hagi tingut la idea que el fetge pot ser alterat físicament per factors emocionals.

Les concrecions lingüístiques d’aquesta metonímia conceptual, però, són diferents, ja que en amazic, els sentiments que s’associen a fetge estan relacionats, no només però sobretot, amb l’amor, tal com demostra la metàfora

derivada d'aquesta metonímia, FETGE ÉS AMOR, mentre que en català hem trobat una única expressió relacionada amb la manca de compassió.

Finalment, en català hem trobat expressions que es poden classificar sota la metàfora FETGE ÉS OBJECTE QUE S'HI ASSEMBLA: en català es designa amb el nom fetge alguns objectes que hi tenen semblances formals, sigui pel color (l'argila o el bolet dels exemples) o per la forma (la planta, també dels exemples de més amunt).

6.2.2. ANÀLISI DELS SIGNIFICATS DELS CINC TPC

En aquest capítol hem anat veient alguns mots que tenen més d'un significat. En primer lloc, a 6.1, hem recollit casos de TPC que han generat controvèrsia en els estudis sobre la categorització semàntica de les parts del cos, ja que com hem vist els autors no es posen d'acord a l'hora de classificar-los com a polisèmics. El fet que un mot pugui tenir més d'un ús semàntic és un fenomen molt freqüent. Per aquest motiu, a l'apartat 6.2. analitzem les extensions semàntiques de cinc mots per a parts del cos en català i amazic, també les que no es relacionen amb el domini anatòmic. Tots aquests significats hem vist que estan motivats pels mecanismes de metàfora i metonímia. Aquests dos processos conceptuals són diferents, encara que cal destacar-ne algunes semblances. Lakoff i Johnson (1986 [1980]) ho expliquen de la següent manera:

La metáfora es principalmente una manera de concebir una cosa en términos de otra, y su función primaria es la comprensión. La metonimia, por otra parte, tiene primariamente una función referencial, es decir, nos permite utilizar una entidad por otra. Pero la metonimia no es meramente un procedimiento referencial. También desempeña la función de proporcionarnos comprensión. Por ejemplo, en el caso de la metonimia LA PARTE POR EL TODO hay muchas partes que pueden representar el todo. La parte del todo que escogemos determina en qué aspecto del todo nos

centramos. (...) Por tanto la metonimia ejerce algunas de las funciones que desempeña la metáfora y, de alguna forma, en una manera similar, pero nos permite centrarnos más específicamente en algunos aspectos de aquello a lo que se refiere.” (Lakoff i Johnson, 1986 [1980]: 74)¹³⁸

Tal com expliquen Lakoff i Johnson (1986 [1980]), tant les metàfores com les metonímies no només estructuren el llenguatge sinó també el pensament. És a dir, no són operacions lingüístiques sinó que, tot i que són molt presents en la llengua quotidiana, són operacions conceptuals. Tots els autors que parlen de la metàfora i la metonímia des d'un punt de vista cognitivista assenyalen que no s'han de confondre les expressions metafòriques o metonímiques amb les metàfores o metonímies conceptuals. Les metàfores conceptuals són esquemes abstractes que agrupen expressions metafòriques. Per exemple, la metàfora conceptual LA VIDA ÉS UN VIATGE agrupa expressions metafòriques com ara “*Va per la vida ben content de si mateix*” o “*No arribaràs mai enlloc si continues per aquest camí*”.

Tant la metàfora com la metonímia es fonamenten en l'experiència corporitzada i cultural dels parlants. Un exemple d'això aplicat a l'àmbit de les parts del cos seria el següent: el fet que en català diem una oració com ara “aquest any això està ple de cares noves”, no volem dir que *només* hi hagi cares, sinó que entenem que hi ha persones, senceres. S'ha agafat només una part del cos per referir-se als individus. Però el fet que aquesta part del cos sigui ‘cara’ no és arbitrari: no podríem dir “aquest any això està ple de dits nous”. S'utilitza la paraula per a ‘cara’ perquè és molt més rellevant físicament que no pas els dits o l'esquena i culturalment considerem que la cara és la part del cos més important a l'hora de reconèixer o conèixer una persona.

Com que la metàfora i la metonímia es basen en l'experiència, el cos humà esdevé una font molt freqüent d'etiquetes per a altres entitats de la realitat i això

¹³⁸ Barcelona (2012: 127) matisa una de les afirmacions que fan els autors en aquest fragment, explicitant que no totes les metonímies són referencials.

es relaciona amb la direcció natural de la conceptualització per la qual objectes, entitats abstractes, etc., s'anomenen amb etiquetes de conceptes familiars, com per exemple els de les parts del cos (Kraska-Szlenk, 2014: 16). És a dir, la direcció natural d'etiquetatge és la d'utilitzar noms que designen dominis semàntics comuns per anomenar entitats concretes o abstractes o esdeveniments menys freqüents. Així doncs, el fet que el cos humà sigui un dels vehicles més freqüents per a les extensions semàntiques metafòriques i metonímiques es relaciona amb la idea de l'experiencialisme i la corporització: “the very structure of reason itself comes from the details of our embodiment. The same neural and cognitive mechanisms that allow us to perceive and move around also create our conceptual systems and models of reason” (Lakoff and Johnson, 1999: 4). Els mots per a parts del cos, explica Kraska-Szlenk (2014), poden servir, entre altres coses, per etiquetar conceptes de diferents maneres: poden estar gramaticalitzats com a adposicions, marcadors espacials, nocions temporals, etc.; poden designar una emoció o un conjunt d'emocions, trets del caràcter o sentiments; poden referir-se a elements que formen part de dominis externs per semblança formal, funcional, etc. (Kraska-Szlenk, 2014).

Cal assenyalar que la frontera entre metàfora i metonímia no és clara: de fet, moltes metonímies són a la base de processos metafòrics. Per exemple, tal com assenyala Radden (2000: 15), el mot per a ‘cap’, que en moltes llengües presenta molta polisèmia, pot referir-se a la part rodona d'una agulla de cap, metafòricament, perquè aquesta metàfora es basa en la metonímia que es refereix a la situació del cap respecte del cos humà. Un altre cas que veurem detallat més endavant és el relacionat amb els mots per a ‘ulls’: hem classificat algunes expressions amb els mots per a ‘ulls’ com a metafòriques, que es basen en la metàfora VEURE ÉS CONEIXEMENT, que té com a base la metonímia ULLS PER VISTA. Per aquesta relació entre tots dos processos en alguns casos ens ha estat difícil determinar quin procediment conceptual operava a la base de les extensions semàntiques de les paraules analitzades.

A continuació classificarem els significats dels cinc TPC que hem vist en aquest apartat segons si han estat motivats per operacions metafòriques o metonímiques.

6.2.2.1. LES METÀFORES

Com hem vist al capítol 2, a l'apartat 2.1.2.2.1, la metàfora és un procés d'analogia entre dues entitats que formen part de dominis conceptuals diferents, mitjançant patrons de correspondències entre els dos dominis. Tal com hem explicat més amunt, les metàfores són unidireccionals: seguint la hipòtesi de la corporització, els patrons es projecten des dels dominis més experiencials fins al domini meta, que és menys comprensible. Els exemples que hem anat analitzant al llarg d'aquest apartat ho demostren: el cos humà és un domini que tots experimentem, i les metàfores que hem analitzat parteixen d'aquest domini font. Cal tenir en compte, però, que alguns estudis recents de psicolíngüística experimental afirmen que un cop establert un patró de correspondències metafòriques entre dues entitats hi ha una influència mútua (Soriano, 2012: 106).

Per poder classificar les metàfores que hem trobat analitzant els TPC en aquests apartats tindrem en compte criteris d'autors que s'hi han dedicat. Tot i que hi ha més d'un criteri per classificar les metàfores conceptuals (Soriano, 2012), tindrem en compte el criteri funcional que proposen Lakoff i Johnson (1986 [1980]) i Kövecses, (2002). Tal com hem explicat a 2.1.2.2.1 distingim entre dos tipus de metàfores conceptuals:

- 1- **Metàfora ontològica:** es relacionen dos dominis complexos i estructurats. El domini font és una substància, un objecte o un contenidor en general sense especificar de quin tipus, com per exemple quan considerem que l'ira és un líquid calent dins d'un contenidor, basada en la metàfora EL COS HUMÀ ÉS UN RECIPIENT. La personificació també és un tipus de metàfora ontològica.

2- Metàfora orientacional: un domini físic experiencial estructura dominis abstractes i subjectius. Per exemple, en la metàfora BAIX ÉS MENYS el domini físic experiencial BAIX estructura el domini abstracte MENYS.

A (1622), per exemple, reproduïm un tipus de metàfora orientacional en què una part del cos estructura un domini subjectiu:

(162)	tasa-inu	Fetge meu (dit als fills)
	ul-inu	Cor meu
	cor meu	

A continuació reproduïm algunes metàfores en què un mot per a part del cos estructura un altre domini establint correspondències relacionades amb la forma (163a) i amb la posició (163b):

(163)	a.	Tazllift n bnneman	Cap de rosella, capoll
		Iyf n ils	Cap de la llengua, punta
		Cap de frare	
		Tiḏtawin n tracca	Ulls de la xarxa de pesca,
forats			
		Ull de bou	
		Aēddis n tiḏt	Panxa de l'ull, parpella
		Ventre de la cama	
		Cor de bou	
		Fetge de vaca	
		Galtes del cul	
		Imgizn n txna	Galtes del cul
		Llavis de la vulva	
		Igncien n ahcun	Llavis de la vulva

b.¹³⁹ Ul n tsirt
Cor de la ciutat
Cor de la qüestió

Eix del molí manual

Com ja hem avançat al capítol 2, els autors cognitivistes afirmen que una de les nocions que s'han de tenir en compte quan es parla de metàfores conceptuais és la de l'anomenat *mapping* conceptual, és a dir, les correspondències conceptuais sistemàtiques que hi ha entre els elements del domini font i els elements del domini meta. Si parlem d'una metàfora com ara *tazllift n bnneman* 'capet de rosella', els elements del domini font que s'utilitzen per entendre la metàfora estan relacionats amb la forma i la situació, però no amb la funció o el color, per exemple. Així doncs, cal tenir en compte que aquestes correspondències són parcials: només una part del domini font és utilitzat en la metàfora conceptual, com en el cas de l'exemple que acabem de proposar, en què les correspondències entre els dos dominis estan relacionats només amb les propietats formals i de situació.

La informació que es projecta en aquestes correspondències conceptuais depèn dels esquemes d'imatge (§ 2.1.2.2.2.1). En tot cas, un dels factors que expliquen per què algunes propietats són projectades i d'altres no és el que Kövecses (2002) anomena *focus de significat* del domini font, és a dir, l'aspecte més rellevant del significat del domini font de la metàfora. Per exemple, un dels aspectes més rellevants del significat de 'cor' és que és un òrgan vital, i això és el que es projecta en una metàfora com *El cor de la discussió*. S'ha tenir en compte, però, que el focus de significat pot incloure més d'un aspecte: en uns exemples com els següents, les correspondències es basen en la funció (vital o important) com també en la posició (central):

¹³⁹ En tots tres casos, el mot per a 'cor' té una relació de situació i funció amb l'element referit a l'expressió metafòrica: la centralitat i la importància. En tornarem a parlar més endavant, quan tractem la qüestió de les correspondències metafòriques.

- (164) El cor de la ciutat
El cor de la discussió

Pel que fa als dominis abstractes que veiem en aquest apartat, hem de prendre en consideració encara una altra qüestió. Per exemple, el fet que el mot *cor* es pugui utilitzar en una expressió metafòrica com ara “el cor de la discussió” s’explica per un estadi intermedi corporitzat: el cor és central per posició i per funció. Això ha originat metàfores concretes com ara “el cor de la ciutat”, que acaben derivant a metàfores amb un domini meta abstracte com ara “el cor de la discussió”. Les correlacions són les mateixes, és a dir, les característiques que es tenen en compte del domini meta són la centralitat i la importància vital, que s’apliquen al domini font: el cor d’una discussió és la part més central o important de la discussió.

Les correlacions que s’estableixen entre el domini font ‘cor, part del cos’, i el domini meta en el cas de *el cor de la discussió* estan restringides: les correspondències no són mai completes ja que no es projecten mai íntegrament totes les característiques entre tots dos dominis. Així, per exemple, continuant amb la mateixa metàfora sobre el cor, hi ha un seguit de característiques projectades (la situació, la importància, el batec entès també en un sentit metafòric, etc.), però altres característiques no ho són, com per exemple el fet que el cor (part del cos) tingui ventricles. Una de les qüestions claus en l’estudi de la metàfora és com i per què es restringeixen les correspondències entre els dos dominis. Segons els autors cognitivistes això està determinat pel que anomenen “imatges esquemàtiques”, que són un tipus d’esquemes recurrents basats en l’experiència humana corporitzada (§ 2.1.2.2.1).

Tal com podem veure a partir dels exemples de metàfores que han aparegut en els dos subapartats precedents, els patrons de correlacions poden ser simples o complexos. Un exemple de patró de correlació simple seria el que trobem en una expressió com *tazllift n bnneman* ‘cap de rosella’, en què les correlacions entre domini font i domini meta estan basades en la percepció sensorial (forma i

posició). Un exemple de patró de correlacions complex el trobem en metàfores que es construeixen sobre patrons simples, com ara *el cor de la discussió*, construïda sobre la metàfora primària COR ÉS OBJECTE CENTRAL.

Finalment hem d'assenyalar que hi ha factors culturals que influeixen en la creació de determinats patrons de correlacions, tal com hem vist al capítol 2 que afirma Grady (2010). Alguns exemples de metàfores vinculades a qüestions culturals serien aquelles en què hi ha un mateix patró en les dues llengües, però les expressions lingüístiques, en canvi, són diferents: en amazic, una expressió metafòrica com “tasa-inu”, fetge meu, s'utilitza només entre pares i fills per expressar un amor molt intens. En canvi, “ul-inu” s'utilitzaria dirigit a persones que són objecte d'un amor menys intens. En català, en canvi, tots dos tipus d'amor es relacionen amb el *cor* ‘cor’, com veiem a través de l'expressió metafòrica “cor meu”. Tots els amazics entrevistats han afirmat que el fetge és considerat una part molt més interna, més propera a les entranyes en un sentit emocional del terme, i que per això l'amor als fills s'hi relaciona. El cor, en canvi, el reserven per a aquelles expressions d'amor menys intens. Cap dels entrevistats catalans ha fet una afirmació en aquest sentit. La concepció que uns i altres tenim del cos humà, doncs, ha generat expressions metafòriques molt semblants, però amb un domini font diferent. És a dir, el patró metafòric és el mateix, però les expressions lingüístiques són diferents en totes dues llengües.

6.2.2.2. LES METONÍMIES

En aquest treball hem tingut en compte, per determinar quins significats són metonímics, la definició proposada per Radden i Kövecses (1999: 21), que els autors afirmen que parteix de Langacker (1993): “metonymy is a cognitive process in which one conceptual entity, the vehicle, provides mental access to another conceptual entity, the target, within the same cognitive model”. Així doncs, la metonímia és una relació de substitució dins del mateix domini semàntic. Aquest domini pot estar constituït per parts o entitats conceptuals, i aquesta substitució es dona entre dos d'aquests elements que formen part del

domini. Segons Lakoff i Turner (1989), la metonímia és un tipus de patró de correlació conceptual entre dos elements diferents i, com la metàfora no només és una estratègia lingüística, sinó que és una eina cognitiva.

Hem de tenir en compte, però, que no n'hi ha prou amb el fet que els dos elements connectats en la metonímia formen part d'un mateix domini semàntic: *ulls* i *galtes*, per exemple, formen part d'un mateix domini semàntic però no podríem establir cap projecció metonímica entre un i altre. Barcelona (2012: 126) afirma que la projecció que té lloc en les metonímies s'estableix no tant entre dues entitats del mateix domini conceptual, com entre dues entitats del que anomena "domini funcional", "marc" o el que Lakoff (1987) anomena models cognitius idealitzats. Barcelona (2012) ho explica amb el següent exemple: una oració com *Pedro es una apisonadora*, que és una expressió metafòrica, podria ser considerada com a metonímica ja que els éssers humans i les entitats físiques inertes formen part del mateix domini cognitiu ENTITATS FÍSQUES (de la mateixa manera que ulls i galtes formen part del mateix domini cognitiu PARTS DEL COS). L'autor afirma, però, que tot i que s'inclouen en aquest mateix domini cognitiu, en aquest exemple no es presenten com a incloses en un mateix domini funcional, marc o model cognitiu idealitzat, i per això l'acabem considerant, en aquest cas, una metàfora. Per tant, hem classificat com a metonímiques aquelles expressions que inclouen dues entitats que formen part del mateix domini o marc, i no només del mateix domini semàntic. Però aquesta característica, a més, tampoc no és suficient per establir què és una metonímia, ja que també és necessari que font i meta estiguin connectades per una funció pragmàtica, és a dir, per una connexió habitualment automàtica entre dues entitats d'un mateix marc: els ulls i les galtes, per exemple, tot i que formen part del domini funcional, no es connecten metonímicament.

Hem classificat les metonímies segons la funció pragmàtica que relaciona la font amb la meta. Els subtipus d'aquesta relació solen ser sistemàtics: PART PER TOT, TOT PER PART, PRODUCTOR PER PRODUCTE, OBJECTE PER USUARI, CONTROLADOR PER CONTROLAT, INSTITUCIÓ PER PERSONA RESPONSABLE, LLOC PER INSTITUCIÓ,

LLOC PER ESDEVENIMENT, etc. (Lakoff i Johnson, 1986: 76-77). Dins de l'àmbit de les parts del cos, hem detectat les que reproduïm a (165), juntament amb alguns exemples d'expressions metafòriques:

(165)

a. PART PEL TOT

Ull de vellut	Ull per zona circumdant
Cap de bestiar	Cap per individu
Tamart	Barba per persona

b. TOT PER LA PART

Tiḏtawin d ull.F.PL	tibarcenin PRED. negre.F.PL	Ull per iris
Ulls negres		
Pesar els ulls		Ull per parpella

c. ENTITAT PER FUNCIO QUE REALITZA

Tenir el cap dur ¹⁴⁰	Cap per capacitat cognitiva	
Tiḏtawin-nns Ull.F.PL-POSS.3S	nqsnt disminuir.3PF.AC	Ull per vista
'La vista li disminueix'		

d. ENTITAT PER ENTITAT ADJACENT

Taæddist	Panxa per baix ventre
Tenir coragre	Cor per estómac

e. CONTINENT PER CONTINGUT

Tenir un tumor al cap	Cap per cervell
-----------------------	-----------------

¹⁴⁰ En aquesta oració, com a d'altres com *γar-s azllif ifsus* 'té el cap lleuger', etc., a més de la metonímia 'cap per capacitats cognitives' hi opera una metàfora: *dur* i *ifsus* 'ser lleuger' són, respectivament, un adjectiu i un verb que designen una qualitat que no s'aplica a 'cap' en el sentit literal. En aquestes oracions, però, el mot per a 'cap' serveix de referenciador d'una capacitat cognitiva, que a la vegada es personifica (la personificació és un tipus de metàfora ontològica) i pot ser qualificada amb adjectius (o verbs) que habitualment es refereixen a persones. En aquest treball, però, només analitzem els processos que operen en els mots per a parts del cos, i deixem de banda el significat que vehicula tota l'expressió.

Finalment, recollim totes aquelles expressions metonímiques relacionades amb les emocions i els sentiments. Hem classificat les expressions de (168) com a metonímiques perquè, tal com hem explicat als dos subapartats anteriors, des d'un punt de vista etnològic, el fet que es pensés que les emocions, els sentiments o certes capacitats cognitives actualment associades al cervell es concretaven literalment en òrgans interns com ara el cor, fa que el significat literal de 'cor' o de 'fetge' inclogui el de 'seu de sentiments i d'emocions'. En aquests casos, doncs, s'estableix una correspondència metonímica entre la part del cos com a seu del sentiment i el sentiment en si.

- (168) TOT PER FUNCIO: COR PER SENTIMENTS O EMOCIONS
 Ul-nns d aşbaħan Té el cor bo, té bons sentiments
 Tinc una pena al cor
- TOT PER FUNCIO: FETGE PER SENTIMENTS O EMOCIONS
 Ƴar-s tsa d tabarcant Té el fetge negre, té mals sentiments
 Té mals fetges

Moltes altres metonímies que inclouen els mots per a 'cor' i per a 'fetge' en totes dues llengües tenen certa relació amb les dues que acabem de reproduir a (164). En recollim alguns exemples:

- (169) COR PER ENTUSIASME
 Icca ul-nns S'ha menjat el cor, no sent entusiasme
- COR PER SINCERITAT
 Va amb el cor a la mà
- COR PER VALOR
 S'hi veu amb cor
- COR PER CONEIXEMENT INTUÏTIU
 El cor em diu que vindran

FETGE PER CORATGE

Tsa n tyaziṭ

Fetge de gallina, covard

Tant el fetge com el cor són elements que formen part de l'experiència quotidiana. El cor, sobretot, és un dels pocs òrgans que els humans “notem”, perquè batega i ho fa més fort quan s'experimenta una emoció intensa. Així doncs, tradicionalment es considera seu de sentiments i en deriven altres expressions metafòriques com les que hem reproduït a (169). Malgrat que aquests dos òrgans es relacionen amb emocions i sentiments en una de les llengües o en totes dues, no hi ha aleatorietat en la relació entre sentiment i òrgan, sinó que s'especialitzen: les del cor, en català, per exemple, la majoria relacionades amb la intuïció i la subjectivitat, i les del fetge, en amazic, relacionades més aviat amb el valor.

6.3. SÍNTESI

Aquest capítol ha servit per mostrar que els mots tenen, gairebé sempre, més d'un ús. En els capítols precedents havíem partit de TPC per analitzar aspectes semàntics sempre relacionats amb el domini anatòmic. Tot i així, ja havíem apuntat algunes qüestions que assenyalaven que, a més dels significats relacionats amb el cos humà, les paraules analitzades podien tenir altres usos. En aquest capítol, doncs, hem presentat aquesta qüestió des d'un punt de vista més ampli.

En primer lloc, hem classificat alguns mots que designen referents propers a l'anatomia humana i que ja havíem tingut en compte als capítols anteriors. Aquesta classificació s'ha fet tenint en compte si els significats analitzats estan relacionats per mecanismes de metàfora o de metonímia. En el segon apartat (6.2) hem seleccionat deu TPC (cinc en català i cinc en amazic) i, en primer lloc, hem fet una relació dels significats d'aquests mots segons la informació que

n'ofereixen alguns diccionaris. A continuació, a partir de la creació de xarxes radials, hem analitzat els mecanismes que operen a la base d'aquestes extensions semàntiques. D'aquest apartat és interessant destacar el fet que, malgrat que els mots escollits en català i en amazic són, en principi, els mateixos, les extensions semàntiques són diferents. Altres vegades, els mecanismes de metàfora i metonímia que operen a la base d'aquestes extensions són semblants, però les expressions lingüístiques que se'n deriven són diferents, a vegades per qüestions relacionades amb la cultura.

7. CONCLUSIONS

7.1. COMPARAISON DES DONNÉES DU CATALAN ET DU BERBÈRE

7.2. QUELQUES QUESTIONS THÉORIQUES

7.2.1. Les universaux

7.2.2. Les structures partonomiques

7.3. MOTS DE PLUS D'UN SEUL USAGE

7.4. SYNTHÈSE

Bien que l'objectif de cette recherche ne fût pas de valider une hypothèse précise, son but étant principalement de décrire les processus de catégorisation sémantique du catalan et du berbère, nous avons pu dégager certaines conclusions et observations, présentées ci-après, qui, selon les cas, restent ouvertes pour de futures recherches. L'analyse de ces deux langues a également permis de faire des généralisations que nous exposerons dans ce dernier chapitre.

Tout d'abord, nous mettrons l'accent sur certaines problématiques souvent débattues par des chercheurs travaillant sur la catégorisation sémantique des parties du corps, comme celles des universaux, des paronymies ou de la polysémie. Ensuite, nous reprendrons quelques questions ayant émergé à mesure de l'analyse des données du catalan et du berbère, tels que la variation intralinguistique dans la catégorisation et la désignation des parties du corps par rapport à des facteurs sociaux : âge, sexe, niveau d'éducation ou, dans le cas des locuteurs de berbère, le temps de résidence en Catalogne, et la variation dans le discours d'un même individu selon le contexte discursif.

Dans ce chapitre, nous ferons une analyse comparative des résultats de la description des données du catalan et du berbère. Parallèlement, nous comparerons cette analyse aux théories proposées par les auteurs universalistes (2.2.1.) et non universalistes (2.2.2.). Les propositions des premiers auteurs universalistes (Andersen, Brown, McClure, etc.) ont été affinées, développées ou rejetées, comme nous l'avons vu dans des études plus récentes (Wierzbicka, Goddard). Cependant, nous les considérerons ici uniquement en lien avec les

partonomies et l'établissement d'universaux lexicaux, bien que la recherche actuelle en sémantique ait tendance à laisser de côté l'universalisme : Evans & Levinson (2009 : 2), affirment, par exemple, qu'en général, prévaut une conception des langues comme des entités relativement uniformes, que les auteurs cognitivistes ne sont pas conscientes de la diversité linguistique existante, et soulignent qu'il est seulement possible de comprendre le rôle de la langue dans la cognition si nous nous concentrons sur la diversité linguistique. Ces auteurs, par exemple, affirment :

The view that “linguistic categories and structures are more or less straightforward mappings from a pre-existing conceptual space programmed into our biological nature” (Li & Gleitman 2002, p. 266) looks quite implausible. Instead languages reflect cultural preoccupations and ecological interests that are a direct and important part of the adaptive character of language and culture. (Evans & Levinson, 2009 : 17)

Selon Evans & Levinson (2009 : 5), les sciences cognitives ne tiennent pas compte de la diversité linguistique en raison de son origine générativiste pour lequel les différences interlinguistiques sont superficielles et paramétriques. Evans & Levinson affirment également que parmi toutes les langues parlées aujourd'hui (entre 5000 et 8000), nous avons uniquement des descriptions d'un échantillon de 500, soit seulement 10% du total (par exemple, les universaux proposés par Greenberg se basent sur un panel de 30 langues). Selon ces chercheurs, même un échantillon de 500 langues, correspondant au maximum que nous avons actuellement, est trop petit en considérant que chaque étude inédite révèle de nouveaux traits qui ne se trouvent dans aucune autre langue. Cependant, comme l'a souligné Koptjevskaja-Tamm (2008), le principal but des études linguistiques sur la typologie lexicale et sémantique est de trouver des généralisations qui, bien que non universelles, restreignent partiellement la variation évoquée (ou décrite) par Evans & Levinson. Dans cette étude, nous avons seulement analysé les aspects sémantiques des deux langues, le catalan et le berbère, et, comme nous l'avons déjà dit, il sera impossible de se positionner sur la question de l'universalisme, mais l'analyse de nos données nous permet,

tout d'abord, d'adhérer à une hypothèse ou à une autre et, ensuite, étant donné qu'un échantillon si petit ne légitime aucune conclusion définitive concernant l'universalisme, d'épaissir les données sémantiques sur les parties du corps dans des langues différentes obtenues à partir de travaux divers. Dans ce dernier chapitre, nous comparerons en premier lieu les données du catalan et du berbère pour mettre en évidence les aspects les plus importants du travail (7.1.). Par la suite, nous analyserons les universaux liés à la conceptualisation et à la catégorisation des parties du corps proposés par certains auteurs. Nous comparerons leurs propositions et nos données. Puis, nous ferons une proposition théorique sur la question de la hiérarchie partonomique (7.2). Enfin, nous présenterons quelques réflexions relatives à la question de la polysémie (7.3).

7.1. COMPARAISON DES DONNÉES DU CATALAN ET DU BERBÈRE

Dans les chapitres correspondants à l'analyse des données du catalan et du berbère, nous avons dédié une première section à l'étude de la morphologie des TPC. Deux des aspects les plus importants liés à cette question sont les suivants : 1) les parties du corps les plus remarquables perceptivement sont désignées avec des mots simples mais la réciproque n'est pas toujours vraie (*nns*, du berbère, désigne la zone des reins, par exemple). 2) certains emprunts désignent des parties perceptivement remarquables (*azllif*, qui est un emprunt de l'arabe, en berbère est le mot usuel pour désigner 'tête', bien qu'il y ait un mot d'origine berbère, *iɣf*).

Des auteurs comme Andersen (1978), Brown (1976) et Brown & Witkowski (1981) affirment que sont désignées par des mots simples toutes les parties du corps considérées comme remarquables pour leurs propriétés perceptuelles, leur fonctionnalité ou parce qu'elles correspondent à de grandes zones. Mais le second de ces deux résultats de notre analyse contraste avec ce que certains auteurs dédiés à l'étude de la catégorisation des parties du corps affirment. Enfield *et al.* (2006) précisent que les parties les plus remarquables ne sont

jamais des emprunts et que les mots qui les désignent appartiennent au lexique utilisé quotidiennement, c'est-à-dire que ce ne sont pas des mots techniques. L'analyse des données du berbère, cependant, a montré le contraire. Dans certains cas, des emprunts ont remplacé les mots propres de la langue, qui ont disparu ou pour lesquels un sens spécialisé a été développé (§ 6.1.4). En tout cas, il est à noter que des catégories comme 'cheveux' (*caer*), 'estomac' (*stumagu*) ou 'entrailles' (*takrikt*) sont désignées par des emprunts, exclusivement, ou bien sont des synonymes d'usage fréquent d'un autre mot d'origine berbère. L'hypothèse d'Enfield *et al.* (2006) n'est donc pas applicable à toutes les situations du berbère.

Dans ce dernier chapitre, nous récupérerons de plus deux questions de la morphologie étroitement liés à la catégorisation sémantique. D'une part, nous ferons quelques observations concernant les termes qui véhiculent des notions sémantiques expressives (affectifs, péjoratifs, etc.) D'autre part, nous verrons si le fait que certaines parties du corps soient désignées par des emprunts ou des mots techniques est lié à la connaissance que les locuteurs ont de l'anatomie humaine.

Malgré la faible productivité en dérivation et composition nominale du berbère, les termes expressifs avec insertion de certains phonèmes en début du mot et les schémas consonantiques relativement constants sont fréquents (§ 5.2.2). Nous avons déjà indiqué que, bien que de nombreux auteurs parlent de dérivations dans de tels cas, il semble qu'en synchronie ils puissent être considérés comme des mots simples. En tout cas, ces termes expressifs sont utilisés pour se référer à des catégories comme 'visage', 'lèvres', 'tête', 'joues', etc. C'est-à-dire qu'ils désignent simultanément des catégories très remarquables, désignées avec d'autres mots simples et qui présentent une valorisation sémantique ajoutée. En catalan les mots expressifs sont moins nombreux. Néanmoins, nous pouvons en énumérer quelques exemples : l'utilisation de dérivés à partir d'un mot simple (169a), la désignation expressive d'une partie du corps avec une métaphore

(169b) ou une métaphore *ad hoc* (169c), ou l'utilisation des mots équivalents à ceux de (169a) mais en espagnol (169d) :

(169) a. Les senyores, a l'estiu, fan picar el vano contra el **pitram**
'Les dames, en été, elles frappent l'éventail contre la **poitrine** (augmentatif)'

Clàudia, bonica, que et fa mal la **panxolina**?

'Clàudia, ma belle, est-ce que tu as mal au **ventre** (affectif)?'

b. No vull sortir de perfil a la foto perquè tinc molta **nàpia**.
'Je ne veux pas me faire prendre en photo de profil parce que j'ai beaucoup de **nez** (augmentatif)'

Només se li veuen **morros**, si se'ls pinta d'un vermell tan fosc.

'On lui voit seulement les lèvres (péjoratif), si elle se les peint d'un rouge si foncé'

c. Quines **salsitxes** [=llavis] aquesta actriu, estava més maca abans d'operar-se.

'Quelles **saucisses** [= lèvres], cette actrice, elle était plus belle avant de se faire opérer'.

d. Estic segur que en Jordi ahir va sortir fins tard, perquè avui feia un **careto**...

'Je suis sûr que Jordi est sorti tard hier, parce qu'aujourd'hui il a une de ces **gueules** (péjoratif, hispanisme)...

Dans ce travail, nous avons uniquement collecté des exemples qui pourraient être classés en (169a) et en (169b). (169c) inclut des métaphores de création individuelle que les locuteurs comprennent via le contexte mais qui ne sont pas consolidées et n'apparaissent pas dans les dictionnaires. Les mots en (169d) ne sont pas recueillis dans ce travail non plus.

En ce qui concerne les emprunts, des mots d'autres langues sont utilisés pour désigner des parties du corps en catalan, comme en berbère. La langue d'origine de ces emprunts est, presque toujours, l'espagnol dans le cas du catalan (170a) et l'arabe et les langues romanes de la colonisation dans le cas du berbère, (170b) :

(170)	a.	caderes	(<cast.)	hanches
		ingles	(<cast.)	aines
	b.	pindisi	(<cast./fr.)	appendice
		lwalda	(<àr.)	matrice

Les exemples de ce type sont moins nombreux en catalan qu'en berbère et les locuteurs sont généralement conscients que ces mots sont des emprunts. Il est de plus intéressant de souligner que beaucoup de parties du corps qui sont désignées avec des emprunts en berbère sont, en catalan, désignées avec des mots techniques ou d'incorporation récente (170b).

En berbère, les emprunts sont beaucoup plus nombreux qu'en catalan. Les locuteurs reconnaissent toujours les emprunts aux langues romanes comme l'espagnol ou le français (171a). Néanmoins, ils ne reconnaissent pas toujours ceux issus de l'arabe (171b) :

(171)	a.	CAF: aquest trosset d'aquí, per exemple, que penja? (...) que t'operen...
-------	----	--

KHE: qqarn-as *pindisi* [es diu *pindisi*] (...) No sé si és del francès, o del català, o... és d'aquí. *Pindisi*. Però en amazic no hi ha un terme especial...

CAF: ce morceau d'ici, par exemple, qui pend ? (...) dont ils t'opèrent?

KHE: qqarn-as *pindisi* [il s'appelle *pindisi*] (...) Je ne sais pas si ça vient du français ou du catalan, ou... c'est d'ici. *Pindisi*. Mais en berbère il n'y a pas de terme spécial.

b. CAF: (...). Per cabells (...)?

KHE: *acuwwaf*... per a una dona. *Acuwwaf d azirar*, el cabell llarg.

CAF: en canvi per home...?

KHE: *acaer*.

CAF: però és la mateixa paraula que en àrab?

KHE: no. *Acaer*, no. *Acaer*.

CAF: a mi em sonen iguals...

KHE: *Caer*... ah, sí! Sí! És la mateixa!!

CAF: (...). Pour cheveux (...)?

KHE: *acuwwaf*... pour une femme. *Acuwwaf d azirar*, les cheveux longs.

CAF: par contre pour un homme... ?

KHE: *acaer*.

CAF: mais c'est le même mot qu'en arabe ?

KHE: non. *Acaer*, non. *Acaer*.

CAF: moi, j'entends la même chose...

KHE: *Caer*... ah, oui ! Oui ! C'est le même !!!

Le fait qu'en berbère des parties du corps soient désignées avec des emprunts alors qu'elles sont désignées en catalan par des mots incorporés à la langue plus récemment est lié au statut social que les deux langues ont sur leurs territoires respectifs. Ceci a des répercussions sur la motivation et l'usage de certains mots et la conception qu'en ont les locuteurs. Le berbère n'est presque plus présent dans les écoles (et, quand il l'est, il ne fonctionne pas comme langue véhiculaire d'autres matières, dont les sciences naturelles, sur lesquelles portent notre

attention, font partie). Elle n'est pas non plus la langue utilisée dans les relations du type médecin-patient, par exemple. Ceci engendre une répercussion directe sur la dénomination de certaines parties du corps, en particulier des parties internes comme par exemple les organes communs entre les animaux et les humains, qui traditionnellement ne sont pas mangés ou qui n'ont pas une valeur non littérale assignée (concernant, par exemple, des émotions ou des sentiments). Le besoin plus récent de les désigner en raison de problématiques médicales ou académiques a motivé les innovations lexicales via la création de néologismes techniques ou par l'incorporation de mots issus d'autres langues, comme dans le cas du berbère.

Une autre répercussion du fait que le berbère et le catalan ne soient pas considérés comme des langues semblables sur leurs territoires respectifs, c'est la considération du registre de certains mots. En catalan, la désignation *baixos* 'génitaux', par exemple, est plutôt considérée actuellement comme populaire, parce qu'elle s'est normalisée, entre les locuteurs de moins de 60 ans environ, les mots *penis* 'pénis' ou *vulva* 'vulve'. Par contre, un équivalent en berbère comme *swadday* 'génitaux', est semble-t-il considéré comme la manière normale et la moins marquée de nommer ces parties. Ceci peut être lié d'une manière très directe et visible aux aspects sociaux que nous venons de décrire. Malgré ce type de différences, dans de nombreux cas, le comportement des deux langues coïncide en ce qui concerne l'usage des mots expressifs. Les référents avec désignation expressive coïncident généralement (172a), l'usage des mots grossiers est similaire (172b) et il y a une coïncidence dans la désignation technique ou avec des emprunts de quelques catégories (172c) :

(172) a.	fatxa	aqnfulh	'visage'
	morro	infufn	'lèvres'
b.	cigala	azrbuj	'pénis' (vulg.)
	figa	abcun	'vulve' (vulg.)

c.	pàncrees	pankrias	‘pancréas’
	ovaris	mlurat	‘ovaires’
	apèndix	pindisi	‘appendice’

Outre les variations précédemment décrites, notre analyse permet également d’en souligner une plutôt liée à des variables prises en compte dans l’échantillon (âge, niveau d’études, sexe et, dans le cas des berbères, temps de séjour en Catalogne). Les variables d’âge et de niveau d’études sont difficiles à séparer : dans le cas des catalans, plus ils sont jeunes et plus d’études ils ont fait, plus leurs connaissances sont systématisées et plus ils essaient de faire coïncider chaque catégorie avec un mot au moment où ils mènent une réflexion métalinguistique. Néanmoins, ils ne le font pas autant quand ils sont dans une situation plus conversationnelle. Dans le cas des berbères ayant séjourné pendant une longue période en Catalogne, et qui y ont été instruits, ça se maintient. Par contre, les berbères les plus jeunes ayant séjourné en Catalogne moins longtemps ont un discours plus comparable aux informateurs plus âgés, qu’ils soient catalans ou berbères.

À travers les différents tests métalinguistiques menés auprès des informateurs, nous avons pu dégager deux manières différentes de catégoriser et d’étiqueter les parties du corps en fonction de l’influence de l’éducation sur le discours de ces locuteurs. Par conséquent, il est nécessaire de se demander ce qui décrit la catégorisation et la conceptualisation du locuteur. Est-ce les réponses méditées (qu’on perçoit souvent comme liées à la structuration schématisée de la connaissance par l’éducation scolaire) ou bien la spontanéité ? Les tâches qui génèrent une réflexion métalinguistique servent dans certains cas à obtenir une information différente de celle recueillie dans des conversations plus spontanées.¹⁴¹ Il est avantageux cependant d’utiliser les deux procédures méthodologiques : l’une reflète la catégorisation et l’étiquetage que les locuteurs

¹⁴¹ Quelques auteurs comme van Staden i Majid (2006) o Enfield (2006) expliquent qu’ils utilisent des tâches qui génèrent une réflexion métalinguistique pour éliciter les données mais ils n’explicitent pas, en revanche, de quelle manière ils combinent ces tâches avec un type d’entretien générant un discours plus spontané.

font de manière spontanée, et il peut sembler que ce soit, au premier abord, la plus intéressante, mais il est également important de considérer tout ce qui est le résultat d'une réflexion métalinguistique, puisque négliger ceci engendrerait une vision partielle de ces processus. Les résultats obtenus via les tâches qui génèrent une réflexion métalinguistique correspondent à l'explicitation de la part des locuteurs de la façon dont eux-mêmes pensent et nomment chaque partie du corps.

Nous avons aussi remarqué des distinctions liées à la variable du sexe : pour les locuteurs berbères, une différence de sexe entre l'enquêté et l'enquêteur a comme conséquence que le premier manifeste des réticences à parler de certaines parties du corps considérées traditionnellement comme honteuses telles, par exemple, les organes génitaux, les seins, etc. Si la conversation se déroule entre deux femmes, ce genre de problèmes n'apparaît généralement pas. Concernant les informateurs catalans, ce n'est pas la différence sexuelle qui provoque cette situation, mais l'âge : les hommes et les femmes, s'ils sont âgés, ne préfèrent pas parler de ces parties du corps, cependant les jeunes des deux sexes ne sont pas aussi réticents. Ainsi, l'information obtenue pour les deux langues est très différente en raison des questions méthodologiques : nous avons peu d'informations en berbère sur les aspects mentionnés précédemment. Si l'enquêteur avait toujours été du même sexe que la personne interrogée, nous aurions obtenu des informations plus équilibrées pour les deux langues.

Il existe d'autres questions importantes liées aux caractéristiques de l'échantillon et des procédures méthodologiques utilisées dans ce travail. L'entretien, qui fut d'abord pensé pour générer une situation de conversation plus spontanée, a été inévitablement différent en catalan et en berbère. Étant donné que le catalan est notre langue maternelle, il a été possible d'établir une conversation libre avec l'informateur, dont nous pouvons voir un exemple transcrit dans l'annexe 2. Dans le cas du berbère, il n'a pas été possible d'établir une conversation plus ou moins spontanée. Bien que les informateurs aient effectué les mêmes tâches, il n'a pas été possible de maintenir un dialogue plus ou moins spontané sur les

parties du corps en berbère : nous avons dû parler en catalan, en espagnol et parfois en français et, donc, à tout moment les locuteurs ont produit une réflexion métalinguistique.

En outre, même la conversation établie avec les locuteurs catalans (annexe 1) n'a pas été entièrement spontanée en raison du fait que l'enquêteur ait suivi une consigne pour guider l'informateur. Un problème éventuel qui en dérive est le fait d'établir une structure partonomique à partir des réponses de l'informateur, qui a suivi une guide proposé pour l'intervieweur et ses réponses s'y sont adaptées. Plus précisément, il est possible que la partonomie résultant n'ait pas été le fruit de la conceptualisation que les informateurs font des parties du corps et des relations qu'elles maintiennent entre elles, mais plutôt celui de l'orientation suggérée par l'enquêteur. Nous avons pris en compte ce fait dans l'analyse des données. Ce phénomène est encore plus manifeste avec les organes internes : la conversation à propos de ces parties du corps a été amorcée à partir de dessins d'organes organisés en appareils. Par conséquent, nous partons dès lors de connaissances scientifiques. Il est possible qu'un informateur énumère habituellement les organes internes en fonction de leur position dans le corps humain et non de leur fonction et, par conséquent, selon l'appareil auquel ils renvoient. Néanmoins, avec le point de départ proposé, cet informateur peut difficilement dire quelque chose comme « le cœur est sur le foie et le foie est sur l'estomac », mais plutôt que « le cœur fait partie de l'appareil cardiovasculaire et que le foie et l'estomac font partie de l'appareil digestif ». Malgré tous ces problèmes qui dépendent du fait d'opter pour des procédures méthodologiques déterminées, nous avons essayé de générer une conversation la plus spontanée possible et nous avons inclus dans l'entretien des questions liées à des aspects qui n'avaient pas émergé au moment de la tâche sur les parties internes basée sur un support visuel.

La langue est le principal moyen d'accès à la pensée humaine et c'est la raison pour laquelle il est inévitable, afin d'effectuer des études du genre de celle-ci, que les informateurs réalisent des tâches et des entretiens. Malgré tout, il faut

tenir compte du fait que, comme nous l'avons vu, les résultats obtenus peuvent être différents en fonction du locuteur et, dans les discours d'un même locuteur, selon si l'information a été obtenue par le biais de tâches qui génèrent une réflexion métalinguistique ou par celui d'un entretien plus conversationnel (Ferrerós, à paraître). Même dans cette dernière situation, nous avons expliqué que des difficultés existent pour créer une situation totalement spontanée.

Malgré que la pensée soit individuelle, le principal mécanisme qui permet de l'exprimer et de le partager, c'est-à-dire la langue, appartient à un collectif. La catégorisation est un processus psychologique et individuel mais la pensée et la culture sont liées l'une à l'autre et, donc, les pensées individuelles finissent par être partagées au travers de la langue et, en conséquence, par être très semblables. La pensée est donc filtrée par l'explication des informateurs d'une part (nous avons déjà souligné qu'il est possible qu'il y ait des différences en fonction des caractéristiques de ces locuteurs et des procédures utilisées pour obtenir l'information), et par celle du chercheur d'autre part, qui est nécessairement réductionniste quand il analyse et décrit les données qu'il obtient. Les processus cognitifs comme ceux que nous avons décrits sont beaucoup plus complexes et difficilement accessibles que les descriptions que nous en avons faites et les théories linguistiques proposées par les chercheurs ne font que rigidifier des processus comme ceux de la catégorisation sémantique des parties du corps (Ferrerós, à paraître).

Nous analyserons subséquemment les différences les plus importantes de catégorisation que nous avons pu observer entre le catalan et le berbère. Nous prendrons en compte les différences existantes entre le catalan et le berbère dans la segmentation du corps humain et de l'assignation des étiquettes, ainsi que quelques aspects liés aux facteurs de catégorisation des parties du corps. Nous analyserons tout d'abord les parties externes puis les internes étant donné que les aspects que nous devons prendre en compte sont différents en fonction de la situation externe ou interne que ces parties occupent dans le corps humain : les parties externes forment un continuum, malgré qu'elles puissent présenter

quelques discontinuités visuelles. Les organes internes, en revanche, correspondent à des entités indépendantes aux frontières très précises.

En ce qui concerne les parties externes de la tête, nous pouvons souligner des différences de catégorisation et d'étiquetage dans chaque langue. Dans certains cas, le berbère illustre des catégories qui ne sont pas étiquetées en catalan (173) :

(173)	arbut n tiymas	‘dent trop proche d’une autre’
	akmmar	‘partie au-dessous du visage’
	taḥbut n ijiman	‘concavité de la nuque’
	clot.F. de clatell.PL.ANN.	
	addiy n taddaxt	‘concavité de l’épaule’
	forat de espatlla.F.ANN.	
	izagg ^w n	‘poil du pubis et des aisselles’

En (173), nous avons illustré deux exemples de mot ou d’expression lexicalisée du berbère qui sont exprimés en catalan avec une paraphrase. Mais ceci ne signifie pas que nous ne conceptualisons pas en catalan la partie ainsi nommée en berbère. Par exemple, dans le cas de *arbut n tiymas*, l’expression nominale désigne n’importe quelle dent qui pousse trop près d’une autre et qui occasionne des problèmes. Cette catégorie est probablement conceptualisée aussi par les locuteurs de catalan, même si elle n’est pas formulée. Les cas d’*akmmar* ou de *taḥbut ijiman* semblent différents : en catalan ces deux parties ne sont pas catégorisées séparément.

En ce qui concerne *izagg^wn*, il semble que les locuteurs catalans ne catégorisent pas ensemble les poils du pubis et des aisselles, malgré le fait qu’ils les catégorisent certainement séparément des poils des jambes ou des bras, par exemple, peut-être parce que, surtout dans les cas des femmes, ils sont plus larges et plus gros. Le cas d’*addiy n taddaxt* est également douteux : les locuteurs catalans reconnaissent certainement cette partie comme caractéristique de la clavicule et, possiblement, ils la catégorisent.

Nous avons également rencontré la situation inverse selon laquelle une partie du corps est désignée par un mot en catalan mais pas en berbère.

(174)	arèola mamària	‘aréole mammaire’
	dorsals	‘dorsaux’
	iris	‘iris’
	parpella	‘paupière’
	reguera	‘sillon’

Le mot catalan *parpella* désigne la catégorie ‘paupière’, la peau qui s’ouvre et se ferme sur l’œil. En berbère, par contre, nous ne trouvons aucun mot qui dénomme le même segment référentiel. Ceci ne signifie pas qu’elle ne soit pas catégorisée en berbère : Sarrionandia & Ibáñez (2007 [1949], s.v. *párpado*) proposent comme traduction de *párpado* l’expression nominale *aēddis n tiḍt* (littéralement, ‘ventre de l’œil’), que tous les locuteurs interrogés de la zone de Nador analysent et en reconnaissent le référent parce que c’est une expression transparente, mais qu’ils n’utilisent jamais et ne voient pas comme une expression fixée. En fait, dans les entretiens, quand il leur a été demandé s’ils nommaient cette partie, ils comprennent immédiatement que nous nous référons à ‘paupière’ mais ils ne trouvent aucun mot pour s’y référer. Il est fort possible qu’ils catégorisent cette partie parce qu’elle est importante perceptivement, qu’elle est en mouvement, qu’elle a une fonction très spécifique, etc. Ceci renvoie à la situation selon laquelle les locuteurs catalans catégorisent ‘dent qui pousse trop près d’une autre’ en raison de problèmes de santé dentaire occasionnant qu’une autre dent ne puisse pas sortir. Dans ces deux cas, donc, il ne s’agit sûrement pas d’une différence de catégorisation mais de désignation.

Mis à part ‘paupière’, il y a néanmoins une différence entre les mots berbères qui n’existent pas en catalan, comme *taḥbut ijiman* ou *izagg^wn*, et les mots catalans qui n’ont pas d’équivalent en berbère : deux des exemples catalans de (174), *dorsals* et *arèola mamària* sont très spécialisés, bien que *dorsals*, par exemple, est utilisé chaque fois plus populairement. C’est-à-dire qu’ils désignent des catégories qui,

traditionnellement, ne sont nommées ni en catalan, ni en berbère. Malgré ça, nous devons considérer que le fait que ces mots ne figurent pas dans le dictionnaire ou que les locuteurs ne les aient pas mentionnés ne signifie pas qu'il n'existe aucune étiquette pour les désigner. Une analyse plus approfondie serait nécessaire pour affirmer cela. S'il existait en catalan uniquement des dictionnaires semblables à ceux du berbère, il est très probable que *reguera* n'y figurait pas non plus, et il est de plus difficile d'obtenir ce mot à travers un entretien. C'est la raison pour laquelle nous ne pouvons pas garantir qu'il n'existe pas de dénomination pour ces parties ou d'autres en berbère.

Les mots techniques catalans recueillis en (174) désignent des parties qui traditionnellement ne sont pas nommées. Nous insistons sur le fait qu'une partie ne soit pas nommée ne signifie pas que les locuteurs ne la catégorisent pas. Par exemple, quand les locuteurs se réfèrent à 'iris', c'est généralement pour indiquer sa couleur et nous utilisons presque jamais le mot *iris* pour le faire : nous employons *ulls* 'yeux', avec une relation métonymique. En berbère, nous n'avons trouvé aucun mot pour désigner 'iris' mais la situation est exactement la même qu'en catalan : le mot *tiḏtawin* 'yeux' ou *mummu* 'prunelle' est celui utilisé pour expliquer qu'une personne a l'iris des yeux d'une couleur déterminée. Ainsi, bien qu'il y ait un mot en catalan pour désigner la partie pigmentée de l'œil, les locuteurs ne l'utilisent jamais parce il est technique. En pratique, donc, le berbère et le catalan fonctionnent exactement de la même façon dans cette situation-là.

Un cas similaire aux précédents est celui illustré par les exemples en (175) :

(175)	esòfag	'œsophage'
	faringe	'pharyngé'
	laringe	'laryngé'
	tagarjunt	'tube qui passe pour la gorge'

Les trois mots catalans recueillis désignent, en principe, trois catégories, alors qu'en berbère elles sont dénommées par un seul mot. Les trois mots catalans sont techniques et, en fait, beaucoup de locuteurs ne sont pas capables de dire à quelle catégorie correspond chacun d'eux : les locuteurs savent qu'il existe un tube qui sert à respirer et un autre qui sert à manger mais la plupart ont des difficultés pour dire à quel mot correspond chacun d'eux. Les locuteurs berbères font aussi la différence entre le tube qui sert à respirer et celui qui sert à manger et, par conséquent, ils distinguent deux catégories, comme les catalans. En revanche, dans ce dernier cas, un seul mot englobe ces deux catégories : *tagarjunt* se réfère à n'importe quel tube qui passe dans la zone du cou.

Jusqu'à présent, nous sommes partis des différences lexicales pour analyser également certaines différences de catégorisation. Nous analyserons à présent un exemple illustrant un autre type de différence, en lien avec l'extension référentielle des parties dénommées dans chacune des deux langues. Dans ce cas, non seulement les mêmes catégories ne sont pas dénommées en berbère et en catalan mais il existe également des différences de catégorisation des entités qui occupent une même extension référentielle (la zone de la nuque) :

(176)	ijiman (pl.)	‘les deux bandes verticales de la nuque’ comme <i>cervicaux</i> , mais patrimonial
	taḥbut ijiman	‘petite cavité entre les bandes désignées par <i>ijiman</i> ’
	clatell	‘nuque’ inclut, en berbère, les référents de <i>ijiman</i> et de <i>taḥbut ijiman</i>

Comme nous le voyons en (176), en berbère nous catégorisons deux parties d'une même extension référentielle que le catalan catégorise comme une seule entité. Plus précisément, le mot catalan *clatell* ‘nuque’ désigne une partie du corps humain que le berbère partage en deux catégories, désignées par les mots *ijiman* et *taḥbut ijiman*.

Nous ne trouvons pas uniquement des différences comme celles précédemment exposées : en catalan comme en berbère certains mots désignent deux parties différentes, qui sont en relation :

(177)	a.	pit	‘poitrine’	admr
		pit	‘sein’	ibebbac
	b.	espatlles	‘épaules’	iyliln
		braços	‘bras’	iyliln

En (177a), deux catégories différentes, ‘thorax’ et ‘sein’, sont nommées par un seul mot en catalan et par deux en berbère. En (177b), la situation inverse est illustrée : un mot est utilisé en berbère pour désigner deux catégories qui sont identifiées en catalan par des mots différents. La relation qu’entretiennent les deux catégories représentées en (177) est de type différent. En (177a), c’est une relation d’inclusion : la catégorie ‘sein’ est incluse dans la catégorie ‘thorax’. Dans le cas de (177b), il n’y a pas d’inclusion mais plutôt une continuité spatiale : ‘épaule’ et ‘bras’ sont deux catégories adjacentes sans une frontière perceptible précise.

En ce qui concerne les parties internes, les différences de catégorisation que nous observons ne sont liées ni à l’extension des référents (puisque les organes internes sont des entités discrètes avec des frontières perceptibles précises), ni au fait qu’une des deux langues illustre des catégories qui n’existent pas dans l’autre. Dans le cas des organes internes, les différences sont surtout liées aux facteurs de catégorisation. Si nous revenons ici sur ce que nous avons avancé en début de cette section, où nous analysions les différences de catégorisation et l’étiquetage des parties du corps en fonction du temps de résidence des locuteurs berbères en Catalogne et de leur contact avec le catalan, nous voyons que les différences évoquées entre les berbères scolarisés en Catalogne et les berbères ayant passé une grande partie de leur vie au Maroc sont les mêmes que celles

observées entre la majorité des locuteurs catalans et la majorité des locuteurs berbères. Généralement, les berbères ont tendance à expliciter comme facteurs de catégorisation des aspects liés à la vie rurale et à la comestibilité des organes analogues des animaux ainsi que des aspects liés à la médecine traditionnelle (en plus de la médecine moderne).

Les affirmations que nous venons de proposer sont généralisatrices. D'une part, nous avons observé que les jeunes berbères scolarisés en Catalogne ont tendance à expliciter des connaissances acquises à l'école en ce qui concerne les organes internes. De l'autre, nous avons également constaté que les locuteurs catalans de plus de 60 ans se réfèrent aux mêmes facteurs de catégorisation que les locuteurs berbères (en considérant, évidemment, que la médecine traditionnelle est différente d'un lieu à l'autre).

Aucun jeune catalan de notre échantillon ne se réfère aux organes internes en les reliant à l'alimentation, contrairement à tous les jeunes berbères, même ceux qui ont été scolarisés en Catalogne. Tous font allusion, par exemple, aux parties internes de l'agneau, peut-être en raison de l'abattage et de la consommation de l'agneau dans la cérémonie nommée *eid amqgran*, célébrée deux mois lunaires après le Ramadan.

Le fait que dans quelques cas les locuteurs aient connaissance du nom et de la fonction de certains organes internes, parce qu'ils les ont observés chez les animaux, engendre que des locuteurs d'une ou de l'autre langue fassent référence aux organes des animaux quand ils parlent des êtres humains. Quelques locuteurs berbères ont souligné l'existence des différences entre le catalan et le berbère concernant cet aspect : dans certaines situations, le même mot est utilisé en catalan pour désigner un organe commun aux animaux et aux êtres humains, tandis que la dénomination change en berbère selon si l'on se réfère à un organe humain ou animal :

- (178) CAF: Vale, antes me has dicho que el estómago...
 ALB: *takrikt*.
 CAF: *takrikt*. Pero me has dicho también que *takrikt* es... todos los órganos juntos como... vísceras. Juntos, los órganos.
 ALB: Sí. Como los callos de Madrid. Pero nosotros no hacemos [=tenemos] de esto. *Estómago*... para los salvajes? Utilizas, también? [vol dir que fa servir *takrikt* per als animals, no per a les persones].
 (...)
 CAF: sí.
 ALB: *Estómago* para un perro, *estómago* para un humano?!
 CAF: sí.
 (...)
 ALB: Bueno, el estómago [dels animals] es *takrikt*. [Anteriorment ha dit que el de les persones és *stumagu*]
- CAF: D'accord, avant tu m'as dit que l'estomac...
 ALB: *takrikt*.
 CAF: *takrikt*. Mais tu m'as dit aussi que *takrikt* est... tous les organes ensemble comme... viscères. Ensemble, les organes.
 ALB: Oui. Comme les « *callos* » de Madrid. Mais nous ne faisons [=avons] de ça. *Estómago* [estomac, cast.] ...pour les sauvages? Tu utilises, aussi?
 (...)
 CAF : oui.
 ALB : *Estómago* pour un chien, *estómago* pour un humain ?
 CAF : oui.
 (...)
 ALB : Bon, l'estomac [des animaux] est *takrikt*. [Antérieurement, il a dit que celui des humains, c'est *stumagu*].

Un des aspects liés à ce que nous venons d'expliquer concerne le fait que dans les deux langues existent des mots qui regroupent certains organes internes situés dans la cavité thoracique et le ventre, comme *entranyes* 'entrailles' en catalan et *takrikt* 'entrailles' en berbère. Le mot *entranyes* désigne une catégorie qui en rassemble d'autres comme le 'cœur', les 'poumons' et l' 'estomac', pour les animaux comme pour les êtres humains, ou bien réfère au sein maternel, comme

nous l'avons déjà dit dans la section correspondante. Nous n'en tiendrons pas compte ici étant donné que, selon nos informateurs, il n'existe aucun équivalent en berbère. Dans cette langue, en revanche, quelques locuteurs affirment que le mot *takrikt*, qui désigne une catégorie incluant les mêmes organes que l'équivalent en catalan, réfère uniquement aux parties internes des animaux, comme le mot catalan *freixura* ou *frixa*, que nous n'avons pas recueilli dans ce travail puisqu'il ne désigne aucun organe humain, malgré le fait que certains locuteurs plus âgés le mentionnaient, pendant l'entretien, en parlant des parties internes.

La connaissance que les locuteurs ont des parties internes n'est pas la même que celle des parties externes : ces dernières sont perçues par voie sensorielle, nous en reconnaissons les caractéristiques formelles car nous les voyons chaque jour et nous en connaissons la fonction parce que nous les faisons fonctionner presque toujours consciemment, excepté dans certains cas comme celui des paupières, dont nous avons conscience parce que nous les voyons fonctionner chez les autres. Les parties internes, en revanche, fonctionnent sans que nous en soyons conscients. Par conséquent, la connaissance que nous en avons n'est pas très précise, si nous n'en faisons pas un apprentissage conscient à travers la connaissance populaire, l'étude ou l'observation des organes analogues à ceux des animaux. La relation entre les catégories et les dénominations n'est donc pas la même que pour les parties externes : dans certains cas nous connaissons, par exemple, un mot qui désigne un organe interne mais l'information que nous avons sur le référent qu'il désigne, et qu'il fait qu'il le catégorise, peut être différente d'un locuteur à un autre. Les auteurs cognitivistes affirment que le signifié linguistique (ce qui est, par exemple, recueilli dans les dictionnaires) est plus limité que le signifié encyclopédique que les locuteurs ont des mots patrimoniales. Pour les organes internes, par contre, et si les mots qui y réfèrent ne sont pas polysémiques quand qu'ils sont associés à des émotions ou des sentiments, nous pouvons rencontrer la situation inverse : quelques locuteurs savent que les mots *melsa* ou *inarfd* 'rate' renvoient à une partie interne, mais c'est tout. Ils n'en connaissent pas la forme, la fonction, la localisation, même si

le mot est patrimonial dans les deux langues. La plupart des locuteurs définissent des organes comme des organes internes et, parfois, ils n'ont pas plus de connaissance de ceux-ci si ce n'est, comme nous l'avons déjà dit, qu'ils sont polysémiques ou qu'ils réalisent des fonctions considérées comme vitales pour les humains.

7.2. QUELQUES QUESTIONS THÉORIQUES

Dans cette section, nous reviendrons sur certains des thèmes récurrents qui ont émergé de ce travail et que les auteurs dont nous avons décrit les travaux au chapitre 2 ont largement traités. Nous comparerons tout d'abord nos données avec certains des universaux proposés pour ces auteurs. Nous proposerons ensuite quelques observations concernant la structuration partonomique des parties du corps.

7.2.1. LES UNIVERSAUX

Dans cette section, nous nous concentrerons sur l'analyse et la discussion de la question des universaux dont nous avons parlé tout au long de ce travail. En premier lieu, nous revenons sur ce que les auteurs cognitivistes nomment *embodiment* et que nous traduirons par corporisation. Selon ces auteurs, la théorie de la corporisation met l'accent sur le rôle que le corps humain a par rapport aux capacités cognitives en général et au langage en particulier. Rappelons, comme nous l'avons expliqué dans la section 2.1, que les langues ne reflètent pas des entités présentes dans un monde objectif, mais plutôt des structures conceptuelles générées à partir de ce que les locuteurs observent et expérimentent. D'un côté, ces structures conceptuelles se basent sur l'expérience commune que les humains ont du monde. De l'autre, il faut également y reconnaître des influences de la culture d'une communauté déterminée. Comme nous l'avons déjà souligné, le fait que tous les êtres humains se rapportent au monde à travers le corps induit qu'émergent des entre le concept d'universalisme

et celui de corporisation. Nous avons vu que Rosch (1978) et Rosch *et al.* (1976) formulent un principe permettant de dégager les caractéristiques qui sont récurrentes dans le monde et qui nous aident à le segmenter : le principe de la structure du monde perçu, en relation avec ce qu'ils nomment la dimension horizontale de la catégorisation. Ainsi, donc, si les êtres humains entretiennent une relation au monde à travers de leur corps, et que ce monde est structuré à partir des caractéristiques récurrentes, il semble que la catégorisation, dans sa dimension horizontale, devrait être la même pour tous et, pour cette raison, le concept d'universalité est lié au concept de corporisation. Cependant, certains auteurs cognitivistes comme Maalej & Yu (2011) soulignent que la culture des locuteurs limite cette universalité et que, par conséquent, la catégorisation que les humains font de la réalité dépendra, en partie, des questions culturelles de la communauté.

Enfield *et al.* (2006) proposent des observations très semblables à celles exposées précédemment (§ 2.2.2). Les chercheurs dont les travaux ont été évoqués dans la section 2.1 et que nous avons nommés « cognitivistes » étudient des aspects sémantiques généraux, tandis que les auteurs en relation avec le MPI ont analysé spécifiquement le domaine sémantique des parties du corps. Néanmoins, tous admettent que le fait que nous conceptualisons la réalité à travers une expérience corporelle commune, et que le monde perçu a des caractéristiques structurelles récurrentes, peut générer qu'il y ait suffisamment de coïncidences entre les langues lors de la catégorisation de la réalité. Ces auteurs, cependant, diffèrent des universalistes sur un aspect : ces coïncidences ne sont pas nécessairement les mêmes dans toutes les langues.

Après avoir collecté les données des deux langues, catalan et berbère, et proposé des commentaires généraux, nous analysons plus attentivement la notion d'universalité proposée dans les travaux des chercheurs universalistes analysés dans la section 2.2.1 dans le domaine sémantique des parties du corps.

L'universalité du concept 'corps' est l'une des questions les plus problématiques traitées dans la section 2.2. Ici, nous ne retiendrons pas les propositions d'Andersen (1978) et de Brown (1976), puisque ces auteurs parlent de dénominations universelles sans faire référence aux concepts. Le débat que nous prendrons en compte concerne celui qui s'est produit entre Wierzbicka et les partisans du NSM, d'un côté, et les chercheurs en lien avec le MPI, de l'autre. Ci-dessous, nous résumons de manière simplifiée ce que proposent ces deux théories concernant le concept 'corps' et sa désignation :

Natural Semantic Metalanguage:

- 1- Le concept 'corps' est universel.
- 2- Les concepts universels sont universellement dénommés. Parce que 'corps' est un concept universel, toutes les langues ont un mot, un phrasème ou un morphème pour s'y référer.
- 3- Si le mot qui se réfère à 'corps' se réfère également à 'personne', 'peau', 'tronc', entre autres, alors c'est un mot polysémique (plus d'un signifié y est lié).
- 4- Si dans une langue 'corps' est désigné par un emprunt, cela ne signifie pas que la langue n'ait pas eu un mot pour s'y référer (il est possible que son signifié se soit spécialisé, par exemple, ou qu'il ait disparu après l'incorporation de l'emprunt qui l'a substitué).

Max Planck Institute for Psycholinguistics:

- 1- Il n'y a pas de concepts universels.
- 2- Les langues n'ont pas toutes un mot pour référer à 'cors', même si le concept existe.
- 3- Un argument en faveur de l'existence de langues qui ne désignent pas le concept 'corps' réside dans le fait que, dans ces langues, le niveau

0 de la partonomie est identifié avec un mot qui se réfère à 'personne', 'peau' ou 'tronc'.

- 4- Un argument en faveur de l'existence de langues qui n'ont pas désigné traditionnellement le concept 'corps' réside dans le fait que, dans ces langues, un emprunt soit utilisé pour s'y référer.

Avec nos données, nous n'avons aucun argument pour décider s'il existe ou non des concepts universels (1) et, s'ils existent, nous ne pouvons pas non plus tendre en faveur ou non de l'universalité des dénominations (2). En ce qui concerne les aspects énoncés par le NSM, il nous est difficile d'adhérer à l'hypothèse de l'universalité conceptuelle et de désignations, en raison des questions qu'Evans et Levinson (2009) avancent : parler d'universalisme en ayant analysé un échantillon de langues si petit est périlleux. D'un autre côté cependant, le troisième point des théories du MPI que nous avons évoqué ici ne nous paraît pas satisfaisant, du moins pour ce qui est de la façon de le présenter : parler d'un niveau 0 d'une partonomie constituée par des entités physiques, dont l'addition configure un TOUT, nous semble identique que de parler d'une personne comme une entité physique, c'est-à-dire d'un 'corps'. Ainsi, le fait que les auteurs du MPI affirment l'existence d'un niveau 0 partonomique dans toutes les langues qu'ils étudient est similaire au fait d'affirmer que celles-ci, au moins, incluent le concept 'corps'. S'ils expliquent, de surcroît, que ce niveau 0 est dénommé, cela paraît comparable que de dire que 'corps' est lexicalisé. S'il en est ainsi, le fait que nous utilisions pour le nommer le même mot qui signifie 'personne' ou 'tronc', il semble que le mot en question a, comme minimum, deux référents et possiblement deux signifiés liés.

Dans le but de réfuter l'hypothèse de Wierzbicka, selon laquelle un mot peut désigner simultanément 'corps' et un autre élément impliquant, par conséquent, qu'il soit polysémique, Majid (2010), propose une distinction que Wierzbicka, selon elle, ne prend pas en considération : elle différencie la représentation sémantique et la représentation conceptuelle. Majid affirme que Wierzbicka voit le concept qu'on nomme 'body' comme un universel conceptuel et, donc, elle

considère que qu'on on dénie qu'une langue a un mot pour 'body', on dénie aussi que la communauté en question conceptualise 'body'. Majid affirme, cependant, que la conclusion de Wierzbicka ne se vérifie que si des représentations non linguistiques sont ajoutées au signifié linguistique, c'est-à-dire, si les représentations sémantiques et conceptuelles ne sont pas différenciées.¹⁴² Selon Majid, il est possible de nier qu'il y ait un mot pour 'body' sans nier que le concept existe.

Nous devons tenir compte du fait qu'Enfield *et al.* mentionnent deux relations partonomiques.¹⁴³ Par conséquent, bien que, comme ils l'indiquent, le niveau 0 de la partonomie est un concept comme 'person' ou 'trunk', nous pourrions établir une relation comme la suivante : 'eyes' font partie de 'person' ou 'trunk' (sinon les auteurs du MPI ne parleraient pas non plus de relations partonomiques).¹⁴⁴ Compte tenu de toutes ses affirmations, il semble donc que 'person' et 'trunk', dans ces situations-là, correspondent à 'body' et que, vu qu'il est lexicalisé puisque que, sinon, il ne ferait pas partie d'un niveau 0 d'une partonomie, dans cette langue un même mot dénommerait ce qui, en anglais, serait désigné par deux mots. Autrement dit, il semblerait, comme l'affirme Wierzbicka, qu'il s'agisse effectivement de cas de polysémie.

¹⁴² Evans (2009) explique que la structure sémantique est une structure nécessairement schématique, étant donné qu'elle doit être codifiée par la langue. Toutefois, elle fournit l'information nécessaire qui rend possible que les locuteurs activent leurs représentations conceptuelles, qui sont des structures riches d'expériences perceptuelles et subjectives. L'auteure propose un exemple de Zwaan (2004) :

- (179) The teacher scrawled in red ink on the student's homework exercises
The red squirrel is almost extinct in the British Isles

Dans ces deux exemples, le même mot, *red* 'rouge', active deux conceptualisations différentes (d'une part, le rouge brillant de l'encre du stylo et, de l'autre, le brun rougeâtre propre au pelage d'une bête), mais le contenu schématique, sémantique, du mot est le même : une qualité d'un quelconque type qui modifie syntaxiquement un nom, selon Evans.

¹⁴³ Enfield *et al.* (2006) affirment : "There are two relational levels of interest in this domain. First is the relation between the topmost node of the partonomy (the body) and anything that is considered a part of it (by reference to a frame along the lines of English 'X is a part of Y'). (...) Whether something is conceptualised as part of the body (as opposed to merely related to the body) is language-specific." Cette dernière affirmation ne contredit pas le fait qu'il y ait un élément, que nous pourrions appeler 0, qui puisse être relié à 'corps' (encore que le mot qui le dénomme puisse désigner, simultanément, d'autres éléments).

¹⁴⁴ Cette relation s'établirait à l'identique si, comme nous l'argumenterons au paragraphe suivant, s'établissent non pas des partonomies mais des relations conceptuelles entre des marcs ou des domaines sémantiques plutôt qu'entre différents niveaux hiérarchiques.

Jusqu'à présent, si nous nous limitons à nos données, nous avons vu que le mot pour 'corps' est *cos* en catalan et *arrimt* en berbère. Ceux-ci peuvent également désigner, dans les deux langues, d'autres éléments : 'tronc' en catalan et 'peau' en berbère. Dans le cas du berbère, quand nous nous référons à « corps », nous nous rapportons habituellement au TOUT visible, physique, des personnes. Ce TOUT est recouvert de peau et, par conséquent, il serait possible d'envisager que, dans ce cas, il n'y a pas de polysémie et, qu'en fait, cela revient au même de dénommer 'toute la peau du corps' et 'corps'. En catalan, quand nous employons le mot *cos*, nous nous référons plus souvent à 'tronc' qu'à 'corps', contrairement à ce qu'ont expliqué les informateurs au moment de faire réflexion métalinguistique. Ces exemples sont illustrés ci-dessous.

- (180) a. Els 'ulls' són una part del cos
Les 'yeux' sont une partie du corps
- b. D azyen zi arrimt tsa
PRED partie de corps foie.ANN
Le foie est une partie du corps

En (180a), le mot *cos* ne peut pas se référer à 'tronc', puisque les yeux ne font pas partie du tronc mais de la tête. En (180b), le mot *arrimt* ne peut pas se référer à 'peau', étant donné que le foie ne fait pas partie de la 'peau', mais de la partie intérieure du corps. Ainsi, il semble donc que les deux phrases en (180) contredisent l'hypothèse évoquée au paragraphe précédent. Par conséquent, même si *cos* peut référer au 'tronc' et *arrimt* à 'toute la peau', il semble qu'il puisse également désigner le TOUT, le niveau 0 de la paronymie et, donc, ils seraient polysémiques.

Concernant le dernier point mentionné lors du résumé des théories proposées par les chercheurs liés au MPI, nous avons déjà évoqué le fait que certains locuteurs rifains enquêtés n'utilisent pas le mot *arrimt* pour désigner 'corps', mais plutôt des emprunts de l'arabe comme *ddat* ou *ljsdt*. Un des arguments d'Enfield *et al.* (2006) pour réfuter l'hypothèse de l'universalité de 'corps' est que ce concept

puisse être désigné avec des emprunts. Cependant, Enfield *et al.* se réfèrent à des langues pour lesquelles il existe uniquement un emprunt pour référer à ce concept (et, même dans ces cas, Wierzbicka rejette cette hypothèse § 2.2.1.2). En berbère, en revanche, outre les deux arabismes, le mot berbère *arrimt* est généralement utilisé connu et utilisé habituellement par la plupart des locuteurs interrogés.

Le cas de ‘tête’ s’apparente à celui de ‘corps’ : Wierzbicka affirme que ‘tête’ est un concept universel et Andersen & Brown soulignent qu’il est universellement étiqueté par un mot simple. Majid (2010), auteure liée au MPI, argumente au contraire que les langues n’ont pas toutes des étiquettes basiques pour y référer et que, quand elles en ont, les référents peuvent varier d’une langue à une autre, c’est-à-dire qu’il peut y avoir des variations dans l’extension référentielle de la partie du corps.

Nous avons évoqué dans la section 5.3.2.2 qu’il est possible de considérer qu’en berbère

azllif ‘tête’, d’origine expressive, n’est pas un mot simple. Malgré tout, les données du catalan et du berbère obtenues sont en accord avec les thèses proposées par Wierzbicka : dans les deux langues, on conceptualise ‘tête’ comme la sphère supérieure du corps humain et on y associe, en plus, le composant THINK, comme l’indique Wierzbicka : ce mot réfère, en catalan aussi bien qu’en berbère, à la sphère et à l’organe interne, quand on y associe les capacités cognitives. Selon les locuteurs, les mots pour ‘tête’ présenteraient dans les deux langues une polysémie : ils peuvent tout d’abord référer à toute la sphère et, puis à la partie de la sphère sur laquelle poussent les cheveux (autrement dit, la partie de la tête sans le visage) et, en fin, à la partie interne de cette sphère. Comme pour ‘corps’, nous argumenterons que le mot qui se réfère à ‘tête’ est polysémique s’il renvoie également à un autre segment inclut dans la même extension référentielle, comme c’est le cas en catalan et en berbère.

Nous avons analysé jusqu'ici, en fonction de nos données, certains des universaux qui coïncident avec les propos de tous les auteurs universalistes analysés en 2.2.1. Subséquemment, nous étudierons ceux qui sont proposés par une partie d'entre eux seulement, à condition qu'ils ne soient pas liés aux extrémités. Nous analyserons tout d'abord les universaux proposés par des auteurs comme Andersen (1978) et Brown (1976), puis nous nous concentrerons sur ceux présentés par Wierzbicka dans le cadre du NSM.

Nous avons déjà décrit les propositions relatives aux paronomies avancées par les premiers chercheurs sur la catégorisation sémantique des parties du corps. Mis à part celle-ci, ils suggèrent également d'autres universaux. Par exemple, Andersen (1978) explique que les propriétés perceptibles visuellement déterminent la catégorisation et l'organisation hiérarchique des termes d'un champ sémantique déterminé (dans ce cas nous nous intéressons à celui de l'anatomie humaine), spécialement l'extension (qui est, selon lui, une caractéristique positive et non marquée en relation avec l'absence d'extension), les dimensions naturelles (l'orientation verticale, par exemple, est plus remarquable perceptuellement que l'horizontale), les directions naturelles (« en haut » et « en avant » sont conceptuellement non marquées) ou la forme (la rondeur et la longueur sont plus remarquables que d'autres formes). Ces hypothèses d'Andersen se confirment si nous les comparons avec des données que nous avons recueillies en catalan et en berbère : les formes saillantes, par exemple, sont toujours catégorisées. Dans les cas où des segments du corps ne présentent aucune forme évoquée par Andersen, les zones étendues sont catégorisées (les grands aires du tronc, par exemple). En outre, les parties qui suivent les directions naturelles non marquées, comme la partie supérieure ou le devant du corps humain, sont toujours davantage catégorisées que celles, par exemple, situées derrière ou dans la partie inférieure du corps.

Les universaux proposés par Andersen ne s'opposent pas avec certaines hypothèses d'autres chercheurs précédemment évoqués, comme celles liées à la corporisation et à la structure du monde perçu. Les êtres humains partagent des

expériences communes d'un monde qui présente des caractéristiques récurrentes qui influent la catégorisation que nous faisons de la réalité. Des auteurs ayant publié des travaux sur la catégorisation du corps humain (Wierzbicka et les chercheurs du MPI) proposent des affirmations semblables à celles d'Andersen, même si ces derniers ne parlent jamais d'universalisme : nous avons déjà vu que, malgré qu'ils affirment qu'il existe des propriétés favorisant que quelques parties soient catégorisées, toutes les langues n'illustrent pas nécessairement les mêmes catégories. Les chercheurs du MPI s'accordent sur le fait que les caractéristiques perçues à travers la voie visuelle ou tactile, et qui coïncident, en fait, avec celles mentionnées par Andersen, sont des facteurs de catégorisation importants, mais ils précisent que ce ne sont pas les seuls puisque, sinon, il n'y aurait pas des différences interlinguistiques de catégorisation et d'étiquetage du corps humain. De plus, ces auteurs ajoutent la fonction comme facteur de catégorisation. Wierzbicka parle également du principe de logique interne : quelques parties du corps prennent un sens si le lien qui s'établit entre les traits perceptuels et fonctionnels est pris en considération. Ces propositions sont aussi en accord avec les données recueillies dans ce travail.

Un des universaux indiqués par Andersen, celui de l'extension comme caractéristique positive et non marquée, est à relier avec un de ceux proposés par Wierzbicka (2007), le « principe d'organisation par aires ». Certaines parties du corps ne s'associant à aucune fonction et n'ayant aucune forme spécifique ou saillante sont malgré tout catégorisées : 'ventre', 'dos', 'poitrine', 'front' sont conceptualisées comme des (grandes) aires. C'est pour cette condition qu'elles sont considérées comme remarquables. Les parties de ce type sont habituellement situées sur la part frontal du corps. Les latéraux ne sont pas envisagées de la même façon, comme l'indique Andersen et le souligne Wierzbicka quand elle affirme que le corps est un cadre de référence dans l'espace : les concepts 'front' et 'back' sont, selon elle, importants au moment de définir d'autres concepts, comme par exemple les aires précédemment mentionnées. Comme nous pouvons le voir avec le mot berbère *iyzdisn* 'côtés, bande latérale du tronc humain de l'aisselle à la hanche', de grandes zones

situées sur les côtés du tronc sont catégorisées dans certaines langues. En catalan, *maluc* ou *costat* ne sont pas des cas tout à fait similaires : ces mots désignent une partie plus ou moins saillante, entre la ceinture et le début de la cuisse.

Un autre universel, proposé cette fois par Wierzbicka, correspond à celui de l'universalité du concept 'partie' dont nous avons déjà fait référence quand nous avons parlé de la question des paronymes. L'auteure affirme que dans certaines langues il n'existe aucun mot pour 'partie' mais que toutes ont des mécanismes pour exprimer le même signifié. Concernant cet aspect, le catalan se comporte comme l'anglais, la langue analysée par Wierzbicka : un mot, *part*, désigne le concept 'partie'. En berbère, en revanche, les informateurs n'ont pas su trouver un mot équivalent, bien qu'un enquêté nous a proposé une expression comparable à « le foie est une partie du corps » :

- (181) D azyen zi arrimt tsa Khalid Buyaala, c.p.
PRED partie de corps foie.ANN
Le foie est une partie du corps

Parmi les universaux présentés par Wierzbicka, il nous reste à commenter celui que l'on nomme le "principe de dualité". L'auteure affirme que certaines parties du corps ne peuvent pas se définir de manière individuelle mais plutôt comme « two parts of the body ». Si nous analysons les données obtenues à partir des entretiens, en se concentrant sur les parties du corps « doubles », nous recueillons des phrases comme celle présentée en (182a) et jamais, ou difficilement, celles indiquées en (182b). Nous ne proposerons pas d'équivalent en berbère pour les exemples suivants, puisque si les informateurs ne reconnaissent pas une phrase comme celle en (181), ils ne peuvent pas juger si les phrases berbères comparables à celles de (182) sont bonnes ou non. Par conséquent, nous ne prendrons en considération que le catalan :

- (182) a. Els ulls són una part del cos
 ‘Les yeux sont une partie du corps’
- b. ?Els ulls són dues parts del cos
 ?‘Les yeux sont deux parties du corps’
- ?L’ull és una part del cos¹⁴⁵
 ?‘L’œil est une partie du corps’

Wierzbicka indique comme exemple “hands are two parts of the body”. En catalan ou en berbère l’équivalent de cette phrase est rare. En catalan, les parties doubles du corps sont conceptualisées, de concert, comme une seule partie du corps. Le pluriel est maintenu dans le substantif de la partie du corps en question et dans le verbe, bien qu’elles ne soient pas envisagées comme “deux parties du corps” mais plutôt comme “une partie du corps”.

7.2.2. LES STRUCTURES PARTONOMIQUES

Tous les travaux des auteurs analysés dans la section 2.2 font référence aux hiérarchies partonomiques, c'est-à-dire à l’organisation des mots ou des concepts et à la relation qu’ils entretiennent entre eux.¹⁴⁶ En revanche, ceux que nous avons appelé auteurs cognitivistes, dont les travaux ont été analysés dans la section 2.1, ne parlent pas de manière approfondie des structurations

¹⁴⁵ La partie du corps au singulier semblerait prendre un sens collectif, comme “la ceba” dans une phrase telle “la ceba ha pujat molt de preu aquest any” (« le prix de l’oignon a beaucoup augmenté cette année »). La phrase « l’ull és una part del cos » (« l’œil est une partie du corps ») semblerait plus bonne si elle se poursuivait ainsi : « l’ull és una part del cos fonamental per a la supervivència animal ». (« l’œil est une partie du corps fondamentale pour la survie animale »).

¹⁴⁶ Concernant, plus précisément, les partonomies, il est nécessaire de prendre en considération le fait que les deux groupes d’auteurs universalistes analysés en 2.2 (d’une part, les premiers auteurs comme Andersen et Brown et, de l’autre, Wierzbicka et Goddard) entendent différemment la question des universaux. Les premiers parlent d’universaux lexicaux et les seconds d’universaux conceptuels. Cependant, les deux aspects sont liés : le fait que l’existence d’une unité lexicale qui nomme une catégorie associée à un concept soit universelle signifie que le concept lui-même est également universel. Wierzbicka affirme que les concepts universaux sont désignés dans toutes les langues, que ce soit avec des mots, des morphèmes ou des expressions lexicalisées.

partonomiques mais se concentrent plutôt sur les hiérarchies taxonomiques. Pour cette raison, nous ne les prendrons pas en considération dans cette section.

Comme le montrent les arbres reproduits dans les sections correspondantes à l'analyse des données du catalan et du berbère, la plupart des locuteurs de l'échantillonnage de cette étude coïncident à se référer à ce type de structure à la manière d'Andersen. Par exemple, même s'ils acceptent qu'il est possible de dire, en berbère et en catalan, que les yeux soient une partie du corps (deux niveaux relationnels), beaucoup d'entre eux expliquent spontanément que les yeux font partie de le visage, le visage de la tête et la tête du corps (quatre niveaux relationnels) :

(183) JOF: El 'cos' és 'cap', 'tronc' i 'extremitats'. (...) El 'cap' està format per la 'cara' i pel 'cap'. (...). Els 'ulls' formen part de la 'cara' (...). Les 'pàrpelles' i les 'pestanyes' són parts de l'ull'.

JOF: Le 'corps' est 'tête', 'tronc' et 'extrémités'. (...) La 'tête' est formée par le 'visage' et la 'tête' (...). Les 'yeux' font partie du 'visage' (...). Les 'paupières' et les 'cils' sont des parties de l'œil'.

Il est évident, donc, que les locuteurs structurent la réalité en fonction de partonomies : ils explicitent certaines hiérarchies qui formeraient un arbre partonomique qui reflète la manière dont ils conçoivent les relations entre les parties du corps humain. Un aspect fondamental qu'il est nécessaire de prendre en compte concernant les explications des parties du corps en relation avec d'autres parties du corps (c'est-à-dire, les relations partonomiques) est le déséquilibre de l'information obtenue entre les locuteurs catalans et les locuteurs berbères. En général, les locuteurs catalans sont habitués à définir les parties du corps comme intégrantes d'une autre. Ces informateurs, par exemple, mentionnent spontanément que le nez fait partie du visage. Lié à cela, ces mêmes locuteurs, surtout ceux des trois premiers groupes d'âge, font la division qu'Andersen (1978) considère comme la première qui constitue le premier niveau des partonomies : tête-tronc-extrémités. Dans les entretiens réalisés avec

les locuteurs berbères, nous n'avons pas pu obtenir beaucoup d'information de ce type : les rifains qui font partie de l'échantillonnage décrivent spontanément les parties du corps avec des phrases comme « la couleur de cette partie est foncée » ou « ça sert à parler », mais ils ne les définissent pas de la même manière que les locuteurs catalans : il leur est coûteux de répondre, par exemple, quand l'enquêteur demande à quelle partie appartient une partie du corps déterminée ou comment ils diviseraient le corps humain en grandes parties. Il semble, dans ce cas, que la question des partonomies soit liée à une façon déterminée de comprendre le monde qui n'est pas partagée par tous. Des auteurs comme Andersen (1978) ; Brown (1976) et Wierzbicka (2007)¹⁴⁷ affirment que le concept 'partie' est universel. Cependant, nous avons eu des difficultés avec les locuteurs berbères pour obtenir ce genre d'information : spontanément aucun d'eux n'expliquait que X faisait partie de Y et, quand la question leur était posée, il leur a presque toujours été difficile de comprendre ce qui leur était demandé et ce qu'ils devaient répondre. Conformément aux explications données dans ce paragraphe, les généralisations que nous proposons dans cette section dédiée aux partonomies sont nécessairement basées sur les données obtenues en catalan. Quand des informations concernant le berbère sont disponibles, elles sont indiquées.

Un des problèmes issus des structurations partonomiques correspond à celui de la vacillation des locuteurs au moment de placer certaines parties du corps dans une hiérarchie de ce genre, fait qui peut simultanément conditionner la délimitation de certaines parties du corps. Un exemple représentatif est celui de 'cou' : comme nous l'avons souligné précédemment, certains enquêtés réalisent trois grandes divisions du corps humain pour expliquer les structurations auxquelles nous faisons référence, à savoir 'tête', 'tronc' et 'extrémités' ('jambes' et 'bras'). Ces trois grandes parties constitueraient le premier niveau hiérarchique qui dépendrait d'un niveau zéro, 'corps', et toutes les autres parties

¹⁴⁷ Comme nous l'avons déjà vu au chapitre 2, Wierzbicka doutait de l'universalité de ce concept dans ses premiers travaux.

du corps devraient faire partie directement ou non du ‘tronc’, de la ‘tête’ ou des ‘extrémités’.¹⁴⁸

La segmentation tripartite que nous évoquons est réalisée en fonction des frontières perceptibles visuellement des parties impliquées, bien que dans certains cas ces frontières ne sont pas aussi précises qu’il n’y paraît : le ‘tronc’ a comme frontière la ligne des épaules et la ‘tête’ qui, contrairement à ce qui lui est inférieur, a la forme d’une boule (Wierzbicka, 2007) et présente donc une frontière évidente située juste au-dessous du menton. Entre ces deux parties se situe une portion du corps, le ‘cou’, qui délimite des frontières précises dans la réalité anatomique. En conséquence, la discontinuité perçue visuellement par rapport aux parties alentours peut être un des éléments qui font que celle-ci soit catégorisée, outre d’autres comme la fonction, la forme, etc. Aucun des locuteurs, en revanche, n’a clairement décidé de classer cette partie dans ‘tête’ ou ‘tronc’ ou bien de l’indiquer comme une partie intégrante de l’ensemble des parties qui forment le premier niveau relationnel, directement dépendent du ‘corps’.¹⁴⁹

Un cas semblable au précédent, situé néanmoins à un autre niveau de profondeur dans les partonomies proposées par Andersen (1978), concerne ‘oreilles’. Quand ils doivent expliquer quelles parties appartiennent à ‘tête’, les locuteurs s’accordent à faire deux grandes divisions : ‘visage’ et ‘ce qui n’est pas visage’. Cependant, il n’y a pas de consensus à la question est-ce que les ‘oreilles’ font partie de ‘visage’, de ‘ce qui n’est pas visage’ ou directement de ‘tête’. Dans ce dernier cas, ils reconnaissent toutefois que les trois constituants de ‘tête’ ne seraient pas équilibrés. Dans cette situation, contrairement au cas de ‘cou’, les locuteurs n’ont pas de doute pour répondre mais les réponses sont toujours différentes : certains affirment que les ‘oreilles’ font partie du visage, d’autres qu’elles appartiennent à ‘ce qui n’est pas visage’ et d’autres enfin expliquent que

¹⁴⁸ Conformément à l’explication proposée à la fin du paragraphe antérieur, les locuteurs berbères n’ont jamais explicité au préalable que le corps se divise en ‘tête’, ‘tronc’ et ‘extrémités’. Cependant, tout au long de l’entretien, en discutant des autres parties du corps, il semble qu’ils prennent en compte cette division.

¹⁴⁹ McClure (1975) le reproduit de cette ultime manière dans un arbre partonomique.

les ‘oreilles’ comme le ‘cou’ ne font pas partie d’aucune de ces parties, mais qu’elles seraient des zones de frontières, les unes entre le visage et ce qui n’est pas visage, et l’autre entre la tête et le tronc. Quelques parties du corps, comme par exemple les parties désignées en catalan par *baixventre* ou en berbère par *taɛddist tamzziant* ‘partie au-dessous du ventre’ ou *akammar* ‘partie au-dessous du visage’, génèrent également des problèmes dans la création d’une partonomie comme celle d’Andersen (1978) : le référent des deux premiers mots, *baixventre* et *taɛddist tamzziant*, ferait partie du ‘ventre’ pour certains locuteurs et pour d’autres non. Il en est de même pour *akammar* même si, dans ce cas, peu de locuteurs connaissent ce mot et un nombre encore plus inférieur l’ont expliqué comme un composant d’une autre partie qui serait située à un niveau au-dessus dans la partonomie. Pour ces raisons, nous n’avons pu obtenir que peu d’informations.

La création de partonomies génère des problèmes comme ceux que nous décrivons ci-dessous : selon où se situent certaines parties du corps, l’extension de la catégorie placée immédiatement un niveau au-dessus dans la hiérarchie peut être modifiée. Par exemple, si les locuteurs incluent le référent d’*orelles* ‘oreilles’ au ‘visage’, celui de *cara* ‘visage’ aura une extension plus grande que si ‘oreilles’ furent incluses à ‘tête’ ou à la partie de la ‘tête’ qui n’est pas ‘visage’, et le phénomène est identique pour le ‘front’. Il en est de même pour ‘joues’ qui, comme les autres parties qui n’ont pas de frontières précises, a plus d’extension si les locuteurs y incluent ‘pommette’. La situation est comparable avec ‘ventre’ et ‘partie au-dessous du ventre’, ou avec ‘dos’ et ‘épaules’. Ces vacillations au moment d’établir les relations partonomiques sont fortement liées avec l’imprécision des frontières des parties impliquées.

Comme nous venons de l’expliquer, les façons dont les locuteurs mettent en relation mentalement les parties du corps entre elles, en créant des structures hiérarchiques, a pour conséquence que l’identification des frontières entre les

parties du corps puisse varier entre les locuteurs.¹⁵⁰ Cette variation entre locuteurs n'est pas souvent reflétée dans les études linguistiques sur la catégorisation des parties du corps : des auteurs comme Brown (1976) ou Andersen (1978) proposent que les structures partonomiques aient toujours entre cinq et six niveaux et, à l'autre extrême, Enfield *et al.* (2006) indiquent seulement deux niveaux relationnels. Wierzbicka, dans ce qu'elle nomme « principe de configurations topographiques », suggère également que certains concepts pour les parties du corps sont expliqués par la situation qu'elles occupent dans le système partonomique, même si les partonomies sont moins profondes ; elles ne dépassent pas, selon cette auteure, les trois niveaux. Néanmoins, aucun de ces auteurs ne fait pas référence aux variations entre langues et entre les locuteurs.

Les partonomies telles celles proposées par Andersen (1978) et Brown (1976) génèrent d'autres problèmes supplémentaires. Ces auteurs présentent une série d'universaux de désignation qui s'organisent en tenant compte du « principe de profondeur » (§ 2.2.1.1.2). Celui-ci régie l'organisation de la structure du domaine des parties du corps. Nous prendrons en considération, ici, les universaux qui ne concernent pas les extrémités. Le tableau ci-dessous indique l'information obtenue sur les universaux et celle qui y est liée dans les deux langues étudiées :

NIVEAU 0

« Le TOUT ('body') est désigné dans toutes les partonomies »

CATALAN: *cos*

BERBÈRE: *arrimt*

¹⁵⁰ Ces différences dans la structuration partonomique n'ont pas uniquement lieu entre locuteurs : un même locuteur peut ne pas être sûr de la structuration partonomique de certaines parties et, en conséquence, peut ne pas délimiter d'une façon claire les parties du corps impliquées qui n'ont pas de frontières précises.

NIVEAU 1

« Toutes les langues ont un terme pour ‘head’, ‘trunk’ [...] immédiatement possédés par ‘body’ (Andersen), et ce premier niveau est toujours désigné par des lexèmes primaires (Brown) »

CATALAN: *cap, tronc/cos*

BERBÈRE: *azllif, ayardud (?)*

Tout d’abord, il ne semble pas que le berbère aie un terme pour ‘tronc’ : aucun des locuteurs interrogés connaît *ayardud*, qui est le mot proposé par le dictionnaire (Serhoual : 2002). Ils ne connaissent pas non plus un autre mot pour se référer à cette catégorie. En catalan, le terme *tronc* n’est pas utilisé habituellement. En revanche, le mot *cos*, qui sert aussi à se référer au niveau 0, peut désigner ‘tronc’ dans des expressions quotidiennes (« els soldats es protegeixen el cos amb armilles antibales » ‘les soldats se protègent le corps avec des gilets pare-balles’). D’un autre côté, Brown affirme que le premier niveau est toujours dénommé par des lexèmes primaires. Par contre, *azllif* est un mot d’origine expressif (même si synchroniquement les locuteurs ne l’analysent pas comme un mot dérivé) : le son [z], pour lequel nous ne pouvons pas affirmer qu’il est un affixe, ne fait probablement pas partie non plus du radical.

AUTRES NIVEAUX

« Toutes les langues dénomment ‘eye’, ‘nose’ et ‘mouth’ »

CATALAN: *ull, nas, boca*

BERBÈRE: *tiḍt, anzarn, aqmmum*

Dans cette section, nous avons vu que le catalan et le berbère désignent les parties du corps qu’Andersen (1978) et Brown (1976) considèrent comme universellement dénommées. Il est nécessaire cependant de prendre en considération le cas de ‘tronc’ : en catalan, cette catégorie est habituellement désignée par le mot *cos*, qui est identique à celui utilisé pour ‘corps’. En berbère, même si le dictionnaire recueille le mot *ayardud*, les locuteurs ne s’y réfèrent avec aucun mot, mais il semble qu’ils catégorisent cette partie puisque, comme nous l’avons indiqué dans la note 110, ils commentent durant l’entretien les parties qui y sont associées séparées de celles de la tête ou des extrémités. Les données obtenues, donc, concordent partiellement avec ces universaux : Andersen et Brown parlent de dénominations universelles et, bien que les locuteurs des deux langues catégorisent toutes ces parties, nous avons observé qu’il existe des différences dans la dénomination.

Les chercheurs que nous avons appelés cognitivistes (Rosch *et al.* 1976, Rosch, 1978), qui analysent la catégorisation sémantique d’un point de vue général et ne se concentrent pas sur le domaine des parties du corps (§ 2.1), décrivent les structures taxonomiques et non les structures partonomiques, c’est-à-dire qu’ils analysent les relations de *type de* et non de *partie de*. Ce type de structures sont la concrétisation de ce que Rosch *et al.* (1976) et Rosch (1978) nomment *niveau vertical de la catégorisation* et elles organisent les membres d’une catégorie selon le degré de spécificité, de manière à ce que des relations d’hyponymie sont

généérées entre ses membres. Rosch *et al.* (1976) affirment que les niveaux taxonomiques n'ont pas tous la même importance pour la cognition humaine : celui que les êtres humains considèrent comme le plus essentiel correspond au niveau intitulé basique (§ 2.1.2.1.1).

Comme nous l'avons indiqué en 4.2.2.2 et 5.3.2.2 dans le cas des parties de la tête en catalan et en berbère ou bien dans les sections 4.2.2.3 et 5.3.2.3 concernant celles du tronc en catalan et en berbère, un phénomène semblable apparaît dans les partonomies : certains niveaux dans les partonomies telles celles proposées par Andersen (1978) sont considérées par les locuteurs comme plus importants (habituellement le second ou le troisième), comme nous l'avons montré par le fait qu'ils apparaissent en premier lors de l'épreuve du listé. Ces catégories seraient, par exemple, 'bouche', 'yeux', 'nez', 'ventre' ou 'dos' contrairement à 'dents', 'paupières', 'narines', 'tronc', 'nombril' ou 'lombaires'. Comme le soulignent Andersen et Brown, et tel que nous pouvons également l'observer dans les taxonomies de Rosch, ces niveaux se reconnaissent perceptivement plus vite et sont généralement nommés par des substantifs simples.

Rosch (1978) affirme également que dans le cas des taxonomies, le niveau basique peut varier entre les locuteurs, en fonction de ses connaissances et de son expérience. Par exemple, dans une taxonomie comme 'animal – chien – fox terrier', le niveau basique serait généralement 'chien', alors qu'il est possible qu'il soit 'fox terrier' pour un vétérinaire. Ce phénomène apparaît dans les taxonomies proposées par ces auteurs cognitivistes. Dans les partonomies, il n'en est cependant pas de même. Dans une partonomie comme 'corps – tête – visage', il semble que personne ne puisse considérer qu'une des trois catégories évoquées soit plus basique que les autres en raison du fait que, contrairement au phénomène manifeste dans les taxonomies, nous nous rapportons à un référent différent à chaque niveau. Plus précisément, dans la taxonomie de 'gos', chaque niveau se réfère à la même entité, mais à chaque niveau de profondeur y sont spécifiées davantage de caractéristiques. Dans les partonomies, il ne s'agit pas

d'une question de spécification des caractéristiques d'un même référent, étant donné qu'il est différent dans chaque cas mais est inclus dans celui qui se situe immédiatement au-dessus.

Malgré le fait que les partonomies et les taxonomies soient deux types d'organisation verticale des éléments de la réalité, elles ne partagent beaucoup de caractéristiques. Outre les différences déjà évoquées concernant l'établissement des niveaux basiques, une autre, remarquable, est proposée par certains auteurs (McClure, 1975 ; Wierzbicka, 2007) : celle en lien avec la transitivité. Comme nous l'avons vu précédemment, des auteurs affirment que les membres des taxonomies maintiennent entre eux des relations transitives (« si un fox terrier est un type de chien et un chien est un type d'animal, un fox terrier est un type d'animal). Il n'en est pas de même dans les partonomies, à l'instar de l'exemple de 'dents' par rapport à 'visage' indiqué antérieurement (* « Les dents sont une partie de la bouche et la bouche fait partie du visage. En conséquence, les dents font partie du visage »). McClure (1975) considère que le manque de transitivité est une conséquence du fait que le mot référent à 'bouche' est polysémique et que, d'une part, il réfère à la cavité et, de l'autre, à la partie externe, visible.

Il est vrai que la réalité se catégorise et se nomme, qu'elle se structure mentalement et que les structures décrites par les chercheurs mentionnés n'ont pas d'autre objectif que celui de se référer à ce que les êtres humains pensent et aux termes avec lesquels ils le font. Mais les locuteurs eux-mêmes peuvent transmettre, tel que nous l'avons vu dans le cas de 'yeux', comment ils pensent ces mêmes parties du corps en créant des hiérarchies de deux niveaux (à l'instar des propositions de Enfield ou Wierzbicka) ou de cinq (comme le suggèrent Andersen ou Brown). Nous avons également constaté avec 'cou', 'oreilles', 'partie au-dessous du ventre', entre autres, qu'il n'y a pas de consensus au moment d'inclure une certaine partie dans une autre ou, même, que les locuteurs ne savent pas à quoi appartient une partie du corps et, par conséquent, que les limites des parties voisines en dépendent. Nous devons également tenir compte qu'il est possible que le fait de penser au corps humain comme un domaine régi

par des relations partonomiques puisse être conditionné par la culture. Ainsi, donc, nous devons considérer que ces arbres ne peuvent être envisagés comme rien de concluant, fermé et créé en suivant des directrices précises comme celles mentionnées par McClure (1975), Brown (1976) ou Andersen (1978). Les deux niveaux d'Enfield n'expliquent pas non plus pourquoi les locuteurs interrogés créent spontanément des arbres plus profonds.

Parfois, les locuteurs n'indiquent pas explicitement les relations partonomiques : nous avons déjà vu que les locuteurs berbères interrogés ne décrivent pas les parties du corps en expliquant qu'elles « font partie » d'une autre partie du corps. En tout cas, ils pensent aux parties du corps en fonction d'autres parties. C'est-à-dire, ils disent difficilement de manière spontanée des phrases telles « les yeux font partie du visage », mais quand ils parlent du visage, ils mentionnent les yeux, et inversement. Ceci peut être relié à la théorie des cadres ou domaines cognitifs proposé par Fillmore (1985) et que nous avons décrits au chapitre 2. Les domaines cognitifs, selon cet auteur, sont des structures de connaissance qui s'activent au moment du traitement du signifié d'un énoncé. Plus précisément, lors du traitement du signifié du mot *cara* 'visage', des concepts comme 'tête', 'yeux', 'bouche', entre autres, s'activent. Les domaines cognitifs, donc, peuvent expliquer pourquoi les locuteurs structurent le monde avec ce qui semble être des partonomies différentes, de deux, trois ou six niveaux relationnels indifféremment. C'est-à-dire, même si les locuteurs préfèrent la phrase « les yeux sont une partie du corps » (dans laquelle deux niveaux relationnels s'activent) à « les yeux sont une partie du visage (trois niveaux), nous pourrions expliquer pourquoi, dans certains contextes, ils parlent des yeux en pensant au concept 'visage' ou, plutôt, ils mentionnent le mot pour 'yeux' quand ils parlent des parties du visage.

Dans ce travail, nous nous sommes seulement concentrés sur le fonctionnement de deux langues et, par conséquent, notre objectif n'était pas de faire des propositions universelles. Nos suggestions seront uniquement applicables aux langues qui fonctionnent d'une manière semblable. Notre proposition est

d'appliquer la théorie des cadres de Fillmore pour expliquer les relations que les locuteurs établissent entre les différentes parties du corps. Il est possible que les locuteurs ne créent pas des partonomies comme celles d'Andersen (1978) ou Brown (1976), mais qu'ils créent plutôt des relations conceptuelles. Une hiérarchie partonomique implique que toutes les parties doivent faire partie d'une catégorie superordonnée. Néanmoins, nous avons observé lors de l'analyse des données du catalan (et en berbère également, bien qu'il fut plus difficile d'obtenir des informations de ce type pour les raisons évoquées dans la section 3.2), que certaines parties du corps sont difficilement assignables à des catégories superordonnées, comme par exemple 'cou', 'oreilles' ou 'glabellle'. Certains locuteurs affirment que 'glabellle' fait partie du 'visage' mais qu'elle est liée à la fois à 'sourcils', 'nez' ou 'front' et pas à 'yeux' ou 'bouche', par exemple. C'est pour cela que, malgré qu'elles soient apparemment de même niveau, les relations entre ces parties du corps ne sont pas les mêmes. D'autres locuteurs indiquent, sans certitude, que 'glabellle' fait partie de 'front' ou de 'nez'. Dans des cas comme celui-ci, si nous prenons en considération l'hypothèse des cadres cognitifs, nous pourrions expliquer que 'glabellle' est une partie du corps et qu'au moment d'en traiter le signifié s'activent des concepts comme 'sourcils', 'nez', 'front' ou 'visage', mais pas ceux d'oreilles' et 'bouche'.

Nous devons prendre en considération que, dans le domaine sémantique du corps humain, il y existe beaucoup de parties que nous n'avons pas analysées et qui sont difficilement classifiables dans une partonomie, tels que la peau (et tout ce qui peut y apparaître, comme les taches et les verrues), le sang, les nerfs, les tendons, les os, etc. Certains organes internes comme l'œsophage ou la vessie sont également difficiles à classer en fonction d'autres parties du corps. Dans d'autres domaines sémantiques, il est probablement plus aisé de penser les hiérarchies profondes basées en l'inclusion de catégories subordonnées dans catégories superordonnées, comme c'est le cas de l'exemple proposé par Górska (2003), dans lequel il n'y a pas d'ambiguïté ou d'éléments soi-disant orphelins d'une catégorie superordonnée, à l'instar de ce que nous avons observé avec

‘cou’. La hiérarchie proposée par cet auteur correspond à celle de l’armée et des divisions jusqu’au niveau des soldats qui constitueraient la catégorie la plus profonde dans la hiérarchie. Le domaine sémantique des parties du corps, mais il semble beaucoup plus complexe et difficile d’ajuster à des théories basées sur la création des paronomies profondes.

Par conséquent, nous suggérons une analyse différente : comme Enfield, nous proposons une hiérarchie de deux niveaux relationnels et nous justifions par le biais de l’hypothèse des cadres de Fillmore (1985) le fait que les locuteurs se réfèrent à des parties du corps quand ils en décrivent une autre. C’est la raison pour laquelle nous soumettons que chaque partie du corps soit en relation partonomique directement avec le niveau 0, *cos* en catalan et *arrimt* en berbère : les locuteurs utilisent plus souvent des expressions comme *els nas és una part del cos* (‘le nez est une partie du corps’) plutôt que *el nas és una part de la cara* (‘le nez est une partie du visage’), par exemple. Mais le fait que les locuteurs puissent parler des parties du corps en se référant à d’autres (par exemple *visage* en parlant des *yeux* ou du *nez*), s’explique via l’hypothèse de Fillmore (1985) selon laquelle un concept se comprend seulement dans une structure déterminée : le concept ‘visage’, en ce cas, actualise comme marc d’autres concepts, tels que ‘nez’ ou ‘yeux’. Si nous considérons en revanche qu’il y existe plus de deux niveaux relationnels, des problèmes émergeraient pour placer dans une paronomie des catégories comme ‘oreilles’, ‘cou’ ou ‘glabell’.

7.3. MOTS DE PLUS D’UN SEUL USAGE

Pour finir, nous avons dédié un chapitre de cette thèse à un phénomène très important dans les études de sémantique lexicale : le fait qu’un mot puisse avoir plus d’un usage. Nous nous sommes concentrés à l’analyse de la généralité et surtout la polysémie en fonction de deux points de vue différents. Tout d’abord, nous avons classé des TPC de plus d’un usage et qui se réfèrent à des éléments liés au domaine anatomique et, donc, susceptibles d’être polysémiques. Ce type de mots a généré des discussions entre les chercheurs comme Wierzbicka,

Enfield et Majid (par exemple, les mots pour ‘corps’ référés à d’autres éléments du corps humain, tels ‘tronc’ en catalan ou ‘peau’ en berbère). Les mots que nous avons sélectionnés présentent deux signifiés possibles liés au domaine anatomique, comme *galtes* en catalan et *tiɖtawin* en berbère, qui peuvent référer respectivement à ‘joues’ ou ‘fesses’ et à ‘yeux’ ou ‘iris’. Ces exemples sont ceux qui ont généré le plus de controverse dans les études sur la catégorisation sémantique des parties du corps.

À partir des exemples étudiés, nous avons déterminé qu’il n’y a pas des frontières précises entre la généralité et la polysémie. Bien que nous nous soyons concentré sur la polysémie tout au long de la thèse, nous considérons que les différents usages de certains mots analysés pourraient être considérés comme des modulations du même signifié et, donc, que le mot en question pourrait être classé comme général (tel *panxa* ‘ventre’, qui se réfère d’une part à la partie externe et de l’autre à l’interne). Quoiqu’il en soit, nous n’avons pas donné la priorité à la création de frontières entre les deux phénomènes, mais plutôt à la description et à l’analyse des exemples choisis.

Pour démontrer la portée du phénomène de la multiplicité des signifiés, nous avons également analysé les signifiés de cinq TPC dans les deux langues. Néanmoins, nous avons pris cette fois en considération tous les signifiés, pas uniquement ceux liés aux parties du corps. Nous avons laissé de côté le phénomène de l’homonymie : nous n’avons inclus dans aucun cas des signifiés non reliés, au moins concernant le plan synchronique, avec le signifié central de ces parties du corps.

Nous avons constaté que tous les mots sélectionnés en berbère et en catalan présentent des signifiés motivés par des opérations métaphoriques et métonymiques. Par le biais de cette pluralité de sens, nous avons pu élaborer des réseaux radiaux qui permettent, d’une part, de voir comment opèrent ces phénomènes et le type de relations que s’établissent entre les signifiés. D’autre part, le fait de disposer des réseaux de deux mots dans deux langues, qui en

principe désignent la même portion référentielle, nous a permis de comparer les deux langues, démontrant ainsi que les traductions identiques, au moins dans ces cas, ne sont pas possibles. En outre, l'analyse que nous avons menée des phénomènes métaphoriques et métonymiques nous a servi pour décrire de quelle manière ces signifiés établissent des relations entre eux.

Les travaux de ce type, centrés sur l'étude des différents signifiés d'un même mot, peuvent avoir des répercussions sur la lexicographie. Tout d'abord, concernant les dictionnaires monolingues, une analyse comme celle que nous avons avancée permettrait de réaliser une organisation plus cohérente des signifiés. Lors de la consultation des sources lexicographiques nous avons observé plusieurs choses. Premièrement, le type de relations entre les différents signifiés d'un mot polysémique n'est pas précisé. Deuxièmement, le classement est souvent linéaire, il y a peu ou aucune organisation et, finalement, ce qui, dans un dictionnaire, est marqué comme un seul signifié correspond parfois à plus d'un signifié. Troisièmement, si nous allons encore plus loin, ce type d'analyse peut être utile dans l'élaboration des dictionnaires bilingues : la création de réseaux radiaux et l'étude des processus qui opèrent à la base de ces signifiés peut mettre en relief, entre deux mots, les différences sémantiques que ce type de source lexicographique ne recueille généralement pas ou bien le font de manière partielle.

7.4. SYNTHÈSE

Dans ce chapitre, nous avons tout d'abord comparé de questions liées à la morphologie des mots concernant les parties du corps des deux langues, puis nous nous sommes concentrés sur l'influence que présentent certains aspects sociolinguistiques dans la manière de catégoriser les parties du corps dans une langue déterminée. Nous avons ensuite analysé des aspects que nous avons pris en considération tout au long du travail liés au domaine sémantique des parties du corps, comme par exemple la question de la structuration partonomique et celle des universaux, qui sont des thèmes controversés dans les études

sémantiques de ce genre. Nous avons également comparé les données du catalan et du berbère en ce qui concerne la catégorisation sémantique des parties du corps. Enfin, nous avons dédié une section à l'analyse des exemples de mots présentant différents usages, dans le but de voir quel type de relations s'établit entre les différents signifiés.

Dans cette thèse, nous avons pris en considération certains aspects liés aux facteurs sociolinguistiques à partir de deux points de vue. Premièrement, et plus superficiellement, nous avons pris en compte les milieux d'usage de chaque langue sur son propre territoire et les répercussions que ces facteurs ont pu avoir sur la dénomination et la catégorisation des parties du corps dans celles-ci. Deuxièmement, nous avons analysé quelle relation il peut y avoir entre les différences d'usage des TPC et la catégorisation que chaque locuteur fait des parties du corps liés à certaines variables comme l'âge, le sexe et le niveau d'études et, dans le cas des berbères, le temps de séjour dans un territoire non berbérophone.

Concernant le premier de ces deux points, le fait que les deux langues aient une reconnaissance différente là où elles sont parlées engendre des distinctions dans la catégorisation et la dénomination réalisées par les locuteurs. Le berbère, par exemple, est peu présent dans les écoles et les centres sanitaires car l'arabe est la langue dominante des territoires berbérophones et, pour cette raison, tout ce qui est désigné en catalan avec des mots techniques ou d'incorporation plus ou moins récente mais complètement intégrés dans la langue est, en berbère, dénommé avec des emprunts peu intégrés au système morphologique de la langue.

Le deuxième aspect analysé, lié aux questions sociolinguistiques, concerne les caractéristiques de l'échantillonnage, qui a permis d'observer des différences en relation avec trois variables : le sexe, le lieu de scolarisation et, dans le cas des berbérophones, le temps de séjour à Catalogne.

- (1) En ce qui concerne le sexe et l'âge, lorsque nous avons parlé aux enquêtés de questions considérées comme honteuses, toutes les femmes catalanes de plus de soixante ans étaient réticentes à en discuter. En revanche, dans le cas des berbérophones, plus qu'une question d'âge, les réticences émergent si les deux interlocuteurs ne partageaient pas le sexe.

- (2) Relativement au lieu de scolarisation, nous avons pu observer que les catalans les plus jeunes et les berbères scolarisés en Catalogne ont tendance à systématiser les connaissances, tandis que les catalans les plus âgés et les berbères de toutes les âges scolarisés au Maroc présentent un discours plus spontané, c'est-à-dire qu'ils n'essayent pas d'associer un seul mot à chaque catégorie.

- (3) Si nous ne prenons en compte que les locuteurs berbères, nous avons vu, concernant le temps de séjour en Catalogne, qu'il est nécessaire de considérer différents aspects. Premièrement, que la considération que les locuteurs portent au berbère ou au catalan peut avoir une influence dans la catégorisation qu'ils font dans leur langue maternelle, spécialement dans ces cas où le catalan montre plus de catégories d'une section du corps déterminée que le berbère. Deuxièmement, il est également nécessaire de tenir compte de l'influence que peut avoir le degré de compétence qu'ils ont dans leur L1. Il serait intéressant, lors de futures recherches, d'analyser de manière plus approfondie d'un point de vue plus théorique l'influence exercée par une seconde langue dans la catégorisation que les locuteurs font dans leur langue maternelle.

Il est également nécessaire d'envisager la variation individuelle, qui dépend du contexte extralinguistique : les locuteurs proposent des affirmations différentes selon s'ils se trouvent dans un contexte de réflexion métalinguistique ou dans un contexte plus conversationnel. Nous pensons qu'il est important de considérer les

résultats obtenus à partir des deux situations étant donné que la première explique comment les locuteurs pensent le corps humain et nomment ses parties mais que la seconde illustre la dénomination et la catégorisation qu'ils réalisent spontanément.

Après avoir analysé les aspects liés aux domaines de la linguistique ne correspondent pas strictement à la sémantique (la morphologie et la sociolinguistique dans ce cas), nous nous sommes concentrés sur les aspects sémantiques qui engendrent le plus de controverse entre les chercheurs travaillant sur la catégorisation des parties du corps. Nous disposons uniquement des données des deux langues, mais la description du fonctionnement du catalan et du berbère nous a permis de proposer certaines généralisations et d'adopter ou réfuter certaines hypothèses formulées par d'autres chercheurs.

Quant aux divergences que manifestent les deux langues dans la segmentation et la dénomination des parties du corps, nous avons pu observer des différences entre les parties internes et externes, parce que ces dernières, contrairement aux premières, forment un continuum. Les exemples que nous avons trouvés pourraient être classés de la manière suivante :

- (1) En catalan et en berbère, certaines parties du corps sont catégorisées de manière différente et, par conséquent, il existe des distinctions dans la dénomination. Par exemple, 'partie au-dessous du visage' est désigné en berbère avec le mot *akmmar* alors que le catalan ne présente aucune dénomination. Les trois catégories catalanes étiquetées par *esòfag* 'œsophage', *laringe* 'larynx' et *faringe* 'pharynx', qui sont des mots techniques que beaucoup de locuteurs ont du mal à distinguer, se regroupent en berbère dans une catégorie nommée par *tagarjunt*.
- (2) En catalan et en berbère, une partie se catégorise de la même façon mais il existe des différences dans l'étiquetage. Par exemple, tous les

locuteurs interrogés catégorisent ‘paupière’, mais cette partie n’est pas nommée en rifain.

- (3) En catalan et en berbère, les parties se catégorisent et s’étiquettent de manière semblable. Ceci est manifeste dans la plupart des cas, comme par exemple la catégorie ‘yeux’ désignée par *ulls* et *tiḍtawin* respectivement.

Nous avons vu que les différences observées pour les parties externes peuvent être mises en relation avec l’extension des référents, tandis que pour les parties internes cette relation concerne les facteurs de catégorisation. Les catalans et les berbères scolarisés en Catalogne (cet aspect coïncide avec les considérations faites en lien avec les variables de l’échantillonnage en 7.2.1) explicitent des connaissances acquises par le biais de l’école, alors que les catalans les plus âgés et tous les berbères, excepté les jeunes scolarisées en Catalogne, se réfèrent à la comestibilité des organes analogues chez les animaux et à la médecine traditionnelle.

Relativement à la question des hiérarchies partonomiques, nous avons observé qu’il n’existe pas de consensus entre les chercheurs concernant la profondeur qu’elles doivent avoir, c’est-à-dire, le nombre de niveaux dont elles doivent être composées. Nos données ne coïncident pas avec les propositions d’Andersen (1978) et de Brown (1976) selon lesquelles ces partonomies doivent présenter six niveaux. Cependant, celles de deux niveaux (Enfield *et al.* 2006) ou de trois (Wierzbicka, 2007) n’expliquent pas pourquoi les locuteurs décrivent les parties du corps en se référant aux autres parties du corps qui, si la partonomie était plus profonde, se situeraient à des autres niveaux superordonnés. Dans cette thèse, nous avons proposé une analyse différente : nous suggérons des structures partonomiques de deux niveaux, en accord avec Enfield *et al.* (1006), et nous justifions par le biais de la théorie des cadres de Fillmore (1985) le fait que les locuteurs puissent se référer à d’autres parties du corps quand ils en décrivent une première.

Concernant les universaux, nous avons opposé les théories des auteurs du MPI et de Wierzbicka, surtout pour les concepts comme ‘corps’ ou ‘tête’. Même si nous avons déjà souligné que l’analyse de deux langues uniquement ne nous permet pas de prendre parti en faveur ou contre les hypothèses universalistes, nous considérons que les arguments pour défendre la non universalité de ‘corps’ proposée par Enfield *et al.* (2006) sont difficilement acceptables : si ces auteurs affirment que les catégories désignées avec TPC dans les différentes langues sont structurées en paronomies présentant un niveau 0 qui les inclut toutes, c’est parce qu’ils considèrent que le niveau 0 est une catégorie qui ne peut être autre que ‘corps’, même si elle est étiquetée avec un mot qui peut référer simultanément à d’autres catégories comme c’est le cas pour ‘tronc’, en catalan, ou ‘peau’, en berbère.

Le travail que nous avons réalisé ne correspond pas à une étude exhaustive : nous n’énumérons pas et n’analysons pas de manière approfondie de tous les aspects liés à la catégorisation d’un domaine sémantique concret comme celui des parties du corps, et certains aspects traités pourraient faire l’objet d’un examen plus poussé. C’est la raison pour laquelle nous ne considérons pas cette thèse comme un objectif en soi, mais plutôt tel un point de départ pour de futures recherches dans le domaine de la sémantique et celui de la linguistique générale, d’une part, et pour des collaborations avec des chercheurs d’autres domaines, car nous considérons qu’elle pourrait avoir un certain impact dans le domaine social. En effet, elle peut tout d’abord avoir des répercussions dans le domaine de l’acquisition de langues secondes : la question de l’acquisition de la catégorisation d’une L2 et de l’impact qu’elle peut avoir sur la catégorisation que les locuteurs réalisent dans leur L1 quand ils ont été en contact avec une autre langue et une autre culture, est un phénomène peu étudié. De même, la question de l’analyse des signifiés associés à un mot déterminé dans deux langues différentes peut également avoir un impact dans l’enseignement de langues secondes ainsi qu’en lexicographie et, concrètement, dans l’élaboration de dictionnaires bilingues. Ce travail peut aussi avoir des répercussions dans le

domaine de la santé par le fait que les différentes langues illustrent une catégorisation et, donc, une conceptualisation différente du corps humain. Nous vivons dans une société multilingue qui nous enrichit et permet non seulement la réalisation d'études de ce type mais également la collaboration de spécialistes de différents domaines, qui peuvent avoir une influence positive sur cette même société dans des domaines aussi essentiels que ceux de la santé et de l'éducation.

8. BIBLIOGRAFIA

AMEUR, M. (2011) : “L’emprunt linguistique en berbère: identification, étendue et motivation”. *A Parcours Berbères. Mélanges offerts à Paulette Galand-Pernet et Lionel Galand pour leur 90e anniversaire. Berber Studies* vol. 33. Ed. Amina Mettouchi. Còlònia: Rüdiger Köppe Verlag.

ANDERSEN, E. S. (1978): “Lexical Universals of Body-Part Terminology”. A: GREENBERG, J. H. (ed.): *Universals of Human Language*. Stanford (Califòrnia): Stanford University Press, vol. 3 (*Word Structure*), p. 335-367.

BARCELONA, A. (2002): “Introduction. The cognitive theory of metaphor and metonymy”. A: BARCELONA, A. (ed.): *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. Berlín: Mouton de Gruyter.

- BARCELONA, A. (2012): "Metonymy in, under and above the Lexicon". A: M. MOYER, E. PLADEVALL i S. TUBAN (eds.): *At a Time of Crisis: English and American Studies in Spain*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona / AEDEAN.
- BASSET, A., (1929): *Études de géographie linguistique en Kabyle (I. Sur quelques termes berbères concernant le corps humain)*. Paris : Librairie Ernest Leroux.
- BASSET, A., (1952) : *La langue berbère*. International African Institute. Londres : Oxford University Press.
- BASSET, A. (1953). "Noms de parente en berbère". A: *Comptes rendus du Groupe Linguistique d'Études Chamito-Semitiques* 6, p. 27-30. [apud AMEUR, M. (2011) : "L'emprunt linguistique en berbère: identification, étendue et motivation". *A Parcours Berbères. Mélanges offerts à Paulette Galand-Pernet et Lionel Galand pour leur 90e anniversaire. Berber Studies* vol. 33. Ed. Amina Mettouchi. Còlònia: Rüdiger Köppe Verlag.]
- BASSET, R., (1897) : "Étude sur les dialectes berbères du Rif marocain". *Actes du onzième congrès international des orientalistes*. Paris : Imprimerie Nationale.
- BERLIN, B., D. BREEDLOVE i P. RAVEN (1973): *General Principles of Classification and Nomenclature in Folk Biology*. *American Anthropologist*, 75. [apud BROWN, C. H. (1976): «General principles of human anatomical partonomy and speculations on the growth of partonomic nomenclature». *American Ethnologist*]
- BERLIN, B. i P. KAY (1969): *Basic colour terms*. Berkeley: University of California Press.

- BOUGHCHICE, L. (1997): *Langues et littératures berbères des origines à nos jours. Bibliographie internationale et systématique*. Paris: Awal- Ibis Press.
- BOUKHRIS, F., BOUMALK, A., EL MOUJAHID, E. I SOUIFI, H. (2008): *La nouvelle grammaire de l'amazighe*. Rabat: Publications de l'Institut Royal de la Culture Amazighe.
- BOUMALK, A. (2002): "Variation sémantique en berbère (aspects et implications)". A.: NAÏT-ZERRAD, D., éd., *Articles de linguistique berbère. Mémoial Werner Vycichl*. Paris: L'Harmattan.
- BOUND ALBERTI, F (2010): *Matters of the Heart: History, Medicine, and Emotion*. Oxford: OUP Oxford.
- BROWN, C. H. (1976): "General principles of human anatomical partonomy and speculations on the growth of partonomic nomenclature". *American Ethnologist*, 3, p. 400-424.
- BROWN, C. H. I S. R. WITKOWSKI (1981): "Figurative language in a universalist perspective". *American Ethnologist*, 8, p. 596-615.
- BURENHULT, N. (2006): "Body part terms in Jahai". *Language Sciences*, 28, p. 162-180. [apud WIERZBICKA, A. (2007): "Bodies and their parts: a NSM approach to semantic typology", *Language Sciences*, 29, p. 14-65.]
- CABRÉ, T. (2002): "La derivació". A: SOLÀ, J. [et al.] (dirs.): *Gramàtica del Català Contemporani*. Barcelona: Editorial Empúries, vol. 1.
- CARAMAZZA, A. i J. R. SHELTON (1998): "Domain specific knowledte systems in the brain: The animate-inanimate distinction". *Journal of Cognitive Neuroscience*, 10, p. 1-34. [apud MAJID, A. (2010): "Words for parts of

the body”. A: MALT, B.D. i P. WOLFF (eds.): *Words and the Mind: How words capture human experience*. New York: Oxford University Press]

CASAGRANDE J.B. I K.L. HALE (1967): “Semantic Relationships in Papago Folk Definitions”. A: HYMES, D. (ed.): *Studies in Southwestern Ethnolinguistics*, The Hague: Mouton, p. 165-196. [apud BROWN, C. H. I S. R. WITKOWSKI (1981): “Figurative language in a universalist perspective”. *American Ethnologist*, 8, p. 596-615.]

CHAKER, S. (1973): “Derivés de manière en berbère”. A *Comptes rendus du Groupe Linguistique d’Études Chamito-sémitiques (GLECS)*, 6, p. 81-96.

CHAKER, S. (1984). *Textes en linguistique berbère (Introduction au domaine berbère)*. Paris: Editions du CNRS.

CHAKER, S. (1988). “Annexion (Etat d’, linguistique)”. *Encyclopedie berbère*. Vol. V. Aix-en-Provence: Edisud.

CHAKER, S. (1995a): “Dérivation”. Vol. XV. *Encyclopedie berbère*. Aix-en-Provence: Edisud.

CHAKER, S. (1995b): “Dialecte”. Vol. XV *Encyclopedie berbère*. Aix-en-Provence: Edisud.

CHAKER, S. (1995c): “L’Etat d’annexion du nom”. A: CHAKER, S.: *Études de syntaxe et de diachronie*. Éditions Peeters. Paris-Louvain.

CHAKER, S. (1997a): “Expressivité”. *Encyclopedie berbère*. Vol. XVIII. Aix-en-Provence: Edisud.

CHAKER, S. (1997b): “Euphémisme”. *Encyclopedie berbère*. Vol. XVIII. Aix-en-Provence: Edisud.

- CHAKER, S. (2001): "Ighil". *Encyclopedie berbere*. Vol. XXIV. Aix-en-Provence: Edisud.
- CHAKER, S. (2013a): "L'officialisation de tamazight (Maroc/Algérie) : quelques réflexions et interrogations sur une dynamique aux incidences potentielles considérables". A *Asinag. Revue de l'IRCAM*. Vol. 8: *L'officialisation de l'amazighe: défis et enjeux*. Rabat.
- CHAKER, S. (2013b): "La racine en berbère : réalité synchronique ou diachronique ? Implications lexicographiques", A : *Linguistique arabe et hamito-sémitique* (seminari, 13/11/2013), Aix-en-Provence.
- COHEN, D. (1968): "Les langues chamito-sémitiques", A: A. MARTINET, ed. *Le Langage*. Paris: Gallimard. [apud CHAKER, S. (1995): "Dérivation". Vol. X§ *Encyclopedie berbere*. Aix-en-Provence: Edisud.]
- COHEN, M. (1947): *Essai comparatif sur le vocabulaire et la phonétique du chamito-sémitique*. Paris: Librairie ancienne Honoré Champion, éditeur.
- CORTADE, J.M. (1967): *Lexique Français-Touareg. Dialecte de l'Ahaggar*. Alger: Arts et métiers graphiques.
- CROFT, W. i A. CRUSE (2004): *Cognitive Linguistics*. Cambridge University Press.
- CROUS, B (2009): *Estudi interlingüístic de les construccions que expressen estats patològics en català i en mandinga*. Tesi doctoral, Universitat de Girona.
- CRUSE, D. A. (1986): *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- CUENCA M. J I J. HILFERTY (1999): *Introducción a la lingüística cognitiva*. Barcelona: Ariel.
- CUTURI, F. (1981): “Metafore, proiezioni e rideterminazione nella terminologia anatomica”. A: *La ricerca folklorica*, 4, p. 25-32.
- CUYCKENS, H., R. DIRVEN i J.R. TAYLOR (eds.) (2009): *Cognitive approaches to lexical semantics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- DALLET, J.M. (1982): *Dictionnaire Kabyle-Français. Parler des At Mangellat, Algérie*. París: Société d'études linguistiques et anthropologiques de France.
- DALLET, J.M. (1985): *II Dictionnaire Français-Kabyle*. París: Société d'études linguistiques et anthropologiques de France.
- DIXON M.W (1980): *The Languages of Australia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DCVB = ALCOVER, A. M. I F. DE B. MOLL (1930-1962): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Impremta de Mn. Alcover / Gràfiques Miramar (segons els volums). [disponible a: <http://dcvb.iecat.net/>].
- DECLC = COROMINES, J (1980-1991): *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes i La Caixa.
- DEM = CASASSAS, O. (dir.) (1990): *Diccionari Enciclopèdic de Medecina*. Barcelona: Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. Diccionaris d'Enciclopèdia Catalana [disponible a: www.grec.net/home/cel/mdicc.htm].

- DEANE, P. (1988) : “Polysemy and cognition”. A: *Lingua*, 75, p. 325-361
- DESTAING, E. (2007): *Dictionnaire Français-Berbère. Dialecte des Beni-Snous* [reed. de DESTAING, E. (1914)], Paris: L’Harmattan.
- DIEC* = Institut d’Estudis Catalans: *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona / Palma de Mallorca / València: Edicions 3 i 4 / Edicions 62 / Editorial Moll / Enciclopèdia Catalana / Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1995 [DIEC2, disponible a <http://dlc.iec.cat/>].
- EL ADAK, M. (2006): *Le figement lexical en rifain: étude des locutions relatives au corps humain* (2 vol.). Thèse de doctorat. Paris : INALCO.
- EL ADAK, M. (2009) : “Du corps à la construction du sens dans les expressions idiomatiques rifaines”. A : Voßen,R., D. Ibrizimow i H. Stroomer eds., *Études Berbères I§ Essais lexicologiques et lexicographiques et autres articles*. Berber Studies Volume 25. Colònia: Rüdiger Köppe Verlag. p. 79-88.
- ENFIELD, N. J. (2002): “Semantic analysis of body parts in emotion terminology. Avoiding the exoticisms of “obstinate monosemy” and “online extension”. A Enfield, N. J., Wierzbicka, A. (eds.), *The Body in Description of Emotion: Cross-linguistic Studies. Pragmatic and Cognition*, 10. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, p. 85-106.
- ENFIELD, N. J. (2006a): “Elicitation Guide on Parts of the Body”. A: MAJID, A., N. J. ENFIELD I M. VAN STADEN (eds.): *Parts of the Body: Cross-Linguistic Categorisation* (Special Issue). *Language Sciences*, 28, p. 148-157.

- ENFIELD, N. J. (2006b): “Lao Body Part Terms”. A: MAJID, A., N. J. ENFIELD I M. VAN STADEN (eds.): *Parts of the Body: Cross-Linguistic Categorisation* (Special Issue). *Language Sciences*, 28, p. 181-200.
- ENFIELD, N. J., A. MAJID I M. VAN STADEN (2006): “Cross-Linguistic Categorisation of the Body: Introduction”. A: MAJID, A., N. J. ENFIELD I M. VAN STADEN (eds.): *Parts of the Body: Cross-Linguistic Categorisation* (Special Issue). *Language Sciences*, 28, p. 137-147.
- ENFIELD, N. J. i A. WIERZBICKA (2002): “Introduction. The body in description of emotion”. A ENFIELD, N. J., WIERZBICKA, A. (eds.), *The Body in Description of Emotion: Cross-linguistic Studies. Pragmatic and Cognition*, 10. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, p. 1-25.
- EVANS, N. i S. LEVINSON (2009): “The Myth fo Language Universals: Language diversity and its importance for cognitive science”, a *Behavioral and Brain Sciences*, 32 (5), p. 429-448.
- EVANS, N. i D. P. WILIKNS (2001): “The complete person: networking the physical and the social”. A: SIMPSON, J., D. NASH, M. LAUGHREN, P. AUSTIN i B. ALPHER (eds.): *Pacific Linguistics*, 512, p. 493-521.
- EVANS, V. (2009) “Semantic structure vs. conceptual structure. The nature of lexical concepts in a simulation-based account of language understanding”. [disponible a: http://www.vyvevans.net/Evans_1_28.pdf]
- FERRERÓS, C. (en premsa): “Variació intralingüística en la categorització i l’etiquetatge de les parts del cos en català: una reflexió metodològica”. Barcelona: Estudis Romànics.

- FILLMORE, C.J. (1982). "Frame semantics". A: The Linguistic Society of Korea, (ed), *Linguistics in the Morning Calm*, p. 111-137 Seül: Hanshin. [apud Lakoff (1987): LAKOFF, G (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.]
- FILLMORE, C.J. (1985): "Frames and the semantics of understanding". A *Quaderni di Semantica, rivista internazionale di semantica teorica e applicata*. Società editrice il Mulino. Vol. 6, p. 222-253.
- FOUCAULD, C. (1951-1952): *Dictionnaire Touareg-Français. Dialecte de l'Ahaggar*. 4 volums. Paris: Imprimerie Nationale de France.
- FRAWLEY, W. (ed.) (2003): *International Encyclopedia of Linguistics*. New York: Oxford University Press.
- FRIEDRICH, P. (1971): *The Tarascan suffixes of locative space: Meaning and morphotactics*. Bloomington: Indiana University Press. [apud ANDERSEN, E. S. (1978): "Lexical Universals of Body-Part Terminology". A: GREENBERG, J. H. (ed.): *Universals of Human Language*. Stanford (California): Stanford University Press, vol. 3 (*Word Structure*).]
- GALAND (1969): "Unité et diversité du vocabulaire berbère". A: *Atti della settimana maghrebina*. Cäller: Pubblicazioni della Facoltà di giurisprudenza. Vol. 2, p. 5-16.
- GALAND, L. (1988): "Le berbère". A: PERROT, J. (dir.) *Les langues dans le monde ancien et moderne: Langues Chamito-Sémitiques*, Paris: Éditions du CNRS.
- GALAND, L. (2002): *Études de linguistique berbère*. Paris-Lovaina: Peeters.

- GODDARD, C. (1998): “Bad arguments against semantic primitives”. A: *Theoretical Linguistics*, 24, p. 129- 156.
- GODDARD, C. (2001): “Lexico-semantic universals: A critical overview”. A: *Linguistic Typology*, 5, p. 1-65.
- GODDARD, C. (2002): “The wearch for the shared semantic core of all languages”. A: GODDARD, C. i A. WIERZBICKA (eds.): *Meaning and Universal Grammar: Theory and Empirical Findings*. Amsterdam: John Benjamins.
- GODDARD, C. i A. WIERZBICKA (2002): *Meaning and Universal Grammar: Theory and Empirical Findings*. Amsterdam: John Benjamins.
- GÓRSKA, E. (2003): “On partonomy and taxonomy”. A: *Studia Anglica Posnaniensia: international review of English Studies*, 39, p. 103-111.
- GOUREVITCH, D. (1995): “Les voies de la connaissance: La médecine dans le monde romain”. A: *Historie de la pensée médicale en Occident. Antiquité et Moyen Âge*. París: Éditions du Seuil.
- GRÀCIA, L. (2002): “Formació de mots: composició”. A: SOLÀ, J. *et al.* (dirs.): *Gramàtica del Català Contemporani*. Barcelona: Editorial Empúries, v. 1
- GRIES, S.T. (en premsa): “Polysemy”. A: DABROWSKA, E. i D.S. DIVJAK (eds.): *Handbook of cognitive linguistics*. Berlin - Nova York: Mouton de Gruyter.
- IBARRETXE-ANTUÑANO, I. (1999): *Polysemy and Metaphor in Perception Verbs: A Cross-Linguistic Study*. Tesi doctoral, Universitat d'Edimburg.

- IBARRETXE-ANTUÑANO, I. (2010): “Lexicografía y Lingüística Cognitiva”.
A: *Revista Española de Lingüística Aplicada*, 23, p. 195-213.
- IDESCAT = *Institut d’Estadística de Catalunya*. Consultat el 4 de març de 2015.
[Disponible a: <http://www.idescat.cat/economia/inec?tc=3&id=da01>]
- JOHNSON, M. (1987): *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- JOUANNA, J. (1995): “La naissance de l’art médical occidental”. A: *Historie de la pensée médicale en Occident. Antiquité et Moyen Âge*. Paris: Éditions du Seuil.
- JUNYENT, M. C (2005): *Antropologia Lingüística*. Barcelona: Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona.
- KJÆR NISSEN, U. (2011): “Contrasting body parts: Metaphors and metonymies of mouth in Danish, English, and Spanish”. A: MAALEJ, Z.A. I N. YU: *Embodiment via Body Parts. Studies from various languages and cultures*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- KOPTJEVSKAJA-TAMM, M. (2008): “Approaching lexical typology”. A: Vanhove, M.: *From polysemy to semantic change: towards a typology of lexical semantic associations*. Amsterdam – Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.
- KOPTJEVSKAJA-TAMM, M., M. VANHOVE I P. KOCH (2007): “Typological approaches to lexical semantics”. A: *Linguistic Typology*, 11 (1), 159-185.
- KOSSMANN, M (en curs d’elaboració): “Berber subclassification (preliminary version)”. [Disponible a:

http://www.academia.edu/8902056/Berber_subclassification_preliminary_version_1]

KOSSMANN, M. (2000): *Esquisse grammaticale du rifain oriental*. París/Lovaina: Éditions Peeters.

KOSSMANN, M (2009): “Tarifiyt Berber vocabulary”. A: HASPELMATH, MARTIN i TADMOR, URI (eds.) *World Loanword Database*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, 1688 entries.
[disponible a: <http://wold.livingsources.org/vocabulary/6>].

KOSSMANN, M. (2013): *The Arabic Influence on Northern Berber*. Leiden/Boston: Brill.

KÖVECSES, Z. (2002): *Metaphor: a practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.

KRASKA-SZLENK, I. (2014): “Semantic extensions of body part terms: common patterns and their interpretation”. A: *Language Sciences*, 44, p. 15-39.

LAFKIOUI, M. (2002): “Le rifain et son orthographe: Entre variation et uniformisation”. A Caubet, D., S. Chaker i J. Sibille (eds.): *Codification des langues de France*. París: L’Harmattan.

LAFKIOUI, M. (2007): *Atlas linguistique des variétés berbères du Rif*. Colònia: Rudiger Köppe Verlag.

LAKOFF, G (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.

LAKOFF, G. i M. JOHNSON (1986 [1980]): *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid: Ediciones Cátedra.

- LAKOFF, G. i M. JOHNSON (1999): *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. Nova York: Basic Books. [apud KRASKA-SZLENK, I. (2014): “Semantic extensions of body part terms: common patterns and their interpretation”. A: *Language Sciences*, 44, p. 15-39.]
- LAKOFF, G. i M. TURNER (1989): *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- LAMUELA, X. (2002): *El berber: estudi comparatiu entre la gramàtica del català i la del berber o amazig*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família.
- LANGACKER, R.W. (1987): *Foundations of Cognitive Grammar. Theoretical Prerequisites*. Vol. I. Stanford: Stanford University Press.
- LANGACKER, R.W. (1993): “Reference-point constructions”. A: *Cognitive Linguistics*, 4, p 1-38. [apud: RADDEN, G. I Z. KÖVECSES (1999): “Towards a theory of metonymy”. A: Panther, K. i G. Radden (eds.): *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.]
- LANGACKER, R.W. (2008): *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. New York: Oxford University Press.
- LAOUST, E. (1920): *Mots et choses berbères. Notes de linguistique et d'ethnographie. Dialectes du Maroc*. París: Agustin Challamel, Éditeur.
- LEE, D. (2001): *Cognitive linguistics. An introduction*. Oxford: Oxford University Press

- LEHRER, A (1969): "Semantic cuisine". *Journals of linguistics*, 5, p. 39-55. [apud ANDERSEN, E. S. (1978): "Lexical Universals of Body-Part Terminology". A: GREENBERG, J. H. (ed.): *Universals of Human Language*. Stanford (Califòrnia): Stanford University Press, vol. 3 (*Word Structure*), p. 335-367.]
- LEWANDOWSKA-TOMASZCZYK, B. (2012): "Polysemy, Prototypes, and Radial Categories". A: Geeraerts, D. I H. Cuyckens, eds: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- LI, P. i L. GLEITMAN (2002): "Turning the tables: language and spatial reasoning". A: *Cognition*, 83 (3), p. 265-294. [apud EVANS, N. i S. LEVINSON (2009): "The Myth fo Language Universals: Language diversity and its importance for cognitive science", a *Behavioral and Brain Sciences*, 32 (5), p. 429-448.]
- LORENTE, M. (2002): "Altres elements lèxics". A: SOLÀ, J. *et al.* (dirs.): *Gramàtica del Català Contemporani*. Barcelona: Editorial Empúries, v. 1
- LUCY, J. (1997): "Linguistic relativity". A: *Annual Review of Anthoropology*, 26, p. 291-312.
- LYONS, J. (1963): *Structural Semantics: An Analysis of Part of the Vocabulary of Plato*. Publications of the Philological Society, 20. Oxford: Blackwell. [apud WITKOWSKI, S. i C. BROWN (1985): "Climate, Clothing and Body-part Nomenclature", *Ethnology*, 24, p. 197-214.]
- LYONS, J. (1977): *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press
- MAALEJ, Z.A. i N. YU (eds.) (2011): *Embodiment via Body Parts. Studies from various languages and cultures*. Amsterdam / Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.

- MAJID, A., N.J. ENFIELD i M. VAN STADEN (eds.), (2006): *Parts of the body: Cross-linguistic categorisation* [Special Issue]. *Language Sciences*, 28.
- MAJID, A. (2006): «Body Part Categorisation in Punjabi». A: MAJID, A., N. J. ENFIELD I M. VAN STADEN (eds.): *Parts of the Body: Cross-Linguistic Categorisation* (Special Issue). *Language Sciences*, 28, p. 241-261.
- MAJID, A. (2010): “Words for parts of the body”. A: MALT, B.D. i P. WOLFF (eds.): *Words and the Mind: How words capture human experience*. New York: Oxford University Press, p. 58-71.
- MAALEJ, Z.A. i N. YU (2011): “Introduction: embodiment via body parts”. A: MAALEJ, Z.A. I N. YU (eds.): *Embodiment via Body Parts. Studies from various languages and cultures*. / Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.
- MEIRA, S. (2006): “Tiriyó body part terms”. A: *Language Science*, 28, p. 262-279.
- MCCLURE, E. F. (1975): «Ethno-anatomy: The Structure of the domain». A: *Anthropological Linguistics*, 17, p. 78-88.
- METTOUCHI, A., i FRAJZYNGIER, Z. (2013): “A previously unrecognized typological category: the state distinction in Kabyle (Berber)”. A: *Linguistic Typology*, 17 (1), p. 1-30.
- MOORE, C. C. *et al.* (1999): “The Universality of the Semantic Structure of Emotion Terms: Methods for the Study of Inter- and Intra-Cultural Variability”. *American Anthropologist*, 101, p. 529-546.

- MOSCOSO, F. (2005): *Diccionario español-árabe marroquí*. Dirección General de Coordinación de Políticas Migratorias. Consejería de Gobernación. Junta de Andalucía. [diponible a: http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/diccionario_espanol-arabe_marroqui.pdf]
- MÚRCIA, C. (2011): *La llengua amaziga a l'antiguitat a partir de les fonts gregues i llatines*. Barcelona: Promocions i Publicacions Universitàries. Col·lecció Cum Laude, 4. 2 volums.
- MÚRCIA, C. (en curs d'elaboració): Diccionari amazic-català / català-amazic. ⵎⵓⵔⵉⵏ ⵎⵓⵔⵉⵏ ⵜⴰⵎⴰⵣⵉⵢⵜ ⵜⴰⵏⴰⵎⴰⵣⵉⵢⵜ / ⵜⴰⵏⴰⵎⴰⵣⵉⵢⵜ ⵜⴰⵎⴰⵣⵉⵢⵜ. msmun awal tamaziyt-takatalant / takatalant-tamaziyt
- NAÏT-ZERRAD, K. (1997, 1999, 2002): *Dictionnaire des racines berbères (formes attestées)* (tres volums, fins a la <g>: vol. I, 1997; vol II, 1999; vol. III, 2002). París / Lovaina: Éditions Peeters.
- NAÏT-ZERRAD, K. (2001): “Esquisse d’une classification linguistique des parlers berbères”. A *Al-Andalus. Magreb. Estudios árabes e islámicos*. Revista del Área de Estudios Árabes e Islámicos de la Universidad de Cádiz, vol. 2, 8-9, p. 389-412.
- NAÏT-ZERRAD, K. (2002): “Les préfixes expressifs en berbère”. A: NAÏT-ZERRAD, K (ed.) *Articles de linguistique berbère. Méorial Werner Vycichl*. París: L’Harmattan.
- PETRUCK, M. R. L. (1996): “Frame Semantics”. A: VERSCHUEREN, J. *et al*, *Handbook of Pragmatics*. John Benjamins.

- PRASSE, K-G. (2002): “L’origine des préfixes d’état en berbère”. A: NAÏT-ZERRAD, K., éd: *Articles de linguistique berbère. Mémorial Werner Vycichl*. París: L’Harmattan.
- QUITOUT, M. (1997): *Grammaire berbère (rifain, tamazight, chleuh, kabyle)*. París: L’Harmattan.
- RADDEN, G. (2000): “How metonymic are metaphors”. A: BARCELONA, A.: *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: Cognitive Approaches*. Berlin / Nova York: Mouton de Gruyter.
- RADDEN, G. I Z. KÖVECSES (1999): “Towards a theory of metonymy”. A: PANTHER, K. i G. RADDEN (eds.): *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam / Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.
- REIG, D. (1999): *Dictionnaire Arabe-Français, Français-Arabe*. París: Larousse.
- ROSCH, E., C. B. MERVIS, W. D. GRAY, D. M. JOHNSON I P. BOYES-BRAEM (1976): “Basic Objects in Natural Categories”. A: *Cognitive Psychology*, 8, p. 382-439.
- ROSCH E. (1978): “Principles of Categorization”. A: ROSCH, E. I B. B. LLOYD (eds.): *Cognition and categorization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum. p. 27-48.
- SAPIR, E (1931): “Conceptual Categories in Primitive”. A: *Languages Science* 74, p. 578.
- SARRIONANDIA, P. H. i E. IBÁÑEZ ROBLEDO (2007): *Diccionarios Español-Rifeño y Rifeño-Español* (edició facsímil de IBÁÑEZ, E. (1944): *Diccionario Español-Rifeño*, Madrid: Ediciones de la revista “Verdad y Vida”, i IBÁÑEZ, E. (1949): *Diccionario Rifeño-Español (etimológico)*,

Madrid: Imprenta y Editorial Maestre). Melilla: UNED – Barcelona: Edicions Bellaterra.

SCHAEFER, R. P. (1985): “Toward universal semantic categories for human body space”. A: *Linguistics*, 23, p. 391-410. [apud ENFIELD, N. J., A. MAJID I M. VAN STADEN (2006): “Cross-Linguistic Categorisation of the Body: Introduction”. A: MAJID, A., N. J. ENFIELD I M. VAN STADEN (eds.): *Parts of the Body: Cross-Linguistic Categorisation* (Special Issue). *Language Sciences*, 28, p. 137-147.]

SERHOUAL, M. (2002): *Dictionnaire tarifit-français*. Thèse de doctorat d’Etat des lettres. Université Abdelmalek Essaâdi, Faculté des Lettres et des Sciences Humaines, Tétouan.

SIAHAN, P. (2011): “Head and eye in German and Indonesian figurative uses”. A: MAALEJ, Z.A. I N. YU (eds.): *Embodiment via Body Parts. Studies from various languages and cultures*. Amsterdam / Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.

SINGER, CH. I E. UNDERWOOD (1962): *A Short History of Medicine*. Oxford: Oxford University Press.

SORIANO C. (2012): “La metáfora conceptual”. A: IBARRETXE-ANTUÑANO, I. i J. VALENZUELA (eds.). *Lingüística Cognitiva*. Barcelona: Anthropos.

STARK, L. (1969): “The Lexical Structure of Quechua Body Parts”. *Anthropological Linguistics*, 11, p. 1-15. [apud ANDERSEN, E. S. (1978): “Lexical Universals of Body-Part Terminology”. A: GREENBERG, J. H. (ed.): *Universals of Human Language*. Stanford (Califòrnia): Stanford University Press, vol. 3 (*Word Structure*), p. 335-367.]

- TAGLIAVINI, C. (1949): “Di alcuni denominazioni della pupilla (studio di onomasiologia, con speciale riguardo alle lingue camito-semitiche e negro-africane)”. *Annali dell’Istituto Universitario Orientale di Napoli*, 3, p. 341-378.
- TAIFI, M. (1991): *Dictionnaire Tamazight-Français (parlers du Maroc central)*. Paris: L’Harmattan.
- TAIFI, M. (1996): “Étude sémantique comparative du terme “coeur” en arabe dialectal (*qelb*) et en berbère (*ul*)”. A: *Études et Documents Berbères*, 14, p. 153-162
- TAIFI, M (1997): “le lexique berbère: entre l’emprunt massif et la néologie sauvage”. *International Journal of the Sociology of Language*. 123, Mouton de Gruyter.
- TAYLOR, J. R. (2003 [1989]): *Linguistic Categorization*. Oxford Textbooks in Linguistics. Nova York: Oxford University Press Inc.
- TILMATINE, M., A. EL MOLGHY, C. CASTELLANOS i H. BANHAKEIA (1998): *La llengua rifeña. Tutlayt tarifit*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions.
- TUSON, J. (dir.) (2000): *Diccionari de Lingüística*. Barcelona: Biblograf.
- VALENZUELA, J., I. IBARRETXE-ANTUÑANO i J. HILFERTY (2012): “La Semántica Cognitiva”. A: IBARRETXE-ANTUÑANO, I. i J. VALENZUELA (eds.): *Linguística Cognitiva*. Barcelona: Anthropos.

- VAN STADEN, M. I A. MAJID (2006): "Body Colouring Task". A: MAJID, A., N. J. ENFIELD I M. VAN STADEN (eds.): *Parts of the Body: Cross-Linguistic Categorisation* (Special Issue). *Language Sciences*, 28, p. 158-161.
- VYCICHL, G.W. (1961): "Diminutiv und Augmentativ im Berberischen". A: *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 111, p. 243 – 253.
- VYCICHL, G.W. i S. CHAKER (1984): "Accent", *Encyclopédie Berbère*, vol. I. Aix-en-Provence : Edisud.
- WEHR, H. (1993): *Arabic-English Dictionary: The Hans Wehr Dictionary of Modern Written Arabic Paperback*. MILTON COWAN, J. (ed.). [disponible a:
<http://ejtaal.net/aa/#hw4=458,ll=1301,ls=5,la=1872,sg=485,ha=310,br=429,pr=71,aan=247,mgf=396,vi=179,kz=1027,mr=294,mn=587,uqw=723,umr=464,ums=393,umj=342,ulq=872,uqa=177,uqq=139,bdw=400,amr=283,asb=423,auh=701,dhq=237,mht=386,msb=105,tla=55,amj=329,ens=1141>]
- WHORF, B. (1956): *Language, Thought and Reality: Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. Ed. de John B. Carroll. Boston, Massachusetts: MIT Press.
- WIERZBICKA, A. (1980): *Lingua Mentalis: The semantics of natural language*. Sydney: Academic.
- WIERZBICKA, A. (1985): *Lexicography and Conceptual Analysis*. Ann Arbor: Karoma.
- WIERZBICKA, A. (1990): «'Prototypes save': On the uses and abuses of the notion of 'prototype' in linguistics and related fields». A: Tsohatzidis,

- S.L. (ed.): *Meaning and Prototypes: Studies In Linguistic Categorization*. New York: Routledge & Kegan Paul, p. 347-367. [apud GODDARD, C. (1998): "Bad arguments against semantic primitives". A: *Theoretical Linguistics*, 24, p. 129- 156.]
- WIERZBICKA, A. (1996): *Semantics. Primes and Universals*. New York: Oxford University Press.
- WIERZBICKA, A. (1999): *Emotions across Languages and Cultures. Diversity and Universals*. Paris: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme. Cambridge University Press
- WIERZBICKA, A. (2007): "Bodies and their parts: a NSM approach to semantic typology", *Language Sciences*, 29, p. 14-65.
- WILKINS, D. (1996). "Does 'tyerrtye' mean 'person'? Issues in the exploration of meaning, use and word-relations". A Paper presented at Max Planck Institute for Psycholinguistics, Nijmegen. [apud WIERZBICKA, A. (2007): "Bodies and their parts: a NSM approach to semantic typology", *Language Sciences*, 29, p. 14-65.]
- WITTGENSTEIN, L (1953), *Philosophical Investigations*. Anscombe, G.E.M. i R. Rhees (eds.). Oxford: Blackwell. [apud ROSCH E. (1978): "Principles of Categorization". A: ROSCH, E. I B.B. LLOYD (eds.): *Cognition and categorization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum. p. 27-48.]
- WITKOWSKI, S. i C. BROWN (1985): "Climate, Clothing and Body-part Nomenclature", A: *Ethnology*, 24, p. 197-214.
- WORTABET, J i PORTER, H. (2004): *Hippocrene Standard Dictionary. Arabic-English, English-Arabic*. Nova York: Hippocrene Books.

YU, N. (2002): "Body and emotion. Body parts in Chinese expression of emotion". A ENFIELD, N. J., WIERZBICKA, A. (eds.), *The Body in Description of Emotion: Cross-linguistic Studies. Pragmatic and Cognition*, 10. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

YU, N. (2004): "The eyes for sight and mind". A: *Journal of pragmatics*, vol. 36, p. 663-686

APÈNDIX 1

Entrevistes a informants catalans

1. Un exemple de dossier d'un informant català
2. Transcripció de quatre entrevistes a informants catalans

QÜESTIONARI

Nom: CLP

Sexe: Home Dona

Edat: 25

Població d'origen: Figueras

Població de residència: Barcelona

Estudis acabats: Màster en Gestió del Patrimoni Cultural

Professió: Redactora enciclopèdica romànic especial.

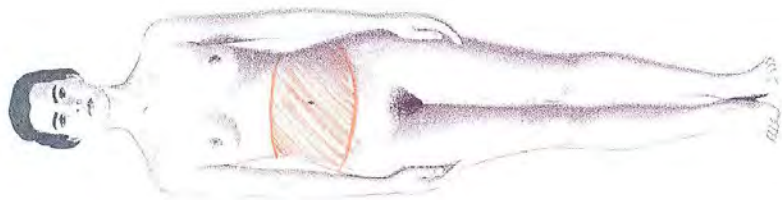
PROVA 1

Escriu a continuació, durant cinc minuts, totes les parts del cos que puguis

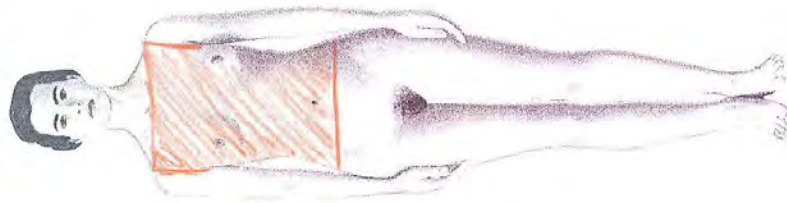
Cap	gaita	pautesrilla / bessons
Cava	triqueti	torquet
Cabellera	patilles	peu
Cabell	coll	dits del peu
Arrel de cabell	coll	uells
Clatell	coll del coll	peut
Front	espatlles / hombrer	braç
Euforalla	clavícula	avantbraç
Olla	pit	colze
Ull	entrecu	canell
Penya	pit	canell
Umet	unghes	ura
nas	clavícula	dit
narri (aletes)	peu	espreua
forat del nas	ventre	col.
boca	braixventre	
Clau	hombrer	
dent,	sexe	
mandibula	vulva	
barra	peu	
peu	coller	
lleugua	uells	
compausta	canes	
fronillo de la llengua	cuixes	
pat ladau	genoll	
	(canes) (coll a de genoll	
	a torquet)	
	torquet	

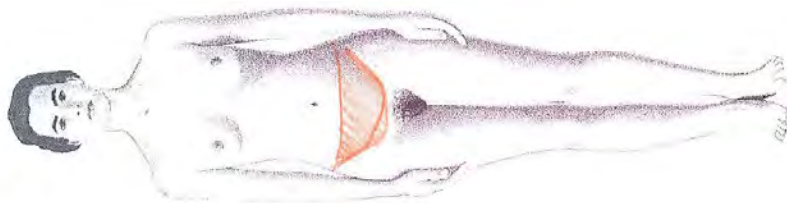
Pit

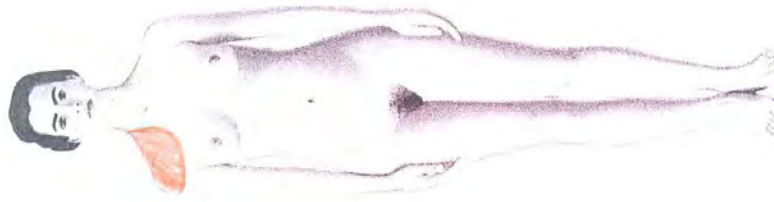
Abdomen

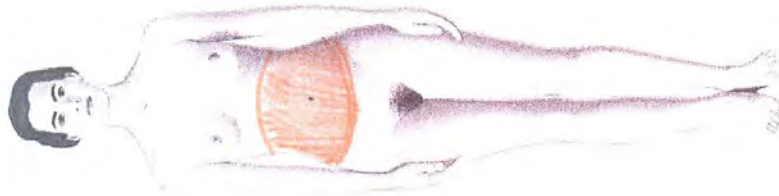
Tòrax

Baixventre

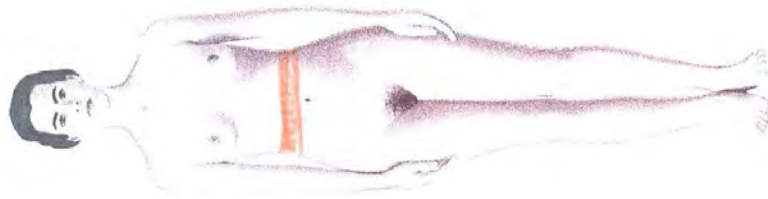
Espatlla

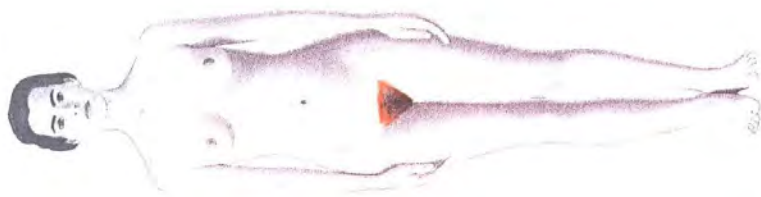
Panxa

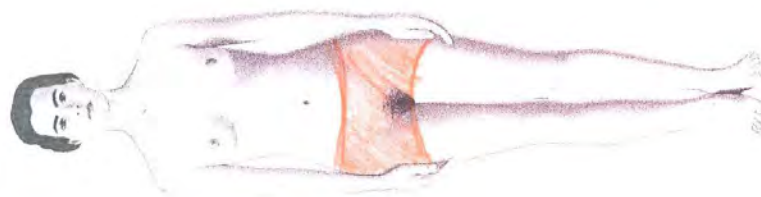
Bust

Cintura

Pubis

Maluc

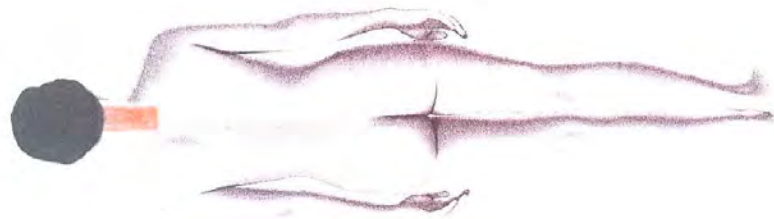
Reguera

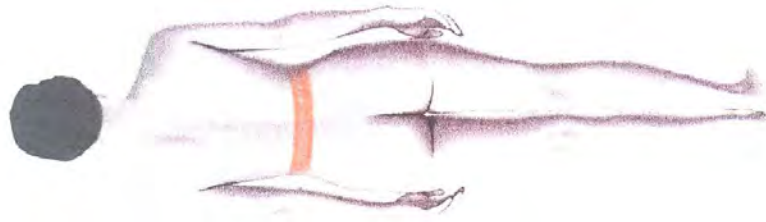
Coll

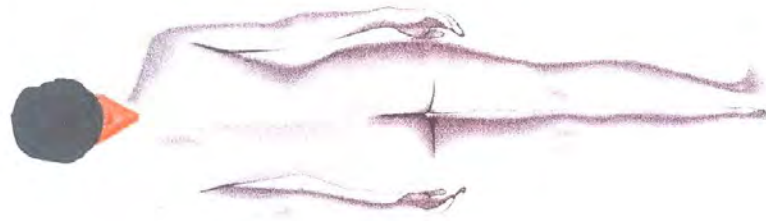
Cul

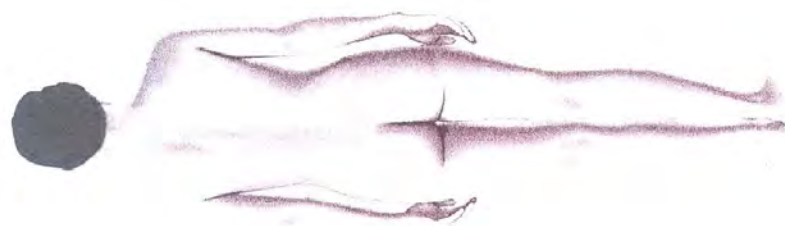
Cervicals

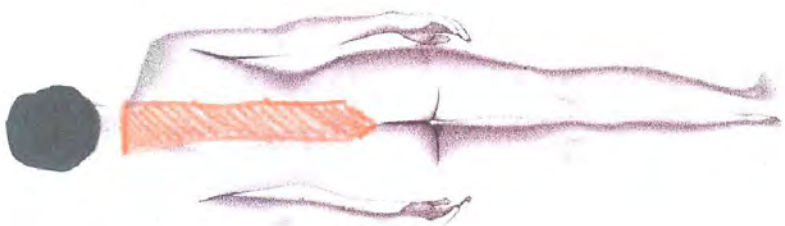
Cintura

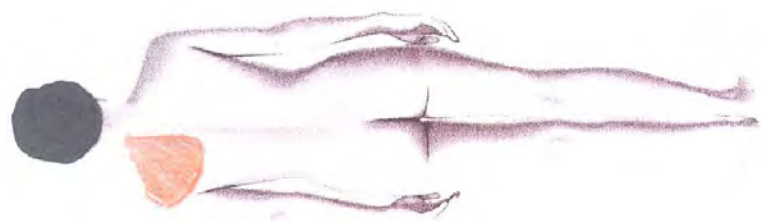
Nuca

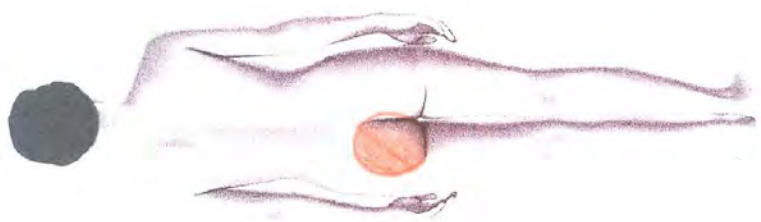
Bescoll

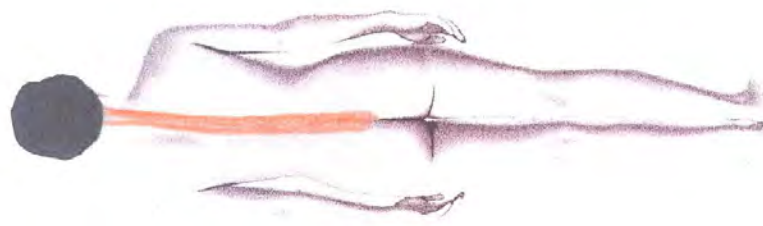
Dorsal

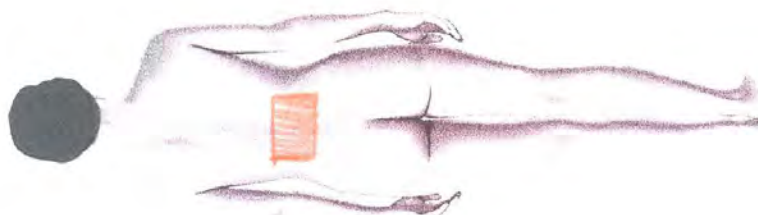
Espatlla

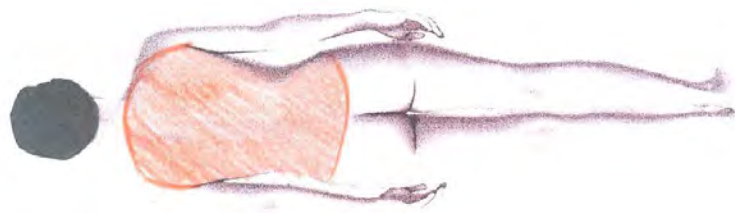
Natja

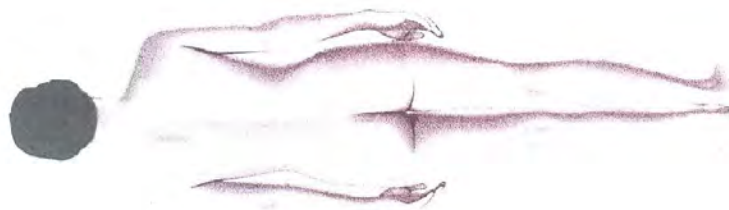
Espinada

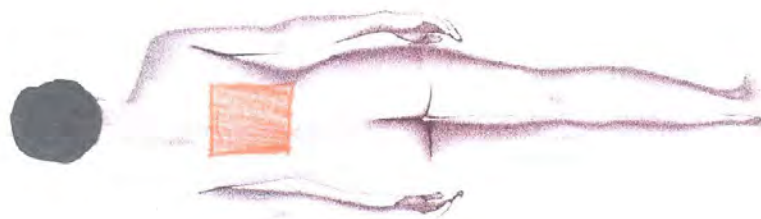
Ronyonada

Esquena

Reguera

Lumbar

barbeta

cara

boca

entrecella

front

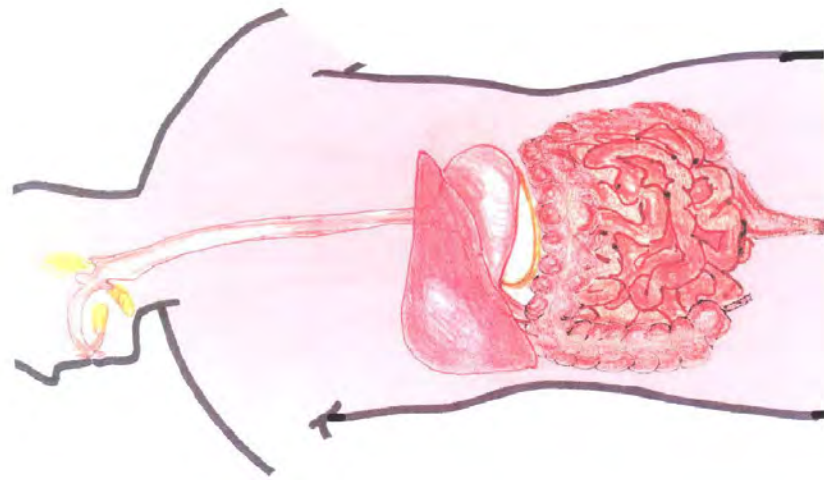
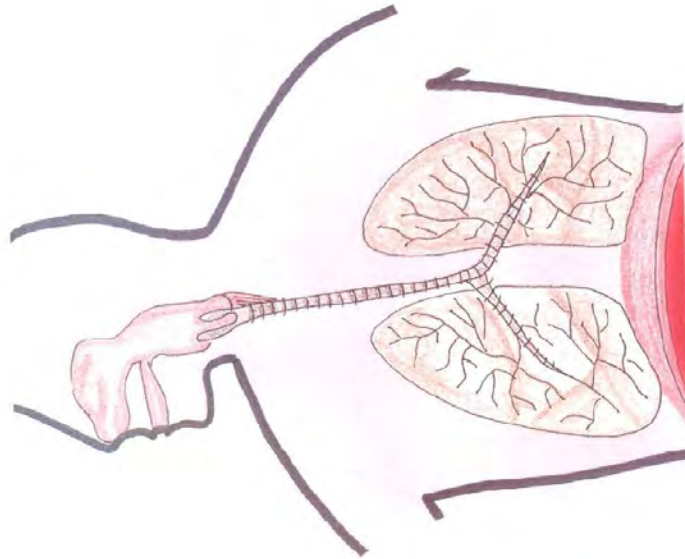
templa

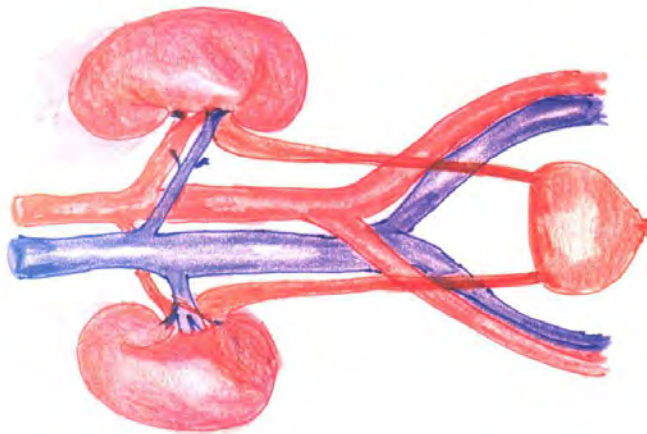
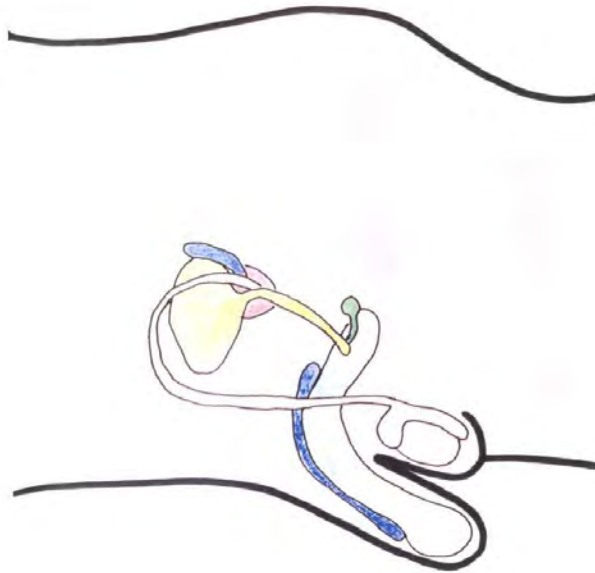

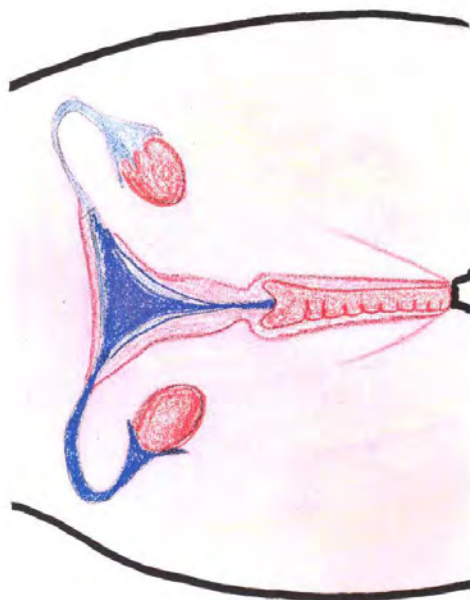
galta

pòmul

Qüestionari de la polisèmia

Nom i cognoms: CLP

Sobre el mot *cap*

- Abans de llegir la resta de preguntes, podries explicar molt breument què significa *cap*? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.
1. Part del cos situat al seu límit superior, a partir del coll, i que comprèn la cara, el crani i clatell.
 2. Inici o part inicial d'algun element, material o no. Exemple: cap d'agulla, cap d'any.
 3. Element principal d'algun organisme. Exemple: Barcelona cap i casal, el cap d'una empresa.
 4. Res, alguna cosa. Has trobat cap restaurant? No has vist cap nen?
-
- Sobre algunes expressions amb *cap*:

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Cap blanc				X	Ni idea!
Cap d'escarola	x				Tenir els cabells molt arrissats
Tenir cap		x			Tenir seny
Dur una cosa de cap	x				Tenir un propòsit. Jo he sentit "portar-ne una de cap"
Cap d'any	x				Primer dia de l'any
Al cap de vuit dies	x				Vuit dies després

Cap de Creus	x				Península de terra que s'endinsa al mar
Anar amb el cap baix	x				Avergonyit
Cap de frare				X	O que és molt bo, o ingenu, o el tipus de calba circular.
Ser un cap de pardals		x			Ser un xic ximple
Passar a algú una cosa pel cap	x				Tenir una idea o pensament

- Coneixes altres expressions en què aparegui la paraula *cap* ?

Perdre el cap, cap de trons, tenir el cap com un timbal, tenir maldecaps, capsigrany, encaparrat, anar amb el cap ben alt, escalfar el cap, tenir el cap ple de serradures, cap pelat

Al cap i a la fi, al capdavall, capgirat, capcot,

Sobre el mot *ulls*

- Abans de llegir la resta de preguntes, podries explicar molt breument què significa *ulls*? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.
1. Òrgans situats a la cara, sota el front i sobre les galtes, que permeten veure-s'hi.
 2. Forat.
- Sobre algunes expressions amb *ulls*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Ulls negres				x	Uf, no ho sé pas!
Ull de vellut		x			Ull amb un morat
Ser un quatre ulls		x			Dur ulleres
M'he deixat els ulls a casa				x	Tenir un mal dia?
Girar els ulls				x	Mirar a algú de cua d'ull?
Anar amb els ulls baixos				x	Tenir vergonya?
No veure-hi de cap ull	x				Anar begut
Als ulls d'algú	x				Vist des de la perspectiva d'algú altre
Ull de peix	x				Òptica amb extrems molt corbats.
L'ull de l'amo				x	Un supervisor?
Ser tot ulls	x				Parar atenció
A ulls clucs	x				Sense pensar-s'ho
Ull clínic	x				Criteri d'expert.

Tenir mal ull pels negocis	x				Mal criteri
Veure amb bons ulls	x				Fer-se una opinió de manera optimista
Els ulls de l'enteniment				x	Tenir criteri?
L'ull d'una agulla	x				El forat per on es passa el fil
L'ull d'un pont	x				L'arc per sota del qual passa el riu
Passar per ull	x				Que entra a un forat o que es rellisca d'una obertura
Ull d'una Font				x	El forat d'una font?
Ull de la cua d'un paó				x	El dibuix que fan les plomes del paó?
Ull d'una planta	x				On neix un nou brot

- Coneixes altres expressions en què aparegui la paraula *ulls* ?

De cua d'ull, ullada, ser de l'ull viu, ullets (o ulls de son), la nineta dels seus ulls
Ull de l'huracà, ull de bou

Sobre el mot *ventre*

- Abans de llegir la resta de preguntes, podries explicar molt breument què significa *ventre*? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.

1. Part baixa de la panxa.

- Sobre algunes expressions amb *ventre*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Anar de ventre	X				Evacuar
Fer ventre				X	Tenir panxa?
Fer ventre (una dona)				X	Està embarassada?
El ventre no admet raons				x	Abans de raonar s'ha de menjar?
Treure el ventre de pena		X			Menjar
El ventre de la cama				x	La part panxuda de la cama?
El ventre d'una ampolla		X			La part panxuda d'una ampolla?

- Coneixes altres expressions en què aparegui la paraula *ventre* ?

Tenir un buit al ventre.

Sobre el mot *cor*

- Abans de llegir la resta de preguntes, podries explicar molt breument què significa *cor*? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.
 1. Òrgan situat al pit que batega i distribueix la sang per tot el cos.
 2. Nucli d'algun element
 3. Grup de cantants
 4. Element arquitectònic situat a les esglésies on es col·loca la comunitat de canonges o monjos.
 5. A l'antiga Grècia, grup d'actors que actua com a poble i interpel·la als protagonistes o comenta les escenes.

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Tenir coragre				X	Estar amargat?
Estrènyer (algú) contra el cor		x			Abraçar molt fort
Fer el cor fort	X				Posar-hi coratge
Veure's en cor de fer una cosa	X				Tenir prou coratge per fer una cosa
Sortir una cosa del cor	X				Sincerament, espontàniament
Ser alguna cosa de cor				X	Ser sincer?
Anar amb el cor a la mà	X				Ser sincer, ser un albat
Bategar el cor d'emoció				X	Estar nerviós o emocionat?
Tenir el cor trist				X	Estar trist?

Tenir una pena al cor		x			Estar trist
Trencar el cor	X				Fer mal a algú (psicològicament), generalment en relacions sentimentals.
Tenir el cor de pedra		x			Ser un insensible
Tenir el cor moll				X	No ho sé, però m'intriga!
Ser tot cor				X	Ser bona persona
El cor d'una mare				X	La bondat?
Guanyar el cor d'algú	X				Tenir-lo a favor, fer que t'estimin
Dir el cor una cosa				X	El quid d'una qüestió?
Aprendre de cor				X	Aprendre de veritat?
Cor de bou	X				Tipus de tomata
Cor de Maria	X				En religió catòlica, tipus d'adoració
Cor de la ciutat	X				Nucli antic, sèrie de televisió
Cor d'una qüestió	X				El quid
Cor de l'hivern	X				Al bell mig

- S
ob
e
algu
nes
exp
ress
ions
a

- C
onei
xes
altr
es
exp
ress
ions
en
què
apar
egui
la
para
ula
cor
?

Cor calent, tenir un gran cor, corprès, cor glaçat, "el cor anava a mil" (bategar molt ràpid), de tot cor (sincerament)
El cor d'una fruita,

Sobre el mot *fetge*

- Abans de llegir la resta de preguntes, podries explicar molt breument què significa *fetge*? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.

1. Òrgan situat dins de la panxa que s'encarrega de filtrar les toxines del cos.

- Sobre algunes expressions amb *fetge*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Tenir el fetge gros				x	Ni idea!
Tenir el fetge d'una rajada				x	Ni idea!
Tenir molt de fetge				x	Tenir molt de morro?
Posar-se pedres al fetge		x			L'he sentida i no sé què vol dir!
Tenir mals fetges				x	Ni idea!
Fetge de vaca				x	Ni idea!
Ales de fetge				x	Ni idea!
Fetge de roca				x	Ni idea!
Treure el fetge per la boca	x				Anar de bòlit

- Coneixes altres expressions en què aparegui la paraula *fetge* ?

No, acabo de descobrir que vaig molt peix amb el tema fetge!

Transcripció de quatre entrevistes a parlants catalans CLP, NAC, CAC, ANS

Entrevista a CLP

- *CAF: Ara mirarem parts internes. Fins ara, amb la prova de pintar, hem fet parts externes, ara farem parts internes. Mirarem els dibuixos un a un. Primer m'agradaria que em diguessis quins òrgans veus, què coneixes i què no.
- *CLP: Molt bé.
- *CAF: Comencem per l'aparell digestiu.
- *CLP: Això ha de ser alguna glàndula sebàcia. Això d'aquí ha de ser una cosa tipus... la laringe i l'esòfag. El coll de l'estómac que es veu perfectament, el fetge, el pàncrees, els intestins (el petit que està pel mig i el gran que el voreja). Això petit d'aquí deu ser l'apèndix. I això ja deu ser el recte.
- *CAF: Molt bé. Què hi ha al final del recte?
- *CLP: L'anus. Forat del cul. Fas unes preguntes...
- *CAF: Amb el fetge hi ha alguna cosa al voltant que coneguis... el fetge té algun líquid?
- *CLP: Ni idea.
- *CAF: Per exemple... quan vomites al final només surt...
- *CLP: Bilis. Ah, em pensava que era del pàncrees, això. Ah, a la bufeta, la vesícula biliar.
- *CAF: Per què serveix el fetge? Ho saps?
- *CLP: Sí, em sembla que fa de filtre de les coses dolentes. Les toxines. Per això quan la gent beu alcohol o menja coses cremades diuen que va malament pel fetge perquè filtra tot això: les toxines.
- *CAF: I li coneixes alguna funció (encara que t'ho creguis o no) relacionada amb els sentiments, emocions...
- *CLP: És la seu dels humors, diuen. El mal humor... Però això ho sé més aviat per història, perquè els grecs ho deien, crec. Feien tot un sistema d'humors, i es pensaven que venia del fetge, crec, si no em confonc d'òrgan.
- *CAF: Molt bé. Tots els òrgans d'aquesta zona de la panxa tenen algun nom com a conjunt?
- *CLP: Ah, sí. Això ho sé més aviat per la vaca. Quan vas a la carniceria i demanes les entranyes.
- *CAF: Molt bé. Deixem el digestiu i passem al respiratori. Digue'm quins òrgans veus, i després...
- *CLP: Les fosses nasals, la boca, per aquí hi ha d'haver les cordes vocals. Això deu ser la tràquea, els "branquis" i els pulmons i el diafragma.
- *CAF: M'has parlat de la tràquea. Abans de la tràquea, què hi ha?
- *CLP: Ja...
- *CAF: Com en diries?
- *CLP: Gola. Ve a ser la gola, això, però ni idea.

- *CAF: Molt bé. Coneixes el nom d'una cosa que envolta els pulmons?
- *CLP: Ah, sí! Pleuma? Fleuma?
- *CAF: Pleura.
- *CLP: Pleura!
- *CAF: I aquí, què hi veiem?
- *CLP: Ronyonets! Hi veiem els ronyons, les dues artèries aquestes grosses, una que puja i una altra que baixa. La bufeta i... ui, els conductes aquests que porten a la bufeta són els... no m'ho sé. Urèters?
- *CAF: Hm. I a la part de baix de la bufeta?
- *CLP: Té nom?
- *CAF: Uretra?
- *CLP: Ah, clar. Urèters i uretra.
- *CAF: Molt bé. Per què serveixen els ronyons?
- *CLP: Ah! Filtren, també. Però filtren la sang. Quan la sang acaba de fer el recorregut filtren i s'enduen les impureses que baixen per aquí amb l'aigua i s'evacuen amb el pipí.
- *CAF: Hem parlat de *bufeta* aquí i de *bufeta* amb el fetge. Per què creus que es diuen igual?
- *CLP: Perquè tenen forma de globus, no?
- *CAF: I relaciones el nom bufeta amb globus?
- *CLP: Sí, no? Jo crec que sí. *Bufeta* sona a cosa que s'infla, no? A globus.
- *CAF: I aquí? Què hi veiem?
- *CLP: El sistema reproductor masculí.
- *CAF: Molt bé. Me l'expliques també?
- *CLP: Sí. Això ha de ser la pròstata. Aquí hi ha d'haver els testicles.
- *CAF: Què dius que és la pròstata?
- *CLP: Això groc. Ho dic perquè la veig molt grossa i em sembla que la pròstata... Però no sé pas perquè serveix. Però deu ser això tan gros. Llavors hi ha els testicles, el conducte sí que aquí m'has mort, no en tinc ni idea de com es diu. Li han lligat... Ah, no, a les dones els lliguen les trompes. Als homes els tallen els conductes, però no sé com es diuen. I res, llavors el penis.
- *CAF: Els testicles m'has dit que és això beix que veiem aquí. És una part interna o externa?
- *CLP: Interna. És l'ouet de dins. "*Escroto*" per fora, la bosseta.
- *CAF: En dius *testicles*?
- *CLP: No: *ous*, *collons*, pff... *pebrots*, no em toquis el que no sona... Posar els collons sobre la taula...
- *CAF: Quan ho diem, això?
- *CLP: Quan has de donar un cop de taula, també. Posa-hi collons. És un símbol de "bravura". Tingues... Sigues valent! Què més? No me'n surten més.
- *CAF: Molt bé. Hem quedat *testicles*, *pròstata* i *penis*, del masculí.
- *CLP: Sí.
- *CAF: La zona aquesta més gruixuda com es diu?
- *CLP: Jo li'n dic "*capullo*", però s'ha de dir... ai, no em surt. Espera't... M'he quedat en blanc.
- *CAF: El gland.
- *CLP: *Gland? glandi?*

- *CAF: *Gland*.
- *CLP: Però això no era el que volia dir.
- *CAF: Tu volies dir *prepuci*, potser?
- *CLP: *Prepuci!*
- *CAF: El *prepuci* seria la part de fora.
- *CLP: Ah, vale!
- *CAF: Continuem. Per últim...
- *CLP: El femení.
- *CAF: Què hi veus?
- *CLP: Ui, hi veig els ovaris, les trompes de Fal·lopi, l'úter i la matriu no sé ben bé com es distingeixen però ha de ser una cosa d'aquí. Llavors suposo que això deu ser la vagina, i ja està. Llavors hi hauria d'haver els llavis i totes aquestes històries a baix.
- *CAF: Et sona alguna cosa interna que només tenen les dones verges...
- *CLP: Ah, sí! El... ai, ara no em surt. M'agafes molt verda... *Himen!* Ara!
- *CAF: Molt bé. Deixem els dibuixos aquí i tornem a les parts externes. Abans hem pintat les que no tenen fronteres precises, però ara en parlarem una mica més detalladament. Tu, el cos humà, en quines parts en dividiries, si l'haguessis d'explicar?
- *CLP: En cap, tronc (el cos sense les extremitats) i les extremitats.
- *CAF: I el coll on el col·locaries?
- *CLP: Interessant... el coll el posaria amb el tòrax per descart. No el posaria mai amb el cap.
- *CAF: La frontera del cap, doncs...
- *CLP: La barra.
- *CAF: I les del tronc?
- *CLP: Les espatlles i les "ingles", les engonals.
- *CAF: Molt bé. En el cas de les espatlles seria només per sobre. I per sota?
- *CLP: L'aixella marcaria la frontera.
- *CAF: I aquí m'has dit *engonal*, i per fora?
- *CLP: Per fora la "cadera", el maluc, la "cadera".
- *CAF: Molt bé. Anem al cap, que seria segons tu la zona aquesta sense el coll. Coneixes altres noms per dir *cap*?
- *CLP: *Cap?* Pf. No.
- *CAF: D'acord. En quines parts bàsiques dividiries el cap per fora?
- *CLP: La cara i el que seria la closca, on hi ha el cabell.
- *CAF: Aquesta zona que no és cara com n'hi diries, a part de *closca*?
- *CLP: No sé, *closca*.
- *CAF: I les orelles on les posaries?
- *CLP: Ja. És que l'orella fa de frontera, perquè l'orella no és cara, però clar, tampoc no hi ha cabell. No hi ha zones de frontera, que no pertanyin ni a un lloc ni a un altre?
- *CAF: Ah, tu diries que el cap seria cara, closca i orelles? Al mateix nivell?
- *CLP: Sí!
- *CAF: I per exemple, les temples, els polsos, on anirien?
- *CLP: A cara.
- *CAF: I la papada?

- *CLP: La papada m... clar, entra al coll, i com que el coll he dit que no era cap...
No ho sé.
- *CAF: Saps que els nadons tenen un foradet entre els ossos del cap?
- *CLP: Sí... mira que en vam parlar una vegada amb una companya meva, però no me'n recordo. És on fan l'encaix, els queda un forat i fa una mica d'angúnia.
- *CAF: No recordes el nom?
- *CLP: No.
- *CAF: I a la cara, què hi ha?
- *CLP: El front, la zona dels ulls amb les celles, el nas, la zona de la boca, barbata i llavors les galtes i els pòmuls.
- *CAF: Les dents de què formen part?
- *CLP: De la boca.
- *CAF: I la boca?
- *CLP: De la cara.
- *CAF: Llavors les dents formen part de la cara.
- *CLP: Però és interna!
- *CAF: El què?
- *CLP: La boca.
- *CAF: I què?
- *CLP: La part interna no forma part de la cara. Si em diguessin que dibuixés una boca en una cara dibuixaria uns llavis perquè és la part que visualitzes, i en canvi la part interna, encara que saps que existeix, no la veus pas. Quan parles de la boca descrivint una cara no penses mai en dents o en llengua, sinó només en la part de fora. No penses en la cosa de dintre, però saps que existeix.
- *CAF: I les pestanyes de què formen part?
- *CLP: Dels ulls.
- *CAF: I les parpelles?
- *CLP: Dels ulls també. És el complement. És a dir, l'ull en si és el globus amb la nineta i l'iris. I llavors el que passa és que ull també... Si et diuen "dibuixa un ull", sí o sí hi posaràs parpelles, pestanyes, i fins hi haurà qui li dibuixarà la cella.
- *CAF: Molt bé. La paraula *barba* a què es refereix? A la zona, al pèl...? O aquesta zona la coneixes més com a *barbata*?
- *CLP: Jo en dic barbata. *Barba* només ho faig servir per pèl. Quan parlo de la meva cara no dic... "aquí a la barba". Diria *barra*. O *barbata*.
- *CAF: I el bigoti és també només pèl.
- *CLP: No, és zona i pèl.
- *CAF: I la cella?
- *CLP: Buf. És... No, totes dues coses. Perquè quan dius "m'he trencat la cella"... Hi ha gent que li passa, i en realitat és... et quedes sense pèl, però t'estàs referint a l'os de sobre de l'ull.
- *CAF: El front m'has dit que el posaves a dins de la cara, no?
- *CLP: Hm.
- *CAF: I les galtes?
- *CLP: Sí.
- *CAF: I els pòmuls de què formen part?

- *CLP: Mm. Els pòmuls formen part de la galta. Normalment quan penso en galta ja hi incloc pòmuls. Si dic pòmuls és que preciso molt. Si no, la zona que va de sota l'ull al nas i a l'orella i cap avall és la galta. Els pòmuls només si vols precisar: "em pinto els pòmuls".
- *CAF: Tu d'entrada què diries que és més rellevant?
- *CLP: Galta.
- *CAF: Tot i que els pòmuls sobresurten?
- *CLP: Sí.
- *CAF: Molt bé. Tornem a la boca un moment. Si haguessis de dir què hi ha per fora?
- *CLP: Els llavis... el de dalt, de baix i la comissura.
- *CAF: I per dintre?
- *CLP: Buf. Moltes coses. Hi ha les dents. Vols que te les digui?
- *CAF: Ah, no cal. Com vulguis.
- *CLP: Les pales, els queixals, els ullals i els queixals del seny. I les genives, i les arrels de les dents. Llavors hi ha la llengua, el paladar, el "frenillo" de la llengua que en català no sé com es diu. I llavors la campaneta al fons.
- *CAF: La boca com part interna ho consideres igual d'intern que l'estómac?
- *CLP: No. És un entremig.
- *CAF: Però si has de dividir parts internes i parts internes?
- *CLP: Ho posaria a interna.
- *CAF: Les dents, per tu, serien una part del cos interna?
- *CLP: Sí.
- *CAF: El nas. Digue-me'n parts.
- *CLP: El nas... té el "tabic", que és la zona més d'os. Les aletes que cobreixen els forats. I la punta del nas que no sé si té un nom, que és la zona de cartílag. I l'entrecella.
- *CAF: L'entrecella forma part del nas?
- *CLP: Sí. És el principi del nas i el final del front.
- *CAF: Diferència entre *forat del nas*, *nariu* i *fossa nasal*?
- *CLP: No. A veure... *fossa nasal* sí. És tota la cavitat interior. I el forat és el forat. Però *narius*... ho pensava quan feia la llista. No sé si és forat o aleta. Sé que la gent ho diu però jo no ho dic. *Forat del nas* i *aleta*, això sí. I *fossa* tampoc. Sé que existeix, però no ho dic.
- *CAF: Molt bé. Deixem el cap i passem al tronc, i ja acabarem. Ja hem parlat de les fronteres del tronc. Tu podries considerar *tronc* i *cos* com a sinònims en alguns contextos?
- *CLP: *Tronc* i *cos*? No... no.
- *CAF: No podries dir, per exemple, "*cos*, *cap* i *extremitats*"?
- *CLP: Hi ha gent que sí. Sí. Si m'ho diuen ho entenc, que quan diuen *cos* estan dient la part del mig. Però per mi no. *Tronc*.
- *CAF: En quines grans parts divideixes el tronc?
- *CLP: A veure. Davant i darrere. Esquena. I de davant, la zona del pit i la zona del ventre i la zona de la cadera, el pubis i el cul a darrere.
- *CAF: Faries, doncs, davant-darrere. Per darrere faries esquena i cul, i per davant pit, ventre i pubis.
- *CLP: Sí.
- *CAF: I la "cadera" la col·locaries a davant o a darrere?

- *CLP: La “cadera” a davant. A veure, està als costats en realitat, però jo la veig aquesta zona d'encaix, on encaixen les cames amb el cos.
- *CAF: Ho veus? has dit *cos*.
- *CLP: Ai, sí...
- *CAF: Mm... Molt bé. M'has parlat de la zona del pit. En el cas de les dones, li'n podries dir altres noms?
- *CLP: El pit és una zona general, que agafa tot l'escot i on hi ha les costelles. I els pits és com les mames.
- *CAF: I el conjunt dels pits, les mames, podria tenir un nom?
- *CLP: *Pitrera. Pitram. Devantera.*
- *CAF: Del pit, en fas parts?
- *CLP: No... les que t'he escrit a la llista. *Pit, mugró*. I he vist que posaves allò d'”*aureola*”, que també.
- *CAF: Tu ho faries servir, això.
- *CLP: Sí, sí. “*Aureola*” també. S'entén.
- *CAF: Me n'he descuidat del coll, que m'has dit que el posaves al tronc. Quines parts té, el coll? Per tu el coll és tot el cilindre?
- *CLP: Sí, és la columna. Bé, la columna... és el cilindre. A darrere hi ha les cervicals, i a davant... com a elements que el componen hi ha la nou del coll. I els músculs no els distingeixes pas mai.
- *CAF: *Cervicals*, en dius de la part de darrere.
- *CLP: Sí.
- *CAF: *Clatell*, o *nuca*, no ho fas servir?
- *CLP: És que el clatell és més amunt, el clatell és al final del cabell. Però no ho sé...
- *CAF: De la part de sota el pit cap avall, em podries dir com en diries?
- *CLP: *Panxa*.
- *CAF: Per tu, la panxa és part interna o externa?
- *CLP: És externa. Sí, però també dic “em fa mal la panxa” i no et fa mal de fora, et fa mal de dintre. Però si ensenyes la panxa, estàs ensenyant la pell, el “llombrigo”. Seria com el cas de boca, amb la mateixa paraula inclous una cosa exterior. Per exemple, *ventre* és també una paraula rara. No pots dir a la gent “dibuixa un ventre”. La gent no sabrà què dibuixar-te. El ventre és més intern. Si ho haig de descriure exteriorment faré servir panxa.
- *CAF: Molt bé. El baixventre o sotaventre... és la part de sota del ventre, o una part separada situada a sota del ventre?
- *CLP: No, jo ho inclouria allà mateix. Queda definit que està per sota, però en forma part. És que si no, on el col·loques?
- *CAF: És també part interna i externa?
- *CLP: Sí.
- *CAF: Alguna altra cosa que vulguis destacar d'aquesta part d'aquí?
- *CLP: Les costelles. El “llombrigo”... i ja està.
- *CAF: Passem a la part del pubis. Comencem pel masculí. La part externa del pubis dels homes, quines parts en destacaries?
- *CLP: El penis i els testicles.
- *CAF: Els testicles hem quedat que eren parts internes o externes?

- *CLP: Ah, no, no. Això és de calaix. Externes. Tu saps que científicament els collons en realitat són l'ouet que hi ha a dins. Però quan t'hi refereixes no dius pas l'*escrot*, fas servir *testicles*.
- *CAF: En canvi, seria diferent del cas de *gland* i *prepuci*, que sí que dius més *prepuci* que pas *gland*.
- *CLP: Sí, sí. Jo és que no... *capullo*. I és que tampoc no és que ho faci servir molt, eh? No et pensis...!
- *CAF: Així tu com en dius, de tot això?
- *CLP: Pff... en tot cas faig servir per *penis*, "*polla*" o *verga*. Llavors també hi ha *tranca*... *carall*... Mil fruites...
- *CAF: Com ara?
- *CLP: *Pepino*... Ah, i *pito*. *Nap*?
- *CAF: Què deies quan eres petita?
- *CLP: *Tita!* és veritat! Sí, sí, *tita* i *titola*. I no en sé més!
- *CAF: Déu ni do els que has dit! I del femení, què tenim, per fora?
- *CLP: Per fora hi ha els llavis interns, els llavis externs, el clítoris... i l'himen.
- *CAF: L'himen el faries part externa?
- *CLP: Sí. Sí, no? I el foradet.
- *CAF: I un nom que inclogui tot això extern que ara m'has dit?
- *CLP: *Vulva*. *Cony*, *figa*, *patatona*.
- *CAF: Això dels llavis, que es diuen igual que els llavis de la boca... És un cas semblant a allò que dèiem de les bufetes, que tenim una bufeta de l'orina i una bufeta de la bilis?
- *CLP: Home, sí. Tenen la mateixa forma: un plec de pell al voltant d'un forat.
- *CAF: A tu, si et diuen *llavis*, què entens?
- *CLP: Els de la cara.
- *CAF: I si et diuen *bufeta*?
- *CLP: La de l'orina.
- *CAF: Ah, llavors per tu aquestes serien les importants, i per les altres dues parts ho especifiques, no? *Llavis de la vulva* i *bufeta de la bilis*.
- *CLP: Sí. La de la bilis me l'han d'especificar molt...!
- *CAF: Anem a l'esquena. A l'esquena quines parts hi faries?
- *CLP: Les cervicals... Ai, és que jo, de fet, no en dic cervicals... com n'hi dic? Quan et fa mal aquí que tens "tortícolis"... Et fa mal... ai, no em surt. En fi, és igual. Les cervicals, la zona de l'espatlla que baixa per l'omòplat, les lumbars que estarien pel mig i la ronyonada.
- *CAF: La ronyonada seria part interna o externa?
- *CLP: Externa.
- *CAF: I si et fa mal?
- *CLP: Mm. Clar, jo si dic que em fa mal la ronyonada, en realitat em fa mal l'esquena. No és que em facin mal els ronyons, que potser em fan mal els ronyons, eh? Però és una part de l'esquena, no els ronyons. Com que em sol agafar mal al baix de l'esquena, en dic *ronyonada*.
- *CAF: *Ronyonada*, doncs, agafa el nom d'un òrgan però designa...
- *CLP: La zona, la zona baixa de l'esquena.
- *CAF: Seria el mateix cas que *espinada*?
- *CLP: L'espinada jo la relaciono amb tota la columna.
- *CAF: La part del mig.

- *CLP: Sí, la franja del mig, les vèrtebres.
- *CAF: Per acabar, passem a la zona del cul. Com en dius, del cul? Fas servir altres noms?
- *CLP: Del cul? *Darrere*, també.
- *CAF: Algun altre?
- *CLP: *Pompis*, però això jo no ho faig servir.
- *CAF: Parts del cul?
- *CLP: Sí. Les galtes del cul o natges, la zona del còccix que queda una miqueta més amunt però també diria que forma part del cul. I la zona interna del forat del cul.
- *CAF: El cas de *galta del cul* seria igual que el de *llavis i bufeta*?
- *CLP: Igual, igual. Si em diuen *galta* no penso en el cul, penso en la cara.
- *CAF: Alguna altra part del cos com aquestes?
- *CLP: Oh, doncs... els dits. Als dits dels peus i la mà els en dius *dits*. Però quan algú et parla de *dits*, automàticament penses en els de la mà. No penses en els dits del peu. Per anomenar els dits del peu, sempre dius *dits del peu*. Però pels dits de la mà, sempre dius *dits*, i no *dits de la mà*. I igual amb les ungles, i tot això.
- *CAF: Així, si tenim *llavis de la vulva, galtes del cul, dits del peu...* Tu creus que totes les designacions amb aquesta estructura serien casos semblants? Si dic *moll de l'os*, és el mateix?
- *CLP: És que *moll...* com no sigui allò de la llar de foc... no ho faig servir.
- *CAF: Molt bé. Doncs així hauria de ser que la primera paraula fos una part del cos, no?
- *CLP: Clar.
- *CAF: Molt bé. Ara et diré unes parts del cos i em dius si són externes, internes o totes dues coses. *Panxa, ventre i abdomen*?
- *CLP: Jo segurament *abdomen* no ho faria servir per externa. De fet, és una paraula que gairebé mai faig servir.
- *CAF: Ni per externa ni per interna.
- *CLP: No. *Abdomen*, com a molt, per les formigues. Però per les persones faig servir *panxa. Ventre i sotaventre* sí.
- *CAF: I *tòrax*?
- *CLP: *Tòrax* també. Ho pots fer servir per entendre la zona de fora, però també el costellam.
- *CAF: *Pit*?
- *CLP: *Pit* igual.
- *CAF: I *cervicals, espinada, ronyonada*?
- *CLP: També.
- *CAF: *Coll*?
- *CLP: Sí, sí. També. Duals.
- *CAF: L'última cosa. Tinc dues parts internes que no hem comentat. El cor i la melsa. Creus que són dues parts importants? Per què serveixen? On les situes?
- *CLP: Mira. La melsa no en tinc ni idea. Sé que et pot rebentar. Saps algú que, pobre, li tiren una bala de goma i diuen "Ai, li han rebentat la melsa!". Però no sé. Sé que hi ha un sistema a banda de les venes que és això dels vasos limfàtics, que és de color blanc i que no sé per què serveix. I hi

associo la melsa. No em facis dir perquè serveix... El cor sí: bomba la sang amunt i avall.

*CAF: Alguna funció com la que hem dit del fetge, no científica?

*CLP: Sí, home! El cor moltes!

*CAF: Quines?

*CLP: Al cor, l'amor. I també una dolència com... "tinc el cor encongit", quan tens una tristesa. És molt emotiu, és ben bé de les emocions. També la vida. Quan mires si algú està viu, li mires les pulsacions. També podries mirar si respira, però anem directes al cor. El cor com a sinònim de vida, d'amor... Però d'amor també, entès, no només com un sentiment positiu, sinó també quan... quan dius "em fa mal el cor de veure-ho".

*CAF: I la melsa?

*CLP: No.

*CAF: El fetge ja l'hem dit... Les entranyes?

*CLP: Com una cosa molt interna. Quan una cosa és molt... visceral. *Visceres!* Ara m'ha sortit! És un sentiment profund que et ve del fons.

*CAF: Sentiments positius o negatius?

*CLP: Negatius. Com el fetge.

*CAF: Algun altre òrgan intern relacionat amb sentiments?

*CLP: Mm. Home, el cervell també és interessant com a òrgan.

*CAF: Què n'explicaries?

*CLP: Moltes coses. Quan diuen "tinc un maldecap" és veritat: quan tens problemes pots arribar a tenir maldecaps. Pot arribar a fer mal, el cap. Ja està.

*CAF: Molt bé.

*CLP: No sé, quan tens un maldecap entès com problemes... També hi ha una altra cosa de sentiments interessant, que és quan tens una amargor. Estàs amargat i tens acidesa. Quan diuen "has fet un trago amarg". Això a vegades a la gent també li passa quan estan passant un moment molt dur. Tenen acideses. O quan dius a algú "estàs amargat". Jo ho relaciono amb que l'estómac no et tanca bé. També l'estómac. Uf! Com a problemes. M'entens?

*CAF: Sí, sí. Explica. Tot això ho relacionaries amb sentiments negatius?

*CLP: Sí, sí. Menys el cor, que és positiu a vegades. Home, un òrgan que relacionis amb un sentiment positiu? No, no se m'acut.

*CAF: Molt bé, doncs ja està!

Entrevista a NAC

- *CAF: Va, l'aparell digestiu, quines parts hi veus aquí més o menys? Què hi reconeixes?
- *NAC: Els intestins. El gros i el prim. No sé com es diu. Eh... Una cosa era la faringe, laringe, tràquea i això potser és l'esòfag, o no ho sé.
- *CAF: la tràquea.
- *NAC: la tràquea.
- *CAF: ai, l'esòfag, tens raó.
- *NAC: vale. I això deu ser l'estómac i... I ja està. Aquest és el recte.
- *CAF: vale. I l'òrgan aquest gros d'aquí?
- *NAC: no és l'esòfag?
- *CAF: no, l'esòfag és el tub?
- *NAC: doncs no ho sé.
- *CAF: el fetge.
- *NAC: ostres, tan gran?
- *CAF: sí. I sota l'estómac? Hi reconeixes algun òrgan?
- *NAC: ...
- *CAF: el pàncrees.
- *NAC: vale.
- *CAF: més o menys saps per què serveixen? Per exemple l'estómac.
- *NAC: per triturar els aliments.
- *CAF: hm. I el fetge?
- *NAC: hm... no...
- *CAF: coneixes algun suc, líquid, que tingui el fetge?
- *NAC: bilis.
- *CAF: i on està guardada la bilis?
- *NAC: no sé.
- *CAF: a la bufeta de la bilis. Algun altre nom per bilis?
- *NAC: ...
- *CAF: fel?
- *NAC: sí, però ara no... la meu mare segur.
- *CAF: vale. Molt bé. I a la punta del recte?
- *NAC: l'anús.
- *CAF: vale. El conjunt d'òrgans d'aquí a la cavitat aquesta? Com a conjunt tenen algun nom? Pensa quan vas a la carnisseria... coses que mengen les àvies...
- *NAC: Mm... Tripes.
- *CAF: del pollastre? Les entranyes?
- *NAC: les entranyes. Sí ,però no...
- *CAF: no saps quins òrgans hi posaries?
- *NAC: no.
- *CAF: Eh... i aquesta coseta petita d'aquí?
- *NAC: pf...
- *CAF: a vegades l'han d'operar.
- *NAC: vale, l'apendis.

*CAF: per què serveix?

*NAC: no sé.

*CAF: vale. Anem a l'aparell respiratori. Fem el mateix. Digues tu primer què hi veus, i després jo ja...

*NAC: els pulmons, els bronquis i bronquiols, vale. I el... tub aquest que és la... no és la tràquea? A l'altre no n'hi havia. La tràquea. Bueno, i això faringe, larigne, tot el que t'havia dit abans.

*CAF: molt bé. I això d'aquí a sota?

*NAC: eh... ja comencen... bueno no, clar. Sí, ja comença tot lo dels budells, tot això.

*CAF: hm. El diafragma et sona?

*NAC: ah, sí, és veritat.

*CAF: et sona alguna cosa que envolti els pulmons? Que a vegades a la gent se li inflama...

*NAC: ...

*CAF: la pleura?

*NAC: n'he sentit a parlar, però ara mateix no se m'hauria acudit.

*CAF: eh... L'aparell urinari.

*NAC: buff!

*CAF: què hi tenim aquí?

*NAC: els ronyons.

*CAF: hm. Què fan els ronyons?

*NAC: eh... depuren... és per on passa l'orina.

*CAF: i... l'orina un cop ha passat pels ronyons què fa.

*NAC: uretra.

*CAF: hm. La uretra seria això d'aquí baix...

*NAC: hm.

*CAF: i això?

*NAC: vale, no sé.

*CAF: on es fan pedres.

*NAC: vale el... els ronyons, no?

*CAF: però després on van les pedres?

*NAC: a la bufeta. Ah, exacte, la bufeta de l'orina.

*CAF: hm. I això?

*NAC: això deuen ser els tubs conductors que vés a saber com es diuen!

*CAF: els urèters.

*NAC: ah, urèters, molt bé.

*CAF: I l'aparell reproductor masculí? Què hi coneixem aquí?

*NAC: hm... el penis, e... no sé com se'n diu tot això. Hi ha d'haver la pròstata.

*CAF: però no sabries quin d'aquests...

*NAC: vale.

*CAF: això és la bufeta. I això?

*NAC: els testicles.

*CAF: llavors els testicles són una part interna o externa?

*NAC: Mm... deu ser la part externa i la interna deu tenir un altre nom, no?

*CAF: més aviat és la part interna, i per fora la bosa...

*NAC: hm...

*CAF: que és l'escrot. Però potser la gent diu testicles a tot.

*NAC: vale.

*CAF: i la part més grossa d'aquí a la punta, et sona si té algun nom?

*NAC: no.

*CAF: el gland?

*NAC: vale, sí.

*CAF: molt bé. I aquest el coneixeràs millor.

*NAC: molt bé. Els ovaris, les trompes, espera-te. La... la... la matriu no.

*CAF: hm. O l'úter. Té els dos noms.

*NAC: per lo mateix.

*CAF: hm.

*NAC: què més.

*CAF: i això llarg?

*NAC: el coll de la matriu?

*CAF: la vagina?

*NAC: ah, vale, la vagina.

*CAF: et sona una cosa que tenen les dones verges i que deixen de tenir després?

*NAC: sí, però el nom específic..

*CAF: i què és, si no saps el nom...

*NAC: un fil, no sé què, un tel...

*CAF: himen, fil, tel...

*NAC: hm. Vale.

*CAF: bueno, ja estem dels papers aquests. Ara te vull fer unes preguntes de les parts internes i després ja passem un altre cop a les externes. Aquí als dibuixos hi ha alguns òrgans que no hi he posat. Per exemple... la melsa, saps què és i per què serveix, i on està situada?

*NAC: eh... no.

*CAF: vale.

*NAC: no sabria ara explicar-ho.

*CAF: però a tu com a nom d'òrgan et sona, no?

*NAC: sí.

*CAF: la gent el coneix, però no sabem on el tenim.

*NAC: no, ni exactament per què serveix.

*CAF: i el cor tampoc no n'hem parlat?

*NAC: el cor. Està en el pit, en el... a l'esquerra. Eh... serveix per... hi va la sang i serveix per purificar-la, no sé?

*CAF: i per repartir-la?

*NAC: i després van a les venes *blaves* i les vermelles. Són les que surten als dibuixos que unes... les d'entrada bruta, doncs, i les altres doncs... o sigui, les artèries i les venes.

*CAF: i llavors... el sistema nerviós, el cervell... Hm... bueno, fa moltes funcions, no? Després del cervell què hi ha. Com es transmet tot lo del cervell a la resta del cos?

*NAC: per nervis, no?

*CAF: hm. I el més gros que tenim aquí a l'esquena? Que passa pel mig de la col·lumna? Que es transplanta amb la leucèmia?

*NAC: ...

*CAF: la medul·la.

*NAC: la medul·la és un nervi?

*CAF: va per aquí. I... algun altre nom per medul·la? Quan menges costelles de xai, la part blanca?

*NAC: xxx del xai?

*CAF: no, de l'os! La part blanca? Com en dius d'allò? No en dius?

*NAC: no sé.

*CAF: el moll de l'os.

*NAC: ah, vale.

*CAF: et sona?

*NAC: sí, sí, pero no ho associava.

*CAF: sí. Eh... val. Algun d'aquests òrgans que hem dit de dintre els associes a emocions, sentiments, coses?

*NAC: home, el cor.

*CAF: hm.

*NAC: eh... Potser el cap, també, perquè... hi ha vegades que un mal de cap te pot venir provocat per un sentiment negatiu, o... A part d'això...

*CAF: el cor amb quins sentiments s'associa?

*NAC: amb l'amor, no?

*CAF: positius.

*NAC: oh, i negatius. Perquè l'amor fa mal, també.

*CAF: hm. I... algun altre òrgan, per exemple... quan estàs molt... no sé, per exemple, les entranyes, o les tripes... Els associes a algun sentiment o a alguna emoció?

*NAC: hm... sé que hi ha algun refrany, però jo personalment no. Si alguna cosa em fa mal o em posa alegre, sembla que és el cor el que et bateja més, o el que... Però... bueno sí, potser tenim mal de panxa a vegades pot ser d'una emoció. Però o sigui, primerament diria el cor.

*CAF: i el fetge?

*NAC: no.

*CAF: Doncs molt bé. Tornem a les parts externes, que això sempre és més... Eh... el cos, així tot sencer, tu amb quines parts el divides. Si tu haguessis d'explicar "el cos està format per..."

*NAC: la cara, el tronc i... bueno, tres parts, no? I el... les extremitats inferiors.

*CAF: les superiors les posaries al tronc?

*NAC: bueno, així si ho diem globalment sí.

*CAF: vale. I el coll on el posaries. Amb el cap o amb el tronc?

*NAC: amb el cap potser més.

*CAF: hm... Llavors les fronteres del cap... seria aquí a baix, a sota del coll, per tu?

*NAC: també podria dividir cap, coll, saps? Però sí, si ho hem de dir així molt general sí.

*CAF: val. Faries anar el coll amb el cap.

*NAC: sí.

*CAF: i les fronteres del tronc serien?

*NAC: d'aquí [sota del coll] fins a... potser eh... a aquí, sota la panxa, diguéssim.

*CAF: el pubis el posaries amb les cames?

*NAC: potser sí.

*CAF: i llavors per aquí, també, per les aixelles, tallaries? O enganxaries els braços al tronc? Tu els veus al tronc.

*NAC: sí, sí, sí.

*CAF: val. Hm... val, anem al cap. El cap, la bola, també, si haguessis d'explicar quines parts té així externes, quines diries?

*NAC: ulls, nas, boca, orelles... Ai, que no les he posat a la llista! Ostres tu!

*CAF: però no faries encara una part més grossa que englobés tot això, ulls, nas...

*NAC: ah, del cap, cara, es clar! Cara i la part dels cabells i tot això és més cap.

*CAF: també li'n diries cap.

*NAC: sí.

*CAF: o sigui, cap i cap.

*NAC: sí.

*CAF: val. Algun altre nom per cap? Ai que et trencaràs...!

*NAC: allò closca, tot això? Jo no ho dic gaire.

*CAF: dius cap. I les orelles on van, amb la cara o el cap?

*NAC: amb la cara.

*CAF: per tu la cara seria tota la part sense cabells, diguéssim?

*NAC: sí.

*CAF: eh... també el front, va amb la cara?

*NAC: sí, sí.

*CAF: i la papada?

*NAC: ja potser és més el coll, eh?

*CAF: *vale*. Eh... Molt bé. Els polsos també els col·locaries a la cara, doncs?

*NAC: hm.

*CAF: val, perfecte. La cara, què hi tenim a la cara? Ara sí.

*NAC: eh, el front, les celles, és que t'estic mirant... els ulls, el nas, la boca, les dents, però ja són... mig interiors, no?

*CAF: hm.

*NAC: les galtes, la barbeta, les orelles... eh...

*CAF: mm... les dents em dius que les posaries que formen part de la cara?

*NAC: no ben bé, no sabria si posar-les interiors o exteriors.

*CAF: i la llengua?

*NAC: el mateix, no? Una mica el mateix paquet de les dents.

*CAF: i la campaneta?

*NAC: això ja és més interior, eh?

*CAF: però la campaneta forma part del boca?

*NAC: no, ja potser no.

*CAF: del coll.

*NAC: sí, sí.

*CAF: eh... les genives també igual que les dents?

*NAC: sí.

*CAF: el paladar?

*NAC: també.

*CAF: eh... val, llavors tu posaries a un mateix nivell les dents, la llengua, els llavis...

*NAC: els llavis són més exteriors. Però clar, quan en diem boca, diem tot, però els llavis els veig més de la cara cara, i tot lo altre...

*CAF: però per tu són part de la boca, també, els llavis?

*NAC: sí.

*CAF: part de fora.

*NAC: exacte, sí.

*CAF: eh... i llavors amb les pestanyes? Les pestanyes a quina part les poses?

*NAC: als ulls.

*CAF: amb els ulls. I les parpelles?

*NAC: també. Fins i tot les celles, podria posar-hi.

*CAF: és a dir, si a tu et diguessin “dibuixa’m un ull”, dibuixaries tota la zona aquesta amb les celles?

*NAC: sí, possiblement sí.

*CAF: quines parts més té l’ull?

*NAC: la nina, no sé, és que no me’n recordo com es diu. *Lo blanc...*

*CAF: el globus ocular.

*NAC: *Vale.*

*CAF: i la... l’iris.

*NAC: aha.

*CAF: La zona... la barba o el bigoti i les celles, per tu són zones o pèl o les dues coses? Barba, per exemple.

*NAC: mm... clar, barba és pèl, perquè si no és barbata.

*CAF: si jo et digués “m’he fet mal a la barba”, et sonaria estrany?

*NAC: ja t’entendria, però no sé, la barbata diria. Barba aixís, només dir “barba”, *lo* primer que em ve al cap és el pèl.

*CAF: i bigoti?

*NAC: el bigoti el primer que em ve al cap és un bigoti d’home, no? Clar, després sí que com a part de la cara també te’l podria assenyalar, i així, però...

*CAF: i les celles?

*NAC: eh... les celles sí, són pèl i són ull.

*CAF: també és la zona, el que no és pèl, *lo* de sota, no?

*NAC: hm.

*CAF: el bony aquest.

*NAC: hm.

*CAF: o sigui, tu barba sí que veus clar que és pèl, i les altres les dues coses.

*NAC: exacte.

*CAF: eh... del nas quines parts hi ha al nas?

*NAC: pff... no sé! Eh... o sigui hi ha un os, aquí, un cartílag. Sí, els dos forats i no ho sé.

*CAF: val. Veus alguna diferència entre nariu, forat del nas i fossa nassal?

*NAC: nariu, forat del nas, i fossa nasal.

*CAF: així, d’entrada, com a parlant.

*NAC: no.

*CAF: tu quina fas servir?

*NAC: forat del nas.

*CAF: i a això li poses nom?

*NAC: no.

*CAF: aletes, et sona?

*NAC: no.

*CAF: i...

*NAC: la punta del nas.

- *CAF: i l'entrecella la poses... on? Amb la cara, amb el nas, amb els ulls?
- *NAC: potser amb el front, és que no ho sé.
- *CAF: és que una noia em va dir que ho posava amb el nas, i em va sobtar, i per això ho pregunto.
- *NAC: ja..., ja, ja.
- *CAF: mm.. deixem el cap de banda, doncs. Tu podries dir, com a sinònim de tronc, cos? El cos per anomenar aquesta part que va del coll a les cames? Per dir per exemple, “cap, cos i extremitats”.
- *NAC: mm... sí, potser sí. Quan parles del cos, o sigui si ho hagués de dividir potser no, però si parles del cos potser et centres més en... deixes les cames i el cap a part, no?
- *CAF: Eh... ara deixem de banda encara que tu hi posis els braços... braços, cames i cap, el que queda, la part aquesta d'aquí, fem com amb el cap. En quines parts... quines divisions hi podries fer per ordenar-ho i explicar-ho?
- *NAC: la clavícula, l'espatlla, el pit, la panxa o l'abdominal, eh... i ja està, perquè si diem que el pubis ho deixem per...
- *CAF: posa-li, posa-li.
- *NAC: *vale* doncs vinga, i el pubis.
- *CAF: i de darrere?
- *NAC: doncs eh... les cervicals, l'espatlla, la columna i m'he deixat totes les costelles i tot això... *bueno* no ho sé. Eh... l'esquena i el cul.
- *CAF: mm... els malucs, on els posaries, a davant, a darrere o els deixaries al costat com una part més del tronc?
- *NAC: del mig cap enrere.
- *CAF: més cap a darrere que cap a davant. A part de malucs algun altre nom?
- *NAC: *Cadera*.
- *CAF: el costat, et sona?
- *NAC: “em fa mal el costat!”, sí, el costat.
- *CAF: per tu el costat, quan dius “em fa mal el costat”, ho dius com a sinònim de *cadera*?
- *NAC: no.
- *CAF: més gros, potser.
- *NAC: sí.
- *CAF: que pugi cap aquí a dalt a les costelles.
- *NAC: sí, sí. Això d'aquí.
- *CAF: val, anem per la zona aquesta d'aquí del pit. Què hi ha per aquí, què hi ha en aquesta zona, extern?
- *NAC: eh... el pit, o sigui el mugró, l'*aureola*, i no sé, i tot *lo* altre que no sé com es diu.
- *CAF: val. En el cas de les dones, el conjunt dels dos pits, li'n diries algun nom?
- *NAC: no. Quin pitam, no sé... Però no ho sé. Amb els nens les tetes, però... els pits i ja està.
- *CAF: és una de les parts del cos que té sinònims així...
- *NAC: sí, però no, amb els nens... podem dir això, les tetes, jo m'hi refereixo sempre amb els pits. Que hagi sentit... te'n puc dir de... *gandumbes*.
- *CAF: *gandumbes*?
- *NAC: *gandubmes*. Els globus, el... no sé. Moltes, no?

*CAF: les metes?
*NAC: sí.
*CAF: les mames?
*NAC: no, aquesta no.
*CAF: i això d'aquí al mig, li poses nom?
*NAC: la reguera del pit, però és molt per la gent que els té junts, que hi ha com una ratlla. Clar, per això als dibuixos no els hi he posat, perquè aquelles noies no els hi tenien gens, de junts!
*CAF: Sí! Eh... m'he deixat el coll. En quines parts també... què hi assenyalaries, del coll. O sigui, el coll seria com el cilindre, no?
*NAC: sí.
*CAF: però si haguessis de fer parts també les podries fer, no? Per exemple, la part de darrere la dius igual que la de davant?
*NAC: no... cervicals, no, a darrere? A darrere són les cervicals, el que passa que les cervicals deuen ser més avall, no?
*CAF: i el clatell?
*NAC: el clatell, ah, sí, clar.
*CAF: i la nuca?
*NAC: la nuca no la dic.
*CAF: clatell sí. I aquí a davant, els homes?
*NAC: la... la... eh... la bola aquesta, com es diu!
*CAF: la nou del coll.
*NAC: la nou del coll.
*CAF: la panxa. Aquesta zona d'aquí, que tu m'has dit abdominal abans, o abdomen... eh... per tu abdomen i panxa són sinònims, la zona? És a dir, és la mateixa zona?
*NAC: no, me sembla que la panxa és més avall, i en canvi abdomen és ben bé des de sota el pit fins... No sé fins a on.
*CAF: fins a la cintura?
*NAC: sí...
*CAF: i la panxa...
*NAC: des de mitja cintura fins a més avall.
*CAF: i panxa i ventre són la mateixa cosa?
*NAC: jo em sembla que sí.
*CAF: què dius, tu? Hi veus alguna diferència d'ús?
*NAC: no... "tinc mal de ventre", "tinc mal de panxa". Jo ho faig servir absolutament sinònim.
*CAF: val. El baix ventre o sota ventre, forma part del ventre? És a dir, s'inclou a dintre del ventre o és una part diferent que està a sota del ventre?
*NAC: jo diria a sota. El baix ventre doncs per exemple hi posaria els ovaris.
*CAF: però el ventre ho inclou, aquesta part? O per exemple el ventre el faries arribar aquí, i aquí el baix ventre?
*NAC: sí, això.
*CAF: queda a part.
*NAC: sí, sí.
*CAF: eh... De l'aparell reproductor masculí, de part de fora, què hi tenim? Què hi ha? Abans hem comentat les parts internes, i de fora?
*NAC: el penis i els testicles.

*CAF: penis és un nom que com pits...

*NAC: exacte. La cigala, el mànec... no ho sé...

*CAF: pixa, titola, tita? Piu? I la punta, li'n dius algun nom diferent?

*NAC: capullo.

*CAF: i ja està.

*NAC: i els ous.

*CAF: amb el femení passa igual, no? La vulva també té molts noms... què hi ha per fora l'aparell reproductor femení? Hi ha la vulva, no?

*NAC: sí.

*CAF: i parts de la vulva en pots fer?

*NAC: els llavis, el clítoris...

*CAF: vale. Ja està, no en tinc més. Anem a la part de darrere, a l'esquena. Aquí a dalt me deies les cervicals.

*NAC: exacte.

*CAF: tu com ho faries anar. El clatell quedaria més amunt que les cervicals?

*NAC: sí.

*CAF: se solapen, per això?

*NAC: sí, més o menys sí. No ho sé.

*CAF: vale. En tot cas cervicals ho veus més tècnic, no, que clatell? Ho feies servir, tu, de petita, cervicals?

*NAC: no. Jo cervicals ho faig servir quan tens el mal de coll aquell que no pots girar. No dius "em fa mal el clatell". Dius "em fan mal les cervicals". Jo crec que... bueno, jo les cervicals em sembla que és més avall del clatell. El clatell és just on acaba els cabells fins eh... on comença l'os aquest. En canvi les cervicals ja és...

*CAF: potser són aquests noms que s'aprenen més quan te fas mal, no? Que si no, no diries.

*NAC: exacte. Sí, sí, sí.

*CAF: Mm... trobes que passa el mateix amb lumbar i amb dorsal? Que també són noms que no es diuen tradicionalment...

*NAC: dorsal el veig com del gimnàs i... lumbar d'això de que te fa mal.

*CAF: què està més avall o més amunt, les dorsals o les lumbars?

*NAC: jo diria que el dorsal està més amunt.

*CAF: i les lumbars se solaparien amb la ronyonada?

*NAC: sí. Sí, jo ho veig així.

*CAF: ronyonada seria un nom més popular?

*NAC: sí, sí, sí.

*CAF: llavors la ronyonada no seria ben bé on hi ha els ronyons, no? No serien dos pics a sobre els ronyons, seria tota una franja?

*NAC: sí, suposo que sí, perquè quan te fa mal, te fa mal tot, no? I dius això, "em fa mal la ronyonada".

*CAF: i l'espina?

*NAC: l'espina és la columna, no?

*CAF: o sigui, seria una franja vertical que ho agafaria tot.

*NAC: sí.

*CAF: i ja per acabar, el cul, li'n coneixes noms?

*NAC: pompis, pandero, eh...

*CAF: eh... parts del cul?

*NAC: mm... o sigui les anques, la reguera...

*CAF: val, les anques, normalment li'n dius així, o li'n dius un altre nom?

*NAC: jo dic això.

*CAF: galtes del cul no ho dius?

*NAC: no. Però si m'ho dius sí.

*CAF: seria el mateix cas, galtes del cul, com a nom, seria un cas semblant que llavis de la vulva? Agafes una part... Si jo et dic galta, en què penses?

*NAC: penso en la cara.

*CAF: i si et dic llavi?

*NAC: també.

*CAF: en canvi per la vulva i pel cul s'hauria d'especificar?

*NAC: exacte.

*CAF: i seria el mateix cas que amb la bufeta, que tenim la bufeta de la bilis i la bufeta de l'orina? Ho veus igual? Per exemple...

*NAC: si tu em dius bufeta solament, jo pensaré en la bufeta de l'orina.

*CAF: hm. En canvi si et dic bufeta, no pensaries mai en la bufeta de la bilis?

*NAC: no.

*CAF: per context potser sí, per això.

*NAC: segurament.

*CAF: i galtes, per context, encara que estiguem parlant del cul... ho diries?

*NAC: hm....

*CAF: "he segut tanta estona avui que em fan mal les galtes".

*NAC: les galtes del cul.

*CAF: però ho podries dir?

*NAC: no ho sé... jo ho diria... "em fa mal el cul". O per especificar una mica més... l'anca.

*CAF: hm. Vale, ara t'ensenyo una llista de paraules... panxa, ventre, sotaventre, espinada, cervicals, coll... Eh... ho consideres parts externes, parts internes o les dues coses a la vegada? O algunes són diferents de les altres?

*NAC: mm... panxa...les dues ahora. Abdomen pf... no ho sé. Ni una cosa ni l'altra. Ventre potser sí que ho veig més intern. Veus? Després que me deies la diferència entre panxa i ventre... mira, no ho sé, ara potser... veig ventre més intern. Sota ventre... ai és que no ho sé, igual, igual. Tòrax... tòrax potser extern, pit també extern, cervicals...

*CAF: pit, per exemple, si dic "em fa mal el pit"...?

*NAC: clar...

*CAF: perquè no és el mateix pit de la mames, que pit de la zona, no?

*NAC: no, no és *lo* mateix. Clar, quan dius "em fa mal el pit" sí, és clar. És intern. I les cervicals clar, són aquí, però si et fan mal què és, extern o intern? No ho sé. I l'espinada és igual, és que tot és...

*CAF: o sigui, posaries cervicals, espinada i ronyonada en un nivell... i coll? Coll sí que és clarament intern o clarament extern?

*NAC: és extern.

*CAF: però quan dius que tens mal de coll? La gola?

*NAC: sí, és clar.

*CAF: però la part interna del coll, et sembla més intern que “em fan mal les cervicals” o “em fa mal el ventre? O ho trobes al mateix nivell? No ho sé, eh?

*NAC: no ho sé. No, perquè quan dius “em fa mal el coll” ja saps que és a dintre, quan “em fa mal el ventre” també ho saps, que és a dintre, a menys que no tinguis una rascada sempre és a dintre. És que, tot el que fa mal és intern? Perquè, si fos així, totes les parts podrien ser considerades internes, i considerariem externa només la pell: bé que podem dir que ens fa mal l’esquena que, d’entrada, la classifiquem com una part externa! No? No sé...

CAF: sí... Bé, doncs ja està!

Entrevista a CAC

- *CAF: Vinga. Tu, si haguessis de dividir el cos humà en grans parts, quines parts té, o sigui, quines parts més grosses té el cos humà? Com el podries dividir si ho haguessis d'explicar o si fossis un assassí en sèrie i haguessis de fer trossos? Com ho faries?
- *CAC: Bueno, doncs, una, una part... Comencem per dalt. Diguem el cap, concretament. Després tot lo que és... que seria tot lo que és tòrax. Jo podria entendre com tòrax tot això, els dos braços i la part baixa de les cames.
- *CAF: *Vale*, perfecte.
- *CAC: Un, dos, tres i quatre parts.
- *CAF: *Vale*. El coll amb què va? Amb el cap o amb el tòrax? En aquesta divisió...
- *CAC: Amb el cap.
- *CAF: Amb el cap. *Vale*.
- *CAC: Jo, si hagués de tallar *algo*, el que trauria és el cap.
- *CAF: Faig sortir la part més fosca de les persones aquí, eh? Trossos, en *plan* carnisser.
- *CAC: En *plan* carnisser.
- *CAF: Molt bé.
- *CAC: *Bueno*, és que, tallaria pel mig, i faria meitat i meitat, podria ser. Podria ser això, meitat i meitat.
- *CAF: Tu diries més aviat que el cap forma part del, ai que el coll forma part del cap? O forma part del tronc?
- *CAC: No, forma part del tòrax. Jo crec que... El cap, per a mi, comença d'aquí cap amunt. I d'aquí cap avall és el, el..., t'estic marcant la gola, el punt de la gola. La gola per a mi separa el cap...
- *CAF: O sigui potser més aviat és una zona de frontera, més que una part del tronc, o una part del cap?
- *CAC: És una cosa de connexió, evidentment, de connexió entre els dos elements, evidentment.
- *CAF: *Vale*. I quines altres fronteres té el tronc?
- *CAC: Quines altres...?
- *CAF: Sí, és a dir, on separaries en els braços i en les cames, no?
- *CAC: Sí, home, al final de l'espatlla comencen els braços. xxx estar malament, perquè no, perquè no ha sortit xxx. [no s'entén bé la gravació]
- *CAF: Els engonals.
- *CAC: Els engonals, això? Els engonals. Doncs, a partir de l'*ingle* comencen els braç..., les cames.
- *CAF: *Vale*. Molt bé. El cap diríem que està compost pel que és cara i el que no és cara, no? El que no és cara, com li'n dieu? Si la Mireia s'hi fa un cop...
- *CAF: A on?
- *CAF: Aquí. Què dius?
- *CAC: Un cop a la closca.
- *CAF: *Vale*. I, les orelles de què formen part, de la cara o del cap?

*CAC: De la cara.

*CAF: De la cara. Per a tu la cara seria tot el que...

*CAC: Tot el que es veu. A veure, la cara té set forats. Un, dos, tres, quatre, cinc, sis, set.

*CAF: *Vale*.

*CAC: Sí, diu què t'estimes més, set forats al cap o un eixam d'abelles al cul?

*CAF: Un què? Un eixam?

*CAC: Què t'estimes més, que et facin set forats al cap o tenir un eixam d'abelles al cul. Això, m'ho demanava el meu pare i *hosti*, tot és prou fotut. Collons, quant..., al ca... Ell deia el cap, eh, no deia la cara, *cuidado*. Podrien ser, podrien formar part del cap, potser, les orelles. Perquè hi ha, lo que és la cara s'acaba aquí. S'acaba aquí. Jo, jo potser, penso que la cara seria ben bé el frontis, el frontal.

*CAF: El que tapes amb una màscara.

*CAC: Exacte

*CAF: Per tant, les orelles formarien part del cap.

*CAC: Sí, potser sí, potser sí. No m'ho havia plantejat mai, però ara que ho dius, sí.

*CAF: Molt bé.

*CAC: Sí, *bueno*, ara, són coses que no m'havia plantejat mai. Ara m'ho plantejo.

*CAF: No, però clar... Mmm.

*CAC: Que és lo mateix un sis per vuit que un dos per quatre?

*CAF: Què?

*CAC: Que és lo mateix un sis per vuit que un dos per quatre?

*CAF: Un dos per quatre i un sis per vuit... Sí.

*CAC: No

*CAF: Més o menys. Perquè també te'l fan marcar així.

*CAC: Sí, però un té sis corxeres i l'altre en té due..., en té quatre.

*CAF: *Bueno*. Escolta'm. Ara no sé que et volia preguntar. Ah, barba. La barba què és, el pèl, la zona on creix el pèl o les dues coses?

*CAC: La barba, com a, com a... Per a mi la barba és això. La barba és, la barba... Això, és la barbeta, la barbeta. La barba, la barba pròpiament dit... Diu aquest senyor porta barba, vol dir que té pèl a la cara, o no s'ha afaitat. Per a mi, és, porta barba, és això. Popularment el que, hi ha gent que porten barba, gent que porten bigoti i hi ha gent que no porten ni barba ni bigoti. Però, que en podrien portar. Vull dir, per a mi, forma part del pèl.

*CAF: Només el pèl.

*CAC: Sí. I també... La barbeta és una altra cosa, és això.

*CAF: A tu et semblaria molt estrany dir que m'he fet mal a la barba?

*CAC: A la barba...

*CAF: Et sonaria estrany? M'he fotut un cop a la barba...

*CAC: No, el que em sonaria més normal és un cop a la barbeta.

*CAF: *Vale*. I el bigoti també només pèl.

*CAC: Home, m'he donat un cop al bigoti, això si que no.

*CAF: No, però una rascada al bigoti.

*CAC: No.

- *CAF: Et sonaria estrany.
- *CAC: Em sonaria estrany.
- *CAF: I les celles?
- *CAC: Les celles, realment, com que és una cosa que no podem escollir, perquè la tenim, forma part del front normalment.
- *CAF: És el pèl o les...?
- *CAC: No, no, les celles és això d'aquí. I si no portessis pèl continuarien sent les celles, perquè és una part molt concreta.
- *CAF: *Vale*.
- *CAC: Perquè a tu et trauran les celles i continuaràs tenint celles. Perquè és una cosa amb la qual naixem.
- *CAF: Les celles de què formen part de la cara o dels ulls?
- *CAC: Del?
- *CAF: De la cara o dels ulls?
- *CAC: Formen part de la cara.
- *CAF: I les parpelles?
- *CAC: Dels ulls.
- *CAF: I per tant les pestanyes també, no? Dels ulls. *Vale*. Hi ha alguna diferència entre forat del nas, nariu i fossa nasal? Fas alguna diferència quan parles? Què dius?
- *CAC: Els forat del nas, nariu i fossa nasal. *Bueno*, fossa nasal sé lo que vol dir però no ho dic mai. Per a mi són els forats del nas o els narius. Per a mi és un, un sinònim. Les fosses nasals ho trobo un tecnicisme que no, que no fas servir habitualment quan parles.
- *CAF: *Vale*. Però vol dir el mateix que forat del nas?
- *CAC: Dius, home, doncs mira, em surt sang del forat del nas o em surt sang pels narius. Però no dius em surt sang per les fosses nasals.
- *CAF: *Vale*.
- *CAC: Vaja, jo almenys, eh.
- *CAF: Mm..., digues-me parts de la boca.
- *CAC: Parts de la boca. *Bueno*, les dents. Vejam, parts de la boca. Comencem per fora, pels llavis. Per a mi. Formen, formen part de la boca. Després, les dents, les genives, la llengua, el paladar, la part de dalt. Això, això, no sé com se'n diu. El sota, eh, és a dir, posant-ho sota la llengua, que diuen normalment. Però no sé si té un nom concret. Segur que el té, però no el conec. M'he mossegat la llengua, m'he mossegat el... Això tampoc, lo d'aquí.
- *CAF: La part de dins.
- *CAC: La part de dintre, no tinc ni idea de com es diu. No tinc ni idea. I podria formar part, la, la gola, això, lo que, quan tens mal de..., però no sé si forma part del coll o forma part de la boca.
- *CAF: I la campaneta?
- *CAC: Exacte, és una altra història. Forma part de la boca o forma part del coll. Jo potser crec que forma ja més, una mica més avall ja potser forma part de, de, de la, del canó, diguem, de la, de la gola.
- *CAF: Hem quedat que la boca feia, formava part de la cara, no?
- *CAC: La boca, forma part, home, està integrat en la cara. Vejam, un moment, els llavis, formen part de la cara, que són la part externa. La boca està

dintre, i si et fa mal la boca et fa mal gol... No crec que la boca internament formi part de la car..., forma, conceptualment, forma part el llavi.

*CAF: *Vale*, una part de la boca forma part de la cara, diguéssim.

*CAC: Sí, fins i tot, fins i tot jo diria que les dents.

*CAF: Si es veuen, no? I si treus la llengua?

*CAC: Si treus la llengua ets un *maleducat*, he, he.

*CAF: Però, tu creus que, que el que forma part de la cara és el que es veu? És a dir, si jo trec la llengua, en aquest moment, en aquesta expressió, la llengua formaria part de la cara.

*CAC: Evidentment. A més, a més és una expressió molt, pot ser simpàtica, pot ser divertida i pot ser grollera. Però si jo faig així forma part de la cara. La gent em veuran, forma part de la meva cara.

*CAF: *Vale*. I l'entrecella de què forma part, de les celles, del front, de la cara?

*CAC: L'entrecella és això d'quí.

*CAF: Sí

*CAC: Jo crec que forma part del, del front. Del front, i, i també, és clar, en un moment determinat forma part... A veure, és que és clar, una cosa és físicament i l'altra és, és, una altra és l'expressió de la cara. Com entendre la cara com a reflex d'una, d'un estat d'ànim. Per exemple, jo si, si faig això, que *en español se llama fruncir el ceño*, i en català com es diu?

*CAF: Arrugar...

*CAC: Arrugar el front. Bé, però, vull dir, si jo faig això mostro preocupació o..., en canvi, quan rius normalment no sols riure amb la, no sols riure amb, amb això arrugat. M'entens? En, en tensió. Per tant, jo crec que forma part de l'expressió de la cara, però físicament potser és el front.

*CAF: *Vale*.

*CAC: Més que no els ulls.

*CAF: Eh, em fas les parts del coll? El coll té parts, no?

*CAC: Sí.

*CAF: Quines parts té el coll, quines parts podries assenyalar?

*CAC: *Bueno*, doncs, mira el, la, potser jo perquè costa (?) una mica a pronunciar-la, el, el, la nou aquesta, que no sé com es diu, la gola, la, la, el, el..., lo més visible és això.

*CAF: Sí, la nou del coll. I per darrere, com en dius?

*CAC: I per darrere, el clatell. A veure, el clatell, què és més amunt o més amb el coll? No, no. Em foten una clatellada. Me la foten... Clar el clatell és que també pot ser una mica la part on ja hi ha pèl, el clatell. Això seria..., doncs no ho sé. No sé com es diu això d'aquí ben bé. Lo que no hi ha pèl del coll, no sé com es diu. Això és el coll, la part posterior del coll. El clatell per a mi és més amunt.

*CAF: *Vale*.

*CAC: Una clatellada, te la foten on hi ha pèl.

*CAF: On hi ha pèl.

*CAC: Per a mi sí.

*CAF: I llavors, la, la part on no hi ha pèl és coll?

*CAC: És coll.

- *CAF: Encara que sigui darrere.
- *CAC: Et pengen pel coll, sí, sí.
- *CAF: *Vale*. El tronc, quines grans parts té?
- *CAC: El tronc.
- *CAF: Sense entrar en detalls.
- *CAC: Entenent, per tant, d'aquí cap avall. *Bueno*, doncs, mira, el tò..., això d'aquí, que, diguem, on les dones teniu el pit i nosaltres també en tenim però no s'han *desarrollat*. Diguem, el pectoral, diguem-ne. Tindríem això d'aquí que hi ha, que aquí deu haver-hi la..., no trobo com es diu això que t'hi fa la pulsio, la pulsio aquesta. Sí, aquí...
- *CAF: Sí, l'os aquest.
- *CAC: L'os aquest, que és *l'esternon*, suposo que es diu. Després aquí ja hi ha la part més complicada, que és la panxa. Els homes quan fan cinquanta anys. El que és la panxa i el baix ventre, que xxx, que per a mi és entre això i, la part entre els òrgans sexuals i la panxa xxx. [No s'entén bé la gravació]
- *CAF: I per darrere?
- *CAC: Collons, l'espatlla.
- *CAF: I per davant?
- *CAC: Per darrere, què vols dir?
- *CAF: Quines parts hi ha per darrere? Hi ha l'esquena.
- *CAC: Per darrere hi ha el... A veure, hem de parlar, amb tecnicismes o amb paraules normals de fer-les servir?
- *CAF: No, no, amb paraules de tota la vida.
- *CAC: Doncs, no ho sé... Això, la, la, la, els dos, els dos costats de l'esquena. Hi ha una paraula que el meu pare feia dir molt, eh, la, la d'això, la, ai!, com es deia? La costellada. Fotre, he fotut una cost... Això, tot lo que és això d'aquí darrere, eh, la, com ho deia? No era la costellada. La...
- *CAF: La ronyonada?
- *CAC: No, la ronyonada és més avall. No, no quan queies d'esquena, i et feies mal a la columna vertebral. M'he fotut una, una... Tot això seria lo que és la columna vertebral, i la ronyonada seria més avall. Més avall. I aquí també, és clar, hi ha la part, la part, a la part de davant, en algun lloc deu haver-hi el *flato*, que quan camines..., jo me'n recordo que, de vegades, quan camines, has acabat de dinar o així, et fa mal aquí, et fa mal. Això no sé de què ve. Però, però es el *flato*. Sí, que fa mal.
- *CAF: Panxa i ventre és el mateix?
- *CAC: Mm..., per a mi, panxa i ventre. Per a mi la panxa... Em fa mal la panxa, tinc mal de ventre. Eh, per a mi, ventre és més intern i panxa és més extern. Quan parlo del ventre parlo més de la part interior, i la panxa és lo que realment, per a mi, potser perquè tinc panxa.
- *CAF: I l'abdomen?
- *CAC: Ai, és una... Si estem parlant de temes col·loquials, jo no l'utilitzaria, aquesta fórmula. Sé més o menys on està. Sé que no està a la planta del peu, sé que estarà per aquí...
- *CAF: Però no ho fas servir.
- *CAC: M'han fotut un cop a l'abdomen. No, perquè no el sabria situar exactament. No el sabria situar exactament.

*CAF: *Vale*.

*CAC: En canvi, si em foten un cop als ronyons, tinc mal als ronyons.

*CAF: *Vale*.

*CAC: Malgrat que a vegades pots anar malament, no? La carcanada, la carcanada!

*CAF: Ah, la carcanada, molt bé.

*CAC: Eh, la carcanada, mon pare deia, hòstia, en aquest li trenc la carcanada. Que probablement deu ser la columna vertebral, la carcanada. Un sinònim, potser, de...

*CAF: La, la carcassa. Tota la carcanada.

*CAC: La carcanada, sí.

*CAF: Tota, tota l'estructura, no?

*CAC: Sí, tot això d'aquí. *Bueno*, doncs tot això d'aquí darrere.

*CAF: El meu pare s'ho menja del pollastre.

*CAC: Exacte. Tot això d'aquí darrere perquè és la carcanada.

*CAF: El baix ventre o el sota ventre forma part del ventre o és una part diferent que està a sota del ventre? És a dir, està a dins o fora del ventre, el sota ventre?

*CAC: Ni idea. *Bueno*, per a mi està a sota.

*CAF: Però, en forma part o és una part diferent?

*CAC: Però, no, no, no sabia, no el sabia situar.

*CAF: No ho diries, tu, sota ventre.

*CAC: No, no, no, és, no. No, hòstia, el sota ventre, suposo que deu estar aquí, ben bé a sobre de, de, dels òrgans, sexuals. Suposo.

*CAF: *Vale*.

*CAC: Més o menys. Per aquí, deu estar.

*CAF: *Vale*.

*CAC: Però no és, no és una paraula que jo faci servir, el sota ventre. Més ben dit, la relaciono més amb, amb, amb el *bajo vientre*, que diuen en castellà. És que en català no sé ni si es fa servir molt, el sota ventre.

*CAF: Baix ventre, sota ventre.

*CAC: Baix ventre? No ho sé. *Bueno*, jo, jo no el faig servir.

*CAF: Jo ho he sentit més potser en dones, no? Perquè, no?, és allà on et fa mal quan tens la regla. Això està aquí. Que potser sí que les dones... *Bueno*, jo ho he sentit.

*CAC: Ah.

*CAF: Passem a la zona genital. Em pots dir parts? Comencem per l'home o per la dona, per qui tu vulguis. Em pots dir parts?

*CAC: De la zona genital. *Bueno*, doncs a veure...

*CAF: Parts externes, eh.

*CAC: Parts externes. Doncs, els ov..., tant els homes com les dones..., externes, doncs, els ovaris..., evidentment...

*CAF: No, això és de les dones.

*CAC: *Bueno* i els ous dels homes com es diuen?

*CAF: Els ous.

*CAC: Els ous.

*CAF: O testicles.

*CAC: Testicles, exacte.

*CAF: O digues..., no!, però tu digues-ne com en diguis.

*CAC: Els collons.

*CAF: Els collons.

*CAC: El, la cigala pròpiament dit. El *capullo*, i, o sigui, el *capullo* quan, quan descapulla, per entendre'ns, eh, perquè jo havia tingut un problema, que era que em costava. No vaig arribar-me a operar, però a mi durant uns anys em va costar, no? Per tant, diferenciava molt quan era a dintre o estava a fora, per entendre'ns. I, *bueno*, i la part de, de, del pèl.

*CAF: I de les dones? Per fora?

*CAC: Per fora, suposo que és la, la vulva, no? I... La vulva, que es lo que recobreix per fora, i després ja seria la vagina, però això ja és més a dintre.

*CAF: És a dintre. Podem dir llavis de la vulva, no?

*CAC: Què?

*CAF: Llavis de la vulva.

*CAC: Llavis de la vulva.

*CAF: Però, si jo et dic llavis, d'entrada, pensaràs en els de la vulva?

*CAC: En els llavis de la boca.

*CAF: Els llavis de la boca. I si et dic galta?

*CAC: En això.

*CAF: En això. No en les galtes del cul.

*CAC: No.

*CAF: En, en aquest cas, doncs, sempre hi hauríem d'afegir, és a dir, per a tu seria més rellevant...

*CAC: Però potser s'entendria més bé natges.

*CAF: Natges.

*CAC: Si em dius, natges, sí que pensaré en les galtes del cul. Però si em dius galta, em fa, no sé, m'he fotut un cop a la galta, em pensaré que la galta ha sigut aquí, no pas... Miraré a veure si t'has fet mal. Ara, si dius, m'he fotut un cop a les natges, entendre que, que, que... I tampoc m'agradarà, perquè suposo que les tens molt maques.

*CAF: Si et dic que et fotrè una galtada?

*CAC: Em fots una galtada a la cara, evidentment.

*CAF: A la cara.

*CAC: I una natjada al cul.

*CAF: *Vale*. De l'esquena, tu en fas parts?

-Parts de l'esquena?

*CAF: O per a tu és un tot.

*CAC: No, no.

*CAF: No. *Bueno* abans ja m'has dit les espatlles...

*CAC: Les espatlles, els *omoplats* aquests, que no sé com es diuen, suposo que es diuen *omoplats*.

*CAF: Això, de normal no ho fas servir, diguéssim. *Omoplats*.

*CAC: No, però, veus, això sí que...

*CAF: No crec que a casa diguin ai...

*CAC: No, però sí que sí algú m'ho diu, ho identificaré ràpidament. Sí, no, no, no em pensaré que estan a, a...

*CAF: I dorsals? Ho fas servir això?

*CAC: No

*CAF: I lumbar?

*CAC: Sí.

*CAF: Lumbar potser més.

*CAC: Potser més. La zona lumbar.

*CAF: *Vale*. Lumbar i ronyonada és la mateixa zona?

*CAC: Aquí hi ha lo que estava pensant, que si jo feia servir ronyonada o lumbar. Si no és lo mateix estan molt a prop. I podria portar a equívoc. O sigui, mentre estava dient això de lumbar pensava que jo potser hauria dit m'he fotut un, m'he fotut una ronyonada. No diré m'he fotut, uns, uns lumbar, no, més aviat, jo, per a mi, és un sinònim, malgrat fer-ho, però. Perquè els ronyons és una cosa, i la zona lumbar, quan tens lumbàlgia, lumbàlgia és que quedes encarcerat de tot això d'aquí.

*CAF: Aquí baix, no?

*CAC: I no sé si ve dels ronyons, la lumbàlgia. Saps lo que vull dir, si es relaciona amb els ronyons.

*CAF: Però a tu quan et fa mal la ronyonada, no penses necessàriament en els ronyons, no? Penses en la zona.

*CAC: No, que em fot mal en la zona.

*CAF: La zona aquesta. Però no necessàriament dels, dels ronyons.

*CAF: Sí, *vale*. Molt bé, ara t'ensenyaré...

*CAC: I tot això, tu te'n recordes de memòria?

*CAF: De què?

*CAC: De tot això, te'n recordes de memòria?

*CAF: He fet deu o dotze entrevistes...

*CAC: Digues.

*CAF: Ara t'ensenyaré uns dibuixos de parts de dintre. Comencem, anem mirant dibuix per dibuix i em dius, ai! és que no sé com fer-ho. Em dius què veus en cada dibuix, els òrgans que veus, quina funció fan més o menys si ho saps i si no ja t'ho preguntaré jo.

*CAC: Molt bé. Comencem per...

*CAF: Pel cap, per exemple.

*CAC: No, no. Comencem per la, per la boca.

*CAF: Vinga.

*CAC: *Joder*. Doncs... Bé, això d'aquí deu ser el paladar, possiblement.

*CAF: No cal que siguis tan específic, eh.

*CAC: Bé, doncs això deu ser la, la, la... A veure, una cosa és la part digestiva, que deu ser aquesta, i l'altra és la part respiratòria, que deu ser aquesta, evidentment.

*CAF: Exacte, sí.

*CAC: Per tant per aquí baixa el, això deu ser l'esòfag, que baixa el menjar, va parar en els, això és el ronyó.

*CAF: No.

*CAC: No, el fetge.

*CAF: Molt bé.

*CAC: Això deu ser el ronyó.

*CAF: No, això és l'estómac.

*CAC: Ah, això és l'estómac. I tot això d'aquí l'aparell digestiu amb, amb el budells.

*CAF: Molt bé.

*CAC: I aquí ja va el recte i s'ha acabat.

*CAF: I..

*CAC: El que no sé és això d'aquí dalt.

*CAF: Això són les glàndules.

*CAC: *Vale*.

*CAF: I això petit?

*CAC: L'apèndix. Jo ja, jo no el tinc.

*CAF: T'ho van treure.

*CAC: Mh.

*CAF: Per això el coneixem, no? Perquè a la gent els hi treuen.

*CAC: Perquè a la gent els hi solen treure i, a més a més, diu que no serveix per gaire res...

*CAF: *Vale*. I el fetge, per què serveix?

*CAC: El fetge. A veure, el ronyó... El fetge, per filtrar la sang, no? Té a veure amb la sang. Sí.

*CAF: Té algun líquid, el fetge, a dintre?

*CAC: És un filtre. Si té líquid, el fetge? I jo què collons sé.

*CAF: Quan vomites...

*CAC: Eh?

*CAF: Quan vomites, al final, quan ja no tens menjar a l'estómac, què treus?

*CAC: Bilis.

*CAF: No ho associes amb el fetge, la bilis?

*CAC: Jo no.

*CAF: *Bueno*, és el líquid del fetge.

*CAC: Per manca d'informació, evidentment.

*CAF: Ai, ara no, ara he perdut el paper que feia servir. Aquí. Molt bé.

*CAC: I això d'aquí deu ser l'aparell respiratori, no? La tràquea.

*CAF: Sí.

*CAC: i els pulmons.

*CAF: Sí. I què més? Aquí sota? Als cantants, què els hi diuen?

*CAC: Aaaaah! D'acord, sí, sí, sí. Sí, els, ai, el d'allò, collons. Els ventrílocs també ho fan servir. La, la...

*CAF: Exacte. Que és un múscul.

*CAC: Sí, *Bueno*, les, allò que, que, que quan canten agafen l'aire de la... Espera't, ja t'ho diré. Justament l'altre dia en Carreres en parlava tota l'estona. La..

*CAF: El, el. El di...

*CAC: El diafragma. El diafragma.

*CAF: Molt bé. Coneixes el nom d'una membrana que envolta els pulmons?

*CAC: No. Però podria ser la pleura?

*CAF: Sí. Per que la coneixem, la pleura? Per què no és gaire vistosa, diguéssim.

*CAC: Eh, per una *enfermetat* que es diu tuberculosi. Ho sé perquè el meu pare la va tenir.

- *CAF: Sí, molta gent ho coneix per això, eh. Anem a l'aparell urinari. L'aparell del pipí. Què hi ha aquí? Pensa que això és la, la zona aquesta petita d'aquí, eh.
- *CAC: Això, els testicles, deu ser això? No, no, això deuen ser el, els, per aquí, això, deuen ser els ronyons. Els ronyons.
- *CAF: *Vale*.
- *CAC: Els ronyons, que depuren. Això, no sé que és.
- *CAF: La bufeta.
- *CAC: Això és la bufeta. I això és el, el d'allò masculí. I aquí hi ha els testicles.
- *CAF: *Vale*, els testicles. I la pròstata?
- *CAC: Hòstia, ja m'has cardat. No, no, no sé el que és. No sé què, què... Et, et, impedeix pixar. Que va malament per pixar. Per tant, pot ser que sigui, és això tan petit d'aquí blau. No ho sé.
- *CAF: Exacte. Tan petit i tants problemes, eh.
- *CAC: I tants problemes greus.
- *CAF: I aquí?
- *CAC: Això és el mateix però en senyora, no?
- *CAF: En senyora.
- *CAC: *Bueno*. Aquests deuen ser els ovaris.
- *CAF: Sí.
- *CAC: I això deu ser la vagina, i això no sé. Això d'aquí deu ser el conducte que fa...
- *CAF: Hi ha dones que els hi treuen, això.
- *CAC: *Vale*. Això deu ser, les trompes, no? No, no, no allò és un lligament de trompes.
- *CAF: Les trompes són això.
- *CAC: Les trompes són això. I això la vagina. No, no, no, no, no, no.
- *CAF: On es fan els nens.
- *CAC: Eh?
- *CAF: On creixen els nens, aquí dintre. Aquí s'hi fan els nens.
- *CAC: El, quan, els hi treuen perquè tenen de fer-los la cesària, no?
- *CAF: No, això els hi treuen de vegades quan són grans, perquè hi ha algun problema o així. Els hi extirpen. La matriu.
- *CAC: Això és la matriu.
- *CAF: O l'úter.
- *CAC: L'úter. I allò que fan a les mores?
- *CAF: No, allò és el clítoris.
- *CAC: És el clítoris, aquí baix, no?
- *CAF: Hi ha algun òrgan que l'associïs o que s'hagi associat i que tu ho sàpigues a alguns sentiments, emocions...
- *CAC: Sentiments, emocions.
- *CAF: Que, que, que durant, al llarg de la història s'ha associat a algun sentiment.
- *CAC: *Bueno*, jo diria el cor però no té res a veure, científicament.
- *CAF: No, és igual, encara que no tingui res a veure científicament...
- *CAC: Científicament, no té res a veure. El que, les sensacions diguem que vindrien de, vindrien del cervell.
- *CAF: Però la gent ho diu, no? No, però encara que científicament no d'allò...

- *CAC: El cor.
- *CAF: El cor. A què s'associa?
- *CAC: Home, més que el fetge segur. El cor s'associa a l'amor, s'associa a l'estimació. Bàsicament a això, a l'estim..., als sentiments diguem d'afecte, d'afecte envers altres persones. Malgrat que, *bueno*, ja sabem que es pot morir del cor i no necessàriament...
- *CAF: I si dius que una persona no té cor, què vols dir?
- *CAC: Si una persona no té, si una persona no té cor?
- *CAF: Si dius "aquesta persona no té cor".
- *CAC: Aquesta és una mala persona.
- *CAF: *Vale*.
- *CAC: *Bueno* mala persona... És insensible, és una persona... És una frase feta, diguem, eh.
- *CAF: Ja, ja, ja.
- *CAC: Perquè si una persona no té cor, la palma.
- *CAF: Exacte.
- *CAC: I si a una persona li treuen el cor i li posen un altre tipus d'element, no té cor però pot ser molt bona persona.
- *CAF: És a dir, diríem que és la seu de les, dels sentiments, no, el cor?
- *CAC: És la màquina que fa funcionar, és el motor que fa funcionar la màquina, i suposo que per això, quan se'n van adonar, doncs varen associar el, això...
- *CAF: I el fetge, no l'associes a cap sentiment o cosa? O emoció o algun tret de caràcter o...?
- *CAC: Sí, m'ha fotut una *patada* al fetge, sí.
- *CAF: Què vol dir això?
- *CAC: Que m'ha fotut una gran putada, vol dir. Quan algú et fa mal, dius, dius, hòstia, aquest *tio* és com... M'ha caigut com una *patada* al fetge, per exemple. Una frase feta, per exemple, de la mateixa manera que, que estar enamorat es pot associar al cor, però que et fotin una *patada* al fetge vol dir que un *tio* t'ha fotut una putada o que t'ha fet mal.
- *CAF: *Vale*. I quan dius que, per fer això, s'ha de tenir molt de fetge. Què vol dir això?
- *CAC: Sí, més que fetge molt d'estómac, també es diu.
- *CAF: Estómac.
- *CAC: Més que fetge molt d'estómac. Jo crec que, hòstia, s'ha de tenir molt d'estómac, per fer això. Home, vol dir que has d'aguantar molt. I que no has d'espantar-te, i que una cosa és desagradable, però que l'has de fer. I que, que, que tu potser no ho faries, i que un altre té molt d'estómac... Però no ho diu d'una forma admirativa, més aviat ho diu com a crític, no?
- *CAF: I..., què et volia dir? Les entranyes?
- *CAC: Les entranyes. És que no té entranyes. Bé, doncs, és clar, les entranyes jo suposo que és el més interior del cos i... Però, és clar, aquesta persona no té entranyes. És una altra frase feta, però que no havia mai pensat, mai m'havia aturat a pensar què vols dir quan dius no té entranyes. Vol venir a dir que no té sentiments. Podríem relacionar-ho amb no té sentiments, no té.... Sí. Entranyes, no sabia, les entranyes podrien ser el menuts, per exemple, parlant de carnisseria, per exemple. I no, no. No té entranyes jo

crec que vol dir que no té sentiments, que no té senti..., que no té consciència, que no té..., o que, que, és una persona que... És un, és un, és una manera de catalogar un tipus de persona.

*CAF: Abans a la llista aquella que m'has fet m'hi has posat la melsa.

*CAC: Melsa.

*CAF: Per què serveix la melsa?

*CAC: Ni punyetera idea.

*CAF: On és?

*CAC: Per aquí baix. Però, la melsa, la melsa... I mira que l'altre dia vaig demanar perquè servia la melsa... Sí que ho sé, perquè a un meu amic li han extirpat la melsa, li han tret la melsa. I em va dir que servia per protegir del greix... Alguna cosa del greix, té a veure amb la melsa. Li han extirpat tota la melsa.

*CAF: Però com és que, que, o sigui per a tu la paraula melsa no és tan estranya com bronquíols, no? Pots dir, o sigui, la melsa és una paraula que tenim al cap...

*CAC: Sí.

*CAF: Per què, si no, és a dir, si no sabem perquè serveix...

*CAC: No sabem perquè serveix.

*CAF: ... com és que és un nom comú, melsa?

*CAC: No ho sé. No ho sé

*CAF: Perquè és comú, no, no és estrany?

*CAC: Sí, la melsa és una part del cos... No sé, jo crec que...

*CAF: Es menja?

*CAC: De melsa? Jo no n'he menjat mai. Quin fàstic! *Bueno*, suposo que hi ha gent que se les menja i que segurament que deu ser bona, no? Com els ronyons i com el fetge, que tampoc n'he menjat mai. Però, jo suposo que són aquell tipus de... És que, potser, lo més evident és que el fetge, la, la, sabem perquè serveix, el fetge, no? Per depurar la sang. Ara bé, els ronyons i... Hi hauria tres nivells, el fetge, ronyons i melsa. El fetge, fins i tot puc explicar perquè serveix. No coneixia el líquid, no sabia què era la bilis. Els ronyons, ja no ho tinc tan clar. I la melsa, no en tinc ni la més remota idea. Però existeix, *haberla*, *hayla*. Jo l'altre dia, això, vaig demanar-ho a un amic meu i no deu ser massa importantíssim perquè m'ho va explicar i ara no me'n recordo. O sigui que no deu ser una qüestió, jo suposo que no deu ser una qües... A veure, per entendre'ns, si agafes un càncer de melsa, no ho sé si et mors directament, o, o, o.... Perquè si agafes un càncer de fetge la palmas. Això, va a missa, si no hi arribes a temps. En canvi, de melsa, no ho sé, entens. Per tant, per a mi no és *orga* de vital, vital.

*CAF: *Vale*. Doncs, ja està.

*CAC: Ja està?

*CAF: Ja està!

Entrevista a ANS

- *CAF: Un segon, que necessito la meva carpeta vermella. Si haguessis de dividir el cos en trossos grossos..., imagina't que mates una persona i l'has de tallar en trossos, molt grans, quins talls faries?
- *ANS: Aquí sota el pit... Quatre trossos, dius?
- *CAF: En els que tu vulguis, però no gaires, algun tros. Els tross...allò...
- *ANS: En tres trossos?
- *CAF: Les parts més importants de les persones.
- *ANS: D'aquí sota, aquí sota i xxx quedarien les cames soles, la panxa i això.
- *CAF: O sigui, el tronc...
- *ANS: Sí.
- *CAF: ...i les cames. I el cap?
- *ANS: Tot això a part, una altra.
- *CAF: Una altra. El cap, el tronc i les cames. Separat. I els braços?
- *ANS: Els braços, que anessin amb aquí.
- *CAF: Amb el tronc.
- *ANS: Sí.
- *CAF: *Vale*. I el coll, on aniria, amb el cap...
- *ANS: Amb el cap.
- *CAF: ...o amb el tronc?
- *ANS: No, amb el cap.
- *CAF: Tu diries que el coll és una part del cap.
- *ANS: Sí.
- *CAF: Sí. *Vale*. I el cap, quines parts hi ha en el cap? Tenim la cara, no?
- *ANS: La cara.
- *CAF: I què més?
- *ANS: I les orelles, i el cervell...
- *CAF: I això com es diu?
- *ANS: La closca aquesta, no sé com en diuen. El que... És una, és una de les que hi ha aquí que no sé com en diuen.
- *CAF: Però si em faig un cop aquí, què dius, m'he fet un cop a on?
- *ANS: Al cap.
- *CAF: Al cap, igual, no? Encara que sigui sense la cara?
- *ANS: Sí.
- *CAF: *Vale*. I el front, el front de què forma part? De la cara o del cap?
- *ANS: Del cap.
- *CAF: Del cap. I les orelles també.
- *ANS: No.
- *CAF: Les orelles van a part.
- *ANS: Vénen més avall.
- *CAF: O sigui, hi ha la cara, les orelles i el cap.
- *ANS: I el cap.
- *CAF: Les orelles van així, a part. *Vale*. I mmm... Digues més parts de la boca.
- *ANS: Les galtes, els llavis, la *llenga*, el paladar i les dents. I aquella *llengueta* que hi ha...
- *CAF: Com es diu la *llengueta* aquella?
- *ANS: La *llengueta*, en diuen.

*CAF: *Vale*. I la campaneta, no?

*ANS: O la campaneta.

*CAF: O la campaneta. I del nas, quins trossos fem, del nas? Quines parts hi ha?

*ANS: Aquí no n'hi ha gaires, aquí nom..., el nas va tot sol. És una peça.

*CAF: I això té un nom?

*ANS: Sí, els narius.

*CAF: I per dintre?

*ANS: Per dintre, fan forat i va cap al coll.

*CAF: Cap a on?

*ANS: Al coll.

*CAF: Ah, cap al coll, per dintre. I dels ulls, quines parts hi ha, dels ulls?

*ANS: No gaires. Hi ha les celles, eh, lo que tapa. Les celles, los *pàlpols* o no sé com en dieu...

*CAF: El què, el què?

*ANS: Això, *pàmpols* o...

*CAF: Les parpelles?

*ANS: Les parpelles. I els ulls.

*CAF: *Vale*. I això, aquests pèls?

*ANS: Això, les celles.

*CAF: I això?

*ANS: Les celles i, sí, i això en diuen... ara no me'n recordo. Les celles.

*CAF: Les pestanyes?

*ANS: Les pestanyes.

*CAF: I mmm... Així, doncs, les celles, les celles formen part dels ulls.

*ANS: No. Si s'haguessin de treure els ulls, les celles poc que s'haurien de treure.

*CAF: Les celles formen part de la cara...

*ANS: De la cara.

*CAF: ...o del front.

*ANS: Sí, perquè va amb lo altre enganxat.

*CAF: De la cara o del front?

*ANS: Del front.

*CAF: Del front. I mmm... Ara no sé què et vol... Això. Si jo dic barba, què vol dir barba, què és la barba?

*ANS: La barba és això.

*CAF: Això. I també hi ha la barba que és un, que és pèl.

*ANS: És pèl, la barba, sí és, és pèl, que ve així.

*CAF: Però també vol dir la zona aquesta, no?

*ANS: La barba, sí.

*CAF: Tot això, en dius barba.

*ANS: Sí.

*CAF: I el bigoti, el bigoti és pèl o és la zona, o és totes dues coses? Tu tens bigoti?

*ANS: Sí, però no és veu. Però als homes els hi creix, el pèl. No sé què fa.

*CAF: Però, el bigoti només vol dir el pèl? O també això?

*ANS: Sí, això també és bigoti.

*CAF: Encara que no hi hagi pèl.

*ANS: Sí.

*CAF: I a les celles, si no hi hagués pèl, també serien celles?

*ANS: Home, no sé, potser no, no serien celles llavors seria el front.

*CAF: Vale. Però el bigoti sí, si no hi ha pèl és bigoti.

*ANS: El bigoti sí.

*CAF: Vale. I la barba també. Molt bé. Mmm, panxa i ventre és el mateix?

*ANS: La panxa..., la panxa... és una pell i els budells van a dintre amb una bossa.

*CAF: I el ventre?

*ANS: El ventre, ves, un *aparato* més diferent de la, del budells.

*CAF: Però panxa i ventre són la mateixa cosa?

*ANS: Van junts.

*CAF: És el mateix.

*ANS: Van junts. Perquè quan ho treus, els budells, del..., jo dic en un porc, eh,... sortia budell i , i el ventre tot junt, tot això s'havia de rentar junt.

*CAF: Però si tu dius em fa mal la panxa... Tu què dius panxa o ventre?

*ANS: La..., la panxa. És perquè has menjat alguna cosa que se t'ha posat malament.

*CAF: És la part de dintre.

*ANS: Sí.

*CAF: Però si et dic que m'ensenyis la panxa?

*ANS: Home, la panxa és la pell.

*CAF: També és la part de fora.

*ANS: Sí.

*CAF: Són les dues coses.

*ANS: Sí.

*CAF: I el ventre, també?

*ANS: El ventre no es veu.

*CAF: El ventre és la part de dintre.

*ANS: Perquè queda, queda de part de dintre.

*CAF: No puc dir "ensenya'm el ventre".

*ANS: No, és clar que no.

*CAF: Ah, I hm..., i l'abdomen és lo mateix? O abdomen tu no ho fas servir?

*ANS: No sé pas què és, l'abdomen. És que jo no, no... moltes coses... no sé, diuen em fa mal el costat, o els ronyons. Jo, no n'he tingut mai, ni de mal de ronyó... Em fa mal l'esquena però no sé si són els ronyons. Però, de vegades estàs cansat i diuen "oi, quin mal d'esquena, els ronyons", i jo tampoc ho sé, perquè no, no és, és que em fa mal perquè he treballat o..., tot això.

*CAF: O sigui, l'esquena, sense...

*ANS: L'esquena, l'esquena.

*CAF: ... sense trossos. L'esquena no té trossos.

*ANS: No, no, va per tot una peça, fa com l'espina, que és la cosa més important del cos, i les costelles van enganxades a la, a l'espina, que fan la corba, llavors en aquí, que s'enganxen aquí davant en us os, un os que es pot trencar sense..., que no és gaire fort.

*CAF: Ah, no? Aquest d'aquí el mig, l'estènum?

*ANS: És un os que es pot trencar, d'aquests que són... tendrums.

*CAF: Ah, si? L'os d'aquí el mig?

*ANS: Sí.

*CAF: Ah. Molt bé. I hm... Ai, ara m'has anat a l'esquena i m'he perdut.

*ANS: Ah.

*CAF: I més avall, què hi més avall?

*ANS: Les anques.

*CAF: Ah, de l'esquena. Les anques.

*ANS: Les anques i aquest os que et dic travessar que aguanten els ossos per les cames.

*CAF: Els malucs.

*ANS: Sí.

*CAF: No? Els malucs.

*ANS: Sí, és un os travessar que fa la, la.., el pont, aquest, ai, la, el..., una base (?), que hi ha els ossos, hi van allà, perquè es mouen en allà. Que això és el que li van treure a l'Amadeu.

*CAF: Ah. I per davant, què hi ha? Les dones què tenen per davant, aquí baix?

*ANS: Mira, tot això d'aquí és... del cul.

*CAF: Com es diu? O no ho dius?

*ANS: No ho dic mai.

*CAF: I els senyors què tenen?

*ANS: Ui!, Els ous, que diuen. Però no, són..., ai, com en diuen... els? Ai, me n'he obl... ho deia, ho sentia dels porcs. Els... Noia, ara no me'n recordo.

*CAF: *Bueno*, els ous i què més tenen?

*ANS: I la, una verga, diuen, un cosa que s'estira sis segons.

(Riures)

*CAF: Molt bé. I, i del coll? Aquí davant què hi ha?

*ANS: Aquí hi ha lo de que mengem, la..., la canonada aquesta, i una cosa que ve del fetge per respirar. Sí, que hi ha un canó, hi ha... un per respirar i l'altre per menjar. Hi ha dos *tubos* aquí.

*CAF: Ui, això ja m'ho explicaràs després, que t'ensenyaré uns dibuixos. I per darrere?

*ANS: I per darrere, la, la d'això arriba en el cap, la, l'espina.

*CAF: Per si et fan, si et fan mal aquí, on et fan mal? Com es diu això?

*ANS: El coll. L'espalla o...

*CAF: El clatell no?

*ANS: El clatell o... coses així.

*CAF: Ara t'ensenyaré.... Un segon, que engego això. Ara t'ensenyo uns dibuixos. M'expliques, m'expliques què hi veus, en aquest dibuix?

*ANS: Sí, el *tubo* que va cap a l'estómac i els budells.

*CAF: On és l'estómac?

*ANS: En aquí.

*CAF: Això?

*ANS: Sí.

*CAF: I això què és?

*ANS: Això deuen ser... El fetge. El fetge deu ser.

*CAF: I què té el fetge?

*ANS: Una cosa que en diuen el fel.

*CAF: I per què serveix el fetge?

*ANS: El fetge, no ho sé, però el fel sí que ho sé, perquè quan no pots pair surt suc, d'aquell negre, i jo no el tinc i per això em costa de pair.

*CAF: *Vale.*

*ANS: Per això t'ho dic.

*CAF: I l'estómac per què serveix?

*ANS: Per moldre tot el menjar.

*CAF: I a sota de l'estómac, què hi ha?

*ANS: Hi ha els budells?

*CAF: I a sobre dels budells, aquí, això blanc?

*ANS: Greix, deu ser això.

*CAF: No. Me l'has dit abans. El pàncrees.

*ANS: El pàncrees, sí.

*CAF: Per què serveix, el pàncrees?

*ANS: No ho sé. Perquè em penso que..., diuen del pàncrees, sí, perquè mira hi ha molta gent que diuen que agafen un càncer al pàncrees. No sé, és com, com una carn, això, que es deu fer...

*CAF: I aquí al costat de l'estómac, aquí no hi està dibuixat, però hi ha un altre òrgan.

*ANS: Al costat de l'estómac? El cor.

*CAF: No, aquí sota.

*ANS: Aquí, hi ha una cosa petita.

*CAF: Què és?

*ANS: No sé com en diuen, d'allò tan petit? Hi ha una cosa petita, una... A l'estómac, hi porta un... *L'apendis.*

*CAF: No, l'apèndix és aquí. Mira, és això.

*ANS: És aquí? No sé de què...

*CAF: La melsa.

*ANS: La melsa, va amb el fetge.

*CAF: Però està aquí, darrere l'estómac, no?

*ANS: Ah, no sé, però va amb el fetge, eh, la melsa.

*CAF: I per què serveix?

*ANS: Per això, perquè quan costa, quan costa de pair... *Bueno*, la fel és això. La melsa no ho sé. Perquè diuen "la melsa em fa mal", però no, no ho sé per què serveix.

*CAF: Qui ho diu que fa mal, la melsa?

*ANS: La gent, els hi diuen. Però, la melsa va, va amb això. Quan treuen el fetge, hi ha, el fetge va cobert d'una, d'una mantellina. I llavors agafen la mantellina, abriguen el fetge i agafen aquella tira de melsa, que és...

*CAF: Això quan? Els metges?

*ANS: No, els porcs.

*CAF: Ah, els porcs.

*ANS: Ah, és una tira així llarga i llavors la posen que aguanta això, i la posen al forat quan aguanta el fetge així. Jo perquè ho he vist en els porcs, eh, i com que el senyor Magó em va dir que eren igual la gent... (Riures) ...em va dir, sí que m'ho va dir.

*CAF: Els porcs, sí. Abans feien les xxx amb porcs.

- *ANS: Això, m'ho va dir el senyor Magó, perquè, quan jo li vaig dir que m'expliqués no sé què, diu, va així això. Jo li vaig dir, doncs això del porc, que jo li desfaria, i diu doncs la gent són iguals.
- *CAF: *Vale.*
- *ANS: Fa com les costelles, si les anessis desfent, totes, no t'hi has fixat, que no els trenquen, si vols xxx, hi ha una cosa, com una... *tenrum*, que és lo que els aguanta.
- *CAF: Hm.
- *ANS: No sé si t'hi has fixat tu. Jo perquè m'hi he fixat, perquè ho sé que van així.
- *CAF: I a sota del pàncrees, aquest...tot això què és?
- ANS: Jo sé què hi ha a dintre del cos pels porcs, que el metge em va dir que són ben iguals que les persones. Hi ha els budells, que n'hi ha de gruixuts i de prims. Els prims van enganxats a un tel, i si els vols fer servir els has de desenganxar. I també hi ha la culana que no té sécs, és recta. Tot junt forma les tripes, que serveixen per fer botifarres si els treus el tel. Aquest tel és gruixut i hi ha gent que el cou en un perol i s'ho menja, o hi ha gent que ho emplena i serveix per fer una botifarra de sang grossa. A dintre també tenim els pulmons i un tub que hi arriba que és fet tot d'anelles, i és bo per rosegat. Quan érem joves en dèiem la *frixa*, que és la perdiu de xai. Ara d'això ningú en vol, la carnissera em diu que ho guarda pels gossos.
- *PIP:¹⁵¹ La *pipiua*, la d'això, la...
- *CAF: Ai, la tia ja m'explicava ahir la *pipiua*.
- *PIP: ...sí, doncs, amb la tia, totes dues volíem el tros de, de la tràquea, de, en dèiem el carquinyoli, nosaltres.
- *CAF: Però això, us ho inventàveu, no? Això de la *pipiua*, d'on ho heu tret?
- *PIP: La *pipiua* és perdiu de xai. És la perdiu de xai, la *pipiua*.
- *CAF: La perdiu són el pulmons?
- *PIP: Sí.
- *ANS: La perdiu, sí, abans ho dèiem.
- *PIP: La perdiu de xai són el pulmons, és la *pipiua*.
- *ANS: Ah, no, no ho havia sentit a dir mai.
- *PIP: Angelina, la perdiu de xai no ho deien a Garrigàs?
- *ANS: No, la *pipiua* no.
- *PIP: No, perdiu de xai.
- *ANS: Perdiu de xai?
- *PIP: ...la *pipiua*, ho dèiem nosaltres.
- *ANS: Ah! Però, la perdiu de xai, si vas a cal carnisser te'n donaran una, de perdiu.
- *CAF: Els pulmons?
- *ANS: Pulmons, sí, són pulmons. Això, ara ningú en vol. Això, ho trenquen en trossos. Eh? La carnissera d'allà ho trenca perquè ho ven per als gossos.
- *CAF: Ah! Total, que es menja tot: pulmons i això, la tràquea.
- *ANS: La tràquea no se'n menja gaire ara.
- *CAF: Però abans sí.

¹⁵¹ PIP (dona, 54 anys), intervén en alguns moments al llarg de l'entrevista.

*ANS: Abans sí que...perquè la gent...

*PIP: xxx les turbes, es menjaven.

*ANS: És dura...

*CAF: Què són les turbes?

*PIP: Les turbes són els testicles.

*CAF: Les turmes.

*ANS: Els te..., sí clar, això. Testicles sí.

*PIP: A casa meu en dèiem turbes.

*CAF: I això d'aquí sota saps què és? No sé si els porcs en tenen, d'això?

*ANS: Home, això ha de ser aquesta cosa que va fins al...

*CAF: No. *Bueno*, és un múscul.

*ANS: Un múscul.

*CAF: Als cantants, els hi diuen, has de respirar pel..., fins aquí. Fins al diafragma.

*ANS: *Fragma*, sí.

*CAF: I al voltant dels pulmons què hi ha ?

*ANS: Una tela.

*CAF: I com es diu?

*ANS: La mantellina.

*PIP: Vostè va tenir, va estar malalta, d'això.

*ANS: Eh?

*CAF: Que vostè va estar malalta, d'això, diu.

*ANS: Sí, jo també, també en tenia, de xxx.

*CAF: Però com es diu? Ho saps, te'n recordes o no?

*ANS: No

*CAF: Mantellina. La pleura.

*ANS: La pleura.

*CAF: La pleura. Què et va passar a la pleura?

*ANS: Si llavors que se m'hi va fer una rascada i em va fer suc, i llavors aquest suc m'ho van haver de treure amb un forat, que encara es coneix, el forat que em varen fer aquí. Com que m'anava xuclant el suc que hi havia dintre, perquè la costella es va trencar i llavors rascava a la, en aquesta cosa, i sortia la, va sortir suc i el varen haver de treure.

*CAF: Hm. Molt bé. Vinga, canviem de dibuix. Aquí hi ha l'aparell del pipí.

*ANS: Sí. Els ronyons que van amb aquest dipòsit, llavors.

*CAF: Com es diu aquest dipòsit?

*ANS: No ho sé.

*CAF: Que sí que ho saps. La bufeta.

*ANS: La bufeta de la, de l'orina.

*CAF: I aquests *tubos* com es diuen, ho saps?

*ANS: No. Això vénen del ronyó. La gent que tenen pedres als ronyons els hi tapen aquest forat i llavors els hi va malament, veus.

*CAF: Clar. Home, fa mal.

*ANS: Sí. I els altres que també, que es tapa aquí també.

*CAF: Què fan, de què serveixen els ronyons?

*ANS: Per eliminar les coses, no? De, la, lo que, pels orins.

*CAF: I també es mengen els ronyons?

*ANS: Sí.

*CAF: De què es mengen?

*ANS: De què es mengen... Es netegen ben bé, perquè és clar hi ha hagut els... Els de xai almenys els obren i els posen amb un líquid de vinagre perquè..., s'embrut de pipí, saps, i els netegen.

*CAF: Molt bé.

*ANS: xxx de bestiar, eh!

*CAF: Sí. home...

*ANS: Però, vaja, amb el conills poc es netegen i es mengen igual. Eh!

*CAF: Ja.

*ANS: Sí, i els de les gallines... *Bueno* les gallines no pixen.

*CAF: Però tenen ronyons, les gallines? No, no?

*ANS: Sí, que en tenen.

*PIP: Clar que tenen ronyons, xxx, però parlàvem del pipí.

*CAF: Però pixen amb la caca.

*ANS: Sí, perquè és molla. Perquè com que mengen sec.

*PIP: Enraona quan la gallina pixi. Abans ho deien, això, eh. Eh que sí, que ho deien? Enraona quan la gallina pixi.

*ANS: Sí, perquè com que no pixava mai, no podien enraonar.

*CAF: Ja, ja.

*ANS: Això ho deien a la mainada, eh.

*CAF: L..

*ANS: Això és el nas, no?

*CAF: No, no és el nas, és la tita.

*ANS: Ah. Ah, sí.

*CAF: Què hi ha per dintre?

*ANS: Aquí la sang.

*CAF: Aquí la sang. El penis i la sang?

*ANS: Sí.

*CAF: Ah. I això què és? Això és la bufeta. I la pròstata, on és la pròstata?

*ANS: La pròstata per aquí, ha de ser.

*CAF: Per què serveix la pròstata?

*ANS: No ho sé. A l'Amadeu li varen treure, això.

*CAF: Què fa la pròstata? Per què li varen treure?

*ANS: Això es trenca, i li surten els budells en aquí, i li queda tot un *bulto* així.

*CAF: Vale, i, i això què és? Això rodó. És lo que es veu des de fora.

*ANS: Sí, no t'ho diu, els, els...

*CAF: Els ous.

*ANS: Els ous, sí.

*CAF: Molt bé. I testicles? No en dius testicles, d'això?

*ANS: Sí, testicles, en diuen, la gent. xxx Això, n'hi havia de gent que s'ho menjava quan els operaven, quan els hi treien.

*CAF: A qui? A ells o als porcs?

*ANS: Als porcs!

*CAF: Ah!

*ANS: I la gent s'ho menjava, això. Aquí, a casa jo n'hi havia un...

*PIP: Jo també n'havia menjat, eh.

*ANS: Tu també?

*PIP: Quan era petita...

*ANS: Sí?

*PIP: Això portava molt d'aliment per als nens petits. Tu no en menjaves?

*ANS: Mai.

*PIP: Ui, sí, xxx la mainada petita?

*ANS: Sí, d'un vedell, sí. D'un vedell sí, que n'haviem menjat. Que els tallaven a rodones.

*PIP: Ah, no, no. No, no era pas de vedell. La meva mare no n'hagués pas comprat. No, no.

*CAF: Per què no n'hagués comprat?

*PIP: Quan jo era petita...

*ANS: De xai?

*PIP: No, de porc.

*ANS: De porc.

*PIP: Els de porc eren petits, els de vedella deurien ser grossos.

*ANS: Grossos, eren. Ho tallaven a ro...

*CAF: De vedell, no de vedella.

*ANS: De vedell.

*PIP: Ja m'has entès.

*ANS: Això, a cas jo quan anava xxx els hi guardaven.

*CAF: Clar, perquè l'avi és *lo* que treia als porcs, oi?

*ANS: Sí.

*PIP: És bo. És bo. És com el cervell, i com la...

*ANS: No ho sé, però trobo que ha de tenir gust de pixats.

*CAF: Els ronyons han de tenir gust de pixats?

*ANS: Sí.

*CAF: Poc que hi va el pipí, aquí. El pipí va aquí.

*ANS: Sí, però així. Això, ai, no sé, però trobo que fa fàstic.

*PIP: El què fa fàstic? Les turmes?

*ANS: Sí.

*PIP: Jo com que no sabia ben bé el que era...

*CAF: Què vols dir que ara no t'ho menjaries? Si tu t'ho menges tot.

*PIP: Que no en comprem mai, de cervell i aquestes coses.

*ANS: El cervell, sí que m'agrada, a mi.

*CAF: *Bueno*, i de les dones? D'això, els porcs, no en tenen. En tenen les truges.

*ANS: Això deuen ser els ovaris.

*CAF: *Vale*. I què més?

*ANS: I aquí deu ser... per quedar prenys o no sé per què, no?

*CAF: Clar. Què és això d'aquí?

*ANS: No sé.

*CAF: Aquí és on, on es fan els nens.

*ANS: El què?

*CAF: Que hi ha dones que els hi treuen, això.

*ANS: Sí.

*CAF: Com es diu?

*ANS: Jo ara, ara ho entès. La matriu.

*CAF: La matriu.

*ANS: A mi, ara, quan em varen operar...

*CAF: Doncs, mira, t'han tret això.

*ANS: Sí, a mi, ara, quan em varen operar a *lo* últim, doncs, m'ho varen treure, això.

*CAF: Hm. I això, saps com es diu això?

*ANS: No

*CAF: La vagina.

*ANS: Ah, sí.

*CAF: Sí?

*ANS: Sí, sí. Ja ho sabia, però ara no me'n recordava.

*CAF: Molt bé. Àvia, ara m'expliques una cosa. Tu saps òrgans del cos que, que es relacionin amb sentiments o emocions o coses així? Per exemple...

*ANS: El cor.

*CAF: El cor, molt bé. Amb què, amb què es relaciona el cor?

*ANS: Quan estàs bé, que estàs content o que estàs trist.

*CAF: Hm. Home, amb tots els sentiments.

*ANS: Sí. El cor sí.

*CAF: Què diem per exemple?

*ANS: Mira, que estàs content o que estàs trist.

*CAF: Hm. O que estàs enamorat...

*ANS: Enamorat, sí.

*CAF: Hm. I algun altre òrgan, que s'associï amb, amb sentiments o coses?

*ANS: No sé...

*CAF: Per exemple el fetge?

*ANS: El fetge, em penso que no.

*CAF: No? I les entranyes?

*ANS: Les entranyes, això sí que, eh, m'agrada..., eh, és lo que van a tocar dels ossos, que són com un, com un.. *Bueno*, jo ho he vist en les bèsties, eh.

*CAF: Què són les entranyes? Què hi ha?

*ANS: Les entranyes, mira, hi ha la carcanada i, a cada costat de lo que és, lo que aguanta les, les costelles, allà hi van les entranyes, que el teu pare és lo que vol sempre.

*CAF: La carcanada, vol, però les entranyes no, no?

*ANS: Sí, que ell vol les entranyes.

*CAF: Què són les entranyes?

*ANS: És això...

*CAF: Lo de dintre?

*ANS: És una cosa com un pulmó petit o una cosa com una, com una esponja.

*CAF: Els pulmons?

*ANS: Sí. No, no és pulmó, allò. El dia que tinguem un pollastre, que el faré tallar així, i veuràs tota la carcanada del pollastre, i allà hi ha les entranyes.

*CAF: Home, les entranyes deuen ser tots els òrgans de dintre el cos, no?

*ANS: No, no, van separats, això.

*CAF: I la *frixa* què és?

*ANS: La *frixa* és el, la, la daixò, els pulmons, la *frixa*.

*CAF: Els pulmons. I les tripes?

*ANS: Les tripes és un altra cosa?

*CAF: Què són?

*ANS: Aquí baix, que n'hi ha de tres classes. Hi ha la gruixuda, la recta, que és la, la que no té d'això i, i els prims. N'hi ha de tres classes, de budells.

*CAF: Vale, això són les tripes. I la *frixa* són els pulmons. I l'estómac es menja?

*ANS: L'estómac? No, es fa servir per fer les botifarres. Sí, però es treu la tela, que hi va el menjar. Saps? Hi ha un tela que és lo que aguanta *lo* del menjar..

*CAF: I, així, doncs, les entranyes, què són?

*ANS: Les entranyes, el dia que tinguem un pollastre, te les ensenyaré. Van posades..., si això... Té. Això, és les costelles, no? I aquí al mig hi ha l'esquena, això, els nusos. Doncs aquí a cada costat dels nusos aquests, hi van això, les entranyes.

*CAF: Molt bé, molt bé, ja m'ho ensenyaràs un dia.

*ANS: Sí, sí. El dia que matem un pollastre. O que, que vinguis...

*CAF: Jo no hi seré, eh.

*ANS: *Bueno*, és igual, que no, que el compraré. Li diré a la Cati que me'l talli amb la carcanada ampla. Que ja m'ho fa, que li faig fer diferent xxx. Ella ja ho sap, ara. Perquè el teu pare, com que vol la carcanada, allà hi ha les entranyes.

*CAF: És allò negre?

*ANS: Sí, que allò agafa el gust del rostit.

*CAF: *Vale*.

*ANS: Saps?

*CAF: Molt bé, àvia. Doncs, ja està.

*ANS: *Bueno*.

*CAF: Veus que era fàcil!

*ANS: Sí.

APÈNDIX 2

Entrevistes a informants amazics

1. Un exemple de dossier d'un informant amazic
2. Transcripció de quatre entrevistes a informants amazics

QÜESTIONARI (informants amazics residents a Catalunya):

Nom: FAL

Cognoms:

Sexe: Home Dona

Edat: 46

País i població (o zona) d'origen: Tunjaldin

Data de partida del país d'origen: 12 de anys

Població de residència actual (des de quan?): 8 anys (2a Barcelona) - Píssol

Quan de temps fa que viu a Catalunya? 2

Estudis / professió: - neteja

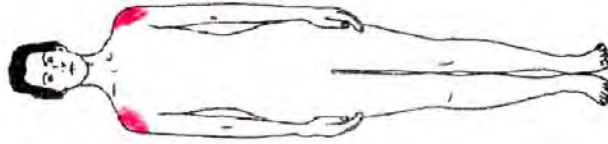
Actualment, quin ús fa de la seva llengua (llengües) materna?
(M=Molt; B=Bastant; P=Poc; G=Gens)

A casa	☒ M	☐ B	☐ P	☐ G
Amb els parents	☒ M	☐ B	☐ P	☐ G
A la feina	☐ M	☒ B	☐ P	☐ G
Al carrer	☐ M	☒ B	☐ P	☐ G
Amb els amics	☐ M	☒ B	☐ P	☐ G

I del català i el castellà?:

A casa	☐ M	☐ B	☐ P	☒ G
Amb els parents	☐ M	☐ B	☐ P	☒ G
A la feina	☒ M	☐ B	☐ P	☐ G
Al carrer	☒ M	☐ B	☐ P	☐ G
Amb els amics	☒ M	☐ B	☐ P	☐ G

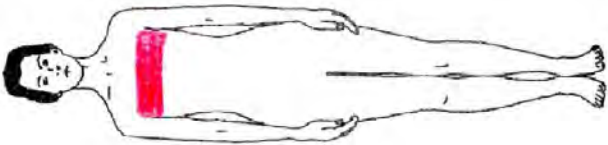
æddis

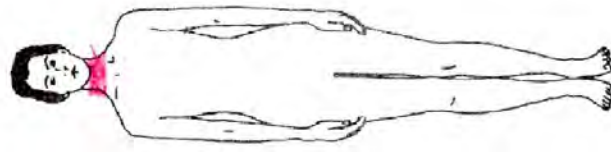
~~æddis~~
tægrudt

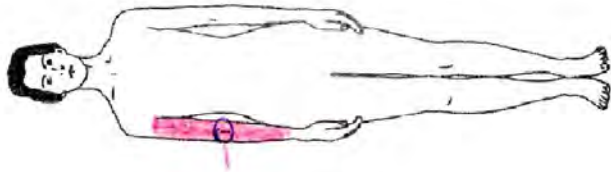
fus

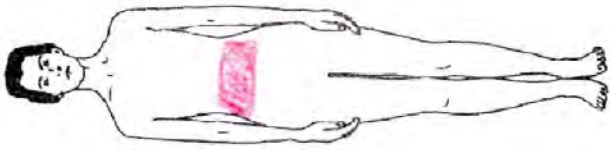
idmarn

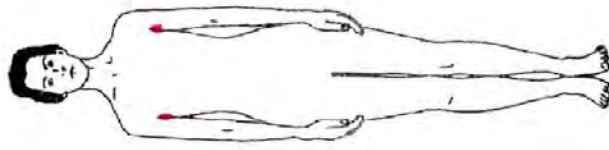
pyzdisa

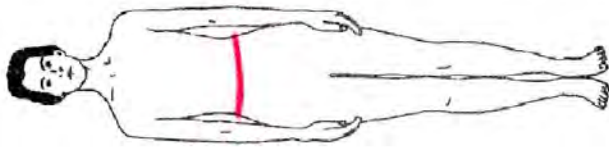
iri

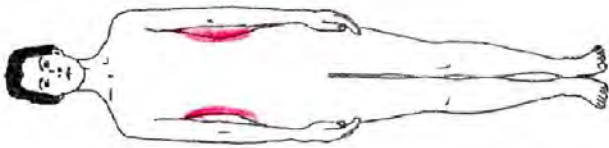
ayil

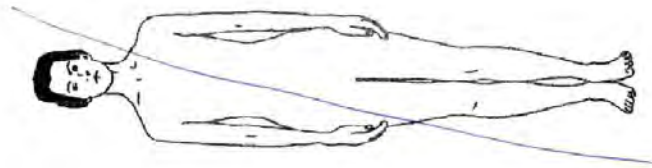
inaddyt

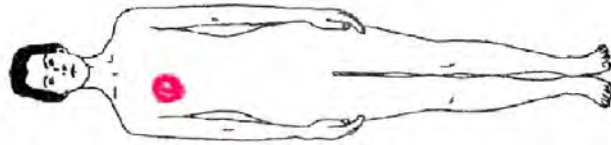
tabyast
= cubwó

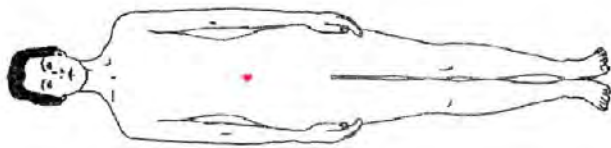
izjbejt

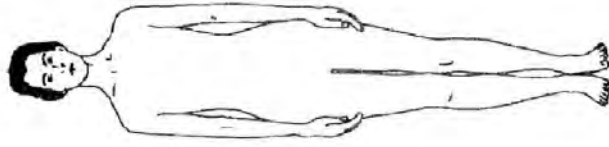

abbic

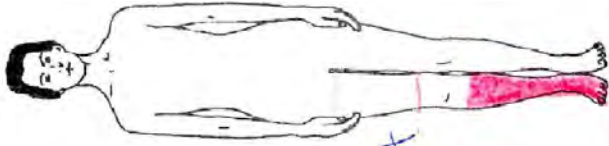

taebbut

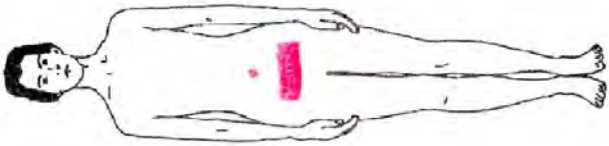

tmija

adef

ada

taeddil tamzi

taeddil tamzi

hasngra

msa

—
kaxpaxt
—
nra

acur

iri

tayrud

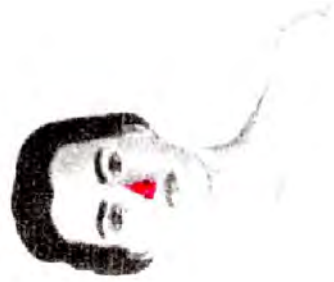

tahbut   ijiman

amggiz

anzarn

ayribub

takim mart

tamart
pèl

tamart (awma)
tamart pèl

iyf

agmbur

timmi

udm

imi

iys wummgiz

Oüestionari sobre la polisèmia

Nom i cognom: FAL

AZLLIF

- Abans de llegir la resta de preguntes, podries explicar molt breument què significa *azllif* (pronunciat *azdgif*)? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.

= cap part del cos

- Sobre algunes expressions amb *azllif*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Azllif-inu igga am tamjate ixarn		X (cos)			tiu part de cap, com cu part
Yarz-as azllif		X			fe ual de cap. atabalat
Zg uzllif				X	
Yar-s azllif ifsus	X				teu ual de zueu, en rapid
Yar-s azllif idqr	X				deu ual de cap, lent
Yar-s azllif					de ual de cap
X uzllif-inu	X				"sobre el ual de cap", "sobre el ual de cap" = amb ual de cap
Iqqm-as yar uzllif			X		en ual de cap o sobre el cap
Azllif n udrar			X	X	teu el cap de problemes
Tyz-as azllif					

ut u udrar -
teu ual de cap

Tazliff n bnnsmann- fler			X	lit. cap de rosella
Tazliff n lxuref			X	lit. cap de cuneta
Ggin azliff yar uzliff	X			cap o cap, xerrant, xafar/aut- criticas
Ibta x izliff ↑ se parca			X	lit. se parca de cap., p; probablement se parca qm
Tgg-as tnayn izliff I				
tblust			X	

- Coneixes altres expressions en què apareixi la paraula *azliff*?

- En català podem utilitzar *cap* per referir-nos al principi o al final (com a 'cap de setmana' o 'cap d'any'). Creus que podem utilitzar la paraula *azliff* per referir-nos-hi, també?

azliff → líder, cap de casa, de família
 a casa espasa, d'assa
 azliff u xellduy

TIQTAWIN

- Podries explicar molt breument què significa *tiqtawin*? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.

- Sobre algunes expressions amb *tiqtawin*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Tiqtawin d tibarcanin <i>tiqtawin</i>	X				
Itaca s tiqtawin-nns dqrnt		X			edos caussa, de can-
Tiqtawin-nns nqsnt		X			qor no n hi ven bē (no l'he sentit).
Arzm tiqtawin	X				en compte, ven en compte! <i>inglès</i>
Yarzm-as tiqtawin					
Tiqtawin n tracca				X	
Tiqtawin iduwdan				X	
Tiqt n tinzart				X	
Tiqt n tsinf					
Tzayart ttg tiqtawin	X				l'usat de qawirā
Igg-as-t arbi d tiqtawin nns					

- Coneixes altres expressions en què apareixi la paraula *tidawin*? Per exemple, pot referir-se a la zona del voltant de l'ull? I a les ulleres?

- *par-s tidawin hrazawin tgsut* → ^{té} eh uils veidi gr
 pau eval

- *tidawin-nus wa par-s uamib tut pagu*
 eh seis ull uawén et uawén a tv, wa
 té zilis per a uawéi zilis →

AEDDIS

- Podries explicar molt breument què significa *aeddis*? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.

o pauca

- Sobre algunes expressions amb *aeddis*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Tarwa-inu urwyzg weddis-inu wa yar-l ytsrin uharak tarwa uma					71 vol aaria
Ga yga dg weddis n ymma-s					petit, però vol dir que ha baixat de la punta del canó?
Aqat s ueddis					està acabat-mada
Tiyisi aeddis					=
Aeddis amqgran wa i d'g w m		wa i d'g w m			grues, ja acabat, però
Aeddis n tiqt					

- Coneixes altres expressions en què apareixi la paraula *aeddis*?

yar-... aeddis d' amqgran
wa i d'g w m

+ canó
→ flocos avui, no, laia està acabat
selés

- Podem fer servir taèddist per referir-nos a una « panxolina », per exemple d'un nen petit ?

taèddist - panxo uou pett

banventre

persona q'ou meye taèddist tanxant
panxo q'ou ta, n'ou ou content
ouo al q'ou.

UL

- Podries explicar molt breument què significa *ul* (pronunciada *ur*)? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.

Una pas 3 bu wul - wa lo
ca, lesine
sechment

- Sobre algunes expressions amb *ul*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
Ul-nns ityrgit					vel cometa
Nniy-as dg wul-inu					et quere una cosa a din e wa ban d'it
S wul zeuhl wipaku				X	s'entén, però no s'hipotetza s'entén realment
Ieca ur-nns					wipat e ul ca - persona traupeira, calura
Ul-nns d aşbhan					el cau ca, te cau sechment
Iqss-ayi wul					persona i ho perso u'altreia, sechment
Wa yar-s bu wul					Persona u'altreia en una persona se se eia i waqut
Ul-nns d acmlal					cas blau, pur
Ul-nns d amqgran					tenes, wa d'au lo, estiu
Ul-nns d abrcan					wa la persona, u'altreia persona en ni sechment
Ul-nns d wzru pedre					= cas de pedre
Ul-nns izyyar					persona d'it

l-nns iwwa				X	
Mara ynna-ct ul nne				X	
Ul-nns icgm				X	
Ul-tsirt	X				centre uel
Xmi yar ymyar wucfir itg ulawn				X	

Coneixes altres expressions en què apareixi la paraula *ul* ?

No

Hi ha algun objecte que s'anomeni *ul* perquè en té forma? Per exemple, en català hi ha una planta que es diu *cor de Maria* perquè en té la forma. Coneixes algun exemple semblant en amazic?

No

Pots anomenar *ul* a aquesta forma?

No

Pots anomenar *ul-inu* a algú que estimes molt, com ara als fills, als pares o a la parella?

☞ . fills *tanu-inu*. Altres: *uel-inu*

Pots anomenar *ul* a la zona del tòrax? Per exemple, en català podem dir "estrènyer algú contra el cor".

No

TASA

- Podries explicar molt breument què significa *tasa* (pronunciada *tsa*)? Si creus que té més d'un significat, posa'ls per ordre començant pels significats que intuïtivament et semblin més importants.

- Sobre algunes expressions amb *tasa*

	La conec i la utilitzo	La conec però no la utilitzo	Em sona, però crec que pertany a un altre dialecte	No l'he sentit mai	Si la coneixes, què vol dir? Si no la coneixes, en pots deduir el significat? (marca-ho)
yar-s tsa tabarcant					
Yarbba tsa					daw p s'bo aionni ala idgi = cau p'la t'lin - l
Yarbba xaf-s tsa walu o labba <					
Tsa-inu					filu, p'la t'lin.
Tsa n tyazit qallixa					petit petit, q'at'ei i'war hat, p'ra'co' x'bu "apego".

Coneixes altres expressions en què apareixi la paraula *tsa*?

Les expressions amoroses en què apareix la paraula *tasa* com *tasa-inu* només poden referir-se als fills? Si no és així, a qui més poden referir-se?

pel fill

el-ies per altres persones

Hi ha una malaltia que s'anomena *tasa*? Quina malaltia és? Pots dir una frase en què apareixi aquest nom de malaltia?

no

Transcripció de quatre entrevistes a informants amazics FAL, HAE, LOK, FAF

Entrevista a FAL

Els parlants amazics no escriuen la seva llengua. Per això, en lloc de fer la primera tasca de manera escrita com els parlants catalans, la fan oralment. Només reproduïm aquesta part a la primera entrevista transcrita (FAL).

*CAF: digues el primer que et vingui al cap.

*FAL: és difícil ara, eh? Quan estàs parlant amb una persona que no parla la teva llengua, és difícil per dir les paraules, eh? Perquè me pregunten, i me diuen “com es diu, això?”, i és difícil, perquè hi han... lletres, que no teniu vosaltres.

*CAF: clar, llavors canvia...

*FAL: sí.

*CAF: però... per exemple, el cap?

*FAL: *azdjif. Tammiwin. Tiḍtawin, tinza(r), aqmmum.*

*CAF: hm.

*FAL: *tiymas. Iri, fus* [s'assenyala tot el braç, i rectifica], eh... bueno, eh... *yir* [s'assenyala el braç], *fus* [s'assenyala la mà]. Dos són *iyḍjn, ifassn*. Eh... *idma(r)n, aeddis, aeru(r), iḍa(r)n* [comes], *ifadn*, eh... bueno i... *ida(r)n* també, els peus.

*CAF: hm.

*FAL: bueno, *tifdn̄n, iḍuđan*. I què hi ha més...

*CAF: per dintre, per exemple?

*FAL: buh... bueno, és... fetge que és *tsa*.

*CAF: hm.

*FAL: pulmons, *tarut*. Ronyons, *tigzart*. Eh... el cor, *ur*. Què hi ha més. Budells, *adann*. Estómac, és l'estómac, *stumagu*. Eh... què tenim més. El budell gran que és... Ai, com es diu, *adan amqgran*. Jo crec que res més.

*CAF: val, no, molt bé!

*FAL: ja està. Els altres em fan vergonya.

*CAF: sí? Vaja, després en tot cas, si vols en parlem!

*FAL: ah, i els cabells són *acuwwaf*.

*CAF: *acuwwaf*, molt bé, perfecte.

*FAL: i aquells de pèl, és això de pèl [s'assenyala el braç], això, és *caer*. Però això que és pell, és *tirmct*. Bueno, perquè semblen, eh, una mica, en català: pell i pèl, no?

*CAF: clar, pell i pèl. I en amazic...

*FAL: sí, és com ens deien: el cavall, i els cabells. I després ens preguntaven “què porta aquesta noia?”, diu “el cavall”. I diu: “home! El cavall no pot portar el cabell a sobre, és els cabells!”, perquè s'assemblen, i...

*CAF: clar, s'assemblen però no és el mateix!

TASCA 2: Tasca de coloració

Reproduïm els comentaris que fa la parlant mentre pinta.

*FAL: l'amazic, abans, no estudiàvem, saps? Com hi ha moltes dones grans aquí i diuen... hi ha moltes noms que diuen en castellà, però no diuen en català. Perquè pregunto "això no és pas català, no?", i diuen "sí, noia, que vosaltres sabeu més, perquè nosaltres abans... parlàvem català, però hi han paraules que...", i nosaltres, al Marroc, al costat de Melilla, hi han moltes paraules en castellà en amazic. Per això no sé, potser que hi ha el nom d'això...

*CAF: de la cama. Bueno, vosaltres en dieu *da(r)* de tot, de la cama i del peu.

*FAL: sí. D'aquí diem cuixa, bueno, *tamzadt*.

*CAF: hm.

*FAL: i d'aquí *fud*, i després *da(r)*.

*CAF: hm, perfecte, ja està.

*FAL: això el que dic jo, eh?

*CAF: vale, de darrere... *Iri?* L'hem pintat de davant, abans. I de darrere?

*FAL: hm.

*CAF: i *aerur?*

*FAL: bueno, tot. Casi tot. Fins aquí...

[...]

*CAF: i aquesta la fas servir, *tahbut n ijiman?*

*FAL: sí. El foradet aquest d'aquí. Que hi ha gent que tenen molt, i hi ha gent que no tenen... gens.

[...]

*CAF: les orelles també formarien part de la cara?

*FAL: no. A part.

[...]

*FAL: *imgizn... igmmizn*. Sí que hi ha una part de... d'amazic. Nosaltres, *igmmizn, agmmiz*.

*CAF: *takmmart?* La feu servir, aquesta?

*FAL: sí, que és... *akmar, takmmart*. Mm... És un part aixís com... sense... això, no?

*CAF: tot això de les galtes i la barbata.

*FAL: sí. Com per exemple ell que ha fet mala cara. Doncs...

*CAF: vale, o sigui, si fas una expressió més... més focalitzada a la boca...

*FAL: de la boca, sí.

*CAF: és que xxx *takmmart*.

- *FAL: sí, com les que fan això.
- *CAF: vale, que van movent els llavis.
- *FAL: sí, això que no és *tanyart*. Amar és la barba... és casi igual.
- *CAF: però no la faries servir per dir que algú fa mala cara.
- *FAL: no, no, és la barba. Però és els homes, només.
- *CAF: ah, només els homes, és el pèl.
- *FAL: sí, només els homes. Això sí, *takmmart*, això de tots.
- *CAF: vale, *amar* és tota la zona de pèl, de barba i bigoti.
- *FAL: sí.
- *CAF: i *takmmart* seria com si diguéssim... la part de baix de la cara, tota la zona aquesta.
- *FAL: sí, sí. No és pas la cara, tot. Sí. Bueno, *takmmart* servim més... no diem pas que té això *takmmart*. No és un nom de la cara, nosaltres diem *aynbub*, si no *igmmizn*, si no... però *takmmart* vol dir que és... com sé com t'ho explico, en català. Que és una persona que... per exemple, vosaltres veniu, podíeu mirar la cara i dir... ai que no, que no li va agradar que vinguéssiu, va fer una mala *takmmart*. Per exemple... que m'has dit que vinguis sola i després trobes més gent... i dius... Però no és un part del cos.
- *CAF: val, és més l'expressió.
- *FAL: sí, que és mala cara perquè no ets benvinguda. No? Vol dir... o una persona que t'odia, bueno, hi ha una cosa. A un no li agrada el que dius o... per exemple, no és una persona que està contenta, no? No, no, dius... "ai, sembla que la cara seva sembla que estava contenta!", bueno, bona cara, no? Això no, això vol dir mala cara que ha fet, no? Bueno, per nosaltres, si un altre part... perquè hi han aquí de...
- *CAF: clar, clar!
- *FAL: perquè diuen que amazic nostre és el millor. No sé, que ho diuen els altres, perquè hi ha una de Lhusima que no parla amazic, i jo dic "per què no parles la teva llengua?" I diu: "parlo àrab". I jo: "per què?". I diu "perquè... riuríeu vosaltres quan jo dic..." I jo dic: "no, jo no ric mai de la llengua". Tu parles la teva llengua... no pots odiar la teva mare, perquè la llengua sembla que la mare. Mare, és mala o bona, però és la teva mare. No pots pas... Tu pots parlar de la teva mare, però entre tu, però l'altra gent no. Doncs que parla la teva llengua, i deixa la gent que riuen. Cada un té la seva llengua.
- *CAF: hm.
- *FAL: perquè té unes paraules diferents que nosaltres... "ui, què dius, tu!"
- *CAF: clar, cada...
- *FAL: cadascú té la seva llengua, no?
- *CAF: clar, clar...

[...]

- *FAL: *udm*... que no és un part... nosaltres, que diem, per exemple... vas amb una persona que estava malalta, i dius "ai, que fa bona cara, ara", bueno, que està bé. Doncs... que és *udm*, que té un bon cara, és bona *udm*. Perquè ja està bé, sembla que està bé.

- *CAF: vale.
- *FAL: per exemple, vas anar a l'hospital i vas trobar que... bueno, perquè estava malalt, i no fa bona cara, perquè està prim, i tot això... i després tornaràs, i trobes que està bé, i dius "ai, que fa..." com en diuen... "γas udm-nns isbah", que té bona cara. Perquè sembla que està bé, que està curat, no? Que està bé. No seria part del cos.
- *CAF: val, seria l'aspecte... no?
- *FAL: sí, és això.

[...]

ENTREVISTA SEMIESTRUCTURADA

- *CAF: Mm... comencem pel cap, si et sembla. Ja n'han sortit moltes, de paraules, però bueno, te'n preguntaré algunes més. Mm... tu m'has dit abans que el cap estaria format per la cara, diguéssim. Seria la cara, les orelles i aquesta part, no?
- *FAL: sí.
- *CAF: aquesta part sense...
- *FAL: bueno, això, d'aquí, fins aquí, seria azdjif, però d'aquí, fins aquí, és la cara. Azdjif és el lloc que hi ha de la... acuwaf. Que hi ha els cabells, no?
- *CAF: sí.
- *FAL: azdjif.
- *CAF: però azdjif podria ser tot sencer, no? Tot el cap.
- *FAL: bueno...
- *CAF: no, seria més aquesta part.
- *FAL: sí.
- *CAF: eh... per a cap, a part d'azdjif, tinc també una paraula que es diu... aquiyyue.
- *FAL: sí, ho diuen. Diuen de... gent que viuen de costat de Nador, però de part esquerra de Nador.
- *CAF: de la part esquerra.
- *FAL: sí, diuen aquesta paraula, però nosaltres no.
- *CAF: vosaltres no la feu servir.
- *FAL: no, no.
- *CAF: i aghguh?
- *FAL: no.
- *CAF: però et sona?
- *FAL: no. L'altra sí que em sona, perquè hi han dones que estan casades allà, i diuen aquestes paraules, però de... d'un any, dos anys, tres, diuen "això no és veritat"... És com... nostre amazic és com... de prestigi, o no sé com...
- *CAF: hm, de prestigi.
- *FAL: de parlar-ho. Perquè no hi han paraules. Perquè nosaltres hi han moltes paraules que l'altre li fan vergonya per dir-ho, m'entens? Perquè tenen un

altre significat, m'entens? Per exemple, hi ha un amazic que és l'home de... bueno, el meu cunyat, que es diu un altre amazic, perquè nosaltres no sabem ni una paraula. Però nosaltres, quan diem... bueno, el que surt... "iqnnina", que està constipada...

*CAF: ah, els mocs.

*FAL: mocs. Quan diem nosaltres "iqnnin", ells diuen "caca". I nosaltres "ui, què diuen, aquests!". Però... són diferents, però sonen... que fan vergonya quan estan amb tothom, no? Però per nosaltres no, està constipada i te surten mocs.

*CAF: clar.

*FAL: però nosaltres diem que és... per parlar-ho el costat de tothom, és el nostre amazic que és el millor.

*CAF: clar...

*FAL: no sé, diuen ells! Jo per mi, és la meva llengua i l'estimo.

*CAF: i ja està.

*FAL: de totes maneres. Així o així, no?

*CAF: sí, sí, i tant!

*FAL: aquí també el català hi han moltes diferències.

*CAF: sí.

*FAL: com de Lleida... hi ha una que està casada aquí, el jove del meu jefe és d'allà, i diu moltes paraules de...

*CAF: diferents.

*FAL: diu "claro", que és com "clar", i tot això, i diu... "en castellà, si no, diferent".

*CAF: hm... Val, perfecte. Per cara hem dit aynbub, però també tinc altres paraules. Per exemple ssift?

*FAL: no.

*CAF: no et sona?

*FAL: no.

*CAF: udm, que ja l'hem dit.

*FAL: sí.

*CAF: que seria més l'aspecte, no?

*FAL: sí.

*CAF: eh... aqnfuḥ?

*FAL: no

*CAF: aqnsur?

*FAL: no.

*CAF: aqsmud?

*FAL: tampoc!

*CAF: clar, potser són de llocs diferents, eh? Per això vull veure més o menys quines coneixes... Aḥncuc?

*FAL: és de la cara també, no?

*CAF: hm.

*FAL: doncs no. Jo he sentit el... a la televisió.

*CAF: ah, l'has sentit a la televisió.

*FAL: hm. Quan parlen, i diuen... bueno, d'aquestes paraules, aḥncuc, i tot això. Però no.

*CAF: no la fas servir.

*FAL: sí.

*CAF: eh... axnzur? S'hi assembla molt...

*FAL: no.

*CAF: val, i udm que ja l'haviem dit.

*FAL: sí.

*CAF: val, serien aynbub que és la cara... física. I udm que seria l'aspecte.

*FAL: sí. Per nosaltres.

*CAF: hm. Els cabells m'has dit acuwwaf.

*FAL: sí.

*CAF: també en tinc d'altres, eh? Icaewawn?

*FAL: diuen, però nosaltres no.

*CAF: vosaltres no. L'has sentit també d'altres zones...?

*FAL: sí.

*CAF: hm. Eh... izybibn?

*FAL: no

*CAF: icnyufn?

*FAL: no.

*CAF: tampoc. Ah, ja passa, això, eh? Ssarf?

*FAL: no.

*CAF: i... icbcubn, tinc. Aquesta me la van dir l'altre dia.

*FAL: acbcub no és acuwaf! Bueno, per nosaltres, diríem una paraula que és eh... per exemple, una nena petita, que li fa mal per pentinar, i... córre, i diu "que no vull pentinar", i diu "ai, aquestes acaewaw!", aquestes... com... bueno, no sé, com...

*CAF: que té els cabells així com esperrucats...

*FAL: sí, que no vol pentinar perquè li fa mal. Com una boja, per exemple, no?

*CAF: i faries servir acaewaw.

*FAL: sí. Si d'aquesta manera. Un nen o una nena petita, li vols pentinar i no vol... i dius "ai, que sembles una boja perquè tens acaewaw", perquè és l'acuwwaf que està... està mal...

*CAF: mal pentinat, no? Allò...

*FAL: sí. Però no és el nom dels...

*CAF: cabells.

*FAL: sí.

*CAF: seria això, cabells despentinats, no?

*FAL: sí.

*CAF: vale, perfecte. Aquesta zona d'aquí, on se sent el... com el batec... Saps com es diu? Et sona?

*FAL: no. Només tanya(r)t fins aquí.

*CAF: val. Tu fas servir tanya(r)t per tot.

*FAL: sí.

*CAF: hm. Vale. Les orelles m'has dit...

*FAL: imjjan.

*CAF: la part aquesta de baix de l'orella, això que penja... hi ha gent que m'ha dit que es diu tarbibt.

*FAL: tarbibt? Tahrust, nosaltres.

*CAF: aquesta no la tinc.

*FAL: tahrust imjjan. I...

*CAF: però és una paraula que es fa servir molt o...

*FAL: què?

*CAF: es fa servir molt, aquesta paraula?

*FAL: sí, sí, sí. Perquè el lloc que posin arracades, no?

*CAF: hm.

*FAL: si no, dius... “ai, que me fa mal tahrust”, o si no... “tinc el forat mal fet, o vull fer un forat”... a tahrust, sempre.

*CAF: tahrust.

*FAL: sí.

*CAF: val, molt bé, aquesta no la tenia!

*FAL: bueno!

*CAF: veus?

*FAL: jo no puc pas recordar tot!

*CAF: no...! Bueno, a mesura d’anar-ne parlant també... va sortint, no?

*FAL: sí.

*CAF: hm. Val. El coll hem dit que era iri...

*FAL: sí.

*CAF: tinc també agrd.

*FAL: no.

*CAF: no et sona.

*FAL: com els homes, que tenen això aquí, que és taya(r)junt.

*CAF: taya(r)junt, la nou.

*FAL: els homes, però nosaltres no. Bueno, aquesta cosa que tenen aquí, puja i baixa, no?

*CAF: sí, sí. La nou del coll. Tayarjunt. Aquesta la tinc en algun lloc. Ja sortirà. Molt bé. Eh... Ja han anat sortint també abans, quan me n’has dit tu... eh... els ulls hem dit tiđtawin.

*FAL: sí.

*CAF: tinc també tiquqqucin.

*FAL: sí, però no... Bueno, nosaltres diem... per una persona que té els ulls molt petites. Ai, quins ulls... no té els ulls, per exemple... té tiquqqucin, perquè són petites, sí, però no és el nom. El nom és tiđtawin.

*CAF: hm.

*FAL: això és cfara.

*CAF: les pestanyes?

*FAL: sí...

*CAF: cfara.

*FAL: cfara, sí.

*CAF: i abr?

*FAL: abr. Bueno... abr nosaltres diem quan està un que entra a l’ull.

*CAF: vale.

*FAL: diem “ai, que m’ha entrat un abr”. Si no diem, també, sí. Diem... cfard si no, ibri... abriwn.

*CAF: abriwn.

*FAL: bueno, però ara ja ha canviat de... de la moda, la llengua. La gent gran sí que diuen abriwn més que cfara, però nosaltres... bueno, els més joves... Jo de quaranta que estic jove...!

*CAF: home, i tant!

*FAL: sí...!

*CAF: vale, aquesta tampoc la tenia. Tenia abriwn, però no tenia... Com ho has dit?

*FAL: cfara.

*CAF: c-fa-ra. Molt bé. Veus, que bé? I de dintre l'ull? La part de dintre l'ull?

*FAL: sí.

*CAF: la cosa negra?

*FAL: ai... mm... no sé si me surt, ara...

*CAF: mummu?

*FAL: ah, sí. Veus, que saps més amazic que jo, eh?

*CAF: ho tinc aquí escrit, eh?

*FAL: sí... tots són mummus, però aquest és negre, o com hi han molts colors, no? Verd, si no negre, si no que són... diem ezalli, que és la mel, com el color de mel. Marró, si no...

*CAF: com ho dieu, per exemple, si algú té els ulls d'aquest color?

*FAL: mummu d abarcan, que és negre. Mummu que és de... aziza, que és verd. Si no, blau, que és... bueno, no. Només aziza, amb blau no ho diem. I... bueno, nosaltres... Si no que té que és ezalli, que és el nom de la mel.

*CAF: i es pot dir per exemple, que algú té els tiɣtawin d abarcan?

*FAL: tiɣtawin d abarcan... Sí...

*CAF: podem dir tiɣtawin o mummu?

*FAL: sí, sense mummu. Té els ulls que... com olives, diem nosaltres. Que són negres com olives.

*CAF: hm.

*FAL: d ibarcanin com ziɣun... com... olives, sí.

*CAF: hm. Vale. Mummu... que també vol dir com... com un fantasma, una bruixa...

*FAL: sí.

*CAF: és la mateixa paraula.

*FAL: sí. Bueno, diem als nens petits, eh? "ai vine que hi ha mummu", com fosc a un lloc, o aixís... "vine que hi ha un mummu", com...

*CAF: per fer por.

*FAL: sí, com un fantasma, per fer por. O la xxx, o li farà mal, o així. Diem "ai, vine cap aquí perquè hi ha mummu". Bueno, això que vam sentir de les mares, d'abans, no?

*CAF: clar, sí, sí. I la part aquesta de pell [parpelles]... té nom?

*FAL: sí. Que és igual com l'esquena, que és aerur n tiɣtawin.

*CAF: val. Hm.

*FAL: aerur n tiɣtawin, perquè és com l'esquena, que és la part de l'ull.

*CAF: clar. Val. La boca hem dit aqmmum, no?

*FAL: sí.

*CAF: ajqmmim?

*FAL: diuen, però nosaltres no.

*CAF: vosaltres no.

*FAL: no.

*CAF: mmm...

*FAL: els llavis que són igncicn.
 *CAF: igncicn.
 *FAL: sí.
 *CAF: pels llavis també tinc moltes paraules...
 *FAL: sí?
 *CAF: espera-te. Sí... eh... ancucn?
 *FAL: no.
 *CAF: no et sona gens.
 *FAL: an?
 *CAF: ancucn.
 *FAL: sí. Igncicn nosaltres diguem més que els que diuen ancucn que diem que no és xxx nosaltres.
 *CAF: ah, dieu que és com...
 *FAL: “aquest, que ha baixat com de la muntanya”, per exemple, diem. “Ui, quina paraula diu, que ara no diuen i diu ancucn!”.
 *CAF: i anfnfn?
 *FAL: no.
 *CAF: anfnfn?
 *FAL: no.
 *CAF: anfnfn?
 *FAL: no.
 *CAF: anfnfn?
 *FAL: bueno, aquells que... el que té molt grossos que estan així, i diem “ai quines...”
 *CAF: anfnfn.
 *FAL: anfnfn, sí. És eh...
 *CAF: com despectiu?
 *FAL: sí. Per exemple, diem que nosaltres que “anfnfn com el burro!”. M’entens?
 *CAF: sí.
 *FAL: Pots tancar una mica o pots xxx una mica que ho deixa així penjant.
 *CAF: així penjant.
 *FAL: sí.
 *CAF: molt bé! Me deies, a part dels llavis, les dents tiymas...
 *FAL: sí.
 *CAF: i els ullals? Aquestes més punxegudes?
 *FAL: mm...
 *CAF: uglan?
 *FAL: això, aquestes que se’n diuen tisira.
 *CAF: tisira.
 *FAL: sí.
 *CAF: els queixals.
 *FAL: sí, igual com això, que en diuen tisira.
 *CAF: les sandàlies.
 *FAL: sí, bueno, hi ha moltes marques, però en general que són tisira. No pots anar sense, però “ai, que no...” bueno, que has portat tisira, però no és... vol dir no és una marca de... en general. Però portes espadnyes, sandàlies, eh... bueno...

*CAF: el que sigui.

*FAL: hi ha molts noms, no?

*CAF: sí.

*FAL: però en general es diuen tisira.

*CAF: hm.

*FAL: mm...

*CAF: aquest no et sona. Tiymas n uydi?

*FAL: sí.

*CAF: et sona.

*FAL: sí. Un que em diuen... tucratin.

*CAF: tucratin...

*FAL: sí. Que són dos. Si no, tucrat.

*CAF: vale, perfecte. Eh... quan una dent creix molt a prop d'una altra...

*FAL: com?

*CAF: quan una dent creix malament, allò... molt a prop d'una altra, o així... arbub? Arbub n tiymas, es diu?

*FAL: mrabut.

*CAF: mrabut?

*FAL: mrabut. Ai, ai, ai, ai, ai! No pensava que parles tot això!

*CAF: no, però jo només me sé aquestes paraules, eh? Val... i la llengua?

*FAL: irs.

*CAF: irs. Cap més...

*FAL: no.

*CAF: es pot dir, per exemple, si algú parla molt o... allò que, que diu masses coses o així, que té la llengua llarga, o la boca grossa... Alguna expressió així, es diu?

*FAL: sí, sí... bueno, amb la llengua llarga sí.

*CAF: com ho dieu, per exemple?

*FAL: mm... és... "γars irs d amqgran".

*CAF: val.

*FAL: sí, perquè és més llarga que...

*CAF: i què vol dir, això?

*FAL: perquè hi han... no és que xerra molt, perquè no li pots explicar res.

*CAF: val.

*FAL: li expliques aquí, i gira per aquí, i diu tot el que dius. Doncs que no...

*CAF: que ho explica, sí.

*FAL: perquè no li...

*CAF: no sap guardar..

*FAL: no sap callar, no li s'amaguen, les coses de dintre, no?

*CAF: no té secrets.

*FAL: li expliques i tot és xxx. Diu que millor que no, perquè és... Si no, diuen també que és... "és que xerra molt perquè la llengua que no té ossos".

*CAF: no té? ossos?

*FAL: sí, perquè "irs no wur d iyswissn". Que és sense ossos, no?

*CAF: hm.

*FAL: és molt xxx però, per exemple, que no pots arribar aquí perquè tens ossos, no? Que han de girar, i tot, però que la llengua que no...

*CAF: que no té ossos.

*FAL: sí, no té ossos, i de seguida, si no saps controlar-ho, doncs que no té ossos perquè és molt fàcil per xerrar.

*CAF: hm. I això, amb altres parts del cos, per exemple amb els ulls, amb les orelles...? Perquè per algú que té molta vista, que té molt... es diu? Amb la part del cos, eh?

*FAL: sí.

*CAF: amb la paraula ulls, orelles...

*FAL: quan estic xerrant normal, surten, però ara...

*CAF: costa més.

*FAL: llàstima no hi ha la meva germana, pot ajudar. Si no... Quan jo dic una cosa, la dic... M'ha dit que arribarà a les onze, i ara mira, *FALten deu minuts de les dotze, ara.

*CAF: bueno, a veure si arriba i ja ens ajudarà!

*FAL: sí.

*CAF: vale, perfecte...

*FAL: mala... ai, és difícil. No. Mala cara és així, ja hem dit abans. Com diem... "ai, aquí hi ha tidtawin iyars", perquè mira... "quina mirada, que mira!". Sí, però ara no me surten, de les...

*CAF: de les orelles.

*FAL: sí...

*CAF: no passa res, ja sortiran!

*FAL: ai...

*CAF: la part aquesta de... de dalt de la boca?

*FAL: any.

*CAF: any. Any? Et sona?

*FAL: Any.

*CAF: any, molt bé. Eh... Val. Passem a... Ja hem fet el cap, no? Anem al tronc. Hem dit admar, no?

*FAL: idma(r)n.

*CAF: idma(r)n, en plural.

*FAL: sí.

*CAF: quina diferència hi ha si ho dius en plural idma(r)n, o si dius admar. O no dius mai admar?

*FAL: no.

*CAF: idma(r)n, hm.

*FAL: sí.

*CAF: després també... una persona molt valenta té ddmr, no?

*FAL: ddma(r).

*CAF: ddma(r), sí.

*FAL: però això, que li surten aquests... com molt homes... Bueno, les dones també. Els que agafen pes, i xxx i tot això, i dius "ui, quin ddma(r)", que té això sortit.

*CAF: vale.

*FAL: com Rambo, no?

*CAF: sí, sí, que és molt valent.

*FAL: sí, vale!

*CAF: bueno... allò que feia una mica de vergonya... dius ibbc? O ibebbc?

*FAL: ibbc, sí.

*CAF: ibbc.

*FAL: sí, tots dos.

*CAF: tots dos.

*FAL: en plural. Si no, abbuc.

*CAF: abbuc, i ibbc. Ibbicn, no?

*FAL: no. Diuen, però nosaltres no.

*CAF: vale. Eh...

*FAL: jo, ara, el que dic, els paraules que són del nostre poble.

*CAF: sí, sí, clar. Ja és això.

*FAL: no és de tota Nador, perquè com diuen caminar, diuen uya.

*CAF: hm... ho diuen diferent.

*FAL: sí, però només de poble d'aquest amb l'altre, per exemple d'aquí, abans d'arribar a la plaça, ja trobes canvi de les paraules, però jo parlo del...

*CAF: com ho dius tu.

*FAL: de un que vaig néixer jo.

*CAF: hm. Ja és això, ja és això, perfecte.

*FAL: sí.

*CAF: ibbc... tinc també iff?

*FAL: diuen, també.

*CAF: diuen, però tu no la dius.

*FAL: no. Ho vaig preguntar quan vaig tenir aquesta... què diuen això? És les dones que hi van als metges, no volem dir abbic perquè com si...

*CAF: fa vergonya.

*FAL: fa una mica de vergonya i diuen iff.

*CAF: ah, vale.

*FAL: una mica fàcil per no fer vergonya, m'entens? Que diuen "que me fa mal iff", o si no... els que neixen, els petits, diuen que dóna iff, per no donar abbic, per no sonar una mica... m'entens?

*CAF: hm.

*FAL: bueno, les dones d'abans, eh? Però ara no fa vergonya res, i tot surt a la tele, i tot diu lo que vol, però abans no.

*CAF: sí.

*FAL: parlant entre elles diuen abbic, que dono abbic en el meu fill i tot això, però quan estan al metge i tot això, per dir-ho, o un metge amb la malaltia amb la dona o així, li diu iff.

*CAF: molt bé. Val. Però la manera habitual és ibbc.

*FAL: sí.

*CAF: i això es parla més entre dones, no?

*FAL: sí.

*CAF: si hi ha homes aquesta paraula no, no s'usa.

*FAL: bueno, entre la seva dona sí! Entre ells sí, també.

*CAF: entre els homes.

*FAL: sí.

*CAF: val. Hem dit aëddis...

*FAL: sí.

*CAF: i taëddist tamzziant.

*FAL: sí, petit a baix.

*CAF: això ja ho hem vist. Iyzdisa?

*FAL: bueno, aeddís, que és la part d'aquí, i després d'aquí.

*CAF: aquí, no?

*FAL: bueno, a sobre xxx és taeddíst tamzziant.

*CAF: vale, hm. Eh... abans m'has dit iyzdís, que és la part de les costelles...

*FAL: i si no, ayzdis.

*CAF: també tinc ayras.

*FAL: ...

*CAF: no et sona. I iyjbujn també m'has dit que no et sonava.

*FAL: no.

*CAF: vale, l'esquena aerur.

*FAL: sí.

*CAF: pots fer parts de l'esquena, trossos? O seria aerur tot sencer?

*FAL: eh...

*CAF: per exemple... no sé, la part d'aquí a baix dels ronyons... o...

*FAL: mm... bueno, això, que tenim això és taxna.

*CAF: el cul.

*FAL: sí, el cul que és taxna, però així que és... com... que és la part d'aquí, d'aquí i d'aquí, això que en diuen tassnduq n uerur. És la caixa de l'esquena.

*CAF: ah, tassnduq n uerur. Avui recolliré paraules noves, eh?

*FAL: bueno, això que diuen les dones grans, eh? Perquè quan diuen "no podem dir que me fa mal ni aerur, ni aquí", ni el cul. Dieun "tassnduq n uerur, que me fa mal". Per exemple... o...

*CAF: yums, per dir aquesta part, també? Et sona?

*FAL: no...

*CAF: vale. Eh... El cul ja m'has dit taxna... En tinc més, de paraules.

*FAL: i com... que és... tota és taxna, per exemple un que és com agmmiz i diu agmmiz n txna, no? La galta!

*CAF: clar, com en català.

*FAL: la galta, sí!

*CAF: la galta del cul.

*FAL: sí!

*CAF: taznunt?

*FAL: no.

*CAF: no et sona...

*FAL: no.

*CAF: dabub?

*FAL: no.

*CAF: nubbid?

*FAL: sí [riu].

*CAF: aquesta m'han dit que sona malament, no?

*FAL: sí, però... pff... sí, sona... no sé... no és nom, crec. Bueno, per nosaltres no és nom. Home o dona que és... per exemple que aquí panxa fins aquí... no és pas que dius que és un nom de panxa... que té... taxna és igual, taxna és el nom per cul, però nubbid és...

*CAF: és un cul gros gros.

*FAL: uí, que és molt gros, o sortit molt...

*CAF: diuen nubbid, no?
 *FAL: sí.
 *CAF: és despectiu, no?
 *FAL: sí.
 *CAF: vale. Pots dir per exemple... “quin nubbid que té, aquesta persona”.
 *FAL: sí.
 *CAF: vale. Eh... qunnid?
 *FAL: sí... eh... però això no és... és on surt la merda, no?
 *CAF: ah, el forat. Ah, vale, vale.
 *FAL: que és qunnid, per exemple.
 *CAF: i... tmzft?
 *FAL: si no, diuen una persona que és molt, molt prima, diuen que és... com has dit, ara?
 *CAF: despectiu.
 *FAL: despectiu, que és... la forma que és una persona que està ben formada, i un altre que és molt gros, i l'altre que és prim, i diu “ui, quin qunnid té”, perquè és això que no té res, perquè és petita, i res.
 *CAF: val. Perfecte. I tmzft? Et sona?
 *FAL: no.
 *CAF: hi ha alguna manera... per exemple, tu si vas al metge i has de parlar del cul, què dius, taxna, o hi ha alguna manera de dir-ho així... Per exemple, m'han dit que la part aquesta dels genitals en dieu swadday, no?
 *FAL: sí.
 *CAF: swadday per no haver de dir... Hi ha una paraula semblant? En català tenim darrere, “em fa mal el darrere”. En amazic pots dir-ho, això?
 *FAL: sí. Awans. O si no, adfa.
 *CAF: adfa que és...?
 *FAL: la part de... darrere.
 *CAF: darrere.
 *FAL: azaf, adfa. Azaf és per aquí.
 *CAF: azaf és davant.
 *FAL: és d'aquí a davant.
 *CAF: i adfa.
 *FAL: per no dir el nom... Per exemple al metge, dius azaf. O si no, adfa. Dius adfa, i ja ho saben que és darrere. I si dius azaf és per aquí.
 *CAF: de davant.
 *FAL: sí.
 *CAF: hm. Vale. Això ja ha sortit abans... Això també... Com que ja hem vist coses abans amb els dibuixos... Val. Hem dit el taëbbudt, que és el melic. Timdt?
 *FAL: no.
 *CAF: no? Eh... i la cintura m'has dit que tabyast és cinturó.
 *FAL: sí.
 *CAF: com en diries, doncs?
 *FAL: eh...
 *CAF: per exemple, si vas amb la modista i t'ha de prendre les mides?
 *FAL: nosaltres diem... sí que és... diem kadira. Si no, diem... mm... tahzant. Però no és tabyast.

*CAF: vale... tahzant què seria?

*FAL: també... és tabyast però jo... tabyast no ho diem.

*CAF: vale.

*FAL: per al pantalon, o la faldilla... si no amb vestit de casament també. Però tahzant... Kadira... Si no, sintura.

*CAF: vale.

*FAL: perquè la meva germana és modista.

*CAF: hm.

*FAL: sempre deia kadira.

*CAF: kadira.

*FAL: bueno, abans d'arribar aquí. Quan li vaig dir kadira què vol dir... diu "què dius, ara!". Sí, diu que té kadira petita, o grossa si és gras, i tot això... però només deiem kadira. Perquè ella va aprendre de la seva professora de cosir.

*CAF: hm. Molt bé, perfecte. Bueno, ara me queden les paraules de davant... abans em deies que... no sé si et fa cosa... Les parts dels homes i les dones...?

*FAL: bueno...

*CAF: sí? Per exemple, pels homes tinc... No sé quines són les normals. En tinc moltes, també! Tinc abrur...

*FAL: [riu]

*CAF: sí?

*FAL: però... bueno, sí, diuen, també...! Però... bueno, fan servir l'altra, que és més...

*CAF: aqllaw?

*FAL: sí.

*CAF: aqllaw és la que es fa servir.

*FAL: sí...

*CAF: val. Eh... anwar, per exemple, es fa servir?

*FAL: no.

*CAF: no? aqtut?

*FAL: bueno, que és... no és el nom. Mm... però un nen que diuen "ai! aquesta... això". Però no és el nom. Vull dir.

*CAF: seria més amb els nens, no?

*FAL: sí.

*CAF: així, carinyós...

*FAL: sí, sí que ho és.

*CAF: d'acord. Azlul?

*FAL: no.

*CAF: eh... imnyarn?

*FAL: sí, diuen això. També.

*CAF: també ho diuen.

*FAL: sí.

*CAF: vale. I per les dones, tinc... afillia?

*FAL: no.

*CAF: ahcun?

*FAL: sí.

*CAF: ahcun, seria.

*FAL: sí.

*CAF: abcun no?

*FAL: també.

*CAF: totes dues.

*FAL: sí.

*CAF: hi ha alguna diferència, o és el mateix?

*FAL: no... no hi ha diferència.

*CAF: és el mateix.

*FAL: sí.

*CAF: i si vas al metge dius... swadday?

*FAL: sí, i ja està.

*CAF: swadday o la que m'has dit...

*FAL: sí, no pots pas dir el nom.

*CAF: azaf o swadday.

*FAL: sí.

*CAF: una de les dues.

*FAL: sí.

*CAF: hm. Vale, perfecte. Eh... passem a les parts de dintre, que ja me n'has dit abans algunes... Ai, tastarem això, eh?

*FAL: sí, no sé si vols tastar o no vols!

[mengem]

*CAF: bueno, anàvem... te deia les parts de dintre, no? Que m'havies dit abans el cor, el fetge...

*FAL: sí.

*CAF: eh... abans d'això, per això... Perdona, reculo una mica. Les paraules aëddis, aërrur... tu les consideres només parts externes, parts de fora, o també les consideraries parts internes?

*FAL: no, de per fora.

*CAF: de part de fora.

*FAL: sí.

*CAF: vale. Per exemple... per això, si et fa mal la panxa de dintre... no? Allò... que has menjat alguna cosa que no se t'ha posat bé...

*FAL: sí, mal de panxa com vosaltres. Itqqa-i aëddis.

*CAF: vale.

*FAL: sí.

*CAF: hm.

*FAL: no és... eh... però si mal d'estómac, no pots pas dir... itqqa-i aëddis, eh.. me fa mal aëddis, no. Me fa mal l'estómac, el nom.

*CAF: hm.

*FAL: sí és de dintre... Per exemple, d'aquí, dius "ai, que me fan mal tiggzrt", que són ronyons.

*CAF: hm.

*FAL: bueno, si és d'aquí per exemple, o aixís, pots dir... "ai, me fa mal aëddis", però si no pots respirar o aixís, o respire i te fa mal, dius que me fa mal tarut.

*CAF: tarut.

*FAL: sí.

*CAF: no et fa mal idma(r)n.

*FAL: no.

*CAF: val.

*FAL: però si te sents que són... de dintre però de part d'aquí, de dintre, perquè fas [respira profundament], i se sents que mal, sí que dius "me fa mal eh... bueno, idma(r)n". Però si és dintre pots dir fetge, pots dir... això.

*CAF: d'acord.

*FAL: que hi ha... com es diu, vosaltres, que és com fetge però que és un part... no és fetge però és al costat de fetge, que és petit.

*CAF: de color verd?

*FAL: no, no.

*CAF: no.

*FAL: no, això que és enganxat al fetge, això és izi.

*CAF: izi, sí.

*FAL: però l'altre, és una mica dur, que és com... hi han fils, dintre, no? És vermell...

*CAF: en amazic com es diu?

*FAL: és... inarfd.

*CAF: ah, la melsa.

*FAL: com?

*CAF: la melsa, es diu.

*FAL: ah...

*CAF: melsa.

*FAL: el primera vegada que sento...

*CAF: que és fosc, no? és...

*FAL: sí, és fosc. És quan talles que sembla com fetge, però si menges o aixís, hi han fils, dintre, no?

*CAF: no n'he menjat mai.

*FAL: però és vermell, és vermell, molt vermell. Igual com a dintre, quan talles aixís, és vermell com... com fetge.

*CAF: val.

*FAL: sí, també. És donar senyal que fa mal, és això.

*CAF: fa mal inarfd...

*FAL: sí, com... punxa. Per exemple... això que fa mal, que és de... bueno, això.

*CAF: molt bé. Eh... bueno, ja n'han anat sortint d'òrgans d'aquests... però comencem pel... el cervell?

*FAL: sí.

*CAF: com es diu?

*FAL: es diu... hi han molts... hi ha dos. Com que és de dintre, que pots dir adji.

*CAF: adji.

*FAL: adji.

*CAF: hm.

*FAL: si no, com pensar i tot això, és raèqr.

*CAF: raèqr és...

*FAL: raèqr-inu. Per exemple que... com per exemple, m'ha dit el meu cap, per exemple que és raèqr-inu, però el cap no és vol dir això, és que vol dir que hi ha a dintre.

*CAF: val, és a dir, adji seria més la cosa física, no?
 *FAL: sí...
 *CAF: i raeqr...
 *FAL: com pensar i tot això.
 *CAF: les capacitats, no?
 *FAL: sí, les capacitats.
 *CAF: pensar, la memòria...
 *FAL: això, sí.
 *CAF: imaginació.
 *FAL: sí, sí. Si no, que no té cap. Per exemple que no té... ur γar-s raeqr, que no té cap, com és boig, no?
 *CAF: hm.
 *FAL: que... que diu moltes paraules, però que no fa res, no fa ni una. Que no té... que no té el cervell bé, per exemple.
 *CAF: hm.
 *FAL: però xxx el part que hi ha dintre és adji.
 *CAF: per exemple, si tens una malaltia...
 *FAL: adji.
 *CAF: a l'adji, no?
 *FAL: sí.
 *CAF: t'han operat... bueno, no diries una malaltia al raeqr.
 *FAL: no.
 *CAF: vale. I per exemple... rmuxx?
 *FAL: sí, és el mateix.
 *CAF: el mateix que adji, o el mateix que raeqr?
 *FAL: que adji, sí, sí.
 *CAF: que adji. Hm. I amryiy?
 *FAL: diuen, però... també. Diuen, d'aquesta... però nosaltres no.
 *CAF: vosaltres no la feu servir.
 *FAL: no.
 *CAF: hm. Val. Els tubs aquests que passen per aquí, per respirar, per menjar...
 *FAL: pfff....
 *CAF: et sona algun nom?
 *FAL: mm... bueno, això que és... que... només un, eh? Això que està enganxat amb... pulmons, no?
 *CAF: hm.
 *FAL: això és tmijja.
 *CAF: tmijja.
 *FAL: sí.
 *CAF: i a vegades allò que quan menges, que el menjar et passa per una altra banda... el del menjar com es diu?
 *FAL: ai... que són forats, no?
 *CAF: hm.
 *FAL: només tibuhacn tmijja.
 *CAF: hm.
 *FAL: que pots dir, els forats que són... de tmijja.
 *CAF: val. I buhcica? Et sona?

*FAL: no.
 *CAF: no.
 *FAL: això que són que hi ha dos. Com se diuen?
 *CAF: les amígdales...
 *FAL: anginyes, no?
 *CAF: angines?
 *FAL: que són timjjin.
 *CAF: com les orelles, que són imjjan?
 *FAL: imjjan, timjjin. Bueno, que és com una part que són al costat. I a vegades fan mal, hi han que... hi han gent que la treuen, no?
 *CAF: sí.
 *FAL: dons això, que són timjjin.
 *CAF: timjjin. Hm. Val. Doncs hem quedat que tmijja, i buhcica no.
 *FAL: sí.
 *CAF: i el fetge ja m'has dit tsa.
 *FAL: sí.
 *CAF: i tacwit, et sona?
 *FAL: no.
 *CAF: izi també l'hem dit, que seria allò enganxat en el fetge.
 *FAL: sí, sí.
 *CAF: vale, per l'estómac tu em deies stumagu igual?
 *FAL: sí.
 *CAF: i tarmant? O taramant?
 *FAL: ...
 *CAF: no? No et sona?
 *FAL: no.
 *CAF: akbuc?
 *FAL: no.
 *CAF: tampoc... Eh... els budells també me'ls has dit abans. Adann, no, hem quedat?
 *FAL: això a vegades que també hi ha una a dintre, que a vegades fa mal o s'inflama, i tot això que és rħrq.
 *CAF: ah, la campaneta!
 *FAL: sí, només un.
 *CAF: sí.
 *FAL: hi ha que... quan hi han dibuixos, quan fa "Aaaahh!"... es dibuixa.
 *CAF: sí, exacte!
 *FAL: que es diu rħrq
 *CAF: val.
 *FAL: abans nosaltres ho trèiem.
 *CAF: ah, es tallava.
 *FAL: sí, es tallava. Perquè fa mal. Als nens petits la sortia i després la... no sé, que els baixa, després fa que... com es diu, s'afogaven, si no treu.
 *CAF: ah, vale!
 *FAL: ara no.
 *CAF: ara no ho treuen.
 *FAL: els metges donen coses, i... de seguida o torna (?), però abans no.
 *CAF: hm.

*FAL: abans mira, no sé. No anaven als metges molt. Anaven amb els que curen més que amb metges, i això es tallaven, diuen. Van amb les dones que són per això, i miren i diu “oi, això... com pot menjar? Per això no vol menjar, no té gana de menjar”. I es tallava.

*CAF: es tallava.

*FAL: i donen coses per curar, i ja està.

*CAF: sí.

*FAL: ara, diuen “si talles, que te pot, pots agafar malalties”.

*CAF: vaja...

*FAL: ara ja...

*CAF: clar, si que canvien les coses....

*FAL: sí.

*CAF: abans es feia d’una manera, ara d’una altra...

*FAL: sí...

*CAF: hm. Sí, sí.

*FAL: sí.

*CAF: val, estàvem als budells, no? Adan amqgran...

*FAL: sí.

*CAF: adan amzzian... suposo.

*FAL: sí.

*CAF: eh... la paraula bururu? Ai, digues, digues, perdona.

*FAL: bururu és adan amqgran.

*CAF: hm. És el mateix.

*FAL: sí, és adan amqgran, que diuen.

*CAF: val.

*FAL: però nosaltres bururu és per als animals.

*CAF: ah, pels animals. Per les persones no.

*FAL: no, per les persones, adan amqgran, que es diu.

*CAF: hm.

*FAL: els... adan, són aquells petits. Aquells petits que... però això, que és més... mm... que és gros, que guarda menjar...

*CAF: sí, hm.

*FAL: que passa menjar, i tot això.

*CAF: bururu és pels animals i prou, doncs.

*FAL: sí.

*CAF: val.

*FAL: nosaltres, eh? Diguem per només... animals. Però per persones no.

*CAF: sí. Vale. I... tamdwadant? O timshwadant? Et sonen?

*FAL: eh... per als animals.

*CAF: pels animals, també?

*FAL: sí. Tamdwadant.

*CAF: què seria, el budell prim? El petit?

*FAL: eh... No, això... nt. Com t’ho explico...

*CAF: bueno, és dels animals, no és de les persones, no?

*FAL: no, això nosaltres no diem. Però això que és... que nosaltres ja ho sabem que tenim festa de xai, per això si tot això. Si comprem tota al carnisser, no seria... Pot ser que xxx. Però els mares li diuen això, que vol dir això... com pollastre, no? Que té el pedrer, que té això que... bueno, l’àvia de

ells diu “això és pedrer, això és no sé què”, i m’ensenyava les... com es diuen els noms. “Això és fetge, això és el coll”. I a vegades ho fa aixís tallat petit, i me deia... com per exemple el pollastre que té el pedrer, però que els altres no tenen, no?

*CAF: hm, exacte.

*FAL: el xai, i tot això.

*CAF: sí.

*FAL: i la meva mare ens deia “això és bururu”, però les persones no.

*CAF: no tenen...

*FAL: “això és tamswadant”, és per... del xai, que ho tenen.

*CAF: val, però les persones no.

*FAL: no.

*CAF: vale. I takric?

*FAL: també.

*CAF: és pels animals.

*FAL: sí.

*CAF: i prou.

*FAL: sí.

*CAF: què seria... tots els òrgans de...

*FAL: sí. Tots... però no sé... he vist algú que menjava de porc. Takric, que és de dintre, que és...

*CAF: la tripa...?

*FAL: que guarda menjar, i després talles, i surt tot el menjar. I rentes, i passes una mica així...

*CAF: és el mateix. De xai.

*FAL: sí, de xai. Bueno, també de vedella i tot això, sempre també.

*CAF: per les persones no.

*FAL: persones no.

*CAF: i... hi ha alguna paraula per les persones que agrupi una mica tots els òrgans? Per exemple, en català tenim entranyes, no? Que seria tota la part aquesta dels òrgans de dintre la panxa. En amazic hi és, una paraula així, o no?

*FAL: ...

*CAF: no et sona.

*FAL: no.

*CAF: val. Mm... la coseta aquella del final dels budells, que a vegades s’ha d’operar, que s’inflama...

*FAL: el pindisi?

*CAF: pindisi.

*FAL: sí.

*CAF: en dius així.

*FAL: sí.

*CAF: perfecte. Ja és la que tinc. Els pulmons ja me’ls has dit abans...

*FAL: sí.

*CAF: tarut, no?

*FAL: sí, tarut.

*CAF: eh...

*FAL: com tarut, no, que hi ha a la tele que diuen tarut, no?

*CAF: sí, a la tele ho diuen?

*FAL: sí, bueno, no sé com...

*CAF: Ah... bueno, és que això ja ho hem anat veient, no, la resta? Ai, el lloc de les dones on està el nen?

*FAL: sí.

*CAF: com es diu. La matriu, o els ovaris, tot això... saps els noms, en amazic, o no...

*FAL: ai, ai, ai... Si ho sabia que preguntaves d'això jo m'ho hauria preparat abans!

*CAF: no, no! No pateixis!

*FAL: no, per saber-ho els noms, m'entens?

*CAF: ja...

*FAL: si m'ho vas contar abans, m'ho podia... És eh... a vegades et treuen i no poden s'embarassar, les dones, no?

*CAF: sí, exacte.

*FAL: això és lwaldat.

*CAF: lwalda.

*FAL: sí, lwaldat, que es diuen. Perquè va si... si està malalta i tot això, et treuen, i després la dona mai estarà embarassada.

*CAF: hm.

*FAL: perquè això que hi ha... del nen, no?

*CAF: hm.

*FAL: bueno... crec que res més.

*CAF: i mlurat, et sona?

*FAL: ...

*CAF: no et sona. Perfecte. Val, ens queda molt poca cosa, ja. Eh... el cos sencer, no ho hem dit.

*FAL: jisd, ai, no, és en àrab.

*CAF: jisd?

*FAL: no, no. Eh... bueno, aquell... tot, és arrimt.

*CAF: arrmit.

*FAL: sí.

*CAF: hi ha gent que m'ha dit que arrimt és cos, però que també vol dir pell.

*FAL: no, no.

*CAF: tu diries que...

*FAL: tirmct!

*CAF: tirmct és pell.

*FAL: sí. Tot. Però arrimt no, arrimt quan dius per exemple... "ai... no sé què me passa... que no estic bé..." "què passa? què tens? què te fa mal?" "tot arrimt, que me fa mal!". Doncs, que vol dir tot el cos.

*CAF: hm. Per exemple, si vols dir "el fetge és una part del cos", diries arrimt?

*FAL: bueno, sí, tot. Si per exemple, com te dic "ai, estic molt aixafada", com diuen. "Estic molt aixafada", doncs que pots dir d'arrimt, tot. Però si una part, has de dir el nom.

*CAF: sí, però si vols dir la frase aquesta, no? "el fetge és una part del cos".

*FAL: sí! És una part del cos, sí.

*CAF: diries... com ho diries, la frase?

*FAL: no. Jo... Arrimt vull dir com el cos. No li puc dir, per exemple... no. Eh...
 És un part del cos, però si te fa mal, no pots dir que me fa mal arrimt.

*CAF: no, no, però vull dir... “part del cos”, en amazic, com es diu? “part del cos”:

*FAL: ah! Ah, com es diu...! Sí, perquè no es...

*CAF: si tu ara vols explicar...

*FAL: “di arrimt”. Com... “tsa, di arrimt”, perquè és del cos.

*CAF: hm....

*FAL: com... sí, així. Ai, ara t’entenc, eh?

*CAF: no, no pateixis!

*FAL: com diuen... “ai, que me fa mal...” per exemple, si te fa mal el cap, que no sents que estàs bé perquè te fa mal això, no és pas que te fa mal el peu. Però te fa mal. I diuen “sí, és normal, perquè això que és de arrimt”.

*CAF: és del cos.

*FAL: és normal, sí, és del cos, que no... és normal, que te fa mal tot perquè no te trobes bé, perquè és tot... D’arrimt, no?

*CAF: sí, sí. Abans me deies... el pèl és caer. No?

*FAL: sí.

*CAF: tinc altres paraules per pèl. Per exemple... taeyact... et sona?

*FAL: com?

*CAF: taeyact.

*FAL: ...

*CAF: izagg^wn?

*FAL: bueno, això és d’aquí.

*CAF: ah, és de...

*FAL: és d’això, i és d’això. És diferent d’aquest.

*CAF: ah, vale! És el de les aixelles, i...

*FAL: el que surt d’aquí, i el que surt d’aquí.

*CAF: vale, vale.

*FAL: això, és diferent de... dels pèls de...

*CAF: no pots dir izagg^wn del braç.

*FAL: no, no! Això, si li dius a una persona... “ui, què diu, ara!” De seguida pensa aquí [aixella] i aquí [pubis]. De seguida. Però això no. Això és caer. És acuwwaf, i caer.

*CAF: i izuttn?

*FAL: izuttn... bueno, de tot, vol dir. Si és un.

*CAF: un?

*FAL: un zuttu de de... de acuwwaf, un zuttu de... d’aquí, o un zuttu... és un.

*CAF: vale.

*FAL: o si no és també... ah, no, això és abr. Un. Però això són... izuttn. Izuttnun acuwwaf, que me cau els cabells. Ai, moltes izuttn, per exemple.

*CAF: vale.

*FAL: però és un.

*CAF: molt bé.

*FAL: com dieu, vosaltres?

*CAF: no ho diem.

*FAL: un de... un de...

*CAF: un cabell, o un pèl.
 *FAL: ah, vale. Ah...
 *CAF: no tenim la paraula... I anzd?
 *FAL: zuṭṭu.
 *CAF: zuṭṭu.
 *FAL: també...
 *CAF: és el mateix.
 *FAL: sí.
 *CAF: però fas servir més zuṭṭu que anzd?
 *FAL: nosaltres? Sí. zuṭṭu que és més...
 *CAF: vale. L'última cosa. Mm... en català, per exemple, algunes emocions, o sentiments... les relacionem amb òrgans interns, no? Per exemple... si jo dic que en algú l'estimo molt... Eh... dic "cor meu", o si alguna cosa no m'agrada gens "em fa mal el cor de veure-ho", no? Ho relacionem amb òrgans coses d'emocions. En amazic passa, això?
 *FAL: sí.
 *CAF: amb quins òrgans?
 *FAL: bueno... com dius el cor meu, és ur-inu.
 *CAF: i què ho dius, quan estimes molt a algú.
 *FAL: sí, una persona que... que l'estimo, és diferent. Però... Txzy, és diferent, una persona que txzy aṭṭas, és que és... per festejar, per una persona que per el futur que es casarà o tot això. Però com els germans, eh... mare, eh... bueno, qualsevol persona amiga, o aixís. Que dius que és... Si no, xxx com ur-inu.
 *CAF: ur-inu.
 *FAL: com el meu cor.
 *CAF: hm.
 *FAL: que me fa mal... No diu...
 *CAF: o per exemple, si algú és molt dolent, a vegades hi ha llengües... diuen "té el cor negre", o "té el cor dur", o "el té fred", o...
 *FAL: sí.
 *CAF: també?
 *FAL: sí. Cor negre que té... γar-s ur d abarcan.
 *CAF: què vol dir, això.
 *FAL: és cor negre, que té cor negre. És una persona molt mal, i dius "ui, γars ur-nns d abarcan".
 *CAF: hm.
 *FAL: té el cor negre.
 *CAF: negre.
 *FAL: doncs no penses que et trobaràs bé al costat de ell, ni te portarà res de bé.
 *CAF: hm.
 *FAL: però si és bona persona diu... "ai, que és com mel". Perquè les paraules que té, les paraules que la surten, surten del cor, i com... com mel.
 *CAF: hm.
 *FAL: que és molt bona persona, un home o dona, és que és, ijj n aryaz, ijj n tamyaḍt, isbah aṭṭas, γar-s ur-nns d acmrar [un home, una dona molt bona, té el cor blanc]. El cor és blanc.
 *CAF: vale.

*FAL: que és bona persona. Que quan parla una persona... ijj n bnadm, no diu mentides, diu tot veritat, i les paraules que surten de la seva boca que són, que li surten igual com la mel. Però no sents que surten les paraules de la boca, però que surten del cor.

*CAF: del cor, hm.

*FAL: sí, tenim aquestes paraules.

*CAF: val. I amb altres òrgans? Per exemple el fetge, o... no sé, amb l'inarfd...

*FAL: sí. eh... Per això?

*CAF: sí, coses de sentiments?

*FAL: mm... de inarfd no.

*CAF: ah.

*FAL: una persona que no t'agrada, vols dir... demana una cosa dolenta... no diem... però molta gent diu "de veritat li volia demanar mal de queixal!"

*CAF: ah!

*FAL: de veritat que li vol dir mal, perquè mal de queixal que és difícil, no?

*CAF: hm.

*FAL: Si no, bueno... mm.. de fetge sí que diem que és... Però més germans i fills.

*CAF: val.

*FAL: perquè que són fetge, perquè és normal, perquè és la seva fetge.

*CAF: hm.

*FAL: perquè que l'estima molt.

*CAF: clar.

*FAL: doncs... tsa-nns, és...

*CAF: tsa-nns.

*FAL: perquè és fetge, no? Perquè això sona més... perquè és de sang. Sona més... diu més per germans, perquè germans són dels pares, no? Si no, fills. Perquè la mare tots són seus fills. Diem més per això. Però l'altre... bueno, diu "l'estimo molt com una germana", que és la germana, s'avenen molt, com germanes, si no és de sang també. Ni creix amb mi, ni és tot amb mi, ni la mare tenim la mateixa de sang, ni de mateixa religió ni de res, però que jo sento com, està creixat amb mi, que ha neixat amb mi, que és la meva germana, que és una germana.

*CAF: hm.

*FAL: que és... atñas, que s'avenen molt, com germanes.

*CAF: hm.

*FAL: si no, diem també... aquestes dues no pots separar, perquè és com dits. İduđan.

*CAF: com dits?

*FAL: sí, İduđan. Aquests, s'avenen molt, perquè sempre la veiem juntes.

*CAF: vale...

*FAL: separen els dits, però elles no es separen.

*CAF: vale.

*FAL: per exemple.

*CAF: vale.

*FAL: ells no la pots separar, perquè com dits. Els dits, separen però no... però no molt.

*CAF: clar, no pots...

*FAL: per sempre no.
*CAF: hm.
*FAL: pots fer així, però per separar, mai.
*CAF: ah, molt bé.
*FAL: aquests són que me surten ara.
*CAF: sí, sí, està molt bé!
*FAL: sí...
*CAF: perfecte, doncs ja està!
*FAL: sí?
*CAF: sí

Entrevista a HAE

- *CAF: M'has dit abans azdjif. Jo tinc, a més d'azdjif tinc iyf.
- *HAE: Iyf, wah.
- *CAF: La fas servir?
- *HAE: Mai. De fet, si no l'haguessis dit, no hi hagués caigut.
- *CAF: I com a extrem d'una cosa? El cap d'un objecte?
- *HAE: Sí.
- *CAF: La faries servir més?
- *HAE: Sí, però azdjif, eh? No iyf. Es diu com a cap d'una cosa, però no ho faig servir.
- *CAF: aghguh?
- *HAE: No, no la conec.
- *CAF: aqiyyue?
- *HAE: Tampoc la conec.
- *CAF: Val. Alguna manera per... És a dir, en català fem servir la paraula cap per referir-nos a tota l'esfera i també per referir-nos a la part amb cabell, sense cara. En amazic també és així?
- *HAE: No... Sí, també és així, perquè per exemple azdjif seria tot el cap, ssift seria només la cara, i azdjif pot ser només la part... per exemple iys accuwaf uzdjif 's'ha tallat els cabells del cap'. Sí que azdjif, crec, que es fa servir només també per fer referència al cap o per tot el crani, i ssift és el que es diu... o aynbub, que és un sinònim de ssift...
- *CAF: Algun altre significat de la paraula aquesta? Per exemple... en català diem que cap pot referir-se a 'persona', no? "tants tès per cap".
- *HAE: Sí, també es diu... No. no. No, perquè ja no es diu 'cap', es diu bnadm, 'persona'. xxx n watai bnadm, no xxx n watai uzdjif. Crec que es podria arribar a fer servir, però no ho he fet servir mai. Sempre faig servir bnadm per 'cadascú'.
- *CAF: Mm... la 'cara', m'has dit ssift i aynbub.
- *HAE: ssift i aynbub.
- *CAF: Exactament igual?
- *HAE: Sí. Passa que ssift es fa servir més per parlar de l'aspecte, i aynbub és més la cara en sí.
- *CAF: La cara física.
- *HAE: Sí. ssift n xxx és 'cara de burro'. Però també es diu bu uymbub, és com si diguessis 'cara lletja'. Bu uymbub és com 'el de la cara', com qui té cara. Es fa servir els dos per definir i per... i també com a despectiu. Ssift uhluf (?) és 'cara de cerdo', i daeysa (?) bu uymbub que és 'aparta d'aquí cara dura'. Vindria a traduir-ho així.
- *CAF: I... per exemple, tinc aynbub, tinc ssift... I agnbur?
- *HAE: Agnbur és a Lhusima. Em sona més a amazic d'Lhusima. A Nador... Ho conec, perquè sóc un enamorat de Lhusima, i veig que ells diuen algunes coses diferent de nosaltres.
- *CAF: Aqnfuh?
- *HAE: Sí. També a Lhusima.
- *CAF: Aqnsur?

- *HAE: L'he sentida, però ara fa molt temps.
- *CAF: Aqsmud?
- *HAE: Sí... sí. Sí, la meva mare la fa servir, però també en to despectiu. Si dius bu a davant, és sempre despectiu. Bu uqsmud. Despectiu o per apartar-te, per allunyar-te...
- *CAF: Aḥncuc?
- *HAE: Ahncuc ho diuen a Lḥusima. Em fa molta gràcia la seva manera de parlar. Com un gironí i un de lleida.
- *CAF: Axnfur?
- *HAE: Axnfur també és de Lḥusima.
- *CAF: Axnzur?
- *HAE: Ho diem a Nador, també. Molt despectiu. Deu ser una cara molt difícil...
- *CAF: Tfigurt.
- *HAE: Aquesta no la conec.
- *CAF: Udm?
- *HAE: Sí! Sí, udm sidi arrbi, la cara de Dios... La meva mare, a casa, quan la fan servir té un significat sagrat. Pensa que jo no en tinc coneixement, tinc l'experiència oral, i no es fa servir ni despectivament ni per definir una persona. Sinó un profeta o una persona rellevant de la religió. A vegades t'ho juren en nom de... udm sidi arrbi.
- *CAF: M'han dit, també, que la paraula akammar es refereix a la part de baix de la cara.
- *HAE: No ho sabia. Kmmr 'que s'acaba', i akammar potser fa referència al final de la cara, no?
- *CAF: Perquè... tmart per 'barba' la coneixes?
- *HAE: Sí, sí... Tmaat... sí... posa't bé la barba, m'ho diu molt la meva mare! Potser a Lḥusima sí que no diuen amb erra... tmart, però com que a Lḥusima no em diuen que m'afeiti...
- *CAF: Molt bé. La paraula per barba es refereix només als pèls o també a la zona, a la 'barbeta'?
- *HAE: No. Fa referència a tota la zona on hi ha barba.
- *CAF: Molt bé, així que una dona també...
- *HAE: La. Ai la, no. Només per homes.
- *CAF: Amar, et sona?
- *HAE: Amar? No.
- *CAF: I... aecimir?
- *HAE: Sí. aecimir (em corregeix). Hauries d'anar a viure allà i faries el gutural. Una temporadeta. Sí, és barba, és el pèl. Així com a tmart fa referència a tot el que seria el mentó, la mandíbula, inclús el bigoti... Per exemple, la meva mare quan m'afeito em diu xxx 'quina bona barbeta'. Quina paraula em deies?
- *CAF: Aecmir.
- *HAE: Ah, sí, és simplement el pèl.
- *CAF: Aysmar?
- *HAE: La mandíbula, aquesta part d'aquí (es toca la mandíbula). Es fa servir per amenaçar. Moltes vegades es diu xxxx, és a dir... 'et trencaré la mandíbula'. Ve a ser aquesta part d'aquí.
- *CAF: Les dues zones aquestes, laterals.

- *HAE: Sí, aquesta part on s'ajunta... Bueno, és lo que jo entenc, eh? Que com que no ho he estudiat...
- *CAF: Hm. Taqtmirt?
- *HAE: No, aquesta no la conec. Taqtmirt la.
- *CAF: L'expressió aquesta... aèrur n uqmmum... la fas servir per paladar?
- *HAE: aèrur n uqmmum. Sí. L'esquena de la boca.
- *CAF: La fas servir, per paladar? O simplement has entès l'expressió perquè és molt transparent?
- *HAE: No, no, no, no. L'he sentida. No la faig servir gaire... però mira, aèrur n uqmmum, sí, sí, és el paladar. La meu mare parla bastant bé amazic. Però l'únic que he vist que la meu mare si l'entrevistessis no t'acceptaria gaire bé les parts del cos masculines i femenines. Les hauries d'evitar.
- *CAF: Sí, sí, ja les trec, ja ho faig, ja!
- *HAE: Si ella s'ofereix a fer l'entrevista, les hauries de treure. A no ser... si hi ha el meu pare. Si no hi ha el meu pare... riureu una estona. Amb la meu mare sense el meu pare a davant, riureu una estona. I el meu pare... veu un occidental a casa i marxa. El seu racisme és exacerbant (=exacerbant).
- *CAF: Val, per 'cabells' també tinc moltes paraules.
- *HAE: Acuwwaf.
- *CAF: Aquesta és la normal, per tu.
- *HAE: És la que més s'utilitza, i si me'n dius alguna més potser me fas recordar, però ara no me'n ve cap més.
- *CAF: Aquesta és tant per homes com per dones, tant cabells curts com cabells llargs.
- *HAE: Sí, sí, sí.
- *CAF: Un home em va dir que cabells d'home, curts, és acaer.
- *HAE: Però acaer ho diu la meva iaia molt, quan em tallo aquestes grenyes... em diu xx caer. Però és com que està brillant, però acuwwaf es fa servir per home i per dona. La meva mare... bueno, la meva iaia diu xxx. O qqfra (?) acuwwaf nmm, 'posa't el vel', bueno, 'tapa't el cabell'.
- *CAF: Hm. I icaewawn?
- *HAE: Sí, icaewawn (riu)... ah, i izagg^wn també! Icaewawn és... bu cewaw m'ho diu la meva mare amb aquestes grenyes, quan el cabell està una mica desordenat.
- *CAF: És despectiu, no? Bueno, és...
- *HAE: Sí, sí, com que allà l'uniforme és soldat, rapa't i deixa't estar d'hòsties... doncs sí.
- *CAF: Seria cabell despentinat, una cosa així.
- *HAE: Sí, sí.
- *CAF: Val. Icnɣufn?
- *HAE: Icnɣufn ho diuen a Lhusima. No sé si com icaewawn o com acuwwaf, però ho diuen... Em sembla que ho diuen per acuwwaf, per normal. I izaggwn no?
- *CAF: Això és pèl, no?
- *HAE: Pèl púbic.
- *CAF: Sí, això també ho veurem. I izɣibn?
- *HAE: No... aquest deu ser del Sous, no? Tan diferent...

- *CAF: No, aquest me l'han dit...
- *HAE: Hòstia, però a Nador... no ho he sentit mai, eh? O a Ras el-Ma... Clar, és que aquí no n'hi ha gaires, d'allà. L'èxode massiu és del Rif. De fet, jo he fet un documental que es diu Addicions i migració. Dos mals del Rif. Bueno, un documental no, un curt documental molt accidentat... [parlem del documental].
- *CAF: Icbcubn?
- *HAE: Sí. Com ho has dit? icbcibn.
- *CAF: Per cabells, també?
- *HAE: Sí, però espera't... és que estic intentant pensar quan s'utilitza... No són rínxols? No ho sé, no n'estic segur... Posa-ho amb interrogant. La meva mare la sap, perquè jo l'he sentit.. Hòstia... o són pelets molt petits d'alguna part d'aquestes que es treuen les dones? És que la meva mare la fa servir.
- *CAF: Ja sortirà, doncs! I... per 'boca', la més normal...
- *HAE: Aqmmum.
- *CAF: I imi?
- *HAE: No la conec.
- *CAF: Ajqmim?
- *HAE: Sí, és una mica despectiu. Al menos a casa meva la fan servir... bu ujqmim és 'bocazas'.
- *CAF: Si has parlat massa.
- *HAE: Sí, si has dit coses que no...
- *CAF: Mm... Per 'paladar' també tinc ally i any.
- *HAE: Aquests no els conec. El de aèrur n uqmmum sí que... se m'ha quedat algo a l'esquena del paladar, això sí que ho he sentit. Aquestes dues que has dit o no són de Nador, o jo no les havia sentit.
- *CAF: Per llavis també en tinc moltes.
- *HAE: No me'n recordo cap.
- *CAF: Igncicn?
- *HAE: Ah, icnfifn. Allà no és com aquí, que uns llavis carnosos ens atrauen. Allà... uns llavis carnosos és com... que ets un pur africà. Com que sempre el referent està fora, a l'altra riba del mar...
- *CAF: Ancucn?
- *HAE: Em sembla que no.
- *CAF: Anfufn?
- *HAE: Anfufn sí, ho diuen a Lhusima. Quan vaig al Marroc em perdo per Lhusima.
- *CAF: Anturn?
- *HAE: No la conec.
- *CAF: I ddnafar?
- *HAE: No.
- *CAF: És a dir... tu la que coneixes és icnfifn, que és despectiu.
- *HAE: I igncicn, que seria la normal. No és despectiu, per mi. Però posa-hi un interrogant i confirma-ho. La meva mare sí... bu icnfifn és per parlar dels negres, que tenen els llavis allò prominents.
- *CAF: I això es considera...

- *HAE: Sí, no es diu “oh, quins llavis més carnosos!”. Es diu bu icnfffn, i quan es diu bu i lo que sigui és despectiu.
- *CAF: Molt bé.
- *HAE: *CAF: Despectiu, o a vegades és en broma... bu txna, “el del culo”. No cal que siguis “culón”, és... “aparta, bu txna!” és... saps?
- *CAF: Sí, molt bé. Per ‘front’?
- *HAE: Digue-me-la, sisplau...
- *CAF: Tawnza?
- *HAE: No la conec.
- *CAF: Aynar?
- *HAE: No.
- *CAF: Tanyart?
- *HAE: Tanyart, tanyart.
- *CAF: I anyar?
- *HAE: Anyar també.
- *CAF: Hi ha alguna diferència de significat, quan fas servir la forma femenina tanyart i anyar? Hi ha alguna diferència, o ho utilitzeu indistintament?
- *HAE: És que tanyart també es fa servir per dir ‘façana’, tanyart n taddart. Seria com ‘el front de la casa’. I tanyar és quan és més el cos. Al menos és ara... les dues expressions que em vénen. Jo què sé... els meus pares... tenim una casa allà molt gran, massa per anar-hi dos mesos, i van arreglar la tanyart, van arreglar la façana.
- *CAF: Llavors no diries mai la cara d’una casa, per exemple?
- *HAE: Mm... sí... també. Però no per dir façana, sinó imatge. xxx ssift, ‘li ha millorat la imatge’, i dius ‘li ha millorat la cara’, però és... és la imatge, no la façana.
- *CAF: És allò que deies, que ssift vol dir ‘aspecte’, no? I aynbub cara.
- *HAE: Sí.
- *CAF: I... me n’he oblidat abans. Per cara d’un objecte, la banda d’un objecte... es fa servir alguna d’aquestes paraules? Udm, per exemple, no es faria servir en aquest sentit?
- *HAE: Udm seria l’esquena, no? Bueno, l’invers..
- *CAF: Una banda de l’objecte...
- *HAE: Udm d ueruar. Cara i esquena.
- *CAF: És a dir, que udm, a part de l’ús que m’has dit més.... diví, diguéssim, també tindria el de les bandes d’un objecte.
- *HAE: Sí, sí. Udm d ueruar.
- *CAF: Molt bé. Mm... vaig trobar que una dent que creix molt a prop d’una altra, vaig trobar que es diu arbub n tiymas. Et sona?
- *HAE: Arbub n tiymas?
- *CAF: Vaig trobar que arbub volia dir ‘càrrega’, quan portes un nen a coll.
- *HAE: Sí, algo així em sona... Me fas ballar el cap, no te podria donar una contesta. Així com d’altres n’estic molt segur, amb aquesta no. Abu di rbub és ‘posa’t el nen a l’esquena’.
- *CAF: Val. Llavors ja tindria sentit.
- *HAE: Sí, podria ser... que alguna dent se’t torni com una esquena (?). No ho sabia, com que a casa meva no hi ha ningú així amb les dents...
- *CAF: Clar, això si no ho has tingut... Mm... ‘bigoti’. Claym?

- *HAE: Sí.
- *CAF: Cnabar?
- *HAE: No
- *CAF: No. Aquesta, eh? [claym]. Seria també el pèl o la zona?
- *HAE: No. Només és el pèl.
- *CAF: Molt bé. I les galtes?
- *HAE: Digue-m'ho, sisplau...
- *CAF: Imgizn?
- *HAE: Imgizn! Wah, wah, wah.
- *CAF: I... Igmizn?
- *HAE: Igmizn també.
- *CAF: Quina diferència hi ha?
- *HAE: Imgizn diguéssim que seria la paraula normal, les galtes. I l'altra, igmizn, és quan algú és molt galtut.
- *CAF: És una paraula per riure-te'n...
- *HAE: Per riure-te'n o per... despectiu. Entre caricaturesca i burlesca.
- *CAF: Igluzn?
- *HAE: No la conec. Bueno, sí, és de Lhúsima. Igluzn, és maca, eh? És que Lhúsima m'agrada molt, n'estic enamoratíssim. És la Costa Brava del Marroc, anar de poble en poble allà... en aquella província... M'hi sento com peix a l'aigua, i a Nador m'entren tots els agobios. Només m'agrada Beni Sider, el poble no teníem les casetes de fang... Érem pagesos, érem ecològics! L'ecologia, la practicaven els amazics amb Hassan II. Que no els deixava prosperar cap a l'era industrial.
- *CAF: Mm... 'nas'?
- *HAE: Nas és... naz.
- *CAF: En dius naz?
- *HAE: Sí, no?
- *CAF: Tinzar?
- *HAE: Ah, tinzar, sí, o inzarn... Però sí... naz també... Hòstia, espera, espera... inzarn segur. Tinc aquí un pitote, em sembla. Però algo vol dir, naz. xxx naz... 'te voy a romper las....'. No, no, espera... em sembla que m'ho estic inventant.
- *CAF: Inzarn, doncs, que és un plural... i el singular, anzar, el fas servir per alguna cosa?
- *HAE: Anzar, anzar.
- *CAF: És el mateix que inzarn?
- *HAE: Sí... però no sé perquè hi ha plural... potser perquè hi ha dos forats?
- *CAF: Hi ha gent que m'ha dit que en singular és 'nariu', i en plural és el nas.
- *HAE: Si ho diu la gent gran, ells ho saben més. Si hi hagués el meu avi, t'ensenyaria moltíssim vocabulari, perquè quan era petit jo n'aprenia molt amb el meu avi. Perquè quan era petit, tant català com castellà, a casa, tot el dia... teníem l'amazic fatal. I anàvem allà, i amb l'avi i jo, que el perseguia a tot arreu... tornava a agafar embranzida molt ràpid. I el meu avi era un home... era un home no culte, però sí religiosament molt instruït, i tenia un vocabulari molt ric, molt maco. Era molt maco, el meu avi.
- *CAF: Clar... En fi... i 'dents', tiymas...

- *HAE: Sí, però hi ha algun sinònim?
- *CAF: No, a més la coneix tothom. Hi ha algunes paraules que les sap tothom. Els ulls, el fetge, el cor... Hi ha diferències fonètiques, però és sempre igual.
- *HAE: Sí, les diferències fonètiques, però... Ei, i tiglzt?
- *CAF: Tiglzt? No ho sé... Sí, els ronyons, clar! Tiglzt!
- *HAE: Ah, clar, vale vale, sí sí. És lo que t'anava a dir...
- *CAF: Els ullals, els queixals, tot això... els anomenes?
- *HAE: No...
- *CAF: Et sona tiγmas n uydi?
- *HAE: No.
- *CAF: Uglan?
- *HAE: No.
- *CAF: Tasirt?
- *HAE: No.
- *CAF: No et sonen. No has tingut gaires problemes de dents, no?
- *HAE: Sí, sí, però... totes són tiγmas.
- *CAF: Val. Abans, quan parlàvem del 'cap'... m'has dit rmuxx?
- *HAE: Rmuxx, sí. Però rmuxx... no és que sigui 'memòria', és com... Per exemple, hi ha una expressió que es diu icc rmuxx-nns, és com si s'hagués menjat el seu enteniment. Però rmuxx tampoc vol dir 'enteniment', sinó que l'expressió vol dir això. Ve a dir això. Però rmuxx és com una paraula vulgar, és com si... Jo què sé... Estava intentant pensar una paraula vulgar de 'cap' en català...
- *CAF: Sí, mm... ara no em sortirà a mi.
- *HAE: Que segurament als diccionaris no surt, però que es fa servir molt, col·loquialment. La testa no, no és la testa.
- *CAF: No... mm...
- *HAE: "Chota", está mal de la chota, però és catsellà. Però bueno, en català també... rmuxx vindria a ser aquesta vulgaritat.
- *CAF: Però seria més aviat el 'cap' com a cosa interna, la capacitat...
- *HAE: Com el seu funcionament. Icc rmuxx-nns és que ja ha perdut el nord. Rbr (?) també. Icc rbr-nns (?), també. Vindria a ser.. Dar rbr-nns, 'ha perdut la memòria'.
- *CAF: Adji? Com a sinònim de 'cervell', suposo.
- *HAE: Sí, l'equivalent.
- *CAF: Tant l'òrgan físic com les capacitats intel·lectuals, la memòria...?
- *HAE: Segons l'expressió que fas servir, fas menció a les funcions, però, culinàriament, també es menja...
- *CAF: Pots dir, com en català, que una persona té molt de cervell... o molt de cap, referint-se a...
- *HAE: És un coco, al meu germà Saïd sempre li han dit.
- *CAF: Val. Amryγ, et sona?
- *HAE: No. Segur que és de Lħusima, també.
- *CAF: I azdjif també la fariem servir per la part interna, no?
- *HAE: Sí, sí, sí. No per les capacitats, sinó pel conjunt. Inclou el cap, la cara, i les parts de dins, però no tant les funcions.

- *CAF: Val, passem al tronc, i després et faré quatre o cinc preguntes més. La primera que em surt, són els pits. Tenim admar, que és el tòrax...
- *HAE: Admar és el tòrax.
- *CAF: En català, fem servir pit tant per 'tòrax' diguéssim, com per 'pits' de dona.
- *HAE: No, però dius pit o pits. Admar o ibbc. Hi ha una expressió... 'aquesta nit aplastarà tetes', a la nit de bodes...
- *CAF: Com és, l'expressió?
- *HAE: airbs (?) ibbc. Jo l'he sentida a moltes nits de boda, al nuvi. A la núvia no, eh? Però quan vas a la boda, a la celebració per part del nuvi... això, els nens joves diuen... "aquesta nit aplastarà tetes!".
- *CAF: Aquesta expressió és més aviat col·loquial, no? Suposo.
- *HAE: Sí, i juvenil. O entre homes, sí.
- *CAF: Val. Mm... m'has dit pel 'penis', abans, aqllaw?
- *HAE: Sí. Aqllaw.
- *CAF: En tinc unes quantes, a veure si em dius les diferències. Abrur?
- *HAE: Sí.
- *CAF: M'han dit que és la més normal.
- *HAE: Abrur deu ser a Lhusima. Aqllaw, nosaltres. I després tot lo que és... és imjjarn. Imjjarn no... imjjarn són les testicles. Jo conec abllaw i aqllaw. Ah, i imnyan, que fa referència al genital sencer, amb els testicles i el penis. Fèiem la broma a casa, amb els germans, [imanjana], que és "y mañana" en castellano, o "aquests ous". He sigut tota la vida un pallaso.
- *CAF: Val... Alguna paraula semblant a la catalana... que és pubis, que seria tant per homes com per dones...
- *HAE: No la conec.
- *CAF: Azlul la coneixes?
- *HAE: Azul? Azul és hola...
- *CAF: No, azlul.
- *HAE: Ah, azlul... em sembla que fa referència als genitals a Lhusima. A vegades... com que a Nador no hi paro gaire, hi ha moltes coses que les sento allà. I lo que sento a Nador és lo que et dic, i lo que et dic que no és meu...
- *CAF: És de Lhusima.
- *HAE: Sí, i a més, tenim terminacions... per exemple, lo que acaba en erra amb nosaltres acaba en ela per ells... Perquè també a Lhusima, si és algú molt gran, no entenc res, eh? I és quan és jove, que saben que no parlem el mateix... i aminoren la marxa. I són 50 quilòmetres, que no arriba. Bueno, quaranta i pico quilòmetres i... ja culturalment, mentalment, és un altre món. A Nador són profundament analfabets i ignorants, i a Lhusima hi ha més refinament. És com la Costa Brava, que hi ha refinament i bon gust, i això... Al menos jo ho sento així.
- *CAF: Clar, tens la sensació...
- *HAE: Sempre que hi vaig m'estic dies a Lhusima, m'hi sento com peix a l'aigua, a les cales que hi han per allà... Playa Quemado... No coneixes Lhusima? Si vols un viatge el podem fer, eh? Ara tinc molt temps lliure!
- *CAF: Jo no gaire...!

- *HAE: Home, Lhusima t'ho recomano... La ciutat no té cap encant, a part que muntanya i mar s'ajunten. Però... agafar el cotxe i anar pels pobles que voregen el mar...
- *CAF: S'hi haurà d'anar, doncs..! Escolta'm. Per 'cintura' tinc abyas.
- *HAE: Però abyas és cinturó, no?
- *CAF: O tabyast?
- *HAE: Tabyast és un cinturó petitet. Però sí, sí... "cógele la cintura", sí.
- *CAF: Santura, com a préstec, la feu servir?
- *HAE: Santura? Així, tal qual? Ah, sí, sí que es fa servir... jo pensava que era un barbarisme... es espanyol, no?
- *CAF: Sí, sí.
- *HAE: Després he pensat que quan vas a fer-te un vestit o... que he acompanyat a la meu mare que es fa aquells caftans, xxx tabyast, 'coger la cintura'.
- *CAF: Hm.
- *HAE: Pensava que no sabíem la paraula i que ens inventàvem tabyast.
- *CAF: Jo l'he trobada, al diccionari... Val. Teniu una paraula per anomenar el forat que queda aquí a l'espatlla.
- *HAE: No...
- *CAF: Addiy n taddaxt? Et sona?
- *HAE: Sí... però deixa'm veure com s'escriu i et diré com es pronuncia.
- *CAF: Exacte, perquè jo...
- *HAE: Sí, sí, la meua mare la fa servir.
- *CAF: Per anomenar el foradet aquest [de la clavícula].
- *HAE: Sí, perquè és lo poc que es veu a vegades de les dones i és molt bonic. És just aquí on et poses la mà. Em sona de quan les dones es perifollen [=emperifollar, cast.] i es posen guapes, s'ho diuen. Mira, veus? A mi se'm marca molt. Jo soy todo hueso.
- *CAF: Admar ja ho hem dit.
- *HAE: Admar què és? Ah, admaa, admaa. Idma(r)n, en plural, però no fa referència a les tetes, eh? És a dir, quan dius idmarn et refereixes una mica als teus o als d'algú, i admar és quan et refereixes al cos. Si parles del cos, dius admar, però si parles del teu o del d'algú altre, dius idmarn.
- *CAF: Vale.
- *HAE: Al menos a casa meua ho fem servir així, eh?
- *CAF: Val. Mm... he sentit que també... si dupliques aquesta d, no sé com ho feu...
- *HAE: Ddmar.
- *CAF: Té connotacions més virils.
- *HAE: Sí.
- *CAF: Sí? És això?
- *HAE: Sí... un home... no fort físicament, sinó valent, bravo... "pit i collons", seria. Ddmar, un home que té pit, que té collons. Sí, perquè som mediterranis, compartim moltes coses... Al menos amb els del Rif. Bueno, al sud algunes parts també són... Bueno, ja no són mediterrànies. Ve l'Atlàntic.
- *CAF: Val. Abans m'has dit, per vulva, abcun. Les altres aquestes, et sonen? Aflia?
- *HAE: Aflia ho diuen a Lhusima.

- *CAF: I ahcun?
- *HAE: Sí, sí, és el mateix. Ahcun o ahcun.
- *CAF: Val, aquestes dues són les habituals. Suposo que té connotacions... És col·loquial, vulgar?
- *HAE: Ahcun és com més correcte, i ahcun és com més vulgar.
- *CAF: Vale.
- *HAE: Per exemple, hi han expressions com ahcun yemma-s, que és 'el cony de la teva mare'. I ahcun, quan estàs parlant seriosament i dius...
- *CAF: En el metge? Se li diria alguna paraula d'aquestes?
- *HAE: No! no. Bueno... swadday, 'a bajo'.
- *CAF: És molt familiar, i sobretot entre dones, potser...
- *HAE: Sí, els homes entre nosaltres ho diem molt. Com que no en veuen un fins que es casen...
- *CAF: El coll?
- *HAE: Hòstia, recorda-m'ho, sisplau.
- *CAF: Iri?
- *HAE: Iri, clar!
- *CAF: Iri és tot, no, suposo? Davant, darrere, intern, extern... "fa mal el coll"...?
- *HAE: itaqsa-yi iri, sí. [= 'fa mal a mi el coll].
- *CAF: Aγrud? Ho fas servir?
- *HAE: Aγrud? Però... quan és la part de l'animal, que es menja. Seria el coll del vedell. Però per les persones em sembla... Jo diria que al menos a casa meva, la meu mare, no diu... Bueno, si és pollastre sí que diu iri, o conill... que se'l mengen.
- *CAF: Perquè és més petit, potser...
- *HAE: Sí... però quan és aquest, quan és de vedell, o de xai, diu...
- *CAF: Aγrud.
- *HAE: Aγrud.
- *CAF: La part de darrere, el 'clatell'? A part de... per exemple, en català el coll es refereix a tot, però si volem especificar a darrere diem clatell.
- *HAE: Tens alguna paraula?
- *CAF: Sí.
- *HAE: Quina és?
- *CAF: Ijiman.
- *HAE: Ijiman, sí, sí.
- *CAF: Que serien les dues bandes, no, m'han dit?
- *HAE: Sí, serien... no només... com la nuca i les cervicals, tota aquesta part que va dels omòplats... que arrenca... la part superior dels omòplats... Sí, perquè quan anaves a buscar aigua ho posaves sobre ijiman.
- *CAF: Vale, vale. I taħbut n ijiman?
- *HAE: Taħbut? Hòstia... taħbut sí que és forat... però també és un utensili de cuina... es fa servir per anar a buscar l'aigua.
- *CAF: Hm.
- *HAE: És com en català... com es diria?
- *CAF: Un bol? Un cossi?
- *HAE: Sí... jo he sentit taħbut per una cosa que és com de ceràmica i que fa així. Com un "cuenco", bueno, un "cuenco" és un barbarisme. Un conc o...
- *CAF: Un bol.

*HAE: Un bol, un bol. A més és maco.

*CAF: Però no et sona. Això la gent gran m'ho ha dit.

*HAE: Segurament tenen molta raó.

*CAF: Val. Les natges, les galtes del cul, que diem en català, en amazic es poden dir 'galtes del cul', no?

*HAE: Imggizn n txna, wah.

*CAF: Exactament igual. Tinc també, però, ijaebubn..

*HAE: [riu] Sí, també.

*CAF:... que seria...

*HAE: Molt grossos. Bu jaewaw és... jo li deia amb un company de feina fa poc, que era molt gordo, bueno molt gordo...estava, estava... bu jaewaw.

*CAF: Tidiniyitin?

*HAE: Tidiniyitin? No.

*CAF: Val. La normal seria imggizn n txna, i aquesta... per dir cul gros.

*HAE: Sí, ijaebubn. Ijaebubn, no?

*CAF: Sí. I infufn?

*HAE: Es diu a Alhucemas. O a Alhucemas o al Sous. Però no em sona de Nador. Queda fora de la meva àrea mental.

*CAF: Val. Per 'cul' hem dit axna o txna...

*HAE: Taxna.

*CAF: Tinc també taznunt.

*HAE: Segur que és... a Nador no es fa...

*CAF: Dabub?

*HAE: Tampoc la conec.

*CAF: Nubid?

*HAE: *CAF: Com? Nubbid, sí, però nubbid sí, és com per dir culito, per dir culet.

*CAF: Eh... per un cul maco?

*HAE: Sí, exacte.

*CAF: Qunnid?

*HAE: Sí, però... [riu]. Però es fa servir més per als animals. A vegades... vull dir per això, per riure...

*CAF: Per fer broma o...

*HAE: Sí, sí.

*CAF: Timzdfdf?

*HAE: Aquesta no la conec.

*CAF: No la coneixes. Hi ha algun eufemisme, com en català darrere o... per anomenar el cul?

*HAE: Lo que et deia abans, nennec (?). Nennec és el teu cul, nennes es el seu cul, nenne inu..., però amb inu no es fa servir tant, es fa per engegar a la merda. Per exemple si li dius algo a algú, i li contestes malament, li fas nennec. Aquest gest el coneixes? És molt despectiu.

*CAF: Ja m'ho penso.

*HAE: És a dir, si algú et molesta li fas nennec.

*CAF: És com "a prendre pel cul", no? És això?

*HAE: Sí, exacte.

*CAF: Val. El 'cos', el 'cos' sencer?

*HAE: Hòstia. Arr...

- *CAF: Arrimt?
- *HAE: Arrimt.
- *CAF: Eh... val. M'han dit també que aquesta paraula vol dir 'pell'. De fet aquella dona que et dic que vaig entrevistar amb les filles...
- *HAE: No... hòstia... podria ser, podria ser, i jo ho hauria de parlar amb la meu mare. Perquè em sembla que la meu mare té una paraula per la pell.
- *CAF: Tirmct?
- *HAE: Tirmct, tirmct. Em sembla que t'ho van dir malament... bueno, o com que cadascú... com que no hi ha unes normes, no hi ha una estandardització, cadascú ho fa servir com vol, però tirmct és pell.
- *CAF: Jo el que em va dir un noi que va estudiar la carrera amb mi, que és de Nador, me deia... Em deia que tirmct seria per una porció de pell, si tens una pessigada de mosquit dius "m'ha pessigat a la pell, tirmict", i arrimt podria servir també per dir la pell però de tot el cos.
- *HAE: Per mi arrimt és el cos, tirmct qualsevol part de pell.
- *CAF: Si tu has de fer una frase com per exemple "el fetge és una part del cos", diràs... "el fetge és una part de l'arrimt".
- *HAE: O sigui, aquest noi t'ho deia perquè moltes vegades com que allà hi ha molts mosquits amb la calor i això, icca xxx tirmct, i sí que fas referència allà on t'ha picat el mosquit. Però si dius icca-i tirmct és "se me ha comido la piel", "se m'ha menjat la pell". Jo tirmct eh... com ho he sentit i utilitzar a casa meva és la pell en general, i arrimt és el cos. Arrimt n tamgrađ (?) és "el cuerpo de una mujer", y arrimt n wayat "el cos d'un home".
- *CAF: Vale. M'has dit que la part de les espatlles es deia...
- *HAE: İyirn, serien com la part superior, i aerur tota l'esquena, el dors, per dir-ho d'alguna manera.
- *CAF: Vale, alguna paraula per anomenar els costats, les "caderes"?
- [ens distraiem amb el cambrer]
- *HAE: Dèiem l'esquena, no? Ah, no les "caderes". Tu tens algun nom? Perquè a mi no em ve cap nom.
- *CAF: Agras?
- *HAE: Agras, sí... agras.
- *CAF: Per les caderes o per la zona de les costelles?
- *HAE: Tot això. Lo que vindria a ser "dorsals"... lo que passa és que "dorsals" no inclouria les caderes, no?
- *CAF: Costats, seria, no? "em fan mal els costats".
- *HAE: Agras no és caderes... no, caderes no. És dorsal, més aviat... Em sembla... bueno, jo no conec cap paraula.
- *CAF: És a dir, més aviat ho situaries a una zona més endarrere, més...
- *HAE: Més dorsal, més dorsal. Perquè aquesta part també es menja, de la vedella, no?
- *CAF: Sí, el llom...
- *HAE: Sí, exacte.
- *CAF: I nnş? Com a sinònim d'això també?
- *HAE: No la conec.
- *CAF: Bueno, amb aquesta ş d'aquí...

- *HAE: Nnş... Sí, sí que es fa servir... però jo ara no me'n recordava... Molaria si la meva mare et diu que sí fer l'entrevista per contrastar lo que diu ella amb lo que diu jo.
- *CAF: Sí, això estic fent...
- *HAE: Sí, m'agradaria contrastar-ho amb la meva mare. Com que l'amazic ja te dic, no hi ha una estandarització...
- *CAF: Va, doncs a veure si la convences.
- *HAE: Sí, segur que sí... si torna de bon humor del Marroc sí. Passa que tornarà i serà ple Ramadà, i no estarà per gaire cosa.
- *CAF: No hi ha pressa. Bueno, sí, el setembre marxo uns mesos, hauria de ser abans.
- *HAE: Ah sí? On vas?
- *CAF: A Ais de Provença, al nord de Marsella.
- *HAE: Te'n vas a Marsella?
- *CAF: Sí... hi ha... Salem Chaker, un lingüista amazic, que és cabilenc.
- *HAE: D'Algèria. Sí, a Algèria hi ha una concienciació més gran que al Marroc. Bueno, hi ha més anys de lluita.
- *CAF: Sí, més anys.
- *HAE: Ara al Marroc s'està fent molta feina. Al Rif, sobretot. Que bé...
- *CAF: Bueno. Panxa ja ho hem dit..
- *HAE: aeddis...
- *CAF: Ah, per cos també tinc ddat...
- *HAE: Ddat, sí, ddat.
- *CAF: Quina diferència hi ha entre arrimt, ddat i ljsdt?
- *HAE: No te la sabria explicar, però es diuen les dos... les dos fan referència al cos. Ddat és com... la planta, sí. Sí, sí, ara que penso en alguna expressió.
- *CAF: Com la diferència entre aynbur i ssift?
- *HAE: Sí, sí. Cos seria el cos, tal qual, i ddat és com l'aspecte del cos. És a dir, contrasta-ho, eh? Jo te parlo des de la meva ignorància que és molt profunda.
- *CAF: Val. La paraula iff, per mugró, hi ha gent que m'ha dit que només es refereix als animals, a les vaques... i hi ha gent que m'ha dit que per les persones també.
- *HAE: Iff jo ho he sentit per les vaques, pels mugrons... Saps el... com que el cos està una mica... tabú, hi ha una repressió sobre el cos molt... molt gran. Segurament també vol dir mugró. Si mai hi ha una estandarització i una lliberalització del llenguatge en referència al cos, iff vindria a ser el mugró. O potser trobarien una paraula diferent per diferenciar-se dels animals, perquè els animals no els veuen com alguns occidentals, els veuen com una cosa a part de la creació, més utilitària. Per menjar, per criar, per treballar.
- *CAF: Potser existeix, i no ho sabem, i no està recollida.
- *HAE: Jo sé que tetes és ibbec, però mugró de l'home no sé com seria.
- *CAF: Jo sí hagués de dir això per a una persona, s'entendria...
- *HAE: No, ho entendrien...
- *CAF: Un nen, quan mama, per exemple, d'on mama?
- *HAE: ttettet.
- *CAF: Però això és menjar, no? ttetty?

*HAE: No. ttettey és menjo, la forma verbal del menjo. L'equivalent del present menjo. Ittette... xxxx ittettet és mama.

*CAF: Eh... ah, mira, aquí la tenia la xxx. Vale, el swadday ja l'hem dit per dir... com a eufemisme...

*HAE: Ah, swadday, quan hi han dos des, és dday, dday, és una d molt...

*CAF: forta.

*HAE: molt paladar, molt amb el paladar, picant fort amb la llengua al paladar.

*CAF: Per dir els baixos, com a eufemisme, tant per homes com per dones.

*HAE: Sí.

*CAF: La nou del coll?

*HAE: Digue-me-la, perquè hi ha un nom.

*CAF: tagarjunt?

*HAE: tagarjunt.

*CAF: Val. Tagarjunt ve d'alguna paraula per exemple en català com nou... la fruita, no?

*HAE: No. I l'únic nom que he sentit és aquest que ara ja no em surt. Com que no el faig servir...

*CAF: Tagarjunt.

*HAE: Val.

*CAF: Això ja ho hem vist... El clatell, a part del... ijiman... tamgraḍt?

*HAE: Com?

*CAF: tamgraḍt?

*HAE: L'he sentida, em sembla, sí...

*CAF: Però no la fas servir.

*HAE: No, jo no. És que ni... ni... no em surt l'altra...

- ijiman.

*HAE: ijiman, ijiman. Ijiman l'he sentit molt quan era petit i anava cada any de vacances al Marroc, i hi anàvem... com que no hi havia ni electricitat ni aigua anàvem a buscar l'aigua. xxxx ijiman, és quan té l'àmfora a la... al clatell. Algunes dones l'aguanten i caminen amb ell sense aguantar-lo.

*CAF: Sense aguantar-lo amb les mans?

*HAE: Aquí a darrera, o aquí al cap...

*CAF: Al cap ho he vist, però...

*HAE: Sí, jo havia vist dones aguantar-ho així...

*CAF: I ens queixem de les cervicals...

*HAE: Potser per això tenen el nom per aquest forat, perquè posant-lo depèn com t'aguanta...

*CAF: Clar... Mm... i el melic? Tinc... timḍt .

*HAE: Sí.

*CAF: Sí? Aεbbud?

*HAE: Sí. Aεbbud és més de Nador.

*CAF: A Nador. Timḍt potser més a Lḥusima?

*HAE: No, no, també, també. A Nador...

*CAF: Totes dues són paraules normals, no són ni despectives...

*HAE: No, no, no, no.

*CAF: I els pèls ja els hem dit abans. Izagg^{wn}, izuṭṭn...

*HAE: izuṭṭn serien els de les celles i els de les parpelles.

*CAF: I els del cos? Braços, cames...

*HAE: És que jo què sé... la meva mare sempre diu que jo he sortit al meu pare, que no sóc molt pelut i diu icuwwafn.

*CAF: Com cabells.

*HAE: Sí.

*CAF: Vale.

*HAE: xxxxx. “No té molts cabells”. “No té molts pèls”.

*CAF: Com en castellà, pelo. Vale. Anem a les parts internes i ja estem, i et faig unes preguntes.

*HAE: Ja estarem? Ah, molt bé! Toma ya!

*CAF: Eh... els budells ja ho hem dit abans...

*HAE: idann.

*CAF: Vaig trobar que ‘cuc’, o ‘serp’, també es diu adan.

*HAE: Idann o adan? Em sembla que idann és el petit i adan són els grossos.

*CAF: Però...

*HAE: Adan són els grossos.

*CAF: Però creus que dieu adan o idann als budells per semblança amb una serp o que és casualitat que es diguin igual?

*HAE: No... però no té res a veure amb serps!

*CAF: La forma.

*HAE: Però... serp no es diu...

*CAF: No es diu adan. Ho he trobat a un diccionari.

*HAE: Sí?

-Tu no dius adan a cap bitxo que es mogui per terra, no?

*HAE: Adan i idann és budells.

*CAF: Vale. el bururu, què és?

*HAE: El bururu és l’entranya. xxx. És que és una expressió que no fa referència a cap part del cos, per exemple quan dius ixra-i bururu és ‘m’ho ha remogut tot’. Si he de fer una traducció, per exemple, jo quan escric poesia dic que vaig a remoure l’entranya, pues és xay bururu, si tinc que explicar a algú lo que faig en amaziγ, “cuando me leas, tkrad bururu” (?).

*CAF: Vale. Tothom diu una cosa diferent, però tothom acaba dient “però no existeix”.

*HAE: No. És una part... és com dir... és com dir les entranyes, no? Que hi ha moltes coses, no?

*CAF: Però per entranyes m’han dit takriçt.

*HAE: No. Takriçt és “callos”.

*CAF: Bueno...

*HAE: Takriçt fa referència al menjar. I bururu és quan algú te toca els collons. O te remou massa, o te treu de les teves caselles.

*CAF: Vale. Eh... i tacwit?

*HAE: Tacwit què...?

*CAF: Com a sinònim d’entranyes o de fetge.

*HAE: Ah, pues no ho sabia.

*CAF: Eh... per tu fetge és tsa.

*HAE: Tsa.

*CAF: Vale. I izi?

*HAE: A què es refereix?

*CAF: A la bufeta... de la bilis.

*HAE: No.

*CAF: No la de l'orina, eh?

*HAE: No, no. Izi?

*CAF: Izi. No izi.

*HAE: Tizi?

*CAF: No: izi.

*HAE: Tizi! Tizi sí que fa referència a una part d'aquestes de... tizi, sí, sí.

*CAF: Vale... Me preguntaves abans els tubs aquests que passen per aquí..

*HAE: No en tinc ni puta idea de cap. Si me'n dius...

*CAF: Et dic el que m'han dit.

*HAE: Si me'ls dius potser... me ve al cap que la meu mare els digui.

*CAF: Tmijja?

*HAE: Tmijja, klaar! Joder!

*CAF: Buħcica?

*HAE: No, buħcica no.

*CAF: Després m'han dit que buħcica també serveix per insultar les persones.

*HAE: No la coneixia. Torna-me a dir la...

*CAF: Tmijja?

*HAE: Tmijja, clar, hòstia...

*CAF: Tagarjunt hem dit que és la nou del coll, de fet...

*HAE: Sí.

*CAF: Què més... espera-te. I ja està, em sembla. En tenia una altra... per què no la tinc aquí? En fi... Tmijja. Això seria qualssevol dels tubs que passa per aquí, no? És a dir..

*HAE: Sí, és la part interna del coll.

*CAF: Faringe, laringe, esòfag, tràquea, tot...

*HAE: Sí. No tenim gaires estudis i a les parts no els hi hem posat noms.

*CAF: Bueno... pregunta per aquí, eh? Joestic tot el dia amb això i encara no sé quin és quin.

*HAE: Això només... saps la medicina, si diguéssim... no natural... però moltes persones que han perdut el cap, que no estan en aquest món o que tenen una disminució profunda o... o que són molt peculiars... Es diu que et fa medicina musulmana. Per exemple, jo recordo molt la meu mare que li entraven mals de cap a vegades amb la calor, de les vacances al Marroc, i tinc un tiet, és a dir, un tiet segon, que la tieta és la germana del meu pare, doncs el seu home. Aquesta dona es va fer gran i no es va casar i el meu avi la va casar amb un home que està una mica pues... bueno, no està malament, és una mica peculiar, molt graciós. El Moħ és un crac. I aquest home, t'agafa una babutxa bastant vella i gastada, i al revés (és a dir, no amb aquesta part de la planta sinó amb aquesta part) i te la passa per tot el cos. I molta gent sentia que es guaria. Amb aquest home tocant-lo, entre les mans i la babutxa. I on no volia tocar amb les mans, ho feia amb la babutxa, i després acabava tot el cos amb la babutxa, i molta gent que està diguéssim... malament, allà fan medicina musulmana, que en diuen. XXX, que és... Jo per exemple ho he vist molt a casa... a casa, de vacances, que el Moħ, inclús la meva mare quan jo estava molt entremaliat, agafa i diga-li que s'estiri i... I jo em partia, em pixava i

clar... la meva mare deia que reia tant que no servia de res, que no... Però sí, sí, els bojos, per dir-ho d'alguna manera, allà tenen el paper de guarir. I jo crec que no és tan allunyat de la realitat. Jo sóc una mica boig i he guarit a varies generacions d'adolescents amb les que he treballat.

*CAF: Hm.

*HAE: Boig en el sentit que la societat et considera boig, eh? O tu a vegades et veus més proper a la... és que m'agrada el català, que té la paraula follia.

*CAF: Hm.

*HAE: Que és com la connotació positiva de la bogeria. Hi ha poques llengües, eh, que diguin... boig... busca un sinònim de follia en castellà... enajenación?

*CAF: No...

*HAE: No té res a veure, és molt diferent. Locura?

*CAF: No... no és simpàtic, no.

*HAE: I la follia és... el foll, no? És la persona que és... com gai, no? Que fa referència una persona descerebrada, alegre, extrovertida... Per això li diuen als homosexuals gay, perquè són tots una mica... No sóc gay, eh? Però no, perquè m'entenguis... amb això sí que he vist molta gent que estan malament del cap per dir-ho d'una manera, segons els estàndards de normalitat, però que després fan xxxx. Ara molaria fer un viatge amb tu, amb tot lo que saps... podries parlar amazic!

*CAF: Sí... sobre el cos i prou...

*HAE: I prou?

*CAF: N'estic aprenent, però...

*HAE: Sí, no, no, no, és que pensava que... és que és molt difícil! Sobretot no intentis fer la pronunciació gutural. Si mai la vols aprendre... Dos o tres anys allà i...

*CAF: Ja sortirà algun dia.

*HAE: I molt... jo sabia com ensenyar-te a fer els sons guturals, eh? Però no t'hauria d'ensenyar paraules, t'hauria d'ensenyar a fer sons [i fa sons].

*CAF: Ja, ja...

*HAE: Quan els tinguis ja una mica interioritzats després podras dir... Sí·labes. Una noia que li vaig ensenyar no va acabar de pillar perquè era una mica dura de mollera. Algo va pillar, però no va acabar de... però algo va pillar. Però es tracta primer amb sons, primer només el so, i després amb síl·labes, i a partir que saps dir una síl·laba, paraules curtes i dues síl·labes, de una síl·laba... waḥ. Però... quan parles, no ho fas tan malament, eh? Comptant que ets occidental i catalana, no ho fas tan malament.

*CAF: Són tan diferents...

*HAE: Sí, i hi ha molts sons guturals. Per exemple això en àrab, hi ha la kaf i la qaf.

*CAF: Sí, i en amazic també.

*HAE: La qaf tu no la pots dir.

*CAF: Qaf.

*HAE: Bastant, bé, veus?

*CAF: S'intenta...

*HAE: Què més queda? Quina hora és, deu ser l'hora de dinar, no?

*CAF: Sí, jo cap a la una he de marxar... Però... m... això ja ho hem dit.
L'estómac, tu em deies abans aëddis i jo tinc... akbbus.

*HAE: Però és despectiu. És quan algú és molt panxut.

*CAF: Però serveix per referir-se a la part externa o interna?

*HAE: No, no... bu akbbus és... la part externa. I estómac com és?

*CAF: Taramant?

*HAE: Sí! Tarmant! Sí, sí...

*CAF: I llavors tinc stumagu.

*HAE: No...! No...!

*CAF: Sí, però la gent ho diu, i el diccionari ho recull, eh?

*HAE: Va, no cardis...! Bueno, és que el diccionari està fet a la Universitat de Barcelona, no?

*CAF: No, no, no... diccionaris descriptius, que descriuen què...

*HAE: Sí, és que em sembla que l'estandarització s'està fent des d'aquí a Catalunya...

*CAF: No, però...

*HAE: Hòstia... Una cosa és que facis un diccionari col·loquial.

*CAF: Bueno, és de com es parla.

*HAE: Prefereixo dir aëddis, que ja se m'entendrà que parlo de la part de dins, que stumagu.

*CAF: Ja...

*HAE: Sí, sí que es diu stumagu.

*CAF: Clar jo recullo què diu la gent. El fetge ja està... inarfd?

*HAE: No, aquesta no la conec.

*CAF: Per melsa...

*HAE: No. Com és?

*CAF: Inarfd.

*HAE: Inarfd.

*CAF: És curiós perquè una cosa tan habitual com l'estómac s'anomena amb préstecs, i en canvi la melsa té una paraula pròpia de l'amazic. Mm... això ja està... és que aquests ja me'ls has dit. Vale. Una pregunta més i ja...

*HAE: Una i ja acabem?

*CAF: Una o alguna, vaja.

*HAE: Vale.

*CAF: Algunes ja te'ls he anat preguntant. Eh... la paraula aynbub o ssift inclouria el front i les orelles, o seria...

*HAE: Sí, tot.

*CAF: Tot, vale.

*HAE: Aynbub i ssift ho inclouen tot.

*CAF: El coll l'inclouries al cap, azdjif, o al tronc?

*HAE: Al tronc. Es diferencia iri i azdjif.

*CAF: Vale. Mm... De la mateixa manera que en català fem servir... Per exemple, les parts més rellevants de la cara per tu serien...

*HAE: Tidtawin, anzarn, aqmmum, amzzuyn... i ja no me'n recordo de galtes.

*CAF: Imggizn. Vale. En català aquestes paraules... ull, nas, boca, llengua...

*HAE: Irs!

*CAF: ... les fem servir també per referir-nos al sentit, diguéssim. Una persona que té molta vista, o que té molta llengua és que parla molt... Això es fa...

*HAE: No, perquè per tenir vista es diu itwar mleh. Veu bé.

*CAF: O té bona oïda, té bones orelles, en el sentit que hi sent molt bé?

*HAE: No t'ho sabria dir.

*CAF: Vale.

*HAE: No, no, perquè té bona oïda és iqsr mleh, es fa servir el verb... i la definició bé o malament.

*CAF: No es fa servir la part del cos per al sentit.

*HAE: No. Almenys a casa meva no.

*CAF: No, la gent em diu que no.

*HAE: Em vénen expressions al cap i no, és el verb i... el bé, malament... regular no ho tenim. Amu amu (?) és així així, que vol dir més o menys.

*CAF: Hm. Eh... Quina paraula faries servir per designar el tronc? És a dir, la part del cos sense el cap, els braços i les cames?

*HAE: Hi ha idmarn, però idmarn és pit... potser idmarn.

*CAF: Iyjbujn et sona?

*HAE: No... A Lhusima segur que tenen un amazic, segur que tenen més paraules... per lo que et deia, no? Són més cultes.

*CAF: Hm.

*HAE: Són més activistes, a Alhuceima. I segurament aquesta expressió que tu has dit és d'allà.

*CAF: Vale. En quins contextos ets conscient de fer servir préstecs?

*HAE: Com?

*CAF: Quines parts del cos creus o et sembla que s'anomenen més amb préstecs de l'àrab o d'altres llengües? És a dir, tu ets conscient de fer servir préstecs?

*HAE: Em sembla... Mm...

*CAF: Mots d'altres llengües, per parlar del cos.

*HAE: No.

*CAF: No.

*HAE: No, no...

*CAF: Segurament que sí, eh? Per exemple takriçt és un préstec de l'àrab.

*HAE: Ah sí?

*CAF: Sí, n'hi ha alguns que estan tan integrats...

*HAE: kric és en àrab! Ah, clar! L'agafem i hi afegim ja ta! Vaaaale, sí, sí, sí!

*CAF: N'ets conscient de fer servir algun préstec?

*HAE: Sí... en fem servir... vivim hipotecats!

*CAF: Pel cos, eh?

*HAE: Pel cos... sí, sí... per exemple, pel braç no sabria trobar-te... Diria fus i clar... jo sé que és mà! Però no sabria dir-te... antebraç i braç!

*CAF: Val, potser les coses més tècniques... Vale, doncs ja està, en principi!

*HAE: Va, doncs anem!

Entrevista a LOK

- *CAF: por ejemplo, esta... para decir párpado, xxx abriw, o abr? Te suenan estas palabras? Abriw? Cómo...
- *LOK: abl. Abriw, sí.
- *CAF: el pelo?
- *LOK: el pelo.
- *CAF: las pestañas.
- *LOK: sí.
- *CAF: vale. Y esto?
- *LOK: xxx.
- *CAF: por ejemplo...
- *LOK: abriw es esto. Uno.
- *CAF: una pestaña.
- *LOK: sí.
- *CAF: i abr?
- *LOK: no. Es igual. Es una. Masculino.
- *CAF: vale. Y argl? Lo conoces?
- *LOK: no.
- *CAF: no? Y irm n tiḏt?
- *LOK: irm n tiḏt? Tiḏt es ojo, i... irm, significa que es esto.
- *CAF: pero no se utiliza esta expresión. No es normal.
- *LOK: sí. Porque irm es... piel. Irm. La piel del ojo. Seguro que es esto.
- *CAF: Y esto? Aëddis n tiḏt? Se utiliza?
- *LOK: aëddis n tiḏt? Aëddis es una barriga. Tiḏt, ojo.
- *CAF: vale. xxx.
- *LOK: sí.
- *CAF: y aclbib n tiḏt?
- *LOK: aclbib?
- *CAF: te suena? No... no lo utilizas, vale.
- *LOK: no.
- *CAF: eh... acarrid es línea, no?
- *LOK: línea, sí.
- *CAF: pero acarrid n igncicn? La línea de los labios?
- *LOK: esto.
- *CAF: lo de alrededor, la línea de alrededor?
- *LOK: sí.
- *CAF: vale. Y para el pelo?
- *LOK: acawaw.
- *CAF: acawaw.
- *LOK: sí. Acuwaf, es esto. Esas palabras. Acawaw y acuwaf.
- *CAF: y anzd? Ay, un momento. De estas dos palabras, cuál de las dos utilizas tú?
- *LOK: yo, utilizo acawaw.
- *CAF: es la normal.
- *LOK: pero acuwaf es también.
- *CAF: la conoces, pero que no...

*LOK: pero donde yo vivo, acawaw. Pero acuwaf en... en la región de Lḥusima. Sabes Lḥusima?

*CAF: sí.

*LOK: Al Rif, se llama Rif, que utilizan acuwaf.

*CAF: y anzd, sabes qué es? No? Y zut?

*LOK: es pelo.

*CAF: el pelo.

*LOK: un.

*CAF: un pelo.

*LOK: zut, o nosotros zuttu. Sí.

*CAF: vale. Y izybibn?

*LOK: izybibn? Es como esto, pero... Si hay uno aquí, uno aquí, uno aquí... No son muchos.

*CAF: es pelo también, pero cuando hay poco.

*LOK: eso.

*CAF: pero es lo mismo que pelo.

*LOK: zuttu es una.

*CAF: un pelo.

*LOK: pero izybibn, mucho pero cuando hay...

*CAF: es todo sin pelos, y están separados.

*LOK: esto. Cada uno...

*CAF: vale. Y caer?

*LOK: esto, el pelo.

*CAF: el pelo de la cabeza.

*LOK: no el pelo de cabeza, pero...

*CAF: también los pelos del brazo, por ejemplo?

*LOK: sí. Del brazo, del cuerpo...

*CAF: vale. Y zag^w?

*LOK: zag^w? Sabes qué es zag^w?

*CAF: no, no. Yo las tengo todas dentro de pelo, pero no sé las diferencias.

*LOK: parece que es una palabra mal, sabes?

*CAF: vale... como antes con la otra?

*LOK: te digo. No pasa nada, no?

*CAF: no, no, no.

*LOK: vale. Eh... el pelo de... de coño, sabes?

*CAF: vale.

*LOK: de coño, igual. Tiene pelos, se llama así.

*CAF: pero esto es muy... no se dice, no?

*LOK: xxxx. Es uno.

*CAF: uno, uno solo.

*LOK: sí. Sí.

*CAF: vale. Y acnkuk?

*LOK: acnkuk es... como eso.

*CAF: como acuwaf? Pero se utiliza? Tú la conoces, pero la utilizas bastante?

*LOK: sí.

*CAF: vale. Acnkuk? Acbcub?

*LOK: acbcub este.

*CAF: acnyuf.

*LOK: igual, pero estas palabras sirven cuando... el pelo no está... no está bien. Sabes?

*CAF: cuando no está peinado.

*LOK: esto.

*CAF: como... de risa.

*LOK: esto. Cuando levamos (?) por la mañana... acnkuk o...

*CAF: acbcub.

*LOK: acbcub. Sí.

*CAF: la normal es acbcub?

*LOK: acbcub, sí.

*CAF: vale, el pelo despeinado.

*LOK: sí.

*CAF: y anckuk y acnyuf las conoces pero no las... no las utilizas.

*LOK: sí, sí.

*CAF: vale. Arfif?

*LOK: Arfif...

*CAF: no? No te suena.

*LOK: no.

*CAF: y tiybyubin?

*LOK: tiybyubin, tiybyubin... tampoco, eh?

*CAF: taKyact?

*LOK: taKyact? Cuando hay, hay el pelo, en esta plaza, pero en este no.

*CAF: como una zona pequeña con pelo.

*LOK: esto, sí.

*CAF: como... clapa, clapa de pel.

*LOK: no sé. taeyact. Es como calb, pero tiene aquí un poco. No está todo, pero...

*CAF: una zona de pelo, una zona pequeña con pelo.

*LOK: sí.

*CAF: Vale. Taezurt?

*LOK: no, tampoco.

*CAF: aciyiw?

*LOK: no

*CAF: no? sswarf?

*LOK: pero estas cosas todo del pelo?

*CAF: sí, es lo que he encontrado en el diccionario, por esto tengo que... que quitar algunas que...

*LOK: sсарf es... cambio.

*CAF: cambio?

*LOK: sí.

*CAF: pero... nada de pelo, no?

*LOK: pero no sé.

*CAF: y xxx?

*LOK: ...

*CAF: tampoco?

*LOK: no.

*CAF: vale. Hm... qué más... Mm... Aksum n tiymas?

*LOK: sí, sí.

*CAF: la zona de...

*LOK: de carne de... carne de dientes.

*CAF: vale. Se llama así, no?

*LOK: sí.

*CAF: no hay ninguna otra...

*LOK: sí, sí.

*CAF: aksum qué quiere decir?

*LOK: igual. Bueno, ellos escriben k, aksum. Nosotros axsum. Es diferente porque de Lhusima y de Nador, y de donde vivo yo. Nosotros tenemos axsum.

*CAF: y qué quiere decir axsum n tiymas?

*LOK: axsum es carne.

*CAF: vale, vale. Y... amgiz?

*LOK: amgiz no sé.

*CAF: y agmmiz?

*LOK: agmmiz es eh... como se llama esto?

*CAF: la... la mejilla?

*LOK: mejilla sí.

*CAF: pero solo la parte esta de aquí arriba, de debajo del ojo? O hasta aquí a bajo?

*LOK: no, no, es solo esto.

*CAF: esto que... en catalán se llama pòmul.

*LOK: sí, también.

*CAF: vale. Agmbur?

*LOK: agmbur...

*CAF: no? Aglluz?

*LOK: tampoco.

*CAF: axnzur?

*LOK: axnzur?!

*CAF: sí... esto no era cara?

*LOK: sí.

*CAF: cara? Cara entera?

*LOK: sí.

*CAF: taigaixt?

*LOK: no.

*CAF: agsmar?

*LOK: es eh.. eso.

*CAF: la... la mandíbula.

*LOK: no, no... tenemos dos, eh? Una abajo, uno arriba.

*CAF: vale. Es las dos? La de abajo y la de arriba? O solo la de abajo?

*LOK: no sé. Esto, a bajo.

*CAF: si por ejemplo yo me pinto aquí, dirías que me he pintado esto?

*LOK: agsmar? Cómo? Dónde?

*CAF: Si yo tengo... por ejemplo, con el boli lo cojo y hago así, vale? Aquí [la barra de baix].

*LOK: agsmir es esto. Todo esto.

*CAF: todo esto. Desde izquierda y de...

*LOK: sí. Para masticar, no?

*CAF: sí. Eh... ɣalq?

*LOK: ɣalq es...

*CAF: la mejilla entera?

*LOK: sí.

*CAF: y lhnuq?

*LOK: dos. Este y este.

*CAF: ah, las dos. El plural.

*LOK: sí.

*CAF: Y amjjun?

*LOK: amzzuɣ?

*CAF: las orejas?

*LOK: sí.

*CAF: y amzzuɣ?

*LOK: sí, también. Nosotros eh...

*CAF: cómo lo dices tú?

*LOK: nosotros amjjiw.

*CAF: amjjun?

*LOK: iw. Nosotros amjjiw.

*CAF: amjjiw.

*LOK: de Nador amzzuɣ.

*CAF: amzzuɣ, y tu amjjiw.

*LOK: amjjiw.

*CAF: pero tú no me has dicho que eras de Nador?

*LOK: sí, de la comunidad.

*CAF: pero de un pueblo diferente.

*LOK: Ras el-Ma.

*CAF: como se... escribemelo.

*LOK: Cap de l'Eau. Se llama en castellano Capo de Ayua.

*CAF: Yegua? Del animal?

*LOK: No, no, AGUA.

*CAF: y en amazic, como se llama?

*LOK: no, es que esto... Es en francés que se llama Capo de Ayua. Y en francés Cap de l'Eau.

*CAF: vale. Del agua.

*LOK: y en árabe se llama Ras el-Ma.

*CAF: Ras el-Ma.

*LOK: en castellano o en catalán también. Cap de l'Eau. No. Capo de Agua.

*CAF: vale, y es diferente y tú dices amjjiw. Vale. Esto ya lo hemos visto. Vale. Para nariz es anzar o tinzar?

*LOK: nosotros tinza(r).

*CAF: y esto? Anzar? Dónde?

*LOK: esto parece de Nador, no hay más.

*CAF: qué diferencia hay entre inzar y tinzar? Es lo mismo?

*LOK: cuando... hay... no sé como se llama. Eh... como te llamas? Carla?

*CAF: sí.

*LOK: Pues Carlita, como Carlita.

*CAF: ah, vale, el diminutivo. Esto es la manera normal de decir nariz?

*LOK: inzar. Pero este... esta palabra es...

*CAF: para más pequeño?
 *LOK: para xxx.
 *CAF: cariñoso?
 *LOK: para mujeres.
 *CAF: vale.
 *LOK: esta mujer tiene tinzar, sabes?
 *CAF: vale, cuando es una nariz bonita.
 *LOK: eso es.
 *CAF: y anzarn?
 *LOK: es plural.
 *CAF: y agnzur para referirse a nariz?
 *LOK: no, agnzur es... es una palabra un poco mal.
 *CAF: vale, como despectivo.
 *LOK: es cara pero...
 *CAF: fea o...
 *LOK: sí, sí. Tiene agnzur, tiene cara no es bonita.
 *CAF: pero cuando está enfermo o así?
 *LOK: no, no, cuando no tiene cara bonita.
 *CAF: vale.
 *LOK: Es esto.
 *CAF: ancuc es labio?
 *LOK: sí.
 *CAF: no nariz.
 *LOK: no.
 *CAF: vale. Mm...
 [hi ha un tros de conversa que no s'entén]
 *CAF: y... imzmf?
 *LOK: no.
 *CAF: no, no? Vale. La parte de dentro de la boca, de arriba... se dice esto? Any
 n uqmmum?
 *LOK: sí, esto.
 *CAF: y esto? Aærur n uqmmum?
 *LOK: aærur n uqmmum...
 *CAF: como la espalda de...
 *LOK: la espalda de la boca pero no sé donde está.
 *CAF: vale, esto no lo dices.
 *LOK: no. Ally. Creo que es esa.
 *CAF: lo mismo que any? Es lo mismo ally que any?
 *LOK: creo que es esto, cuando...
 *CAF: ah, cuando hace esta forma así?
 *LOK: no. Cuando aquí ah!, te duele. Esto. Esto se llama ally.
 *CAF: Y any?
 *LOK: any es todo la parte.
 *CAF: ally es solo la parte de... de más al fondo.
 *LOK: sí, que si tocas duele un poco.
 *CAF: y... wasawn?
 *LOK: wasawn...
 *CAF: no?

*LOK: no sé.
 *CAF: vale. Eh... azafd?
 *LOK: es masticar.
 *CAF: masticar.
 *LOK: nosotros se llam ufuz.
 *CAF: ufuz.
 *LOK: masticar.
 *CAF: masticar. Y... imtiđtu?
 *LOK: imtiđtu?
 *CAF: quizás la zona esta de aquí... no?
 *LOK: no... imtiđtu no sé.
 *CAF: vale, la zona esta de aquí, donde se percibe el bum bum, bum bum aquí...
 *LOK: sí.
 *CAF: tiene un nombre esto?
 *LOK: laeqł.
 *CAF: laeqł?
 *LOK: sí.
 *CAF: y esto de aquí [braç] que también se percibe el... tiene un nombre? Sabes
 qué quiero decir? Cuando miras si alguien está vivo o muerto, que pones
 la mano aquí...?
 *LOK: sí, sí.
 *CAF: no?
 *LOK: seguro que tiene nombre pero...
 *CAF: pero no lo conoces.
 *LOK: no.
 *CAF: vale. Cara ya lo hemos visto antes... llengua. Ils?
 *LOK: Lengua, sí.
 *CAF: iyf n ils? Es la punta?
 *LOK: es eso.
 *CAF: la punta de la lengua.
 *LOK: sí.
 *CAF: y azur n ils? Sabes qué es? Te suena?
 *LOK: ils es lengua, pero azur...
 *CAF: no lo conoces? Vale. Para boca...
 *LOK: aqmmum.
 *CAF: y imi?
 *LOK: ...
 *CAF: imi no la conoces.
 *LOK: no.
 *CAF: jym?
 *LOK: tampoco.
 *CAF: za aynbib?
 *LOK: pff...
 *CAF: no la conoces...
 *LOK: no.
 *CAF: y aqmmuc?
 *LOK: igual.
 *CAF: igual que aqmmum?

*LOK: sí.

*CAF: las dos son normales? Las utilizas igual o son... son de diferente..?

*LOK: no eh... aqmmuc cuando hablas con amigos, sabes? Quieres eh... como se llama... tengo palabras pero castellano sé...

*CAF: quizás en francés? No sé...

*LOK: eh.. es que no... cuando hablas con tu amigo y quieres eh... reir con él, sabes? Es una palabra bonita, sabes?

*CAF: como de reir? Para hacer broma?

*LOK: eso eso. Aqmmuc. Es una palabra bonita. Pero ajqmmim es no. Es una palabra muy fuerte.

*CAF: pero qué quiere decir?

*LOK: cierra aqmmum es bueno, pero cierra ajqmmim es mala. Cuando dice una cosa mal. Cierra ajqmmim.

*CAF: vale. Por ejemplo... cuando un niño dice algo mal, el padre le dice “cierra ajqmmim”.

*LOK: sí, es una palabra fuerte. Porque tu boca dice una cosa mal.

*CAF: vale. Eh... para la cabeza hemos dicho que era...

*LOK: azllif, la cabeza.

*CAF: es la normal.

*LOK: sí, azllif.

*CAF: y iyf?

*LOK: iyf?

*CAF: para decir cabeza? Te suena?

*LOK: no.

*CAF: y aqcqac? Te suena, para cabeza, también? O aghguh?

*LOK: aghguh? Me parece es dentro.

*CAF: la cabeza por dentro? Por ejemplo, si te encuentras mal y dices “tengo dolor de cabeza”, qué palabra utilizas?

*LOK: itqqa-i uzllif.

*CAF: me hace daño la cabeza.

*LOK: y creo que es dentro, eh?

*CAF: dentro, la cabeza?

*LOK: sí.

*CAF: o el hueso?

*LOK: hueso?

*CAF: el hueso.

*LOK: sí, se llama...

*CAF: bueno...

*LOK: no sé como se llama.

*CAF: y agardue? O aqqiyue?

*LOK: aqqiyue es igual que azllif. Nosotros decimos azllif, y de Nador dicen aqqiyue. Igual.

*CAF: vale. Vale. Qué més. Eh... Asntuh ya la hemos dicho. Y taiggaixt?

*LOK: ...

*CAF: no, no? Vale. Como se llama la cosa del fondo de la boca que es así... Aquí al fondo, que hace como así, sabes?

*LOK: eh... lhql.

*CAF: como?

*LOK: lhlq.
*CAF: vale.. eso no, no? Ahawacm wanazrn?
*LOK: no es de...? es eso.
*CAF: los agujeros de la nariz?
*LOK: sí.
*CAF: ah, vale.
*LOK: pero en medio, la nariz, en medio...
*CAF: ah, como la pared, dentro de la nariz? La cosa de...
*LOK: eso. Rħrq, lhlq.
*CAF: pero tú lo dices con l, no?
*LOK: sí, nosotros con l, y de Nador con r.
*CAF: vale.
*LOK: rħrq, lhlq.
*CAF: vale. La barba la hemos visto antes... Pasamos a... La parte del medio del ojo, la parte negra...
*LOK: mummu.
*CAF: mummu.
*LOK: mummu n tiđt.
*CAF: vale. Si esto es el ojo, mummu es solo esto? O esto?
*LOK: no, es esto de color azul, de color negro, de color verde...
*CAF: esto es mummu, vale. Y también quiere decir un niño pequeño? A los niños se les llama mummu?
*LOK: no, cuando tienes un bebé perqueño, o un niño pequeño, y vas a la calle, y mira alguien quiere... sabes? Quiere ir. “no, no, no, este es mummu”, porque es diferente, es eh... no sé.
*CAF: no te entiendo...
*LOK: Cuando el niño no quiere eh...
*CAF: por ejemplo, yo voy con un niño, no?
*LOK: sí, y el niño quiere ir.
*CAF: quiere ir a alguien.
*LOK: sí, y dices “ep, es mummu”.
*CAF: vale, “no vayas”.
*LOK: sí.
*CAF: vale, vale.
*LOK: y cuando del niño escucha el “mummu”, ya sabe qué es.
*CAF: vale.
*LOK: el mummu es una palabra, es un nombre que no sé, que...
*CAF: como “esto no se toca, no se...”
*LOK. esto, una palabra.
*CAF: vale. Y esto? Tamqlla?
*LOK: ...
*CAF: o mumzri?
*LOK: ...
*CAF: tidli?
*LOK: tidli. No.
*CAF: y esto? tismxt tiđt.
*LOK: tismxt?
*CAF: tismxt es una esclava, no? Una persona que trabaja, no?

*LOK: no. Tismxt tiene dos... cuando hay por ejemplo hay una chica eh... no negra, un poco morena pero fuerte.

*CAF: hm. Oscura, hm. de piel.

*LOK: oscura. Morena pero fuerte, no negra. Tismxt. Cuando hay una cosa por ejemplo xxx. Tismxt, no me gusta.

*CAF: vale, es como peyorativo.

*LOK: sí.

*CAF: vale.

*LOK: pero aquí, tismxt n tiđt... no sé que son xxx.

*CAF: vale. Y... tazizyut?

*LOK: tazizyut? Tampoco.

*CAF: vale. La frente ya lo hemos visto. El ojo. Tiđt, no?

*LOK: tiđt, sí.

*CAF: y estas otras palabras? Por ejemplo... tquqqct? Te suena?

*LOK: eh...

*CAF: para los niños pequeños...

*LOK: hay... cuando dice tiđt, tquqqct, hay gente que cogo pero fuera (?).

*CAF: xxx.

*LOK: sí. Sabes?

*CAF: vale.

*LOK: hay gente que se llama tquqqct, me entiendes?

*CAF: sí, sí que sale un poco.

*LOK: sí. No sale para... es normal, es ojo normal pero un poco fuera.

*CAF: sí, sí. Y euđtu?

*LOK: euđtu? También es tiđt, pero es de... es de... es de gente de Lhusima. Y también nosotros tenemos tiđt, tenemos euđtu en la... el ojo grande.

*CAF: vale.

*LOK: es grande. Esta chica tiene euđtu. Tiene ojos... grandes, sí.

*CAF: vale. Alln? O iwajn?

*LOK: ...

*CAF: no?

*LOK: alln? Alli es... una parte que piensa, sabes?

*CAF: ah, vale, el cerebro.

*LOK: cerebro, sí, blanco.

*CAF: sí. Vale...

*LOK: alli, se llama, alli, con i. Alli, pero alli...

*CAF: para los ojos no.

*LOK: no sé, no sé.

*CAF: vale.

*LOK: y este timmi.

*CAF: las...

*LOK: las cejas.

*CAF: y la frente?

*LOK: no.

*CAF: las cejas. Vale y abl hemos dicho las pestañas.

*LOK: sí.

*CAF: y ammiw?

*LOK: igual. Uno.
 *CAF: una pestaña.
 *LOK: sí.
 *CAF: y... immeman?
 *LOK: immeman. Es una palabra plural. Pero... ammiw, parece que es ese.
 *CAF: pero en plural.
 *LOK: ammiwn, no. El plural de ammiw es ammiwn.
 *CAF: ammiwn. Y immeman?
 *LOK: no sé.
 *CAF: no la conoces. Y... los dientes de los niños pequeños? Se llaman tiymas n uyi?
 *LOK: sí.
 *CAF: o tiymas n uyu?
 *LOK: sí. Nosotros tenemos tiymas uyi.
 *CAF: tiymas uyi.
 *LOK: porque... porque tiene que cambiarlas, sabes?
 *CAF: dientes de leche, se llaman.
 *LOK: leche, porque leche no aguanta...
 *CAF: claro. Vale. Eh... azulas (?) que son esta de aquí? Este diente de aquí, que hace más junta (?)
 *LOK: nyat.
 *CAF: nyat?
 *LOK: sí. Que tiene punta.
 *CAF: sí, tiene punta.
 *LOK: nyat.
 *CAF: y tiymas n uydi?
 *LOK: uydi, aydi, es perro.
 *CAF: ah, vale. Dientes de perro.
 *LOK: pero nosotros decimos aydi, no uydi.
 *CAF: tiymas aydi.
 *LOK: tiymas n aydi. Pero uydi, no sé. Me parece que es igual, no sé.
 *CAF: pero es para los perros.
 *LOK: no sé si uydi es igual, no sé.
 *CAF: uyn, o uyl? no? Las muelas? Los dientes de detrás?
 *LOK: ah, sí.
 *CAF: tenemos tuymas n uyuz, tasirt n tiymas...
 *LOK: tasirt n tiymas es esto.
 *CAF: las, las...
 *LOK: estas.
 *CAF: las últimas, no?
 *LOK: tenemos cuatro, cuatro, cuatro, cuatro.
 *CAF: vale... takrawit?
 *LOK: takarwit?
 *CAF: hm.
 *LOK: no sé.
 *CAF: vale. Yur?
 *LOK: yur? Es... luna.
 *CAF: ah, la lluna.

*LOK: pero aquí, en la parte de... no sé.

*CAF: vale, de dientes nada.

*LOK: sí.

*CAF: Vale. Dientes son tiymas.

*LOK: sí, sí. Tiymas es plural.

*CAF: y el singular?

*LOK: eh... tiymst. Igual, sí.

*CAF: vale, sería tiymas plural, y esta singular, no?

*LOK: sí.

*CAF: mm... esto de arbub n tiymas?

*LOK: arbub n tiymas?

*CAF: quiere decir algo? La conoces esta o no?

*LOK: arbub? Sí, sí, pero... no es palabra de nuestro, pero arbub es... No sé esta palabra pero...

*CAF: conoces algo más de aquí? Gubit? Para los dientes, eh? Gubit, lhrarat, ugl, tisirt...

*LOK: tisirt es esto.

*CAF: las últimas, no? takarwit? ackut? akarruc? i snadar.

*LOK: no

*CAF: no, no? Vale, nos vamos a... el cerebro, lo que piensa, que me has dicho que lo llamabas allí?

*LOK: allí.

*CAF: y adji?

*LOK: esto. Nosotros decimos allí, y de Nador dicen adji.

*CAF: vale...

*LOK: rmuxx. Es que es igual. Pero allí es todo, pero el... este... tiene las... sabes?

*CAF: sí, detrás.

*LOK: allí esto... Pero rmuxx solo esto.

*CAF: vale, en catalán rmuxx sería cervell, y allí sería el cervell y el cerebel. Vale. Y abarqiga?

*LOK: no.

*CAF: no? amryiy?

*LOK: amryiy? Me parece es todo.

*CAF: como adji.

*LOK: sí.

*CAF: ayi?

*LOK: ayi...? No.

*CAF: Y xxx?

*LOK: como azllif, pero azdjif. Es igual. Pero ayi... como la leche...

*CAF: claro, lo que hemos visto de los dientes, sí... Y... la parte de dentro de la oreja? Rmcdcfar? Cuando por ejemplo hay mucho ruido, y dices “ay, se me van a romper los...”, no sé si lo decís.

*LOK: sí. Eh... imjjan, pero es...

*CAF: las orejas. Vale. Vale, eh...

*LOK: porque todas estas cosas en arab ya lo sabe todo, pero en amaziya... no estudiamos, solo... sabes? Solo hace tres años hay ahora se empieza en la escuela, hay letras, hay... Pero yo hago la escuela en árabe, por esto.

*CAF: vale, pasamos a las... partes del tronco, vale? Hemos hecho la cabeza, ahora el tronco. Para los órganos femeninos, reproductores... por ejemplo, abcun... No sé si conoces tú... Eh... abcun, conoces esto?

*LOK: sabes qué es esto?

*CAF: sí, te pregunto cuál de estas palabras se utiliza.

*LOK: Nosotros esto. Abcun. Pero sabes qué es esto?

*CAF: sí, sí, la vulva, la... las partes de las mujeres, no?

*LOK: sí.

*CAF: sí?

*LOK: sí, sí.

*CAF: pero esto es una palabra normal, pero es también...

*LOK: nosotros, tenemos esta palabra, pero en Nador tienen esto, ahcun. En Lhusima tienen xxx.

*CAF: vale, es la palabra que utilizaría una mujer cuando va al médico o es más...

*LOK: no, no, no, es una palabra...

*CAF: que no se puede decir.

*LOK: sí.

*CAF: la palabra normal de ir al médico no la conoces.

*LOK: solo "aquí", me duele aquí, o tengo problema aquí...

*CAF: pero no se dice.

*LOK: pero...

*CAF: es como de mala educación.

*LOK: sí. Solo mujer a mujer, es una palabra, sabes? Cuando dos mujeres hablan...

*CAF: vale, pero normalmente no... Vale. Esto ya lo hemos visto antes... Un cuerpo, un cuerpo entero muerto, tiene estos nombres? jifat, rxlfct...?

*LOK. jifat, sí.

*CAF: esto sería un cuerpo muerto.

*LOK: sí, pero no se puede decir a la gente, solo a los...

*CAF: ah, solo animales. Y una persona? Por ejemplo, si la policía encuentra un cadáver?

*LOK: mmut.

*CAF: mmut.

*LOK: y ya está. Porque esta palabras... un poco mal. No un poco mal... fuertes. Nosotros cuando hace una persona muerta, tienes que respetar. Sabes esto?

*CAF: sí, sí, sí.

*LOK: no se puede... no se puedes decir "esta gente no sé qué jifat". Jifat para un animales, para...

*CAF: vale. Y para una persona me has dicho mmut. Vale. Vale... arrimt ya lo hemos visto antes, no? Todo el cuerpo.

*LOK: hm.

*CAF: vale, esto por ejemplo, bndam?

*LOK: no, es gente.

*CAF: es gente, no es del cuerpo.

*LOK: no.

*CAF: vale. Y rxsdtd?

*LOK: no sé... no sé como es.

*CAF: pero no es nada de todo el cuerpo entero.

*LOK: no, es cuando una persona tiene... sabes? Rxsdt, es una... cómo se llama en castellano? Cuando mira una persona... no sé, por eso.

*CAF: ah, vale, que miras así de reojo.

*LOK: sí.

*CAF: con una mala mirada.

*LOK: no mala, pero fuerte.

*CAF: vale. Y agardud? No?

*LOK: agardud... no sé.

*CAF: vale. Mm... vale. Idmarn es esta zona de aquí.

*LOK: pecho.

*CAF: y agras? Te suena?

*LOK: agras? No sé esta palabra pero... no acuerdo qué es. Pero agras, sí.

*CAF: y ddmarn?

*LOK: ddmarn, es eh... idmarn es todo, las mujeres y los hombres, pero ddmarn es de hombre.

*CAF: es un poco más...

*LOK: es de hombre.

*CAF: vale, una mujer no tiene ddmarn.

*LOK: no, sí.

*CAF: y admar?

*LOK: admar esto, de la mujer.

*CAF: vale, esto de la mujer. Es la zona, también, o los pechos?

*LOK: idmarn todo el pecho...

*CAF: hm, lo que has pintado antes, no?

*LOK: pero puede ser idmarn de las mujeres y de los hombres. Pero ddmarn es de los hombres, porque los hombres tienen como...

*CAF: como virilidad...

*LOK: sí, esto. Y admar para las dos, porque las mujeres no se puede tienen ddmarn.

*CAF: vale. Y lgacuc? No? Juff?

*LOK: no.

*CAF: vale. Y... aëddis ya lo hemos dicho.

*LOK: barriga, sí.

*CAF: y akur?

*LOK: no sé. Sabes qué es esto?

*CAF: bueno, yo tengo que es la parte de dentro de la barriga, pero no sé.

*LOK: ah...

*CAF: y takriect?

*LOK: takriect...!

*CAF: ah, es lo que hemos dicho antes de los órganos de los corderos...

*LOK: esto. Sí. Pero cuando tiene takriect de gente, todo. Significa todo de dentro.

*CAF: todo, vale. Y... tahraappust?

*LOK: no.

*CAF: no? Y aëbbud?

*LOK: es eh... cuando... cuando mira una... una mujer grossa, gorda, esta como aëbbud.

*CAF: que tiene...

*LOK: no...

*CAF: ah, como redonda.

*LOK: esto.

*CAF: ah, vale...! Y aërrur es la espalda... y taddaxt?

*LOK: taddawt.

*CAF: taddawt?

*LOK: no sé... y parece... eso de dentro de la espalda.

*CAF: la columna? Lo del medio?

*LOK: sí, sabes? No estoy seguro, me parece.

*CAF: addhr?

*LOK: addhr? Es como... aërrur, como espalda, pero esto una palabra... sirve para los... cuando mira una montaña pequeña.... pequeña pequeña... mira, es addhr.

*CAF: vale.

*LOK: también puedes decir espalda pero...

*CAF: para las personas es raro.

*LOK: sí, un poco. También hay personas que son... como se llama... válidos?

*CAF: inválidos?

*LOK: sí. Tienen una cosa aquí.

*CAF: ah, vale... ahora en castellano no sé... en catalán es el gep, una persona que tiene como una cosa así aquí arriba.

*LOK: pero es una palabra... no sirve para gente, mejor para cosas. Cuando dice “este, o esta gente, que tiene addhr”, es una palabra...

*CAF: es un poco... mal educado, no?

*LOK: una palabra no es buena.

*CAF: vale. Para los pechos de las mujeres... iff, se dice? La parte del medio del pecho?

*LOK: cómo se llama... eh... tiene... nedo (?)?

*CAF: sí, un niño pequeño que mama.

*LOK: cómo se llama en castellano?

*CAF: dónde maman los niños pequeños? Pezón.

*LOK: sí, sí.

*CAF: es una palabra también de estas que no se puede decir, o sí?

*LOK: esto iff, de todo. También los animales tienen iff este.

*CAF: por ejemplo las vacas, o...

*LOK: sí, todo es iff. Todo que sale la leche se llama iff.

*CAF: vale.

*LOK: esto... admar, para mujeres.

*CAF: los pechos.

*LOK: no sé como se llama en castellano.

*CAF: pecho.

*LOK: también?

*CAF: sí, pecho puede ser la zona del pecho para hombres y para mujeres, y en plural, pechos, son los dos pechos de las mujeres.

*LOK: ah, vale, cuando plural es mujeres.

*CAF: sí. Vale... tadmart?
 *LOK: como admar, pero pequeño.
 *CAF: claro. Abbuc? Ibbic?
 *LOK: abbuc es eh... nosotros decimos abbic, es un pecho de mujer.
 *CAF: vale.
 *LOK: uno, abbic. Ibbicn, los dos.
 *CAF: vale.
 *LOK: también en los animales igual, esto igual.
 *CAF: hm. Timyi?
 *LOK: es palabra para animales, no se puede para personas.
 *CAF: vale, es lo mismo pero para los animales, solo.
 *LOK: los animales que tienen, femenales...
 *CAF: femeninos.
 *LOK: femeninos que tienen pecho.
 *CAF: sería lo mismo que iff?
 *LOK: todo. Iffn no. Iffn solo la parte roja. Timyi es todo. La vaca tiene timyi.
 *CAF: tiene timyi y muchos iff.
 *LOK: cuatro.
 *CAF: cuatro iff.
 *LOK: sí.
 *CAF: ibbc?
 *LOK: igual que abbic. Pero como timyi esto. De animales. Esta palabra de las mujeres.
 *CAF: y... abebbuh?
 *LOK: no sé...
 *CAF: vale... ijiman ja lo hemos visto... Y la zona de la cintura?
 *LOK: tahzant.
 *CAF: y por ejemplo... tabyast?
 *LOK: no... sintura, se llama sintura. Es una palabra española, no?
 *CAF: y como lo has dicho tú antes?
 *LOK: tahzant. Es igual que... esto.
 *CAF: ah, el cinturón. Es lo mismo para el cuerpo y para... Vale.
 *LOK: Dentro de la barriga se llama tmiqt.
 *CAF: tmiqt.
 *LOK: eso es.
 *CAF: vale. Va, ahora, el pene de los hombres?
 *LOK: penis? Qué es penis?
 *CAF: yo tengo swadday, aqllaw... no sé como se dice..
 *LOK: ahhh!
 *CAF: no sé cuál es la forma normal, o más...
 *LOK: cuando dices swadday, significa... cintura? Más abajo.
 *CAF: vale, es como la forma educada, no?
 *LOK: cuando... puedes decir “me duele swadday”, ya está, entiende.
 *CAF: vale, se entiende qué es lo que duele.
 *LOK: cuando hay mujeres, o los hombres también... este va bien.
 *CAF: pero solo los hombres? una mujer no puede decir...
 *LOK: igual.
 *CAF: también. Los bajos.

*LOK: swadday es para... cintura abajo. Igual. Es palabra más respeto, no sé. No hay...

*CAF: vale. Y esto es más vulgar, que no se puede decir, aqllaw.

*LOK: sí, aqllaw es huevo.

*CAF: ah, es huevo. Vale.

*LOK: también es todo, pero...

*CAF: y lo otro que he encontrado, por ejemplo... amnyar, abrur, aqtut...Cuál es la... cuál de estas palabras conoces?

*LOK: aqllaw, amnyar, abrur... azrbuj, sí...

*CAF: todas es lo mismo, más o menos...?

*LOK: sí, todos. Pero... cada región, cada comunidad, no sé.

*CAF: sí, cada comunidad?

*LOK: nosotros tenemos esto. Amnyar.

*CAF: amnyar.

*LOK: sí, todo. Todo de hombre.

*CAF: todo del hombre es amnyar.

*LOK: sí.

*CAF: vale.

*LOK: abrur, de Lhusima.

*CAF: vale.

*LOK: y esto de Nador. Aqtut, es eh... cuando... cuando dices eh... pequeño, sabes?

*CAF: si es pequeño, es aqtut.

*LOK: sí. Azrbuj, cuando dices... muy grande, no sé.

*CAF: grande.

*LOK: azlal es... es dos palabras. Palabras mal es eh... de madera, sabes?

*CAF: un palo de madera?

*LOK: pero no palo, de árbol.

*CAF: una rama?

*LOK: sí me parece se llama rama.

*CAF: sí, arriba del árbol, no?

*LOK: un poquito de... Es solo uno, delgada.

*CAF: vale, una ramita delgada de árbol.

*LOK: sí, azrbuj. Como estas palabras, vale. Arqlul, también. Pero estas cosas también de los hombres.

*CAF: xxx. Yo esto lo he encontrado en el diccionario, no sé...

*LOK: no sé. Estas palabras, cuando dices bu, es como. [diu les parules que tenia amb bu, no les coneix]. Cuando dices como, sabes? Pero todas. Azrbuj es eh... cuando hay flor, pero a bajo de la tierra.

*CAF: ah, las raíces. Azrbuj es raíz.

*LOK: sí, pero una sola, una grande. Y bu, como. Como raiz.

*CAF: ah, vale.

*LOK: sabes?

*CAF: sí, sí.

*LOK: las palabras que hay, aqllaw, amnyar, abrur...

*CAF: estas son las que se utilizan.

*LOK: las que... las correctas. Y las otras, solo “como”: como raíz, como este, como...

*CAF: vale, que utilizas una palabra de otra cosa para...

*LOK: porque tiene la forma de estas. Por esto.

*CAF: es decir, abrur, aqllaw y amnyar es solo para la parte del cuerpo, y ya está.

*LOK: sí.

*CAF: y las otras quieren decir otra cosa que se parece.

*LOK: sí, las palabras que son verdad, son las tres... Y aqtut para cuando tiene pequeño.

*CAF: aqtut, solo para la parte del cuerpo pero pequeño, para los niños o...

*LOK: eso.

*CAF: vale. Qué más. Eh... La cosa esta de aquí de los hombres, que es como más salido... La nuez?

*LOK: sí. Esto, no?

*CAF: sí, esto.

*LOK: tagrjunt.

*CAF: tagrjunt es la que yo tengo. Y... tarwit n tmija?

*LOK: tarwit es... cómo se llama en castellano...

*CAF: no sé...

*LOK: no sé como se llama. Cuando abres la boca, hay dos dentro.

*CAF: ah, lo que cuando estás enfermo...

*LOK: cuando están gordos, se llama hlaqm, pero ahora, están bien, tienen... tarwit, una. Nosotros tenemos dos. Tirwitin, pero... esta palabra no es de nuestro, es de Nador.

*CAF: vale, pues tarwit sería esto, cuando está normal, y la otra palabra cuando está enfermo, y está hinchado.

*LOK: sí.

*CAF: vale.

*LOK: hlaqm iri es lhalq... es eh... es un... sabes? Arriba, abajo, arriba. Sabes?

*CAF: una separación?

*LOK: separa que garganta de la boca.

*CAF: es la separación de la garganta y la boca, vale.

*LOK: sí. Y cuando hay esta... enferma, sabes? Me duela halq.

*CAF: vale.

*LOK: y estas tiene palabra en castellano.

*CAF: tarwit?

*LOK: sí.

*CAF: amígdalas.

*LOK: no...

*CAF: on sé...

*LOK: en diccionario hay una palabra, pero... la he olvidado.

*CAF: bueno, ya la buscaremos.

*LOK: porque un día fui en la médico, me duele también, y me ha dicho esta palabra. Pero ahora...

*CAF: ya lo buscaremos. Vale, esto ya lo hemos dicho, ijiman... Conoces alguna de estas? Tibarqulla, sí, no? Tagrnina...?

*LOK: tagrnina no sé.

*CAF: iri?

*LOK: iri sí.

*CAF: ah, sí, lo hemos pintado antes. Lfa?

*LOK: es esto, esto.

*CAF: también, la parte de detrás del cuello... sí, esto ya está. Vale. Mm... tanaet? Te suena?

*LOK: no.

*CAF: tadutidut?

*LOK: no.

*CAF: y esto de aquí, como se llama?

*LOK: no tiene una palabra. Solo... bajo de... Swadday tayruḏt. Debajo del hombro.

*CAF: vale, swadday tayruḏt, debajo del hombro.

*LOK: addu tiddxt es... es como... addu es abajo, y de Nador dicen addu, nosotros dicen swadday. Swadday tayruḏt.

*CAF: vale. Tmiḏt era el ombligo, no?

*LOK: sí.

*CAF: y para el culo? El... por ejemplo tengo tiḏt n uxna, nuqqib n txna... Supongo que son palabras que no se pueden decir, pero no sé...

*LOK: son palabras que... Sí...

*CAF: hay alguna normal, que no sea mala?

*LOK: eh... es una... no sé como se llama, no sé explicar!

*CAF: es el agujero del culo, no?

*LOK: sí.

*CAF: pero la gente lo dice, esto?

*LOK: no, es mal. Nuqqib, tiḏt, es esto. Pero tiḏt es esto.

*CAF: el ojo, vale. Sería como el ojo del culo.

*LOK: sí, es esto. Y xxx solo se llama el culo.

*CAF: jjufid?

*LOK: también, es lo mismo.

*CAF: culo, también?

*LOK: sí, sí, es igual.

*CAF: jafud?

*LOK: sí.

*CAF: también? Hay alguna diferencia entre estas palabras?

*LOK: nosotros tenemos este.

*CAF: axna. Vale.

*LOK: sí.

*CAF: las otras las conoces pero no son...

*LOK: de Nador.

*CAF: jafuh?

*LOK: no sé donde está, pero son igual.

*CAF: vale. timzft? La conoces, esta?

*LOK: tiene... porque... axna es detrás. Timzft es detrás. Por esto.

*CAF: es para decir detrás.

*LOK: es una cosa detrás.

*CAF: pero de cualquier cosa. Por ejemplo... de una montaña también, o de una pared? O de una casa?

*LOK: sí, pero cuando dices timzft ya está, es... taxna, sabes?

*CAF: sí, ya se entiende que...

*LOK: sí, es una palabra...

*CAF: pero que se refiere también a cualquier cosa detrás.

*LOK: sí.

*CAF: pero que cuando es una persona, ya se entiende que...

*LOK: esta palabra puedes decirla a médico, detrás de esto... Cosa normal. Pero las otras palabras muy fuerte, sabes? Al médico no se puede, es una frases, es una palabras... son palabras muy mal.

*CAF: vulgar, no?

*LOK: sí. Pero si dices timzfzft, el médico ya...

*CAF: ya entiende, ya...

*LOK: no es... cuma. Sabes qué es cuma?

*CAF: no.

*LOK: cuma es eh... una palabra mal. No mal, cuando dices una palabra mal “eh, esto es cuma”. Por ejemplo, tu dices taxna “eh, es una palabra mal, cuma”. Esta palabra sirve para niños pequeños, cuando dice, o cuando hace... “eh, cuma”. Es una palabra de respeto... y cuando estaba niño, ya esta, siempre escucha “cuma, cuma, cuma”. Sabes?

*CAF: sí, sí. Hm. Vale. Jaebub?

*LOK: igual.

*CAF: igual... es una palabra mal, no?

*LOK: sí.

*CAF: y... dabub?

*LOK: sí, sí, sí.

*CAF: También. Y qunnid?

*LOK: es una palabra muy mal, eh?

*CAF: muy mal. Esta es...

*LOK: esta es... como este...

*CAF: claro, es que para mi no son... Son palabras, solo.

*LOK: muzid, es igual, tampoco.

*CAF: mal, muy mal.

*LOK: sí.

*CAF: tijaëina?

*LOK: sí, hay, pero no sirve mucho.

*CAF: es mala?

*LOK: un poquito, pero...

*CAF: no tanto.

*LOK: es que esto de antes pfffff! Oh, la la! Con amigos no se puede decirlas. Cuando dice un amigo una palabra así, bufff, muy mal.

*CAF: vala, nada de respeto...

*LOK: no hay nada.

*CAF: lo siento, es que yo no sé nada, para mi...

*LOK: sí, sí, tranquila.

*CAF: buxx?

*LOK: buxx es esto.

*CAF: vale, el agujero?

*LOK: sí.

*CAF: asmah?

*LOK: igual, pero no es palabra... siempre, sabes?

*CAF: vale, que la gente no la utiliza mucho.

*LOK: sí.

*CAF: pero es mala, también, no?

*LOK: sí.

*CAF: todas, no? Buxx también...

*LOK: sí, todas estas palabras mal, eh? Solo alguna aquí... timzfrd, o...sí. Puedes decirla.

*CAF: vale, ya acabamos, eh? No queda mucho. Bueno, un poquito... no, no queda mucho, ya.

*LOK: vale.

*CAF: uy, hay mas. Asrmum? Es mal también?

*LOK: sí.

*CAF: Nubbid?

*LOK: es muy muy mal, sí.

*CAF: muy mal.

*LOK: sí.

*CAF: tadiynint?

*LOK: no sé esta palabra.

*CAF: tasnunt?

*LOK: tampoco.

*CAF: azbur?

*LOK: sí. Eh es... azbur es todo.

*CAF: vale, todo el culo.

*LOK: todo, sí.

*CAF: es mala también la palabra o no?

*LOK: es mala pero... es una palabra... cuando... los hombres ven esta chica, no sé, tiene... grande...

*CAF: vale, entre los amigos.

*LOK: entre amigos y ya está.

*CAF: familia no.

*LOK: familia no. Estas cosas, todo la familia no. Nada. Porque... tenemos que respetar los padres, solo hermano, mi hermano grande, puede decir estas cosas. Sabes? Porque es... no puedo decir, no puedo hablar por ejemplo el teléfono con mi novia y mi hermano grande escucha... esas cosas... es... No es nada pero eh... nosotros hasta cuando yo niño pequeño, esto cuma. Está muy mal. Tienes que respetar...

*CAF: aprender qué palabra...

*LOK: eh... mi región, sabes? Mi región también tiene estas cosas. Tienes que respetar el persona grande, respetar tus padres, respetar tu hermano... Tu hermana. No se puede decir nada, sabes? Por esto.

*CAF: vale. La zona esta de aquí? Yo tengo tijeina... tidiyinit, yums o nns. Conoces alguna de estas palabras? Sabes por... la cadera.

*LOK: no.

*CAF: esta zona de aquí.

*LOK: sí, sí. Nosotros tenemos tamsadt.

*CAF: tamsadt.

*LOK: sí.

*CAF: con t?

*LOK: sí, con t. Por ejemplo... tamsadt es todo. También animal. Puedes decir... quiero esta tamsadt de cordero.

*CAF: vale!

*LOK: en la carnicería. Es normal.

*CAF: y para las personas también.

*LOK: sí, esta tamsadt es una palabra normal. Dentro de la familia, da igual. Normal.

*CAF: y por ejemplo a veces cuando se lleva algo aquí encima, o así... sabes por ejemplo un... un paquete que pesa, lo llevo apoyado aquí. [al maluc]. Esta parte de aquí cómo se llama? Que hace un poco así... sabes, esto?

*LOK: sí, sí...

*CAF: cómo se llama? O no tiene nombre? Por ejemplo en castellano se llama cadera.

*LOK: eh... sí tiene pero...

*CAF: no te suena ahora.

*LOK: no sé, no sé.

*CAF: bueno, si te viene...

*LOK: solo tamsadt y ya está, todo.

*CAF: vale.

*LOK: sí.

*CAF: vale. Esto son las partes de dentro del cuerpo. Conoces por ejemplo alguna de estas palabras? Eh... es que son más técnicas, supongo. Por ejemplo agrjunt?

*LOK: sí.

*CAF: qué es, por dónde se respira? O dónde se come?

*LOK: tagrjunt es todo esto.

*CAF: dónde pasa la comida?

*LOK: sí. Hasta el.. estómago.

*CAF: y el aire que respiras?

*LOK: hasta el estómago.

*CAF: vale.

*LOK: el tubo, se llama.

*CAF: el tubo. Vale. Asurtu? De la parte de dentro de las mujeres? No te suena?

*LOK: Asurtu no se.

*CAF: Buħcica?

*LOK: tampoco.

*CAF: tmija sí, no? De dentro el cuello.

*LOK: sí.

*CAF: también para dentro, no?

*LOK: sí, sí, dentro, sí. Es eso.

*CAF: para respirar...

*LOK: sí, hasta aquí. Sí.

*CAF: es decir. Habría tmijja y después agrjunt.

*LOK: sí, agrjunt es eso.

*CAF: vale. Eh...

*LOK: porque agrjunt no es hasta aquí. Sólo es.. hasta aquí. Y después es tmijja.

*CAF: alguna otra palabra? Por ejemplo bururu?

*LOK: bururu es una palabra... pff.. bururu no sé donde está bururu. No sé. Está dentro pero no sé qué es dónde está. Cuando hay una gente que... sabes... no sé cómo es. Ya te digo...

*CAF: cómo? Un golpe?

*LOK: un golpe. Que te... cuando cosa que te...cosa dentro tienes que...

*CAF: que sacarla.

*LOK: que sacarla, sí. Pero... sacarlo... sacarlo bururu. Pero no es nada.

*CAF: vale, es...

*LOK: ya está, es una palabra para... pero bururu no es nada. No hay una cosa dentro.

*CAF: vale, se utiliza en expresiones?

*LOK: sí, es expresiones eh... es un poco mal pero... cuando... eh... cuando hablas con una chica mal de la calle, sabes? "Eh... tu... voy a follarte hasta sacar... el bururu". Sabes? Pero no es nada.

*CAF: vale, no es nada.

*LOK: es una palabra, pero no es nada, sabes? No es nada de dentro. Es una palabra y ya está. Es una palabra que... fuerte. Este... Acfar es... eh... robo? Robar.

*CAF: vale... Y idmarn? Es la parte de aquí? La parte esta de aquí, pero por dentro? Por ejemplo si estás resfriado... me duele...?

*LOK: idmarn.

*CAF: por dentro, también.

*LOK: sí.

*CAF: eh... ya acabamos. Estás cansado? Un poco?

*LOK: sí...

*CAF: vale. Tarut son los... para respirar, no? Los pulmones para respirar? El aire?

*LOK: sí?

*CAF: cómo se llama?

*LOK: xxx.

*CAF: sí, el órgano de respirar, el aire... aquí?

*LOK: ...

*CAF: me los has dicho antes, no me acuerdo.

*LOK: se llama lhaua. Es el aire.

*CAF: y cuando entra?

*LOK: operación.

*CAF: sí. Y el órgano? La parte del cuerpo que hace...

*LOK: sí, sí.

*CAF: bueno, ya si sale, a ver... Conoces algo más? Por ejemplo imjjarn?

*LOK: es una cosa... como... para no sé.

*CAF: ah, vale, sí, para xxx. No es una parte del cuerpo!

*LOK: no.

*CAF: tamllalt?

*LOK: es huevo.

*CAF: vale.

*LOK: también dices huevos de los hombres.

*CAF: vale.

*LOK: hay gente se llaman tamjjart. Xxx que nuestro. Pero nosotros tenemos tamllalt. Pero ellos cuando dicen tamllalt son huevos de hombre. Es un poco...

*CAF: es una palabra mal, también, o no?

*LOK: no.

*CAF: es normal.

*LOK: para nosotros no es nada. Pero para la gente de la Nador son palabra mal, porque ellos dicen tamllalt los huevos del hombre. Y huevos de que comer, tamjjart. Por esto. Pero nosotros tamllalt no es nada.

*CAF: vale. Esto ya lo hemos visto. Amnyar, aqllaw... Son palabras mal?

*LOK: sí, sí, mal.

*CAF: todas. Idaḥaḥn?

*LOK: Es eh... hombre? Que tiene a bajo todas. Huevos. Todo.

*CAF: todo. Y es una palabra también mal?

*LOK: sí.

*CAF: vale. Inarfḍ?

*LOK: Inarfḍ eh... es una cosa del cordero que tiene esta palabra, esta cosa. Al lado del cómo se llama... xxx?

*CAF: intestino? Adan?

*LOK: sí. Cómo se llama en castellano? Xxx?

*CAF: delgado? Intestino delgado?

*LOK: está al lado del delgado.

*CAF: y las personas no lo tienen?

*LOK: no sé.

*CAF: no lo sabes. Para qué sirve en los corderos? Lo sabes?

*LOK: se llama pakryas. Sabes? En francés se llama pancreás.

*CAF: vale.

*LOK: me parece que es él.

*CAF: vale.

*LOK: nosotros tendremos nosotros, pero de microbios .Sirve para microbios... No sé cómo sirve pero... Inarfḍ hay.

*CAF: Izi?

*LOK: izi es eh... mosquit?

*CAF: mosquit? Y no es una parte del cuerpo?

*LOK: no.

*CAF: por ejemplo, cuando te encuentras mal y vomitas, la cosa que sube que tiene un gusto así muy...

*LOK: xxx.

*CAF: vale.

*LOK: pero no sé, nosotros izi es mosquit. Sabes moustique? Pero tiene otra forma, no sé cómo se llama.

*CAF: vale. Lwalda?

*LOK: walda es eh... las mujeres que...

*CAF: que tienen un niño?

*LOK: que tienen un niño dentro.

*CAF: es donde está el niño?

*LOK: sí. No! es eh... las mujeres, cuando... Dónde se...

*CAF: sí, sí. Hm.

*LOK: sabes qué es esto? De las mujeres.

*CAF: esto cómo se llama? [ha dibuixat uns ovaris]. Ah, el lwalda son los ovarios, pues.

*LOK: no sé cómo se llama, pero es. Sabes qué es eso, no? Cuando entra el animal de hombre zzzz hasta aquí.

*CAF: vale.

*LOK: después hace el niño. Sí.

*CAF: vale, sería los ovarios.

*LOK: hay mujeres que mal, tiene que cortar esta. No se puede.

*CAF: no puede tener hijos, después.

*LOK: eso. Sí.

*CAF: vale. Y esta zona de aquí? [assenyalo la matriu]

*LOK: esta cosa no sé, pero en árabe sí. Esto de estudiar cómo se llama. Pero en amazic no.

*CAF: es lo que hemos visto antes.

*LOK: sí. No sé.

*CAF: vale, la parte de dentro no sabes. Vale. Pankryas...

*LOK: es, pankryas. Inarfd. Me parece que es inarfd.

*CAF: Inarfd, sí, inarfd.

*LOK: Sí, parece que es igual.

*CAF: Eh... stomagu. Lo llamas de otra manera? Taramant, o aëddis?

*LOK: eso no sé dónde está. Hay taramant, pero no sé dónde está. Hay taramant uðar...

*CAF: ah, vale, la parte de detrás de... En catalán es el panxell de la cama.

*LOK: seguro es músculo de barriga. Pero no sé donde está.

*CAF: vale. Jjuf?

*LOK: jjuf...

*CAF: te suena?

*LOK: no.

*CAF: akbus?

*LOK: es una... jarra pero grande.

*CAF: pero para el cuerpo no.

*LOK: no.

*CAF: vale. Akric?

*LOK: akric? Takric. Es eh... dentro de la barriga. Todas las cosas dentro de la barriga. Y también cuando hay gente de hombres gordos que tienen una barriga sale. Tiene akric.

*CAF: vale. Lmaeida?

*LOK: es eh... estómago, pero dentro. Cuando aquí, cuando entra la comida, esto. Donde está el ácido.

*CAF: donde está la comida.

*LOK: sí, cuando entra aquí, zzzz, entra al lmeida. Donde hay ácidos para...

*CAF: vale, vale. Es lo mismo que stumagu?

*LOK: sí, stumagu i lmeida es lo mismo. Pero cuando dices stumagu es todo, lo otro es dentro.

*CAF: la parte de dentro.

*LOK: la operación cuando de entrar la comida, y hay ácidos para... es la manera.

*CAF: el proceso. Vale. İyjbujn?

*LOK: Sí... hay iyjbujn pero no sé qué es. Significa correctamente pero...

*CAF: es también algo de por aquí dentro?

*LOK: sí, pero no sé.

*CAF: vale. γrbj?

*LOK: es eh... cuando hay una cosa por ejemplo está ordenado, trj trj trj...

*CAF: vale, sí.

*LOK: desordenar?

*CAF: desordenado, sí. Aγrmumr?

*LOK: no sé.

*CAF: Tařut?

*LOK: tenemos dos para respetar el aire.

*CAF: los pulmones.

*LOK: sí, los pulmones.

*CAF: tasa.

*LOK: es el hígado.

*CAF: vale, esto ya lo hemos visto, esto también... Adan también quiere decir serpiente?

*LOK: qué serpiente?

*CAF: el animal.

*LOK: ah, no! Sí, sí hay. Hay adan, pero dentro de la tierra, pequeños.

*CAF: gusanos.

*LOK: se llama adan n tmurt.

*CAF: es la misma palabra.

*LOK: sí, pero adan de cuerpo sí que... sabes qué es?

*CAF: sí.

*LOK: pero esta como se llama? Este animal?

*CAF: gusano.

*LOK: este animal que txt txt txt...

*CAF: la serpiente y los gusanos.

*LOK: se llama telfsa.

*CAF: va, ya está, ya acabamos! Takcurt? O tauart? Hanbuld?

*LOK: takcurt esta... cuando hay gente que... cómo se llama. El pelo?

*CAF: hm.

*LOK: hay... sabes... no sé. No sé cómo explicar.

*CAF: qué es, una parte del pelo?

L. no, no. Es... el champú, este champú contra?

*CAF: ah, la caspa?

*LOK: cómo se llama... dentro...

*CAF: la cosa blanca? Las pieles blancas?

*LOK: no pieles blancas. Cuando.. cae blanco.

*CAF: ah, caspa.

*LOK: se llama taqcurt.

*CAF: ah, no es nada de dentro. Alguna de estas palabras?

*LOK: no.

*CAF: ul?

*LOK: el corazón.
*CAF: vale. Una cosa más. Los dedos tienen un nombre cada uno?
*LOK: sí, pero... en árabe sí. Idioma árabe. Amazic no.
*CAF: vale. Otra cosa. En castellano, por ejemplo, asociamos emociones a partes del cuerpo. Por ejemplo el amor con el corazón. En amazic hay asociaciones de este tipo? Por ejemplo con tsa, o ul, por ejemplo el amor, cuando estás muy enfadado...
*LOK: no he entendido...
*CAF: por ejemplo eh... hay expresiones de la lengua con palabras de partes del cuerpo...
*LOK: como cariño?
*CAF: sí, pero con partes del cuerpo.
*LOK: sí, sí. Hay ul, ul-inu, cuando digo tú, ul-inu.
*CAF: cuando amas a alguien.
*LOK: sí, lo amo mucho. Tú, es ul-inu.
*CAF: corazón mío.
*LOK: sí. Tsa-inu. El hígado mío. También digo... “si tienes tsa, cógelo”, si tienes el hígado, cógela.
*CAF: vale, vale. Si... si piensas en alguna cosa más...
*LOK: también es una palabra mal, si tienes cojones, cógela. Si tienes huevos, si tienes timllalin... Sabes? Es una palabra mal. Pero una buena es si tienes tsa, cógela.
*CAF: vale, pues ya está!
*LOK: uauuu!!!!

Entrevista a FAF

- *CAF: las partes de dentro? Por ejemplo, de la zona de... de aquí, de la barriga?
Qué hay?
- *FAF: sí, de aquí... hay adan.
- *CAF: adan. Sería como...
- *Filla2: els intestins
- *CAF: com els budells.
- *FAF: adan, tsa... el hígado. Taṛut. [pregunta en amazic com es diu *taṛut*]
- *CAF: els pulmons.
- *FAF: taṛut es donde se va esto. Eh... tmijja.
- *Filla3: los pulmones.
- *FAF: tmijja... hay una cosa rosa, taṛut. Sabes como?
- *CAF: sí, para respirar.
- *FAF: eso, sí. Taṛut...
- *Filla1: en el dibujo sería esto.
- *FAF: sí, sí. Eso.
- *CAF: tmijja sería esto...
- *FAF: sí, tmijja y taṛut. Sí, taṛut, tsa el hígado. Ur.
- *CAF: ur, el cor, no?
- *FAF: sí. Tizzart...
- *Filla3: ronyons.
- *FAF: inarfd... [pregunta en amazic que com es diu]. Ay... ina(r)fd. No sé como habla en el catalán o el español. Tu lo tienes? Mira si tienes ina(r)fd.
- *CAF: ah, la melsa.
- *FAF: ina(r)fd.
- *Filla1: mamá, es que está el hígado...
- *FAF: sí, sí, ina(r)fd.
- *CAF: sí, que hay gente que...
- *FAF: sí! Mi hermana... si inarfd chupa mucho sangre... eh... si tienes sangre chupa sangre. Mi hermana ha muerto con este. Inarfd, sí.
- *CAF: la melsa.
- *FAF: sí. Una xxx raro. Del color como el tasa pero diferente. Sí. Bueno. Mira: adan, adan amqgran. Adan amqgran. Cómo qqarn-as en español? Adan?
- *Filles: el intestino.
- *FAF: adan amqgran. Dini adann imzziann. Tsa. Taṛut. Tizzart. Eh... inarfd. Tmijja. Taṛut. Stumagu. Waḥ, stumagu. Waḥ.
- *CAF: vale. Y una palabra para todo junto?
- *FAF: todo? aëddis. Taëddist. Takriect.
- *CAF: takriect.
- *Filla: xxx takriect es una parte! Tu vols dir tot lo que és la caixa...
- *CAF: la part interior. Per exemple en català hi ha les vísceres, que vol dir el conjunt d'òrgans...
- *Filla2: és takriect, takriect.
- *FAF: takriect.
- *Filla1: Vols dir l'intestí, no sé què, les xxx...
- *FAF: takriect! Takriect, waḥ! I ya está. Ah, y bururu. Bururu kif kif takriect.

*CAF: bururu?

*FAF: sí, bururu. [parla en amazic]. Mira tú si quieres.

*CAF: Y para... para qué sirve el bururu?

*FAF: bueno, no. Para nada, bururu. Bururu como... Quitamos bururu, tiramos.

*Filla1: y si una persona, mama, xxxx!

*FAF: bueno! xxx persona, es igual porque bururu... Si también de persona... dentro donde la caca llama bururu.

*CAF: vale.

*Filla1: què vol dir, els intestins? O què.

*FAF: qué más, qué más.

*CAF: eh... vale. Ahora miramos la lista

*CAF: para decir esto de aquí?

*FAF: tiḏtawin.

*CAF: no, esto: la piel.

*FAF: la piel? [parla amb les filles]. Aærur.

*Filla2: no, això té un nom...

*FAF: tiḏtawin, mummu... Mummu es dentro.

*CAF: dentro. Lo negro o lo marrón?

*FAF: sí. No. Mummu...

*CAF: por ejemplo [dibuixo], si esto es el ojo...

*FAF: mummu es esta. [‘nineta’]

*CAF: mummu sirve también para decir un niño pequeño?

*Filla3: sí. Sí, no?

[discuteixen en amazic]

*FAF: un bebé, es mummu.

*FILLA1: no, no, no. Mummu [parla en amazic]. Es para asustar a los niños, es para... es como si... “mummu!”.

*FAF: sí. [parla en amazic]

*FILLA1: és per espantar els nens petits. Els hi diuen “mira, si no fas això, després no sé què!”.

*FAF: mira, si quieres decir xxxxxx.

*FILLA1: mummu es lo de dentro.

*FAF: pero hay mummu, también si xxx. Por ejemplo, aquí ves una persona dentro. Si un niño, si quieres que a la habitación, dices: “no, no no, xxx, mummu”.

[va a buscar el te]

*FAF: mummu... por ejemplo, hay una persona en la habitación. Por ejemplo esta niña [assenyala una nena de cinc anys] se va de habitación, y dice yo: “no, no, no xxx mummu”, que hay mummu.

*CAF: como para asustar?

*FAF: sí. Hay mummu. Sí. Pero mummu, también esto del ojo. Mummu una persona, mummu esto dentro del ojo.

*CAF: y esto del ojo? Esta parte de aquí que es marrón?

*FAF: eso... eso no sé... Decimos tiḏtawin. Waḥ.

*CAF: y por ejemplo abriwn?

*FAF: abriwn esto.

*CAF: el pelo.

*FAF: sí. Abriwn.

*CAF: argl?
 *FAF: [en amazic]
 *Filles: no, no, no, no. Mama, no es lo mismo.
 *CAF: y para el pelo?
 *FAF: acuwaf.
 *CAF: y... por ejemplo... izybibn?
 *FAF: izybibn acuwaf, también. Izybibn.
 *CAF: pero normalmente...
 *FAF: acuwaf
 [discuteixen totes alhora i no s'entén res, la gravació està distorsionada]
 *FAF: y izagg^{wn}.
 FILLES: deuen ser els de baix.
 *CAF: zag^w?
 *Filla1: és lo de baix.
 [discuteixen totes alhora i no s'entén res, la gravació està distorsionada]
 *CAF: i això també? [assenyalo els pèls dels braços]
 *FAF: no, això caer.
 *CAF: *vale*.
 *Filla1: lo d'aquí, lo d'aquí i lo de les cames, tot el cabell o pèl aquest, és caer.
 *FAF: pero xxx izagg^{wn}.
 *FILLA1: ya, mama, ya, ja ho ha entès!
 *CAF: i acnkuk?
 *FAF: es pelo
 *CAF: i acbcub?
 *FAF: acbcub también.
 *CAF: y acnyuf?
 *FAF: ah, también.
 *CAF: pero la normal...
 *FAF: la normal acuwaf.
 *CAF: tiybyubin?
 *FAF: es acuwaf.
 *CAF: taeyact?
 *FAF: acuwaf también. No de nostra, sinó de otra gente [vol dir en una altra varietat lingüística].
 *Filla1: pero mamá, porque dices lo que no sabes?
 *FAF: [respon en amazic] Yo sé.
 *CAF: y... taegur?
 *FAF: también.
 *CAF: pero también de otras...
 *FAF: también de otras, pero taegur...
 *Filla3: melena?
 *FAF: moleta. Sí, sí, sí. Pero xxxx no. De otras. Sí.
 *CAF: ssarf?
 *FAF: ssarf, ssarf. Acuwaf. Sí, también.
 *CAF: pero de otra zona?
 *FAF: no. Como mi hijas...
 *Filla1: nosotros no hablamos así.

*FAF: sí. Pero cuando yo joven, acuwaf y ssarf! Ssarf, acuwaf! Sí, sí, ssarf!
*CAF: Vale. Y aksum n tiymas?
*FAF: xxx sí.
*CAF: aksum quiere decir carne?
*FAF: carne, carne, sí.
*CAF: y la... això?
*FAF: imgizn.
*CAF: y agmmiz?
*FAF: agmmiz, xxx.
*CAF: también.
*FAF: también.
*Filla1: igmmizn és en plural. Agmmiz és una.
*CAF: i amgiz?
*Filla1: amgiz també és un sol.
*CAF: i la diferència?
*FAF: qqarn-as imgizn [es diu imgizn].
[discuteixen en amazic]
*CAF: i agmbur?
*FAF: marra, marra.
*CAF: tota la cara. I aglluz?
*FAF: aglluz aynbub. También.
[discuteixen en amazic. La mare sap paraules d'altres dialectes, i com que les filles no les coneixen s'enfaden perquè es pensen que s'ho inventa]
*CAF: i taiggaixt?
*FAF: taiggaixt? No.
*CAF: agsmar?
*FAF: agsmar? Esto.
*FILLA2: la barbeta.
*CAF: la barbeta. Vale. Eh...
*FAF: [mig en amazic, mig assenyalant, em sembla entendre que vol dir mandíbula].
*CAF: això? La mandíbula?
*FAF: sí, iysmar, esto.
*CAF: i... lhanq?
*FAF: esto.
*CAF: també.
*FILLA2: és en àrab.
*FAF: sí, en àrab.
filla: ma qqarn lhalq?
*FAF: lhalq xxx.
*Filla1: man luya [quina (amazic) llengua (àrab)]?
*FAF: man luya? Lhalq? qqarn-as lhalq xxxx. Árabe, en árabe.
*CAF: Vale. Y esto de aquí? Iys n wumgiz?
*FAF: iys wumgiz. O iys n tidtawin. Porque es lo mismo.
*Filla2: no. Iys n tidtawin es esto.
*FAF: la [no]. [respon en amazic]
*CAF: i les orelles?
*FAF: imjja(r)n.

*CAF: vale. I amzzuy?
 *FAF: imjja(r)n.
 *Filla1: és un.
 *CAF: amzzuy és un, i imjja(r)n...
 *FAF: thnayn.
 *CAF: vale. Això ja ho hem fet... Anzar?
 *FAF: anza(r)n.
 *CAF: o inzar?
 *FAF: no. Anza(r)n.
 *CAF: anzan? Anzarn?
 *FAF: anzarn, ijjn [un]. [Quan veu que no l'entenc, afegeix la [r]].
 *Filla3: És un, però és un altre amazic.
 *FAF: Normal, anza(r)n.
 *CAF: Vale. I el... el forat?
 *FAF: nuqqib wanza(r)n, inuqqibn wanza(r)n.
 *CAF: Vale. Mm... imznfr?
 *FAF: árabe o berber?
 *CAF: berber.
 *FAF: no. En árabe, xnafd. xxx anza(r)n.
 *CAF: vale. Mm... any uqmmum?
 [Totes s'assenyalen el paladar.]
 *CAF: hay otras maneras de decirlo?
 *FAF: no. Any.
 *CAF: vale. Aerur uqmmum?
 *FAF: erur uqmmum? Kif kif. Igual.
 *CAF: vale. Ally?
 *FAF: igual.
 *CAF: i wasawn?
 *FAF: wasawn, no.
 *CAF: y esto?
 *FAF: Esto eh... imyzn.
 *CAF: y de aquí?
 *FAF: de aquí... xxx eh... buff... ibassn (?).
 *CAF: vale. Esto... imyzn no.
 *FAF: no, no, no.
 *CAF: en la mano no.
 *FAF: esto.
 *CAF: esto en la cabeza.
 *FAF: esto en la cabeza imyzn.
 *CAF: y asafz? (?).
 *FAF: asafz no sé. Pero si hay... esto imyzn en berber.
 *CAF: amyayzi?
 *FAF: no.
 *CAF: vale. Aecmir?
 *FAF: aecmir esto.
 *CAF: esto de aquí, la parte de abajo.
 *FAF: waḥ aecmir. xxxx.

[la filla deu fer alguna objecció al que ella diu]

*CAF: la llengua?

*FAF: irs.

*CAF: i iyf n irs?

*FAF: esto.

*Filla2: la [no]!

*FAF: ah! iyf? xxxx.

*CAF: la punta.

*FAF: la punta. Pero la... iys... la lengua no tiene hueso.

*CAF: no... Y azur irs? Esto?

*FAF: Aaahh!!! Sí, sí, sí, sí! Esta. Azur irs. Ellas no saben. Esto abajo.

*CAF: la boca es imi?

*FAF: aqmmum.

*CAF: imi no?

*FAF: no. Imi? Bueno, sí, otra... otra lengua. Pero aqmmum.

*CAF: ajqmim?

*FAF: ajqmim? Aqmmum. Igual ajqmim.

*CAF: vale. Hm... Això ja està... Lo del final, la campaneta...?

*FAF: eso tmijja.

*CAF: esto... taglult?

*FAF: no. Tmijja. Ah, any.

*CAF: any.

[parlen en amazic sobre el que li han tret a una de les filles]

*FAF: sí, any. Eso, mira. Eso! [assenyala el dibuix que faig jo de la campaneta].
Mira que cuando nacen las niñas yo... médico cortar. Cuando se pone mal
baja. Any. Es peligroso como... tmijjin. Aquí dentro timjjin también. Eh...
mame das qqarn imjjin? Imjjin en español?

*CAF: angines?

*FAF: ah sí. Esto sí.

*CAF: timijjin?

*FAF: timjjin, any.

*CAF: any, vale. Eh... això ja està. Tigdli?

*FAF: tigdli, aqmmum? No sé... No...

*CAF: y esto?

*FAF: tanyart.

*CAF: tanyart. I tawrna? Tawrna, esto?

*FAF: no sé. Tanyart, tanyart. Árabe, xxx.

*FILLA1: pero esto es árabe, mama!

*FAF: [respon en amazic]. Árabe, xxx. Berber, tanyart.

*CAF: vale. Y esto?

*FAF: xxx timjjan.

[parlen totes a l'hora]

*CAF: i la punta que penja? Té nom? Si això és l'orella, no? Això és l'orella...
això [dibuixo]

[parlen totes a l'hora]

*FAF: imjjan.

*CAF: y el ojo?

[parlen totes a l'hora]

*CAF: el ojo?
 *FAF: tiɣtawin.
 *CAF: tiɣtawin els dos.
 *FAF: tiɣtawin itnayn [dos].
 *CAF: y tquqqet?
 *FAF: quqqucin. Quqqucin.
 *Filla3: li dius a un nen petit.
 *CAF: a un nen petit.
 *FAF: tiquqqucin. [parla en amazic]
 *Filla1: sí, mama, sí.
 [parlen en amazic]
 *CAF: i euttu?
 *FAF: euttu también.
 *CAF: también.
 *FAF: también tiɣtawin. Es lo mismo.
 *CAF: vale. I això?
 *FAF: tammiwin.
 *CAF: tammiwin. Eh... imemman?
 *FAF: no. No sé. Tammiwin.
 *CAF: i les dents?
 *FAF: tiɣmas. Marra tiɣmas, y una tiɣmst. Esto tisira.
 *CAF: y esto?
 *FAF: uydñ. Esto uydñ. Esta tiɣmas, esta tisira.
 *Filla1: tisira serien les molars.
 *FAF: i tiɣmas n wudm. xxx uydñ.
 *CAF: com?
 *FAF: mira, estos dos, uydñ. Tiɣmas n wudm, aquí tisira. Bueno.
 *CAF: vale. I... un nen petit... tiɣmas...
 *FILLA2: tiɣmas uyi.
 *FAF: tiɣmas uyi.
 *CAF: vale. Mm... arbub n tiɣmas?
 *FAF: eh?
 *CAF: arbub n tiɣmas.
 *FAF: arbub n tiɣmas! waḥ, waḥ! [parla en amazic] Si un niño pequeño...
 todavía [parla en amazic]. Pero... De mucho tiempo.
 *Filla1: no s'utilitza.
 *CAF: y gubit?
 *FAF: no...
 *CAF: akarruc?
 *FAF: akarruc? aynbub.
 *CAF: y... snadar?
 *Filla1: vista.
 *CAF: vale. La cabeza, por dentro...
 *FAF: rmuxx.
 *CAF: val. Adji?
 *FAF: adji, rmuxx... adji s tmaziyt. Berber? Adji. Rmuxx... árabe.
 *CAF: ah, vale. Rmuxx es árabe.
 *FAF: sí. Adji s tmaziyt.

*CAF: vale.

*Filla1: no, pero rmuxx también lo dicen los rifeños.

*CAF: vale.

*Filla1: a Nador és diferente. Perquè tu pots dir adji, pero los rifeños dicen rmuxx.

*CAF: i abarqiga?

*FAF: esto, amryiy.

*CAF: por fuera o por dentro?

*FAF: amryiy no, por fuera.

*CAF: amryiy fuera.

*FAF: fuera, fuera amryiy.

*CAF: vale. Molt bé. Eh... Vale, la cabeza ya está. Ara el tronc.

*FAF: vale.

*CAF: eh... esto es idmarn.

*FAF: idmarn. Y esto ibbc.

*CAF: ibbc. Eh... para las mujeres, no?

*FAF: sí, ibbc.

*CAF: vale. Y ddmarn?

*FAF: ddmarn, esto.

*CAF: como idmarn?

[discuteixen en amazic]

*FILLA1: el de l'home és diferent. Sí, clar, és com aquí. Però clar, pit... aquí en català és lo mateix. Però l'home li diuen idmarn. I la dona li diuen ibbc. Sí perquè és com el masculí i el femení.

*CAF: vale.

[discuteixen en amazic]

*FAF: Las mujeres también tenemos idmarn. Idmarn para todos, idmarn. Pero ibbc, xxx.

*CAF: y por dentro también? Por ejemplo... Cuando eh... cuando estás enfermo, que te duele...

*FAF: te duele idmarn.

*CAF: hombres y mujeres.

*FAF: hombres y mujeres, igual.

*CAF: eh... Ara riureu. Abcun?

*FAF: abcun? swadday.

*CAF: a baix. Y ahcun?

*FAF: abcun, ahcun. Igual.

*CAF: igual. Pero la normal?

*FAF: normal ahcun.

[les filles riuen i costa de sentir la gravació]

*CAF: esta palabra, normalmente, no...

*FAF: esto... xxxx. Hombres musulmán, si tu preguntas, no te responderán. Solo mujeres, y las mujeres sí te dicen esto. Pero tu cuentas un hombre y le dices qué aquí, uy, mucha vergüenza. Ahcun.

*CAF: y taxna?

*FAF: taxna, el cul.

*CAF: pero taxnant?

*FAF: no.

*CAF: y afflia?
 *FAF: ahcun, igual. Pero ahcun mejor.
 [parlen en amazic]
 *FAF: arrimt, cuerpo, todo. O piel.
 *FILLA1: arrimt es la piel, mama.
 *FAF: calla!
 *Filla1: lo que tu quieras. A veces piel.
 *FAF: piel qqarn-as tirmct [es diu tirmct]. Mira, Sounia, arrimt cuerpo.
 *FILLA1: no.
 [parlen totes a l'hora, no s'entén]
 *FILLA2: per dir la pell seria...
 *FAF: tirmct!
 *CAF: tirmct.
 *FAF: sí, waḥ, tirmct. Arrimt todo el cuerpo.
 [discuteixen en amazic]
 *FILLA1: però és diferent, mama! Jo no dic això!
 *FAF: arrimt es cuerpo.
 *CAF: val. I ddat?
 *FAF: ddat, ddat...? Esto, iḍuḍan... Marra, iḍuḍan. Ijñ, ḍa. Y aquí, tidnin.
 *CAF: els dits del peu. Iḍuḍan són els de la mà, i els del peu tidnin.
 *FAF: sí.
 *CAF: eh... aḡras? És també pit?
 *FAF: no.
 *Filla1: què és aḡras?
 [parlen en amazic]
 *FAF: aḡras esto dentro. Aḡras... iyzdisa, aḡras. Aḡras, iyzdisa. Pero mejor iyzdisa.
 *CAF: iyzdisa.
 *FAF: waḥ, aḡras ufunas... [parla en amazic]. Mira. Yo, mis padres...
 *Filla1: sabes qué pasa? Que nosotros somos de la ciudad...
 *FAF: sí. Y ella joven. Y nosotros tenemos vacas, tenemos corderos, cuando matamos un cordero mi padre dice esto, aḡras. Igual tenemos aḡras.
 *CAF: les costelles?
 *FAF: sí, las costillas. Aḡras.
 *CAF: vale. Eh...
 [parem la gravació per menjar pastissos]
 *FAF: aman. Arkas.
 *CAF: arkas és el xxx?
 *FAF: sí. Arkas, aman.
 *FILLA2: jo crec que ja ho saps, això.
 *CAF: aman sí, però arkas no ho sabia.
 *FAF: tagarrast.
 *CAF: molt bé. L'esquena?
 *FAF: aerur, aerur [primer pronuncia el [rur] final, i després ho fa [rua]]
 *CAF: Val. I... Hay partes, en la espalda? Por ejemplo arriba, diferente...
 *FAF: arriba... bueno, esto ijiman, aerur, y imggizn txna.
 *CAF: aquí a baix.
 *FAF: a baix, sí. Imgizn txna.

*Filla1: els glúteos.
 *CAF: i aærqub?
 *FAF: aærqub... no.
 *CAF: no?
 *FAF: bueno, sé otras...
 *CAF: vale. Iff?
 *FAF: iff? ibbc. Igual.
 *CAF: es lo mismo?
 *FAF: sí. Ibbc mejor.
 *CAF: ibbc es mejor.
 [parlen en amazic sobre els pastissos]
 *CAF: la cintura?
 *FAF: cintura? iyzdisa.
 *FILLA2: [pregunta en amazic]
 FAF! iyzdisa!
 [discuteixen en amazic]
 *FAF: sí, sí, iyzdisa.
 *CAF: i tabyast?
 *FAF: tabyast, tabyast.
 *CAF: igual?
 *FAF: igual. Iyzdisa, tabyast.
 AMIGA: [parla en amazic, i FAF li respon] qqarn-as sintura [es diu sintura].
 *FAF: sí, sintura! [continua en amazic]
 *CAF: i bys?
 *FAF: abyas.
 *CAF: vale. Hemos hablado antes de las mujeres? Y los hombres, swadday?
 *FAF: sí, swadday, abrur. Hay mucho. Mira: aqllaw. Hay muchos. Abrur.
 Amnyar. Aqtut.
 [no s'entén gaire perquè totes riuen de fons, mentre FAF enumera les paraules]
 *Filla1: mira, aqtut no és nostra! Nosaltres en diem aqllaw.
 *FAF: aqllaw, amnyar, abrur...
 *FAF: huevos imnyarn.
 [apaguem la gravació per beure el te]
 *CAF: mmm... hablábamos de... abrur...
 *FAF: mira: abrur, aqllaw, aqtut, amnyar. Pero aquí, abrur.
 [discuteixen en amazic]
 *FAF: y timjjarin uqqlaw. Huevos de...
 *CAF: y la parte esta de aquí?
 *FAF: igual.
 [parlen en amazic]
 *FAF: tagarjunt.
 *CAF: tagarjunt. Molt bé. Això ja ho tenim. Vale. La parte esta?
 *FAF: xxx caer. Taddyt. [assenyala les aixelles]
 *CAF: i tanaet?
 *FAF: no sé, pero taddyt sí.
 *CAF: y taytt?
 *FAF: no, no...

*FILLA2: taddaxt és una, i tiddyin és en plural.
 *CAF: tiddyin. Val, molt bé.
 *FAF: sí, tiddyin, taddyin... Sí, sí, taddyin, tiddyin.
 *FILLA3: moltes, taddyin.
 *CAF: Vale. I això?
 *FAF: xxx
 *CAF: com?
 *FAF: iydjn.
 *CAF: Iyadjn?
 *FAF: waḥ
 [discuteixen en amazic]
 *FAF: ah, tiyadin! Waḥ!
 *CAF: les dues, no?
 *FAF: waḥ, tiyadin.
 *CAF: Y... ay! Antes, teníamos aëddis, y taëddist tamzziant. La diferencia?
 *FAF: no, kif kif.
 *CAF: kif kif?
 *FAF: waḥ.
 [discuteixen en amazic]
 *FILLA2: taKddist tamzziant seria la placenta.
 *CAF: ah, vale, per dintre.
 *Filla2: I aëddis és panxa.
 *FAF: taKddist tamzziant y aKddis amqqrان. [continua en amazic]
 *Filla1: Aëddis es aëddis, vale? Normal.
 [parlen en amazic]
 *CAF: aëddis és... ai, on tinc els ninots? Aëddis és todo, o només la part de baix?
 *FAF: aëddis amqqrان, taëddist tamzziant. [i renya les filles en amazic]
 [discuteixen en amazic]
 *FAF: hay dos. Aëddis amqqrان, y taëddist tamzziant.
 [discuteixen en amazic]
 *FAF: hombre y mujer. Aëddis, no igual.
 *FILLA1: sí, igual.
 *FAF: taëddist tamzziant es barriga pequeña.
 *CAF: el hombre no tiene?
 *FAF: no sé...
 *Filla3: que no, que no, que és lo que ha dit ella.
 *CAF: i què ha dit, ella?
 *FILLA3: que taëddist tamzziant seria la placenta. Quan una dona, vale? Es diu...
 *CAF: i ella què diu?
 *Filla3: que... no l'he entès, jo. Que... no ho sé.
 *CAF: vale.
 *FAF: aëddis, i ja està.
 *CAF: vale. I nuqqib n txna?
 [discuteixen en amazic, riuen i distorsiona]
 *CAF: y se puede decir tiḍt n...

*FAF: n txna. Sí. Igual.
 *CAF: vale. I tijæina?
 *FAF: imgizn n txna esto. Tijæina n txna.
 *CAF: i infifn?
 *FILLA2: seria això d'aquí.
 *FAF: el muslo.
 *CAF: així, seria infifn? [dibuixat a la tasca de coloració]
 *FAF: sí.
 *FILLA2: i tijæina seria més això d'aquí.
 *CAF: més de dalt, no, potser?
 *FAF: hm.
 *CAF: vale. I... tidiyinit?
 *FAF: tidiyinit. Kif kif.
 *CAF: igual que tijæina.
 *FAF: sí, igual tijæina.
 [Parlen en amazic i m'expliquen de què és cada pastís i qui l'ha fet]
 *CAF: por dentro, las mujeres, que tienen aquí los ovarios...
 *FAF: ah, mlura. Waḥ, mlura. Qqarn mlura [es diu mlura].
 *CAF: ovaris.
 *FAF: mlura.
 [expliquen coses en amazic]
 *FAF: las mujeres tienen más cosas a dentro de hombres. Y me ha dicho ella:
 "hombre para qué tiene esto? Para los niños no!".
 [continuen fent bromes en amazic]
 *CAF: mlura. Y dónde se hace el niño?
 *FAF: niño? Taëddist tamzziant.
 *CAF: vale. Mm... Què més, què més... Esto?
 *FAF: tagarjunt.
 *CAF: i tmijja?
 *FAF: tmijja, tagarjunt, kif kif.
 *CAF: igual.
 *FAF: igual.
 *CAF: i buḥcica?
 *FAF: igual. kif kif.
 *CAF: y... què més... tarut?
 *FAF: xxx. Tarut, tsa... el hígado. Riñones, todo...
 *CAF: hm.
 *FAF: qué más. Inarfd...
 *CAF: inarfd.
 *FAF: tigzzrt.
 *CAF: i izi?
 *FAF: ah, izi!
 [parlen en amazic]
 *FAF: izi xxx tsa.
 *FILLA1: enganxat al fetge.
 *FAF: el hígado. Izi.
 *CAF: enganxat al hígado.

*FAF: sí.
 *CAF: vale.
 *FAF: verde, no?
 *FILLA2: sí, sí, mama.
 *FAF: es verde.
 *CAF: sí. vale. I pàncees?
 *FAF: eh?
 *CAF: pàncees.
 *FILLA1: mama, pankryas.
 *CAF: pankryas?
 *FILLA1: mama!
 [discuteixen en amazic]
 *FAF: mira: γary tarut, γary tsa, γay tigzzrt, eh... γary riñón, tigzzrt. γary mlurat.
 γary inarfð [tinc pulmons, tinc fetge, tinc ronyons, tinc ovaris, tinc
 melsa]. Ya está. esto.
 [discuteixen en amazic]
 *FAF: tú sabes qué tenemos dentro.
 *CAF: hm.
 *FAF: tadunt. Grasa.
 *CAF: grasa?
 *FAF: tadunt. Sí, sí. Tiene adan, adan tadunt, xxx. Sí, claro. Mira si tienes
 tadunt.
 *CAF: creo que no.
 *FAF: y asrsu.
 *CAF: asrsu qué es?
 [parla en amazic, de budells i de takriect]
 *FAF: tenemos tres takriect.
 *CAF: tres takriect.
 *FAF: tkricin, xxx trata n tazardin [tres ??]. Ijjtn qqarn-as xxx. [crida i
 distorsiona, i parla amb les filles i l'amiga en amazic. TPC que entenc:
 takriect, adan, stumagu]. Bueno, hay tres takriect. N weddist [a la panxa].
 Ijj qqarn-as sbae n tazardin, ijj-tn qqarn-as... xxx ur siny [Un es diu sbae n
 tazardin, l'altre es diu xxx ,no ho sé].
 *Filla2: no sap.
 *CAF: no sap el nom.
 *FAF: no sé.
 *Filla2: i la tercera?
 *FAF: takriect normal.
 *CAF: takriect normal.
 *Filla2: ara t'ha liat, segurament.
 *CAF: no, no, no.
 *FAF: tu has escrito todo? Tarut... Ah, está aquí! Bueeeno, ya escucharás pues.
 *CAF: vale. Y por ejemplo... hay algunos sentimientos que decimos con partes
 del cuerpo. Por ejemplo, en catalán decimos el amor en el corazón.
 *FAF: ul [a vegades diu [l] i altres cops [r]. Fa servir [l] quan creu que no
 l'entendré].
 *CAF: o a veces en el hígado, no?
 *FAF: no, el hígado no.

- *CAF: al tsa?
- *FAF: tsa, sí, tsa.
- [criđen en amazic]
- *FAF: claro, el hígado, tsa-inu [fetge meu].
- *Filla2: però això que acabes de dir tu, hambre el el hígado (?).
- *FAF: sí, claro, tsa inu.
- *Filla2: però que a les dones.
- *CAF: ah, a les dones. Els homes no.
- *FAF: hombres tienen... hombres no como las mujeres. Eh... por ejemplo ha muerto (?) un... xxx. Decimos a tsa-inu. El hígado.
- *Filla3: però no només s'utilitza quan s'ha mort algú, sinó... per saps?
- *CAF: bueno, és un exemple...
- *FILLA2: és un exemple, sí.
- *FAF: espera. Las mujer siempre tienen... hombres también tienen hígado pero hombres no como mujeres, sabes? Siempre estamos para todo, encima de todo. A tsa-inu. Pero el ul, corazón, pero el tsa-inu, del hígado. Tienes la razón, sí.
- *CAF: y por ejemplo, esto... el amor, no? Y el miedo...?
- *FAF: el miedo también. El miedo ur. El miedo al corazón. También del corazón.
- *CAF: y alguien muy valiente?
- *FAF: sí, bueno, hay también aquí... fuerte, el corazón. Si tienen fuerte las mujeres, hombres... Pero no todo. Hay algo. Sí. Pero de wur. Ur, el corazón. Tsa, el hígado.

APÈNDIX 3

Llista de paraules en català a partir del buidatge de fonts

EXTERNES CAP

barba
bigoti
boca
cabell
campaneta
cap
cap
cara
carbassot
cella
clepsa
comissura dels llavis
crisma
cuir cabellut
dent
dent de llet
entrecella
fontanel·la
forat del nas
front
galta
geniva
iris
llavi
llavis de la vulva
llengua
lòbul de l'orella
meló
mentó
molar
nariu
nas
nineta dels ulls
orella

paladar
pap
papada
parpella
pestanya
pestanya
pols
pòmul
pupil·la
queixal
queixal del seny
sotabarba
templa
ull
ullal
úvula

INTERNES CAP

cerebel
cervell
fontanel·la
fosses nasals
timpà

EXTERNES TRONC

abdomen
aixella
anus
arèola mamària
baix ventre
bescoll

cadàver
cap
capulla
carall
cervicals
cintura
clítoris
coll
cony
cordó umbilical
cos
cuca
cul
darrere
dorsal
engonal
espatlla
esquena
fava
figa
galtes del cul
gland
llavi (de la vulva)
llombrígol
lumbar
maluc
mama
mamella
mamellam
melic
meta
mugró
muscle
natges
nou del coll
nuca
panxa
pèl
pell
penis
pera
pit (tòrax)

pitram
pitrera
piu
pixa
pols
pompis
prepuci
pubis
solc de les natges
sotaventre
testicle
teta
tita
titola
tòrax
ullera
vulva
xona

INTERNES TRONC

amígdala
apèndix
badiella
bronquis
buc
budell (gros, prim, culà o darrer)
bufeta de l'orina
bufeta de la fel
coll
colló
còlon
cor
cordes vocals
cordó umbilical
diafragma
duodè
espinada
estómac
faringe
fetge

fil
filet
freixura
gangli
gargamella
gola
gorja
guia
himen
intestí (prim, gruixut)
laringe
lleu
matriu
medul·la espinal
melsa
moll de l'os
nou d'Adam
ou
ovari
pàncrees
panxa
pebrot
pera
pit (tòrax)
pleura
poma d'Adam
pròstata
pulmó
recte
ronyó
ronyonada
tel
tràquea
tripa
trompes de Fal·lopi
tronc
urèter
uretra
úter
vagina
vidiella
virgo

APÈNDIX 4

Llista de paraules en amazic a partir del buidatge de fonts

Parts externes del cap	
Amazic	Català
abliw / abl argl / irgl irm n tiḍt (pell de l'ull) aclbib n tiḍt (pell de l'ull?) aæddis n tiḍt (panxa de l'ull)	parpella
acarriḍ n igncicn (guió / ratlla del llavi)	comissura dels llavis
acwaf (cabellera) anzḍ (pèl) / zut (pèl) izybibn (pèl) caer (un cabell curt) / acœur zagg ^w (pèl del pubis o de les aixelles) acnkuk / acbcub / acnyuf arfif tiḡbyubin taeiyyact rmhdur taezurt aciyyu ssarf azaf (també pèl de cabra o camell)	cabell
aksum n tiymas (carn de les dents=	genives
amggiz agmmiz (galta grossa) agmbur (galta grossa, pejoratiu) aglluz (pejoratiu) axnzur / aynzur taiggaixt aḡsmar (també mandíbula) lḡank (part de l'os (?)) / lḡnuk (part muscular) – arabismes? ddyn (part muscular)	galta
amggiz (= galta) agmmiz tarmmant umggiz (magrana / fruita de la galta) taiggaixt aynzur talxuxt uwudm (préssec de la cara) iḡs wuumgiz	pòmuls
amjjun / amzzuy (també persona, individu, ànima)	orelles

<p>ancuc/incic/agnic (inferior) antur ancuc n nnj acndur agnic n adday / ancuc n wadday (llavi de sota) agnfir (superior) / agnfif (pejoratiu) agnic n ɟara (llavi superior) anfufn (pejoratiu) ɟɟnafar (gruixut, molsut, pejoratiu)</p>	llavis
anzar / inzar	nariu, forat del nas
anzarn / tinzar aɣnzur ancuc (llavi) amxcm imznfr (nas gros i deformat)	nas
any n uqmmum (paladar de la boca = paladar) aerur uqmmum (esquena de la boca) ally iny anny wassawn (dalt del paladar)	paladar
asafz imtiɟtu amyayzi imyzz	polsos
aɣmbub/ɣmbar axncuc(part inferior de la cara // morro dels animals) takmmart (part superior de la cara // cara bruta) axnful (desfavorable) aynfif / aynbib tfigurt aqsmud/aqdmur/aqnfuh/aqnsur/atcnfuh udm (tudmt –burla-) ssift wɟf akmmi aycmir (cara arrugada)	cara
ccnabar acraym	bigoti
ils iyf n ils (punta de la llengua, lit. cap de la llengua) azur yils (fre de la llengua)	llengua
imi aqmmum / aqmmuc // ajqmim (pejoratiu) jɣm bzza aynbib (boca de la cara (?) pejoratiu)	boca
irm n uzɟjif (lit. pell del cap)	cuir cabellut

iyf (també 'intel·ligència') azllif (també de xai i de bou) aqcqaç (crani, i cap per extensió) ağhuḥ (pejoratiu) agardue (pejoratiu) aqiyyue (broma o pejoratiu) aşntuḥ (pejoratiu) şaysay (gros; pejoratiu)	cap
rxwacm n wanzarn	fosses nasals
taglult rḥrq	úvula
tamart amar (espessa) aēcimi tafdafat akamar (també 'boca', poc usat) taçlyaf (hirsuta) taçadumt (petita)	barba
tamart	barbeta
tamnqqla mumzri mummu n tiḏt (pupil·la i iris) (en una altra entrada, <i>mummu</i> = nadó) tiḏli tismxt tiḏt (esclava negra de l'ull) (!) tazizyut	pupil·la
tanyart aynar timmi (també: celles) tawrna tawnza (també: rínxol que cau sobre el front o part de dalt del front) aşntuḥ (pejoratiu)	front
tarbibt (= filla del cònjuge / fillastra)	lòbul de l'orella
tiḏt tquqquct (infantil) euṭtu (ull malalt) abl (= celles, per metonímia) alln iwajn	ull
timmi abl ammiw (espesses, pejoratiu) imemman (celles d'home)	celles
tiyma n uyi, tuymas n uyu	dent de llet
tuymst n uydi	ullals

ugr uyr	
tuymst n uyuz (lit. dent rosegadora) tasirt n tiymst (?? <i>tisirt</i> = molí) takarwiṭ (molar superior) yur	queixal
tuymst/tiymst/tuymas/tiymas arbut n tiymas (dent que creix molt a prop d'una altra) (tarbut = càrrega, arba = fill, v. -rbu- = portar una càrrega, un fill a l'esquena) gubyt (albercoc, sentit figurat) lḥrarat (incisives) ugl (incisives) tisirt takarwiṭ ackud aqarruc ssnadar (pejoratiu)	dent

Parts internes del cap	
Amazic	Català
adji ṛmuxx abaraqiga amryiy (també medul·la) agi (també intel·ligència, raó) azgif (v. cap)	cervell
rmcdjfa	timpà

Parts externes del tronc	
Amazic	Català
acngur / acncur / azrur	clítoris
ahcun / abtcun / abccun tahnnant aflia	vulva
amjgig n taxna (?) taznunt tadiynit tadinít (part posterior del cos, natges, cul) tifrqiqn (grosses, pej., també cuixes) imzdahn	natges
amṭṭin jjifat rjscbt	cadàver

arrimt ddat bnadm (fill d'Adam, ésser humà, persona) rxsbt / rgsdt / rksdt (cos, per oposició a l'ànima) aʔardud (pejoratiu)	cos
aʔras idmarn ddmar (connotacions virils) admar (també: blanc d'una muntanya) lgacuc jjuf tismin	pit
aeddis akur (també pedrer) (interna, no?) taqrixt tahraappust (panxa petita) aebbud (grossa, pejoratiu)	panxa
aerur tadawt earqub tiwa imrzi addhr	esquena
iffi / iff takrbit	mugró
iffn (= mugrons) admr (= pit, tòrax?) tadmrt (diminutiu) abbuc tinyi nnhd abebbuh	pits, mames
igncicn n ubccun (lit. llavis de la vulva)	llavis de la vulva
ijiman	cervicals
iri (ext/int) tmijja ijm aʔrd amgrad	coll
sintura / santura tabyast bys (cinturó, i cintura per metonímia) (=arrel que tabyast?) nns	cintura
swadday (lit. a baix) aqlaw (vulgar) amnyar aqtut	penis

azrbuj azlal abclul azbbub war igss, id war igss (lit. sense os) bu εawina (petita font) bu txnunt (el de l'esperma) azllal bu tmsđin (llarg) ačld (ferm) moħand / bu-xmdda (voluminós) muħ elwagef (muħ = dim. de Mohammd) (???) sisali ubddi (ubddi = començament – per què??) anwwar (cua) abrur (= uretra!)	
tagarjunt taruwzit n tmijja	nou del coll
tamgrđt ijiman tibarqulla / abarqiga tagrninna iri lgfa laεangrt (part de dalt del clatell) taħbuť ijiman (forat de la nuca, clotet)	clatell
tanaet taytt ddaw taytt (lit. sota l'espalla) adu tiddxt (lit. sota l'aixella, sota del braç) taddyt taddxt taddayi taddxt ufus (lit. aixella del braç?)	aixella
tayraft takrbueat	prepuci
tayruđt / ayir (també braç i avant-braç) taytt / tuyat taddyt addiy n taddxt (forat de l'espalla)	espatlles
taebbut (=llombrígol) taaeddíst tamziant (lit. panxeta petita)	sotaventre
taebbut aεbbud (gros) timiđt	melic
tiđt n uxna (lit. ull del cul) nuqqib n txna (lit. forat del cul) axna (= cul) juffid jafuf	anus

timzftzft anfufn, infufn (pl. d'anfuf) (mucosa de l'anus / també 'llavis') ajeubub dabub qunniđ tmunzht tajeinnađ (semblant a malucs..., = arrel) buxx azmmađ ařarmum nubbiđ tadinit taznunt azbbur iynfiren (mucosa de l'anus) qzza tazemuct (vulgar)	
tijeina tidiynit yums nnř (llom)	malucs
yrss	pubis
yurs	engonals

Tronc: parts internes	
Amazic	Català
abccun (= vulva) / ađccun (= vulva) daxr n ubccun (lit. interior de la vulva) amđkur bu-narjuf (fig., també belladona) ftađ azkkun (ballaroc)	vagina
abrid igg ^w arn zi rwarda ar usurtu (conduete que va de la matriu als ovaris)	trompes de Fal·lopi
abrid manis ttfyn ibcicn (conduete per on passa l'orina) abrur	uretra
agarjum tmijja	tràquea
asurtu	ovaris
buhcica tmijja	esòfag
bururu axfar ssfaq (també pela d'all, de ceba; membrana de l'ou)	himen
idman	tòrax, pit
idman (també part externa)	pulmons

tarut tazzu	
ijjt teurt ttiri s dat i tgccurt n irgazn (glàndula situada al costat de la bufeta de l'orina dels homes)	pròstata
imjrn (lit. ous, vulgar) tamllalt amnyar (a la mateixa entrada que 'nuca' (?) ou gros) aqllaw awtm (també mascle, nen de sexe masculí) hdaḥdaḥn	testicles
inarfd (= melsa) nfd (= melsa)	melsa
izi (també bilis) iz	bufeta de la fel
iyf n umnyar (cap del penis)	gland
lwalda taëddist (també part externa)	úter
pankryas inarfd (= melsa) nfd (= melsa)	pàncrees
pindisi	apèndix
stumagu tarmant uëddis taëddist (= baixventre?) jjuf akbus akric (ventre gros) takric (estómac) lmaëida iyjbujn (en pl.) (estómac, part baixa del pit -part externa?) yarbj ayrmumr (pejoratiu) ul (= cor)	estómac
taarut (= vísceres) tasa taxsa	fetge
taarut taqric (comestibles) tacwit	entranyes, vísceres
taarut (vísceres) adan (també serp?) tamdwadant (budell prim) timshwadant (budell prim) adan amzyan (budell prim) jiht n wadan amqqrn (còlon, part del budell gros) jiht mani ittala wadan amqqrn (recte, final del gros) bururu (budell gros) msbrra (budell gros)	budell

tabkbukt (plat preparat amb el budell gros per curar la rubèola, amb carn de bòc)	
tacabt i ynnḡn i tarutin (membrana que envolta els pulmons)	pleura
tagccurt tabuward tanbult hannbult	bufeta de l'orina
abaenud	urèters
aeddis taqriḡt (vísceres comestibles) tacwit akur abiyyaē (pejoratiu, també pell de cabra per dur provisions, o dona embarassada) asarmuḡ ayddid (també bossa de l'ull i sac de pell seca que conté líquid)	panxa
tgarjunt	laringe
tiqinfin n undaq (iqqann = corda) (?)	cordes vocals
tizate tigzzlt	ronyons
tmijja (gola) (veu, per metonímia, passatge estret) axbuc n buḡcica jiht ḡar daxr qē n uqmmum (part del fons de la boca, faringe) taḡnjurt (part de davant de la gola) rḡq	faringe, coll
ul taḡrut (ortogr. // = vísceres?)	cor
uxs	bronquis
eḡdala isfarraqn eḡddis d trutin (múscul que separa la panxa dels pulmons)	diafragma

APÈNDIX 5

Comparació de paraules amazigues extretes de cada diccionari

En aquest annex hi reproduïm una taula amb la llista de paraules per a parts del cos elaborada abans de començar a realitzar les entrevistes amb els informants. Aquesta llista és feta doncs, només, a partir del buidatge de diccionaris (la llista de mots definitiva utilitzada en aquest treball, restringida en alguns casos i ampliada en d'altres a partir de la informació obtinguda en les entrevistes, és la que es correspon amb la Taula 8, al capítol 5). La taula que presentem a continuació inclou totes les parts del cos trobades a partir del buidatge de diccionaris rifenys (Serhoual: 2002 i Sarrionandia i Ibáñez: 2007). A més, però, s'hi inclouen les formes equivalents dels diccionaris següents: Destaign (1914), de la varietat dels Ait Isassn, molt propera al rfeny; Múrcia (en curs d'elaboració), que recull formes des d'una perspectiva estandarditzant; Naït Zerrad (1997, 1999, 2002):, 3 vol, fins la G), que compila les arrels dels mots de tots els dialectes amazics, i Taïfi (1991), de la varietat tamaziyt, que ens serveix per a la comparació dialectal (hem de tenir en compte que només hem recollit, a Taïfi, aquelles formes que tenen una equivalència formal amb els mots rifenys, encara que a vegades el significat fos diferent).

CATALÀ	Serhoual	Sarrionandia	Destaign	Múrcia	Naït Zerrad	Taïfi	Solució adoptada
barba	ṭmart, ṭmira (mr)	zemarz	θmārθ	tamart, timira / timarin (mr)	--	tamart, timira (mr)	tamart, tmira
barba		--		amar / amarn (espessa) (mr)	--	amar, amarn (mr)	(a)mar, amarn amar, amarn
barba	aεšmir, iεšmirn (εšmr)	--		--	acemmar ačamar	--	aεcmir, iεcmirn

bigoti	ššrayem (šrym)	eššerağcn	slāyem	--	--	--	claym
bigoti	--	eššenabař	--	--	--	--	cnabar (?)
boca	imi, imawen (m)		îmi, imaçen	imi, imawn (m)	--	imi, imawn (m)	imi, imawn
boca	--	aqemmum, iqemmumen	aqemmūm	--	--	aqmu, iqma (qm) (boca) aqemmum, iqemmumn (morro d' animal) (qm)	aqmmum, iqmmumn
boca	ajeqmim, ijeqmimen (jqm) (ym –amb jyem, empassar)	--	--	--	--	--	ajqmim, ijqmimn
cabells	ašuwaf, išuwafen (cf)	ašuwaf	--	--	--	ašwwaf, išwwafn (šwf) –sentinella, endeví ??)	acuwwaf, icuwwafn
cabells	ašenkuk (péj), (šnk)	ašenkok, išenkoken	--	--	acenkuk	--	acnkuk, icnkukn
cabells	ašewaw, išewawen (šew)	ašaâwau, išaâwawen	--	--	acaewaw (?)	--	acaewaw, icaewawn
cabells	azerkuk, izerkuken (zrk)	açerkuk, içerkuken	--	--	--	--	azrkuk, izrkukn
cabells	essaref (srf)	essaref, esswaref	--	--	--	--	ssarf, sswarf
cabells	ašebšub, išebšuben (šb)	ašebbub, išebbuben	--	--	acebbub	--	acbcub, icbcubn
cabells	ašenɣuf, išenɣufen (šnyf)	--	--	--	--	--	acnyuf, icnyufn
cabells	izeybiben (pl) (zyb)	--	--	--	--	--	izybibn

cabells (curts)	ašeeur (šer)	eššaâr	šaeär	--	--	ašeur, išeurn (šer)	acaer
campaneta	--	--	--	taglult (gl) - = v. penjar	(agel)	--	taglult
campaneta	rheq (hrq)	--	--	--	--	--	lhq
cap	azeġif, izeġifen (zġf)	açellif	azellif, izellāf	azllif, izllifn (zlf)	--	azellif, izellifn (zlf)	azllif, izllifn
cap	iɣf, iɣfawen (ɣf) // ihf, ihfawen (hf)	--	ihf, ihfaɣen	iɣf, iɣfawn (ɣf)	--	--	iɣf, iɣfawn
cap	agehguh, igehguhen (gh)	--	--	--	--	--	agheguh, igheguhn
cap	aqiyyue, iqiyuɛen (qye)	--	--	--	--	--	aqiyyue, iqiyuen
cap	ašentuh, išentuhen (šnth)	--	--	--	--	--	ašentuh, išntuhn
cara	--	uɖem	ũɖem, ũɖmaɣen	udm, udmawn (dm)	udem	udem, udmawn (dm)	udm, udmawn
cara	aɣembub iɣembab (ɣmb)	aġembub	aɣembu	--	--	aġenbu / aġembub, iġenba / iġunga, iġenbubn (bec) (nas llarg) (ġnb)	aɣnbub, iɣnbab
cara	aħenšuš, iħenšušen (ħnš)	aġenšuš, iġenšušen	aħenšũš	--	--	aħenšus, iħenšušn (ħnš)	axncuc, ixncucn
cara	aqesmuɖ (sg.) (qsmɖ)	--	--	--	--	--	aqsmud
cara	aqedmur/qedmar	aqedmur, iqedmuren	--	--	--	--	aqdmur, iqdmurn

cara	--	akemmar, ikemmaren	--	--	--	akemmar, ikemmarn (kmr) // takemmar	akmmar, ikmmarn
cara	aqensur, iqensuren/ iqensar (qnsr)	ağençor, iğençar (?)	--	--	--	--	aqnsur, iqnsurn
cara	aqenfuḥ, iqenfuḥen (anh)	aqenfuḥ, iqenfuḥen	aḥenfuf	--	--	((anfurf = nas // agnfurf = mala cara))	aqnfuḥ, iqnfuḥn
celles	ṭimmi, ṭammiwin (m); ammiw, ammiwen (mw)	zimmi; zammiwin	ḫimmi, ḫimmiḡin	timmi o tammi, tammiwuin (mw)	--	timmi, tammiwin (m)	timmi, tammiwin
dent	ṭiymeṣṭ, ṭiymas (γms)	ziğmesz, ziğmas	tiymest, tīymās	tuymst / tiymst, tuymas / tiymas (γms)	--	tuğmest / tiğmest, tuğmas (ğms)	tiymst, tiymas
dent	ssnadar, pl (sndr)	--	--	--	--	--	ssnadar
dent de llet	ṭiymas n uyi	--	--	tuymas n uyu / uyi	--	tuğmas uğgu	tiymas n uyi
fosses nasals	rḥwašem, pl (ḥwšm)	erjwašem nwançaren	--	--	--	--	lxwacm
front	ṭawerna, ṭiwerniwin (wrn)	zawerna, ziwerniwin	ḫaḡunza	--	--	tawenza, tiwenziwin (serrell) (wnz)	tawnza, tiwnziwin
front	ṭanyrt, ṭinyarin (nyr) / aynar, anyar (nyr)	zanyarz, zinyarin	ḫinjerḫ, ḫinḡirin	--	--	anyir, inyirn (nyr)	tanyart, tinyirin / anyiar/aynar
front	aṣenṭuḥ, iṣenṭuḥen (ṣnṭḥ)	--	--	--	--	--	aṣnṭuḥ, iṣnṭuḥn
galtes	amgiz, imgizen (mg / mgz)	ameggiç	ameğgiz	--	--	--	amgiz, imgizn

galtes	ageruz/agelluz, igeruzen/igelluzen (grz / glz)	--	--	--	--	--	aglluz, iglluzn
galtes	aĥenzur, iĥenziren (ĥnzt)	--	--	--	--	--	axnzur, ixnzurn
galtes	agembur, igembar (gmbr)	--	--	--	tagemburt (?)	--	agnbur, ignbar
galtes	agemmiz, igemmizen (gmz)	--	--	--	--	--	agmmiz, igmmizn
geniva	aysum n tȳmas ¹⁵²	axsum entiġmas	aġsúm ġntéymās	--	--	-- (aksum) (ks)	aksum n tȳmas
llavis	agenfir, igenfiren (gnf)	agenfir, igenfiren	--		agenfir	--	agnfir, ignfirn
llavis	agenšiš, igenšišen (gnš / nš) ayenšiš, iyenšišen (ynš)	agenšiš, igenšišen ayenšiš, iyenšišen	--	--	agencic / ayencic	--	agnbic, ignbicn
llavis	anšuš, anšušen (nš)	anšuš, anšušen	anšūš, insūšen	--	--	anšuš, anšušn (nš)	ancuc, ancucn
llavis	antur, anturen (ntr)	--	--	--	--	--	antur, anturn
llavis	anfuf, anfufen/infufen (nf / f = iff)	--	--	--	--	--	anfuf, anfufn
llavis	agenfif, igenfifen (gnf)	--	--	--	agenfif	--	agnfif, ignfifn

¹⁵² En alguns casos, no tenim el plural perquè només ho hem trobat com a exemple en una altra entrada.

llavis gruixuts	ḍḍnafar (pl.) (ḍnfr)	--	--	--	--	--	ḍḍnafar
llengua	ires, irawsen (rs)	iṛes	îles, ilsauḡen	ils, ilsawn (ls)	--	ils, alsawn (ls)	ils, ilsawn
lòbul orella	tarbibt, tarbibin	--	--	tarbibt, tirbibin	--	tarbibt, tirbibin (rb)	tarbibt, tirbibin
nas	anzar/tinzar, anzaren (nsr / nzt)	iṇḡar	ḡinzerḡ, ḡinzār	tinzt, tinzar (nzt) / anzar, inzarn /nzt)	--	tinzer, tinzar (nariu) / anzarn (nas) (nzt)	anzar, tinzar
orella	amezzuḡ, imezzuḡen (mzt)	ameŷŷun	amezzuḡ, imezzuḡen	--	--	amezzuḡ, imezzuḡn (mztḡ)	amzzuḡ, imzzuḡn
paladar	--	--	álley	--	--	--	ally
paladar	--	aârur uqemmum	--	--	--	--	aerur n uqmmum
paladar	--	aneḡ uqemmum	āney	--	--	aneḡ/anuḡ, aneḡ/angiwin (nḡ)	any, anyiwin
parpella	--	aâddis entiḡ	--	--	--	--	aæddis n tiḡt
pèl	zagg ^w , izagg ^w en (zg)	iḡauḡḡwan	--	--	--	--	zagg ^w , izagg ^w n
pèl	anezd, inezḡawen/inezḡan (nzḡ)	aṇḡed	anzād, anzāḡen	anzad, inzadn (--)	--	inezḡ/anezd, anzaḡen/inzaḡen (nzḡ)	anzḡ, inzadn
pèl (pubis, aixelles)	zuḡ / zuḡtu, izuḡtan/ izeḡwen	ḡuḡtu	--	--	--	--	zuḡtu, izuḡtan
pestanyes	aber, abriwen (br)	aber	abel, abliḡen	--	--	--	abl, abliwn
pestanyes	--	--	--	argl, irgaln / irgl, argaln (rgl)	--	argel, irgaln	argl, irgaln

polsos		--	--	imtiṭṭu, imtiṭṭun (d)	--	imtiṭṭu, imtiṭṭun (d)	imtiḍtu, imtiḍtun
pupil·la	mummu, imummuten (m)	mummu entiṭ	--	mummi (m) (per a fill)	--	mummu (m)	mummu n tiḍt
pupil·la		zismejz entit	tismeḥṭ	--	--	tismeḥin (pigues) (smḥ)	tismxt n tiḍt
pupil·la	tazizuyt, tizizwa(zyz)	zaçiçuz entiṭ, ziçiçwa	--	(blau = azgzaw) (zgzw)	--	--	tazgzawt, tizgziwa
pupil·la	--	--	--	tamnqqlla, timnqqllatin (γl)	--	--	tamnqqlla, timnqqllatin
pupil·la	--	--	--	mumzri	--	--	mumzri
queixal	tsirt (sr.)	zasirz, zisira	ṭasīrṭ, ṭasīra	--	--	tisirt (moli) (sr)	tsirt, tisira tsirt, tisira
ull	tiṭ, tiṭṭawin / aṭṭawen / allen (t)	ziṭ, zitiṭawin	ṭēt, ṭitiṭawin	tiḍt, tiṭṭawin (d)	tiṭ	tiṭṭ < tiḍt. tiṭṭawin (d)	tiḍt, tiḍtawin
ull	tquqqušt, tiquqqušin (de tuttuš) (q)	--	--	--	--	--	tquqquct, tiquqqucin
ull	euṭtu (sg.) (εṭ)	--	--	--	--	--	euṭtu (εuḍtu)
ullal	--	--	--	tuymst n uyuz (lit. dent rosegadora)	--	--	tiymas n uyuz
ullal	tiymest n wydi	--	--	tuymst n uydi	--	tigmest n igdi	tiymas n uydi
ullal	uyer/uger, iyyran/ ugeran (yr/gr)	uger; uyer	--	--	uger / uyer / ugel	ugl, uglan (gl)	ugl, uglan

CATALÀ	Serhoual	Sarrinonandía	Destaign	Múrcia	Naït-Zerrad	Taifi	Solució adoptada
Aixella	ṭaddeyt/taddaht, ṭidday (ufus) (dɣ)	zaddajz, zaḍgin	θaddeḥθ, θaddḥīn	--	taddext / taddeyt	--	taddayt, taddyin
Aixella	--	--	--	ddaw taytt, ddaw tuyat (yt)	--	taytt, tuyat (yt)	taytt, tuyat
Anus	aḥna, iḥemwan (ḥn)	ajna, ijenwin	θaḥna, θaḥniḥin	--	--	aḥna, iḥnwan (ḥn)	axna, ixnwan
Anus	ajeɛbub, ijeɛbuben (jɛb)	--	--	--	--	--	ajeɛbub, ijeɛbubn
Anus	dabub, idabuben (db)	--	--	--	--	--	dabub, idabubn
Anus	ṭiṭ n ṭhna (d)	ziṭ entejna	--	ṭiṭ n uxna (ḍ)	--	--	ṭiṭ n txna
Baixventre	ṭaɛddisṭ, ṭiɛddesin (ɛds)	zaâddisz zameçiant	θaɛâddīst, θiɛaddīsin	--	tadist	taɛddist, tiɛddasn	taɛddist, tiɛddisn (tamzçiant)
Cintura	santura, santuraṭ (sntr)	--	--	--	--	--	santura, santurat
Cintura	abyas, ibuyas (bys)	--	--	--	--	--	abyas, ibuyas
Cintura	nneṣ, nnṣuṣa (nṣ)	enneṣ	--	--	--	nneṣ, ennṣaṣ (?)	nṣ, nnṣuṣ(a)
Clatell	ṭamedğarṭ (sg) (mğr)	zameggart	--	tamgrđt, timgrad (grđ)	--	--	tamyardt, timyrad
Clatell	ijiman (pl d'ijem?)	iŷiman	ižīmān	--	--	--	ijiman
Clatell (clot)	ṭaḥbuṭ ijiman	--	--	--	--	--	ṭaḥbuṭ ijiman
Clitoris	acencur, icencuren	--	--	--	acencur (?)	--	acencur, icencurn

Clitoris	acenyur, icenyuren (cnyr)	ašengor, išengoren	--	--	acengur / acenyur	--	acngur, icngurn
Clitoris	azrur / azlul, izluln (zl / zr)	--	--	--	--	--	azlul, izluln
Coll	iri, irawn (r)	iri, iran; eri, iriawen	--	--	--	--	iri, irawn
Coll	--	--	--	agrđ, igrđan (grđ)	agred	--	agrđ, igrđan
Coll	--	--	--	amgrađ imgrađ (grđ)	tameggard	--	amgrađ, imgrađ
Coll (nou)	ṭayarjunt, ṭiyarjunin (yrjn)	zagarŷunt	--	--	agerjum	ageržum, igeržumn (gorja) (gržm)	tagarjunt, tigarjumin
Cos	rgesdet / rkesdet, rgesdat (gsd)	ergesdez	lžesdeθ (جسد)	--	--	--	ljsdt, ljsdat
Cos	--	--	--	--	--	--	arrimt
Cos	ddat (dt)(sg.)	--	--	--	--	ddat, id ddat (dt)	ddat, id ddat
Costat	nneš, pl. (nš)	enneš	--	--	--	nneš, ennšas (?) (nš)	nneš, nnešas / nnešus
Costat	iṭjbujn (pl)	--	--	--	--	--	iṭjbujn (pl.)
Cul	aḥna, iḥemwan (ḥn)	zajna, zijenwin	ḥaḥna, ḥaḥniṭin	--	--	aḥna, iḥnwan (ḥn)	axna / taxna tixnwin
Cul	qunnid, iqunniden (qnd)	--	--	--	--	--	qunnid, iqunnidn
Cul	ṭajeinnat, ṭijeinnatin (jen)	--	--	--	--	--	tajeinnat, tijeinnatin
Cul	buhḥ (sg) (bh)	--	--	--	--	--	buxx
Cul	nubbid, (nbd)	--	--	--	--	--	nubbid, inubbidn

Cul	azebbur, izebburn (zbr)	açebbor, içebboren	azebbūr, izebburen	--	--	--	azbbur, izbburn
Espatiles	tayt (sg.) (y)	--	--	taytt, tuyat (yt)	--	taytt, tuyat (yt)	taytt, tuyat
Espatiles	tayruṭ, ṭyardīn (yrd)	tağaruṭ, zigardin / zigarwad	Ṭayrūt, tiherdīn	--	--	tağrudt, tiğ ^w erdin (omoplat) (ğrd)	tayrudt, ṭyardīn
Espatiles	aṭir, iyiren (yr)	ğir, iğiren	aṭīl, iyallen	aṭil, igalln (yl)	--	ağil, iğaln (braç) (ğl)	ṭil, iyiln
Espatiles	ṭaddeyt/taddaht, ṭidday (ufus) (dy)	zaddajz, zadğin	Ṭaddeḥṭ, Ṭaddḥīn	--	taddext , taddeyt	--	taddayt, taddayin
Espat. (forat)	addiy n taddaht	--	--	--	--	--	addiy n taddaxt
Esquena	aerur, ieurar (er)	aāror, iārorar	--	--	--	aeruru/eruru, ierurutn/id eruru (er)	aerur, ieurar
Esquena	earqub, ierquben (erqb)	--	--	--	--	--	aerqub, ierqubn
Esquena	--	--	--	tadawt, tidiwn (dw)	tadawt	tadawt, tidiwa (dw)	tadawt, tidiwn
Melic	--	--	Ṭimeṭ	timiḍt, timiḍin	--	timiḍt, timiḍin (mḍ)	timiḍt, timiḍin
Melic	aēbbud, iēbbuḍen (ebḍ)	zaābbuṭ, zaābbuḍin	--	--	--	aēbbuḍ, iēbbuḍn (ventre gros) (ebḍ)	taēbbuḍt, taēbbuḍin
Mugró	--	iffi; iff	îfêf	--	--	iff, iffan (f)	iff, iffan
Natges	ṭaznunt, ṭiznunun (zn)	--	--	--	--	--	taznunt, tiznunun

Natges	tadiynit/ <u>tadinit</u> , tidiynit <u>in</u> (dn)	--	θαδῑνῑθ, θιδ̄ῑναθιν	--	--	--	tadiyinit, tidiynitin
Natges	imezdahen (pl.) (mzdh)	--	--	--	--	--	imzdahn
Natges		ameŷgig entejena	--	--	--		amggiz n txna
Panxa	aεbbud, iεbbu <u>den</u> (εbd)	--	θαε̄bbū̄t	--	--	tαε̄bbu <u>dt</u> , iεbbu <u>dn</u> (εbd)	tαε̄bbu <u>dt</u> , iεbbu <u>dn</u>
Panxa	aεddis, iεddis <u>en</u> (εds)	--	aε̄addīs, iε̄addis <u>en</u>	--	taddist	aε̄ddis, iε̄ddas <u>n</u> (εds)	aε̄ddis, iε̄ddis <u>n</u>
Penis	aqtut (sg.) (qr)	--	θᾱq̄ttū̄t, θiq̄ettū̄dīn	--	--	--	aqtut
Penis	azerbuj	--	--	--	--	--	azrbuj
Penis	abrur, iburar (br)	aberur	--	--	ablul	--	ablul, ibulal
Penis	--	--	aběšlūl, iběšlāl	--	abeclul	abellu, ibella (bl)	abclul, ibclal
Penis	aqellaw, iqellaw <u>en</u> (qlw)	--	--	--	--	--	aqllaw, iqllaw <u>n</u>
Penis	swadday (swd)	--	--	ddaw (dw)	--	ddaw (dw)	swadday
Penis	--	--	azēbbūb, izēbbāb [زب]	--	--	azbub, izbub <u>n</u> (=clitoris) (zb)	azbbub, izbbab
Penis	--	--	moḥand	--	--	--	muḥand
Penis	amenyar, imenyar <u>n</u> (mnyr)	--	--	--	--	--	amnyar, imnyar <u>n</u>
Penis (cua)	anewwar, inewwura (nwr)	--	--	--	--	--	anwwar, inwwura
Pit	a <u>d</u> mar, idmaren	idmaren	a <u>d</u> mer,	admr, idmarn	admer	admer, idmarn (dmr)	admr, idmarn

	(dmr) // ddmar (sg)		iðmāren	(dmr)			
Pits	t̄inyi, t̄inyiwin (nyr)		--		--	tingi, tinga (ng)	tinyi, tyniwin
Pits	iffn (pl.) (f)	iffi; iff	--		--	iff, iffan (f)	iff, iffn
Pits	nnehd, lenhud (nhd)		--		--	--	nnhd, lnhd
Pits	abbuš, abbušen (bš)	abbuš / abbiš, ibbaš	abebbūš, ibebbāš		abbic	--	abbuc, abbucn / ibebbac
Prepuci	--	zagrafz, zigrafin	--		--	(gref = cobrir amb cuir, pell)	tayraft, tiyrafin
Tronc / bust	--	--	--	ayras, iyrasn (γrs)	--	--	ayras, iyrasn
Tronc / cos	ayarbuj, iyarbujen (γrbj) –pej-	--	--		--	--	ayarbuj, iyarbujn
Tronc / cos	ayardud, iyarduden (γrd)	--	--		--	--	ayardud, yardudn

CATALÀ	Serhoual	Sarrinonandía	Destaign	Múrcia	Naït-Zerrad	Taifi	Solució adoptada
budell	adan (sg) (dn)	ađan	âđān	--	adan	adan, adann (dn)	adan, adanen
budell (gros)	bururu (sg) (br)	bororo, ibororuzen	--	--	bururu	--	bururu, ibururtn
budell (prim)	tamedwadant	tamedwadant, zimedwadanin	--	--	--	--	tamdwadant, timdwadanin
budell (prim)	timeshwadant	tamefwadefz, zimefwadazin	--	--	--	--	timshwadant, timshwadanin

bufeta bilis	iz, iziwen (z)	--		izi, iziwn (z)	--	izi, izitn (z)	izi, iziwn
coll	ṭmijja, ṭimijjawin (mj)	zemiyyə	--	--	--	--	tmijja, timijjawin
coll	rḥeq, rḥruq (ḥrq)	--	--	--	--	--	lḥq, lḥruq
coll	aḥbuš n buḥšiša	--	--	--	--	--	axbuc n buḥcica
coll	taḥnjurt, ṭiḥanjurin (ḥnjr)	--	--	--	--	(ḥežer = manger goulûment)	taḥnjurt, tiḥnjurin
cor	ur, urawen (r)	uṛ, uṛawen	ûl, ûlaṛen	ul, ulawn (l)	--	ul, ulawn (l)	ul, ulawn
entranyes	ṭakrišt, ṭišrišin (krš)	zaqrixz	ḫäkrexθ [كرش]	--	--	--	takric, tikricin
entranyes	ṭašwit, tišuwyin (šw)	zašwiz, zišwiyin	--	--	--	--	tacwit, ticuwiyin
esòfag	ṭmijja, ṭimijjawin (mj)	zemiyyə	--	--	--	--	tmijja, timijjawin
esòfag	buḥšiša (sg.) (ḥš)	boḥšiša	--	--	buḥcica	--	buḥcica
estómac	akebbus, ikebbas (kbs)	--	--	--	--	--	akbbus, ikbbas
estómac	akriš, ikrišen (krš)	--	--	--	--	akerruš, ikkerrušn (krš) (panxa de rumiant)	akric, ikricin
estómac	lmaeida, lmaiedat (mæd)	--	--	--	--	lmeeda, lmeedat (mæd)	lmaeida, lmaeidat
estómac	iyejbujen (pl.)	--	--	--	--	--	iγjbujn
estómac	--	zarmant, v.p. 211	--	--	--	--	tarmant, tarmanin
fetge	ṭašwit, tišuwyin (šw)	zašwiz, zišwiyin	--	--	--	--	tacwit, ticuwiyin
fetge	ṭsa, ṭisawin (s)	zesa, zisawin	t'sa, tisauin	tasa,	--	tasa, tisatin (s)	tsa, tisawin

				tisatin (s)			
laringe	ta <u>g</u> arjunt, t <u>i</u> gerjunin (grjn)	--	--	--	tagarjunt	--	tagarjunt, tigrjunin
melsa	inarfed, inarfd <u>a</u> wen (nrfd)	inarfed, inarfedawen	nirfeð/nârfeð/ inerfeð	--	--	inirfed, inirfden (només melsa) (nrfd)	inarfd, inarfdawn
pàncrees	inarfed, inarfd <u>a</u> wen (nrfd)	inarfed, inarfedawen	nirfeð/nârfeð/ inerfeð	--	--	--	inarfd, inarfdawn
panxa	a <u>e</u> ddis, i <u>e</u> ddisen (eds)	aâaddis, aâaddisen	a <u>e</u> ddīs, i <u>e</u> ddisen	--	tadist	a <u>e</u> ddis, i <u>e</u> ddasn (eds)	a <u>e</u> ddis, i <u>e</u> ddisen
pit, tòrax	ad <u>m</u> ar, id <u>m</u> aren (dmr)	idmaren	a <u>ð</u> mer, i <u>ð</u> māren	admr, idmarn (dmr)	admer	admer, idmarn (dmr)	admr, idmarn
pit, tòrax	jjuf (sg) (jf)	--	--	--	--	--	jjuf
pulmons	ta <u>r</u> ut / tu <u>r</u> a, ta <u>r</u> utin / tu <u>r</u> awin	zora / zaruz, zorawin / zaruzin	θarūθ	--	--	tarut, turin (r)	ta <u>r</u> ut / tu <u>r</u> a, ta <u>r</u> utin / tu <u>r</u> awin
ronyons	--	zigeççerz, zigeççar	θi <u>j</u> zzelt, θi <u>j</u> zzāl	--	hagezelts (?)	tigzelt, tigzlin (gzl)	tigzlt, tigzlin
testicles	id <u>h</u> da <u>h</u> en (pl.) (dh)	--	--	--	--	--	id <u>h</u> da <u>h</u> n
testicles	amenyar, imenyarn (mnyr)	ameniar, imeniaren	--	--	--	--	amenyar, imenyarn
testicles	--	--	θamellält, θimellälīn	tamllalt, timllalin (ml)	--	tamellalt, timellalin (ml)	tamllalt, timllalin

testicles	aqellaw, iqellawen (qlw)	iqellawen	--	--	--	--	aqllaw, iqllawn
tràquea	ṭmijja, ṭimijjawin (mj)	--	--	--	--	--	tmijja, timijjawin
uretra	abrur, iburar (br)	abruṛ	--	--	ablul	--	ablul, ibulal
úter	ṭaedḍist, ṭiedḍesin (eds)	zaâaddisz	Ṗaedḍist	--	tadist	taedḍist, tieddasn (eds)	taedḍist, tieddasin

APÈNDIX 6

Proves de distinció entre vaguetat i polisèmia

A continuació reproduïrem les proves que ha recollit Taylor (2003 [1989]) i Enfield (2006) aplicades a quatre mots per a parts del cos que hem recollit i classificat a l'apartat 6.1 del capítol 6: *cos*, *panxa*, *galtes del cul* i *ulls*. Deixem de banda casos com *llengua* i *ous* perquè els diferents usos d'aquests mots es corresponen a dominis semàntics diferents i considerarem, doncs, que tenen significats diferents i no es tracta de modulacions d'un mateix significat. A continuació, farem servir proves proposades per Wierzbicka.¹⁵³ L'objectiu d'aquest apèndix és mostrar com funcionen aquestes proves. Per això ho fem només amb mots catalans i no amazic, perquè es necessita una bona competència en la llengua d'estudi per fer judicis de valor sobre les oracions resultats d'aquestes proves.¹⁵⁴

Taylor (2003 [1989]) enumera diverses proves per distingir els casos de polisèmia dels de vaguetat. Com ja hem explicat, la vaguetat es dona en mots monosèmics: una paraula monosèmica com *ocell* és vaga perquè pot designar diversos referents com 'pardal', 'estornell', 'pingüí', però no pas a diversos significats. Un mot com *porc*, en canvi, pot ser polisèmic perquè té diferents significats (d'una banda una persona molt bruta i, de l'altra a l'animal de granja). Les proves que Taylor recull per a diagnosticar aquests casos són els següents:¹⁵⁵

- 1- Com que una frase polisèmica pot tenir més d'una lectura, és possible negar i afirmar la mateixa cosa al mateix temps (l'afirmació es referiria a una de les lectures, i la negació a l'altra). En els casos de vaguetat això no passa:

¹⁵³ Deixarem de banda l'*experimentum crucis* (v. 2.2.1.2.3) ja que tampoc no hem fet "explicacions" del tipus del NSM per a la descripció dels mots estudiats.

¹⁵⁴ Tal com explica Taylor (2003 [1989]), i com veurem a partir dels resultats que obtindrem amb aquestes proves, el principal problema metodològic recau en l'anàlisi d'aquests tests, que requereixen judicis intuïtius molt acurats per part d'informants molt cooperatius.

¹⁵⁵ Vg. els testos proposats per Enfield (2006), explicats a l'apartat 3.2.2. d'aquest treball, i aplicats al camp de les parts del cos: són molt semblants als de Taylor que resumim aquí.

Hi ha un porc, però no un porc.

*Hi ha un ocell, però no un ocell.

En la primera oració s'estaria afirmant, per exemple, que hi ha una persona bruta, però no un animal de granja. La segona oració, en canvi, no seria correcta per explicar, per exemple, que hi ha un pitroig però no una gavina.

Enfield (2006) aplica aquest test a les parts del cos: el fet que l'enunciat *I broke my nail, not my nail* no sigui bo, referint-se d'una banda a l'ungla del dit de la mà, i de l'altra a la del dit del peu, significa que el mot *nail* no és polisèmic o ambigu, sinó que és vague.

A continuació aplicarem aquesta prova als quatre TPC que hem escollit per veure si, mitjançant el test, podem determinar si són polisèmics o vagues. En alguns casos hi afegirem una mica de context:

- (a) Té el cos molt llarg, però no el cos (el tronc, vull dir!)
(De fer abdominals) em fa mal la panxa, però no la panxa.
Té les galtes grosses, però no les galtes (no li van bé els pantalons).
Té els ulls blaus, però no els ulls (l'iris, vull dir!)

Segons la prova de l'afirmació-negació, totes les paraules per a parts del cos dels enunciats serien polisèmiques.

- 2- El segon test recollit per Taylor consisteix a i coordinar els dos sentits de la paraula en una sola construcció. Si és possible, com en el cas anterior, es tracta d'un cas de polisèmia (el resultat és el que s'anomena un *zeugma*):

Tenim un porc i un porc

*Tenim un ocell i un ocell

Un altre cop, en la primera oració s'estaria afirmant l'existència d'un animal de granja i d'una persona bruta, mentre que la segona frase no seria bona per afirmar que tenim un pitroig i una gavina a la vegada.

Aquest test té relació amb un dels que proposa Enfield (2006) per a les parts del cos. La prova d'Enfield consisteix a fer la descripció d'un escenari fúnebre, en què hi apareixen una mà tallada i un braç sense mà col·locats a sobre d'una taula. Si és possible dir una oració del tipus *He vist dos X sobre la taula* (X seria l'equivalent al mot que té com a referents 'mà' i 'braç'), significaria que el mot és vague. El mateix passaria si s'utilitzés l'ungla (com en el punt anterior): si el parlant es referís a l'ungla del dit de la mà i a la del dit del peu en dir *He vist dues ungles sobre la taula*, el fet que l'oració sigui possible assenyala que *ungla* és un mot vague i no polisèmic.

Com en el cas anterior, provarem de fer enunciats d'aquests tipus amb els mots per a parts del cos, afegint-hi una mica de context:

- (b) ?He vist dos cossos a l'escenari del crim (un tronc, i un cos sencer).
- ?Avui he vist dues panxes (la teva ara, i l'altra a quiròfan, oberta).
- ?Quins dos parells de galtes més grosses! (les de la cara i les del cul)
- *Quins dos parells d'ulls! (els ulls, i els iris)

Segons aquesta prova, *cos*, *panxa* i *galtes* podrien arribar a ser polisèmiques, tot i que les frases són estranyes i és poc possible que siguin dites espontàniament. En canvi, tenint en compte l'enunciat de (b), el mot *ulls* referint-se a 'iris' d'una banda i a 'ull' de l'altra, seria vague.

- 3- La tercera prova enumerada per Taylor consisteix a afegir *també* o *tampoc* al final de la frase per referir-nos als dos significats. Si es tracta d'un mot polisèmic, això no és possible. En canvi, amb un mot vague, sí:

*No vull un porc a casa i la Marina tampoc.
He vist un ocell al jardí i la Marina també.

En la primera oració no és possible referir-se d'una banda a un animal de granja i de l'altra a una persona bruta (és correcta només si el locutor es refereix en tots dos casos a un dels dos significats). En la segona oració, en canvi, sí que és possible referir-se d'una banda a un pitroig i de l'altra a una gavina.

A continuació, crearem enunciats semblants amb els cinc mots per a parts del cos, com en els casos anteriors:

- (c) *La Marta té el cos llarg i la Cèlia també.
?La tia té mal de panxa i l'oncle també.
*En Joan té les galtes blanques i la Pilar també.
?La Joana té els ulls grossos i la Cinta també.

Segons el que explica Taylor i tenint en compte aquests enunciats, *cos* i *galtes* no serien polisèmics, i els altres podrien ser-ho, encara que les frases són estranyes.

Cap de les tres proves recollides per Taylor genera els mateixos resultats en els mots per a parts del cos que hem triat. A més, el fet que les frases resultants siguin estranyes fa que no sigui possible establir amb seguretat la vaguetat o la polisèmia tenint només en compte els enunciats produïts. No semblen, doncs, les proves idònies per establir si una paraula determinada és vaga o polisèmica. Una altra de les qüestions remarcables pel que fa a aquests tests és que la primera i la segona prova també són utilitzades per Enfield i, precisament en aquestes dues proves el mot *cos* en català és polisèmic, d'una banda es refereix a 'tronc' i de l'altra a 'cos', tot i que Enfield afirma que, en aquests casos, el mot per a 'cos' no és polisèmic.

Tal com explica Taylor, però, la frontera entre monosèmia i polisèmia no és clara. Ja hem vist que Cruse (1986: 71) afirma que el límit entre tots dos fenòmens és més aviat una qüestió d'establiment de punts en un continu, més que no pas una dicotomia. Això, continua explicant Taylor, també té sentit des d'un punt de vista diacrònic: al llarg del temps, a un membre no central d'una categoria monosèmica se li poden accentuar les diferències de significat, i pot acabar constituint-se com un element central secundari de la categoria.

Wierzbicka proposa més proves per reconèixer la polisèmia en mots que sembla que tenen dos o més significats relacionats: si el significat de la paraula està determinat per la frase en què apareix (c) o si pot presentar propietats gramaticals diferents (d), la paraula presenta polisèmia:

- (c) El cos humà ‘cos’
*El cos humà ‘tronc’

Té la panxa grossa (externa)
*Té la panxa grossa (contingut)

Li han vingut les galtes vermelles de vergonya ‘galtes’
*Li han vingut les galtes vermelles de vergonya ‘galtes del cul’

Obre els ulls ‘ulls’
*Obre els ulls ‘iris’

(d)	?Cosset ‘cos’	Cosset ‘tronc’
	Panxolina (externa)	*Panxolina (contingut)
	Galtavermell ‘galtes’	*Galtavermell ‘galtes del cul’
	Ullets ‘ulls’	*Ullets ‘iris’

Els exemples de les proves d’Enfield i Taylor que hem vist més amunt funcionaven només amb mots molt triats (com *ocell* o *porc*). En canvi, les proves de Wierzbicka, tot i que funcionen millor amb l’exemple de *fil·le* del francès com hem vist a 2.2.1.2.3, generen enunciats menys estranys, i per tant és més fàcil decidir si les frases o els sintagmes són bons o no i si, per tant, el mot és polisèmic o no ho és. Tot i que el resultat de les tres proves tampoc no és exactament el mateix, aquestes proves estableixen la polisèmia en totes les paraules triades.

Vistos els resultats de les proves, ens posicionem a favor de l’afirmació de Taylor que segueix, i tenint en compte també les causes que el porten a fer aquesta afirmació:

Unfortunately, the results from ambiguity tests are frequently far from unambiguous themselves. The tests sentences need to be constructed with great care. For some putatively ambiguous linguistic forms, suitably coordinated

sentences are difficult to devise; also, factors other than the monosemy – polysemy of a lexical item (such as definiteness of reference, quantification or pragmatic oddity) can all too easily interfere with the results. (Taylor, 2003 [1989]: 105)

